

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DOKTORA
TEZİ**

**YAHYA TEVFİK VE DÎVÂNI
(İNCELEME – METİN)**

Hasan YILMAZTÜRK

**TÜRK EDEBİYATI
ANABİLİM DALI**

TEMMUZ 2014

YAHYA TEVFİK VE DÎVÂNI
(İNCELEME – METİN)

Hasan YILMAZTÜRK

DOKTORA TEZİ
TÜRK EDEBİYATI ANABİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMMUZ 2014

HASAN YILMAZTÜRK tarafından hazırlanan “YAHYA TEVFİK VE DİVANI (İNCELEME-METİN)” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ESKİ TÜRK EDEBİYATI Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman (Başkan): Prof. Dr. Ahmet MERMER

Anabilim Dalı, Üniversite Adı: Eski Türk Edebiyatı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye: Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK

Anabilim Dalı, Üniversite Adı: Eski Türk Edebiyatı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye: Prof. Dr. Yaşar AYDEMİR

Anabilim Dalı, Üniversite Adı: Eski Türk Edebiyatı, Gazi Üniversitesi

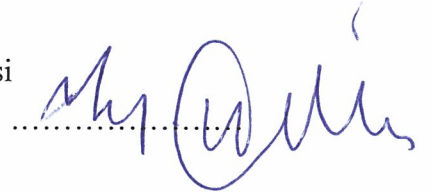
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye: Prof. Dr. İbrahim DİLEK

Anabilim Dalı, Üniversite Adı: Türk Halk Edebiyatı, Gazi Üniversitesi

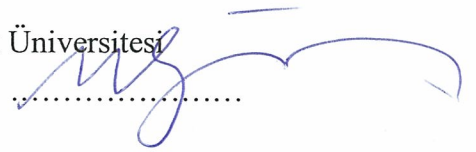
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye: Doç. Dr. Mustafa ERDOĞAN

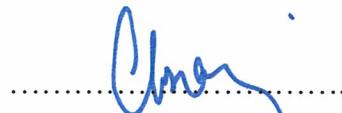
Anabilim Dalı, Üniversite Adı: Eski Türk Edebiyatı, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum

Tez Savunma Tarihi:24.07.2014

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Doktora Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Hikmet KAVRUK

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Hasan YILMAZTÜRK

24.07.2014

YAHYA TEVFİK VE DÎVÂNİ (İNCELEME – METİN)

(Doktora Tezi)

Hasan YILMAZTÜRK

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Temmuz 2014

ÖZET

Şeyhülislam Yahya Tevfik Efendi 1715'te İstanbul'da doğmuştur. Seyyid bir aileye mensuptur. İyi bir eğitim görmüştür. Yaşadığı dönemde kendisine saygı duyulan bir âlim ve devlet adamıdır. 76 yıllık ömründe kadılık, müderrislik, nakibüleşraflık, kazaskerlik ve şeyhülislamlık yapmak suretiyle Osmanlı Devleti'ne hizmet etmiştir. 1791 yılında İstanbul'da ölmüştür. Yahya Tevfik Efendi'nin bilinen iki eseri vardır. Birincisi “Müntehâb” isimli İran ve Osmanlı şairlerinin şiirlerinden derlediği 106 varaklık bir antolojidir. İkinci eseri ise çalışmamıza konu olan Türkçe divanıdır. Divanında Türkçe şiirlerinin yanında Arapça ve Farsça şiirleri de vardır. Doktora tezimizin Giriş bölümünde 18. yüzyıldaki dönemin siyasî, sosyal ve edebî durumu hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde, Şeyhülislam Yahya Tevfik Efendi'nin hayatı ve edebî kişiliği hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölümde ayrıca “Tevfik” mahlaslı diğer 14 şairden kısaca bahsedilmiştir. İkinci bölümde, Tevfik Divanı'nın şekil ve muhteva özellikleri incelenmiştir. Bu bölümde ayrıca Yahya Tevfik Efendi'nin bir şeyhülislam olması hasebiyle şiirlerindeki “dinî ve tasavvufî öğeler”i incelenmiştir. Üçüncü bölümde Tevfik Divanı'nın mevcut nüshaları hakkında bilgi verilmiş, nüsha ailesi tespit edilmiş ve divanın tenkitli metni ortaya konulmuştur. Türkçe şiirlerinin sonunda Arapça ve Farsça şiirleri Arap alfabesi ile tekrar yazılmış, dipnotta tercümeleri verilmiştir.

Bilim Kodu	: 309
Anahtar Kelimeler	: Seyyid Yahya Tevfik Efendi, Şeyhülislam, 18. Yüzyıl, Divan, Şiir
Sayfa Adedi	: 595
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Ahmet MERMER

TEVFİK AND HIS DİVAN (REVIEWS –TEXT)
(Ph. D. Thesis)

Hasan YILMAZTÜRK

GAZİ UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
July 2014

ABSTRACT

Shaykh al-Islam Yahya Tevfik Efendi was born in Istanbul in 1715. He belongs to a Sayyed family (the descendants of the Prophet Mohammed). He had a good education. He was a respected scholar and statesman of his time. During the life of the 76 years old he served to Ottoman Empire as a professor, judgment, nakîbu'l-ashrâf (The chief or super-intendant over the registered descendants of Prophet Muhammed), kazasker (a high official in the Ottoman judiciary), and Shaykh al-Islam. He died in Istanbul in 1791. He has two known books. The first book is "Müntehâb", this book is a poem anthology. There are some poetry examples of Iran and the Ottoman's poets in Müntehab. Müntehab is 106 leaves, in Topkapı Pace Museum's Library number: TSMK: H.344 in Istanbul in Turkey. The second creation is Yahya Tevfik Efendi's Turkish divan (poetry book) which the subject of our study. Besides his Turkish poems in the divan, there are also his Arabic and Persian poetry. The information has been given about the Ottoman social, political life and literal condition in 18th century in the introduction of our PhD thesis. The work consists of three sections. In the first section of our study I have given information about Shaykh al-Islam Yahya Tevfik Efendi's life, his divan, and his literary personality. I also have given some short information about other 14 poets who their pen name is "Tevfik" in this section. In the second section, Tevfik's Divan features were examined in terms of form and content. In the third section, the information was given about the current four copies of divan and pedigree copies detected from four units. The text of the book was created with critique. After his Turkish poems, his Arabic and Persian poems have been rewritten in Arabic script, also translated and given in footnote.

Science Code : 309

Key Words : Sayyed Yahya Tevfik, Shaykh al-Islam, 18th century, Divan, poetry

Page Number : 595

Supervisor : Prof. Dr. Ahmet MERMER

TEŞEKKÜR

Türk edebiyatının büyük resmini tam olarak görebilmek ve onun değerini tespit edebilmek için büyük-küçük şair demeden o resme renk olmuş, desen olmuş şairlerimizin eserlerini kütüphane raflarından gün ışığına çıkarmak biz araştırmacıların üzerine düşen en büyük vazifedir.

Osmanlı döneminde yaşamış şairlerin ortaya koyduğu nadide divanlarını bulup onların nüsha karşılaştırmaları yapılarak tenkitli metni hazırlamak uzun süreden beri yapılmaktadır. Cumhuriyetimizin ilk dönemlerinde, bizden önceki araştırmacılar öncelikle “Selâtinü’ş-Şuarâ” olarak tabir edilen şairlerimizin hayatı, sanatı ve eserleri üzerinde çalışmış, onları Cumhuriyet nesline tanıtmış ve tabiri caizse edebiyatımızın temel taşlarını yerine koymuşlardır. Günümüzde ise geride kalan diğer şairlerin eserlerini araştırıp ortaya çıkarmak bizlere düşmektedir.

Divanların tenkitli metnini hazırlamak; sanat değeri yüksek, kırık bir antika vazounun parçalarını, kuyumcu hassasiyetiyle yerli yerine koymak gibidir. Tenkitli divan metni, tarihin karanlık yollarını aydınlatmak için yol kenarında yakılmış bir meş’ale gibidir. Edebi eser başlı başına tarihi vesika olmamakla beraber, tarihe yol gösteren kıymetli işaret hükmündedir.

Tez çalışmamıza konu olan Seyyid Yahya Tevfik Efendi, 1716 yılında, İstanbul’da doğmuştur. Allâmeleriyle meşhur bir ailedendir. İyi bir medrese eğitimi almıştır.

Değişik şehirlerde müderrislik ve kadılık hizmetlerinde bulunmuş; kassamlık, nakibüleşraflık, Anadolu ve Rumeli kazaskerlik payelerini alarak memuriyet merdivenlerini basamak basamak tırmanmıştır. Yakınlarına “Velez ki bir gün olsun, şeyhülislam olmadan Allah canımı almasun!” diyerek çok istediği şeyhülislamlık makamına 1791 yılında (75 yaşında) kavuşmuş ancak bu arzusu 13 gün devam etmiş, vazifesi başında “âzîm-i cennet-i ‘adn” olmuştur.

Döneminde gerek ulemâdan gerekse şuarâdan büyük iltifat görmüş, elsine-i selâse ile (Türkçe, Arapça, Farsça) şiir söyleme kabiliyetine sahip bir şair ve âlimdir. Araştırmamız neticesinde, ulaşabildiğimiz kadarıyla Yahya Tevfik Efendi'nin iki eseri vardır. Birincisi “Müntehâb” isimli İran ve Osmanlı şairlerinin şiirlerinden derlediği 106 varaklık bir antolojidir. Eser, Topkapı Sarayı Müzesi El Yazma Kütüphanesi'ndedir. TSMK: H. 344 envanter numarası ile kayıtlıdır.

Yahya Tevfik Efendi'nin ikinci eseri ise araştırmamıza konu olan dört yazma nüshasına ulaşabildiğimiz bir Türkçe divanı vardır. Divanda 17 Kaside, 12 Rubai, 6 Muamma, 119 Tarih, 146 Gazel, 10 Tahmis, 30 Kıt'a, 1 Lugaz olmak üzere 341 Türkçe manzume mevcuttur ayrıca 6 Tarih, 2 Kaside, 1 Muamma toplam 9 Arapça şiir; 20 Gazel, 1 Kaside ve 2 Tarih Kıt'ası olmak üzere 23 Farsça şiiri vardır.

Çalışmamızın Giriş Bölümü'nde XVIII. asırda dönemin siyasi, sosyal ve edebi durumu hakkında bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde, Şeyhülislam Yahya Tevfik Efendi'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölümde ayrıca, Tevfik'in edebî kişiliği, eserindeki dili ve üslup özellikleri incelenmiştir.

İkinci bölümde, Tevfik Divanı'ndaki şiirlerin şekil, tür ve muhteva özellikleri incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde, Yahya Tevfik Efendi'nin bir şeyhülislam ve seyyid olması hasebiyle, Tevfik Divanı'ndaki şiirler “Din ve Tasavvuf” yönüyle incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise divanın mevcut nüshaları hakkında bilgi verilmiş, nüsha ailesi tespit edilmiş ve divanın tenkitli metni ortaya konulmuştur.

Türkçe şiirlerinin akabinde Arapça ve Farsça şiirleri Arap alfabesi ile tekrar yazılmış, dipnotta şiirlerin tercümeleleri verilmiştir.

Bu tez konusunu 2001 yılında tespit edip tez çalışmasına başladım ancak, gerek yurtdışı görevim gerekse daha sonra ortaya çıkan sağlık sorunlarım nedeniyle çalışmamı bitirmem uzun sürdü. Geçen yıl, ben metnin okumasını bitirip, genel hatlarını oluşturduktan sonra bir arkadaşım vesilesiyle, Nazmi Özerol’un “Yahya Tevfik Efendi ve Divanı” adıyla İnönü Üniversitesi’nde, 2010 yılında, doktora tezi yapmış olduğunu öğrendim. YÖK’ün tez arşivindeki Özerol’ün oluşturduğu Türkçe Divan metninin benim oluşturduğum metne göre 23 Türkçe manzume daha az olduğunu gördüm. Ayrıca metnin teşkilinde de farklılıklar bulunmaktadır. Tezimizde Tevfik’in Arapça ve Farsça şiirleri ve tercümeleri de bulunmaktadır.

Tevfik Divanı’ndaki Arapça şiirlerin tercümesinde bana yardımcı olan Savaş Alıkma’ya, Farsça şiirlerin tercümesini gözden geçiren ve gerekli düzeltmeleri yapan Ahmed Hakkakpour’a, divan metnini baştan sona okuma lütfunda bulunup hatalarımı düzelten Doç. Dr. Saadet KARAKÖSE Hanımefendiye teşekkür ederim. Son olarak, bu çalışmanın her aşamasında yardımlarını esirgemeyen, tecrübe ve bilgilerinden istifade ettiğim değerli danışmanım, hocam Prof. Dr. Ahmet Mermer Beyefendi’ye şükranlarımı sunarım.

Hasan YILMAZTÜRK

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	ix
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	xvi
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM.....	7
ŞEYHÜLİSLAM ES-SEYYİD YAHYA TEVFİK EFENDİ(1715-1791)HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ.....	7
1.1. Hayatı	7
1.1.1. Adı, Doğum Tarihi ve Yeri	7
1.1.2. Mahlası	7
1.1.3. Ailesi.....	8
1.1.4. Eğitimi	11
1.1.5. Memuriyeti	12
1.1.6. Vefatı	14
1.2. Eserleri	16
1.3. Edebi Kişiliği	17
1.3.1. Etkilendiği Şairler.....	24
1.3.2. Etkilediği Şair	29
1.4. Dili Ve Üslubu	31
1.4.1. Atasözleri ve Deyimler.....	32
1.4.1.1. Atasözleri.....	32

Sayfa

1.4.2. Deyimler	33
2. BÖLÜM.....	37
TEVFİK DİVANI'NIN İNCELENMESİ.....	37
2.1. Divandaki Şiirlerin Şekil ve Tür Özellikleri	37
2.1.1. Nazım Şekilleri	37
2.1.1.1. Kasideler	37
2.1.1.2. Kıt'alar	42
2.1.1.3. Gazeller	44
2.1.1.4. Tahmisler	44
2.1.1.5. Rubailer.....	47
2.1.1.6. Mukatta'at.....	48
2.1.1.7. Mesnevi.....	48
2.1.2. Âhenk Unsurları	48
2.1.2.1. Vezin.....	48
2.1.2.2. Redif	52
2.1.2.3. Kafiye	55
2.1.3. Tür ve Muhteva Özellikleri	59
2.1.3.1. Kasideler	59
2.1.3.2. Tarih Manzumeleri	63
2.1.3.2.1. Velâdet Tarihleri	67
2.1.3.2.2. Vefât Tarihleri.....	68
2.1.3.2.3. Yeni yıl (nev-sâl) Tarihleri	69
2.1.3.2.4. Sadaret Tarihleri.....	71
2.1.3.2.5. Şeyhülislamlık Tarihleri.....	72

Sayfa

2.1.3.2.6. Diğer Memuriyet Tarihleri.....	72
2.1.3.2.7. Bina Tarihleri	72
2.1.3.2.8. Muhtelif Sebeplerle Yazılmış Tarihler	74
2.1.3.3. Gazeller.....	75
2.1.3.4. Muammalar.....	75
2.1.3.5. Lügaz	75
2.2. Türkçe Şiirlerin Din ve Tasavvuf Açısından Tahlili.....	76
2.2.1. Din	76
2.2.1.1. Allah	76
2.2.1.2. Melekler	79
2.2.1.2.1. Cebrail	79
2.2.1.2.2. Rıdvan	80
2.2.1.2.3. Huriler ve Gilmanlar	81
2.2.1.3. Kutsal Kitaplar.....	81
2.2.1.3.1. Kur'ân-ı Kerîm.....	81
2.2.1.4. Sureler, Ayetler ve Hadisler	82
2.2.1.4.1. Sureler	82
2.2.1.4.2. Ayetler	82
2.2.1.4.3. Hadisler	83
2.2.1.5. Peygamberler	84
2.2.1.5.1. Hızır	84
2.2.1.5.2. İbrahim	85
2.2.1.5.3. İsa	85
2.2.1.5.4. Süleyman.....	86

Sayfa

2.2.1.5.5. Yakup.....	87
2.2.1.5.6. Yusuf.....	87
2.2.1.5.7. Muhammed	88
2.2.1.6. Dört Halife (Çâr-yâr)	92
2.2.1.7. Âl-i Abâ, Sâdât, Şürefâ	94
2.2.1.8. Sahabeler.....	95
2.2.1.8.1. Hz. Aişe (Sıdıka).....	95
2.2.1.9. Kaza, Kader (Takdir)	96
2.2.1.10. Ahiret ve İlgili Mefhumlar.....	97
2.2.1.10.1. Ahiret	97
2.2.1.10.2. Cennet	98
2.2.1.10.3. Cehennem.....	99
2.2.1.10.4. Diğer İtikadî Mefhumlar	100
2.2.1.11. Din, İman, Müslüman, Mümin, Ümmet, Münafık	102
2.2.1.11.1. İbadetler ve İlgili Mefhumlar	103
2.2.1.11.2. Oruç, Savm, Rûze	106
2.2.1.11.3. Hac	107
2.2.1.11.4. Günah, Tövbe.....	113
2.2.1.11.4. Dua, Şükür, Hamd.....	114
2.2.1.11.5. Cihad, Gazâ, Mücâhid, Gâzi (Guzât), Fetih, Şhid.....	118
2.2.1.11.6. Mübarek Geceler.....	118
2.2.1.11.7. Nur	120
2.2.1.12. Diğer Dinlerle İlgili Mefhumlar	121
2.2.1.12.1. Küfr, Kâfir, Ateşperest, Ehl-i Zimmet	121

Sayfa

2.2.1.12.2. Büt, Kilise	121
2.2.2. Tasavvuf	122
2.2.2.1. Tarikat ve İlgili Mefhumlar	122
2.2.2.1.1. Bektaşî	122
2.2.2.1.2. Şeyh, Mürşid, Mürşid-i Âgâh, Pir, Pir-i Muğan, Velî, Post-ârâ, Kırk Evliya.....	122
2.2.2.1.3. Mürid, Derviş, Sâlik, Sülûk	123
2.2.2.1.4. Dergah, Tekye, Harâbât	124
2.2.2.1.5. Tesbih, Tâc, Semâ	126
2.2.2.2. Acz	126
2.2.2.3. Bekâ	127
2.2.2.4. Cevher, Gevher	127
2.2.2.5. Cezbe	128
2.2.2.6. Cihân, Dünya, Dehr, Deşt-i Mecaz, Bâzâr-ı Galat-Bünyâd	128
2.2.2.7. Derûn	129
2.2.2.8. Felek	130
2.2.2.9. Fenâ	130
2.2.2.10. Feyz.....	131
2.2.2.11. Gaflet	131
2.2.2.12. Gayb.....	132
2.2.2.13. Hayret, Hayrân.....	132
2.2.2.14. Hevâ.....	132
2.2.2.15. Hizmet (Hidmet).....	132
2.2.2.16. Himmet	133
2.2.2.17. İlham	133

Sayfa

2.2.2.18. İrşad	134
2.2.2.19. İstiğna, Kanâat	134
2.2.2.20. Keramet, Keşf	134
2.2.2.21. Kutb, Kutb-ı A'zam	135
2.2.2.22. Mâsivâ	135
2.2.2.23. Nefs, Nefs-i Emmâre	136
2.2.2.24. Rızâ	137
2.2.2.25. Rind, Zâhid, Sofu, Vaiz	137
2.2.2.26. Riya	140
2.2.2.27. Sabr	140
2.2.2.28. Sırr, Sırr-ı Ledûn, Râz-ı Derûn	140
2.2.2.29. Sülûk	141
2.2.2.30. Takdîr	142
2.2.2.31. Takvâ	142
2.2.2.32. Tama'	142
2.2.2.33. Tecellî	143
2.2.2.34. Tevekkül, temkin	143
2.2.2.35. 'Ucb	144
2.2.2.36. Vahdet, Envâr-ı Vahdet	144
2.2.2.37. Vird, Zikr	144
2.2.2.38. Bazı Mutasavvıflar	145

Sayfa

3. BÖLÜM.....	147
DİVANIN TENKİTLİ METNİ	147
3.1. Transkripsiyon Alfabesi	147
3.2. Divanın Mevcut Nüshaları ve Tavsifleri	149
3.3. Nüsha Ailesi Kurmada Takip Edilen Yol	153
SONUÇ.....	587
KAYNAKÇA.....	591
ÖZGEÇMİŞ	595

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 2.2. Aruz çizelgesi	50
Çizelge 2.3. Kafiye çizelgesi	56
Çizelge 3.2. Divan-ı Tervik'in nüshaları	152

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış bazı kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
AKM	Atatürk Kültür Merkezi
Ank.	Ankara
Ans.	Ansiklopedi
B	Beyazıd nüshası
bkz.	Bakınız
Böl.	Bölümü
C.	Cilt
Çev.	Çeviri
doğ.	doğumu
E	Es'ad Efendi nüshası
Edb.	Edebiyat
Ens.	Enstitü
Fak.	Fakültesi
G	Gazel
H.	Hicri
Haz.	Hazırlayan
İst.	İstanbul
K	Kaside
KBY	Kültür Bakanlığı Yayınları
KT	Kıt'a
Ktp.	Kütüphanesi, Kitaplığı
L	Lugaz

Kısaltmalar	Açıklamalar
M	Muamma
mad.	Maddesi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
Muh.	Muhammes
Mr.	Murabba
Mus.	Musammat
öl.	ölümü
R	Rubâî
S	Süleymaniye nüshası
s.	Sayfa
S.	Sayı
T	Tarih Manzumesi
TH	Tahmis
TDK	Türk Dil Kurumu
TKAE	Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü
TTK	Türk Tarih Kurumu
TY	Türkçe Yazmalar
Ty.	Yayın tarihi yok
Ü	İstanbul Üniversitesi nüshası
Ünv.	Üniversite
vr.	Varak
Y.	Yazma
Yay.	Yayını, yayınları
yk.	Yaprak
yy.	Yüzyıl
Yy.	Yayın yeri yok
Yz.	Yazma

GİRİŞ

1. XVIII. Yüzyılın Siyasî ve Sosyal Durumu

18. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde, bir önceki yüzyıldan itibaren görülmeye başlanan bazı olumsuz hadiseler ve devletin hemen hemen bütün müesseselerinde yaşanan bozulmanın tabiî tesiriyle birçok sıkıntı yaşanmaktadır. Bunların başında malî sıkıntılar gelmektedir. Bu yüzyılda bir biri ardınca gerçekleştirilen seferlerde çoğunlukla ordunun yenilgiye uğraması, kazanılan zaferlerin ise küçük başarıların ötesine geçememesi, devleti ciddî mânâda malî sıkıntıya sevk etmiştir. Bu sıkıntıların giderilebilmesi için getirilen vergiler ise halkın geçim sıkıntısını iyiden iyiye artırmıştır. Bu sırada meydana gelen isyanlar da ülkede huzur bırakmamıştır.¹

Pasarofça Antlaşması ile gelen barış yılları, sonraları Lale Devri adıyla da bilinen 13 yıl sürecek müreffeh dönemin adıdır. Bu dönemde kültür hayatı canlanır âlimler ve şairler korunur, musiki ve mimarîde büyük gelişmeler gerçekleşir. Özellikle de Haliç'in iki kıyısına muhteşem saraylar inşa edilir. İstanbul'un bahçelerinde 239 çeşit lale yetiştirilir. Eşsiz eğlence partileri tertip edilir. 1725 yılında zamanın tanınmışlarından bir ilim heyeti kurulur ve Aristo'nun eserleri de dâhil olmak üzere tercüme faaliyetlerine girilir. 1727 yılında Şeyhülislam Abdullah Efendi'nin fetvasıyla ilk matbaa açılır.²

Damat İbrahim Paşa, Macaristan'dan heykeller getirterek Sultan Ahmet Meydanı'nı bunlarla süsleyince hoşnutsuzluk yükselmeye başlamış; sarayların, köşkların, bahçelerin Avrupa usulüyle ve pek fazla süslenmesi böyle yeniliklere hazırlıksız çevrelerde homurdanmalar uyandırmıştır.³

Bu esnada hayat pahalılığından ve üzerine yüklenen ağır vergilerDEN bunalan halk, toplanan vergilerin yeni binalar ve eğlenceler için sarf edildiğini gördükçe

¹ Y.Yücel ve A. Sevim, **Türkiye Tarihi**, TTK, Ank., 1992, C.4, s.27.

² **Büyük Türk Klasikleri**, İst., 1987, C.4, s.155.

³ Nihat Sami Banarlı, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, MEB, İst., 1978, C.1, s.740.

huzursuzlanmıştır. Damat İbrahim'in yaptıklarını bahane eden grubun başına hamam tellağı Patrona Halil geçer ve ilk isyan kıvılcımını yakar. İbrahim Paşa sadareten uzaklaştırılarak öldürülmüştür. Padişah tahttan inmesi gerektiğini anlar ve yerine yeğeni I. Mahmud'u geçirir. İsyancılar Haliç'teki sarayları yakmak ister, yeni padişah buna engel olamaz. Bir süre sonra bir bahane ile isyancılar saraya davet edilir ve hepsi de öldürülür. Ardından diğer isyancılar da bulunur ve katledilir. Bu arada 1728'de Balat'ta çıkan yangın, Suriçi'nin dörtte birini yakar.

I. Mahmut zamanında Boğaz safaları yeniden başlar. Boğazın iki yanında köşkler yapılır, mehtap gezileri ve fasıllar yaygınlaşır. 1750 yılında büyük yangınlar görülür. 1754 yılında Sultan I. Mahmut vefat eder, yerine Sultan III. Osman geçer. Fevri hareket eden hükümdar sık sık sadrazam değiştirir. 1755'te Haliç donar, 1755 ve 1756 yıllarında İstanbul'da büyük yangınlar olur.

Diğer taraftan İstanbul'daki gece eğlenceleri halkı rahatsız eder. Kağıthâne, Çamlıca ve Boğaziçi dolup taşmaya başlar. Cevdet Paşa bu eğlencelere dirayetli devlet adamlarının bile gittiğini ve düzenin bozulduğunu vurgular. İstanbul'da görülmedik tarz ve surette büyük, müzeyyen köşkler ve sahilhâneler inşasıyla ziyâde sefâhet ve ihtişâma düşüldüğünden bahseder.

Cevdet Paşa, padişahın da kendini zevk ü sâfaya verdiğini söyler: "İstanbul'da seyr ü safâ dâ'iyeleri çoğaldı, Boğaziçi deyrce kayıklarıyla toldı, geceleri mehtâb eğlenceleri Sultân Ahmed-i Sâlis zamanında Çırağan sohbetlerine fâ'ik oldu. Şi'r ü inşâya ve fennî mûsikîye râğbet-i humâyûnları olduğundan zurefâ, şu'arâ meydan aldı ve fenn-i mûsikî pek revâc buldı." İstanbul'un her tarafında Bektaşî Tekkeleri ve yeniçeri kahveleri padişaha karşı muhalefet yeri olur, câmîlerde Nizâm-ı Cedîd aleyhine ateşli konuşmalar yapılır. Şekilde kalan Avrupaîlik ulemayı da rahatsız eder. Osmanlı halkında uzun süredir bir huzursuzluk vardır, dinmeyen savaşlar ve yenilgiler halkı bezdirmiştir. Bunun üstüne

ilçelerdeki yöneticilerin eziyet ve zulmü eklenince halkta huzursuzluk iyiden iyice artmıştır.⁴

Osmanlı Devleti, özellikle bir sonraki padişah III. Mustafa ve sadrazamı Koca Râgıp Paşa'nın iyi yönetimiyle büyük ölçüde huzura kavuşmuştur. Ancak sadrazamın ölümü, Rusya ile girişilen savaşlar ve 1770'deki Mora İsyanı ile devlet yine zor duruma düşmüştür. 1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca ile Osmanlı Devleti Kırım'ın bağımsızlığını kabul ettiği gibi Rusya, Osmanlı tebası Ortodoksların hâmilîği hakkını da elde etmiştir. Bundan sonra durum daha da kötüleşmiş, başta İngiltere ve Rusya gibi ülkeler olmak üzere Avrupa devletleri Osmanlı'nın iç işlerine de karışmaya başlamış, sayısı giderek artan iç isyanlar yüzyılın sonuna kadar devam etmiştir.

18. yüzyılda Osmanlı Devleti siyasî, malî, iktisadî ve askerî bakımlardan çok sıkıntılı bir dönem geçirmesine rağmen, bilim, kültür ve özellikle edebiyat sahalarında önemli değişiklikler olmamıştır. Bunda, devletin giriştiği bütün mücadelelerde hemen hemen hep mağlup olmasına rağmen halkın, kendilerini hâlâ büyük ve kudretli bir devletin mensubu olarak görmeye devam etmelerinin etkisi büyüktür.⁵

2. XVIII. Yüzyılın Edebî Durumu

Bu yüzyılda Osmanlı Devleti siyasî gücünü iyiden iyiye kaybetmesine, malî, iktisadî türlü sıkıntılar içinde zor bir devir geçirmesine rağmen, bilim ve kültür hayatıyla edebiyat, siyasî çöküntüden fazla etkilenmemiş ve büyük sarsıntı geçirmemiştir. Fakat diğer yüzyıllara göre üstat sayılabilecek kişiler parmakla sayılacak kadar azalmıştır. 18. yüzyıl edebiyatı genel olarak 17. yüzyılın devamı niteliğinde gelişmesini sürdürmüştür. Özellikle yüzyılın başında III. Ahmed ve sonunda III. Selim zamanında sanatçı ve şâirler korunmuş, buna bağlı olarak da edebiyat ve kültür alanında gelişmeler devam etmiştir.

⁴ Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, Süleymaniye Ktp. Basma Bağışlar Blm., No: 893/3, Cilt: 3-4, s.11.

⁵ Osman Horata, "*Zihniyet Çözülüştünden Edebî Çözülüşe: Lâle Devri'nden Tanzimat'a Türk Edebiyatı.*", **Türkler**, Yeni Türkiye Yay., Ank., 2002, C.11, s.576.

Klasik Türk edebiyatının iki büyük şâiri; Lale Devri'nde Nedîm, yüzyılın sonunda da Şeyh Gâlib yetişmiştir. ⁶

17. yüzyıldan itibaren askerî, siyâsi, iktisâdî ve sosyal bakımlardan hayli sıkıntılı günler yaşanıyor olmasına rağmen, bilim ve kültür hayatıyla edebiyat dünyası bu kötü durumlardan henüz etkilenmemiş, 18. yüzyıl edebiyatı bir önceki yüzyılın devamı olarak gelişmesini sürdürmüştür. ⁷

Yüzyılın başında, bir önceki asırda hikemî şiirleriyle büyük ilgi gören Nâbî'nin tesiri devam etmektedir. Sâbit (ö. 1712), Dürrî (ö. 1722), Kâmî (ö. 1724), Selîm (ö. 1726), Sâmi (ö. 1733), Râşid (ö. 1735), İzzet Ali Paşa (ö. 1735), Seyyid Vehbi (ö. 1736) gibi Nâbî'nin düşüncesini ve hikemî söyleyişini benimseyen birçok şâir, onun şiir anlayışında birleşmişlerdi. Lâle devrinin coşkun dünyası içerisinde, üzüntü ve düşünceden uzak dünya görüşüyle ve neşeli, coşkun söyleyişiyle kendini hemen kabul ettiren Nedîm'le birlikte bu şâirlerin çoğu onun tarzını da benimsediler. Böylelikle Kâmî, Râşid, İzzet Ali Paşa, Seyyid Vehbi, Neylî, Fitnat Hanım gibi bir kısım şâir, bir yandan Nâbî tarzını devam ettirirken diğer yandan Nedîm'i de takip etmektedir. Bunların dışında Osmanzâde Tâib, Yahya Nazîm, Süleyman Nahîfî, Hâtem ve Esrar Dede gibi bazı isimlerse, her iki şâirin etkisinden de uzak kalmıştır. (...) 18. yüzyılda manzum tarihte de büyük bir gelişme görülmüştür. Özellikle Lâle devrinde yeni binaların yapımı ve eskilerin onarılmasından, Ramazan, Nevruz, Sadaret ve Vezaret kutlamaları, şehzadelerin doğumları ve sünnetlerine, sultan düğünlerine, savaşta kazanılmış başarılarla, yabancı devletlerle yapılan anlaşmalara, elçilere verilen ziyafetlere, devlet büyüklerinin nişan talimlerine kadar büyük ve küçük her olaya bütün şairlerce manzum tarihler düşürülmüş, kaside veya kısa ve uzun kıt'a tarihler divanları doldurmuştur. ⁸

⁶ Haluk İpekten ve Mustafa İsen, "XVIII. Yüzyıl Divan Edebiyatı.", *Türk Dünyası El Kitabı*, Ank., TKAE, 1998, s.246.

⁷ Horata, **a.g.m.**, C.11, s.576.

⁸ İpekten ve İsen, **a.g.m.**, s.249.

18. yüzyıl “şâir kadrosu bakımından eski edebiyatın en zengin dönemidir. Bu sebeple XVIII. yüzyıl, kaynaklarda şiir ve şâir asrı olarak kabul edilmiş; Sabit’ten itibaren ‘her kaldırımın altından bir şâir çıkması’ sık sık eleştiri konusu edilmiştir. Bu tür şikâyetlere önceki asırlarda da rastlanmakla birlikte; bu asırdaki artış büyük bir geleneğin tekrarlına tekrarlına boş bir şablona dönüştüğünü göstermektedir. İstanbul kütüphanelerinde, 18. asra ait divanı olan şâirlerin sayısı 168’dir. Safâyî (ö. 1725), Salim (ö. 1743), Belîğ (ö. 1729), Ramiz (ö. 1788), Silahdarzade Mehmed Emin (ö.?), Safvet (ö. ?), Es’adzâde (1796), Enderunlu Akif (ö. 1796) tezkirelerine göre ise bu asırda yetişen şâirlerin sayısı 1322’dir. Bunlar eski şiiri besleyen kaynakların bu asırda eski gücünden fazla bir şey kaybetmediğini göstermektedir.”⁹

Bu yüzyılda Nazirecilik de bir hayli gelişmiştir. Yüzyılın başında kasidede Nef’î ve gazelde Nâbî en çok tanzir edilen şairlerdir. Daha sonra Nedim yeni bir sesle ortaya çıkınca en çok tanzir edilen şair olmuştur. Nazireciliğin gelişmesinde, şairlerin birbirlerine kaynaştırmada, onları sık sık şiir ve edebiyat toplantılarında bir araya getiren Sadrazam İbrahim Paşa’nın da katkısı olduğu da kuşkusuzdur. Şairler, eski ustalara ve birbirine söyledikleri nazireleri, tahmisleri bir yarışma havası içinde bu toplantılarda ortaya koymuşlardır. Yüzyılın sonunda İran şairleri yeniden taklit edilmeye başlanılmış, Sâib ve Şevket’e nazireler söylenmiştir. Nazireciliğin bu yüzyılda yeniden ilgi görmesi de yüzyılın kendine has şartlarından kaynaklanmaktadır. Bilindiği gibi 18. yüzyıla girilirken divan şiiri iç ve dış unsurlarda en mükemmel örneklerini vermiş bulunuyordu. Bu yüzyıl şairleri de divan şiiri estetiğinin gerektirdiği ayrıntılara dikkat ederek geleneğe bağlı kalmışlardır. Artık İran etkisi zayıflamış, onlara hemayar olan Türk ustalar yetişmiştir. Geleneği aşamayan orta seviye sanatçılar, bu yüzden yetiştikleri sanat geleneği içindeki büyüklere nazire yazmak zorunda kalmışlardır.¹⁰

Bu dönemde şiirler ince, nazik ve pürüzsüz bir dille yazılırken, yabancı kelimelerle soyut ve somut kavramların birleştirildiği uzun tamlamalar kullanılmaya devam edilmiştir.

⁹ Horata, **a.g.m.**, C.11, s.576.

¹⁰ İpekten ve İsen, **a.g.m.**, s.250.

Ancak genel olarak bakıldığında 18. yüzyılın dili, bir önceki yüzyılın, bilhassa Sebk-i Hindî şâirlerinin ağır ve süslü diline göre sadedir. Bunda şiir dilini sadeleştirme gayretlerinin etkisi de büyüktür. 15. yüzyılda Tacizade Ca'fer Çelebi ve Yahya Bey'le başlayan, 16. yüzyılda Nazmî ve Mahremî ile sürdürülen şiirde Türkçe kelimelere daha fazla yer verme gayreti, 17. yüzyıla hâkim olan Hind üslûbunun tesiriyle bir duraklamaya uğramıştır. Ancak yüzyılın sonunda Nâbî'nin ağır ve süslü şiir diline tepki göstererek 'Dîvân-ı gazel nüsha-i kâmus değildir' demesi, yabancı kelimelerin çokluğundan yakınması ve üstelik İstanbul Türkçesinin Arapçadan üstün olduğunu savunmasıyla daha sade bir dil kullanma çabası iyice yaygınlaşmıştır.¹¹

Başta Nedîm olmak üzere Lâle devri şâirleri deyim ve atasözlerini kullanarak halk söyleyişine yakın bir şiir dili yakalamışlardır. "Fakat bu konudaki zorlamalar, zevksiz, incelikten yoksun örneklerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Şiir dilindeki bu sadeleştirme gayretleri, nesirde de kendisini göstermiş, önceki asrın ağır bedîî söyleyişi rağbetten düşmüş, mensur eserlerde Veysî ve Nergisî'nin çok süslü üslûbunun yanında nazımda olduğu gibi mahallî/folklorik üslûp yaygınlık kazanmaya başlamış ve sanatkârlar daha kolay anlaşılır bir dil kullanmışlardır.¹²

¹¹ İpekten ve İsen, **a.g.m.**, s.251.

¹² Horata, **a.g.m.**, C.11, s.580.

1. BÖLÜM

ŞEYHÜLİSLAM ES-SEYYİD YAHYA TEVFİK EFENDİ(1715-1791)

HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1.1. Hayatı

1.1.1. Adı, Doğum Tarihi ve Yeri

Osmanlı Devletinin doksan ikinci şeyhülislamı olan Yahya Tevfik Efendi 1716'da (H.1127) İstanbul'da doğmuştur. Pek çok kaynak doğum tarihinin hicri 1127 olduğunda ittifak etmişlerse de¹³ bazı kaynaklarda H.1128¹⁴, bazılarında ise H.1119 olarak gösterilmektedir¹⁵.

1.1.2. Mahlası

Yahya Tevfik Efendi şiirlerinde “Tevfik” mahlasını kullanmıştır. Türk edebiyatında, Mehmet Nail Tuman'a göre, Yahya Tevfik Efendi dışında “Tevfik” mahlaslı 14 şair daha vardır, ancak Tuhfe-i Naili'de adı geçen şairlerden 11 tane “Tevfik” 19. ve 20. asır şairleridir. Bunların içinde Neyzen Tevfik de vardır. Diğerlerinin isimleri ise; İkci-zâde Mustafa Tevfik Efendi, Kazasker Seyyid Mehmed Tevfik Efendi, Hasan Tevfik Efendi, Mehmet Tevfik Fikret Bey, Ahmet Tevfik Lâmi Efendi, Kadı Şükrü Efendi-zâde Tevfik Efendi, Ahmed Tevfik Bey, Tevfik Nevzat Bey, Tevfik Nevzat Çağdaş, Mehmed

¹³ Müstakim-zâde Süleyman Saadeddin, **Devhat'ül-Meşayih Osmanlı Şeyhülislamlarının Biyografileri** (tıpkıbasım), Çağrı Yay. İst., 1978, s.115; Fatin Davud, **Hâtimetü'l-Eş'âr**, (Haz. Ömer Çiftçi), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü 3218 no'lu Kültür Eserleri, Ank., Ty., s.28; Ahmet Refik Altınay, **İlmiye Salnâmesi - Şeyhülislam ve Müftü'l-Enam**, (Haz. Ahmet Nezih Galitekin – Seyyit Ali Kahraman) İşaret Yay. İst.1334, s.454; Şemseddin Sâmî, **Kâmûsu'l-A'lâm** (Tıpkıbasım), Kaşgar Neşriyat Ank., 1996, s.1691; Abdulkadir Altunsu, **Osmanlı Şeyhülislamı**, Ayyıldız Matbaası, Ank., 1972, s.163; Cevdet Paşa, **a.g.e.**, C.3-4, s.111-112.

¹⁴ Mehmet Nail Tuman, **Tuhfe-i Naili, Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri**, (Haz. Cemal Kurnaz – Mustafa Tatçı), Bizim Büro Yay. Ank., 2001, C.1, s.132; Komisyon, **İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu**, MEB, İst., 1967. C.3, s.854

¹⁵ **Vekâyî-nâme Vak'a-nüvis Ahmed Lutfi Efendi Tarihi**, (Haz. M. Münir Aktepe), TTK Yay., Ank., 1991, C.14, s.80

Tevfik Efendi, Mehmed Tevfik Efendidir (Neyzen Tevfik).¹⁶ Biz 14 şairden üç tanesini Yahya Tevfik Efendi'ye yakın dönemde yaşamaları yönüyle buraya aldık:

1. **Tevfik**: “Tevfik Efendi, Mehmed Efendi'nin oğludur. Gilanlı, müderris, vefatı H.1010/M.1601.”¹⁷

2. **Tevfik veya Havânî**: “Enderunlu Has bin Mustafa Tevfik Efendi bin Ahmed Efendi bin Şaban Efendi, Havan'da Çıkrık Mehmed Ağa'nın biraderi olmağla “Çıkrık biraderi” denmekle meşhurdur. H.1117/M.1705 tarihinde İstanbul'da doğdu. Vefatı 22 Muharrem H.1175/M.1721, Edirne Kapısı haricinde La'lî Çeşmesi karşısında medfundur. Vefatı tarihi Sicill'de H.1174, Şakayık'da H.1185 olarak yazmaları doğru değildir. İmam-zâde ve Ağababası-zâde şöhretleriyle meşhur olduğu Tarih-i Asım'da muharrerdir.”¹⁸ “Toganî Şeyh Mehmed Efendi'ye bağlandı.”¹⁹

3. **Tevfik**: “Dellal-zâde Mehmed Tevfik Efendi. Eğrikuyulu, Sultan Mustafa Sâlis devri şairlerinden.”²⁰

1.1.3. Ailesi

Babası müderris Eyyüb Efendi'dir. M.1744'te (H.1157) vefat etmiştir. Yahya Tevfik Efendi, babası Eyyüb Efendi'nin vefatı münasebetiyle bir tarih manzumesi yazmıştır:

Didi târîh-i fevtin hâme-i Tevfik-i gam-dîde

Ṭarîķi ṭayy idüp Eyyüb Efendi gitdi ʿuḳbāya H.1157/M.1741 (T92/6)

¹⁶ Tafsilatlı bilgi için bk., Tuman, **a.g.e.**, C.1, s.130-132

¹⁷ Tuman, **a.g.e.**, C.1, s.130.

¹⁸ Tuman, **a.g.e.**, C.1, s.130.

¹⁹ Haluk İpekten ve diğerleri, **Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. N o: 942, Ankara 1988 s.504

²⁰ Tuman, **a.g.e.**, C.1, s.132

Tuhfe-i Hattâtîn’de, Müstakim-zâde Süleyman Saadeddin Efendi, babasının babası Uşşâkî-zâde denilmekle meşhur Mısır kadısı Receb Efendi’dir, demektedir. Annesinin babası, Uşşâkî-zâde Şeyhülharem, Zeyl-i Şakayık sahibi Es-Seyyid İbrahim Hasib Efendi’dir. Anne tarafından nesebi Nakibüleşraf Seyrek-zâde Abdurrahman Efendi’ye, ondan da Uşşâkiye tarikatının kurucusu olan Şeyh Hasan Hüsameddin Uşşâkî’ye ulaşır. Kayınpederi kassamü’l-askerî Arab-zâde Abdurrahman Efendi’dir.²¹ Kaynaklarda seyyid olduğu belirtilmektedir.²² Mekke kadısı olarak Ravza-i Mutahhara ziyaretinde:

Sürüp ceddüm Rasûl-i Ekremün yüz âsitânında
Ğubâr-ı ravzasın itdükde kuhl-i dîde-i giryân (T71/17)

Yahya Tevfik Efendi, “ceddim” demek suretiyle şiirinde seyyid olduğunu ifade etmektedir.

Sicill-i Osmânî’den Seyyid İbrahim Sadreddin Efendi adında bir erkek kardeşinin olduğunu öğreniyoruz.²³ Kaynaklarda başka erkek kardeşinin olduğuna dair bir bilgiye rastlayamadık, ancak Türkçe divanındaki bir tarih kıtasından “Zahide” isimli bir kız kardeşinin olduğunu öğreniyoruz. Onun vefatı üzerine bu tarih kıtasını yazmıştır:

TÂRİH-İ VEFÂT-I HEMŞİRE-İ ‘ABD-İ FAĞİR
Kudsiyân-ı ‘arş-ı a‘lâ didiler târîhini
Zâhide Kâdına rahmet eyle yâ Rabbe’l-Vahîd (H.1158/M.1745) (T94/7)

Yahya Tevfik Efendi’nin kişiliği ve mezhebi hakkında Dr. Abdulkadir Altunsu’nun ortaya attığı iki iddia vardır:

²¹ Müstakim-zâde Süleyman Saadeddin Efendi, **a.g.e.**, s.115.

²² M. Nuri, Çınarcı, **Şeyhülislam Arif Hikmet Bey’in Tezkiretü’ş-Şuarası ve Transkripsiyonlu Metni**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gaziantep Üniv. Sos. Bil. Ens. 2007, s.34; Râmiz, **Râmiz ve Âdâb-ı Zürefâ’sı**, (Haz. Sadık, Erdem) Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Sayı: 79, Ank., 1994, s.53-54.

²³ Mehmed Süreyya, **Sicill-i Osmânî**, (Haz. Nuri Akbayer) Kültür Bakanlığı ve Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yay., Numune Matbaacılık, İst., 1996., C.5, s.1677.

Birinci iddia: Dr. Abdulkadir Altınsu Osmanlı Şeyhülislamı adlı eserinde Yahya Tevfik Efendi'nin İranlı olduğunu, ancak kendisini Buharalı olarak tanıttığını ve “Kızılbaş” olduğunu söylemektedir.

İkinci iddia: Altınsu, kitabında “Şeyhülislam Yahya Tevfik Efendi matematiğe düşkündü. Kimya (sîmî) bilimine de meraklı olduğundan ecza satın alır ve kimyasal deneyler yapardı. Servetini bu yolda harcamıştır. Soyca İranlı olduğu halde ve atalarının eski mezhebi olan Şiiliği gizlemek için kendisinin Buharalı olduğunu söylerdi” şeklinde yazar.²⁴ Aynı sözler, Altınsu'dan alıntı yapan “Şeyhülislâm Şairler” adlı kitapta da mevcuttur.²⁵ Yahya Tevfik Efendi'nin divanını incelediğimizde kimya ilmine dair terimlere raslayamadık. İddia edildiği gibi kimyaya o kadar ilgisi olsaydı bu konuyla ilgili tabirleri divanında görürdük diye düşünüyoruz.

Ahmet Refik Altınay'ın da İlmiye Salnamesi'nde buna benzer ifadeleri vardır. Altınay kitabında, “Yahya Tevfik Efendi, fazıl ve şairdi. Elsine-i selesede eş'arı vardır. Bilhassa ilm-i kimyaya merakı ziyade olduğundan, servetini eczâya sarf ederdi. Kendi an-‘asl İrânî idi. Şiîyetini saklamak için kendini “Buharalı” diye tanıttırmak isterdi. Müddet-i meşihati gayet az sürmüş, bu müddet zarfında ancak bir medrese yapılabilmişdir.” der.²⁶ Tevfik Divanı'nda, Yahya Tevfik Efendi'nin Buharalı olduğundan bahsettiğine rastlamadık. Başka kaynaklarda da bu iddiayı destekleyen bir bilgi de bulamadık.

Bu konuyla ilgili Müstakim-zâde Süleyman Saadettin, Devhat'ül-Meşayih'ta, Yahya Tevfik Efendi'nin ömrünün son zamanlarında Küçük-karaman'da babadan kalma bir arsaya, talebelerin ders göreceği ve müderrislerin ikamet edebilecekleri bina ve odalardan oluşan bir medrese yaptırmış olduğunu, bu medreseye asıl adı Ali olan “Bahâr-ı Buhârî” diye şöhret bulan bir kişiyi baş müderris olarak tayin ettirdiğini söyler.²⁷ Ali Bahâr Efendi hakkında Şeyhülislâm Arif Hikmet Bey, tezkiyesinde, “Aslen Revanlı'dır ancak Buharalı

²⁴ Altınsu, **a.g.e.**, s.163.

²⁵ Ali Fuat, Bilkan ve Yusuf, Çetindağ, **Şeyhülislam Şairler**, Hece Yay., Ank., 2006, s.179.

²⁶ Altınay, **a.g.e.**, s.454.

²⁷ Müstakim-zâde Süleyman Saadettin, **a.g.e.**, s.115.

olarak kendini tanıtır. El sine-i şelâsede eş‘âr-ı maqbûle ve merğûbesi var idi. Özellikle matematikte çok başarılıdır. Kimya sevdasına düşâr olduğundan daima kazandığı akçeyi o tarafa sarf ederdi. Elleri son zamanlarda kimya deneylerinden dolayı kirli idi ve pis kokardı. Ellerin rengi değişmişti. H.1228/M.1813 senesi hilâlinde fevt olmuştur.” demektedir.²⁸ Cevdet Paşa da Tarih-i Cevdet’te Bahar-ı Şîrâzî olarak adlandırdığı Ali Efendi’nin kimya merakı yüzünden yakasını sefaletten kurtaramadığından bahseder.²⁹

Altınay ve Altınsu kanaatimize göre Yahya Tevfik Efendi ile Bahâr-ı Buharî olarak tanınan müderris Ali Efendi’yi birbirine karıştırmışlardır. Zaten “İranlı ve Kızılbaş” olduğu iddiası, Yahya Tevfik Efendi’nin kaynaklardaki “seyyid” olduğu bilgisiyle de çelişmektedir.

1.1.4. Eğitimi

Râmiz, Âdâb-ı Zurefâ’sında, Yahya Tevfik Efendi’nin gençliğinde vakarlı ve hürmet gören birisi olduğundan, ilim tahsili ile meşgul olduğundan, Allah vergisi bir kabiliyetle olgunluk rütbesine ulaştığından bahseder.³⁰

Tuhfe-i Hattâtîn’de, Müstakim-zâde Süleyman Saadeddin Efendi, Yahya Tevfik Efendi’nin hattatlık eğitimini ilk önce Abdullah-zâde Muhammed Bâki Efendi’den aldığını bildirir. Bâki Efendi’nin vefatından sonra Kâtip-zâde Muhammed Refî Efendi’den tahsilden sonra Yahya Tevfik Efendi’nin ilerleme kaydettiğinden bahseder.³¹ Müstakim-zâde, tezhib alanında Mîr Ebu’l-Fetih’den Yahya Tevfik Efendi ile birlikte Fatih Camii’nde ders aldıklarını söyler.³² Bütün bunlar Yahya Tevfik Efendi’nin hat, tezhip gibi güzel sanat dallarıyla ilgilenen bir kişi olduğunu bize göstermektedir.

²⁸ Ârif Hikmet Bey, **a.g.e.**, s.34.

²⁹ Cevdet Paşa, **a.g.e.**, s.112.

³⁰ Râmiz, **a.g.e.**, s.53.

³¹ Müstakim-zâde Süleyman Saadettin, **a.g.e.**, s.752.

³² Müstakim-zâde Süleyman Saadettin, **a.g.e.**, s.752.

1.1.5. Memuriyeti

H.1149/M.1737 senesinde Yahya Tevfik Efendi, Şeyhülislam Es-Seyyid Mustafa Efendi'nin başkanlığını yaptığı imtihanında başarılı olup hâric müderrisi olarak memuriyete başlamıştır. Bir tarih manzumesinden Yahya Tevfik Efendi'nin Beykoz'un eski ismi olan³³ Yorus Nahiye Mahkemesi'ne H.1166/M.1753 tarihinde hâkim olduğunu öğreniyoruz. Yorus'un günümüzdeki telaffuzu "Yoros"tur.

Tārīḥ-i kevne oldu bu mışra' la leb-güşā

Tevfīk Efendi ḥâkim-i nâhiye-i Yorus (T35/2)

Ancak ulaşabildiğimiz kaynaklarda Yorus (Beykoz) Nahiye Mahkemesi'ne tayin olduğuyla ilgili bir bilgiye rastlayamadık. H.1180/M.1766–7) senesine kadar bütün müderrislik rütbelerini ikmal ederek Süleymaniye Medresesi'nde Darü'l-Hadis müderrisliğine kadar yükselmiştir.³⁴

Müderrisliği esnasında bir süreliğine İstanbul'da muhasebecilik, Balad, Davud Paşa ve Âhi Çelebi mahkemelerinde nâiblik yapmıştır.³⁵

Kayınpederi, Arap-zâde Abdurrahim Efendi'nin ilk sadrazamlığında mektupçu, ikinci sadrazamlığında ise tezkireci ve Şeyhülislam Veliyüddin Efendi zamanında kassâm-ı askerî (askeri kadı) olarak görev yapmıştır.³⁶

Yahya Tevfik Efendi, 1180 senesinin Rebiyyülevvel ayında (Ağustos 1766) Selanik kadılığına tayin edilmiştir.³⁷ Selanik'teki vazife müddetini doldurduktan sonra 1187 Safer'inde (Ocak, M.1773) Şam-ı Cennet-meşam'a tayin edildi.³⁸ Yahya Tevfik Efendi, Şam'da görevini ifa ederken 1192 Muharrem'inde (Ocak, M.1778) Mekke-i

³³http://www.istanbulturizmmerkezleri.org/parcalar/tr/beykoz_anadolu_kavagi.pdf (22.05.2014)

³⁴ Râmiz, **a.g.e.**, s.53; Müstakim-zâde Süleyman Saadettin Efendi, **a.g.e.**, s.115; Altınay, **a.g.e.**, s.54.

³⁵ Râmiz, **a.g.e.**, s.53.

³⁶ Râmiz, **a.g.e.**, s.54.

³⁷ Mehmed Süreyya, **a.g.e.**, s.54.

³⁸ Râmiz, **a.g.e.**, s.53.

Mükerreme'ye kadı olarak tayin edildi.³⁹ Yaklaşık 7 senelik Mekke kadılığından sonra H.1199 Ramazan'ının 20'sinde (7 Ağustos M.1784, Cumartesi) İstanbul kadılığına tayin edildi. H.1199/M.1784 senesinden sonra Yahya Tevfik Efendi'nin ikbalinin önü açılmıştır; 1200 senesi gurre-i Zilkade'sinde (25 Ağustos M.1786, Cuma) kendisine paye-i Anadolu (Anadolu kazaskerliği) verildi.

Anadolu kazaskerliği makamında görevini ifa ederken 13 Cemaziyelahir 1201'de (2 Nisan M.1787) Rumeli kazaskerliği payesi verildi.⁴⁰ Bir sene sonra azledildi. Azlinin akabinde ikinci defa Rumeli kazaskerliğine atandı.(H.1203/M.1788-89)⁴¹ Hamidi-zâde Mustafa Efendi'nin şeyhülislamlığının ertesi günü görevinden alınmış olduğundan Yahya Tevfik Efendi de görev süresinin yarısı dolmadan diğer ulema gibi azledildi.⁴² Bilahare padişahın iltifatına mazhar olmuş, nakibüleşraflık vazifesi verilmiştir. 28 Cemaziyelahir H.1204 (14 Nisan M.1790)⁴³

Nikâbetle şeref-yâb eyleyüp bu bende-i hâşın
Kemâl-i iltifât-ı pâdişâhiye sezâ oldu (T63/24)

Cevdet Paşa ve Altınay, Hamîdî-zâde Mustafa Efendi'nin ileri geri konuşması üzerine azli gerektiğinde yerine Nakîbü'l-Eşraf bulunan Reîsü'l-Ulemâ Tevfik Efendi'nin Şeyhülislamlık makamına tayini düşünüldüğünden bahsederler. Cevdet Paşa devamında, “Gerçi onun hal ve hareketi Sultan III. Selim'in selim tabiatına muvafık değilse de daha sonra münasibini nasbetmek üzere bir-iki aylığına tayin olundu, demektedir.”⁴⁴ Yahya Tevfik Efendi, 9 Recep H.1205 / 14 Mart M.1791'de şeyhülislam olmuştur.⁴⁵ Tayininden önce Ferman-ı Hümayun kendisine verilmiş ve bu fermanda, ilmiye sınıfının atanmasında usulden ayrılmaması, nefsi için kimseyi mağdur etmemesi, açgözlülük ve irtikâba gitmemesi, dinin hükümlerinden ayrılmaması, Hamîdî-zâde'nin şeyhülislamlığı

³⁹ Müstakim-zâde Süleyman Saadettin Efendi, **a.g.e.**, s.454.

⁴⁰ Mehmed Süreyya, **a.g.e.**, s.54.

⁴¹ Altınay, **a.g.e.**, s.454.

⁴² Altınay, **a.g.e.**, s.454.

⁴³ Müstakim-zâde Süleyman Saadettin Efendi, **a.g.e.**, s.454.

⁴⁴ Cevdet Paşa, **a.g.e.**, s.112; Altınay, **a.g.e.**, s.115.

⁴⁵ Mehmed Süreyya, **a.g.e.**, s.54.

döneminde, padişahın gazabına uğramış ve te'dib için görevden alınanların geriye döndürülmesi için gayrete girilmemesi istenmiştir.⁴⁶

Daha sonra kendisi de şeyhülislam olacak olan Ataullah Efendi, Yahya Tevfik Efendi'nin şeyhüislamlık makamına geçmesi ile ilgili 42 beyitlik bir tarih yazmış Şeyhülislam Yahya Tevfik Efendi'ye sunmuştur:

Şimdi Tevfik Efendidür 'aşruñ

Revnağ-efzâ-yı şadr-ı fetvâsı H.1205 (1791)⁴⁷

Tarih-i Cevdet'te, "Tevfik Efendi akranlar arası mücadele belasıyla şeyhüislamlığa gayet hırslı idi. Hatta "Bir günlük bile olsa şeyhüislamlık yapmadan Allah canımı almasun!" dediği rivayet edilmiştir. Ahmet Cevdet Paşa, "İnne'l-belâ mü'ekkilü bi'l-mantık / Bela, söylediğin sözün karşılığıdır." sözünün gerçekleştiğini söyler.⁴⁸ Cevdet Paşa, her ne kadar Yahya Tevfik Efendi'nin şeyhüislamlık makamına hırsı hakkında müstehzi ifadeler kullansa da yine aynı eserde "Merhum-ı müşaru'n-ileyh kadir-şinas ve hüner-perver bir zât idi" şeklinde takdirlerini bildirir.⁴⁹

1.1.6. Vefatı

Yahya Tevfik Efendi, şeyhülislam olduktan 13 gün sonra, 22 Recep H.1205 / 27 Mart M.1791 Pazar günü görevi başında vefat etmiştir.⁵⁰

جاه افتادن كچوپ يحيى افندى كندى واه "Cāh-ı iftādan geçüp Yāhyā Efendī gitdi vāh"
(H.1205) tārīḥ-i vefātıdır.⁵¹

⁴⁶ Müstakim-zāde Süleyman Saadettin Efendi, **a.g.e.**, s.454.

⁴⁷ Yusuf Çetindağ, **Ataullah Efendi Divanı İnceleme-Tenkitli Metin**, Fatih Üniv. Yay., İst., 2006. s.101.

⁴⁸ Cevdet Paşa, **a.g.e.**, s.112.

⁴⁹ Cevdet Paşa, **a.g.e.**, s.111.

⁵⁰ Altınay, **a.g.e.**, s.454.

⁵¹ Müstakim-zāde Süleyman Saadettin Efendi, **a.g.e.**, s.454.

Esad Mehmed, Teşrifat-ı Kadime adlı eserinde, Şeyhülislam Yahya Tevfik Efendi'nin cenaze merasimini şu şekilde anlatır: “Eğer bir şeyhülislam vazifede ölürse istisnai bir muamele görmezdi. Sultan ve yüksek devlet memurları ölüm olayından haberdar edilir ve Sultan hemen halefini tayin ederdi. Vezirler, kadıaskerler ve ordu komutanları gibi yüksek devlet memurları cenaze namazının kılınacağı camiye gelirler ve cenaze namazından sonra da tekrar evlerine dönerlerdi. Bir matem merasimi filan yapılmazdı. Mazul şeyhülislamlar için ise hiç bir resmi merasim söz konusu değildi. Ancak, Şeyhülislam Yahya Tevfik, 27 Mart 1791 yılında öldüğünde, önce Sultana haber verildi ve onun emriyle bütün yüksek memurlar, yazıyla, cenaze namazına Fatih Camii'nde bulunmaları emredildi. Mehmed Mekki Efendi Şeyhülisamlığa tayin edildi ve kendisine ferve-i beyza (şeyhülisamlık libası olan beyaz kürk) giydirildi. Yeni şeyhülislam ve diğer yüksek devlet memurları Fatih Camii'ne geldiler, birlikte öğle ve cenaze namazlarını kılarak vazife yerlerine döndüler. Cenaze için yapılan tek merasim yüksek devlet memurlarının da iştirak ettiği cenaze namazı oldu.⁵²

Merhum şeyhülislamın cenazesi akrabaları ve dostları tarafından Fatih Camii civarında, Küçük Karaman semtine getirilerek kendi adına yaptırdığı medresenin haziresinde toprağa verildi.⁵³

Yahya Tevfik Efendi'nin yaptırdığı medrese ve içinde bulunan kütüphane ile ilgili Prof. Dr. Mehmet İbşirli, İslam Ansiklopedisi'nde yer alan “Yahya Tevfik” maddesinde “Yahyâ Tevfik Efendi'nin Fatih'te yaptırdığı medrese geniş bir avlu içinde on sekiz oda ve bir dershaneyi ihtiva etmektedir (Taylesanizâde Hâfız Abdullah Efendi Tarihi: İstanbul'un Uzun Dört Yılı: 1785-1789 (haz. Feridun M. Emecen), İstanbul 2003, s. 83, 162, 165, 183, 194, 251, 256, 277, 290, 296, 336-337, 359, 366, 368, 390, 421). Medresenin zengin bir kütüphanesi bulunmaktaydı. Yahyâ Efendi'nin torunu Rumeli Kazaskeri İsmâil Efendi bütün kitaplarını 1824'te buraya vakfetmiştir (İsmail E. Erünsal, Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri: Tarihî Gelişimi ve Organizasyonu, Ankara 2008, s. 284.). Bu medrese 1918

⁵² Esad Mehmed, *Us'ul-i Âtika-i Devlet-i Âliye-i Osmâniye, (Teşrifat-ı Kadime)*, y.y, İst., 1287, s.126.

⁵³ Cevdet Paşa, *a.g.e.*, s.112.

Fatih yangınında yanmıştır (Mübahat S. Kütükoğlu, XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri, Ankara 2000, s. 52, 229-230). Bir süre Râgıb Paşa Kütüphanesi'nde muhafaza edilen kütüphane Cumhuriyet'ten sonra Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilmiştir.” diye bilgi vermektedir.⁵⁴

1.2. Eserleri

Yahya Tevfik Efendi'nin ulaşabildiğimiz kadarıyla iki tane eseri vardır. Bunlardan birincisi, Topkapı Sarayı Müzesi, El Yazma Kütüphanesi'nde, H.344 numaralı, es-Seyyid Yahya Tevfik Efendi adına kayıtlı “Müntehâb” isimli 106 varaklık bir eseridir. Bu eser, İran ve Osmanlı şairlerinin şiirlerinden seçilen bir seçki niteliğindedir.

Ulaşabildiğimiz ikinci eseri ise içinde kendi yazdığı Arapça ve Farsça şiirlerinin de olduğu “Divân-ı Tevfik”tir. Divanının dört yazma nüshası mevcuttur. Kaynaklarda⁵⁵ Ali Emiri Efendi Kütüphanesinde, Manzum No:70'te Tevfik Divanı'nın bir nüshasının bulunduğu bildirilmektedir. Ancak incelediğimizde bu eserin Yahya Tevfik Efendi'ye ait olmadığını tespit ettik. Tevfik Divanı'nın ulaşabildiğimiz mevcut nüshaları ise aşağıdadır:

- 1) E Nüshası: Esad Efendi (Süleymaniye Ktb.) No:3403, 83 varak.
- 2) S Nüshası: Yahya Tevfik Efendi (Süleymaniye Ktb.) No: 296, 99 varak.
- 3) B Nüshası: Beyazıd Umumi Ktb. No:5797, 109 varak.
- 4) Ü Nüshası: İstanbul Üniv. Ktb. Türkçe Yazmalar No: 4479, 99 varak.

Divanında Türkçe şiirlerinin yanı sıra Arapça ve Farsça şiirleri vardır. Sultan III. Selim'e sunduğu bir kasidesinde divanını tertip ettiğini padişaha takdim ettiğini öğreniyoruz:

⁵⁴ Mehmet İbşirli, “Yahya Tevfik Efendi”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ank. 2013, C. 43, s. 266-267

⁵⁵ Komisyon, **a.g.e.**, C.3, s.854;Tuman, **a.g.e.**, C.1, s.131.

Görince ragbet-i şāh-ı cihānı nazm-ı eş‘āra
Derūna geldi bir şevk eyleyim tertīb-i dīvānı (K1/23)

Hulāşā ḥāşıl-ı ‘ömrüm olan eş‘ār u güftārım
Gerek nā‘t u kaşāyid ger ğazel ger medḥ-i sulṭānı (K1/24)

Güzel taḫdīm ü te’ḥīr eyleyüp ḥarf-i teheccīyle
Beyāza naḳl idüp tesvīd-i evrāk-ı perīşānı (K1/25)

1.3. Edebi Kişiliği

Yahya Tevfik Efendi döneminde ilmî yönden saygı duyulan bir şahsiyettir. 18. asır şairlerini ihtiva eden tezkireleri incelediğimizde Yahya Tevfik Efendi hakkında pek olumsuz ifadeler rastlanmaz; ancak şiiri de pek övülmez.

Kâmusu’l-Âlâm’da, “Âlim ve edib bir zat olup bazı eş’ârı dahi vardır, diye geçer.⁵⁶ İlmiyye Salnamesi’nde⁵⁷, Sicill-i Osmanî’de⁵⁸, Tarih-i Cevdet’te⁵⁹ üç dilde (Türkçe, Arapça ve Farsça) şiiri vardır, diye bahsedilir. Fatin Tezkiresi’nde rengin şiiri olduğundan söz edilir.⁶⁰ Devhatü’l-Meşayih’te⁶¹, Tuhfe-i Hattâtîn’de⁶² şiir ve inşâda reistir, ibaresi mevcuttur.

Yahya Tevfik Efendi’nin şiiri hakkında en kapsamlı, en övücü tespitleri Râmiz yapar. Râmiz “Gerçekten de Arapça ilimlerde üstünlüğü herkes tarafından kabul edilmiş olduğu gibi diğer sanatlarda da öne geçmiştir. Özellikle gönüllere taht kurmuş sözler ve renkli mazmunlarla şiir ve inşâda asrımızda hoş-söyleyen bir tabiatı vardır. Maharetli, büyüleyici bir şairdir ki mis kokan kalemi pakize edalı mucizevî sözlerin sınırına gelmiştir. Bir söz ustasıdır ve fikir ve mana hazinesi olan nazik edalı şiirleri zamanının söz sanatının

⁵⁶ Şemseddin Sâmî, *Kâmûsu’l-Âlâm*, C.5., Mihran Matbaası, İstanbul, 1896. s.1691

⁵⁷ Altınay, *a.g.e.*, s.454

⁵⁸ Mehmed Süreyya *a.g.e.*, C.2, s.54

⁵⁹ Cevdet Paşa, *a.g.e.*, C.3-4, s.112

⁶⁰ Fatin, *a.g.e.*, s.28

⁶¹ Müstakim-zâde Süleyman Saadeddin *a.g.e.*, s.454

⁶² Müstakim-zade Süleyman Saadettin, *Tuhfe-i Hattâtîn*, Devlet Matbaası, İst. 1928, s.752

efendileri tarafından gıpta edilir bir maharetli şair-i devrândır. Veysî edalı, gönül açıcı nesirleri ile tarif edilemez bir münşi-i devrândır ki akranları arasında parmakla gösterilirdi.” der.⁶³

Kaynaklarda da belirtildiği gibi Yahya Tevfik Efendi, âlim, faziletli, çevresinden saygı gören, etrafını aydınlatan bir kişidir. Seyyid, âlimleriyle meşhur bir aileden neş’et eden Tevfik’in bu yönleri şiirlerine hikemî üslup olarak yansımıştır. O, insanlara yol gösteren, ârif, âlim bir zâttır. Şiirlerinde bu yönü ağır bastığı için hikmet yönü şairliğinin önüne geçmiştir. Tevfik’in divanında, döneminde hâlâ etkisini gösteren Nâbî tarzı hikmetli şiirleri çokça bulmak mümkündür. Dikkat edilirse Tevfik’in dili hikemî şiirlerinde oldukça ağırdır. Şair, yaşadığı dönemdeki insanların birbiriyle ilişkilerinden şikâyetçidir:

Degül ebnâ-yı dehrüñ ber-nesağ kirdâr u güftârı

Gehî ikrâr u geh inkâr gâhî râst gâhî kec G23/3

(Zamâne çocuklarının söyledikleriyle yaptıkları bir değil. Bazen inkâr ederler bazen ikrâr ederler; bazen düz (giderler) bazen çarpık.)

Tevfik’in zamâne ile başı derttedir. Tilki tabiatlı insanlar için:

Hulûş ‘arz itse de rûbeh firîbân olma dil-beste

Esâs-ı ıtyeti mekr ü hîledür hadd-i zâtında G133/3

(Tilki, ihlâslı olduğunu bildirirse de gönlünü ona bağlama (güvenme)! Onun karakteri hile ve tuzaktır.)

18. asır, Osmanlı Devleti’nin oldukça zor durumda oldukları bir dönemdir. Tevfik, ihlâslı olmanın ve bozguculuğun ne olduğunu aşağıda ifade ederken aslında bütün zamanların genel-geçer ölçüsünü de veriyor:

⁶³ Râmiz, a.g.e, s.53

Hulûş ihyâ-kun-i dîn ü düveldür hadd-i zâtında

Nifâk âteş-zen-i mülk ü mileldür hadd-i zâtında G133/1

(İhlâslı olmak, din ve devleti ihyâ olması için (çalışmak); bozgunculuk (ise) milleti ve memleketi ateşe atmaktır aslında!)

18. yy'da Avrupa devletlerinin olur olmaz sebeplerle içişlerimize karışmaları hakkında Tevfik:

‘Adûnuñ şüret-i haqda irâ‘ et itdüğü re‘yi

Nizâm-ı mülke ĩrâş-ı haleldür hadd-i zâtında G133/2

(Düşmanın, haktan yanaymış gibi düşüncesini bildirmesi aslında devletin düzenine müdahaledir!)

Yukarıda verilen örnekler dikkat edilirse gazellerden alınmıştır. Şairin gazellerde aşktan, sevgilinin güzelliklerinden, vuslat arzusundan bahsetmesi gerekirken Tevfik, toplumun, devletin sıkıntılarından söz etmiştir.

Tevfik, kendi bahtsızlığından şikâyetçidir. Hārūn (حرون): İlerleyeceği yerde duran veya geri giden hayvan, demektir.

Reh-i idbāra çābük-revdür ammā semt-i iqbāle

Hārūn u ser-keş olmuş esb-i baht-ı bed-gümān gitmez G70/3

(Kötü niyetli baht atı, talihsizlik yoluna dörtünale gider de talih semtine doğru başkaldırır, gerisin geri gider!)

Tevfik, makamların kâim olmadığını güzel bir şekilde dile getirir:

İkbāl-i cāh tūde-i rīk-i revān gibi

Būd u ne-būdı oldu berāber ne var ne yok G85/7

(Yüksek makamlar, yürüyen kum tepeleri gibidir, işte şimdi var, bir bakarsın ansızın kaybolmuş.) Bu ifadeler, şairin kadılık için gittiği Mekke'deki, Hicazdaki kum çöllerini çağrıştırıyor.

Şair, gönül doktorundan ümidini kesmiştir:

Ne gösterdün bize şıhhat yüzün, ne eyledün ihlāk

Devā-yı derd-i dil bildüm tabībim senden olmazmış G81/2

Tevfik aslında kendinden, nefsinden de şikâyetçidir:

Tā'ib olamazsın var iken şevk-ı ma'āşî

Ey dil eşer-i tevbe xanı sende nedāmet G19/7

(Günah işleme arzusu sende varken tövbekâr olamazsın, nerde sende tövbe işaretleri, nerde pişmanlık?)

Yahya Tevfik Efendi'nin şiirlerinde derin, çok samimi Allah sevgisini gösteren pek çok örnek göstermek mümkündür. Şairin, Alah'a tevekkülüdür. Şairin, Alah'a tevekkülü tamdır:

Bir demde bād-ı şurta-i Tevfik olur vezān

Fülk-i tevekküle olıcak nā-ḥudā Ḥudā G6/7

Allah tevekkül kayığının kaptanı olunca bir anda tevfik (Allah'ın yardım) rüzgârı eser (de mütevekkili maksuda erıştırir).

Tevfik, kanâat sahibidir, Allah'tan dileği, kendisini sarraf kapısına muhtaç etmemesi, gizli hazinesinden zengin edip, aciz kulunu mutlu etmesidir:

Yâ İlâhî kenz-i iḥsânından iğnâ eyleyüp

İtme 'abd-i 'âcizün muhtâc-ı bâb-ı şayrefî Kt/5

Yine aynı duyguları, aynı duayı ihtiva eden bir başka beyit:

Der-i ğaybuñdan it Tevfîķi şād ey Kāzıyu'l-Hācāt
Digerden eyleme muhtāc daķķ-i bāb-ı hācāta G130/7

Her ne kadar Yahya Tevfik, bir din bilgini, seyyid bir kişi olsa da diğerk şairlerde olduğu gibi şiirlerinde şûh, âşıkâne, rindâne söyleyişlere de raslamak mümkündür:

Būs-ı la'lin bahş ider vuşlatda Tevfîķā o şûh
Şerbet-i şekker virülür şā'ime iftārda G127/5
(İftarda oruçluya şeker şerbeti verildiği gibi o şuh sevgili de vuslatta (âşığına) dudağını öptürmeyi bahşeder.)

Bir şeyhülislam için cesur ifadeler:

‘ Acebdür duĥt-i rezde rûze müddetde ayaklandı
Yetişdi bâliğ oldu dün gice ĥûn gördi gösterdi G143/7

Yahya Tevfik, 18. asrın bir edebî modasından etkilenererek tarih kıt'aları yazmıştır. Çevresi çok geniş olan Tevfik, padişah cûlusları, padişah çocuklarının doğumları, yeni yapılan binalar hakkında daha başka pek çok sebeple tarih kıt'aları yazmıştır. Kıt'a, şairi döneminin şahidi yapsa da şairlik gücünü ortaya çıkarmaya pek uygun olmayan bir nazım şeklidir. Zaten Tevfik'in tarih kıt'aları da bu durumu bize gösterir:

Fatih Camii'nin kubbesi büyük depremde yıkılmıştır. Caminin tamirinden sonra açılışı ile ilgili yazdığı bir tarih kıt'asına bu duruma tarih düşürmüştür.

Ėudsiyān ‘arş-ı târiĥin oķur şubĥ u mesā T39/15

‘Avn-i Rable Cāmi‘-i Fātiĥ yapıldı eş-şalāh H. 1183/M.1769

Tarih kıt'alarında Tevfik'in dili oldukça ağırdır. Sanatlı söyleyiş uğruna, bazen bir beyitte hiç Türkçe kelime kulanmadan Arapça ve özellikle Farsça kelimelerle anlaşılması zor tamlamalar oluşturmuştur. Buna bir örnek olarak aşağıdaki beyti gösterebiliriz:

Hoşā hâtır-güşā nüzhetgeh-i pāk
Ferah-zā ğam-zidā zībende-mesken T82/1

Yahya Tevfik Efendi bir müderris, kadı, müzehhip ve hattattır. Bu hususta 23. tarih manzumesi dikkate değerdir. Bu manzumede Tevfik, bir divan nüshası hat ve tezhip sanatlarının terimlerini kullanarak güzel ve renkli benzetmeler yapmıştır, birkaç örnek vermek gerekirse:

- 1 Bāreka'llāh zihī nüshā-i pāk ü zībā
Ki ider her nazarı hâtırā ĩrās-ı şafā
- 2 Hāşiye kākül-i cānān gibi hayret-efzā
Noqtalar hāl-i ruh-ı dil-bere beñzer haqqā
- 3 Oldı mizāb-ı zer-i Ka'be-i ma'nā-yı laṭīf
Anda her cedvel-i zerrīn-i leṭāfet-pīrā
- 4 Rūy-ı dil-ber gibi her kâğıdı şāf u berrāk
Mıstarı kāmēt-i cānān gibi mehzūn bālā
- 5 Şafhalar çün ṭabaḳāt-ı felek-i esmādur
Levhāsı şems ü nuḳaṭ necm-i dıraḥşān gūyā T23

Tahmisinde “hāme, nakş, hat-ı reyhan” terimlerini kullanmaktadır:

Dāğ olur nakş-ı pey-i hāme haṭ-ı reyḥāna TH 9/IV

Tevfik bir manzumesinde, başarılı olduğu alanlardan hat sanatını da dile getirip, rakiplerini yarışa davet etmektedir:

‘Ulūm u ma‘rifetde hūsn-i ḥaṭṭa şî‘r ü inşāda
Benimle imtiḥān olsun mu‘ārizlar budur da‘vām T22/26

Bir gazelinde de hat ve cilt sanatlarının terimlerinden yola çıkarak güzel benzetmeler yapmıştır:

İdemez bād-ı ğam evrāk-ı ma‘āşın tefrīk
Olsa şîrāze-i mecmū‘a-i dil tār-ı ḥulūş G82/2

Hat, tezhip, ciltçilik sanatıyla ilgili beyit örneklerinin listesini aşağıya veriyoruz:

G10/5, G11/5, G35/5, G35/6, G77/7, G82/2, G86/7, G99/1, T109/5, T22/24, T22/26, T23/1, T23/10, T23/11, T23/2, T23/21, T23/22, T23/3, T23/4, T23/5, T23/6, T23/7, T23/8, T23/9, T55/16, T61/7, T73/19.

Mahkeme ve kadılıkla ilgili terimleri, Rodosçuk Mahkemesi’ne yapılan bir mahfel binası (içinde kütüphanesi de olan toplantı binası) münasebetiyle yazılan 84. tarih manzumesinde sıkça kullanmıştır. “Şer‘, da‘vā, münker, şāhid, ityān (delil getirmek), beyyināt, hākim, meclis-i şer‘-i muṭahhar, muṭī‘, ḥükm-i naş, ‘adl, Kāḍiyü’l-Hācāt, Kirāmen kātibīn, hüccet-nüvīs gibi terimleri bu manzumede görmek mümkündür. Bkz. T84

- 1 Zihī ser-maḥfil-i küttāb-ı şer‘-i rāsiḥü’l-bünyān
Hoşā bu mecma‘-i ḥuddām dīn-i şāmiḥü’l-erkān
- 2 Bu beyt işbāt için da‘vā-yı hūsnin münker-i ḥakḫa
Dü mışrā‘ın iki şāhiddür itmiş gūyiyā ityān T84

Mekteple ilgili olarak “etfāl, levh-i mekteb, kitāb, ta‘līm-i şıbyān, kafes, Kur‘ān” terimlerini zikredebiliriz:

Dilüm bir levh-ı maḥfūz-ı kemālāt iken ey Tefvīk

Düşüp etfāl-ı dūn destine şimdi levh-i mektebdür (G61/8)

Sūḥan nā-fehm ü mekfūfu’l-başardur mekteb-i ğamda

Kitāb-ı ḥüsnini dānā vü bīnā gördiğün gönülüm G104/5

Mekteb-i pākizesi ta‘līm-i şıbyān itmege

Bir kafesdür murğ-ı Ḥaḳ Kur‘ān ider anda sadā T113/8

Yahya Tefvīk Efendi’nin edebi kişiliği hakkında döneminin tezkirecileri kendisinden bahsederken onun renkli, hayal gücü yüksek şiirlerinden değil de ilminden, nesirciliğinden bahsetmesi boşuna değildir. Tefvīk’in şiirlerinde, hayatı anlamlandıran, insanın gayesini hatırlatan, kişiyi kanaate yönlendiren Nâbî tarzı hikmetli şiirler çokça bulunur. Ancak Tefvīk, Nâbî gibi hem hikmetli hem de yüksek estetiğe sahip şiirler söylemeye muvaffak olamamıştır. Örnek aldığı şairleri taklitten öteye gidememiş ancak yer yer güzel, duygulu şiirler de yazmıştır. Özellikle Peygamberimiz için yazdığı na’tlarda şair oldukça başarılıdır. Divanın tahlil bölümünde bu konu detaylı olarak işlenmiştir.

1.3.1. Etkilendiği Şairler

Yahya Tefvīk Efendi’nin divanında Hayrî⁶⁴, Keşfî⁶⁵, Lâmi‘⁶⁶, Nâşid⁶⁷, Resmî⁶⁸, Reşîd⁶⁹, Şevket⁷⁰, Vâhid⁷¹, Vâsîf⁷² gibi şairleri öven ifadeler geçer. Onları üstat görür ve

⁶⁴ (ö.1204/1789-90) Viranşehir’de doğdu. Asıl adı Seyyid Mehmed Hayrettin olup, Yahya Efendi’nin oğludur. Hekimbaşı-zâde Ali Paşa’nın alakasını kazanıp İstanbul’a geldi. Sadaret kethüdası halifesi riyaset-i küttab, sadaret kethüdası oldu. Attan düşüp öldü. Divanı vardır. Farsça, Türkçe şiirler yazdı. (İpekten ve diğerleri, **a.g.e.** s.201)

⁶⁵ Manastır’da doğdu. Asıl adı Mustafa’dır. Edirne kadısı Karaçelebi-zâde Mustafa Efendi’den mülazım oldu. (İpekten ve diğerleri, **a.g.e.** s.253)

⁶⁶ Hayatı hakkında bilinenler azdır. Rumeli kazaskeri İsmet Bey’in bu göreve (1218/1803-4) yılında getirilmesine tarih düşürdü. (İpekten ve diğerleri, **a.g.e.** s.260)

onlar gibi şiir yazmaya özendiğini söyler. Tevfik; 33. gazelini Resmî'ye, 34. gazelini Keşfi'ye, 45. gazelini Lâmi'ye, 49. gazelini Vâhid'e, 62. gazelini Vasfî'ye, 97. gazelini Mahdûm'a, 120. gazelini Ârif'e, 133,134, 135. gazellerini Nâşid'e, 143. gazelini Reşid'e nazire olarak yazmıştır. Mesela, Hayrî'nin şiirleri inci, mücevherle doludur:

Güş-ı hûş oldu dūr ü gevher ile pūr Tevfîk
İltikâf eyleyeli Hayrinûn eş'ârından (G124/7)

Yahya Tevfik Efendi Keşfi'yi üstad olarak görür ve “ham” şiirini Keşfi'ye sunar.

Bu şi'r-i hāmı Keşfiye Tevfîk 'arz idüp
Behzâd-ı aşra kâğıd-ı taşvîr gösterür (G34/8)

Tevfik, Lâmi Efendi'nin şiirlerini O'nun fazilet ve edasının ışığı olarak görür ve takdir eder.

Lâmi' Efendi Hâzreti kim halk-ı zerre-vâr
Pertev gedâ-yı neyyir-i fazl u edâsıdur (G44/8)

⁶⁷ (d.1162/1748-49; ö.1206/1791) Asıl adı İbrahim olup Ahmed Paşa'nın (Râmiz'e göre Osman Paşa'nın) oğludur. Enderun'da yetişti. Kılâr-ı Hassa'da çalıştı. Mabeyinci, kapıcıbaşı oldu. Divanı vardır.(İpekten ve diğerleri, **a.g.e.** s.321)

⁶⁸ (ö.1197/1783) Girit'teki Hanya şehrinde doğdu. Asıl adı Ahmed'dir. Divan'da hoca, daha sonra ise sadrazam kethüdası oldu.(İpekten ve diğerleri, **a.g.e.** s.380)

⁶⁹ Asıl adı Mustafa'dır. Çeşmî-zâde diye tanındı. Vak'anüvislik yaptı. Süleymaniye Darü'l-Hadis Medresesi'nde müderrisen öldü. Ölüm tarihi Fatî'nin 1181/1767-68, Arif Hikmet ve Şefkat'te 1184/1770 olarak kayıtlıdır.(İpekten ve diğerleri, **a.g.e.** s.382)

⁷⁰ Şevket-i Buhârî (?-1695) İranlı divan şairi, Sebk-i Hindi üslubunun öncülerindendir. Buhara'da doğdu, İsfahan'da öldü. Doğum tarihi bilinmiyor. Asıl adı Muhammed İshak'tır. ...Yaşadığı dönemin ünlü şairleri Sâib, Feyzî, Örfî, Muhteşem ile birlikte İran şiirinde Sebk-i Hindî diye bilinen Hint üslubunun öncülerinden olmuştur. 17.yy. Osmanlı divan şiirinde bu üslubu benimseyen Nef'î, Neşâtî, Nâilî ve Nâbî gibi şairler Şevket'in etkisi altında kalmıştır. Yapıtları (başlıca) Divan-ı Şevket-i Buhari. (Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi) <http://www.filozof.net/Turkce/edebi-sahsiyetler-kisiler-biyografileri/17033-sevket-ibuhari-kimdir-hayati-eserleri-hakkinda-bilgi.html> (23.05.2014)

⁷¹ (Dilâverağa-zâde) (ö.1172/1758) Asıl adı Ömer'dir. İstanbul defterhane kaleminde yetişti. 3.Selim zamanında hâcegân sınıfına katıldı. Teşrifatçılık ve mefruk baş muhasebecisi görevlerinde bulundu. Mevlevî tarikatına girdi. Osman-zâde Taib'in “Hadikatü'l-Vüzerâ” adlı eserine zeyl yazdı. (İpekten ve diğerleri,**a.g.e.** s.517)

⁷² (ö.1137/1724-25) Asıl adı Mehmed Emin'dir. 3.Ahmed devri başhekimî Hasan Efendi'nin oğludur. Şeyhülislam Ebu-Said Feyzullah Efendi'den mülazım ve müderris oldu. Şiirleri güzeldir.(İpekten ve diğerleri,**a.g.e.** s.522)

Yahya Tevfik Efendi Nâşid'i bir üstat ve takip edilmesi gereken bir örnek şair olarak görmüştür. Divanında Naşid'e 3 gazeliyle nazire yazmış ayrıca 3. ve 4. muammayı da Nâşid adına yazmıştır.

Olursa Nâşid-i hoş-gūya peyrev hāme-i Tevfīk
İder taqlīd-i tūṭī zāğ-ı bed-reftārı seyr eyle (G134/9)

Neşīd-i Nâşid-i mu' ciz-edāya ḥaḳ bu kim Tevfīk
Naẓīre mümkün olmaz bī-bedeldür ḥadd-i zātında (G133/9)

Pey-revī mümkün degil Tevfīk ṭab' -ı Nâşide
Kāmet-i vüs' amdan efzūndur ' uluvv-i himmeti (G135/13)

Yahya Tevfik, gayret edip i'cāz merdivenine çıkmak ister çünkü orada hoş tavırlı Resmî vardır.

Sen de Tevfīkā bağal-gīr-i nikāt-ı nazm olup
Süllem-i i' cāza çık Resmī-i hoş-eṭvār vār (G33/5)

(Şiirde) mucizeler gösteren Reşid'in nazmına meftundur.
Naẓīre-gūy olup şī' r-i Reşīd-i mu' ciz-āşāra
Ṭarīḳ-i nazmını Tevfīk meftūn gördi gösterdi (G146/8)

Tevfik, Şevket'i nazım vadisinde Muhteşem ve Husrev ayarında görür.
Dü beyt-i ebruvān kim maṭla' -ı dīvān-ı Şevketdür
Anı ne Muhteşem ne Husrev-i pūr-gūda gördüm ben (G112/10)

Yahya Tevfik, tabiatının civanına yol göstermenin kolay olduğunu ancak Vāhid gibi gizli fen sahibi olmak gerektiğini söyler.

Civān-ı ṭab' ıma pey-revlik itmek sehl idi ammā
Vahīdā gibi yek-tā tāz-ı mizmār-ı fūnūn ister (G49/5)

Tevfik, şiir zemininde Vasıf'ın yol arkadaşı olamayacağını acz ile itiraf etmektedir.

Olmaz zemīn-i Vāşıfa Tevfīk pey-revī

Hāmeñ zebān-ı ‘ acz ile virsün cevāb-ı ‘ aşk (G86/11)

Tevfik Divanı'nda Bâkî, Nedîm, Nâilî gibi şairlerin üslûbunu andıran bazı söyleyişler vardır. Bunlardan bazıları:

Yahya Tevfik Efendi, Bâkî'nin o gür sadalı beytini kendine örnek almış ve aşağıdaki beyti o edada söylemiştir:

Bâkî:

Minnet Hudâya devlet-i dünyâ fenâ bulur

Bâkî kalur sahîfe-i ‘âlemde adumuz

Tevfik:

Minnet Allâha ki yok dilde nevâ-yı minnet

Eyledim ni‘ met-i gerdûnı fedâ-yı minnet (G18/1)

Yine Bâkî'nin Kanunî'ye yazdığı mersiyesinin ilk beytini andıran bu beyti söylemiştir:

Bâkî:

Ey pâ-y-bend-i dâmgeh-i kayd-ı nâm u neng

Tâ key hevâ-yı meşgale-i dehr-i bî-direng⁷³

Tevfik:

Tâ-be-key ey nefis-i ser-keş ey dil-i güm-kerde-râh

Hâ~b-ı gâfletden saña gelmez mi aşlâ intibâh (T40/1)

⁷³ **Bâkî Divanı**, (Haz. Sabahattin Küçük) T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI KÜTÜPHANELER VE YAYIMLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, 3143 KÜLTÜR ESERLERİ, 426, ISBN 978-975-17-3350-4, www.kulturturizm.gov.tr s.56.

Bulunduğu asra damgasını vuran, hikemî tarzın kendi adıyla anılmasını sağlayan Nâbî'nin yolundan gitmek, Tevfik için çok önemlidir. Nâbî'nin şiirlerini andıran bazı beyitleri örnek olarak aşağıda görüyoruz:

Kü nc-i ' uzletde iderdi rāhat erbāb-ı ħired
Kendi ħāline қosaydı ādemi ehl-i ħased (G29/1)

Züħruf-ı çarĥ-ı denī-pervere ' izzet mi dinür
Saķf-ı maĥbesde zer ü zīvere zīnet mi dinür (G46/1)

Gör tedārik-i sefer āĥirete Tевfīķā
Bu fenā menziline dār-ı iķāmet mi dinür (G46/5)

Bilinmez kıymeti der-dest iken her ni' metüñ Tевfīķ
Belā-yı fırķat-i faşl-ı şebābı pīr olandan şor (G47/5)

Tama' -ber-tīre seyl-āb-ı gīl-ālūd-ı kederdür līk
Leb-ā-leb gevher-i āmāl ile deryā қanā' atdür (G52/4)

Dilüm bir levĥ-ı maĥfūz-ı kemālāt iken ey Tевfīķ
Düşüp eţfāl-ı dūn destine şimdi levĥ-i mektebdür (G61/8)

Tevfik, Nailî'nin “-dek gideriz” redifli gazelinden etkilenmiş olmalı ki aşağıdaki kıt'anın redifi de aynıdır. Bir sonraki bölümde görüleceği gibi Tevfik, Nailî'nin bir gazeline de tahmis yazmıştır.

Geh āteş-i ğam geh beççe-i maĥabbet ile
Varup tutuşmak içün Beş Çenāra dek giderüz (Kıt'a 19/2)

Tevfik, Nedim tarzını andıran şiirler de yazmıştır. Aşağıdaki örnek, bir yalı için yazılan tarih manzumesinden alınmıştır:

Bulunca nisbet-i nām-ı şa‘îdi ile şeref

Bu cāy-ı dil-keşe dinse sezâ Sa‘îd-âbād (T91/10)

Tevfik divanında Ârif⁷⁴, Âsım⁷⁵, Âtîf⁷⁶, Nâbî, Nâilî, Râgıb⁷⁷, Râmiz⁷⁸, Vecdî⁷⁹, Vehbî⁸⁰, Yüsrî⁸¹’nin gazellerine yazılmış tahmisler bulunmaktadır. Tahmis örnekleri “Şekil Özellikleri” kısmının içinde “Tahmis” bölümünde verilecektir.

1.3.2. Etkilediği Şair

Yahya Tevfik Efendi kendisi şair olduğu kadar genç şairlere de el uzatmıştır. Mekke mevleviyetinde vazifeliyken, belki İstanbul’a izin kullanmak üzere dönerken Adana’da o dönemde “Hüznî” mahlaslı genç bir şairle karşılaşır.

⁷⁴ (ö.1226/1811) Babası tanınmış kadılardan Kastamonulu Sâlim Efendi’dir. Reisülküttap Ârif Efendi sanıyla tanındı. Üçüncü kez nişancılık görevinden azledildi ve öldü. Soğukçeşme yakınında bulunan Ziyet Sultan Camii’nin mezarlığına gömüldü. Üç dilde (Arapça, Farsça ve Türkçe) şiirler yazmıştır. (İpekten ve diğerleri, a.g.e.s.36)

⁷⁵ (1173/1759) İstanbul’da doğdu. Asıl adı İsmail’dir. Mehmet Efendi’nin oğludur. Küçük Çelebi-zâde sanıyla tanındı. Şeyhülislam Feyzullah Efendi’den mülazım oldu. Birçok medreselerde müderrislik yaptı. Vakanüvisliğe atandı. Kadı ve şeyhülislam oldu. Farsça ve Türkçe şiirler söyledi. Şiirleri güzeldir. Divanı ve Râşid Efendi Tarihi’ne zeyli vardır. (İpekten ve diğerleri, a.g.e., s.45)

⁷⁶ (ö.1156/1743-44) Asıl adı Mehmet olup, İmam-zâde sanıyla tanındı. Öğrenim görüp kadı oldu. Şiiriyle de tanındı. (İpekten ve diğerleri, a.g.e., s.53)

⁷⁷ (ö.1244/1828-29) Asıl adı Mehmed olup Defterdane-i Amire kâtiplerinden Şevki Efendi’nin oğludur. Memuriyete Defterhane-i Amire’de başladı. Revan defterdarı, İstanbul’da sadaret mektupçuluğu, riyaset-i küttab görevlerinde bulundu. Vezirlikle Kahire’ye gönderildi. Aydın, Halep, Şam valisi, Sultan III. Mustafa devrinde vezir-i azam oldu. İstanbul’da öldü ve Laleli’deki kütüphanesi yanına gömüldü. Divanı, aruzla ilgili iki risalesi, “Sefinetü’l-Ulûm” adlı eseri vardır. (İpekten ve diğerleri, a.g.e., s.361)

⁷⁸ ö.1202/1788) Asıl adı Ahmet Bey’dir. Saray silahşörlerindendi. (İpekten ve diğerleri, a.g.e., s.366)

⁷⁹ Doğum yeri kesin olarak bilinmeyen Vecdî’nin İstanbul’da doğduğu konusunda ondan bahseden bütün kaynaklar birleşmektedir. Beylikçilik makamına kadar yükselen Vecdî bir iftira sonucu iki arkadaşıyla birlikte 1661 yılında idam edilmiştir. (Ahmet Mermer, XVIII. Yüzyıl Divan Şairi Vecdî ve Divançesi, MEB, Ankara 2002, s.5)

⁸⁰ (ö.1149/1737) İstanbul’da doğdu. Asıl adı Hüseyin’dir. İmam-zâde sanıyla tanındı. Hâce-zâde Seyyid Osman Efendi’den mülazım ve müderris oldu. İlk mahlası Hüsamî’dir. Bu daha sonra Neylî tarafından Vehbî’ye çevrildi. Bazı devlet ileri gelenlerine mektupçu ve tezkereci oldu. Çok şiiri vardır. Fatin’e göre Divan ve Sur-nâme sahibidir. (İpekten ve diğerleri, a.g.e., s.527)

⁸¹ (d.1077/1666-67) Asıl adı Abdurrahman olup Kebiri-zâde sanıyla tanındı. Babası kadıydı. Mülazemetten sonra kadı oldu. Halep ve Mekke kadılığına kadar yükseldi. (İpekten ve diğerleri, a.g.e., s.540)

Dr. Rıdvan Canım bu olayı makalesinde şu şekilde anlatır:

“İkbâlinin yıldızı, sonraları şeyhülislâmlık makamına kadar yükselecek olan Yahya Tevfik Efendi’nin Mekke Mevleviyyetinden İstanbul’a dönüşünde Adana’ya uğramasıyla parlar. Şair, içindeki İstanbul arzusunu ona açar. Artık dilekleri kabul olmuştur.

Rebî’ül-evvelün altı günü kalmışdı vaktâ kim
Yola çıkdum refik etdi bana Tevfikini Vehhâb
İrince menzil-i maksûda kendüm söyledüm târîh
Sürûrî oldı İslâmbol’a lutf-ı Hak ile reh-yâb (H.1193/M.1779) (Sürûrî, 1255: 265)”

“25 Rebiülevvel 1193 (M.13 Mayıs 1779) tarihi Seyyid Osman’ın Adana’dan İstanbul’a geliş tarihidir. (Mehmet Süreyya, 1996: 1556) Bu geliş onu hayli mesut ve bahtiyâr etmişe benzer. O tarihi tekrar tekrar nazma çekmekten de geri kalmaz.

Dest-gîrim oldı Tevfik-i Hudâ geldüm hele
Vaz’ idince şâh-râh-ı şehr-i İslâmbol’a pâ-y
Lafzen ü ma’nen Sürûrî söyledüm târîhümi
Kıldum İstanbul’ı bin yüz toksan üç sâlinde câ-y (H.1193/M.1779) (Sürûrî, 1255: 265)

Yaklaşık 6 sene kadar kullandığı Hüznî mahlâsını, velînimeti Yahya Tevfik Efendi’nin arzusu üzerine 1193’te Sürûrî’ye çevirir. Böyle bir değişim yahut dönüşüm son derece tabiidir aslında. Zîra İstanbul hayatı ile birlikte “hüzün” gitmiş onun yerini “sürûr” almıştır.

Mukaddem altı yıl Hüznî tahallus eylemişdüm ben
Bi-hamdi’llâh meserret-yâb kıldı Hayy-ı bî-enbâz
İşitdüm bana hâtif didi kim yaz bî-nukat târîh
Sürûrî sana mahlâs virdi Tevfik-i sühan-perdâz (H.1193/M.1779)(Sürûrî, 1255: 265)

Daha sonraları Müverrih Sürûrî yahut Adanalı Sürûrî diye tanınacak olan bu genç şair, kısa bir süre sonra yine Yahya Tevfik Efendi’nin delâletiyle Şeyhülislâm Es’ad-zâde Muhammed Şerif Efendi’den mülâzım olur. Bunu da manzumeleriyle kaydetmekten geri durmaz.

Ben Es'ad-zâdeden oldum mülâzım
 Ki Tevfik-i Hudâdur bunda reh-ber
 Yazılsun bî-nukat harf ile târîh
 Mülâzımdur Sürûrî-i hünerver (H.1193/M.1779) (Sürûrî, 1255: 265)”⁸²

1.4. Dili Ve Üslubu

XV. yüzyılda Necatî ile başlayan Mahallîleşme Cereyanı, XVI. asırda Bâkî'nin Divan şiirine kattığı İstanbul Türkçesi ile güçlenmiş, XVIII. yüzyılda Nedîm ile iyice güçlenmişti. Artık bu yüzyılda mahallîleşme akımının iki unsuru olan sâde Türkçe, halk arasında söylenegelen atasözleri ve deyimlerle Divan şiirinde kendine yer bulmuştur. Mahallîleşmenin diğer unsuru olan yaşanan çevrenin örf ve âdetleri ile yemekler, bayramlaşmalar kültürün maddî unsurları da Divan şiirinde yer bulmuştur.⁸³

Yahya Tevfik Efendi Arapça ve Farsça şiir yazabilecek kadar bu dillere vakıftır. Belki bu sebeple Türkçe şiirlerini incelediğimizde dilinin çok sade olmadığını görüyoruz. Ancak şiirlerinde pek çok atasözleri ve deyimlere rastlamak mümkündür. Tevfik'in şiirleri arasında kıyaslama gerekirse gazellerinin tarih kıt'alarına ve kasidelerine göre daha sade olduğunu, tarih kıt'alarında ve kasidelerinde ise Arapça ve Farsça terkiplerin daha yoğun olduğunu söyleyebiliriz. Sade söyleyişe örnekler:

Uyduķ pey-i nesîme hevâmız budur bizim

Gülzâr-ı 'ayşe râh-nümâmız budur bizim G108/1

Ne gösterdüñ bize şîhhat yüzün ne eyledüñ ihlâk

Devâ-yı derd-i dil bildüm t̃abîbim senden olmazmış G81/2

Yatur dâ'ü'l-ğaşâl-ı ma'şîyetle mest ü lâ-ya'ķîl

ķuluñ Tevfîķi yâ Rab lutf idüp ķurtar derdinden G115/9

⁸² Rıdvan Canım, “Klasik Türk Edebiyatında Tarih Düşürme Sanatı Ve Bir Ebced Ustası: Adanalı Sürûrî”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi** 2009, S.13 (2): s.105-120

⁸³ Bu konu ilgili tafsilatlı bilgi için bakınız: Ahmet Mermer, **Türkî-i Basît ve Aydınlı Visâfî'nin Şiirleri**, Akçağ Yay., Ankara 2006, s.11-15

Ḥabbezā mevsim-i ḥuceste-me'āl

Oldı peyveste ṭālī' -i sa' de T63/1

Farṭ-ı zekā-yı ṭab' ı bīrūn-ı ṭab' -ı insān

İ' cāz-ı faẓl-ı zātı maṣdūḳ-ı ḥarḳ-ı 'āde T60/7

Ḳāmi' ü'l-aşl-ı ḥānümān-ı sitem

Vāzı' u'l-ās-ı nıṣfet-ārāyı T52/2

1.4.1. Atasözleri ve Deyimler

1.4.1.1. Atasözleri

XVIII. Asırda Mahallîleşme Cereyanı gereği bir çok şairde olduğu gibi Yahya Tevfik Efendi de divanında pek çok atasözü ve deyme yer vermiştir. Bunlardan bazı örnekleri burada zikretmek yerinde olacaktır.

Görülen köy kılavuz istemez.

Müstağni-i edilledür ehl-i mükāşefāt

Meṣhūd olunca kūy-ı emel reh-nümā 'abeş G22/5

Herkesin gönlünde bir aslan yatar.

Dā'imā Tevfīk o ṣāh ṣīr-i ṭavr fīkr ider

Bu meşeldür **herkesün ḳalbinde bir arslan yatur** G37/5

Su aktığı yere yine akar.

N'ola bulsa nigīn-i devlet āb u tābı kālā-dil

Şu aḳdığı yire yine aḳar dirler bulup bir rāh T/24/12

Su eski yoluna geri döner.

Ne māni' çend rūz oldıysa cārī semt-i dīgerde

Yine 'avdet ider mā'-i 'adālet eski mecrāya T62/11

Sefer, Sakar (cehennem) bir ateştir.

‘Azm-i derûñle na‘l-der-âteş olur dilim

Dinmiş meşelde **kıt‘ a-i nâr-ı sakar sefer** G65/4

Ahmağa cevap, susmaktır.

Ancak sükût imiş suhan-ı ahmağa cevâb

Müş‘ irdür anı oldığı şekl-i cevâb ẖ‘âb (G14/9)

Çam sakızı, çoban armağanı(dır).

Fi‘l-meşel oldı **çobân armağanı çam sakızı**

Ḳâzi-i Şâm hedâyâ gide hep Şâm işidür KT5/2

1.4.2. Deyimler

Ağız, dil vermeden yatmak:

Dil ağız virmeyüp yatur firâş-ı ğamda ‘uşşâkı

Mesîhâ itse de tedbîr olur bîzâr derdinden G115/8

Ayağı yer basmak/basmamak:

Hâkden ref‘ ile ben kûlun ayaklandurdı

Ayağım yer mi başar eyleyemem şabr u qarâr K10/20

Başına çalmak:

Sāye-i zülfünde yāruñ ba‘d-ez-îñ āsūdeyim

Başına çalsun felek zıll-i Hümā-yı devleti G135/7

Başına gün doğmak

Gürūh-ı tîre-sahtân-ı keder **başına gün toğdı**

Olinca ṭālî‘ -i ufḳ-ı vücūd ol neyyir-i a‘zam T26/2

Başında kavak yeli esmek

Ƙavāk yeli esüp başında ol dergāh-ı vālānuñ

Ƙudūm-ı pādişāha intizārı ber-mezīd oldı T49/10

Belini bükme

‘ Aceb itme başımı Ƙaldırabilmezsem eger

Belimi bükdi benim ücret-i ƣammāliyye KT 9/2

Bıçak kemiğe dayanmak

Kerīmā çāre-sāz ol merhem-i luṭfuñ dirīg itme

İrişdi üstüḥāne zaḥm-ı sikkīn-i ğam-ı cāngāh (T24/17)

Çanına ot tıkamak

Tevfīķüñ iştiḥārı cihān-ġır iken dirīg

Otlukçu-zāde geldi de **ot tıķdı çanına** (G125/13)

Çekirdekten yetişmek

Virüp neşv ü nemā ol bāġbān-ı devḫa-i devlet

Çekirdekten yetişdirdi yine bir naḥl-i müsteşnā (T48/5)

El üstünde tutmak

Ƙoymayıp ayaķda ḫürmetle **el üzre tutdılar**

Ehl-i ṭab‘ a yādigār-ı meclis-i Cemdür şarāb (G12/5)

El yumak

Ṭahāret ile dergāh-ı Ḥudāda zıkr ü tesbīḫe

Vuzū itsün **yusun el** māsivādan cümle dervīşān (T77/9)

İçine ateş düşmek

Derūnına düşüp bir āteş-i şevķ-i ‘ alev-engīz

Yanup yaķıldı tecdīdin temennāsıyla bī-pervā (T51/7)

Kurban eylemek

Pîşîn metâ‘-ı cānım olur kām-ı vuşlata

İster ki evvel **eyleye kurbānı** ‘ıdden (G118/2)

Kuyruk sallamak

Bir loğma nān ümmîd idüp h̃ān-ı keremden başladı

Ƙuyruk şalup yalvarmağa mānend-i kelb-i ihtimān (T20/23)

Sinesini taşla dövmek

Sīnesin taşla dögüp muẓtarib olur mīzān

Keffine dāhîl olan nesne ola tā mevzūn (G116/6)

Su gibi ezberlemek

İdüp saḥāyif-i gülden rübūde şebnem-i ter

Kitāb-ı eşkim ider mihr **şu gibi ezber** (G50/6)

Suyunu bulmak

Şuyın buldı bu dergāh-ı mu‘allā cūy-ı luṭfindan

Aķınca āb-ı cūdı sākinānın eyledi reyyān (T77/8)

Suyunu bulmak

İderdüm mācerā-yı ‘aşķı işrāb ol şeh-i ḥüsne

Bulaydı nāvdān-ı ḥāme-i nāmem eger **şuyuñ** (G/88)

Şam işi (kalitesiz)

‘Özr ü taķşîr ü güneḥ bende-i nā-kām işidür

‘Afv u iḥsān-ı kerem dāver-i mün‘ām işidür

Fi’l-meşel oldı çubān armağanı çam saķızı

Ƙāzi-i Şām hedāyā gide hep **Şām işidür** (K/5)

Fehm itdi kim ceng eylese cā’iz degildür i‘timād

‘Asker ise hep **Şām işi** ķorķaķ gürūh-ı ķaltabān (T20/15)

Tir tir titretmek

Dil-ārām eylemek mümkün mi ol şûh-ı sürūd-engîz

Terennüm eyledükçe **ditredür dir dir** teni şimdi (G148/5)

Yanıp yakılmak

Yanup yakıldı derûna düşüp bir âteş-i ‘aşk

Teceddüdi için itdi ricâ-yı nâ-maḥşûr (T57/6)

Yüzlü bulunmak (değerli olmak)

Şad sikke-i iḥsâna sezâvâr olup el-ḥaḳ

Akrân arasında bu ḳuluñ **yüzli bulundum** (Kıt’a 1/2)

18. yüzyılda şairler, Mahallîleşme Cereyanı’nın de etkisiyle şiirlerinde atasözleri ve deyimleri daha yoğun bir şekilde yer verdikleri bilinmektedir. Tevfık’ın şiirlerinde de atasözü ve deyimleri görürüz. Atasözleri ve deyimlerin ifade gücünü arttırdığı, ifadeyi daha sadeleştirdiği söylenebilir.

2. BÖLÜM

TEVFİK DİVANI'NIN İNCELENMESİ

2.1. Divandaki Şiirlerin Şekil ve Tür Özellikleri

2.1.1. Nazım Şekilleri

Yahya Tevfik Efendi'nin divanında kaside, kıt'a, rubai, gazel, tahmis, mesnevi gibi divan edebiyatının farklı nazım şekillerinden örnekler bulunmaktadır.

2.1.1.1. Kasideler

Yahya Tevfik Efendi'nin Türkçe Divanı'nda 17 adet kaside mevcuttur. Kasidelerinin 7 tanesi na't, 10 tanesi mehdiye tarzındadır. Kasidelerin beyit sayısı 31 ile 99 arasında değişir ancak 5, 6, 8, 10 beyitlik kasideleri de mevcuttur.

- “Sebeb-i Tertib-i Dîvân be-Nâm-ı Sulţân Selîm Hân” başlığına sahip kaside, aruzun mefâilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün kalıbıyla yazılmıştır. Kaside 31 beyitten oluşur. Sultan III. Selim'in tahta çıkışı münasebetiyle Tevfik şiirlerini toplayıp bir divan tertip etmiş, bu nüshayı padişaha sunmuştur.

Bi-ḥamdi'llāh ḥubūb idüp nesīm-i ‘avn-i Yezdānı

Virüp gül-ḡonca-i āmāle reng ü būy-ı ḥandānı (K1/1)

Matla'ıyla kaside başlar. Sultan III. Selîm'i ümmetin kurtuluşu için müjde olarak görür.

- “Der-Na‘t-ı Hâzret-i Sultân-ı Ser-efrâz-ı ‘İlm ‘Arşa-i İ‘câz Gofte Şod Der-Esnâ-yı Sefer-i Hicâz” başlıklı kaside Şam’dan, Medine’ye gidişi esnasında aruzun mefâ‘ilün fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün kalıbıyla yazılan 99 beyitlik bir na’ttır.

Emân emân ğam-ı fûrkat derûna kâr itdi

Belâ-yı ‘aşk u maḥabbet tenüm nizâr itdi

Matla’ı ile başlayan na’t, ceddi Hz. Muhammed’e duyduğu hasreti dile getiren Tevfik, Peygamberimizin mucizelerinden bahseden Tevfik, şefâat ümidiyle şiiri bitirir.

- “Kaşîde-i Ramazâniyye Li-Muḥarriri’l-Faḫîr Seyyid Tefvîḳ-i Şikeste-zamîr Müzeyyel Be-Na‘t-ı Şerîf-i Terkîb-i Dîvân-ı Risâlet ü Manẓûme-Tırâz-ı Dîvân-ı Nübüvvet ‘Aleyhi Ekmelü’s-Salavât ve Efḍalü’t-Taḥiyyât” başlıklı kaside bir na’ttır, ramazan ayının gelmesiyle duyulan sevinci dile getirir. Kaside 59 beyitten oluşur. Na’t, aruzun mefâ‘ilün fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün kalıbıyla yazılmıştır.

Ḳademte ḥayr-ı ḳudûm ey ḥuceste şehri şıyâm

Ki oldu dil şeref-i maḳdemiñle nâ’il-i kām

- “Be-Na‘t-ı Rasûl ‘Aleyhi’s-Şalâtü ve’s-Selâm” başlıklı bu kaside bir na’ttır. Aruzun mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün kalıbıyla yazılan na’t 6 beyitlidir. Aşağıdaki beyit na’tın matlaıdır:

Olursa kilki-luṭfuñ nîk-ḥâḥum yâ Rasûla’llâh

Olur ḥâl-ı ruḥ-ı raḥmet günâhum yâ Rasûla’llâh

- “Nazîre be-Na‘t-ı Merhûm Şeyh Sezâyî der-Medh-i Maḥbûb-ı Hazret-i Hudâyî” başlıklı kaside bir na’ttır. Şeyh Sezâî’ye yazılan bir naziredir. 6 beyitlik, aruzun mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün kalıbıyla yazılan kaside aşağıdaki matla’la başlar:

Şehen-şāhā vücūduñ tâc-ı mi‘râc ile berterdür

Ayağın zirve-i ‘arş-ı berîne baş berâberdür

- “Cilve-şâzî-i Şâhid-i Na‘t-ı Maḥbûb-ı Hudâ der-Libâs-ı Ta‘bîr-i Tegazzül-güne Edâ” başlıklı kaside 8 beyitten oluşmuştur. Aruzun fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün kalıbıyla yazılan kaside aşağıdaki matla’la başlar:

Kāmımı itdi mu‘aṭṭar yine bād-ı seherî

Ġālibā ravza-i maḥbûbıma itmiş güzeri

- “Münâcât-ı Nebeviyye ‘Aleyhi’s-Selâm” başlıklı kaside 5 beyitlik bir na’ttır. Aruzun mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün kalıbıyla yazılan na’tta Tevfik günahkârlığından, Peygamberimizin şefâatine muhtaç olduğundan söz etmektedir. Aşağıdaki beyit kasidenin matla’ beytidir:

Sa‘âdetlü saña yahşi şanandur yâ Rasûla’llâh

Eyü şanmazsa aḥvâli yamandur yâ Rasûla’llâh

- “Kāşîde-i Ramâzâniyye-i Nâ-tamâm” başlıklı kaside Ramazan’ın güzelliklerinden bahseden bir kasidedir ancak bu 10 beyitlik kaside tamamlanmamıştır. Şairin mahlası yoktur. Aruzun fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün kalıbıyla yazılan kaside aşağıdaki matla’ beytiyle başlar:

İki günli feleğüñ sâ‘ati idüp devrân

Ġurre-i rûza zuhûr itdi çü râ-yı ramazân

- “Kaside” başlığıyla başlayan kaside evine gelen Tefvîk’in kendi ifadesiyle “biri tarikat şeyhi ve biri şariat şeyhi iki muhterem kişinin teşrifi” münasebetiyle yazılmış 23 beyitten oluşan “merhaba” redifli bir kasidedir ancak o kişilerin isimleri belirtilmemiştir. Aruzun fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün kalıbıyla yazılan medhi ye tarzında yazılan kaside aşağıdaki matla’ beytiyle başlar:

Merhabâ ey kûṭb-i edvâr-ı velâyet merhabâ

Gevher-i yektâ-yı aşdâf-ı necâbet merhabâ

- “Ḳaṣīde-i Teşekkür-i Esb ‘an Cānib-i ‘Osmān Paşa” başlığını taşıyan kaside bir medhiyedir. Osman Paşa’nın Tefvîk’e hediye ettiği bir atın mukabilinde yazılmıştır. 36 beyitlik kaside aruzun fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün kalıbıyla yazılmıştır. Aşağıdaki beyit matla’ beytidir:

Bâreka’llâh zihî eşheb-i refref reftâr

Nermdür cünbişi çün esb-i nesīm-i eşhâr

- Kasidenin bir başlığı yoktur. Bir makama yeni çıkmış kişiyi öven Tefvîk’in kimi ödüğünü de bilemiyoruz. 51 beyitlik kaside, aruzun mefâ‘ilün fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün kalıbıyla yazılmıştır. Aşağıdaki beyit kasidenin matla’ıdır:

Sepīde-dem ki fūrūḡ-ı ṭalī‘a-i dümdâr

Revāk-ı bâşıramı kıldı maşrıku’l-envâr

- “Der-Sitāyiş-i Mūmā-ileyh” başlığını taşıyan 5 beyitlik kaside aruzun fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün kalıbıyla yazılmıştır. Kasidede ismi bildirilmeyen bir tarikat şeyhinin Tevfik’in evini ziyareti ve Tevfik’in bu ziyaretten duyduğu memnuniyet anlatılır. Aşağıdaki beyitle kaside başlar:

Hayr-maḳdem ey yegāne şeyḥ-i memdūḥu’ş-şıfāt

Virdi feyz-i maḳdemūn dil-mürdeye tāze ḥayāt

- Her hangi bir başlığı bulunmayan kaside aruzun mef‘ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün kalıbıyla yazılmıştır. 12 beyitlik kasidenin, bir kişinin vezirlik makamına çıkışı münasebetiyle yazıldığı anlaşıyor, ancak memduhun ismi zikredilmemiştir. Aşağıdaki matla’ beyti ile kaside başlar:

Baḳ rüy-ı yāre tāze ḥaṭ-ı müşg-nāb iken

Var mı bu ḥüsn-i mihrde zîr-i şehāb iken

- Herhangi bir başlığı olmayan kaside aruzun mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün kalıbıyla yazılmıştır. 21 beyitten oluşan kasidede bir tarikat şeyhi övülmüştür. Aşağıdaki beyit kasidenin matla’ beytidir:

Yeter olduñ dilā bu derdile ḥayrān u āvāre

Şifā-yāb olmağa yok mı marîz-i ‘aşḳa bir çāre

- Herhangi bir başlık taşımayan kaside aruzun mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün kalıbıyla yazılmıştır. 13 beyitlik, Sultan III. Mustafa’nın bir şehzadesin doğması münasebetiyle yazılan bu kasidenin matla’ beyti aşağıdadır:

Yegāne pâdişāh-ı baḥr u ber ḥāḳān-ı ‘adl-ārā

Cihān-bān-ı muẓaffer tâcdār-ı ma‘delet-pîrā

- Başlığı yoktur. Aruzun fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilün kalıbıyla yazılmıştır. 13 beyitlik ancak son beytin son mısraının eksik olması kasidenin henüz tamamlanmamış olduğunu gösterir. Nemçe’ye düzenlenen bir seferden ve komutanından bahseden kasidede Tevfik’in kimi övdüğü belli değildir ancak çok canlı savaş manzaraları tasvir eden Tevfik, bu savaşa katılmış intibai veriyor ancak bunu dellillendirmek mümkün değildir. Aşağıdaki beyit kasidenin matla’ beytidir:

Eyledün қаһr ‘adūyı sefer Allāh yekdür

Vire[e]mez ferce-i eyne’l-meferallāh yekdür

- Aruzun mefā‘ ilün fe‘ ilātün mefā‘ ilün fā‘ ilün kalıbıyla yazılmış bu kasidede İstanbul’un güzellikleri dile getirilmek suretiyle bir kişi övülür ancak bu kişinin kim olduğu belirtilmemiştir. 10 beyitlik kasidenin matla’ı aşağıdaki beyittir:

Şafā virür dile vüs‘at-serā-yı İslāmbol

Teng-dilāna degildür bu cāy-ı İslāmbo

2.1.1.2. Kıt’alar

Yahya Tevfik Efendi, yazmış olduğu “tarih” başlıklı manzumelerini nazım şekli olarak ayırmamış, muhteva olarak sınıflandırmıştır.⁸⁴ 119 tarih manzumesinin 67 tanesinin ilk beyitleri birbiriyle kafiyeli değildir, kıt’anın nazım şekliyle yazılmıştır. 10 beyit ve fazlasını ihtiva eden kıt’aları Kıt’a-i Kebir olarak isimlendirdik. Divanda şairin “tarih” diye isimlendirdiği 67 kıt’anın 36 tanesi kıt’a, 31 tanesi kıt’a-i kebirdir. Yine bu kıt’aların 42’sinde tarih kaydı vardır, 25’inde tarih kaydı yoktur. Tarih kıt’alarını beyitlere göre dağılımı şu şekildedir:

9 beyitlik 10 kıt’a;

⁸⁴ Tevfik Divanı’nda geçen 121 adet “tarih” başlıklı manzumenin 1 tanesi tek mısra’, 2 tanesi bir beyit olan bu manzumelerin 3 tanesini nazım şeklinin tespiti mümkün olmadığı için sınıflandırmaya tâbi tutmadık.

7 ve 11beyitlik 6'şar kıt'a;
 2, 3, 5, 6, 10, 15, 21 beyitlik 4'er kıt'a;
 17, 25 beyitlik 3'er kıt'a;
 14, 19 beyitlik 2'şer kıt'a;
 8, 20, 23, 24, 26, 27, 33 beyitlik 1'er kıt'a yazmıştır.

Yukarıdaki rakamlara göre Tevfik en çok 9 beyitlik, 7 beyitlik, 11beyitlik kıt'alar yazmayı tercih etmiştir.

Tarih başlığıyla yazılmış manzumelerin 52 tanesinin ilk beyti birbiriyle kafiyelidir. Kaside nazım şekliyle yazılan bu manzumelerin 38 tanesi tarihli, 14 tanesi tarihsizdir.

Kaside kafiye tarzıyla yazılan tarih manzumelerinin beytlere göre dağılımı şu şekildedir:

15, 23 beyitlik 5'er manzume;
 5 beyitlik 4 manzume;
 6, 17, 20, 27 beyitlik 3'er manzume;
 7, 8, 11, 19, 21, 22, 25 beyitlik 2'şer manzume;
 3, 12, 13, 18, 25, 29 beyitlik 1'er manzume yazmıştır.

Tarihler, şairin ilgi alanlarını, temas sağladığı şahısları; sosyal, askerî ve siyasî hâdiseler hakkındaki düşüncelerini ifade etmesi ve bir belge hüviyeti taşıması bakımından önemli olduğu gibi, tarihi olayları ve şahsiyetleri değerlendirmede büyük kolaylık sağlamaktadır.⁸⁵

Yahya Tevfik Efendi'nin divanının Türkçe şiirleri bölümünde 119 tarih manzumesi vardır. Tevfik değişik münasebetlerle, yaşadığı edebi dönemin de etkisiyle sık sık tarih

⁸⁵ Çıpan, Mustafa, "Divan İncelemelerine Farklı Bir Bakış ve Teklifler", **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**. (1996). s.109-133

manzumesi yazmış üretken bir şairdir. Tarih manzumeleri hakkında detaylı bilgi “Tür ve Muhteva Özellikleri” başlığı altında verilecektir.

2.1.1.3. Gazeller

Tevfik Divanı’nda 146 tane Türkçe gazel bulunmaktadır. Gazellerin biri 3, biri 4, otuz altısı 5, on dokuzu 6, otuz beşi 7, on dördü 8, on sekizi 9, beşi 10, dokuzu 11, dördü 12, dördü 13, biri 19 beyitten oluşmaktadır. Divan şiirinde genelde gazeller en az beş beyitten oluşması dikkate alındığında üç ve dört beyitten oluşan iki gazel tamamlanmamış hissi vermektedir. Tevfik, divan şiiri teamüllerine uyararak en fazla 5 beyitlik ve 7 beyitlik gazel yazmayı tercih etmiştir. Bunu 6 ve 9 beyitlik gazeller takip eder.

Tevfik; 33. gazelini Resmî’ye, 34. gazelini Keşfi’ye, 45. gazelini Lâmi’ye, 49. gazelini Vâhid’e, 62. gazelini Vasfî’ye, 97. gazelini Mahdûm’a, 120. gazelini Ârif’e, 133,134, 135. gazellerini Nâşid’e, 143. gazelini Reşîd’e nazire olarak yazmıştır.

28, 62, 75, 120. gazelleri müzeyyeldir. Ayrıca şairin 27. gazeli çift matla’lı, 129. gazeli ise 3 matla’lıdır.

Gazellerin harflere göre dağılımı ise şöyledir:

9	ا	2	د	7	ل
4	ب	36	ر	8	م
1	پ	11	ز	14	ن
6	ت	7	ش	12	ه
3	ث	3	ق	12	ی
4	ج	7	ك		

2.1.1.4. Tahmisler

Yahya Tevfik Efendi’nin Türkçe divanında 10 adet tahmis vardır. Gazellerine tahmisler yazdığı şairlerin ekseriyeti kendi çağdaşı ve ilmiye sınıfına mensup kişilerdir.

Aşağıda, gazellerine tahmis ettiği şairlerin listesini vermekle yetineceğiz. Bu kişilerin kısa biyografileri “etkilendiği şairler” bölümünde verilmiştir.

- **Tahmīs-i Ġazel-i Rāġīb Pāšā:**

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

“Nigāhum gül-be-çeşm-i hasret-i dīdārdur sensiz

Ser-i müjgānlarum hār-ı ser-i dīvārdur sensiz” matlalı Râgıp Paşa’nın gazeline Tevfik 6 bentlik bir tahmis yazmıştır.

- **Tahmīs-i Ġazel-i Nābī:**

fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilün

“Ne tehāvün-i taleb-kāre ne tedkīk gerek

O da bir dād-ı Hudādur aña tevfiķ gerek” matla’lı gazeline Tevfik, 5 bentlik bir tahmis yazmıştır.

- **Tahmīs-i Ġazel-i ‘Ātīf Efendi:**

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

“İdemez ‘arz-ı beyān bir merd-i mu‘ciz-dem baña

Rūh-ı Hassān olsa şāyān idi müstaḥdem baña” matlalı Âtīf Efendi’nin gazeline Tevfik 5 bentlik bir tahmis yazmıştır.

- **Tahmīs-i Ġazel-i Vecdī:**

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

“Şebistān-ı ġamum bezmümde şem‘-i enverüm yokdur

Fenā dünyāda ya‘nī bir müselleḡ dil-berüm yokdur” matlalı Vecdī’nin gazeline Tevfik 5 bentlik bir tahmis yazmıştır.

- **Ṭahmīs-i Ġazel-i Vehbī**

meʿ ūlū fāʿ ilātū mefāʿ ilū fāʿ ilün

“Ol bün-niṣṣin-i baḥr-i maḥabbet ṣādef gibi

Ümmīd-i sāḥil eyleme seng ü ḥazef gibi” matlalı Vehbī’nin gazeline Tefvīk 7 bentlik bir tahmis yazmıştır.

- **Ṭahmīs-i Ġazel-i Rāmiz Ahmed Bey:**

meʿ ūlū fāʿ ilātū mefāʿ ilū fāʿ ilün

“Dilden nevā-yı nāleʿ -i nāy-ı niyāz ile

Ḳuḥdum o mū-miyānı bu ṣeb ince sāz ile” matlalı Rāmiz Ahmed Bey’in gazeline Tefvīk 6 bentlik bir tahmis yazmıştır.

- **Ṭahmīs-i Ġazel-i ʿĀrif Efendi:**

mefāʿ ilün feʿ ilātün mefāʿ ilün feʿ ilün

“Lisān-ı ḥāl gibi nuṭḳ-ı pūr-beyān olmaz

Rumūz u nükteveṣ insāna bir zebān olmaz” matlalı Ārif Efendi’nin gazeline Tefvīk 5 bentlik bir tahmis yazmıştır.

- **Ġazel-i ez-Ḳaṣīdeʿ-i Āsım Efendi Rahimehuʿllāh Ṭahmīs-i Tefvīk Efendi Ataʿllāhu ʿÖmrehū:**

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilün

“Nev-bahāruñ gerçi seyr-i gülşen ü ṣaḥrāsı var

Ṭevḳ-i sermānuñ velī andan daḥi aʿlāsı var” matlalı Āsım Efendi’nin gazeline Tefvīk 5 bentlik bir tahmis yazmıştır.

- **Ṭahmīs-i Ġazel-i Yūsri:**

fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilün

“Her müje çeşmiñe bir sūzen-i ya‘ sūb gelür

Kendi gözindeki mızrāk kişiye çüp gelür” matlalı Yūsri’nin gazeline Tevfik 5 bentlik bir tahmis yazmıştır.

- **Ṭahmīs-i Ġazel-i Nâilî**

mef‘ ülü fâ‘ ilätü mefâ‘ ilü fâ ‘ ilün

“Cûlar o deñlü şâf ki rûh revânlanur

Feyz-i nesîm-i şubh ile ezhâr cânlanur” matlalı Nâilî’nin gazeline Tevfik 7 bentlik bir tahmis yazmıştır.

2.1.1.5. Rubailer

Tevfik Divanı’nda Rubaiyat başlıklı bölümünde 12 adet rubai vardır. Bunların on biri na’t, biri ise Ka’be-i Mükerrreme’de yapılmış olan münacattır.

10 tane rubai aruzun mef‘ ülü mefâ‘ ilü mefâ‘ ilü fe‘ ül kalıbında; 1 tanesi fâ‘ ilātün fâ‘ ilātün fâ‘ ilātün fâ‘ ilün kalıbında yazılmıştır.

S nüshasının iç kapağında bir rubai vardır, bunu bizzat Tevfik de yazmış olabilir, başkası da onun hakkında bu rubaiyi yazmış olabilir çünkü bu rubai diğer nüshalarda yoktur. Bu tereddüt sebebiyle divanın içine dahil etmedik ancak burada zikretmeden de geçmemek lazımdır:

meʿ ʿülü feʿ ilätü mefāʿ ilü feʿ ʿülün
 Gördükde veliyyü'n-niʿ am ihdā faḫīri
 Çün ḥüsn-i ḫabūle anı erzānī buyurdı
 Süt dökmüşe dönüp dedi aʿ dā ḫasedinden
 Tevfik yine her ṭarafı yapdı yuḡurdı (yüḡürdü?)

2.1.1.6. Mukatta'at

Yahya Tevfik Efendi, felsefî, tasavvufî konuları işlediği kıt'alarını "mukatta'at" başlığıyla divanının sonuna koymuştur. Divanda 30 adet kıt'a vardır.

2.1.1.7. Mesnevi

Tevfik Divanı'nda Türkçe şiirler içinde mesnevi nazım şekliyle yazılan tek manzume lügazdır. Aruzun fāʿ ilätün fāʿ ilätün fāʿ ilün kalıbıyla yazılan mesnevi 12 beyitten oluşmuştur.

2.1.2. Âhenk Unsurları

2.1.2.1. Vezin

Yahya Tevfik Efendi, Türkçe şiirlerinde aruz vezninin 16 farklı kalıbını kullanmıştır. Genel olarak manzumeyi vezne başarıyla uygulamıştır ancak birkaç beyitte aruz hataları mevcuttur, bunlardan bazıları:

Yatur dāʿ üʿ l-ḡaşāl-ı maʿ şiyetle mest ü lā-yaʿ kıl
 Ḳuluñ Tevfiki yā Rab luṭf idüp ḳurtar derdinden G116/9

Dil olup ḥ̣āst-gār-ı şeref-i pā-būsı
 Beklerüm şām u seḫer şaff-ı niʿ āl-i yāri G136/2

Şeref-residen-i ferş-i reh-i muvāşalatı
 Çü sāye cismimi kūyunda ḫāksār itdi K2/37

Ser-i maḳdūʿ ada sinān üzre diküp
 Oluruz naḫl-i ḡazāda temür Allāh yekdür K16/6

Cümle huddām u dergāh-ı hümāyūn dahı anı
İntihāb itdi görince kâbiliyyetden eşer T12/9

Aşağıdaki vezin tablosunda, Türkçe şiirlerin vezinlere göre dağılımı, bahirlerin ve kalıpların şiirlerde tercih edilme oranları da verilmiştir. Ayrıca en altta her şiir grubunun divandaki diğer Türkçe şiirlere oranı da belirtilmiştir.

Not: Manzumeler, sıralanırken şairin divandaki tasnifine uyulmuştur. Ayrıca manzumeler nazım şekillerine göre sınıflandırılmamıştır. Mesela, “tarîh, lugaz, muamma” nazım şekli değildir, birer türdür ancak biz, Tevfik’in Türkçe Divanı’ndaki manzumelere kendi verdiği isimleri aşağıdaki tabloda kullanmayı uygun gördük.

* Divan’da 30 kıt’a vardır ancak 22. kıt’anın vezni belli olmadığı için kıt’a sayısı tabloda 29 olarak gösterilmiştir.

Çizelge 2.1. Aruz çizelgesi

BAHİR	VEZİNLER	KASİDE	RUBAİYA T	TARİH	GAZEL	KİT'A	LUGAZ	TAHMİS	MUAMMA	TOPLAM
HECEZ %40.60	1 mefâ' ilün/ mefâ' ilün/ fe' ulün		1	1						2 %0.58
	2 mefâ' ilün/ mefâ' ilün/ mefâ' ilün/ fe' ulün	5	2							7 %2.06
	3 mef' ulü/ mefâ' ilün/ fe' ulün			2	1					3 %0.88
	4 mefâ' ilün/ mefâ' ilün/ mefâ' ilün								1	1 %0.29
	5 mefâ' ilün/ mefâ' ilün/ mefâ' ilün/ mefâ' ilün	1	1	52	45	2		2	4	107 %31.5
	6 mef' ulü/ mefâ' ilü/ mefâ' ilü/ fe' ulün		5		9	3		1		18 %5.30
MUZÂRİ %13.77	7 mef' ulü/ fâ' ilätü/ mefâ' ilü/ fâ' ilün	1		3	35	1		2		42 %12.3
	8 mef' ulü/ fâ' ilätün/ mef' ulü/ fâ' ilätün		1	4						5 %1.47
MÜCTES %8.84	9 mefâ' ilün/ fe' ilätün/ mefâ' ilün/ fe' ilün	4		10	11	3		1	1	30 %8.84
RECEZ %0.29	10 müstef' ilün/ müstef' ilün/ müstef' ilün/ müstef' ilün			1						1 %0.29
REMEL %33,3	11 fe' ilätün/ fe' ilätün/ fe' ilätün/ fe' ilün	3	1	11	19	11		2		47 %13.56
	12 fe' ilätün/ fe' ilätün/ fe' ilün					1				1 %0.29
	13 fâ' ilätün/ fâ' ilätün/ fâ' ilün			2			1			3 %0.88
	14 fâ' ilätün/ fâ' ilätün/ fâ' ilätün/ fâ' ilün	2	1	28	25	4		2		62 %18.28
	15 fâ' ilätün/ fâ' ilätün/ fâ' ilätün/ fâ' ilätün	1								1 %0.29
HAFİF %2.94	16 fe' ilätün/ mefâ' ilün/ fe' ilün			5	1	4				10 %2.94
	TOPLAM	17 %4.98	12 %3.51	119 %34.89	146 %42.81	29 %8.79	1 %0.29	10 %2.93	6 %1.75	341

Haluk İpekten'in Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz⁸⁶ kitabında, 61 divan şairin şiirlerini aruz vezni açısından tarayarak değerlendirme bölümünde "Aruz Kalıplarının Nazım Şekillerinde Kullanılışı" başlığında vardığı sonuçlar ile Tevfik Divanı'nın vezin tablosunun verilerini, karşılaştırdığımızda Tevfik'in aruz veznindeki tercihlerini şu şekilde tespit ettik:

* 61 şaire ve divanlarına göre en beğenilen bahir %47,4 oranıyla Remel bahridir. Tevfik Divanı'nda bu oran %33,3'tür. Remel bahrinin fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün kalıbının (14.kalıp) tercih oranı diğerlerinde %29,1 iken, Tevfik'te %18dir. Remel bahrinin fe' ilâtün/fe' ilâtün/fe' ilâtün/fe' ilün kalıbının (11. kalıp) tercih oranı diğerlerinde %13,5 iken, Tevfik'te de %13,5'tir. Remel bahrinin 11. ve 14. kalıplarıyla;

gazel yazma oranı diğerlerinin %46,7 iken Tevfik'te %26,7;

kıt'a yazma oranı diğerlerinde %45,3 iken Tevfik'te %51,7;

kaside yazma oranı diğerlerinde %4,2 iken Tevfik'te %29,4'tür.

* Remelden sonra Türk şiirinde en çok kullanılan bahir, Hecez bahridir.

Hecez bahrinin kullanılma oranı diğerlerinde %26,9; Tevfik'te %40,6'dır.

Hecez bahrinin mefâ' ilün/mefâ' ilün/mefâ' ilün/mefâ' ilün kalıbının (5. kalıp) tercih oranı diğerlerinde %13,7 iken Tevfik'te %31,5'tir.

Hecez bahrinin mef' ülü/mefâ' ilü/mefâ' ilü/fe' ülün kalıbının (6. kalıp) tercih oranı diğerlerinde %7,2 iken Tevfik'te %5,3'tür. Hecez bahrinin bu iki kalıbı da en çok gazel ve kıt'alarda kullanılmıştır.

* Remel ve Hecez bahirlerinden sonra Tanzimat'a kadar olan Türk şiirinde en çok sırasıyla Muzârî, Müctes ve Hafîf bahirleri kullanılmıştır.

⁸⁶ Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yay. İst., 2001.s.280-282.

Muzârî bahrinin en çok sevilen mef' ülü/fā' ilātü/mefā' ilü/fā' ilün (7.kalıp) kalıbı ile yazılan türleri karşılaştıracak olursak; diğer şairlerin bu kalıpla yazılan

gazellerinin bütün gazellere oranı %13,1 iken Tevfik'te %30,5;

kasidelerinin bütün kasidelerine oranı %13 iken Tevfik'te %5,8dir.

* Müctes bahrinin toplam şiirler içindeki oranı %6,1dir. Tevfik'te %8.8dir. Müctes bahrinin en çok kullanılan (9.kalıp) mefā' ilün/fe' ilātün/mefā' ilün/fe' ilün kalıbı daha çok kaside, kıt'a ve gazellerde görülmektedir. Bu oran diğer şairlerde;

Kasidede %14,6 iken Tevfik'te %23,5

Kıt'ada %7,6 iken Tevfik'te 10,3

Gazelde %6,2 iken Tevfik'te %7,5tir.

* Hafif bahri ise tek kalıbıyla uzun mesnevî eserlerinde, kıt'a ve gazellerde kullanılırken Tevfik de kıt'a ve gazellerde kullanmıştır. İpekten'in araştırmalarına göre Serî, Mütেকârib ve Kâmil bahirlerinin kalıplarının oranı diğer bahirlerin kalıplarına kıyasla %0,9 oranıyla en az kullanılan kalıplardır. Tevfik bu bahirlerin kalıplarını hiç kullanmamıştır.

Sonuç olarak, aruz veznindeki kullanılan kalıplar konusunda Tevfik, divan şiirinin teamüllerine uymuştur. Oranlarda ciddi bir fark görülmemektedir. Tevfik Divanı'ndaki Türkçe şiirlerinde en çok tercih edilen bahirler Hezeç ve Remeldir. Bu iki bahrin divandaki ağırlığı %73,9dur. Bu bahirleri %13,7 ile Muzârî bahri takip eder, diğer bahirlerin oranı çok düşüktür.

2.1.2.2. Redif

Muallim Naci İstilah-ı Edebiyye'sinde, gazel bahsinde "Redifli güzel bir gazelin matlâi okunduğu zaman, onu takip eden beyitlerde redifin, nasıl bir ustalıkla tekrar edildiğini görmeyi insan arzu eder. Redif tekrar ettikçe, bu teşvik artar. Redifsiz şiirde ise bu hal bulunmaz. Onda yalnız kafiye zevki vardır. Hâlbuki insana, redifli şiir söylemek redifsiz şiir söylemekten kolay gelir. Çünkü mazmunları redif çekici hale getirir. İnsan da

bunun cazibesine kapılır gider...” diyerek Osmanlı şiir zevkindeki redifin önemini hem bir şair hem de bir edebiyat muallimi olarak bizlere yansıtmaktadır.⁸⁷

Yahya Tevfik Efendi de redifli şiir yazmaya önem vermiştir. Pek çok şiirinde redif mevcuttur. Tevfik’in Türkçe şiirleri 341 manzumeden oluşmaktadır. 341 şiirin 106’sı redifsiz (%33.6), 209’u rediflidir. (%66.4)

Redifsiz manzumelerin oranları ise:

Kaside 17/3 (%16,3),

Tarih 119/86 (%76,2),

Gazel 146/15 (%10,2),

Kıt’a 30/2 (%9,1),

Tahmis 10/0 (%0),

Lügaz 1/0 (%0),

Muamma 6/0 (%0)

Tevfik’in Türkçe şiirlerinin redif listesi beş gruba ayrılarak aşağıda verilmiştir.

⁸⁷ Muallim Naci, **İstılah-ı Edebiyye** , (Haz. Alemdar Yalçın, Abdülkadir Hayber), Akabe Yay. Ank., t.y.s.95.

1.Ek Redifler

-ān
-ār
-āt
-dür
-ı
-i
-da
-dan
-e
-gāh
-sına
-a
-da
-den
-dım
-ımı
-ımız
-ına
-i
-larumız
-laruñ
-lenür
-liği
-sıdur

2.Kelime Redifler

- açılmazsuñ
- açmaz
- almaz
- almış
- değil
- derdinden
- ‘aşk
- ‘aşkuz
- eyledüm
- geldi
- gibi
- gibi
- gitmez
- göstermiş
- güldürdi
- idelüm
- iken
- İslāmbol
- istemez
- itdi
- itme
- itmeme
- kelām
- merhabā
- mevzūn
- nigāhuñ
- nigeñ
- ḥacāta
- ol
- oldı
- olmaz
- olmazmış
- hūlūş
- pervāne
- üzre
- yāri

- yegdür
- şanurlar
- āşinā
- deryā
- derūnumdur
- devlet
- ‘abeş
- göster
- gösterür
- ider
- ister
- işidir
- işler
- mest
- mevc
- mīnā
- minnet
- olur
- ḥ‘āb
- Ḥudā
- saña
- ḵanā‘ atdür
- tūt
- tutar
- vardır
- yatur
- yokdur

3.Kelime Grubu Redifler

- gördi gösterdi
- gördüğüñ göñlüm
- kim senüñ
- mi dinür
- ne imiş
- ne var ne yok
- olduğum zamānlar
idi
- olsa bile
- seyr eyle
- yā Rasūla’llāh
- gāh bālā gāh pest
- gāhī rāst gāhī kec
- görgeç
- kendin gösterür
- ne dirsın sözüñ
nedür
- olandan şor
- okur okudur

4.Ėk+Kelime Redifler

-a aş
-de midür
-dur gūyā
-dür bā‘ iş
-dür baña
-dür hep
-dür senüñ
-dür şarāb
-e bedel
-e çekil
-e dolaşmış
-e yazdı
-ı var

-i şimdi
-in buldı
-la oynar
-umdan mıdur
5.Ėk+Kelime Grubu Redifler
-da gördüm ben
-den mi ayrıldıñ
-dür ḥadd-i zātında
-e gelür mi
-mız budur bizi
-uñ farkı var
yokdur

2.1.2.3. Kafiye

Yahya Tevfik Efendi özellikle gazellerinde kafiye redifle birlikte oluşturmayı tercih etmiştir. Revi harfi bir kelimede kelimenin asli harfi iken kafiye oluşturan diğer kelimenin revî harfi Farsça son ekin harfi olabilmektedir:

Virdi nesîm-i hüsni le hatt-ı nigâr mevc

Hengâm-ı nev-bahâr verir sebzâr mevc (G27/1)

Yahya Tevfik Efendi bazı şiirlerinde kafiye oluşturan kelimelerde redif ile ses benzerliği yapmaya gayret etmiş ancak bu okuyuşu bozmuş, tenâfûr (kakafoni, rahatsız edici ses tekrarı) oluşturmuştur:

Der-ẖâb-ı merg ider dili efsâne-ẖân olup

Olmuş iken dü dîdesi mest ü harâb-ı ẖâb (G11/3)

Çizelge 2.2. Kafiye çizelgesi

KAFİYE ÇEŞİTLERİ	MÜCERRED KAFİYE	MÜREKKEP KAFİYELER		
		MÜRDEF KAFİYE	MUKAYYED KAFİYE	MÜESSES KAFİYE
GAZELLER NUMARALARI	1, 2, 5, 6, 7,8,9, 12, 13, 18, 20, 22, 26, 29, 30, 34, 42, 44, 45, 46, 50, 52, 54, 55, 56, 61, 65, 66, 69, 73, 74,78, 81, 85, 87, 90, 92, 97, 98, 102, 104, 107, 113, 114, 117, 118, 120, 123, 132, 133, 135, 144, 145	3, 4, 10, 11, 14, 24, 25, 27, 28, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 47, 48, 49, 51, 57, 58, 59, 60, 63, 67, 68, 70, 71, 72, 75, 76, 77, 79, 82, 83, 84, 86, 89, 91, 93, 94, 95, 99, 100, 101, 103, 105, 106, 108, 109, 115, 116, 119, 121, 122, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 134, 136, 138, 139, 140, 141, 142, 143	16, 64	15, 17, 19, 21, 23, 31, 53, 62, 80,88, 96, 110, 111, 112, 137, 146
TOPLAM 146	53	75	2	16

Yahya Efendi Divanı'nda, gazel, kaside, rubai, tarih, tahmis, lugaz, tahmis, muamma ve kıt'a türlerinde belirlenen 341 tane şiir vardır. Gazeller tüm şiirlerin %47 sini oluşturmakta (146 gazel) ve bu açıdan da şairin şiirlerdeki ses ahengine bakış açısını örnekleyebileceği ifade edilebilir.

Gazellerde genel olarak, rediflere yer verilmiş ve bunlar daha sık olarak kelime halindeki redif olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle gazellerin matla beyitlerinin %70'unda kelime halindeki rediflere rastlanmıştır. Bu şekilde kullanılan redifler bazen tek bir kelime ile yapıldığı gibi bazen de birden fazla kelime ile yapılmıştır.

Meger ol ' ahd-şiken gamze-i âfet ne imiş

Haşm-ı cân düşmen-i dîn reh-zen-i tākāt ne imiş G78/1

Şair yukarıdaki örnek beyitte, “ne imiş” kelimelerine yer vererek kelime halindeki redifi kullanmıştır. Buna benzer örnekler divanın birçok kısmında karşımıza çıkmaktadır.

Bazen de şair, redifleri kelime halinde değil de, ek halinde de vermiştir. Aşağıdaki beyitte şair, “-a” ekini redif görevli olarak kullanmıştır. Yani ek halinde bir redife yer vermiştir.

Cān u dilden gūş-ı hūşıpend-i dervīşāna aş
Ba‘d-ez-īn mengūş-ı teslīmi sīmāh-ı cāna aş G83/1

Şiirlerde Yahya Tevfik, kafiyelede de yer vermiştir. İncelediğimiz beyitlerden yola çıkarak hangi tür kafiyeenin hangi gazellerde yer verildiği kafiye türleri tablosunda görülebilir. Şair; 53 beyitte Mücerred Kafiyelede, 75 beyitte Mürdef kafiyelede, 16 beyitte müesses kafiyelede ve 2 beyitte ise Mukayyed kafiyelede kullanmıştır.

a.Mücerred Kafiye

Sadece revî harfinin tekrarından meydana gelen kafiyelede olan kafiye-i mücerredeyi şair şiirlerinde sıkça kullanmıştır. Beyitte m sesi revî harfidir ve kısa ünlü ile birlikte mücerred kafiye oluşturmuştur:

Şāde-dil dildārsuñ hem-dem olur ‘ā**lem** saña
Maḥrem-i esrār olur herkes k’ola hem-**dem** saña G1/1

Feleğin eyleme evzā‘ marağ**bet** görgeç
Nīk ü bed ḥāşıl idüp māye-i ‘ib**ret** görgeç G26/1

Yukarıdaki beyitte t sesi revî harfidir. Şair Yahya Tevfik kafiye-i mücerrede kullanmıştır.

b. Mürekkebet Kafiye

b.1. Mürdef kafiye

Şairin şiirlerinde en sık kullandığı kafiye türüdür. Bilindiği gibi bu kafiye revî harfi ve revî harfinden önce gelen uzun ünlü ile oluşur.

Cān u dilden gūş-ı hūşıpend-i dervīşāna aş
Ba‘ d-ez-īn mengūş-ı teslīmi sımāḥ-ı cāna aş G83/1

Yukarıdaki beyitte n sesi revî harfidir. Uzun a ise ridftir. Bu yüzden beyitte mürdef kafiye kullanıldığı söylenebilir.

Mānend-i zerre‘ āşık-ı dīdārīñum senüñ
Pertev gedā-yı neyyir-i ruḥsārīñum senüñ G89/1

Beyitte r sesi revî harfidir. Uzun a ise ridftir. Beyitte şair mürdef kafiye kullanmıştır.

b.2. Mukayyed Kafiye

Şairin gazellerinde en az kullandığı kafiye türüdür. Kayd reviden önce gelen ve kendisinden sonra kısa ünlü bulunmayan sakin sessizdir. Revî harfî ve kayd harfinden meydana gelen kafiye kafiye-i mukayyede olarak adlandırılır.

Zann itme şayrafī‘-i cihān vāz‘ ı deng ider
Cevher muḳābili kef-i mizānı seng ider G64/1

Yukarıdaki beyitte g sesi revî harfî, n sesi ise kayd harfidir. Bu sebeple beyitte mukayyed kafiye kullanılmıştır.

b.3. Mü’esses Kafiye

Revî harfinden önce dahil, ondan önce de te’sis bulunan kafiyelerdir. Şair bazı gazellerinde bu kafiye türünü kullanmıştır.

Çāh-ı zekān-ı yār olup ‘ ayn-ı leṭāfet
Olmuş ruḥ-ı ḥuy-kerdesi gül-berg-i ṭarāvet G19/1

Yukarıdaki beyitte t sesi revî harfidir. Beyitte f ve v sesleri dahil harfidir. Uzun a sesi ise te'sis'tir. Şair gazelde Mü'esses kafiye kullanmıştır.

Veled-i alb olalı genc-i derûna dâh l
Dilde gehv re gibi c nbi eolm   m ' l G96/1

Beyitte l sesi revî harfidir. D hil h ve ayn olarak kullanılm  tır. Uzun a sesi ise te'sis'tir. Beyitte kafiye-i m essese kullanılm  tır.

2.1.3. T r ve Muhteva  zellikleri

2.1.3.1. Kasideler

Seyyid Yahya Tevfik Efendi, ilmiye sınıfına mensup bir ki idir. Bereketli  mr  Devlet-i  l-i Osman'a hizmet ederek ge mi tir. 76 senelik  mr  boyunca Sultan III. Ahmet, I. Mahmut, III. Osman, III. Mustafa, I. Abd lhamit ve III. Selim d nemlerinde ya am  tır. Pek  ok sadrazam,  eyh lislam ve vezirlerle vazife yapm   ve onlara kasideler sunmu tur.

Yahya Tevfik Efendi'nin T rk e divanında 16 adet kaside mevcuttur. Kasidelerinin 5 tanesi na't, 1 tanesi m naca t tarzındadır, di er 10 kasidesi ise mehdiye tarzındadır. Na'tlar hakkında detaylı malumat "Divanın Muhteva  zellikleri" ba lı ı altında verilecektir.

Medhiyelerin ilki, divanının tertibi m nasebetiyle yazd   ve Sultan III. Selim'e sundu u kasidesidir. Kaside 31 beyitten olu ur.

Bi- amdi'll h  ub b id p nes m-i ' avn-i Yezd n 
Vir p g l- onca-i  m le reng   b y-   and n  K1/1

Sekizinci sıradaki kaside 10 beyitten olu an "n -tamam" ramazan kasidesidir, bu kasidenin birine sunulup sunulmad  na dair bir bilgi yoktur.

İki günli feleğüñ sâ‘ ati idüp devrân
Ğurre-i rûza zühûr itdi cevza-yı ramazân 8/1

Dokuzuncu kaside evine gelen biri tarikat şeyhi ve biri şeriat şeyhi iki muhterem kişinin teşrifi münasebetiyle yazılmış 23 beyitten oluşan “merhaba” redifli bir kasidedir ancak o kişilerin isimleri belirtilmemiştir.

Biriñüz şeyh-i şerî‘ at birüñüz şeyh-i tarîk
İtdüñüz cism ile cânveş hüsn-i ülfet merhabâ K8/12

6. Beyitte “Eşrefî” namından yola çıkarak Sicill-i Osmanî’de o iki kardeş hakkında kısa bilgilere ulaştık. Her ikisi de Eşref Mehmed Efendi’nin oğulları olan iki kardeşten birincisi Avnullah Efendi’dir. Babasının yerine H.1146/M.1733-34’te Bursa’da Eşrefiye Tekkesi şeyhi olup H.1155/M.1742’de vefat etmiştir. Âlim, kâmil, şair bir kişidir. ⁸⁸

Diğer kardeş ise Fahreddin Mehmed Efendi’dir. H.1127/M.1715’te doğdu. Emir Sultan zaviyesi şeyhidir, şairdir. H.1176/M.1762-63’te vefat etmiştir.⁸⁹ Yahya Tevfik Efendi’nin hitap ettiği kişinin Şeyh Fahreddin Efendi olması mümkündür. Ancak bahsi geçen kişilerin her ikisi de “tarikat şeyhi”dir. Hangisi “şeriat şeyhi”dir, bununla ilgili bir malumata ulaşamadık.

Müjde-i teşrîfin itdi hem-çü bûy-ı pîrehen
Külbe-i ahzânıma feyz-i meserret merhabâ K8/13

Tevfik, Şeyh Fahreddin Mehmed Efendi’nin teşrifinden o kadar mutlu olmuştur ki şeyhin her zikri için Cenâb-ı Hakk’ın “yaya gidilen hac sevabı” vermesini niyaz eder:

Vire Hâk her hatveñe hacc-i piyâde ecrini
Çün tevâzu‘ ile itdüñ kesb-i rif‘ at merhabâ K8/18

⁸⁸ Mehmed Süreyya **a.g.e.**, c.2 s.341

⁸⁹ Mehmed Süreyya **a.g.e.**, c.2 s.505

Onuncu kaside, 36 beyitten oluşan, Osman Paşa'nın şairimize hediye ettiği at için yazılmış bir kasidedir. İlk 12 beyitte atı över.

Ser-i yek-miḥda rakş-āver olup sür' atle
Eylemez berg-i güli zîr-i ḳademde āzār K10/11

On üçüncü beyitte kerem harasında cömertlik sahibi Osman Paşa'nın o atı kendisine ihsan ettiğinden söz eder:

Baḡa ıṣṭabl-ı keremden anı iḥsân itdi
O velî-manḳabe düstûr-ı mekârim-āṣār K10/13

Fârisü'l-ḥayl-i kerem Ḥazret-i 'Oṣmân Paşa
Ḥâmi-i nevḳ-i 'atâ sābıḳ-ı fersân-ı kibâr K10/14

Yahya Tevfik Efendi ayağı yerden kesildiği için pek sevinir:

Ḥâkden ref' ile ben ḳulun ayaklandurdı
Ayağım yer mi başar eyleyemem şabr u ḳarâr K10/20

14. beyitten 33. beyte kadar Osman Paşa'nın cömertliğinden ve devlete yaptığı hizmetlerden bahseder. Son üç beyitte Osman Paşa'ya dua ederek kasidesini bitirir.

11. kaside 51 beyitten oluşur. Kasidenin başında herhangi bir ithaf başlığı yoktur. Manzume şu şekilde başlar:

Sepîde-dem ki fûrûḡ-ı ṭalî' a-i demdâr
Revâḳ-ı bâşıramı ḳıldı maşrıḳu'l-envâr K11/1

İkinci beyit, sonradan tamamlamak üzere boş bırakılmış, ancak yazılmamıştır. 35. Beyitte “şadrâ” kelimesinden kasidenin sunulduğu kişinin sadrazam olduğunu anlıyoruz.

12. kaside 5 beyitten oluşmuştur. Başlığında “Der-Sitāyîş-i Mûmā-ileyh” yazılmış, ancak övülen kişinin ismi zikredilmemiştir. Muhtevasına göre, bir şeyh efendinin Yahya Tevfik Efendi’yi evinde ziyaret etmesi münasebetiyle yazıldığı düşünülmektedir.

Ni‘ met-i teşrîfîñîñ şükri degil imkân-pezîr
Eyledüñ Tevfîkîni şâyân-ı lutfâ iltifât K12/4

13. kaside 13 beyitlikdir. Bir vezire sunulmuştur. Hizmetinde olmaktan çok memnundur.

Hâtem de olsa ğayrinüñ ihsânın istemem
Şadr-ı kerîme müftehîr-i intisâb iken K13/11

14. kaside 21 beyitten oluşmaktadır. Kime yazıldığını bilmiyoruz, ancak Tevfik’in oldukça dertli olduğu, sıkıntı içinde bulunduğu açıkça görülmektedir ve o kişiden elini tutup düştüğü yerden kaldırmasını istemektedir:

Cihānuñ şadme-i qahrıyla üftân-ı mezelletdür
Elim al düşmüşem kaldır meded-kâr ol bu nâ-çâre K14/19

15.kaside 13 beyitten oluşmuştur. Sultan III. Mustafa Han’a sunulmuştur. Şehzadenin doğumu münasebetiyle, tebrik için yazıldığını aşağıdaki beyitten anlıyoruz:

Hemişe pâdişâh-ı ‘ âlemi taht-ı hılâfetde
Mu‘ ammer eylesün şehzâdesiyle Hâzret-i Mevlâ K15/12

16. kaside 13 beyitten oluşmaktadır, ancak bu manzume tamamlanamamıştır, hatta son beyit olan 13. Beytin ilk mısra’ı mevcuttur ikinci mısra’ı yoktur. Mazumeyi incelediğimizde Nemçe’ye sefer düzenlendiği ve zafer kazanıldığı için şairimiz oldukça memnundur. Kaside şu şekilde başlar:

Eyledün kaḥr ‘adūyī sefer Allāh yekdür

Vir[e]mez ferce-i eyne’l-meferallāh yekdür K16/1

2.1.3.2. Tarih Manzumeleri

Yahya Tevfik Efendi 76 yıllık uzun ömründe Osmanlı Devleti’nin değişik yerlerinde görev almış, bulunduğu çevreyi, yenilikleri ve yaşadıklarını Divan şiirinin müsaadesi ölçüsünde şiirlerine yansıtmıştır.

Memuriyeti esnasında tayin olduğu her yer için bir tarih düşürmüş, çevresinde olan olaylar için bir tarih yazmıştır. Yahya Tevfik Efendi’nin asıl adı bilinmeyen, Otlukçu-zâde namındaki bir hakim⁹⁰ ile problem yaşadığını şiirinden öğreniyoruz. Otlukçu-zâde’nin, Yahya Tevfik Efendi’ye çok sıkıntı çektiğini, “Tevfik’in çanına ot tıktı” demesinden bellidir, ancak aralarında ne gibi bir problem olduğunu bilemiyoruz.

Tevfiküñ iştiḥārī cihān-gîr iken dirîğ

Otlukçu-zâde geldi de ot tıkdı çânına G127/13

Müderislikten sonra Yahya Tevfik Efendi kadılık mesleğini seçmiştir. Kaynaklarda kadılığa ilk başladığı yer olarak Selanik görülmektedir. Tevfik’in tarih yazma âdeti sebebiyle ilk kadılık görevine Selanik’te değil de Yorus’ta -günümüz söyleyişiyle Yoros- Beykoz Nahiyesi Mahkemesi’nde başladığını öğreniyoruz. Bk. Memuriyeti.

34

Tārīḥ-i Niyābet-i Yorus

mef’ülü fā’ ilātü mefā’ ilü fā’ ilün

1 Meşşāṭa-i ḳazā bezeyüp bîkr-i fikrimi

İtdükde cîlve ḥacle-i vuşlatda çün arūs

⁹⁰ “Otlukçu-zâde, İsmi bilinemedi. İlim tahsili ile müderis ve molla oldu. Yaşlılığını ileri sürüp Medine mollalığını kabulden kaçınca H.1192’de M.1778 rütbesi bilâd-ı erbaâya indirilmiş ve ardından vefat etmiştir.” Mehmed Süreyya a.g.e. C.4, s.1310

2 Tārīḥ-i kevne oldı bu mışra‘ la leb-güşā
Tevfīk Efendi ḥākim-i nāḥiye-i Yorus H. 1166/M.1753*

Selanik kadılığı esnasında teferrüc için gittiği Beş Çınar isimli mesire yeri için yazdığı kıt’a aşağıdadır:

Selānik’de Beş Çenār nām Mesīreye Varuldıkda Faķır...? Yazdığı Kıt’ adur

Hemīşe pençeleşüp rûzgār ile çü çenār
Yaķup derūnımı cevher-i dil-i ‘ arz üzre
Geh âteş-i ğam ü geh beççe-i maḥabbet ile
Varup tutuşmak içün Beş Çenāra dek giderüz K17/2

Selanik kadısı iken Şam’a tayin edilmesine pek sevinen Yahya Tevfik Efendi Şam’a gidişyle ilgili olarak bir kıta söylemiştir:

Şubḥ-ı vuşlat olup eşer nā-būd
Şeb-i firķat cihānı tār itdi
Heves-i zūlf-i yārile Tevfīk
Şām-ı cennet-meşāma dek gitdi KT/13

Şeyhülislama gönderdiği hediye bir kıt’ada tevazu göstererek hediye kıt’asını çam sakızı çoban armağanı, “Şam işi”(değersiz) olarak niteler:

Kıt’a Berāy-ı İ‘tizār Ez-killet-i Kem-behā-yı Hediyye

‘Özr ü taķşīr ü güneh bende-i nā-kām işidür
‘Afv u iḥsān-ı kerem dāver-i mün‘ām işidür
Fi’l-meşel oldı çubān armağanı çam sakızı
Kāzi-i Şām hedāyā gide hep Şām işidür (K/5)

Sultan III. Mustafa devrinde (1773) Yahya Tevfik Efendi Şam kadısı iken, Akka Kalesi muhafızı Tahir Ömer Bey, Osmanlı Devleti'ne isyan etmiş, Cezayirli Gazi Hasan Paşa tarafından mağlup ve idam edilmiş; bu isyana devam eden oğlu Ali Tahir de Şam Valisi Mehmed Paşa tarafından öldürülmüştür. Ayrıca Ali Tahir, Enderunlu Fâzıl'ın da babasıdır.⁹¹

Tahir Ömer Bey ve oğlu Ali Tahir'in bertaraf edilmesinden ve devletin bu gaileden kurtulmasından dolayı bir tarih manzumesi yazmış, Tahir Ömer Bey'in affedilmesini istirham etmiş, kendisinin de sultanına hizmet eden bir "bende" olduğunu zikretmiştir.

Şām-ı Şerīfün ḥādimü'ş-şer' i kemīne bendesi

Tevfīk olup bunun gibi ḥidmetde dā'im der-meyān(T20/31)

Ednā kerem-me'mūl idüp yüz sürdi ḥāk-i devlete

Olsuñ çerāğ-ı ḥāşuñ ol kemter-gulām-ı nātüvān(T20/32)

Aña ziyāde bir güzel mışra' -ı târiḥiñ didi

' Abd oldı şāh-ı 'ādile Ṭāhir 'Ömer didi amān H.1187/M.1773 (T20/33)

Şam kadılığından Mekke kadılığına tayini için Sultan I. Abdülhamid'in kızı Ayşe Sultan'ın doğumu münasebetiyle yazmış olduğu tarih manzumesinde:

Ḳazā-yı Mekkeyi tevciḥ idüp bu ' abd-i nāḳize

Sa' ādāt-i dü kevne mazḥar itdün ey şeh-i devrān (T72/15)

Padişaha, Mekke kadılığı tevcihinden dolayı teşekkür eder, mutluluğunu bildirir. Ayrıca, Cedd'i Rasūl-i Ekrem'in (S.A.V) ravzasının tozunu yaşlı gözlerine sürme olarak sürerek padişahın salāt ve selāmını arz edip padişah için dua edeceğini aşağıdaki beyitte beyan etmektedir, ayrıca "ceddim" ifadesiyle kendisinin "seyyid" olduğunu da ifade etmektedir:

⁹¹ Banarlı, a.g.e, c.2, s.783

Sürüp ceddin rasûl-i ekremüñ yüz âsitânında
Ġubâr-ı ravzasın itdükde kuhl-i dîde-i giryân (T 72/17)

Bu tarih manzumesinde Mekke-i Mükerreme'ye kavuşmasında padişahın hususi dualarını istemektedir. Kâbe'ye ulaşınca, örtüsüne yapışıp gözyaşlarıyla “lebbeyk” deyip padişahı için dua edeceğini, Hac esnasında, Arafat'ta hacılara Vakfe Hutbesi'ni padişahın adına okurken devletin ömrünün uzun olması için dua edeceğini ifade etmektedir.

Şam'dan Medine-i Münevvere'ye kadar süren yol esnasında yazılıp, Hz. Muhammet (S.A.V)'in Muvâcehe-'i Sa'âdet'inde, selamlama esnasında alenî ve ayakta okunan 99 beyitlik Na't-ı Şerîf'inde ise:

Rasûl-i muhteremin Ravza-yı Muṭahharasın
Ziyâret eylemeğe feyz-i iktidâr itdi (Na't 2/31)

Beytinde, Efendimiz(S.A.V)'i ziyaret etmenin mutluluğunu beyan etmektedir.

Tevfik Efendi hayatı boyunca altı padişah görmüştür. Bunlardan Sultan III. Selim'in cülûsu için 17 beyitlik bir tarih manzumesi yazmıştır:

Hâzret-i Sulṭân Selîm Şâh Sulṭân Muṣṭafâ
Mazḥar-ı te'yîd-i ḥayrû'n-nâşirîn şâh-ı kerîm(T4/3)

Eşref-i sâ'atde kıldı irş ü istihkâkla
Taht-ı 'âliye cülûs ol ḥusrev-i nuşret-şamîm (T4/4)

Yahya Tevfik Efendi aynı manzumede Sultan III. Selim'in veladeti için tarih yazdığını şimdi de cülûsu için tarih yazmanın mutluluğunu yaşadığını belirtmektedir:

Eyleye mesrûr Hâk Sulṭân Selîm kıldı cülûs
Oldu zîb-i tâc-ı şâhî 'izz ile Sulṭân Selîm H. 1175/M.1762 (T4/17)

Bir diğ̃er tarih manzumesi Sultan III. Mustafa'nın cülûsu için yazılmıştır.

Taht-ı 'âlî baht-ı 'Osmâniye Sultân Muştafâ

İrş ü istihkâkla oldu şeref-baht-ı cülûs (T5/2)

Bütün âlemin O'nun tahta çıkmasından dolayı gözleri sevinçten parlamış, kûs sesleriyle mutluluk sesleri birbirine karışmıştır:

Rûşen itdi u' yûn-ı a' yâni envâr-ı sürûr

Eyledi pür-şıyt-i şâdî ' âlemi âvâz-ı kûs(T5/6)

Didi Tefvîk-i beğâ-h'âhî aña târîh-i tām

Devlet ü mecd ile Sultân Muştafâ kıldı cülûs H. 1171/M.1757 (T5/1)

2.1.3.2.1. Velâdet Tarihleri

Tarih manzumelerini incelediğimizde Yahya Tefvik Efendi'nin veladet tarihleri olarak isimlendirebileceğimiz tarihler toplam 23 adettir. Mihrimâh Sultan için aynı tarihli farklı iki tarih manzumesi yazılmıştır. Veladet tarihinin 14'ü padişahlarının çocukları için yazılmıştır. Bunlar:

H.1172/ M.1759Hatice Sultan (T16)

H.1172/ M.1759Hebetullah Sultan (T10)

H.1174/ M.1761Şah Sultan (T13)

H.1175/ M.1761Şehzade III. Selim (T7)

H.1176/ M.1763Mihrimâh Sultan (T11)

H.1176/ M.1763Mihrimâh Sultan (T15)

H.1180/ M.1767Şehzade Mehmed (T3)

H.1180/ M.1767Şehzade Mehmed (T41)

H.1182/ M.1768 Sultan Mehmed (T8)

H.1183/ M.1769Fatma Sultan (T14)

H.1189/ M.1775 Hatice Sultan (T67)

H.1192/ M.1778 Âiše Sultan (T70)

H.1196/ M.1782 Şehzade Mehmed-i Sâni (T42)

H.1197/ M.1783 Sultan Murad (T43)

H.1199/ M.1785 Sultan Mahmud (T47)

Ayrıca Yahya Tevfik Efendi Şehzade Sultan Mehmed'in ibtida-i taallüm'ü (okumaya başlaması) için de tarih yazmıştır:

Ḳaldırıp sîpâreniz bed'âne târîhin didüm

Başladı Sultân Meḥammed ' ilme Ḥaḳ Ḳu'rân gibi H.1195/M.1781 (T6/21)

Kalan diğer veladet tarihleri ise:

H.1152/ M.1739 Şemseddin (T25),

H.1153/ M.1740 Konya Valisi Ebubekir Paşa'nın oğlu (T89),

H.1165/ M.1752 Abdürrahim Efendi'nin oğlu (T99),

H.1166/ M.1753 Kardeşinin oğlu Mehmed Refik (T100),

H.1176/ M.1763 Emin Efendi (T90),

H.1180/ M.1766 Selanik müftüsünün oğlu Abdullah (T107) şeklinde sıralanır.

H.1181/ M.1767 Seyda Efendi'nin kızı Hatice (106),

H.1189/ M.1775 İsimsiz (T28),

2.1.3.2.2. Vefât Tarihleri

Yahya Tevfik Efendi 10 kişi için vefat tarihi yazmıştır, bu kişiler:

H.1157/ M.1744 Atâ Efendi'nin eşi Münevver Hanım (T92),

H.1157/ M.1744 Eyüp Efendi (Babası) (T91),

H.1158/ M.1745 Zahide Kadın (kız kardeşi) (T94),

H.1159/ M.1746 Saliha Kadın (T96),

H.1164/ M.1751 Ali Molla (Necib Efendi'nin oğlu) (T95),

H.1171/ M.1758Ak Mahmud-zade hanımı Hatice Saliha Hanım (T93),

H.1176/ M.1763Şeyh Molla Efendi'nin kızı İsmet Hanım (T97),

H.1179/ M.1765Dürri-zâde'nin oğlu Ebu'l-Berekât (T104)

H.1197/ M.1783Muslî Ali Efendi (T77),

H.1199/ M.1785 (Derviş Mehmed Büyük İstanbul Zelzelesi'nde vefat etmiştir.)
(T76),

2.1.3.2.3. Yeni yıl (nev-sâl) Tarihleri

Yahya Tevfik Efendi yeni yıl münasebetiyle 5 tane tarih manzumesi yazmıştır. Tarih sırasına göre birinci yeni yıl tarih manzumesi H.1168/M.1754 yılı münasebetiyle yazılmıştır, tek beyittir. Sultan III. Osman saltanatı dönemimine aittir. (1754-1757)

Sîne-i meymenetâsâra denildi târîh

Geçdi eyyâm-ı keder sâl-i meserret geldi H. 1168/M.1754

İkinci yeni yıl tarih manzumesi 35 beyitten oluşmuştur. Şairimiz manzume tarihini son beyte ayrıca yazmamıştır. Son mısraın hesabını yaptığımızda ebced hesabı H.1175/M.1761'e denk gelmektedir. Ayrıca 13. beyitte Sultan (III.)Mustafa'nın isminin geçmesi (1757-1774), 21. beyitte "râğıb" (Koca Râğıb Paşa) isminin geçmesi tarihi doğrulamaktadır.

Süleymân-câh Kısra-dâd Sultân Muştafâ Hân kim

Rikâbında revândur fetḥ u nuşret devlet u iḳbâl (T24/13)

Semî-i fâḫr-i 'âlem şadr-ı ekrem râğibu'l-iḥsân

Vekîl-i muṭlaḳ-ı şâhen-şeh-i müstaḥsinu'l-ef'âl (T24/21)

Üçüncü tarih manzumesi 33 beyittir. H.1182/M.1768 yeni yılı münasebetiyle yazılmıştır. Sultan III. Mustafa'ya sunulmuştur, manzume kaside edalıdır. Şairimiz nesib bölümünde yeni yılın ilkbahara denk geldiğinden söz eder:

Tevāfuḵ eyleyüp sāl-i cedīd evvel bahār ile
Yeñiletdi zemīn ile zamānuñ cāmesin eyyām (T21/2)

Padişahı, sadrazamı, şeyhülislamı medhiye bölümünde övdükten sonra fahriye bölümünde “Senin padişahlıkta benzerin asla görülmemiştir, bu günler, benim de şairlikte dengimi görmemiştir.” diyerek fahriye bölümüne başlar:

Senüñ kim pādīşehlükde naẓīriñ gelmemiş aṣlā
Benim de şā‘ iriyyetde ‘adīlim görmemiş eyyām (T21/23)

Bir sonraki beyitte tarihler, kasideler yazıp gazeller tahmis ettiğini ve güzel bir divan tertip ederek (şairlikte) hükmünü sürdüğünü söylemektedir:

Tevārīḥ u ḵaṣāyid hem ğazel taḥmīs idüp taḥrīr
‘Acib tertīb-i dīvān eyledüm tenfīz idüp aḥkām (T21/24)

Yahya Tevfik Efendi daha sonraki beyitlerde padişahın muarızlarla kendini ilim, irfan, hüsn-i hat, şiir ve inşada imtihan etmesini istiyerek rakiplerine meydan okumaktadır:

‘Ulūm u ma‘rifetde ḥüsn-i ḥaṭṭa şī‘r ü inṣāda
Benimle imtiḥān olsun mu‘ārızlar budur da‘vām (T21/26)

İki şehzadesiyle padişahın mutluluk içinde yaşaması duasıyla manzumeyi bitirir:

Şeh-i ‘adl-āvere nev-sāli es‘ād eyleye Bārī
Hezārān müjde geldi ‘āleme sāl-i sürūr-encām H.1182/M.1768

Dördüncü tarih manzumesi H.1190/M.1776 yeni yılı münasebetiyle yazılmış 18 beyitlik manzumedir. Sunulan padişahın ismi manzumede geçmese de o tarihte Sultan I. Abdülhamid hüküm sürmektedir. (1774-1789) O dönemin Osmanlı Devleti için oldukça sıkıntılı olduğu göz önüne alınırsa insanların huzura, sükûna muhtaç olduğu, I. Abdülhamid’in de mümkün olduğu kadar devleti savaş gaillesinden uzak tutmaya

çalışmasından dolayı şair Allah'tan padişahın (vefatı) gamından kendilerini emin eylemesini istiyor:

İdüp Tevfik şad-şevk ü sürûra

Kılup nâsı ğamından eyle me'mûn (T2/17)

Ricâdur saña târîhim İlâhî

Bu sâl-i pür-meserrât ola meymûn H. 1190/M.1776 (T2/18)

Beşinci tarih manzumesi 29 beyttir. Sadrazam Halil Hamid Paşa'ya O'nun yapmış olduğu icraatları öven, halkın onun sadrazamlığı döneminde huzura kavuştuğunu anlatan H.1198/M.1784 yeni yıl münasebetiyle sunulmuş bir manzumedir.

Vekîl-i saltanat Rîştö-rivâyet Bermekî-ħaşlet

Ĥamîdü'l-menķabet şadr-ı kerem-pîrâ Ĥalîl Paşa H.1198/M.1784 (T45/14)

Yahya Tevfik Efendi çevresindeki ricâlin farklı makamlara tayinleri münasebetiyle yazmış olduğu tarih manzumeleri de mevcuttur, bunları liste halinde aşağıda verilmiştir:

2.1.3.2.4. Sadaret Tarihleri

H.1170/ M.1757Şadâret-i Râġıb Pâşâ (T54) 33 beyit

H.1177/ M.1763 Şadâret-i Şâniye-i Muħsin-zâde Meħammed Pâşâ(T23) 23 beyit

H.1183/ M.1769 Şadâret-i Ĥamza Paşa (T12) 31 beyit

H.1196/ M.1782 Şadâret-i Yegen Meħammed Pâşâ (T44) 27 beyit

H.1197/ M.1783 Sadâret-i Ĥalîl (Hamid) Pâşâ (T9) 15 beyit

H.1199/ M.1785 Şadâret-i Şahin ' Ali Paşa (T35) 19 Beyt

H.1200/ M.1786 Şadâret-i Yûsuf Pâşâ (T46) 24 beyit

2.1.3.2.5. Şeyhülislamlık Tarihleri

Müfti Şoden-i Dürri-zâde Muştafa Efendi (T32) 21 beyit (Tarih ibaresi yok, ebced hesabı da tutmuyor. Dürri-zâde Mustafa Efendi'nin ikinci ve üçüncü şeyhülislamlık dönemlerinin başlangıcında (1762-1767/ 1774) yazılması muhtemeldir.

H.1180/ M.1766Şâniyâ Müfti Şoden-i Hazret-i Velîyü'ddîn Ef. (T60)15 beyit

H.1182/ M.1778Müfti Şoden-i Mîrzâ-zâde Efendi (T31)17 beyit

H.1196/ M.1782 Müfti Şoden-i İbrâhîm Efendi (T51) 1 mısra

H.1196/ M.1782 Diger-i Tâmi İbrâhîm Efendi (T52) 1 mısra

H.1196/ M.1782 Diger-i Tâmi İbrâhîm Efendi (T53) 1 mısra

H.1196/ M.1782Şeyhü'l-İslâm Şoden-i İbrâhîm Efendi (T50) 20 beyit

H.1198/ M.1784Meşîhat-ı Dürri-zâde Mehmed Ataullah Ef.(T1) 13 beyit

H.1199/ M.1785Müfti Şoden-i 'Arab-zâde 'Atâ Ef. (T30) 15 beyit

2.1.3.2.6. Diğer Memuriyet Tarihleri

H.1175/ M.1761 'Osman Paşa'nın Şam Hac emiri olması (T27) 20 beyt

H.1179/ M.1766 Şadr-ı Rûm Şoden-i Pîri-zâde 'Osman Efendi Def' a-i Şâlişe (T36) 21 B

H.1185/ M.1775 Es'ad Efendi-zâde Anadolu Kazaskeri olması (T58) 17 beyt

H.1187/ M.1773 Müfti Şoden-i İbrâhîm...Beg Efendi... (T71) 21 beyt

H.1189/ M.1775 Şadr-ı Rûm Şoden-i Es'ad Efendi-zâde (T56) 11 beyt

2.1.3.2.7. Bina Tarihleri

Lale devrini de yaşamış olan Yahya Tevfik Efendi o dönemin imar faaliyetlerinin de canlı şahididir. Farklı zamanlarda yapılmış olan ev, kasr, saray, cami, çeşme, şadırvan, tekke, hamam, kütüphane, mahkeme binası yapımı ile ilgili tarih manzumleri yazmıştır. Aşağıda bunların listesi verilmiştir:

H.1138/ M.1726 Tarih-i beyt (Seyyid Mustafa) (T81)	14 beyt
H.1141/ M.1728 Sahil sarayı inşası (T62)	23 beyt
H.1151/ M.1738 Menzil-i Vâlid-i Merhûm (T98)	23 beyt
H.1153 / M.1740 Menzil-i Vâlid Merhum (T87)	6 beyt
H.1161/ M.1748 bina Abdurrahim Efendi (T111)	5 beyt
H.1162/ M.1749 Binâ Şoden-i Maḥfel Der Maḥkeme -i Rodoscuḡ (T83)	7 beyt
H.1162/ M.1749 Ḳaşr-ı İbrâhîm Aḡa (T108)	10 beyt
H.1164/ M.1751 Menzil-i Binâ Şoden-i Oṣmân Bebek Efendi (T72)	17 beyt
H.1166/ M.1753 Menzil-i Meḥammed Ṣâlih Efendi (T84)	27 beyt
H.1175/ M.1762 Binâ Şoden-i Çeşme'-i Yûsuf Efendi (T86)	6 beyt
H.1175/ M.1762 Kütüb-ḡâne-i Râḡib Pâṣâ (T40)	15 beyt
H.1176/ M.1762 bina Refi' Efendi (T112)	14 beyt
H.1176/ M.1763 Binâ Şoden-i Ṣâḡil-ḡâne-i Kâtib-zâde Sa'id Efendi (T88)	13 beyt
H.1179/ M.1765 Tecdid-i Tekye T(20)	11 beyt
H.1179/ M.1765 Ḳaşr-ı Ṣâḡil-ḡâne-i 'Aṡâ Efendi (T103)	5 beyt
H.1180/ M.1766 Es'ad-zade'nin kasrı (T105)	11 beyt
H.1180/ M.1766 Mücedded Şoden-i Ḳaşr-ı Şeyḡ Suyı (T55)	8 beyt
H.1180/ M.1767 Câmî'-i 'Alî Beg Der-Şehâb (T85)	5 beyt
H.1180/ M.1767 Şadırvan inşası (Seyyid Ali) (T74)	12 beyt
H.1183/ M.1769 Müceddid Şoden-i Câmî'-i Fâtih Sulṡân Meḥammed Ḥân (T38)	15 beyt
H.1186/ M.1772 Şeyḡü'l-İslâm Mîrzâ-zâde Çeşme der-Üsküdâr (T29)	21 beyt
H.1189/ M.1775 Ḳıṡ'a Berâ-y-ı..... 'Aṡâ Efendi (Ev tarihi) (T26)	3 beyt
H.1190/ M.1776 Berâ-y-ı Menzil-i Mûṣlî 'Alî Efendi (T75)	5 beyt
H.1190/ M.1776 Binâ Şoden-i Menzîl-i Maḡmûd Efendi-zâde 'Abdur'rahîm Efendi (T110)	3 beyt
H.1190/ M.1776 Hasan Paṣa'nın çeşme inşası (T73)	17 beyt
H.1196/ M.1782 Şeyḡü'l-İslâm Seyyid İbrâhîm Efendi binası için (T18)	22 beyt
H.1198/ M.1784 Bebek Kasrı inşası (T66)	38 beyt
H.1200/ M.1786 Teceddüd Şoden-i Âyîneli Ḳavâḡ(sarayı) (T48)	15 beyt
H.1203/ M.1789 Berâ-y-ı Sadrazam sarayı yapımı (T49)	23 beyt

H.1205/ M.1791 Mehemmed Sa'îd Efendi(Nakibül eşraf) yeni ev tarihi (T64)17
beyt

i ... Hammâm der-..... ?Tarih rakamı yok (T39) 26 beyt

2.1.3.2.8. Muhtelif Sebeplerle Yazılmış Tarihler

H.1153/ M.1740 Bekir Paşa'nın Konya valisi olması (T109)	11 beyt
H.1160/ M.1747 İzdivâcû's-Seyyid Tâhir Efendi (T82)	5 beyt
H.1165/ M.1752 Reis-zâde Efendi Reis olma tarihş (T37)	11 beyt
H.1166/ M.1753 Nâ'ib Şoden-i Faķîr Be-Nâhiye-i Burus (Purus) (T101)	2 beyt
H.1167/ M.1754 ' Abdü'r-raĥîm Efendi İstanbul kadısı olması (T59)	7 beyt
H.1175/ M.1761 Osman Paşa'nın Şam Valisi olarak tayin (T57)	20 beyt
H.1175/ M.1762 Zeyniddîn Efendi düğün (T79)	9 beyt
H.1179/ M.1765 Bir divan nüshası yazılması (T22)	22 beyt
H.1179/ M.1765 Neyli-zâde Efendi İstanbul Kadısı olması (T61)	26 beyt
H.1183/ M.1769 Ġâzî Şoden-i Sultân Muştafa Ĥân Hotin Zaferi (T17)	11 beyt
H.1184/ M.1770 Berây-ı İrsâl-i Liĥye Ĥafîd Molla (T78)	9 beyt
H.1187/ M.1773 Muĥî' Şoden-i Tâhir ' Ömer be-fermân-ı Sultân Muştafa Ĥân (T19)	33 beyt
H.1189/ M.1775 Tarih-i Liĥye (Ahmed Beg) (T80)	6 beyt
H.1198/ M.1784 Tarih-i Niyâbet-i Yorus (T34)	2 beyt
H.1200/ M.1786 Mehemmed Beg vezir oldu (T65)	19 beyt
H.1204/ M.1790 ' Abdu'llâh Efendi'nin Rumeli Kazaskeri oluşu (T68)	5 beyt
H.1204/ M.1790 Kalyon-ı Târîĥ (Sultan III. Selim) (T63)	27 beyt
H.1205/ M.1791 Seyyid Râşid Efendi'nin düğünü (T69)	2 beyt

Tevfik, yaşadığı dönemde, etrafında olan hadiselerle ilgisiz kalmamış, o olaylarla ilgili tarihler yazmak suretiyle sevdiklerinin sevinçlerini ve üzüntülerini paylaşmıştır.

2.1.3.3. Gazeller

Tevfik'in 146 adet gazeli vardır. Gazellerin temasına göre dökümü şu şekildedir:

Âşıkâne gazel: 81

Rindâne gazel: 27

Hikemî gazel: 25

Sofuyâne gazel: 7

Şûhâne gazel: 6

2.1.3.4. Muammalar

Yahya Tevfik Efendi Divanı'nın Türkçe şiirler bölümünde 6 adet muamma bulunmaktadır. Bunlar Sıddîk, Feyzullah, Nâşid, Nâşid (ikinci defa), Râşid, Muslî Mehmed, Âdem isimleri için yazılmış birer beyitlik manzumelerdir. Muammaların çözümleri "li-muḥarrirehū" kaydıyla der-kenarda yapılmıştır. S 2b

Örn:

Be-nām-ı Nâşid Beg

Nihāl-i bâğda bir gül güşâde olıcağ nâ-gâh

Hezâr zâr olup peyveste eyler şad hezârân âh (M/4)

Beytin altında kırmızı mürekkeple: "güşâd" kefsiz "şid" olur, "nâ" olunca "Nâşid" olur, şeklinde not vardır.

Derkenarda açıklaması olan muammalar ise 3,4,5. muammalardır.

2.1.3.5. Lügaz

Muamma, kişinin adını buldurmaya yönelik manzum bilmeceyse lügaz da insan dışındaki bir varlığın ya da mefhumun adını buldurmaya yönelik manzum bilmecelelerdir.

Divandaki lugaz, mesnevî kafiye düzenine sahiptir. Aruzun fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün kalıbıyla 12 beyit olarak yazılmıştır.

2.2. Türkçe Şiirlerin Din ve Tasavvuf Açısından Tahlili

Şeyhülislam Seyyid Yahya Tevfik Efendi Divanı’ndaki Türkçe şiirler Din ve Tasavvuf açısından tahlil edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada Hayâlî Bey Divanı Tahlili⁹² esas alınmış, kavramların açıklanmasında yine bu kitaptan istifade edilmekle birlikte Tasavvuf Terimleri Sözlüğü’ne de başvurulmuştur.⁹³

2.2.1. Din

2.2.1.1. Allah

Şeyhülislam Seyyid Yahya Tevfik Efendi’nin Türkçe Divanı’nda müstakil bir tevhid kasidesi yoktur ancak 16. kaside “Allâh yekdür” rediflidir. Allah’ın birliğine inanan Osmanlı ordusunun Nemçe düşmanı üzerine yürüyüşünü anlatan bir kasidedir. “İnanıyorsanız, üstünsünüz”⁹⁴ ayetinden iktibas eden şairin, “Bir” olan Allah’a inanan İslam askerinin düşmanı tepeleyeceğine inancı tamdır.

Çün bize *entümü’l-e‘levne* buyurdu Mevlâ

Düşmeni zîr-i kâdem-ğor ider Allâh yekdür K16/4

Ayrıca 6. gazel de “Hudâ” rediflidir. Allah’a tevekkülü işleyen rindane bir gazeldir. Allah hiçbir şeyi yersiz yaratmamıştır. Rakip bile aşığın sevdiğine ulaşmasına sebep olması için yaratılmıştır.

Gâhî rakîb imiş sebab-i vuşlat ‘ âşıka

Bir şey’i halk eylememiş nâ-becâ Hudâ G6/6

⁹² Cemâl Kurnaz, *Hayâlî Bey Divanının Tahlili*, Kurgan Edebiyat Yay. Ank., 2012.

⁹³ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yay., İst., 1991.

⁹⁴ Beyitlerde geçen ayetlerin mealleri ve ayet numaraları divan metninde mevcuttur.

Allah tevekkül kayığının kaptanı olunca bir anda tevfik (Allah'ın yardım) rüzgarı eser (de mütevekkili maksuda eriştirir).

Bir demde bād-ı şurṭa-i Tevfīk olur vezān
Fülk-i tevekküle olıcak nā-ḥudā Ḥudā G6/7

“Münacaat-ı Der-Ka‘be-i Mükerrerme” başlığını taşıyan bir rubaisi mevcuttur. Mekke-i Mükerrerme’ye kadılık vazifesiyle giden Tevfik, Beytullah’ın kapısının toprağının mutluluk iksiri olduğunu, zemzem suyunun (ölümsüzlük suyu) rahmet mirasının kıvılcımı olduğunu söyler. Kusurlarla dolu Tevfik, Kâbe’nin yüce (zeminden yüksek) kapısına yüz sürerek Kâbe’den kıyamette kendisine şefa‘at etmesini rica eder:

Eyā Beyt-i Ḥudā ḥāk-i derūn iksīr-i devletdür
Şafā-yı āb-ı ḥayvān reşḥa-i mīrās-ı raḥmetdür
Der-i vālā ki rū-māl eyleyüp Tevfīk-i pūr-takṣīr
Ricā-yı ḥāk-i pāyından kıyāmetde şefā‘ atdür R/11

Tevfik Divanı’nda Allah’ı isimleri, sıfatları ve tezahürleriyle birlikte oldukça fazla zikredilir. Divan’da geçen Allah’ın isimleri ve sıfatları şunlardır:

Allāh, Bārī, Celīl, Cenāb-ı Kibriyā, ‘Allām, İlāh, Kirdgār, Mevlā, Mu‘īn, Mennān, Ḥālīk-ı küll, Ḥālīk-ı nev‘-i beşer, Ḥālīk-ı Settār, Ḥallāk-ı Şānī, Ḥallāk-ı bī-zevāl, Ḥallāk-ı cihān, Ḥāk, Ḥayy, ‘Alīm, Ḥayy-i bī-endād, Ḥudā, Ḥudā-yı Ġayūr, Ḥudā-yı Müste‘ān, Ḥudā-yı Zū’l-minen, Rab, Rabbe’l-Vahīd, Rabb-i Ġafūr, Rabb-i bī-çün, Rabb-i Mecīd, Rabb-i Mucīb, Rabb-i Raḥīm, Rabb-i Qadīr, Rabbü’l-enām, Rabbü’l-Ḥakīm, Raḥmet ü Ġufrān, Rezzāk, Sübhān, Qādir, Qāziyu’l-Ḥacāt, Qayyūm, Yezdān.

Bu isim ve sıfatlarından başka Allah’ın isimleri kainattaki eserleriyle, şuanatıyla birlikte dile getirilir: ‘Avn-ı Sübhānī, ‘avn-i Bārī, ‘avn-i Ḥāk, ‘ināyāt-ı Ḥudā, feyz-i te’yīdāt-ı Bārī, ilhām-ı Ḥudā, ilhām-ı Rabbānī, nuşret-i Yezdān, hıfz-ı Ḥudā, hıfz-ı Rezzāk, taqḍīr-i Mecīd, taqḍīr-i Rabbānī, te’yīdāt-ı Sübhānī, te’yīd-i Rabbānī, tecellī-i Raḥmān,

tevfiḳ-i Ḥudā, ṭā‘at-ı Mevlā, ṭarīḳ-i Ḥaḳ, vahy-i Ḥudā. Bāb-ı Ḥudā, dergeh-i Yezdān, emr-i Ḥudā, Kelām-ı Ḥaḳ, ḥuḏūr-ı Ḥaḳ, şer‘-i Sübhānī.

Tevfik’in şiirlerinde yukarıda saydığımız isimlerin ve sıfatların büyük çoğunluğunun, Allah’ın yarattıklarına karşı ve özellikle mümin kullarına karşı pek bağışlayan ve pek yardım eden isimlerden oluşmuş olması oldukça dikkat çekicidir. Tevfik’in, şiirlerinde Allah’ın hep merhametini, bağışlamasını ön plana çıkardığını görmekteyiz.

Tevfik’in şiirlerinde Allah, yolunda cihat eden kullarına hep yardım eden Mu‘în”, sıkıntıya düştükleri anda onların ellerinden tutan “Dest-gîr”dir. Ancak Allah’ın “Ḳahhār” isminin de kendi dinine düşman olanlara karşı tecelli ettiğini görürüz:

Ḥudāyā ‘askerin manşūr u a‘dāsın idüp maḳhūr
Mu‘în u Dest-gîri ola te‘yidât-ı Sübhānī K1/31

Allah kullarına çok yardım edendir. Yeter ki kul sabretmesini bilsin. Hakk’ın yardımıyla hiçbir şey olmaz değildir:

Nev bâde-i ümîd dilā ḥām ise biraz
Şabr eyle ‘avn-i Ḥaḳḳ ile olmaz degil degil G98/6

Yardıminin rüzgarıyla emel gül-goncasına gülüşün kokusunu ve rengini bahşeden Allah’a hamd olsun:

Bi-ḥamdi’llāh ḥubūb idüp nesīm-i ‘avn-i Yezdānī
Virüp gül-gonca-i âmāle reng ü bûy-ı ḥandānı K1/1

Mutluluk bayramının hilalinin gelmesi, azametli Rabb’imizin apaçık bir yardımudur:

Bārekellāh māh-ı ‘îd-i sa‘îd
Ḥabbeẓā maḥẓ-ı ‘avn-i Rabb-i Mecîd T33/1

Tevfik, istiğna sahibidir. Ey Allah'ım! Aciz kulunu, sarraf kapısına muhtac etme!

Yâ İlâhî kenz-i ihsânından iğnâ eyleyüp

İtme 'abd-i 'âcizün muhtâc-ı bâb-ı şayrefî Kt/5

Allah, bütün ihtiyaçları yerine getiren Hakim'dir. Tevfik, Allah'tan gayb kapısından ihtiyaçlarını gidererek kendisini mutlu etmesini diğerlerinin ihtiyaç kapısını çalmaya muhtaç etmemesini istiyor.

Der-i gaybuñdan it Tevfîkî şâd ey Kâzıyü'l-Hâcât

Digerden eyleme muhtâc dağğ-i bâb-ı hâcâta G130/7

Sultan III. Selim'in tahta çıkışında (M.1203) sunduğu kasidesinde Allah'ın değişik vesilelerle kullarına yardım ettiğinden, sıkıldıkları anda Hızır gibi kullarını onlara yardım için gönderdiğinden bahseder. "Hazret-i Mevla şefkat ve merhamet gösterip Hızır'a yardım ettirdiği gibi Sultan Selim Han'a da kullarına yardım ettirdi."

'İbâdu'llâha rahm u şefkat idüp Hazret-i Mevlâ

Hızır gibi meded-res eyledi Sultân Selim Hânı K1/8

2.2.1.2. Melekler

Melekler gökyüzünde bulunan, Allah'ı tesbih etmekle görevli, günah işlemeyen varlıklardır. Vahiy meleği Cebrail, cennetin kapıcısı olan melek Rıdvan ve Huriler Tevfik Divanı'nda zikredilmektedir.

2.2.1.2.1. Cebrail

Hafid Molla'nın sakal bırakması ile ilgili tarihinde, delikanlının yüzündeki sakal hattını vahiy meleği olan Cebrail'in kanadıyla ay üzerine Nur Ayeti'ni yazmasına benzetmiştir.

Siyeh kalemle yazıldı yüzünde âyet-i nūr
 Ya rüy-ı mehde eşer koydı şehper-i Cibrîl T79/
 Şaklasun gâze'-i hūrân-ı behište Cibrîl
 Dem ü dendânına çün meskať ola bâl ü peri K6/6

2.2.1.2.2. Rıdvān

Cennetin kapıcısı olan büyük melektir, adı genellikle bina tarihlerinde zikredilir. Rıdvān yapılan binayı gördüğünde hayretten parmağı ağzında kalır, hatta cennet kapıcılığını bırakıp o konağa şevk ile kapıcılık yapmayı ister.

Temâşâ itse ger rıdvān-ı cennet
 Olur engüş-ber-leb hayretten T82/2

O beyt-i reşk-i 'adnin hüsni-ı tarhın görse ger Rıdvān
 İderdi şevkile derbānlığına 'arz-ı isti' dād T85/7

Tevfik, şiirlerinde övdüğü kişileri meleğe benzetir. I. Abdülhamid için yazdığı kasidesinde padişahı günahsızlığı yönüyle meleğe benzetmiştir:

İmām-ı cāmī'-i ümmet haťib-i minber-i imān
 Emīrū'l-mü'minīn 'Abdü'l-ḥamīd Ḥān-ı melek-'unvān T 115/3

Melekler, insanlarla birlikte padişah için dua ederler:

O şāhen-şeh ki rüz u şeb beşer yerde melek gökde
 Du'ā-yı devlet ü iclālin itmiş aqdem-i evrād T43/5

Allah, yolunda savaşanların yardımına melek ordusunu gönderir. Burada Bedir Savaşı'nda İslam ordusunun yardımına gönderilen melek ordusuna telmih vardır:

Cünd-i manşûr-ı melâ'ikle be-emr-i Bârî
Cânib-i gaybdan imdâd ider Allâh yekdür K16/7

2.2.1.2.3. Huriler ve Gılmanlar

Padişahların çocuklarının doğumu münasebeti ile yazılan tarih manzumelerinde Huriler ve Gılmanlar zikredilir. O masum meleklerle benzeyen padişah çocuklarının dadılığına Huriler, lalalığına Gılmanlar layıktır:

O melek-ḥaşlet için hıdmete dâmen-be-miyân
Ḥür-ı 'în olsa sezâ dâye vü lâlâ gılmân T68/24

Şaklasun gâze'-i ḥūrân-ı behište Cibrîl
Dem ü dendânına çün meskaṭ ola bâl ü peri K6/6

2.2.1.3. Kutsal Kitaplar

Tevfik Divanı'nda kutsal kitap olarak sadece Kur'ân-ı Kerimden bahsediliyor.

2.2.1.3.1. Kur'ân-ı Kerîm

Tevfik, şiirlerinde kutsal kitaplardan yalnızca Kur'ân'dan söz etmektedir. Şehzade Mehmet'in eğitime başlaması ile ilgili tarihinde Tevfik, şehzadenin hoş sesli kuşlar gibi Kur'ân'ı hatmetmesi için dua etmektedir:

Oḳuyup 'âlim ola 'ilmiyle hem 'âmil ola
Ḥatm-i Ḳur'ân ide dâ'im murğ-ı hoş-elḥân gibi T7/18

Tevfik, Kur'ân okunması ile kuş seslerini birlikte kullanmayı tercih etmiştir:

Mekteb-i pâkîzesi ta'lim-i şıbyân itmege
Bir ḳafesdür murğ-ı Ḥaḳ Ḳur'ân ider anda sadâ T 113/4

2.2.1.4. Sureler, Ayetler ve Hadisler

2.2.1.4.1. Sureler

Divan'da Leyl, Nûn, Mâ'ide, Kevser surelerinin adı geçmektedir. Uyku kitabı Leyl suresini tefsir eder:

Terkîb-i fikr-i leyli-i zülfiyle olmada
Ve'l-leyl sûresini müfessir kitâb-ı h̃âb G 11/4

Nûn suresi:

Be-ḥaḳḳ-ı mefḥar-ı şadr-ı risâlet
Be-â-yât-ı 'izâm u sûre-i Nûn T3/12

İftar sofralarında Mâ'ide ve Kevser surelerinin okunduğunu aşağıdaki beyitten öğreniyoruz:

Oḳınur meclis-i yârânda vaḳt-i ifṭâr
Sûre-i Mâ'ide vü Kevşer ü ayât-ı Duḥân K8/5

2.2.1.4.2. Ayetler

Manzumelerde Kur'ân ayetleri kısmî iktibas yoluyla zikredilmektedir:

Bâb-ı câmi' de iki çeşme zebân-ı lûleden
Fîhi mâ 'aynâni tecriyân oḳur şubḥ u mesâ T 113/5

Baḳılsa gûyiyâ 'unvân-ı emr-i şadr-ı şâlişde
Fe'azzeznâ bi-şâliş âyetüñ tefsiridür merḳûm T37/16

Gelicek nefis-i mutma‘ innesine

İrci‘î emri kıldı terk-i hayât T 100/5

Lâ-ya‘kı ider ‘âşıkı der-neş‘ e-i evvel

Esrâr-ı ğubâr-ı haţ-ı dil-berdeki hâlet G19/5

Oldı *mâ yenfe‘u li’n-nâsi feyemkeşü fi’l-‘arz*

Emruk mâ şadağ cāyî bilâ reyb ü riyâ T23/15

2.2.1.4.3. Hadisler

Divanda Hz. Muhammed’in hadislerini faklı şekillerde görmekteyiz. Bazen lafzıyla hadisin tamamı beyitte bulunmaktadır:

El-harbü hud‘a kavlini sermāye-i kâr eyleyüp

İtdi metā‘ -ı hîleyi bâzârına zîb-i dükkân T20/17

Bir beyitte hadisten alınan ibare iktibas edilmiştir. Padişahı medhederken “Yöneticiler Allah’ın yeryüzündeki gölgeleridir.” hadisinde geçen *zıllu’llâhı fi’l-arz* tabiri beyitte geçmektedir:

Resûlü’llâh didi haqquñda *zıllu’llâhı fi’l-arz*

Dağı kırk evliyānuñ kuvveti var sende bî-noğşân T71/23

Bir başka manzumede hadisin meali iktibas edilmiştir:

Benātuñ vâlidî merzûk olur diyü hadîşinde

Buyurmuşdur Cenâb-ı Hâzret-i Peyğamber-i zî-şân T15/12

Bir tarih manzumesinde Hz. Muhammed'in sakal bırakma sünnetinden bahsetmiştir:

Ri'âyet eyledi irsâl-ı lihye sünnetine

Bu emr-i aḥsenüñ idüp levâzımın tekmi̇l T79/5

2.2.1.5. Peygamberler

Kur'ân'da adı geçen peygamberlerden bazılarının isimleri Tevfik Divanı'nda değişik münasebetlerle geçmektedir. Bu peygamberler Hz. Hızır, Hz. İbrahim, Hz. İsâ, Hz. Süleyman, Hz. Yakup, Hz. Yusuf ve Hz. Muhammed'dir.

2.2.1.5.1. Hızır

Hz. Hızır bunalmış, darda kalmış müminlere yardım eden, Allah'ın kullarına gönderdiği bir peygamberdir:

Dād-cüyân-ı dem-i pes-mānde-i 'aciz olana

Nāgehān Hızır-ı meded-kirdār kendin gösterür G51/5

Tarikat şeyhi İbn-i Neccâr, kendini takip edenleri inkârdan Hızır gibi kurtararak tahkikî iman yoluna çeker:

Olup Hızır-ı meded-res sâlikân-ı rāh-ı taḥkīķe

Çeker güm-rāh-ı inkārı reh-i taḥdīķ u ikrāre K14/14

Şair, pek çok yerde Hızır ismiyle birlikte “Cenab-ı Hakk'ın kuluna yardım etmesi” anlamına gelen “tevfik” kelimesini birlikte kullanmaya özen göstermiştir:

Hudā tedbirüñ idüp hem-‘inān-ı reh-ber-i taḥdīķ

Ne semte 'azm iderseñ Hızır u tevfīķin ide hem-rāh T24/20

Feth ile nuşret rikābında iki peyk-i devān
Mevkibinde Hızır ile Tervīk iki rāh-ber T13/6

İlāhī pādīşāhı ber-devām it taht-ı ‘ālīde
Hemişe Hızır u tevfiķ-i Hūdā olsun nigh-bānı K1/30

2.2.1.5.2. İbrahim

Hiz. İbrahim’in lakabı Halilüllāh ve Halülürrahman’dır. Her iki lakabı da manzumelerde geçmektedir. Nemrud’un ateşini gül bahçesine çevirmesinden bahsedilir:

Fürūzān nārı yek-ser gülşen-i berd ü selām itdi
O nūruñ kim cebīn-ārā-yı İbrāhīm-i Āzerdür K5/2

Hiz. İbrahim’in Ka’be’yi bina etmesi zikredilir:

Halīlu’llāh egerçi Ka’be-yi ‘Ulyā binā itdi
Bu da yapmakdadur çün kalb-i mü’min ‘arş-ı Raḥmānī T67/11

Memduhun mutfağı Halülürrahman sofrasıdır:

Maṭbaḡ-ı ‘āmiresi ḡān-ı Halīlū’r-raḥmān
Sāḡa-i mā’ide-i luṭfı keşirü’l-ezyāf T19/10

2.2.1.5.3. İsa

Hiz. İsa, Allah’ın izniyle, hastalara nefesiyle şifa veren, ölüleri diriltten bir peygamberdir. Tahta çıkan padişahların, makama gelen sadrazamların ve tekke şeyhlerinin nefesleri, yardıma muhtaç hasta gönüllere şifadır:

Nüvīd-i rūḡ-baḡşā-yı cülūs-ı feyz-i me’nūsı
Dem-i ‘İsā gibi ihyā-kün-i bāy u gedā oldı T64/4

Bir nesīm-i cān-fezā kim luṭf-ı Rabbānīdür ol
Andan ermişdi dem-i ‘İsāya imdād-ı Raḥīm T8/2

Hiz. İsa’nın ölüye “Allah’ın izniyle kalk!” demesi gibi şairin konuşması da insanları canlandırır, onlara ruh verir:

Dem-i ‘İsā gibi cān-perverī-i nuṭḡ-ı şā‘irden
Görindi ḡālīb-i lafz içre rūḡ-ı şāhid-i ma‘nā T46/8

Ezan sesi de Hiz. İsa’nın nefesine benzer. “Oruç tutanlar zâfiyetten ölüler safına katılacakken ezan sesi, İsa nefesi gibi can bağışlayıcı olur.”

Ža‘file rūze-keşān mülḡaḡ-i emvāt olıcaḡ
Dem-i ‘İsā gibi cān-baḡş olur şavt-ı ezān K8/4

Sevgilinin nefesi de Hiz. İsa nefesi gibi aşığına can bağışlayıcıdır. Bu münasebetle büt, mezheb-i Tersa (Hristiyanlık) sözleri de beyitte geçmektedir. “Âşığın gönlü Hristiyanlığa mı kaydı ki o put kadar güzel İsa-nefesli sevgiliye çok tapınmaktadır, onun kulu olmuştur?”

Çok perestişler ider ol büt-i ‘İsā-nefese
‘Âşık-ı dil-şüdesi mezheb-i Tersāda mıdır G62/4

2.2.1.5.4. Süleyman

Hiz. Süleyman, edebiyatımızda saltanatın, gücün sembolü olarak görülür. Hiz.Süleyman’ın adı mühür, Belkıs, Âsaf, cin, taht, rüzgâr, Hüdhdüd ile birlikte geçer.

Karınca’nın Hiz. Süleyman’a hediye olarak bir çekirge bacağı sunmasına telmihen Tevfik, Sultan III. Selim’in tahta çıkışına binaen bizzat kendi yazdığı divan nüshasını padişaha arz etmektedir:

Rikāb-ı müsteṭāba ‘arz u taḳdīm eyleyüp anı

Miṣāl-i mūr-ı nāḳīz itdüm ihdā-yı Süleymānı K1/28

2.2.1.5.5. Yakup

Hz. Yakup, Hz. İshak’ın oğlu, Hz. Yusuf’un babasıdır. Hz. Yusuf’un başına gelenlerden dolayı üzülmekten dolayı edebiyatımızda gam ve kaygı sembolü haline gelmiştir. Hz. Yakup’un gözleri, oğlu Hz. Yusuf’un hicranından dolayı ağlamaktan kör olmuştur. Hz. Yusuf’un gönderdiği gömleğin kokusunu uzaktan duymuş, gelen gömleği gözlerine sürerek görür olmuştur:

Aḡardı çeşm-i dil Ya‘ḳūbāsā ḥüzn-i hicrile

Meger bŷy-ı ḳamīş-ı vaşlı ide dīdemiz bīnā T47/17

Ḳarīrŷ-l-‘ayn iden Ya‘ḳūbı nŷr-ı mihr-i vuşlatdır

Anuñ çeşm-i sefidin sāde bŷy-ı pīrehen açmaz G69/5

Kŷlbe-i aḡzān: Hz. Yakup’un evi, hŷzŷnler evi:

Eylese ol meh-i Ken‘ān-ı melāḡat-āṣār

‘Āşıḳuñ kŷlbe-i aḡzānına feyz-i āṣār

Bŷy-ı pīrāhen olup mŷjde-res-i vuşlat-ı yār

Tā ki merdŷmlŷk ide Yŷsuf-ı ‘aşḳ-ı dil-i zār

Dil-berŷm çŷn başar-ı dīde-i Ya‘ḳŷb gelŷr Th9/IV

2.2.1.5.6. Yusuf

Hz. Yusuf, Hz. Yakup’un oğludur. Edebiyatımızda gŷzellik sembolŷdŷr. Yusuf ve Zeliha hikayesi Kur’an’da geçtiḡi gibi edebiyatımızda da oldukça sık işlenen bir konudur. Şairler çektikleri sıkıntıları anlatırken bu hikāyede geçen olaylara, kişilere işaret ederler. Hz. Yusuf gŷzellik yŷnŷyle gŷneşe bazen de aya benzetilir:

Eylese ol meh-i Ken‘ân-ı melâhat-âşâr Th 9/IV

Yusuf Paşa’nın sadrazamlığa getirilmesi hakkında yazdığı tarih manzumesinde şair, Hz. Yusuf ile ilgili “aziz, kardeşlerinin kışkandığı, mübtelâ-ı çâh” mazmunlarını beyitte kullanmıştır:

Hezâr i‘ zâz ile maḥsûd-ı ihvân eyleyüp âḥir

Miṣâl-i Yûsuf itdûn ol ‘azîzi mübtelâ-yı çâh T78/3

Miṣâl-i Ḥazret-i Yûsuf ki ihvânından aḥsendür

Anı taḥrîb ü istiṣhâba kıldı lâyıḳ u icrâ T47/9

Şair, ümidini Zeliha’ya benzetmiştir. Yahya Tevfik, Yusuf Paşa’nın lütuf eteğini tutmuştur. Ne şairin eli kesilir ne de etek yırtılır!

Zeliḥâ-yı ümîdüm şöyle tutdı dâmen-i luṭfuñ

Ki ne ḳaṭ‘ -ı yedim mümkün ne çâk-i dâmenin ḥâşâ T47/22

2.2.1.5.7. Muhammed

Hz. Muhammed’in (S.A.V) adı Tevfik Divanı’nda diğer isimleri olan Ahmed, Maḥmûd, Muṣṭafa isimleriyle de anılmaktadır. Ayrıca câmi‘ -i mekârim-i aḥlâḳ-ı müstetâb, ‘illet-i ḡa‘iyye-i tekvîn-i cihân, faḥr-ı rusûl, faḥr-i enbiyâ-i kirâm, Ḥabîb-i Ḥudâ, kenz-i leb-â-leb, maḥrem-i ḥalvetkede-i sırr-ı denâ, Muḥammed-i ‘Arabî, mürebbi-i eytâm, Nebî-i muḥterem, nebî-i mükerrerem, neyyir-i eflâk-i hüdâ, ḥabîb-i kibriyâ, ḥâne-zîb-i Muṭṭalîb, Ḥazret-i Faḥrû’s-Şekaleyn, Ḥazret-i tenhâ-rev-i ḥalvetgeh-i mi‘râc, ḥâtem-i nübüvvet, pâdişâh-ı ‘arş-ı penâh u felek-cenâb, Peygamber-i zî-şân, peygamber-i şefḳat-penâh, Rasûla’llâh, Rasûl-i Muṣṭafâ, Rasûl-i muḥterem, rasûl-i ḥayr-ı ümem, Rehîn-i şadr-ı şeref, şefî‘ -i rûz-ı maḥşer, Veliyy-i ni‘met-i ‘âlem.

Allah, Hz. Muhammed'in varlığını, yaratmasının sebebi ve neticesi yaptı. Ona duyduğu muhabbetten ötürü cihanı yarattı. (Hz. Muhammed, bu kainât ağacının hem çekirdeği hem meyvesidir.)

Vücūdın ‘illet-i ğā’iye-i ḥalāyık idüp
Maḥabbetine anuñ Ḥaḳ cihānı var itdi K2/40

Yahya Tevfik Efendi'nin peygamber sevgisi divanında oldukça bariz bir şekilde görülmektedir. Hz. Muhammed'e olan sevgisinde kendisinin seyyid olması, Mekke'de kadı olarak beş yıl kadar görev yapması, hacetmesi, Ravza-yı Mutahhara'yı ziyaret etmesinin etkisinin büyük olduğunu düşünüyoruz.

Medine'de, Ravza-yı Mutahhara ziyaretinde, “ Dergâhında, atam Rasûl-i Ekrem'in bahçesinin (mezarının) toprağını ağlayan gözlerime sürme çektiğimde...”

Sürüp ceddîm Rasûl-i Ekremüñ yüz âsitânunda
Ġubâr-ı ravzasun itdükde kuḥl-i dîde-i giryân T71/17

Rasûl-i muḥteremin Ravza-yı Muṭahharasın
Ziyâret eylemeğe feyz-i iktidâr itdi K2/31

“Ravza-yı Mutahhara'sında, yüce dergâhının toprağında salât ve selam güllerinin fidanı çiçekler açsın.”

Türâb-ı dergeh-i vâlâ cenâb-ı ravzında
Şükûfe-rîz ola naḥl-i gül-i şalât u selâm K3/58

Peygamberimiz yetim olduğu için yetimleri korumuş, onları eğitmiştir. O, dedesi Abdülmuttalib'in evinin süsüdür:

Muḥammed-i ‘Arabî ḥâne-zîb-i Muṭṭalîbi
Zahîr-i şeyḥ u şabî faḥr-i enbiyâ-i kirâm K3/19

Eyā nebiyy-i mükerrer rasūl-i ḥayr-ı ümem
Veliyy-i ni‘ met-i ‘ālem mürebbi-i eytām K3/36

Tevfik, şiirlerinde Hz. Muhammed’in muzicelerinden bahseder. Dolunayı parmağıyla ikiye bölmesi:

Benān ile mehi şaḳḳ eyleyelden zāt-ı pür-nūruñ
Nebīlerde müşār-ı bi’l-benāndur yā Rasūla’llāh K7/2

Doğduğu gece Kisra’nın sarayındaki sütunların yıkılması:

Şeb-i velādeti āşārı ḳaşr-ı Kisrānuñ
Düvāzde küngüresin şarf-ı inkisār itdi K2/42

“Hz. Mustafa’nın mücevher saçan dininin ortaya çıkması âlemin sonbaharını imrenilecek ilkbahar döndürdü.”

Zuḥūr-ı ebr-i güher-bār-ı şer‘ -i Muştafa
Ḥazān-ı ‘ālemi mağbūt-ı nev-bahār itdi K2/56

Olinca ḥükmü revān ḥātem-i nübüvvetinin
Cemād u cānver oldı nigīn-i re’yine rām K3/22

Miraç gecesinde, Efendimiz (S.A.V) isra hadisesinden sonra Mescid-i Aksa’ya varınca bütün peygamberler onu imam seçtiler:

Varınca Mescid-i Akşāya enbiyā vü rusül
İmāmete anı ṭaḳdīm ü ihtiyār itdi K2/49

Varınca Mescid-i Akşāya leyle-i mi‘ rāc
Vücūd-ı pāki şaf-ı enbiyāya oldı imām K3/26

“Ey Allah’ın habibi! Ey mahşer gününün şefâatçisi, senin ayağının tozuna arş ve sema yüz sürdü (bu sûretle şereflendi).”

Ey şefî‘ -i rûz-ı mahşer ve’y habîb-i kibriyâ
Oldı rû-mâl-i ğubâr-ı maḳdemüñ ‘arş u semâ R2/1

Peygamberimize Miraç gecesinde Allah’ın en büyük hediyesi, ahirette ümmetinin günahkârlarına şefeat etme hakkı vermesidir. “Allah, Peygamberimizin nurlu vücudunu şefâat tacıyla ümmetinin asilerine taçlı bir padişah etti.”

Vücûd-ı enverini efser-i şefâ‘ at ile
‘Uşât-ı ümmete bir şâh-ı tâcdâr itdi K2/41

“Mahşerde günahkâr ümmete hediye etmek için şefâat akkını izzet sahibi Allah, bu dünyada mühürlü tutar.”

Mahşerde açup ‘uşâta baḳş itmekiçün
Memhûr tutar dünyede Rabbü’l-‘İzzet R6/2

Ey nāmver-i Aḳmed-i Maḳmûd u Muḳammed
Ey ‘âlemiyâne şefâ‘ a içre ser-âmed R8/1

Günahı dağlar kadar olsa da Rasulullah’ın şefâati, Tevfik’in en büyük ümididir:

Günāhum olsa da ṭağlar ḳadar mīzān-ı mahşerde
Senüñ bir zerrece lüṭfuñ girāndur yâ Rasûla’llāh K7/3

Aşağıdaki beyit her iki manzumenin de ortak matla’ı olmuştur:

Olursa kilik-i lüṭfuñ nīk-ḥāhum yâ Rasûla’llāh
Olur ḥāl-ı ruḥ-ı raḥmet günāhum yâ Rasûla’llāh K4/1

Olursa kilk-i luṭfuñ nîk-ḥ̃āhum yā Rasūla'llāh
 Olur ḥāl-ı ruḥ-ı raḥmet günāhum yā Rasūla'llāh G131/1

Peygamberimizin mahşerde kendisine şefâat edeceğini uman kişinin işi kolay, şefeatten ümidi olmayan kişinin hali de yamandır, zordur:

Sa'âdetlü saña yaḥşi şanandur yā Rasūla'llāh
 Eyü şanmazsa aḥvâli yamandur yā Rasūla'llāh K7/1

Tevfik kendi kendine hayıflanmaktadır:

Yok mı sende ḥaşyetü'llāh-ı 'azîz-i zü'ntikām
 Yâ ḥicāb-ı Ḥazret-i peygamber-i şefkat-penāh T39/5

“Eğer şefâat eliyle yardım etmezsen bu günahkâr cehennemde ebedi kalır.”

Olmazsañ eger dest-i şefâ' atle meded-kār
 Kālur bu güneḥ-kār cehennemde muḥalled R8/2

Mahşerde ancak onun sancağı altında olanlar kurtulacaktır:

Ümmetlerüñ al zîr-i livāña meded eyle
 Kaldıkda bürehne ser ü pâ 'âciz ü muhtâc R7/2

2.2.1.6. Dört Halife (Çâr-yâr)

Peygamberimizin çocukluk arkadaşı, can dostu Hz. Ebu Bekir'in en önemli özelliği Efendimiz'e tereddütsüz sadakatidir. Peygamberimiz onunla Medine'ye hicret etmiş, bu esnada Sevr Mağarası'na sığınmışlardır. Bu sebeple Hz. Ebu Bekir'in bir lakabı da “yâr-ı ğâr”dır:

Cenāb-ı şānī-i İşneyn *iz hūmā fi'l-ġār*

Halīfe ber-ḥaḳ Ebī Bekri yār-ı ġār itdi K2/74

Hz. Osman, yumuşak huyluluğu ve Peygamberimizin iki kızıyla ayrı ayrı zamanlarda evlenmesiyle iki nur sahibi anlamında “zi’n-nûreyn” lakabıyla bilinir. Aşağıdaki beyitte Tevfik, Osman Paşa’yı Hz. Osman’a hilm ve hayâ yönüyle benzemesi ve adaşı olması münasebetiyle övmüştür:

Nāmdāş-ı pāk-i zī’n-nûreyn-i pūr-ḥilm ü ḥayā

Muḥyi-i nām-ı ‘aṭā düstūr-ı Āşaf-iḥtişām T28/19

Yine Osman Bey de ilmi ve hayâsı yönüyle Hz. Osman’a benzemektedir:

Nām-dāş-ı pāk-i Zinnûreyn mīr-i muḥterem

A‘ nī Oşmān Beg Efendi memba‘-ı ‘ilm ü ḥayā T72/13

Osman Efendi’nin üçüncü defa Rumeli Kazaskerliğine gelmesi münasebetiyle yazılan Tarih manzumesinde, Tevfik, Osman Efendi’yi Hz. Osman’a hayâ ve hilm kaynağı olması münasebetiyle benzetmiş, asilerin onun hükmüne girmeye mahkûm olduğunu söylemiştir:

Semi-i ma‘den-i ḥilm ü ḥayā ‘Oşmān-ı zī’n-nûreyn

Ser-efrāzān olur zīr-i nigīn-i ḥükmüne maḥkûm T37/5

Şiirlerde Hz. Ali, ilmi ve kahramanlığı ile ön plana çıkar. “Kâfir memleketlerinin kilitli kalelerini (Hayber Kalesi’ne telmihen) Zülfikar anahtarıyla (kılıcıyla) açtı.”

Der-i kılā‘-ı muḳaffel bıkā‘-ı küffārı

Güşād-kerde-i miftāḥ-ı Zülfikār itdi K2/65

Yahya Tevfik’in hayatı hakkında bilgi verirken, bazı kitaplarda Tevfik’in “Kızılbaş” olduğu iddia edildiğinden bahsettik. Bu sebeple Tevfik Divanı’nı incelerken

“âl-i abâ, Necef, Kerbelâ, muharrem, semâ gibi kavramları dikkate aldığımızda bunların divanda hemen hemen hiç kullanılmadığını gördük eğer iddia edildiği gibi Kızılbaş olsaydı Kızılbaşlık ile ilgili kavramları divanda görmemiz gerekirdi.

2.2.1.7. Âl-i Abâ, Sâdât, Şürefâ

Âl-i abâ, abâ ehli demektir. Muhammed (A.S), Ali, Fatıma, Hasan, Hüseyin (R.A) bu beşine âl-i abâ denir. Bunlardan her biri âl-i abâdandır. Hz. Hasan'ın soyundan gelenlere şerif (ç. şürefâ, eşrâf)denir. Hz.Hüseyin'in soyundan gelenler seyyid (ç. sâdâd) denir. Seyyid Yahya Tevfik Efendi de Hz. Hüseyin'in soyundan gelen bir seyyiddir.

Sultan III. Mustafa'nın kızı Fatıma dünyaya gelince yazılan bir tarih manzumesinde, nasıl ki peygamberimizin kızı Fatıma dünyaya geldiğinde İslamiyet kuvvet bulduysa, sana müjdeler olsun ki bundan sonra sen de zafere ulaşacaksın çünkü kızın Fatıma dünyaya geldi, demek suretiyle Tevfik, âl-i abâdan söz etmiştir:

Rasûl-i Muştâfâya Fâtımâ nâmında bir duğter

Zuhûr itdükde buldı dîn-i Ahmed kuvvet-i ' ünvân T15/9

Mübeşşer ol ki şimden şoñra manşûr u muzaffersin

Qadem başdı cihâna çün kerîmeñ Fâtıma Sulţân T15/10

Tevfik, aşağıdaki beyitte Şeyülislamlığa getirilen Mirza-zâde'nin şahsında bir seyyid profili çizmiştir. Buna göre seyyidin içinin ve dışının güzelliği uyum içindedir, sözleri ve davranışları da hem takvaya hem fetvaya uygundur. Dinin emirlerine uymada oldukça hassastır. Bu sebeple Mirza-zâde fetva makamına ayak basmakla izzet vermiştir.

Zâhir u bâtında hüsn-i hâli yek-reng-i vifâk

Qavl ü fi' li muntabık takvâsına fetvâsına T32/12

Necl-i Mîrzâ-zâde Es-seyyid Meḥammed sa‘d ile
Maḳdemiyle virdi ‘ izzet manşib-ı iftâsına T32/3

Seyyid, iffet sahiplerinin övücü ve âl-i abâdan olma şerefine sahiptir:

Seyyid İbrâhîm Efendi re‘îsü’l-‘ ulemâ
Şeref-i âl-i ‘ abâ mefḥar-ı erbâb-ı ‘ afâf T19/6

Şerif Tahir Efendi irfan ehlinin göz aydınlığıdır:

Ḳurre-i bâşire-i fırka-i ehl-i ‘ irfân
Ḥazret-i Ṭâhir Efendi şerif-i âl-i Ḥüseyn T83/1

Âl-i abâya mensup olan Seyyid Yahya Tevfik, “Bizler muhabbete tutulmuş âl-i Habîb’e (S.A.V) mensubuz, mahşerde şefaât taksiminde nasibimiz dolup taşacak.” demek suretiyle şefaâten ümitli olduğunu dile getiriyor:

Bizler ki maḥabbet-zede’-i âl-i Ḥabîbiz
Taḳsîm-i şefâ‘ âtde leb-rîz-i naşîbiz G75/1

2.2.1.8. Sahabeler

Tevfik Divanı’nda sahabe olarak sadece Hz. Aişe’nin ismi geçmektedir.

2.2.1.8.1. Hz. Aişe (Sıdika)

Hz.Aişe’nin iffeti vurgulanmış ve Hz.Aişe, babası Hz. Ebu Bekir Sıddık’a nisbet ve peygamberimize sadakati yönüyle “Sıdika” lakabıyla tanınmıştır. Aşağıdaki beyitte, Aişe Sultan’ın doğumu münasebetiyle sunulan bir tarih manzumesinde Hz. Aişe’nin ismi zikredilmiştir:

Zihī sultān-ı ‘iffet-āşiyān kim zātı olmuştır

Cenāb-ı Hāzret-i Şiddīkaya hem-nām hem-‘üvān T71/6

2.2.1.9. Kaza, Kader (Takdir)

Yahya Tevfik Efendi kaza ve kaderin Allah’dan geldiğine gönülden inanmış ve bunu şiirlerinde ehl-i sünnet inancına uygun olarak dile getirmiştir. İhlâslı kişi kadere razı olmalıdır:

Ser-menzil-i rızâda şebât-ı kâdem gerek

Muhlis olur mı nâzil olunca kazâ fezâ G7/8

Kaderin hükümlerini bir şimşeğe benzetmektedir:

Olup berķ-i kâderden bir şerâr-ı şûr-ı şer cüste

Tutuşdı hırmen-i ârām-ı dil çün hayme vü hargâh T24/2

Peygamberimizin yolundan giden kişi feleğin hilelerinden korkmaz çünkü o hayır ve şerrin tek Allah’dan geldiğine inanır.

Sāye-i rāyet-i peygamberī idüp ser-pūş

İtmezüz çarḥ-ı felekden hāzer Allāh yekdür K16/2

Aşağıdaki beyitte kader bir bahçivana benzetilmektedir. Açtığı yaralarla gönülde çiçek bahçesi yapar:

Şüküfte dāğ-ı nev-ā-nevle bāğbān-ı kâder

Fezâ-yı sînede tarḥ-ı şükûfezâr itdi K2/3

Bir vefat tarihinde kaza kalemi kişinin ömrüne nokta koymuştur. Tevfik de tarih beytini noktalı (menkut) bir şekilde yazmıştır:

Şafha-i cisini çün noktaladı kıl-k-i kaçā
Beyt-i tārīhi de menkūṭla olsun ma' dūd T77/8

Hiçbir şey tesadūf değildir. Herşey peyderpey kazanın hükmüne uygun neticelenir:

Müntac olunca bu emr-i aḥseni hük-m-i kaçā
Böyle tebdīlāt-ı pey-der-pey degilmiş nā-be-cā T69/3

İlgili beyitler: T68/14, T20/6, T11/19

2.2.1.10. Ahiret ve İlgili Mefhumlar

2.2.1.10.1. Ahiret

Ahiret insan için asıl mekândır. Dünya, fenâ, yok olmaya mahkûm bir misafirhanedir. Bu dünya ahiret seferine hazırlık için bir yerdur. Daimî durulacak bir yer değildir:

Gör tedârik sefer-i âhirete Tefvîkâ
Bu fenâ menziline dâr-ı iḳâmet mi dinür G46/5

Tefvîk hayatını muhasebeye tâbi tuttuğunda günahlardan kaçınmadığından ve ahiret yurduna bir şey hazırlayamadığından yakınmaktadır:

Ne irtikâb-ı me' âşiden ictinâb itdi
Ne dâr-ı âhirete nesne iddiḥâr itdi K2/26

a) Ehl-i Ahiret

Ahirete yönelmiş kişilerin gözünde dünya eğlencesinin ahiretin en aşağılık bir pisliği kadar bile bir değeri yoktur:

Tevfîk ehl-i âhiretün kām-ı dünyevî

‘Ayninde mu‘teber degil ednâ kıazar kıadar G65/7

b) Mahşer, Mîzan

Mahşer genellikle rûz-ı cezâ, rûz-ı mahşer, mahşer sabahına dek şeklinde divanda zikredilir. Mahşerde herkesin dirileceği, hesap vereceği dile getirilir. Günahlar ve sevaplar mizanda tartılır. Mahşerde yegâne şefaatiğimiz Hz. Muhammed’dir. Bütün mü’minlerin ümidi ondan gelecek şefaattir. Bir hadisinde peygamberimiz şefaatinin ümmetinin asileri için olacağını dile getirmiştir. O hadise telmihen:

Eyâ Habîb-i Hudâ-yı şefî‘-i rûz-ı cezâ

‘Uşât-ı ümmete Hâk dergehün medâr itdi K2/76

Günah ne kadar çok olsa da bir zerre şefaati lütfu mizanda yeterlidir:

Günâhum olsa da tağlar kıadar mîzân-ı mahşerde

Senün bir zerrece lütfu girândur yâ Rasûla’llâh K7/3

Allah muhabbetini âşıkların gönlüne mahşer sabahına kadar yoldaş eder:

Hemişe tâ ki Hudâ şubh-ı rûz-ı mahşere dek

Maḥabbetiñ dil-i ‘uşşâka ğam-küsâr itdi K2/93

İlgili beyitler: K3/13, R2/1

2.2.1.10.2. Cennet

Divandaki şiirlerde cennetten, cennetü’l-me’vâ, firdevs, gülsitân-ı cennet, riyâz-ı ‘adn, bâğ-ı cinân isimleriyle bahsedilir. Tarih manzumelerinde yeni yapılmış ya da tamir edilmiş binalar cennet köşklerine benzetilir:

Ḳuşûr-ı ‘Adni bilmem lîk añâ reşk ü hicâbından
Kim olmuş kevnden kaçır-ı Havernaḳ cennet-i Şeddâd T 85/9

Binâ olındı bu ‘âlî-sarây-ı şâmiḥü’l-erkân
Ki her bir beyti oldı reşk-i kaçır-ı cennetü’l-me’vâ T50/10

Bu kaçır-ı dil-keş ü yektâya nisbet itsek eger
Ḳuşûr-ı cenneti elbet bulur idük müzdâd T 88/8

‘Âḳisüñ im‘ân-ı nazarla hey‘et-i mecmu‘âsı
Fihrist-i icmâlden tafsîl- i ‘Adne gūyiyâ T72/5

Ne câmi‘ ki muşallîler olup müstaḡraḳ-ı envâr
İderler revzeninden gülsitân-ı cenneti seyrân T 115/10

Tarih manzumelerinde vefat eden kişilerin cennete “‘azm-i rāh” ettiklerinden, cennet bahçelerinde gezdiklerinden, makamlarının cennette olduğundan bahsedilir:

Du‘â idüp didi Tevfîḳveş aḥbâbı târiḥin
‘Alî Behcet Efendi eyleye firdevsi cevlangāh T78/10

Hümâ Şāh kadın ol kim māder-i Sulṭân Muhammeddür
Bi-emri’llāh idince her biri ‘azm-ı reh-i rıdvân T 115/7

Aşağıda numarası verilen beyitler de cennetle ilgilidir:
T78/8, K11/28, T 96/3, K9/1, T77/9, G134/1, T 98/6

2.2.1.10.3. Cehennem

Cehennem ateşle dolu, kâfir ve ümmetten günahkârlar için azap çekilecek bir yerdir. Tevfik, bir şiirinde cehennemin bir ismi olan “saḳar”ı zikreder. Sevgilinin kapısından ayrılmak, sefere çıkmak aşğın gönlünü “sakar ateşi” gibi yakar:

‘Azm-i derũñle na‘l-der-āteş olur dilim

Dinmiş meşelde kıt‘a-i nār-ı saķar sefer G65/4

Cehennem herkesin yaptığı kötü işlerin, işledikleri günahların karşılığını göreceğı bir yerdir. Zebaniler, cehennemde günahkâr ve kâfirlere azap çektiren, acıması olmayan meleklerdir. Tevfik, yakasının zebanilerin eline girmemesi için Mevla’ya yakarır:

Zebāniyān eline girmesün girībānum

O dem ki herkese Mevlā cezā-yı kâr itdi K2/93

Eğer peygamberimiz, şefaati eliyle yardım etmezse günahkârlar orada sonsuza kadar kalır:

Olmazsañ eger dest-i şefā‘atle meded-kâr

Ḳalur bu güneh-kâr cehennemde muḥalled R8/2

Sevgilinin kavuşma meclisi adn cennetidir. Rakib kâfirdir, ehl-i azaptır ve sevgilinin meclisinden kovulması gerekir:

Ṭard it raķībi itme sezā bezm-i vaşluña

‘Adne ḳoma o kâfiri ehl-i ‘azāb iken K13/5

2.2.1.10.4. Diğer İtikadî Mefhumlar

a) Ölüm, Ecel

Tevfik’in şiirlerinde ölüm, gonca-gülün hayat yapraklarını döken sonbahar rüzgârına benzetilmektedir:

Āh kim bir gonca-i gül-pisterũñ dest-i ecel

Ḳıldı berg-i ‘ayşını pejmürde bād-ı ḥazān T98/1

Bir vefat tarihi manzumesinde ölüm ansızın gelir, nazlı, taze fidanı toprakta görünmez hale getirir:

Nev resīde bir nihāl-i nāz iken itdi dirīg

Merg-i nāgeh-res nihāl-i ḳaddini ḥāke nihān T98/4

b) Şeytan, İblis

Tevfik'in şiirlerinde şeytandan bahsedilirken insanların helakına kastettiğinden, gaddar olduğundan, hilekârlığından söz edilir. Şeytan insanın duygularına etki eder ve onun helakına sebep olur:

Girüp a' şābıma şeytān gibi ḳaşd-ı helākim çün

Kesüp biçmekdedür nefis-i ḥabişim gibi ḡaddāre K14/6

Şeytanlar peygamberimizin doğumundan itibaren dünyada baş aşağı hapsedilmişlerdir. Şeytanların melekleri dinlemeleri yasaklanmıştır:

İdüp Azāzili men' istirāk-ı sem' inden

Zemīne ḥābiṭ ü ḳaşrın nigūnsār itdi K2/45

Şeytanlar tam bir hileyle, vaizlere kendisine binlerce lanet okutup insanların günaha girmelerine sebep olurlar.

Kemāl-i ḥīlede şeytānı eyleyüp tezķir

Hezār la' neti bu vā' izān okur okudur G59/3

Tevfik, bir savaş sahnesini anlatırken, top ve tüfek seslerini gök gürlemesine benzetmiştir. Gök gürlemesini ise dünyanın, şeytanlarla savaşırken çıkardığı seslere benzetmektedir:

Ol dem ki pîr-i çarḥ şeyāṭinle ceng ider
Ra‘ din mişāl-i ṭop u şehābın tūfeng ider G64/2

Şeytan türlü türlü hilelerle nefsi zarara sokar:

Olup metābi‘ -i iblīs-i bāhirü’t-telbīs
Firīb-i ḥurde-i nefsi-i ziyān-kār itdi K2/82

2.2.1.11. Din, İman, Müslüman, Mümin, Ümmet, Münafık

Tevfik’in şiirlerinde iman şeytanın elinden Allah’ın yardımıyla korunması gereken bir mefhumdur:

Emānet eyledim ĩmānımı saña ḥıfz it
Ḥıyānet eylesün ol la‘ ĩn-i bed-fercām K3/56

Şeytan imanı hilelerle müminin elinden almak ister:

Ḥimāyet it yed-i keyd-i ‘ adūdan ĩmānım
O dem ki Ḥaḫ ṭaleb-i rūḥ-ı müste‘ār itdi K2/89

Ümmet, Tevfik’in şiirlerinde “asi” olarak görülür. Allah’ın rahmeti ve peygamberimizin şefaatiyle asi ümmet kurtuluşa erer. Tevfik, tamir edilip yeniden ibadete açılan Fatih Camii kapılarını Allah’ın asi ümmete açtığı rahmet kucağına benzetmektedir:

Bāb-ı rahmetveş güşād oldı ‘ uşāt-ı ümmete
Cāmi‘ -i Fātih ‘ ibādetgāh-ı rahmet destgāh T39/8

Zamānenin fitratında münafıklık vardır, bunu bilip ona göre davranmak gerekir:

Münāfaḫat ile mecbūldür zamāneyi bil TH 7/IV

2.2.1.11.1. İbadetler ve İlgili Mefhumlar

Yahya Tevfik Efendi'nin şiirlerinde ibadet ve ilgili mefhumlar önemli bir yer tutar. İhlâsla yapılan ibadet, kulu Allah'a yaklaştırır. Şiirlerde bahsedilen başlıca ibadetler ise namaz ve ilgili olarak abdest, oruç ve hacdır.

- **Abdest, Namaz**

Abdest, Müslümanı Allah'tan gayrı şeylerden, mâsivâdan temizler. İbadetin başlangıcı, olmazsa olmazıdır. Şair “el yusun” tabirini tevriyeli bir şekilde kullanmıştır:

Ṭahâret ile dergâh-ı Hudâda zıkr ü tesbîhe
Vuzû' itsün yusun el mâsivâdan cümle dervîşân T75/9

Kıyam, aşağıda namazın bir cüz'ü değil de namazın bütünü olarak dile getirilir:

Her dem kıyâm-ı leyl ü şıyâm-ı nehâr ile
Şabr u riyâzet oldu dile pîşe rûzededen G121/8

Secde izleri Ahirette ve dünyada kişinin alnında ışıldar:

Leme'ân eylemede maşrık-ı pîşânîden
Nûr-ı îmân ile âşâr-ı şalâh u takvâ T45/9

a) Cami, Mescid, Minare, Mihrap, Minber

Camiler müslümanlar için kutsal mekânlardır, Allah'ın evleridir. Günahlardan, dünyanın kirinden Allah'a sığınılacak bir “melce”dir. Orada ihlâsla Allah'a ibadet edilir. Dinimizce cami yaptırmak çok önemli bir hayırdır çünkü bir hayra (ibadete) sebep olan, onu yapmış gibi olur ve o sevap aynen vesile olanın amel defterine de yazılır. Mescid-i Aksâ, peygamberimizin miraç gecesi diğer peygamberlere imam olup namaz kıldıracağı kutsal mabettir:

Varınca Mescid-i Akşāya leyle-i mi‘ rāc

Vücūd-ı pāki şaf-ı enbiyāya oldu imām K3/26

Tevfik Divanı’nda camiler ve ilgili unsurlar genellikle camiler için yazılmış tarih manzumelerinde görülür. Camilerin güzelliğinden, müminlere verdiği huzurdan bahsedilir. Mesela aşağıdaki beyitte şadırvandaki iki çeşme şaire, Rahman Suresi’nde bahsi geçen cennetteki akıp duran iki çeşmeyi çağrıştırır:

Bāb-ı cāmi‘ de iki çeşme zebān-ı lûleden

Fîhi mā ‘aynāni tecriyān okur şubḥ u mesā T 113/5

Cami kapısı rahmet kapısıdır:

Bāb-ı rahmetveş güşād oldu ‘uşāt-ı ümmete

Cāmi‘ -i Fātiḥ ‘ibādetgāh-ı rahmet destgāh T39/8

Camiler tek yapılmaz, yanında müminlere faydalı olan binalarla birlikte bir külliye halinde yapılır:

Yapıldı cāmi‘ ü ḥammām ü sāḫil-ḫāneler yek-ser

Yeniden bir güzel şehr-i dil-ārā eyledi bünyān T 115/5

Yeni yapılan camide namaz kılanlar nura gark olmuş bir biçimde caminin pencerelerinden cennet bahçelerini seyredirler:

Ne cāmi‘ ki muşallîler olup müstağraḫ-ı envār

İderler revzeninden gülsitān-ı cenneti seyrān T 115/10

Minareler, güzel boylu, servi endamlı sevgili, müezzinler de bülbüldür:

Menārı nûrdan bir serv-i mevzûn-ı letāfetdür

Firāzında müezzinler mişāl-i bülbül-i nālān T115/11

18. yüzyılda yapılan camiler genellikle Barok tarzında yapılır. Mihrap da goncaya benzer. Mihraplar dilim şeklindedir. Tevfik, mihrabın bu şeklini hüs-i ta'lil ile sanatlı bir şekilde ifade eder. Mahfilde müezzinler bülbül gibi nağme ettikçe mihrap gonca misali her zaman yakasını yırtar.

Mü'ezzinler çü bülbül maḥfel üzre nağme itdükçe
Miṣāl-i gönçe miḥrābı girībān-çāk olur her gāh T 86/3

Cami yaptıran kişiler Allah'ın rahmetine gark olurlar:

Bu cāmi' şāḥibi Sulṭān Muḥammedle Hümā Şāhuñ
Olup ervāḥı şādān olalar müştāğrık-i ğufrān T 115/13

İhlâsla, Allah'ın rızasından başka bir şey gözetmeden, inşa edilen bir cami Ka'be gibidir ve o camide yapılan dualar Allah tarafından kabul olunur:

Öyle cāmi' kim ḥulūs-ı ḳalb ile bünyād ola
Ka' betu'llāh gibi onda müstecāb olur du' ā T 113/3

Didi tāriḥ-i itmāmin kemīne bendesi Tevfık
Yapıldı ma' bed-i nev Ḥaḳ ide ecr ü şevāb iḥsān T 115/15

Lā-yu' add ecr ü şevāb ide keremu'llāh āña
Ḳıldı altıncı ḳadın bir cāmi' -i zībā-binā T 113/10

Didi tāriḥin anuñ ḥādimü'ş-şer' -i Nebī Tevfık
Bu dil-keş cāmi' i yapıdı ' Alī Beg ḥasbeten li-llāh T 86/5

Minber-i cāmi' veş üstād-ı be-cā
Bir cemā' at ḥāzır olmışdur āña LUGAZ 1/2

Ḳudsiyān ‘arş-ı tārīḥin oḡur şubḥ u mesā

‘Avn-i Rable Cāmi‘ -i Fātiḥ yapıldı eş-şalāḥ T39/15

b) Müezzin

Müezzinler güzel sesleriyle bülbüle benzer:

Mü‘ezzinler çü bülbül maḥfel üzre nağme itdükçe

Miṣāl-i ḡonçe miḥrābı giribān-çāk olur her gāḥ T 86/3

c) Kıyam, rüku’, secde

Namazın rükünlerinden olan rüku’ ve secde, binanın eğikliğini ve yıkılmakta olduğunu ifade etmek için dile getirilmiştir:

Rükū‘ idüp sūtūnı secdeye varmış idi saḡfi

Lisān-ı ḥālle maḡşūdını eyler iken inhā T50/6

Allah’tan başkasına baş eğmeyen, secde etmeyen kişi bu âlemde seçkin kişidir:

N’ola āzāde-ser mümtāz olursa bezm-i ‘âlemde

Ḳıyām u secdeden iḡyā olur rüz u şeb-i minā G8/6

2.2.1.11.2. Oruç, Savm, Rûze

Oruç ayı olan Ramazan ayı müminler tarafından hasretle beklenir. Ramazan ayı için kasideler yazılır:

İki günli feleḡūn sā‘ ati idüp devrān

Ḡurre-i rûza ḡuhūr itdi çü rā-yı ramazān K8/1

Ḳademte ḥayr-ı ḳudūm ey ḥuceste ṣehr-i ṣıyām
Ki oldu dil ṣeref-i maḳdemiñle nā'ıl-i kām K3/1

Oruç, sevabı Allah tarafından tayin edilecek çok önemli bir ibadettir. Allah'ın kişinin aç kalmasına ihtiyacı yoktur. Gösteriş için tutulan orucun da kişiye hesapta hiçbir faydası olmaz, o kişi boşuna aç-susuz kalmış, boşuna uykusundan olmuştur, riyâ (gösteriş) günahı da yanına kâr kalır:

Bîhûde ekl u şürb u menāmından ayrılup
Ancak ḳalır günāhı riyā-kîşe rûzeden G121/4

Orucun sevabı çok büyüktür:

Yahud ki keffe-i mîzân-ı sūḳ-ı rahmetdür
İder muvāzene-i ecr-i rûzedâr-ı enām K3/13

İftar vakti sure ve dua okuyarak beklenir:

Oḳınur meclis-i yārānda vaḳt-i iftār
Sûre-i Mā'ide vü Kevşer ü ayât-ı Duḥān K8/5

Şair, âşıkların visal yolunda çektikleri sıkıntıyı oruçlunun çektiği sıkıntıya benzetmiştir ancak onlar daimi oruç tutarlar ve onlar için sevgiliye kavuşma bayramı yoktur:

Taḳvīm-i sāl-ı 'aşḳda 'îd-i vişāl yok
'Uşşâḳ şavm-ı dā'im-i hier ü elem tutar G42/3

2.2.1.11.3. Hac

Hac, gitmeye gücü yeten müslümanlara farz olan bir ibadettir. Hem maddî hem bedenî bir ibadettir. Hac yapan, vakfe yapan bir müslümanın günahları affolunur.

Medine’de Peygamberimizin Ravza-yı Mutahhara’sını ziyaret edene peygamberimizin şefaati vacip olur. Tevfik, Mekke’de 5 yıl kadılık vazifesini ifâ etmiş, Padişah-halife adına Arafat vakfesinde hutbe okumuş bir âlim, mütedeyyin bir zâttır. Tevfik’in şiirlerinde hac ve ilgili mefhumlar çokça ifade edilir. Hac ile ilgili ifadelerindeki samimiyet de şiirlerinde hissedilir.

- **Hac, Hacı, Tavaf, Vakfe, Vakfe Hutbesi, Şeytan Taşlama**

Yahya Tevfik Efendi, Sultan I. Abdülhamid’in kendisine Mekke Kadılığı’nı vermesinden dolayı çok mutludur ve Ka’be’de gözyaşları içinde padişah için dua eder:

İdünce ba‘d-ez-în ‘azm-i tavâf-ı Ka‘be-i maşşûd
Olup lebbeyk Allâhümme lebbeyk ile eşk-efşân T71/19

Du‘â-yı izdiyâd-ı devlet-i ‘ömrüñ idüp tekrâr
Niyâz idem iki ‘âlemde mesrûr olmañı her ân T71/22

Vakfe hutbesi:

Huşûşâ vakfede izn-i hümâyûnuñla huccâca
Kırâ‘at eyledükde huṭbeyi ‘uryân u sergerdân T71/21

Şeytan taşlama:

İdince recm-i şeyâtîñ-i inse remy-i huṣât
Ünûf-ı faṣs-ı e‘âdiyi eyledi ırğâm K3/32

Vefat eden Derviş Mahmud’un hacı olduğunu zikreder:

Geşt-i emşâr u bilâd eyleyerek dünyâda
Eyledi hac ü tavâf-ı Harem-i Rabb-i Vedûd T77/3

Yaya olarak hacca gitmek çok sevaptır:

Vire Hâk her haṭveñe ḥacc-i piyāde ecrini
Çün tevāzu‘ ile itdūñ kesb-i rif‘ at merḥabā K9/18

- **Ka’be ile İlgili Mefhumlar**

Harem, Ka’be ve Mescid-i Nebevî’nin etrafına verilen isimdir, fakat zahir-perest (zahid) kilise yolu ile Harem yolunu aynı bilir:

‘Arş-ı ‘azīm-i ḳalbini ğafletle terk idüp
Zāhir-peresti gör reh-i deyr ü Harem tutar G42/2

Ka’be kapısı:

Der-i vālā ki rū-māl eyleyüp Tevfīḳ-i pür-taḳṣīr
Ricā-yı ḥāk-i pāyından kıyāmetde şefā‘ atdür R11/2

Dergāh, Ka’be’ye benzetilir:

Harem-i muḥterem-i dergehini Ka‘be-mişāl
Rūz u şeb ehl-i münācāt ider sa‘y u ṭavāf T19/10

Gece, Ka’be’nin örtüsüne benzer:

Şabāḥu’l-ḥayrı pertev-baḥş-ı mihr-i ṭālī‘ -i fīrūz
Şebi hem-kisve-i nūr-ı siyāh-ı Ka‘betü’l-āmāl T25/2

Ka‘betü’l-‘uşşāḳdır çün kim cemāl-i enveri
Haṭṭ-ı nevle ger siyāh olsa ‘aceb mi ḥıl‘ati T81/5

Ka'be, Allah'ın evidir:

Eyā Beyt-i Ḥudā ḥāk-i derūñ iksīr-i devletdür

Şafā-yı āb-ı ḥayvān reşḥa-i mīrās-ı raḥmetdür R11/1

Zülf, Ka'be'ye benzer. Ka'be civarında av yasaktır:

N'ola şayd-ı Ḥaremveş cān atarsam Ka'be-i zülfe

Ki bīm-i cān-şikārı deşne-i ebrūda gördüm ben G111/2

Perestişgāh-ı 'uşşāka o meh-rū çār-ebrūsın

Civār-ı Ka'be-i ḥüsniinde dört miḥrāb göstermiş G77/8

Ka'be, cömertlikle özdeşleşmiştir:

Yaḥud ki oldı çü zer-nāvdān-ı Ka'be-i cūd

Ki teşnegān ola reyyān dīme-i in'ām K3/15

a) Ka'be'nin İnşaası

Gönül yapan, mümini sevindiren kişi Hz. İbrahim gibidir. Çünkü müminin gönlü de arş-ı Rahman'dır:

Ḥalīlu'llāh egerçi Ka'be-yi 'Ulyā binā itdi

Bu da yapmakdadur çün ḳalb-i mü'mīn 'arş-ı Raḥmānī T67/11

b) Astar-ı Beytullah

Günahkâr kişi acz ile Ka'be'nin örtüsünü tutar, affını talep eder:

Teşebbüs eyleyüp astâr-ı Beytu'llâha ' acz ile

Olup deryûze-kâr-ı nağd-i hâş-ı rahmet ü gufrân T71/20

c) Dört Mihrap

Osmanlı döneminde Ka'be'nin etrafında her mezhep için bir mihrap vardı. Tavaf alanı genişletilirken o binalar yıkılmıştır. Sevgilinin kaşları Ka'be'nin etrafındaki dört mihraba benzetilir:

Perestişgâh-ı ' uşşâka o meh-rû çâr-ebrûsın

Civâr-ı Ka' be-i hüsninde dört mihrâb göstermiş G77/8

- **Medine, Ziyaret, Ravza-yı Mutahhara, Salât u Selam**

Medine, Kûy-ı Hâbîb olarak da isimlendirilir. Medine'de peygamberimizin mezarını ziyaret etmek çok sevaptır, şefâate vesiledir:

Farz'dur çünkü tavâf-ı Harem-i kûy-ı Hâbîb

Gitdi dil bu sene ben haste-i hicrâne bedel G95/4

Ravza-yı Mutahhara, temiz cennet bahçesi anlamına gelir ve Peygamberimizin mezarı ve etrafı bu şekilde isimlendirilir.

Rasûl-i muhteremin Ravza-yı Mutahharasın

Ziyâret eylemeğe feyz-i iktidâr itdi K2/31

Gönül, sürekli Medine’yi gösterir:

Dil ıztırâb u lerziş ile gösterir müdâm

Kûy-ı Hâbibe kıble-nümâmız budur bizim G107/2

Tevfik, Rasulullah’a (S.A.V) “ceddim” demek suretiyle seyyid olduğunu bir kez daha dile getirir. Onun bahçesinin toprağı göze sürülen sürmedir:

Sürüp ceddîm Rasûl-i Ekremûñ yüz âsitânunda

Ğubâr-ı ravzasun itdükde kuhl-i dîde-i giryân T71/17

Hz. Muhammed’e sunulan salât ve selamlar gül dalıdır ve cennet bahçesi çiçeklerle dolar:

Türâb-ı dergah-i vâlâ cenâb-ı ravzında

Şükûfe-rîz ola nahl-i gül-i şalât u selâm K3/58

Şalât ile selâmuñ eyleyüp tebliğ-i dergâha

Şefâ‘ at-cûy olam zât-ı hümayûnuñ içün ol ân T71/18

Peygamberimizin pak ayağının tozuna yüz süren kişinin işi altın olur:

Dü cihânda işûñ altûn ola dir şükr Tevfîk

Kîmyâ-yı kadem-i pâk-i Rasûle yüz sür R12/2

Hâk-i dergâh:

Eyleme hâzretine ‘ arz-ı maḥabbetde kuşûr

Hâk-i dergâhıdur iksîr-i kemâlât-ı umûr R12/1

2.2.1.11.4. Günah, Tövbe

Kul günah işler, nedametle tövbe ederse Rabb-i Rahîm tövbeleri kabul eder.

Kişi heves eteğinden elini çekmelidir:

El çeküp Tevfîk dāmân-ı hevesden ba‘d-ez-în

Her seher dest-i niyâzı dergeh-i Yezdâne tut G15/9

İnsanı günaha iten bir duygu da hırsır, kişi sevaba ulaşayım derken günaha da girebilir:

Đarb eyledüm rakîbi olup mâ‘il-i vişâl

Girdim günâha tâlib-i neyl-i şevâb iken K13/7

Günahkârın ümidi Rasulullah’ın şefâatidir:

Günâhum olsa da tağlar kadar mîzân-ı maḥşerde

Senûn bir zerrece lütfuñ girândur yâ Rasûla’llâh K7/3

Günahın verdiği sarhoşluk insanı helali, haramı ayıramayacak duruma getirir. Artık kalp gûnahtan ürpermez olur, gaflete düşer ki bu en büyük tehlikedir:

O deñlü sekre-i ğafletle ser-girânım kim

Mezâķ-ı ṭab‘ıma yeksân gelür ḥelâl ü ḥarâm K3/45

Tövbe eden kişinin hali:

Ḥâķ-i niyâza yüz sürüp itdi kemâl-i inķıyâd

Bâd-ı ğazâbdan lerze-nâķ olmuşdı çün berg-i ḥazân T20/22

Kurtuluş, şefâattedir:

Olursa kilik-i luţfuñ nîk-ḥ̃âhum yâ Rasûla'llâh

Olur ḥâl-ı ruḥ-ı raḥmet günâhum yâ Rasûla'llâh G131/1

2.2.1.11.4. Dua, Şükür, Hamd

Tevfik'in divanında kaside ve tarih kıtaları önemli bir yer tutar. Kasidelerin ve tarih manzumelerinin özünde dua vardır. Çeşitli vesilelerle yazılmış bu manzumelerde Tevfik'i "ağzı dualı bir seyyid" olarak görürüz. O, her vesileyle manzumelerinde kendisi, ailesi, dostları, padişahlar, şehzadeler, şeyhler ve milleti için Allah'a samimi bir şekilde dua eder.

Tevfik, padişahlara ömrünün uzun olması, devletinin daim olması, şehzadelerinin çok olması, savaşlarda muzaffer olması, kederlerden korunması... için samimi dualar etmiştir. Tevfik Divanı'nda fişlediğimiz onlarca beyit vardır, bunların hepsini burada zikredemeyeceğimiz için aşağıda birkaç örnek gösterilecek, diğer dua beyitlerinin numaraları verilmekle yetinilecektir.

Allâh mu'ammer eylesün Ḥân Muştafâ-yı 'âdili

Ki oldur ḥidiv-i kâmrân zıll-i Ḥudâ-yı Müste'ân T20/1

Aña du'âmız böyle kim her ḥaşmına gâlib olup

Moskov daḡı bundan beter maḡhûr ola fî-küllî ân T20/30

Cenâb-ı Ḥaḡ kederden ḥıfz idüp zât-ı hümayûnuñ

Ola sulţân ile şehzâdegân âsûde-i devrân T71/26

Mübârek eyleyüp Allâh ġazâsın ba' de-ez-în her sâl

Mefâtiḥ-i kılâ'-ı düşmen olsun pâ-y-endâzı T17/10

Ḥallâḡ-ı cihân eylesün 'âlemi sensiz

Her ḡande isen 'izz ü selâmet ile şaḡ ol Kt/16

Şehzadenin eğitime başlaması ile ilgili:

Oğuyup ‘ālim ola ‘ilmiyle hem ‘āmil ola

Ḥatm-i Qur‘ān ide dā‘im murğ-ı hoş-elhân gibi T7/18

Eyleyüp zātını ārāyış-i baht-ı devlet

Niçe şehzâdeler ihsân ide Ḥallâk-ı cihân T68/39

Tamâm-ı ‘ömre dek şıdķ u hülûş ile olam bende

Edâ-yı hıdmet-i hayr-ı du‘āña ber-zede dāmân T71/25

O şāhen-şeh ki rûz u şeb beşer yerde melek gökde

Du‘â-yı devlet ü iclâlin itmiş aķdem-i evrâd T43/5

Ḥudâ hayrâtını maķbûl ü sa‘yin eyleyüp meşķûr

‘Adâd-ı kaķresince eyleye ecr-i cezîl i‘tâ T74/16

Sipihr-i ma‘deletde neyyir-i evc-i sa‘âdetsün

Zevâl-i mihr-i zâtın kimseye göstermeye Mevlâ T 108/17

İlgili beyitler:K1/29, K1/30, K1/31, K10/28, T116/20, T112/14, T116/24, T22/17, T33/16, T40/17, T54/19, T64/20, T71/13, T71/22, T71/24, T71/25, T82/13, T100/6, T111/7, T111/8, T112/3, T113/5, T113/10, T115/2, T54/1,T69/4,T70/1, T70/2T74/1,T74/2, T75/11,T79/8,T82/12,T21/2, T3/13, K15/4, K15/6, K13/9, K2/19

Tevfik dostlarının vefatları için de tarih manzumeleri yazmış, Allah’tan onlar için rahmet, merhamet niyaz etmiştir. Mezarlarının nurla dolması için Allah’a dua etmiştir. Dostlarının Firdevs, Adn cennetlerinde daimi kalmasını, kadınlara Hz. Aişe’nin, Hz. Fatıma’nın yoldaş olmasını dilemiştir:

Didi târîḥ-i fevtin ķudsiyân ḥatm ü du‘â ile

Ḳıla rûḥ-ı münevver hacle-cây-ı ‘adni nûrânî T 93/8

Du‘ā idüp didi Tevfîkveş aḥbâbı târîḥin
 ‘Alî Behcet Efendi eyleye firdevsi cev lângâh T78/10

Eyleye Ḥaḥ şadr-ı vâlâ-ḡadr-i fetvâda müdâm
 ‘İzz ü iḡbâlin ‘arîz ü müddet-i ‘ömrin ṭavîl T73/20

Eyleyüp ḡabrini müstaḡraḡ-ı envâr-ı cemâl
 Rûḡ-ı pâkini muḡaddes ide luṭf-ı Ma‘bûd T77/7

Olup zıll-i ḡalîl-i naḡl-i ṭübâ cây-i ârâmı
 Cîvâr-ı raḡmet-i Rabb-i Ġafûra ola hem pâye T 91/5

Ḳudsiyân-ı ‘arş-ı a‘lâ didiler târîḥin
 Zâhide Ḳadına raḡmet eyle yâ Rabbe’l-Vahîd T 95/7

Tevfik, müstecap bir duanın usulünü de bize göstermiştir. Dua eden kişi duasında ihlâslı olmalıdır:

Şeh-bâl-ı ḡulûşı yelek it tîr-i du‘āya
 Olsun dir isen zûd-res-i cây-ı icâbet G19/6

Gece yarısı edilen dua geri çevrilmez:

Tevfik esîr-i zûlf olup başla nâleye
 Durma du‘ā-yı nîm-şebi mest-i ḡâ‘b iken K13/8

Tevfik, kendisi için Allah’tan, gizli hazinelerinden bol rızık vermesini, başkalarının kapısına mutaḡ etmemesini ister:

Yâ İlâhî kenz-i ihsânından iğnâ eyleyüp
 İtme ‘abd-i ‘âcizüñ muhtâc-ı bâb-ı şayrefî KT/5
 Der-i ğaybuñdan it Tevfîķi şâd ey Kâzıyu’l-Hâcât
 Digerden eyleme muhtâc daķķ-i bâb-ı hâcâta G130/7

Günah hastalıģından kendisini kurtarmasını Allah’tan diler:

Yatur dâ’ü’l-‘udâl-ı ma‘şiyetle mest ü lâ-ya‘ķil
 Kuluñ Tevfîķi yâ Rab lutf idüp kırtar derdinden G115/9

Çevresindeki kardeş bildiģi kişiler kötülüģünü isteyen, bozgunculuk düşüncesindedir. Allah’tan kendisinin iyiliģini isteyen, güvenilir kişileri göstermesini ister:

Nifâķ-endîşe vü bed-ķ̣âh gördüm cümle ihvânı
 Baña yâ Rab bir de ħayr-ķ̣âh u mü’temen göster G56/4

Rasulullah’a niyazında, mahşerde Hamd Sancağı altına almasını diler:

Faķîri zıll-i zālîl-i livâ-yı ħamdîne al
 O gün ki mihri Ħaķ ifrât-ı tâbdâr itdi K2/90

Dostlarıyla kederden, gamdan emin halde; zevk ve safa içinde olmayı Cenab-ı Hak’tan diler:

Yâ Rab idüp keder ü ğamdan emîn ü sâlim
 İde aĥbâb ile Tevfîķ kuluñ zevķ ü şafâ G9/9

Yahya Tevfik Efendi herşeye rağmen Allah’a hamd eder:

Cenâb-ı Ħazret-i Ħaķķa hezâr ħamd olsun
 Faķîri mazĥar-ı ihsân-ı bî-şumâr itdi K2/28

2.2.1.11.5. Cihad, Gazâ, Mücâhid, Gâzi (Guzât), Fetih, Şehid

Kazanılan savaşlar için Tevfik tarih manzumeleri yazmış, zaferlerden mesrur olup Allah'a hamd etmiş, zafer kazanan padişahlara, vezirlere dualar etmiştir:

Yemîn-i feth u nuşret seyf-i meslûl-i yed-i Kudret

Emân-ı mülk ü millet sâye-bağış-ı ma' delet-sâzı T18/1

Bir gece baskınıyla kâfir kırılmış, reisleri öldürülmüştür:

Vezîrân-ı dilîrân ' asker ile eyleyüp şeb-hûn

Kırıp küffârı katl itdi re'îs-i hîle-bâzî T18/7

Mübârek eyleyüp Allâh gazâsın ba' de-ez-în her sâl

Mefâtiḥ-i kılâ' -ı düşmen olsun pây-endâzı T18/10

Didi Tefvîḫ gâzî olduğunda cevherî târiḫ

Mücidd oldı cihâda oldı Sultân Muştafâ gâzî T18/11

2.2.1.11.6. Mübarek Geceler

a) Miraç Gecesi, Sidre

Tevfik, na'tlarında Peygamberimizin miracından bahseder. Burak binitine binmesi, Mescid-i Aksâ'da diğer peygamberlere imam olup namaz kıldırması, Sidre-i Müntehâ adı verilen, kendisi dışında hiçbir insanın ve meleğin geçemeyeceği sınırı geçerek Allah'ın huzuruna iki yay mesafesine kadar yaklaşp Allah'la görüşmelerinden bahseder:

Ey Hazret-i tenhâ-rev-i ḥalvetgeh-i mi' râc

Olmuşdı le-' emrük saña pîrâye-i ser-tâc R7/1

Güzār idince maḳāmāt-ı kâb-ı ḳavseyni
Fırâz-ı şadr-ı ev ednâda ber-ḳarâr itdi K2/52

O şeb ki da‘ vet-i mi‘ râc-ı ḳurb-ı ḥazret idüp
Gehî burâḳa gehî refrefe süvâr itdi K2/47

Ḥabîbe da‘ vet ü ikrâm içün şeb-i mi‘ râc
Sükûf-ı çarḫı kevâkible zer-nigâr itdi K2/46

Şehen-şāhā vücûduñ tâc-ı mi‘ râc ile ber-terdür
Ayağın zirve-i ‘ arş-ı berîne baş berâberdür K5/1

Tırâz-ı ḥil‘ at-ı mi‘ râc ile idüp teşrif
Rehîn-i şadr-ı şeref ‘ izz ü i‘ tibâr itdi K2/47

Varınca Mescid-i Aḳşāya leyle-i mi‘ râc
Vücûd-ı pâki şaf-ı enbiyāya oldu imâm K3/26

Verâ-yı sidrede âzâde-i zamân ü mekân
Sürâdiḳât-ı hezârân ḥucüb-güzâr itdi K2/51

Didi teşrîf ider iken peyamber evc-i mi‘ rāca
Şererlerdür Buraḳuñ ceste olmış na‘ l-i pâyinden R10/2

Revāk-ı sidre ṭâḳ-ı ḳaşr-ı istiḡnâ ḳanā‘ atdür
Esās-ı şāh-beyt-i himmet-i bâlâ ḳanā‘ atdür G52/1

Su‘âl itdüm bu şeb bir merd-i dānā-yı ḥaḳîḳatden
Nücûm-ı tâbdāruñ aşlı nûr-ı sidre sāyeñden R10/1

b) Kadir Gecesi

Kadir Gecesi, Ramazan ayının son günlerinde müminler tarafından aranır. Dostları da Tevfik'in şiirinde renkli manalar arar:

Naẓmuñda görüp ma' ni-i renginüñi Tevfik
Yārān şeb-i Kādr içre nihān nūr şanurlar G32/6

2.2.1.11.7. Nur

Peygamberimizin varlığı nurdur ve o nur cihanı aydınlatır, ümmetine yol gösterir. Nebiler arasında o nurundan dolayı Peygamberimiz parmakla gösterilir, seçilir. Yine o nurlu parmağıyla mucize gösterip ayı iki parçaya ayırır:

Benānile mehi şakḳ eyleyelden zāt-ı pür-nūruñ
Nebilerde müşār-ı bi'l-benāndur yā Rasūla'llāh K7/2

Müminlerin bakışına Allah bir nur verir ve firasetle müminler karşısındakinin içinden geçenleri bilir:

Bir nazarda eyledüñ keşf-i zamīr-i sālikān
Rūşenā çeşmüñdeki nūr-ı firāset merḥabā K9/5

Cenāb-ı Hāḳḳ iki 'ālemde zāt-ı enveriñi
Behem-kün-i şeref-i sūd-ı rû feḥḥār itdi K2/77

Lem' a-i nūr-ı nigāhuñ meş' al-i rāh-ı şavāb
Nūr-ı re'y-i şā'ibüñ Hızr-ı tarīḳat merḥabā K9/4

Pertev-i mihr-i hidāyetden idüp kesb-i şu' ā'
Maşrık-ı nūr-ı sürūr oldı dil-i 'ālimiyān K8/2

Sensin ol mişkātü'l-envār-ı meşābīḥ-i 'ulūm
Nūr-baḥş-ı a' yun-ı a' yān-ı ümmet merḥabā K9/3

2.2.1.12. Diğer Dinlerle İlgili Mefhumlar

2.2.1.12.1. Küfr, Kâfir, Ateşperest, Ehl-i Zimmet

Küfr, karanlık demektir. İmansızlık karanlıkta kalmaktır. Peygamberimiz karanlıkları aydınlatma yönüyle güneşe benzetilir. Hz. Muhammed, dininin aydınlığıyla küfr ve günah karanlığını dünyadan kaldırmıştır:

Zalām-ı küfr ü füsūku idüp cihāndan ref
Şu' ā' -ı dīnini ḥurşid-i iştihār itdi K2/64

Ka'be'ye girip Hz. İbrahim'in putları kırdığı gibi kırdı:

İdince şakḳ-ı ' aşā-yı mecāmi' -ārā
Büti şınup heme küffārı sū-güvār itdi K2/71

Lugazda kâfirler için ehl-i zimmet denilmiştir:

Ḥalkı ekşer ehl-i zimmet kâfirān
Mücidi daḥı yeñiden müslümān L1/11

2.2.1.12.2. Büt, Kilise

Divan şiirinde aşığın sevgilisi put kadar güzeldir. Her aşığın kalbinin derinlikleri puthanedir:

Ḥayālin her büt-i kâfir-nihāduñ naḳş idüp yer yer
Derūn-ı sīne-i ' aşıkda bir beytü' ş-şanem vardır G30/4

Riyakârın gönlünde pek çok arzu putu vardır, putlar sadece kilisede bulunmaz:

Dil-i erbâb-ı riyâyı da ferāmûş itme

Yalınız keşret-i eşnâm kilisâda mıdır G62/4

2.2.2. Tasavvuf

Şeyhülislam Yahya Tevfik Efendi tasavvuf ehli değildir. Kaynaklarda bir tarikatle ilişkisinin olduğuna dair bir bilgi yoktur, şiirlerinde buna dair bir emare de görülmez ancak ehl-i tarike karşı saygısı ve muhabbeti vardır.

2.2.2.1. Tarikat ve İlgili Mefhumlar

2.2.2.1.1. Bektaşî

Tevfik, bazı kaynaklarda “Kızılbaş” diye ithamlara maruz kalmışsa da Alevilik, Şiilik veya Bektaşilikle ilgili kavramlar divanında mevcut değildir. Sadece aşağıdaki beyitte “Bektaşî” tabiri geçmektedir bu da onun Bektaşî olduğunu göstermez.

‘Azîm itse âsmâna o Bektâşî-beççe şûh

Cevzâsını güm-rehni pâlehang ider G64/5

2.2.2.1.2. Şeyh, Mürşid, Mürşid-i Âgâh, Pir, Pir-i Muğan, Velî, Post-ârâ, Kırk Evliya

Tevfik’in şiirlerinde Şeyh, dergâha gelen müridini hak yoluna yönlendiren, onlara aşk şarabını sunan, sırlara vâkıf Allah dostudur:

O Beşâmî-siyer şeyhü’ş-şüyûh vâkıfu’l-esrâr

Güzîde mürşid-i râh-ı haqîkat kâmilü’l-‘irfân T2/3

Zafer-yâb oldu bu mâ’-ı lezîze evvelâ başdan

Yoluyla eyleyüp ferş-i kanât ol şeyh-i ‘âlî-şân T75/6

Yegāne kuṭb-ı ‘ālem ğavṣ-ı a‘ ẓam menba‘ -ı ‘irfān
Cenāb-ı şeyḥü’s-Seyyid ‘Alī nām u velī-‘ ünvān T75/1

Biri de bu tecellīgāh-ı İsmā‘īl-i Rūmīdür
Penāh-ı Kādirī şeyḥü’s-şüyūḥ-ı mürşid-i mebrūr T21/4

Pīr-i rūşen-güher ü şāḥib-i terk-i tecrīd
Mürşid-i şāf-derūn Ḥazret-i Şeyḥ Maḥmūd T77/2

Eyle üç şehzādegāna şıdkile ḥayr du‘ ā
Müstecāb üçler du‘ āsı himmet-i pīrān gibi T7/17

Bu ‘ālī-tekyenüñ çün oldı post-ārā-yı irşādı
Dil-i mü‘min gibi ta‘ mīre itdi sa‘ y-i bī-pāyān T75/4

Şarf-ı enfās-ı kerāmāt eyleyüp taḫvāsını
Bāda virdi şeyḥ naḳd-i ‘ömrinüñ sermāyesin G110/4

Keşf eyleyüp endāze-i himmet ile Tevfīḳ
Şeyḥüm dil-i vīrānemi ta‘ mīre gelür mi G139/7

Mefḥar-i ehl-i ṭarīḳ Ḥacı Bektāş-ı Velī
‘Ārif-i sırr-ı ledün şeyḥ-i velāyet-ālūd T77/1

2.2.2.1.3. Mürid, Derviş, Sâlik, Sülûk

Eskiler aynayı keçe ile örterlermiş. Dervişin saf, aydınlık gönül aynasına layık olan örtü yine keçedir:

Delḳ-ı peşmīn lâyıḳ-ı dervīş-i rūşen-dil olur
Pūşış-i maḥşūsıdur mir‘ āt-ı şāfın çün nemed G29/3

Mürîd ile dervîş kullukta aynı seviyededir:

Oldılar ‘acz-i ‘ubûdiyyetde yek-reng-i vifâk

Anda yeksândur büzürg ü kûçek ü dervîş ü şâh T39/12

Allah’ı zikr ve tesbih için dervîşler mâsivâdan elini yıkaması (terketmesi) lazımdır; abdest, bunun şeklî ifadesidir:

Ṭahâret ile dergâh-ı Hudâda zikr ü tesbîhe

Vuzû‘ itsün yusun el mâsivâdan cümle dervîşân T75/9

Feyz seferinde yayan gidilmez:

Şeh-süvârâne kâdem-ber-naẓar itsün sâlik

Bulamaz feyz-i seferdür vaṭanı her râcil G96/2

Yoldan çıkmış günahkârların kalbi şeyhin huzurunda tecelli nuruna gark olur:

Ḳulûb-ı sâlikânı ğarḳ idüp nûr-ı tecellîye

İder eṭvârı ḳurb-ı ḥazrete irşâd-ı güm-râhân T75/2

2.2.2.1.4. Dergah, Tekye, Harâbât

Harâbât, hazinelerin gizlendiği yıkıntı yerlerdir. Mümin kulun gönlü harâbâttır. Tevfîk’in şiirlerinde tekkeler ve dergâhlar gönlü kırıkların melce’idir.

Eyā Habīb-i Hudā-yı şefī[‘] -i rûz-ı cezā

‘Uşāt-ı ümmete Haḫ dergehüñ medār itdi K2/76

Ağır günah yükünü dergâha bırakan (tövbe eden) ve yüzünü dergâha dönen kişinin başı dik olur:

Eyleyüp endāhte bār-ı girān-ı vizrini

Ser-firāz olur o dergâha iden vaz[‘] -ı cibāh T39/14

Şair, yazdığı şiirle dergâha hizmet eder:

Saḡa pāy-endāz olur bir nesne yok çün bendede

Eyledüm bu nazımla dergāhuña hıdmet merḡabā K9/19

Sahildeki dergâhı dalgalar düşmanın nazarından korur:

Ġubār-ı dergehın hıfz itmekiçün çeşm-i a[‘] dādan

Olur her mevce yemm-i ḡatre-pāş sāḡa-i ‘ulyā T63/15

Sabah rüzgârı deġişken mizaçlı olmasaydı süpürme hizmetini icra ederdi:

Nesīm-i şubḡ-ı mu[‘] tellü’l-mizāc olmasa gāḡice

Olurdi hıdmet-i ferrāşını dergāhına icrā T63/14

Gönül, gam padişahının dergâhıdır, ne kadar aşktan harap olursa o kadar imar olur:

Şehr-i derūn ki şāḡ-ı ḡamuñ taḡtgāḡıdur

Ma[‘] mūr olur ne deñlü olursa ḡarāb-ı ‘aşḡ G86/3

İgili beyitler: K14/17, T47/18, K14/20, T41/14, TH10/II, T40/12, T49/10, T51/8, T60/3, T63/11, T75/8, G76/4, G1/5, K12/5, K5/6, K9/21, T19/10.

2.2.2.1.5. Tesbih, Tâc, Semâ

Eskiden beri, dini kendi menfaatlerine alet eden kişiler varmış:

Eyleyüp sem‘a vü tesbîhîni âlet halka TH 2/II

Başını kuşlara yuva yaptıran kişi aşkın padişahıdır, şair burada Mecnun’a telmih yapıyor:

İtdük seri lânegâh-ı murğân

Şâhen-şeh-i tâcdâr-ı ‘aşkuz G72/8

Zahid de hırkası ve tesbihiyle makam sahiplerini avlar:

Ehl-i câhı şayd için ey zâhid eyle firîb

Zîr-i dâm-i hırkâda tesbîhâsâ dâne tut G15/8

Tesbih:

Ṭahâret ile dergâh-ı Hudâda zıkr ü tesbîhe

Vuzû‘ itsün yusun el mâsivâdan cümle dervîşân T75/9

2.2.2.2. Acz

Acz, güçsüzlük, kendini koruyamamaktır. İnsanın kalbinden geçen duyguları en iyi şekilde acizliğini ifade eden bakışlar dile getirir:

Nigâh-ı ‘acz kadar kalbe tercemân olmaz TH 7/I

Kul acizdir, elinden gelen bir şey yoktur; dergâhta, Allah'ın huzurunda herkes acizdir:

Oldılar ‘acz-i ‘ubūdiyyetde yek-reng-i vifāk
Anda yeksāndur büzürg ü kūçek ü dervīş ü şāh T39/12

Duanın makbul olma şartlarından biri de acz ile dua etmektir:

Ḥuzūr-ı kalb ile ‘acz u tazarru‘ la niyāz itdūñ
Ümīd oldur du‘āmız cümle maqbūl-i Ḥudā oldu T64/22

2.2.2.3. Bekâ

Şair, ebedî olmanın sarhoşudur. Bekâ şarabını içen kişi neşeyle dopdoludur. Onun başında aşk sarhoşluğu vardır:

Pür-neş‘e olup mey-i beķādan
Āsūde ser-i ḥumār-ı ‘aşķuz G72/3

2.2.2.4. Cevher, Gevher

Şiirlerde cevher Hz. Muhammed’le birlikte kullanılır. Cevher, varlığın özüdür. Peygamberimiz asalet sadeфинin tek incisidir, O, varlığın özüdür:

Merḥabā ey kuṭb-i edvār-ı velāyet merḥabā
Gevher-i yektā-yı aşdāf-ı necābet merḥabā K9/1

Felek, yoluna inci, mücevher döşer:

Kehķeşān şanma felek tevsen-i teşrīfi içün
Döşedi zīr-i ķademrāhına dürr ü güheri K6/4

Zuḥūr-ı ebr-i güher-bār-ı şer‘ -i Muştafā

Ḥazān-ı ‘ālemi maḡbūt-ı nev-bahār itdi K2/56

Ya vaşf-ı cevher-i zāt-ı şerīf-i pākūnde

Sezā mı böyle perākende nazm-ı nā-seḥḥār K11/42

Yüzin süren kişi ol ḥāk-i kīmyā-eşere

Mis-i ḥaḳīr ise hem-cevher-i nizār itdi K2/78

2.2.2.5. Cezbe

Cezbe, İlahî güzellik karşısında coşma, kendinden geçmedir. Aşık, Vahdet nuru karşısında kendinden geçer.

Derūnunda olan sūz u güdāz ü cezbe‘ -i tevḥīd

Anı gūyā ki sūzān eyledi her bir dem-i maḥrūr T21/5

Sende böyle cezbe-i ‘aşq-ı maḥabbet var iken

Her gören dir maḳdem-i pākūne elbet merḥabā K9/9

Olduñsa müncezib eger envār-ı vaḥdete TH 6/V

2.2.2.6. Cihân, Dünya, Dehr, Deşt-i Mecaz, Bâzâr-ı Galat-Bünyâd

Dünya, aldatıcı ve fesattır, gönül sarayını yıkar. Gönül sarayı bir mimara muhtaçtır:

Tezelzül itdi dehrün şadme-i kevn ü fesādından

Sarây-ı dil yıkılmışdur olur muḥtâc mi‘ märe K14/8

Dünyanın vefasına ümit bağlamak mümkün değildir:

Degül ümīd-i vefā dehr-i dūndan ḳābil TH 7/IV

Hadise dalgalarının korkusundan güvende olunmaz, insan kabarcık gibi sonu olmayan denizde yersiz yurtsuzdur:

N'ola āsūde olsaķ bīm-i emvāc-ı havādişden
Hābābāsā bu baħr-i bī-beķāda hāne-ber-düşuz G68/2

“Bu düzeni yanlış kurulmuş pazarda, alçak kişiler bizim kusursuz güzelliğimizin değerini bilinmezler de sanki biz kalp paraymışız gibi bizi reddederler!”

Kemāl-i cevdetin derk itmeyüp redd itmede nā-dān
Bu bāzār-ı ğalať-bünyānda řan kim naķd-i mağşūřuz G68/5

Bu dehr dōşeginde nice şahın azap içinde mat olduğunu gören kişi piyon olmayı kendine yücelik bilir:

Gören ‘azāb ile māt olduğın niçe řāhuñ
Bu nať -ı dehrde rif at bilür piyādeliĝi G137/5

Şair, işine, süsüne kendini kaptırmıştır:
Cihānuñ naķş u kārından o deñlü naĝme-perdāzum TH 1/V

İlgili beyitler: K9/23, K14/9, K13/9, K15/12, K15/7, K15/8,

2.2.2.7. Derûn

Derûn, şiirlerde iç, dâhil, kalp anlamlarında kullanılıyor. Derûn ile birlikte birlikte âyine-i kalb, hâne-i kalb tamlamaları da kullanılmaktadır. Ayrılık acısı aşığın içine işler:

Emān emān ğam-ı fūrķat derûna kār itdi
Belā-yı ‘aşķ u maħabbet tenim nizār itdi K2/1

Çün berg-i ĥazān reh-i fenāda
Ser-dāde-i rūzgār-ı ‘ aşkuz G72/7

Yok olup giden ömür sermayesi bu dünyada bir işe yaramaz:

Yazuğ yazuğ bu telef-kerde nağd-i ‘ ömrüme kim
Revācgāh-ı fenāda ne kesb ü kār itdi K2/21

2.2.2.10. Feyz

Divanda feyz, ilahî bereket, bolluk, suyun taşması anlamlarında kullanılır. Kalp Allah’ın feyziyle dolup taşar.

İlahî aşk şarabının billur kadehinin feyziyle kalp safa bulur. Nasıl ki pencerenin camı olmasa ev aydınlanamaz, kalbin aydınlanması için de billur kadeh gerekir:

Şafā-yı kâlbe feyz-i sāgar-ı billūr olur bā‘ iş
Eger kim revzen-i cām olmasa ĥāne ziyā almaz G73/3

Kalp ilahî feyizlerin nemini almaya meyillidir:

Kühsār-ı ĥaķīķatden idüp kesb-i ruṭūbet
Seyl-āb-ı füyūzāta güzergāh-ı neşībiz G75/8

2.2.2.11. Gaflet

Gaflet, gerçekleri görememektir. Müminin kalbi Allah’ın büyük arşıdır (tahtgâhıdır). Ancak zahire takılıp kalan kişi kalbini bırakıp ya kiliseye ya Harem’e (Ka’be’ye) koşar:

‘ Arş-ı ‘ aẓīm-i kâlbinî ģafletle terk idüp
Zāhir-peresti gör reh-i deyr ü Harem tutar G42/2

2.2.2.12. Gayb

Gayb, bilinmeyen, henüz zuhur etmemiş hallerdir. Şair gönül ehlidir, kalemi de gayb sırrının tercümanıdır:

Tercümân-ı sırr-ı ğaybü'l-ğaybdur hâmem baña TH 3/I

2.2.2.13. Hayret, Hayrân

Hayret veya hayranlık Allah'ın kudretine, yaratıcılığına hikmetine karşı duyulan en son duygu mertebesidir ki ifadeye sığmaz, orada ancak susulur ve o hal yaşanır:

Eger nakş ü nigâr-ı dil-keşin görse olup hayrân

İder engüş-i hayretveş güzîde hâmesin Behzâd T 85/4

Habbezâ ol dil-i nâdîde nazîr ü dil-cû

Ki ider âdemi hayretde o hüsn-i eţvâr K10/2

2.2.2.14. Hevâ

Hevâ, nefsin tabiatının gereği, süfli cihete yönelip ulvi cihetten yüz çevirmesidir. Nefsin hevâ peşinde koştuktan sonra eline geçen kâr sadece âhın dumanıdır:

Serde sevdâ dilde ekdâr-ı hevâ eksik degil

Kâr u kirdârũnda dũd-ı âhdur hem-dem saña G1/4

2.2.2.15. Hizmet (Hidmet)

Suflilere ve fakirlere hizmet etmek, onların maddî ihtiyaçlarını karşılamaktır:

Hâķ bu kim sa' y-i belîğĩn eşeri zâhir olup

Devlet ü dîne ' aceb hıdmetũn oldu der-kâr K10/27

Saňa pāy-endāz olur bir nesne yoķ çün bendede
Eyledüm bu nazmla dergāhuňa ھıdmet merھabā K9/19

2.2.2.16. Himmet

Himmet, Allah katında makbul ve mübarek bir kimsenin manevi yardım ile birini koruması, yardım etmesidir:

Baňa da bir teveccüh eyle maķşūda olam vāşıl
Du‘ ā vü himmete muھtācım ey şāhen-şeh-i devrān T71/24

Bendegānuň defterine kayd idüp bu bī-kesi
Eyle teşrīf-i қabūle ھüsn-i himmet merھabā K9/22

Beni kemter-nigāh-ı himmetünle kāmran eyle
Degülsem de sezā şarf-ı kemāl-ı ھüsn-ı enzāre K14/16

İlgili beyitler: K9/16, K14/17, K11/23, G52/1.

2.2.2.17. İlham

İlham, feyz yoluyla kalbe gelen özel bir anlam ve bilgi; kalbe konulan iyilik hissi, hayır duygusudur. İlhām-ı ھudā, ilhām-ı Rabbānī şeklinde şiirlerde geçer. Padişah, Allah’ın yeryüzündeki gölgesi olduğu için, onun kalbi Allah’ın ilhamına açıktır:

Sünūh itdi zamīr-i pākine ilhām-ı Rabbānī
Olup mülhem Cenāb-ı Muştafa ھān-ı felek-dergāh T24/5

Şafھا-i sīnesi ilhām-ı ھudāya meclā
Olur āyīne-i қalbinde ‘ ayān sırr-ı nihān T68/13

Żamīr-i nūr-baḥşı mühbiṭ-i āyāt-ı te'yīdāt
Şafā-yı sīnesi āyīne-i ilhām-ı Rabbānī T67/4

Żamīr-i tābnāki mühbiṭ-i ilhām-ı Rabbānī
Cebīni nūr-ı īmān ile mir'āt-ı cilā-dāde T30/9

2.2.2.18. İrşad

İrşad, doğru yolu, hidayet yolunu göstermek, kişiyi gafletten uyandırmaktır. Mürşidin vazifesi de dervişleri hak yola yönlendirmektir:

Olup seccāde-i irşadı yâ Rab dâ'imā mebsût
İde ehl-i sülûki terbiyetle mazhar-ı iḥsân T2/6

2.2.2.19. İstiğna, Kanâat

İstiğnâ, kişinin Allah'ın kendine kâfi olduğuna inanarak ondan başkasına ihtiyaç duymaması ve tenezzül etmemesidir. İstiğnâ, kanâatle mümkündür:

Revāk-ı sidre ṭâḳ-ı ḳaşr-ı istiğnâ ḳanā' atdür
Esās-ı şâh-beyt-i himmet-i bālâ ḳanā' atdür G52/1

2.2.2.20. Keramet, Keşf

Keramet, Allah katında makbul bir velinin ilahî lütuf ile gösterdiği büyük, sıra dışı marifettir. Keşf ise gizli kalmış bir şeyin Cenâb-ı Hak tarafından birisine ilham olunması ile ilgili gizli şeyin meydana çıkarılmasıdır. Kalplerin kişiye yönelmesi kerametın bir işaretidir:

Bu ḳadar celb-i ḳulûb etme kerāmetle olur
Sende var ḳuvvet-i ḳudsiyyeden elbet âşâr K10/29

Kerametın, sahibi tarafında ilan edilmesi hoş değildir:

Gösterüp sâhte takvâ vü kerâmet halka TH2/II

Keşif sahibi için delile gerek yoktur:

Müstâğni-i edilledür ehl-i mükâşefât

Meşhûd olunca kûy emel-i reh-nümâ ‘abeş G22/5

İlgili beyitler: G38/2, T111/2, T45/10, T68/18.

2.2.2.21. Kutb, Kutb-ı A’zam

Kutb, sözlük anlamıyla değirmeni döndüren demirdir. Kutb-ı A’zam, en büyük veli demektir. Kutb, âlemin ruhu, âlem de onun bedeni gibidir. Yani her şey kutbun çevresinde ve onun sayesinde hareket eder, her şeyi o yönetir.

Odur kûtb-ı velâyet mazhar-ı sırr-ı kerâmet kim

Huşûl-i emr aş‘ab ‘avn-i Hâkla sehl olur aña T74/2

Yegâne kûtb-ı ‘âlem gavş-ı a‘zam menba‘-ı ‘irfân

Cenâb-ı şeyhü’s-Seyyid ‘Alî nâm u velî-‘üvân T75/1

2.2.2.22. Mâsivâ

Mâsivâ, Allah’tan başka her şey demektir. Şiirde mâsivâ, kişiyi Cenâb-ı Hak’tan uzaklaştıran, dünyaya ait her şeydir, diğer bir söyleyişle “alâyık”tır. Kişi “kat’-ı alâyık”la, dünya ile alakalarını kesmekle huzura kavuşur:

İdüp kat‘-ı ‘alâyık mâsivâdan olmuş âsûde

Terâzû-yı nigâh-ı râğbetinde hâk ü zer yeksân T2/5

Mâsivâ terkin idüp kaç-ı ‘alâyık iderek
Tuḥfe cân olmışidi itmekile maḥv-ı vücūd T77/4

Mâsivâ, Hak yolunun önünde bir engeldir:

Sedd-i rehdür mâsivâ her ehl-i ḥâle gel göñül
Sâlik-i râh-ı Ḥudâ ol kim odur ekrem saña G1/3

Abdest almak da mâsivâ kirlerinden temizlenmenin ilk adımıdır:

Ṭahâret ile dergâh-ı Ḥudâda zıkr ü tesbîḥe
Vużû‘ itsün yusun el mâsivâdan cümle dervîşân T75/9

2.2.2.23. Nefs, Nefs-i Emmâre

Nefs, can, benlik, ruh, aşağı duygular demektir. Nefs-i emmâre kişiye hep kötülüğü emreden nefistir. Şair doğru yola gitmek ister ama nefis-i emmâre onu dalâlet mezarlığına çeker:

Ṭarîḳ-ı müstaḳîme sâlik olmak isterim ammâ
Çeker maṭmûre-iḍlâle durmaz nefis-i emmâre K14/2 d

Nefs, insanı şakî hale getirir:

Faḳîriñ ismini kıl zeyl-i defter-i su‘ adâ
Beni bu ḥâl ile nefsim şaḳî-şî‘âr itdi K2/91

Nefis, şeytanla birlikte kişinin helaki için çalışır:

Girüp a‘şâbıma şeyṭân gibi kaçd-ı helâkim çün
Kesüp biçmekdedür nefis-i ḥabîşim gibi ḡaddâre K14/6

İlgili beyitler: KT/5, K14/7, K3/44, G96/3,

2.2.2.24. Rızâ

Rıza iki türlüdür: 1) Allah'ın kulundan razı olması, 2) Kulların Allah'tan razı olmaları. Bu iki rıza halini gerçekleştiren nefse nefis-i marziye ve nefis-i râziye denir. Rıza makamında olan kul, Cenâb-ı Hakk'ın hiçbir tecellisinden şikâyetçi olmaz. Padişahlar, yeryüzünde Allah'ın gölgesi, temsilcisi olduklarından padişahın rızasını almak Allah'ın rızasını almak gibidir:

Rızâ-yı Hazret-i Hakla rızâ-yı pâdişâhiye

Muvâfık sa'y ide te'yîd-i dîn ü nef'-i dünyâyâ T61/13

Rızâ-yı Hakla cem' idüp rızâ-yı şâh-ı devrânı

Ola te'yîd-i dîn ü devlete hıdmetle müsteşnâ T36/18

İhlâslı kişi gökten kaza inse bile rıza menziline sabit olması gerekir:

Ser-menzil-i rızâda şebât-ı kadem gerek

Muhtlis olur mı nâzil olunca kazâ fezâ G7/8

Teslim ve rıza rûzgârı esmeye başladığında gönle oturan “ne”, “niçin” sorularının çöplerini bırakmaz, (temizler geçer):

Tenessüm eyledükçe bād-ı teslim u rızâ Tefvîk

Komaz cây-ı nişestin dilde hâşâk-ı çi vü çûna G128/9

2.2.2.25. Rind, Zâhid, Sofu, Vaiz

Divan'da Rind; zâhid, sofû ve vaizle mücadele halindedir. Rind, halkın kendisi hakkında söylediklerine aldırmandan gönlünce hareket eden, her şeyi ilahî takdire göre meydana geldiğini bilen, tefviz ve tevekkül ehli, zâhid ve âbidler gibi dinin şeklinde kalmayıp özüne ve içine nüfuz eden mutasavvıf kişidir. Rind, meyhaneden çıkmayan, devamlı sarhoş bir gönül adamıdır.

Sofu; mutaassıp, ham ruhlu, dinin özünden habersiz, şekilci ve katı kişidir.

Vaiz; dinin özünden habersiz kalıp sırf merasimle uğraşan, ham ruhlu, şekilperest ve zahirperest hocadır. İnsanları cehennemle korkutur.

Zâhid; ham sofı, ham ruhlu, pişmemiş, olgunlaşmamış, dinin özünden habersiz, şekilci ve zâhirci kişidir. Ârif ve âşık olmayan kişidir. Yahya Tevfik Efendi, şeyhülislam ve seyyid olmasına rağmen şiirlerinde diğer şairler gibi rind edâlıdır. Tevfik'in söyleyiş itibariyle diğer şairlerden farklı olmaması onun dindar olmadığını göstermez, bu, divan şairlerinin ortak tarz ve ortak üslubudur. Aşağıdaki beyit de Tevfik'in üslubunu ifade etmektedir:

Ne tarîk-i mescid ü ne hüd reh-i mey-hâne tüt
Eyleyüp taraf-ı tekellüf vâdî-i rindâne tüt G15/1

Ol rind-i bâde-der-bağal u cām-der-kefüm
Taḥmîl-i dūş-ı ğayr idemem kār u bārımı G138/5

Zâhid aşığın (rind) farkı:

Biri dāru'l-‘adni ister biri şâhib-hāneyi
Muḥtelifdür zâhid ü ‘âşıkda onun çün şaded G29/6

Sütûde ‘aynû'l-a‘yân mefḥarü's-sādât-ı şūfiyye
Zamîr-i enveri āyîne-i rûy-ı şevâb oldu T40/22

Görmedük bir niçe dem rind-i Felâtûn-re'yî
Rûz u şeb pây-ı ḥam-ı dağdağa fersûde midir G62/2

Sîneye çekse n'ola cānı gibi ‘izzetleyüp
Rinde bir ağzı koğar meşrebce hem-demdür şarâb G12/8

Yegāne-i fuzalā faḥr-i cümle-i ‘ulemā
 Hudā yegāne-i cihān mu‘ tenā-yı ehl-i diyār K11/16

Kemāl-i ḥilede şeyṭānı eyleyüp tezkīr
 Hezār la‘ neti bu vā‘ izān okur okudur G59/3

Ümmiddür kişiyi esīr-i niyāz iden
 Āzādegāna olmada vaż‘ -ı kibār bār G60/3

Bīrūn-şodān-ı dā‘ire-i ‘aql olanlara
 Zāhid қо та‘n-ı nūş-ı şarābı ḥarāmdur G39/4

Bu dem-i bārid bu zühd-i zemherīrāsā ki var
 Sende şeyḥim elbet olur vaż‘ -ı istiḥkār kār G33/2

Bugün tünd-i yeme sa‘y itme zāhid lütf-ı bār ile
 Peşimān olmayam ferdāda da belki günāhumdan G119/8

Ehl-i cāhı şayd içün ey zāhid eyle firīb
 Zīr-i dām-i ḥırkada tesbīhāsā dāne tut G15/8

Ferdā görince ‘afvı güneḥ-kāra münḥaşır
 Zāhid bu fevt-i fırşata şanma ḥacil degil G98/5

Zāhirde rind-i meykede olmaḳda ḥ̣ār u zār TH 10/II

Bīhūde ekl u şürb u menāmından ayrılup
 Ancaḳ ḳalır günāhı riyā-kīşe rūzeden G121/4

2.2.2.26. Riya

Riya, ikiyüzlü olma, özü sözü bir olmama demektir. Riyakâr kişinin ibadetleri kabul edilmez, çünkü o samimi değildir.

Âlûde-żeyl ü pâk-dile hûsn-i zan idüp
Tevfîküh ehl-i çirk ü riyâdan ferâğı var G35/7

Bîhûde ekl u şûrb u menâmından ayrılup
Ancak kalır günâhı riyâ-kîşe rûzedden G121/4

Dil-i erbâb-ı riyâyı da ferâmûş itme
Yalınız keşret-i eşnâm kilîsâda mıdır G62/4

2.2.2.27. Sabr

Sabr, dayanma, dayanıklılık demektir. Sabır üç türlüdür:

a) Belâlara sabır b) Günahlara sabır c) İbadetlere sabır.

Hâkden ref ile ben kuluñ ayaklandurdı
Ayağum yer mi başa eyleyemem şabr u qarâr K10/20

Nev bâde-i ümîd dilâ hâm ise biraz
Şabr eyle ‘avn-i Hâk ile olmaz degil degil G98/6

2.2.2.28. Sırr, Sırr-ı Ledûn, Râz-ı Derûn

Sırr, sözlük anlamıyla şiddetli ateş veya soğuk demektir. İstilah anlamıyla sırr ise gönül ehlinde ve keşif sahiplerinden başkasının idrak edemediği hususlardır. Sırr, râz, râz-ı derûn şeklinde de ifade edilir. Sır, kelimesi ayna ile birlikte kullanılır. İnsanın gönlü aynaya benzetilir. Sırlanan ayna Allah’tan gelen ilhamı daha güzel yansıtır:

Şafha-i sînesi ilhâm-ı Hudâya meclâ
Olur âyîne-i kalbinde ‘ayân sırr-ı nihân T68/13

Allah sırlarını ney sesiyle duyurur:

Esrâr-ı Hâk çün oldu mezâhirde âşikâr
Neyden şenîde oldu şadâ-yı Hudâ Hudâ G6/5

Hâsibû sırrına mazhar olan elbette olur
Habs-i enfâs ile esrâr-ı hayâta nâ’il G96/3

Haṭṭuñ ğubârı ideli dem-beste-i neşât
‘Uşşâk içinde vâkıf-ı esrârıñum senüñ G89/3

İki kişinin bildiği “sırr” değildir:
Tecâvüz eylese sır âhire nihân olmaz TH 7/IV

Şairin kalemi sırların tercümanıdır:
Tercümân-ı sırr-ı ğaybü’l-ğaybdur hâmem baña TH 3/I

İdüp muhâfaza râz-ı derûnı ve’l-hâşıl TH 7/IV

Odur kuṭb-ı velâyet mazhar-ı sırr-ı kerâmet kim
Huşûl-i emr aş‘ab ‘avn-i Hâk la sehl olur aña 74/2

2.2.2.29. Sülûk

Süluk; Bir yolu takip etme, bir tarikate bağlanma, manevi terakki mertebelerinde devam etme anlamlarına gelir.

Faḫîr-i nâtüvân da leng ü lûk idüp sülûk âhir
Kemiyyet ṭab‘a virdim ‘acz ile pîrâne cevlanı K1/21

Fehm itse isti‘ dâdını hüsni sülûk-ı hâlini

Elbette istiklâl u ruḥṣatla ider i‘ lâ-yı şân T20/4

2.2.2.30. Takdîr

Takdir, kıymetini bilme, kıymetini belirleme anlamlarına gelir. Takdîr-i İlâhî, takdîr-i Mecdî şeklinde söylenerek “kader” ifade edilir. Vefat tarihlerinde sıkça dile getirilir:

Duḡter-i sa‘ d-aḡter Eyyûb Efendi kim diriḡ

H̡âb-gâhın kıldı hâk-i tire taḡdîr-i Mecîd T95/2

Muvâfiḡ re‘y ü tedbîri hemîşe ḡükm-i taḡdîre

Muṡâbıḡ ḡavl ü fi‘ li ser-be-ser fetvâ vü taḡvâya T61/8

Dünya sarrafı mücevher deḡerindeki kişinin karşıındaki kefeye taşı doldurur, kişiye layık olduḡu deḡeri vermez:

Ḳann itme şayrafî‘-i cihân vaḡ‘ ı deng ider

Cevher muḡâbili kefi mîzânı seng ider G64/1

2.2.2.31. Takvâ

Takva; Allah’ın gazabından korkma, ḡükmüne saygı duyma, ḡünahlardan kaçınma gibi anlamlara gelir.

‘ Afîf-i mu‘ temen remz-âşinâ-yı re‘y-i müstaḡsen

Ki câmi‘ oldı ḡât-ı nûrı fetvâ-yı taḡvâyı T 117/5

2.2.2.32. Tama’

Tama’; açḡözlülük, bir şeyi hırsıla isteme demektir, kanâatin zıddıdır.

Tama‘ -ber-tîre seyl-âb-ı gıl-âlûd-ı kederdür lîk
 Leb-â-leb gevher-i âmâl ile deryâ kanâ‘ atdür G52/4

2.2.2.33. Tecellî

Tecelli; ilahî kudretin meydana çıkması, görünmesi, Hak nurunun tesiriyle kulun kalbinde hakikatin bilinmesi demektir.

Ḳulûb-ı sâlikâmı ğarḳ idüp nûr-ı tecellîye
 İder eṭvârı ḳurb-ı ḥazrete irşâd-ı güm-râhân T75/2

Olur yeksân tecellî herkese esbâb-ı ‘ işretten
 Sifâl-ı köhnede keyfiyyet-i şâd cām-ı Cem vardır G30/6

2.2.2.34. Tevekkül, temkin

Tevekkül, Allah’tan gelene razı olmaktır. Temkin, ölçülü hareket etme, tedbir, ihtiyat manalarına gelir. Tevekkül rindin şiarı; temkin zâhidin şiarıdır.

İden ehl-i tevekküldür cihānuñ zevḳini Tevfîḳ
 Düşen bîm-i ḥumâra destine cām-ı şafâ almaz G73/9

Ḥurûş-ı ‘ âlem-i âba ṭayanmaz lenger-i temkîn
 Ḥabâbından açarsa zevraḳ-ı mey yelkeni şimdi G145/4

Bu yemde lenger-endâz-ı tevekkül olmaḳ isterken
 Varır da keşti-i dil çarpılır elbette bir yâre K14/5

Keşti-süvâr-ı baḥr-i tevekkül olunca dil
 Tevfîḳ Ḥaḳ muvâfıḳ ider rûzgârumı G138/9

Medâr-ı keşti-i dil lenger-i tevekküldür
Vişâl-i şâhil-i âmâl-i rûzgâr işidür G63/7

2.2.2.35. ‘Ucb

‘Ucb, ameline, yaptığı işe güvenmektir. Bir diğer anlamı ise, yabancı kadınlarla beraber oturmak ve konuşmaktan pek hoşlanmaktır.

Vesaḥ-i ‘ucb ile âlûde iken dest ü dehen TH 2/III

2.2.2.36. Vahdet, Envâr-ı Vahdet

Vahdet; tek, yalnızlık anlamlarıyla birlikte tasavvufta, gönlünü tamamen Allah ile meşgul etme halidir.

‘Aceb tenhâ-nişîn-i vaḥdetem bir yâverüm yokdur TH 4/I

Olduñsa müncezib eger envâr-ı vaḥdete TH 6/V

2.2.2.37. Vird, Zikr

Vird, sık sık ve devamlı okunan duadır. Zikr, Allah’ı çok çok anıp azametini düşünmek ve esmâ-i hüsnâsını okuyup tefekkür etmek demektir.

Yeter ey ḥâme-i mikşâr ‘abeşdür taşdî‘

Olsun ol pâdişeh ḥayr-ı du‘â vird-i zebân T68/38

Kadd-ı sebân-ı vird eyleyüp târîḥ-i fevtin didiler

Kıla Ḥâce Şâlihâ Ḥanum cinânı cilvegâh T94/7

İdegör maşkala-i zikr-i Ḥaḳ ile Tefḫ

Mâsivâ jengini âyîne-i dilden zâ’il 96/6

Ṭahāret ile dergāh-ı Ḥudāda zıkr ü tesbīḥe

Vużū‘ itsün yusun el māsivādan cümle dervīṣān T75/9

Zebān-ı ḥālle her lūle zıkrū’llāh idüp gūyā

Getürdi cūṣa ṣādırvānı çağlarsa n’ola her ān T75/10

2.2.2.38. Bazı Mutasavvıflar

a) Hacı Bektaş Veli

Hacı Bektaş Veli’nin adı, Bektaşî şeyhlerinden Derviş Mahmud’un zelzelede vefatı münasebetiyle yazılan bir tarih manzumesinde geçmektedir.

Mefḥar-i ehl-i ṭarīḳ Ḥacı Bektāṣ-ı Velī

‘Ārif-i sırr-ı ledün şeyḫ-i velāyet-ālūd T77/1

3. BÖLÜM

DİVANIN TENKİTLİ METNİ

3.1. Transkripsiyon Alfabetesi

Şeyhülislam Yahya Tevfik Efendi'nin divanının karşılaştırmalı metni oluşturulurken yukarıdaki nüsha bilgileri ışığında her ne kadar müellif nüshası en güvenilir nüsha olsa bile mürettep olmadığı –mesela tarihlerin bir kısmı baş tarafta iken bir kısmı son taraftadır- için tertip açısından Süleymaniye nüshası esas alınmıştır.

Divan-ı Tevfik'in karşılaştırmalı metni hazırlarken şu yazım kurallarına uyulmuştur:

a) Farkların ve diğer özelliklerin aparatta yazılmasında uyulan metod:

1. Dipnotta belirtilen nüshaların isimleri ve kısaltmaları aşağıdaki şekilde yapılmıştır:

S: Süleymaniye Kütüphanesi, YahyaTevfik Efendi Bölümü No: 296

Ü: İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi No: T. 4479

E: Süleymaniye Kütüphanesi Es'ad Efendi Bölümü No: 3403

B: Beyazıt Kütüphanesi No: 5797

2. Şiirdeki herhangi bir beytin nüshada bulunmadığını belirtmek için aparatta nüshayı belirten harfin başına “ – “ işareti konulmuştur. Mesela bir gazelin 6. beytinin herhangi bir nüshada bulunmadığını belirtmek için: 6 –S kısaltmaları kullanılmıştır.

3. Nüsha farklılıkları aparatta belirtilirken, önce metne alınan şekil yazılmış, karşısında ise diğer nüshalardaki farklı şekil alınmış ve bu farkın geçtiği nüshalar belirtilmiştir. Mesela: l bezm: ins S

Ancak müstensihin yaptığı “yazım hatası” olarak gördüğümüz farklılıklar aparatta belirtilmemiştir. Mesela: l ħubūb: hubūb Ü

b) Çeviri yazıda (transcription) Arapça, Farsça harf ve kelimelerin yazılışında uyulan metod:

1. Bu tür bilimsel çalışmalarda uygulanmakta olan çeviri yazı sistemi kullanılmıştır. Buna göre, Arap-Fars alfabesinde bulunup da yeni Türk alfabesinde bulunmayan harfler şöyle gösterilmiştir:

ء ’

ث S, s

ح H, h

خ H, h

ذ Z, z

ص S, s

ض Z, z, D, d

ط T, t

ظ Z, z

ع ‘

غ Ğ, ğ

ق K, k

ك K, k, G, g, ñ

2. Arapça ve Farsçadaki uzun ünlüler de şöyle gösterilmiştir. Ā, ā و Ū, ū ى Ī, ī

3. Farsça “vâv-ı ma’dûle” –v- biçiminde gösterilmiştir. Örn. ħāb

4. Farsça edat ve ön ekleri, eklendikleri kelimelerden kısa çizgi ile (-) ayrı yazılmıştır.

Örn. ber-murād, nā-tamām...

5. Yapım eki işlevlerini taşıyan Farsça ekler, sonuna geldikleri kelimeye bitişik yazılmışlardır.

Örn. dīvāsā, cūybār, bihter, gülzār, meykede, hünerver, zerrīn...

6. Arapçada “Allah” lafzının muzafun ileyh olduğu olduğu durumlarda “ﷲ”, tek tırnak işaretiyle ayrılmıştır.

Örn. Abdu’llāh, Beytu’llāh...

7. Farsça ilk kelimedden sonraki kesrenin atılması ve iki ögenin ters çevrilmesi yoluyla oluşturulan birleşik isim ve birleşik sıfatlar yazılırken araya çizgi konmuştur.

Örn. mihnet-ḥāne, şikāyet-nāme...

8. Herhangi bir sebeple okunamayan veya şair tarafından boş bırakılan kelime ve ifadeler sıra noktalarla “.....” gösterilmiştir.

9. Farsça ikili tekrarların yazımında, tekrarlanan kelimeler arasındaki ek veya edatlar kısa çizgi arasına yazılmıştır.

ser-ā-ser, rû-be-rû, pey-der-pey...

3.2. Divanın Mevcut Nüshaları ve Tavsifleri

Şeyhülislam Yahya Tevfik Efendi’nin 4 adet nüshası vardır. Nüshalarının özellikleri hakkındaki bilgiler İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu cilt III-IV’den aynen alınmış, imlasına müdahale edilmemiştir.⁹⁵ Nüshalar hakkındaki düşüncelerimiz *italik yazıyla* belirtilmiştir.

⁹⁵ Olgun ve diğerleri, **a.g.e.**, C.III-IV, s.854.

a) E NÜSHASI: Es'ad Efendi Nüshası (Süleymaniye Ktb.) 3403

Bir kısmı sayfa kenarlarında ve metinde mailen yazılı olan gazel ve sairenin sonlarında söylenildiği tarihler kayıtlıdır. Gazeliyat kısmı bir sıraya, diğer kısımlar gelişi güzel sayfa kenarlarına yazılmıştır. Nüshada 2 na't, dördü Arapça ve bir Farsça olarak 60 tarih, bir nâ-tamam 4 kaside, kırk biri Farsça 190 gazel, bazıları Farsça 15 tahmis, 5 rubai, biri Farsça 6 kıt'a, mesnevi tarzında Farsça 15 tahmis, İstanbul hakkında 1 medhiyye, 1 lugaz, 2 murabba yazılıdır.

Baş:

زهي نو سال فرحصال و ميمون بشاهنشاه دين بادا همايون

noS:

... كشت امصار و بلاد ايليهر ك دنياده ايلدي حج وطواف حرم رب ودود

Yazan: Müellif hattı

Maddi tasvir: 83 yk, 211 X 141 ölç, talik yz, muhtelif satır, abadî taklidi kt, arkası ve kenarları kırmızı meşin ortası kadife kaplı, zencirekli ct.

Başta اشعار لشيوخ الاسلام توفيق افندمز عليه الرحمة والغفران باخط خود ibaresi ayrıca Sâib ve Naîm'in Farsça üç kıt'ası ile Hekimbaşı Mehmed Mes'ud ve Mustafa Sâlim imzalı iki temellük kaydı vardır.

b) Ü NÜSHASI: İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T.4479

Bu nüshada 1 kaside, 30 tarih, 13 na't, 172 gazel, 11 tahmis yazılıdır.

بحمدالله هبوب ايدوب نسيم عون يزدانى ورير كلغنجه آماله رنك ويردى خندانى

...دويه مز ذوقنى توفيق آنك بيكانه يه يسر يا لذت شعرم دهن يارانه ب

خط لعل لب دلبر كيبي مرغوب كلور

Maddi tasvir: 99 yk. 250X 156-185 X106 ölç. Talik yz, 17 st, abâdî kt, 1,23 ve 34.yapraklar nakışlı, ve tezhibli bk, kırmızı szb, yıldız cl, yeşil ve kırmızı renkte meşin ve şemseli, salbekli, kenar sulu, miklepli ct.

22b yaprakta şöyle bir kayıt yazılıdır:

املاه و اهده الداعى الفقير الى السلطان الخطير بشره الله بالنصر الكثير وفتح الكبير السيد يحيى توفيق
رئيس العلماء بدار السلطنة العلية القاضى بالعساكر المنصوره بولاية روم ايلى المعموره غفرله فى اواسط شوال
١٢٠٣

Yukarıdaki “İmlāhu v’ehdāhu” ibaresi yazdı ve hediye etti demektir. O halde Ü nüshasını yazan ve Sultan III. Selim’in tahta çıkışında sultana hediye eden de o dönemin Rumeli Kazaskeri olan Yahya Tevfik Efendi’dir. (H.1203/M. 1789) Yukarıdaki ibareden dolayı, Ü nüshasının 2. bir müellif nüshası olma ihtimalinin gözden uzak tutmamamız gerekir. Bu nüsha şairin vefatından 2 yıl önce yazılmıştır, belki de en yeni nüshadır. Bu nüshada bazı tarih kıt’alarının olmaması, padişaha sunulan bir nüshada gereksiz, detay olabilecek manzumeleri bizzat şair tarafından elenmiş olabilmesi de mümkündür.

c) S NÜSHASI: Yahya Tevfik Ef. (Süleymaniye Ktb.) 296

Bu nüshada münacât tarzında 1 kaside, 11 muamma, muhtelif mevzularda 30 kıt’a, 3 na’t, bir kısmı sayfa kenarlarında yazılı ve bazıları Arapça ve Farsça 110 tarih 150 gazel, 1 lügaz yazılıdır.

بحمدالله هبوب ايدوب نسيم عون يزدانى ويرر كلغنجة آماله رنك وبوى خندانى:Baş:

عالم آب ايچره اولور رونما بر طلوم باده كوررسك بي ريا:Son:

Maddi tasvir: 99 yk. 220 X140-159 X85 ölç. talik yz. 17 st. abâdi taklidi kt, kırmızı sbz, ve cl, kahveregi meşin zencirekli ct.

Başta Nakibüleşraf Mehmed Sıddık Ef.’nin vakıf mührüyle Yahya Tevfik Ef.’nin bir rubâisi vardır. Sonunda 16 yazısız ve numarasız yapraktan sonra iki yaprakta Âlî’nin sekiz beyitli bir gazeli ve ve bir sakal tarihi, Sultan III. Selim’in ve Sultan IV. Mustafa’nın doğum ve ölüm tarihleriyle Sultan III. Selim’in hal’ini intâc eden Yeniçeri isyanına ve bu arada birçok devlet adamlarının öldürüldüklerine dair bir fıkra yazılıdır.

d) B NÜSHASI: Bayazıt Devlet Ktb. 579

Bu nüshada 1 kaside, 7 na't, nâ-tamam 1 Ramazaniye, bazıları Arapça ve Farsça 170 tarih, 25 kî't'a, 146 gazel, bazıları Farsça 10 tahmis, 17 müfred, Farsça mürettep 39 gazel yazılıdır.

بحمدالله هبوب ايدوب نسيم عون يزدانى ورير كلغنجہ آمالہ رنك ويردى خندانى: Baş:

... فريب شيوہ اقبال كردون ميخورى توفيق دريغ اين دشمن مكر آشمارا دوست پندار: Son:

Maddi tasvir: 109yk, 237 X132-171 X82 ölç, talik yz, 23 st, abâdî taklidi kt, yaldız bk, kırmızı szb, ilk çift sayfa yaldız, diğerleri kırmızı cl, arkası ve kenarları meşin, üstü ebri kâğıt kaplı ct.

Başta ve bazı sayfalarda kütüphanenin resmi mührüyle Mehmed Esadü'l-Mevlevî mührü basılıdır.

Çizelge 3.1. Divan-ı Tevfik'in nüshaları

NÜSHA	VARAK	NA'T	TARİH	KASİDE	RAMAZANİYE	MEDHİYE	GAZEL	TAHMİS	RUBAİ	MUAMMA	LÜGAZ	KİT'A	FARŞA MANZUME	MÜFRED	MURABBA	TOPLAM
S NÜSHASI Yah.Tvf. Ef. No: 296	99	3	110	1			150			11	1	30				306
Ü NÜSHASI İst. Üniv. No: T.4479	99	13	3	1			172	11								200
E NÜSHASI Es'ad Ef. No: 3403	83	2	55 4 Ar. 1 Far.	4		15	149 41 Far.	15 15 Far.	5		1	5 1 Far.	1		2	253Tr. 4 Ar. 58 Far.
B NÜSHASI Beyazıt No: 5797	109	7	170	1	1		146 39 Far.	10				25		17	30	407Tr. 39 Far.

3.3. Nüsha Ailesi Kurmada Takip Edilen Yol

Nüşhaların şeceresinin oluşturulmasında bazı dikkate değer hususlar aşağıda maddeler halinde yazılmıştır. Es'ad nüshasının müellif nüshası olduğunu bize düşündüren birkaç hususa dikkat çekmek istiyoruz:

1) Eserin iç kapağında müellif nüshası olduğunu ifade eden bir not vardır:

Şeyhülislâm Tevfik Efendimiz'in kendi el yazısıyla yazdığı şiir kitabı)

مجمعه اشعار لشيخ الاسلام توفيق افنديمى عليه الرحمة والغفران باخط خود

2) Eserde müellifin, beyitlerin üzerini çizip yenisini yazmak suretiyle yaptığı düzeltmeler mevcuttur. Eski yazılan ile yeni yazılan ibarelerin birbirine

3) Esad nüshasında bazı gazeller derkenarda bulunmaktadır. Bu gazellerin daha sonra Yahya Tevfik Efendi tarafından kaleme alınmış ve bazı kelimelerin üzerinde değişiklik yapıldığını düşünüyoruz.

4) Ayrıca diğer nüshalarda olup da Esad nüshasında olmayan bazı tarihler ve şiirler de Üniversite nüshasında mevcut değildir. Bu durumda Üniversite nüshası Süleymaniye ve Beyazıd nüshasından önce kaleme alınmış veya Esad nüshasından ya da ondan istinsah edilen ve kayıp olan başka bir nüshadan (X Nüshası) kaleme alınmış olduğu düşünülmektedir. Bu iki nüshanın birbirine yakın tarihlerde kaleme alındığı da açıktır çünkü şairin daha sonra yazdığı ve müellif nüshasında olmayan şiirler bu nüshada da yoktur.

Esad nüshası (müellif nüshası) ile Üniversite nüshasında olmayan bazı şiirler Süleymaniye ve Beyazıd nüshalarında mevcuttur. Dolayısıyla bu nüshalar diğer iki nüshadan sonra kaleme alınmış olduğu düşünülmektedir.

Ayrıca bazı şiirler Süleymaniye nüshasında derkenarda bulunurken; Beyazıd nüshasında sıralamaya alınmıştır. Sonuç olarak Beyazıd nüshası Süleymaniye nüshasından sonra kaleme alınmıştır. Muhtemelen Beyazıd nüshası Süleymaniye nüshasından istinsah edilmiştir çünkü benzerlikler ve farklılıklar bu iki nüshada aynıdır. Ancak tam bir kopyası değildir çünkü Beyazıd nüshasında 85b'deki bir gazelin Süleymaniye'de olmaması Beyazıd nüshasının hem daha sonra istinsah edildiğini hem de müstensihin başka nüshalardan da istifade etmiş olabileceğini göstermektedir.

2. Müellif nüshasında yani Esad nüshasında olup da diğer nüshalarda olmayan bazı na-tamam gazeller sadece Üniversite nüshasında mevcuttur ve bu şiirler de Esad nüshasındaki sıralamaya uygundur.

Ancak Üniversite nüshasının Esad nüshasından doğrudan istinsah edilmediğini gösteren bir tek delil vardır o da Üniversite nüshasında Farsça gazeller ile Türkçe gazeller iç içe girmişken; Esad nüshasında bu gazeller sonda toplu halde bulunmaktadır.

3. Süleymaniye nüshası bizzat müellifin kendi kütüphanesinde olan bir nüshadır ve hem hacim olarak hem de sahh kayıtlarının bulunması açısından en güvenilir ve tertipli nüshadır. Süleymaniye nüshasında sahh kayıtlarının dışında nüshanın kontrol edildiğini gösteren başka işaretlere de rastlanmaktadır.

Diğer taraftan müellif nüshası en güvenilir nüsha olmakla beraber mürettep olmadığı –mesela tarihlerin bir kısmı baş tarafta iken bir kısmı son taraftadır- için tertip açısından Süleymaniye nüshası esas alınmıştır.

Ayrıca Süleymaniye nüshasında bazı şiirler kenarda başlamış, sonra geri kalan beyitler cedvel içine alınmıştır. Bazen de tam tersi olmuştur. Cedvel içinde olan bazı şiirlerin derkenarda devam ettiği görülmüştür. Bu da bize derkenardaki şiirlerle cedvel içindeki şiirlerin beraber yazıldığını ispat etmektedir. Bu yüzden derkenardaki şiirler normal sıralamaya alınmıştır.

Ayrıca Süleymaniye nüshasında hem sahh kayıtlarının olması, hem de diğer nüshalarla karşılaştırıldığı ya da kontrol edildiğini gösteren işaretlere rastlanması bu nüshanın sağlamlığını göstermektedir.

* (E 83a) Müellif nüshasında şiirlerin başında müellif tarafından “Yazıla!” ibaresi vardır.

* ħ (āḥir) ve mim (muḳaddem) harfleriyle müellif yer değiştirilmesi gereken beyitleri işaretlemiştir. (E 8a)

KARŞILAŞTIRMALI METİN

KASİDELER

1

Sebeb-i Tertīb-i Dīvān be-Nām-ı Sultān Selīm Hān

mefāilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Bi-ḥamdi'llāh ḥubūb idüp nesīm-i 'avn-i Yezdānı
Virüp gül-ğonca-i āmāle reng ü bŷy-ı ḥandānı
- 2 Tebāṣīr-i ṣabāḥu'l-ḥayr-ı nuṣret āṣikār oldı
Ṭulū'-ı mihr-i ṭālī' eyledi āfākı nūrānī
- 3 Bu eṣnāda egerçi sū'-i tedbīr iktizāsiyla
Zalām-ı zūlm u 'udvān kapladı ser-tā-ser ekvānı
- 4 'Amāṭārı olup çeşm-i baṣīret 'āṭıl olmuşdı
Nizām-ı mülke gelmiş idi fi'l-cümle perişānī
- 5 Kāvī iki 'adū-yı bed-nihād-ı Moskov u Nemçe
Olap yek-dil nümūdār itdiler bāgī firāvānı
- 6 Netīce naḳz-ı 'ahd u fesh-i sulḥa ibtidār idüp
İki cānibden itdiler gŷlŷ-yı bağy ü ṭuğyānı

1 S 1b; B1b; Ü 1b, E- ;

* S ve B'de başlık yok

3 Ü'de 3. beyit 5. beyitle yer deḡiştirmiş

3 B'de 3.beyitle 4.beyitin ikinci mısraları yer deḡiştirmiş

3 kapladı: kıldı B

6 ibtidār: ictisār Ü

- 7 Bu vechile kemāl-i ıztırāb üzre iken ‘ālem
Esās-efken idi mülk-i derūna ‘acz u hayrānı
- 8 ‘İbādu’llāha rahm u şefkat idüp Hāzret-i Mevlā
Hızır gibi meded-res eyledi Sultān Selim Hānı
- 9 İdince taht-ı ‘ālīye cülūs-ı meymenet-me’nūs
Tulū‘-ı mihr-i t̄ālī‘ rūşen itdi dīde-i cānı
- 10 Şeh-i ‘iffet-penāh-ı hālīş eline selīmü’t-ṭab‘
Zahīr-i hüküm-i k̄ānūnī mu‘ ayyen şer‘-i Sübhānī
- 11 Yed-i lutfıyla kaşr-ı ‘adli ta‘mīre idüp himmet
İdüp taḥrīb esāsından binā-yı zulm u ‘udvānı
- 12 Gören nazm-ı selīs-i pādīşāhı eyleyüp taḥsīn
Didiler kuvvet-i kudsiyyedür inṭāk iden anı
- 13 Çün İlhamī taḥallüş eylemiş eş‘ār-ı pākinde
Kelām-ı mu‘cizi olmaḳdadur ilhām-ı Rabbānī
- 14 Berā-yı tehniyet ol şāh-ı zī-şānıñ cülūsunda
Getürdi şevk-i tāriḥe gürūh-ı nükte-sencānı

13 Aşağıdaki beyitlere göre İlhamî mahlaslı şair III. Selim’dir.
Bana ilhām-ı Hak oldukda muhtās
Anınçün eyledüm İlhamî mahlās

Eden bu lutfu Mevlā-yı kerîmdir
Ezelden nâmımız Sultān Selim’dir

(Mustafa İsen ve Ali Fuat Bilkan, *Sultan Şairler*, Akçağ Yay., Ank. 1996 s.227.

- 15 Gürûh-ı şâ' irân fehm eyledikde rag̃betin şî' re
 Lisâna aldılar bu beyt-i Bâķī-i sühandânı
- 16 Metâ'-ı ma' rifet geldi zamânın buldıĝı demler
 Zer-efşân eylesün nergisler evrâķ-ı gülistânı
- 17 Teķaddüm eyleyüp sinn ü kıdemde kesb-i dânişde
 Çü sebķat eyledüm zât u zamânda cümle aķrânı
- 18 Kerem eyle şehâ taḥsîn idüp dīvân-ı eş' ârum
 Re'îs-i şâ' irân nasb eyle Tevfîķ-i senâ-ḥânı
- 19 Teķayyüd eyleyüp ' arz-ı tevâriḥe süḥan-sencân
 Der-i devlet-medâra eylediler vaz' -ı pîşânı
- 20 Kalemdeñ çıķdı çün bir beyt târiḥ-i cülûsıçün
 Huzûr-ı pâdişâha eyledüm taķdîme erzânı
- 21 Faķîr-i nâtüvân da leng ü lûk idüp sülûk âḥir
 Kemiyyet ṭab' a virdüm ' acz ile pîrâne cevlnı
- 22 Bi-ḥamdi'llâh o beytim ḥoş gelüp ṭab' -ı hümâyûna
 Buyurđı tâ ki ḥaddümdeñ füzûn taḥsîn u iḥsânı
- 23 Görince rag̃bet-i şâh-ı cihânı nazm-ı eş' âra
 Derûna geldi bir şevķ eyleyüm tertîb-i dīvânı

16 zamânın: revâcın Ü

17 sinn ü kıdemde: sinn-i kıdemde S

22 bi-ḥamdi'llâh: bi-' avni'llâh Ü, B

22 ḥaddimden: ḥaddinden Ü

- 24 Hülâşâ hâşıl-ı ‘ömrüm olan eş‘âr u güftârum
Gerek na‘t u kaşâyid ger ğazel ger medh-i sulţânî
- 25 Güzel taqđīm ü te’hîr eyleyüp harf-i tehecciyle
Beyâza naql idüp tesvîd-i evrâk-ı perîşânı
- 26 Şehen-şâh-ı ciḥānuñ nām-ı nāmîsin idüp ser-tâc
Müzeyyel eyleyüp medh eyledüm şâh-ı ciḥân-bânı
- 27 Ser-efrâz eyledüm eş‘âr-ı nâ-hencârumı yek-ser
Virüp dîvânuma vaşf-ı hümayûn ile ‘ünvânı
- 28 Rikâb-ı müsteṭâba ‘arz u taqđīm eyleyüp anı
Mişâl-i mûr-ı nâçîz itdüm ihdâ-yı Süleymânı
- 29 Du‘â-yı devlet-i şâhen-şeh-i devrâna âğâz it
Yiter Tevfîk taṭvîl-i kelâmıñ buldı pâyânı
- 30 İlâhî pâdişâhı ber-devâm it taht-ı ‘âlîde
Hemîşe Hızır u tevfiḳ-i Hudâ olsun nigh-bânı
- 31 Hudâyâ ‘askerin manşûr u a‘dâsın idüp maḳhûr
Mu‘în u Dest-giri ola te’yidât-ı Sübhânî

26 Müzeyyel eyleyüp medh eyledim şâh-ı ciḥân-bânı: Müzeyyel eyledim medh eyleyüp şâh-ı ciḥân-bânı S

Der-Na‘t-ı Hâzret-i Sultân-ı Ser-efrâz-ı ‘İlm ‘Arşa-i İ‘câz Gofte Şod Der-Eşnâ-yı
Sefer-i Hicâz *

mefâ‘ilün fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün

- 1 Emân emân ğam-ı fûrkat derûna kâr itdi
Belâ-yı ‘aşk u maḥabbet tenüm nizâr itdi
- 2 Olup hezâr süveydâ dilimde cive-nümâ
Misâl-i lâle-i pür-ḥûn-ı dâğdâr itdi
- 3 Şükûfte dâğ-ı nev-â-nevle bâğbân-ı kader
Fezâ-yı sînede tarḥ-ı şükûfezâr itdi
- 4 Leṭâfet-i gül olup ḥadd-i yâri yâd-âver
Figân ü nâlemi gülşende şad hezâr itdi
- 5 Olunca dâne-i âlî sirişke peyveste
Dü mülk-i çeşmi çü pîrâhen-i enâr itdi
- 6 İdince menba‘-ı ḥûn-ı cigerle âlâyış
‘Uyûn-ı a‘yanı cûşân u ḥûn-bâr itdi

2 S 4b; B 4a; Ü 25a

* S Der-Eşnâ-yı Sefer-i Hacc-ı Şerîf İyn Na‘t-I Laṭîf-râ Gufte

* Ü Bu faḳîr Mekke-i Mükerrremeye ‘azîmet ve Şâm-i Şerîfden nehzatımızda eşnâ-‘i tarîḳde inşâd
olunan na‘t-ı şerîfdir ki Muvâcehe-‘i Sa‘âdet’de ‘alenen ve ḳâ’imen ḳırâ’at olunmuşdur.

3 Fezâ: Ḳazâ B

5 mülk: pilk S, B

6 cigerle: ciger B

- 7 Aķıtdı seyl-i revān-ı sirişki her sūya
Ne āremīde ne ħod vāşıl-ı biĥār itdi
- 8 Tulū[‘]-ı şubĥ-ı vaţanda ĥulūl-ı ebr-i firāk
Mişāl-i şām-ı ġarībān cihānı tār itdi
- 9 Hevā-yı [‘]aşķ ile ĩmā-yı dest-i da[‘]vet idüp
Nihāl-i sâ[‘]idümi şûret-i çenār itdi
- 10 Sirişk-i dīde-i ĥasretle āh-ı [‘]ālem-gīr
Nühüfte rāz-ı derūnum hep āşikār itdi
- 11 Ne şabr u tākate ķudret ne keşf-i rāza mecāl
Esīr-i keş-me-keş-i derd-i ıztırār itdi
- 12 Hübüb-ı bād-ı ġam evrāk-ı [‘]ayş-ı ergād-ı mey
Mişāl-i berg-i ĥazān cümle tār u mār itdi
- 13 Bu sūk-ı [‘]aşķda dād u sitād-ı bī-südem
Bizā[‘]a-ı [‘]ameli müntic-i ĥasār itdi
- 14 Mey-i maĥabbet idüp ser-girān-ı istiġrak
Ne mest-i neş[’]e-i maĥvına hūşyār itdi
- 15 Tenezzül eylemeyüp rāh-ı Kays u Ferhāda
Ne geşt-i vādi ne ĥod meyl-i kūhsār itdi

- 16 Cefā-yı firḳate şabr itmeyüp vaṭanda gönül
Ümīd-i vaşla düşüp ğurbet ihtiyār itdi
- 17 Siyāh-rū-yı ser ü pā bürehne vü medhūş
Cünūn-ı ‘aşḳ beni şuḥre-i diyār itdi
- 18 Degül mu‘āmele-i baḥt ber-ḳarār üzre
Ne meyl-i āştı ne terk-i kār-zār itdi
- 19 Vücūdını hedef-i seng-i ṭa‘n idüp her bār
Şikest-i şīşe-i nāmūs u terk-i ‘ār itdi
- 20 Seḫer-resīde idüp şem‘-i baḥt-ı bī-tābım
Ten-i nizārumı hem-şūret-i fenār itdi
- 21 Yazuḳ yazuḳ bu telef-kerde naḳd-i ‘ömrüme kim
Revācgāh-ı fenāda ne kesb ü kār itdi
- 22 Gehī ‘alāyık-ı ‘aşḳ-ı mecāza dil-beste
Gehī tehassür-i va‘d-i vefā-yı yār itdi
- 23 Gehī sitāyiş-i keyf-i müdām-ı bāde idüp
Gehī şikāyet-i derd-i ser-i ḥumār itdi
- 24 Geh oldı bāde vü maḥbūb ile ğazel-perdāz
Gehī ḳaşāid ile midḥat-i kibār itdi

17 ser ü pā: ser-pā; şaḥre: şaḥrā Ü

18 āştı: āşınā Ü

- 25 Hezār pādşeh-i dehre ‘ arz-ı hāl şunup
Ne bir maḥalli didürdi ne der-kenār itdi
- 26 Ne irtikāb-ı me‘ āşīden ictināb itdi
Ne dār-ı āḥirete nesne iddiḥār itdi
- 27 İdüp ḥamīde çü çeng-i rebāb kām̄etini
Muḫaddem evc-i Ḥicāzīde sāz-kār itdi
- 28 Cenāb-ı Ḥazret-i Ḥaḫḫa hezār ḥamd olsun
Faḫīri mazḥar-ı ihsān-ı bī-şumār itdi
- 29 Ḥuşül-i kāmımın āmāde idüp esbābın
Bu demde der-ḥor-ı tevḫīḫ-ı Kirdgār itdi
- 30 İdüp muvāḫīḫ-ı taḫdīr-i re’y ü tedbīrim
Resīde-i şeref-i ‘ izz ü i’ tibār itdi
- 31 Rasūl-i muḫteremin Ravza-yı Muṭahharasın
Ziyāret eylemeḡe feyz-i iḫtidār itdi
- 32 Hücūm-ı ḥüzn ü firāḫı dü çeşm-i ümmīdim
Be-sān-ı dīde-i Ken‘ ān sefid-kār itdi
- 33 Ṭarīḫ-i vuşlatınuñ her ḫişār u aḫcārı
Mişāl-i seng-i yede çeşmi ḫatre-bār itdi
- 34 Ḳadem ḫadem reh-i vuşlat teḫarrüb itdikce
Hücūm-ı şevḫ dil-i zārı bī-ḫarār itdi

- 35 Nüvîd-i vaşla teķāzā-yı intizār-ı derûn
Mişāl-i nergis-i şehlâ dü çeşmi cār itdi
- 36 Ümîd-kāri-i taķbîl-i āstān-ı deri
Ser-i rehinde ten-i zārumı ğubār itdi
- 37 Şeref-resîden-i ferş-i reh-i muvāşalatı
Çü sâye cismimi kūyunda ħāksār itdi
- 38 Gözime ħār-ı muġeylānı meyl-i sürme idüp
Füsürde-rîk-i rehîni kuĥl-ı iftiĥār itdi
- 39 Cenāb-ı fahr-i rusûl hādî-i sivā-i sübûl
Ki ba‘şe Ĥālîķ-ı küll anı ihtiyār itdi
- 40 Vücûdın ‘illet-i ġā’iye-i ħalāyîķ idüp
Maĥabbetine anuñ Ĥaķ cihānı var itdi
- 41 Vücûd-ı enverini efser-i şefā‘at ile
‘Uşāt-ı ümmete bir şāh-ı tâcdār itdi
- 42 Şeb-i velâdeti āşārı ķaşr-ı Kîsrānuñ
Düvâzde küngüresin şarf-ı inkisār itdi
- 43 Hezār sâle fûrûzân olan mecûsîniñ
Nem-i müeşşiri itfâ-i beyt-i târ itdi

- 44 Diyār-ı Sāve ahālīsi nehr-i Cārīsin
Fūrū-güzeşte-i ḥāk-i ʿadem-dişār itdi
- 45 İdüp Azāzili menʿ istirāk-ı semʿinden
Zemīne hābiṭ ü қаşrın nigūnsār itdi
- 46 Ḥabībe daʿvet ü ikrām içün şeb-i miʿrāc
Sūḫūf-ı çarḥı kevākible zer-nigār itdi
- 47 Tırāz-ı ḥilʿat-ı miʿrāc ile idüp teşrīf
Rehīn-i şadr-ı şeref ʿizz ü iʿtibār itdi
- 48 O şeb ki daʿvet-i miʿrāc-ı kurb-ı ḥazret idüp
Gehī burāqa gehī refrefe süvār itdi
- 49 Varınca Mescid-i Akşāya enbiyā vü rusūl
İmāmete anı taqdīm ü ihtiyār itdi
- 50 İdüp güşāde derine ṭabāḳ-ı eflāki
Emīn-i vaḥyi yanınca rikābdār itdi

- 51 Verā-yı sidrede āzāde-i zamān ü mekân
Sürādikāt-ı hezārān ħucüb-güzār itdi
- 52 Güzār idince maḳāmāt-ı kâb-ı ḳavseyni
Firāz-ı şadr-ı *ev ednāda* ber-ḳarār itdi
- 53 İdüp mükāleme bî-ḥavf u şavṭ u bî-kem ü keyf
Miyānede nice sırr-ı nihān güzār itdi
- 54 Hezār nāz u niyāz ile ḳurb-ı Ḥazretde
Ne istedi ise is‘āf u kām-kār itdi
- 55 İdince ‘aṭf-ı ‘inān-ı maṭıyye-i ric‘at
Şalāt-ı ḥamsi ‘ibādına yādgār itdi
- 56 Zuhūr-ı ebr-i güher-bār-ı şer‘-i Muştafā
Ḥazān-ı ‘ālemi maḡbūt-ı nev-bahār itdi
- 57 İfāza-i keremi nev-nihāl-i islāmı
Nümā-pezir-i ‘aṭâyā-yı berg ü bār itdi
- 58 Virüp yedine mefātīḥ-i ‘ālem-i ḡaybı
Künūz-ı ‘ilmine Bārī ḥazīnedār itdi
- 59 İdüp duvāḳ-ı kerāmāt ile serīr-ārā
‘Arūs-ı ḥaclegeh-i mülk-i Kirdgār itdi

51 āzāde: ārāde S

52 Necm Suresi, 53/9. Ayet: “Onunla arasındaki mesafe, iki yay kadar yahut daha az kaldı.”

- 60 Ser-ā-ser eyledi rūṣen basīṭ-i ğubrāy
Çerāġ-ı dīni kenār-ı ‘ale’l-menār itdi
- 61 Livā-yı nuṣret-i islām olup cihān-ārā
‘Adūyı pā-zede-i leşker-i şıġār itdi
- 62 Şikeste gevher-i dendānını Hudā-yı Ğayūr
Firāz-ı ‘arşa sezā dürr-i şāh-vār itdi
- 63 Dü-pāre olalı engüşt-i mu‘cizenle kamer
Ğam-ı firāķıñ ile çehresin figār itdi
- 64 Zālām-ı küfr ü füsūku idüp cihāndan ref
Şu‘ā‘-ı dīnini ħurşīd-i iştihār itdi
- 65 Der-i kılā‘-ı muḳaffel bıkā‘-ı küffārı
Ğuşād-kerde-i miftāḥ-ı Zülfiķār itdi
- 66 Haşāt u zabb u zıbā‘ vü ṭa‘ām u eşcārı
Risāletine güvāḥ-ı süḥan-ġüzār itdi
- 67 İdüp baķiyye-i mā’-i vuzūsını icrā
Hezār naḥl-i kühen-sāli pür-şimār itdi
- 68 Hudā zemīnden idüp sāye-i vücūdını ḥıfz
Rü’ūs-i ümmete ḥaşr içün iddiḥār itdi

- 69 Esās-ı hayr-ı hitāma olup metānet-sāz
Fürū-fikende-i şūr u şer-i şirār itdi
- 70 Ġazāda māl-i ġanāyimle şad gedāyānı
Rehīn-i ‘izz ü ġinā şāhib-i yesār itdi
- 71 İdince şakḳ-ı ‘aşā-yı mecāmi‘-ārā
Büti şınup heme küffārı sū-güvār itdi
- 72 Ser-i aşābi‘i mā’-i nemīr idüp icrā
‘Ataş-ı ümmetine def‘-i ıztırār itdi
- 73 O şeb be-emr-i Hudā Mekke’-i Mükerrermeden
Medīne beldesine hicret ihtiyār itdi
- 74 Cenāb-ı şānī-i İşneyn *iz hümā fi’l-ġār*
Halīfe ber-ḥaḳ Ebī Bekri yār-ı ġār itdi
- 75 Hamāme ile idüp ‘ankebūtı fermān-ber
Viḳāyet-i der-i ġārda dü perdedār itdi
- 76 Eyā Ḥabīb-i Hudā-yı şefī‘-i rüz-ı cezā
‘Uşāt-ı ümmete Ḥaḳ dergehüñ medār itdi

74 (Tevbe) 9/40. Ayet: “Eğer Siz Peygambere yardımcı olmazsanız, Allah vaktiyle ona yardım ettiği gibi yine yardım eder. Hani kâfirler onu Mekke’den çıkardıklarında, iki kişiden biri olarak mağarada iken arkadaşına: "Hiç tasalanma, zira Allah bizimle beraberdir." diyordu. Derken Allah onun üzerine sekinetini, huzur ve güven duygusunu indirdi ve onu, görmediğiniz ordularla destekledi. Kâfirlerin dâvasını alçalttı. Allah’ın dini ise zaten yücedir. Çünkü Allah azîzdır, hakîmdir (mutlak galiptir, tam hüküm ve hikmet sahibidir).”

76 Hudā ey: Hudā-yı S

- 77 Cenāb-ı Hakk iki ‘ālemde zāt-ı enveriñi
Behem-kün-i şeref-i sūd-ı rû feḥḥār itdi
- 78 Yüzin süren kişi ol ḥāk-i kīmyā-eşere
Mis-i ḥaḳīr ise hem-cevher-i nīzār itdi
- 79 Zihī sa‘ādet-i ‘uzmā ki ṭālī‘-i mes‘ūd
Beni daḥīl-i civār-ı ‘aṭā medār itdi
- 80 Nezīl-i ḥūm-ı ḥümā-yı ḥamiyyetiñ Tefḥīk
Deriñde ḥaṭṭ-ı riḥāl-i girān-bār itdi
- 81 Sefīd-rīş ü sipihr-i dü āşim ü ‘āşī
Devām-ı fışk ile imrār-ı rūzgār itdi
- 82 Olup metābi‘-i iblīs-i bāhirü’t-telbīs
Firīb-i ḥurde-i nefis-i ziyān-kār itdi
- 83 Ne nehy-i münkere meyl ü ne emr-i ma‘rūfa
Ne ḥod evāmīr-i Bārīle iştīmār itdi
- 84 Ne bir ḳabūle sezā ḥayra maḫḫar olmuşdur
Ne bir vesīle-i ḡufrān olur medār itdi
- 85 Ne öyle mücrim ü ‘āşī cihāna gelmişdür
Ne anuñ itdiğini bir günāh-kār itdi

- 86 Günāhına göre me'yūs olurdı ammā kim
Onu semāhat-ı ṭab' ın ümīd-vār itdi
- 87 Ne ihtimāl ki tecvīz-i nehr-i sâ'il ide
Ki daḡḡ-ı bāb-ı nebiyy-i kerem-şî'âr itdi
- 88 Ne mümkün ide tehi-dest rû gedāsını kim
Kerīme medd-i yed-i 'acַz u iftiḡâr itdi
- 89 Hımāyet it yed-i keyd-i 'adūdan īmānım
O dem ki Hāḡ ṭaleb-i rūḡ-ı müste'âr itdi
- 90 Faḡīri ḡıll-i ḡalīl-i livā-yı ḡamdine al
O gün ki mihri Hāḡ ifrāt-ı tābdār itdi
- 91 Faḡīriñ ismini ḡıl zeyl-i defter-i su'adā
Beni bu ḡāl ile nefsim şaḡī-şî'âr itdi
- 92 Mesā'il-i melekine cevābım āsān it
O dem kesān beni tündāde-i mezār itdi
- 93 Zebāniyān eline girmesün giribānum
O dem ki herkese Mevlā cezā-yı kār itdi
- 94 Arā-yı na't-ı şerīfñ benim ne ḡaddimedür
Ki medḡ-i zātıñ bi'z-zāt Kirdgār itdi
- 95 Berāy-ı cā'ize naḡd-ı şefā'atıñ ister
Şikeste-beste ḡaşıdeyle i'tizār itdi

- 96 Hemîşe tâ ki Hudâ şubḥ-ı rûz-ı maḥşere dek
Maḥabbetîñ dil-i ‘uṣṣāka ğam-küsâr itdi
- 97 Şadefce-i bün-i deryâyı dilde perverde
Le’âli-i şalavâtı saña nişâr itdi
- 98 Gül-i taḥiyyat u ‘ıtr-ı selâm u ta‘zîmi
Çü berg-i sebz-i reh-âverd ü ber-güzâr itdi
- 99 Daḥi me‘âşir-i âl ü gürûh-ı aşḥâba
Ki emr-i dînde anları müsteşâr itdi

3

**Kaşîde-i Ramazâniyye Li-Muḥarriri’l-Fakîr Seyyid Tevfîk-i Şikeste-zamîr
Müzeyyel Be-Na‘t-ı Şerîf-i Terkîb-i Dîvân-ı Risâlet ü Manzûme-Tırâz-ı Dîvân-ı
Nübüvvet ‘Aleyhi Ekmelü’s-Salavât ve Efḍalü’t-Taḥiyyât***

mefâ‘ilün fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün

- 1 Kademte ḥayr-ı kudûm ey ḥuceste şehr-i şıyâm*
Ki oldu dil şeref-i maḥdemiñle nâ‘il-i kām
- 2 Degül hilâl-i cemâl ‘arz idince pîr-i felek
Ḥamîde-ḳadd ile ḥasret-keşâna virdi selâm
- 3 Yaḥud ki ebru-yı dil-cû-yı şâhid-i ümmîd
İder işâret-i îfâ-yı va‘d-i vaşl-ı merâm

3 S 7b; B 6a; E 2b*; Ü 29a

* **Kaşîde-i Ramazâniyye-i Müzeyyel Be- Na‘t-ı Şerîf-i Nebeviyye ‘Aleyhi Efḍalü’t-Taḥiyye B
DİĞER RAMAZÂNİYYE VE NA‘T-I ŞERİF S**

1* [Ey kutlu oruç ayı, hayırlı bir gelişle ayak bastın.]

- 4 Yaḥud ki nāḥun-ı engüşt-i dil-güşâyîdür
Ki silk-i dilden ide ḥall-i uḳde-i âlâm
- 5 Yaḥud irā'et-i sebbābe'-i 'itābıdur
İder ġarīm-i ġamı ṭard ile ihāfe-i tām
- 6 Yaḥud ki gezlik-i tîz-i müḥāsib-i a' māl
İder tırāş-ı ruḳūm-ı defātir-i āşām
- 7 Yaḥud ki şafḥa-i menşūr-ı âsmân üzre
Göründi zülfe-i ṭuġrā-yı maġfîret-aḥkām
- 8 Yaḥud ki cām-ı raḥîḳ-i ḥaḳîḳat-ârâdur
Ki ḳalb-i şāfe İder zevḳ-yâb-ı keyf-i müdām
- 9 Yaḥud ki cū-yı sipihr üzre nûrdan bir cîsr
Yapıldı 'adna mürûr itmekiçün ehl-i şıyām
- 10 Yaḥud ki keştî-i zer-lenger-i 'ināyetdür
Ki oldı bād-ı muvâfıḳ müsâ'id-i eyyām
- 11 Yaḥud kilîd-i zer-i ḳufl-ı kāmranîdür
Olup güşād ide neşr-i cevāhir-i ikrām
- 12 Yaḥud temîme-i bâzû-yı kām-baḥşıdur
Ki oldı şāhid-i kâme viḳāye-i endām
- 13 Yaḥud ki keffe-i mîzân-ı sūḳ-ı raḥmetdür
İder muvāzene-i ecr-i rûzedâr-ı enām

- 14 Yaḥud alup ele bir mūm-pāre-i sūrḥı
Dehān-ı şā'imi temhīrin eylemiş i' lām
- 15 Yaḥud ki oldu çü zer-nāvdān-ı Ka' be-i cūd
Ki teşnegān ola reyyān dīme-i in'ām
- 16 Yaḥud ki oldu fūrūzān semāda zer-ḳandīl
Berāy-ı ravza-i 'arş āstān-ı faḥr-ı enām
- 17 Cenāb-ı faḥr-ı rusūl mebde-i mezāhir-i küll
Delīl-i ḥayr-ı sübūl ber-güzīde mazḥar-ı tām
- 18 Mekīn-i *sümme denā* kām-bīn *ev ednā*
Rehīn-i vaḥy-ı Ḥudā reh-neverd-i heft-eccrām
- 19 Muḥammed-i 'Arabī ḥāne-zīb-i Muṭṭalībī
Zahīr-i şeyḥ u şabī faḥr-i enbiyā-i kirām
- 20 Melek-ḥadem o şeh-n-şāh-ı 'arş-ı peymānuñ
Derinde pādşehān-ı cihān kemīne ḡulām
- 21 Ter itmese leb-i ümmīdi baḥr-i luṭfundan
Olurdu rīk-i revān gibi ḥuşk-i ḳaṭr-ı ḡumām
- 22 Olinca ḥükmü revān ḥātem-i nübüvvetiniñ
Cemād u cānver oldu nigīn-i re'yine rām

18 (Necm)53/9. Ayet: Onunla arasındaki mesafe, iki yay kadar yahut daha az kaldı.

- 23 Cihāna ‘izz-i kudūmūñ teşekkürine felek
Ġazāl-ı mihri zebīḥ eylemekde her aḥṣām
- 24 Bülend-mesned-i hicret-serāy-ı ġārında
Yegāne şāḥibi Şiddīk-ı etdi istiḥdām
- 25 Tetāvül-i yed-i ġadr-ı ‘adūyi şarf içün
Viḳāye-i der-i ġār itdi ‘ankebūt u hümām
- 26 Varınca Mescid-i Aḳṣāya leyle-i mi‘rāc
Vücūd-ı pāki şaf-ı enbiyāya oldı imām
- 27 Olınca nağme-serā-yı nevā-yı ‘uṣṣāḳı
Reh-i ḥicāzdan evc-i bülendi tutdı maḳām
- 28 Olınca reh-beri pes-mānde *le’ḥteraḳtū* diyüp
Be-ğayr-ı vāsıta kıldı ḥuzūr-ı Ḥaḳda kelām
- 29 O mīzbān-ı ziyāfet-serā-yı levlākūñ
Ṭufeyl-i ḥūān-ı nevāl-i ‘aṭāsıdur ded ü dām
- 30 Mişāl-i zāt-ı neṭāḳīn edā-yı ḥıdmetde
Kenīzgānı çü çārūb iderdi şedd-i ḥırām
- 31 Eşābī‘-i kereminden zülāl idüp icrā
‘Aṭāş-ı ümmeti saḳy ile itdi def‘-i idām

26 vücūd-ı: vücūdum E

28 (Tāhā) 20/13. Ayet: Ben seni seçtim, şimdi (sana) vahyolunacak şeyleri dinle.

- 32 İdince recm-i şeyāṭīn-i inse remy-i ḥuṣāt
Ünūf-ı faṭs-ı e‘ādiyi eyledi ırḡām
- 33 Dü şāhid oldı şübūt-ı risālete bī-šek
Dü nīm olunca ser-i engüşti ile bedr-i tamām
- 34 Olinca sili-ḥar-i dest-i ḳahr u tedmīri
Fütāde oldı ḥazīz-i mezellele eşnām
- 35 Görindi şūret-i rū-yı şalāḥ-ı ‘ālemde
Ḥüsām-ı şer‘ ile itdikçe ḳaṭ‘ ırḳ-ı ḥişām
- 36 Eyā nebiyy-i mükerrem rasūl-i ḥayr-ı ümem
Veliyy-i ni‘met-i ‘ālem mürebbi-i eytām
- 37 Sen ol şehen-şeh-i evreng-i lī-ma‘allāhsıñ
Degül reside ‘uluvv-i maḳāmiña evhām
- 38 Şumār-ı fazlınuñ iş‘ārına degil vāfī
Nücūm olursa da şıfr-ı tezāyüd-i erḳām
- 39 Faḳīre ızın-i hümāyūn olursa erzānı
Ḥuzūra eyleyeyim ‘arz-ı ḥāl-i istirḥām
- 40 Kemīne bende-i şermende pür-güneḥ Tefḳ
Sefīd-riş ü siyeh-rū muḡfel u sersām

32 e‘ādiye: i‘ādiyi S

34 seyli ḥaver: seyl-i ḥaver S

- 41 Huzūr-ı devlete ref^ʿ -i ser-i niyāz idemez
Hamīde itmiş iken kām̄etini bār-ı haṭām
- 42 Mukib olup shevāt-ı na^ʿīm-i dünyāya
Hevā-yı nefsini icrā aña ehem̄m-i mehām
- 43 Mu^ʿāmelemde ḥasāret çeküp ^ʿabeş itdim
Nuḳūd-ı ^ʿömrümü şarf-ı metā^ʿib ü ālām
- 44 Ne meyl-i ṭā^ʿat-ı Mevlā ne terk-i nefs ü hevā
Ne fikr-i rūz-ı cezā ne taşavvur-ı encām
- 45 O deñlü sekre-i ğafletle ser-girānım kim
Mezāk-ı ṭab^ʿıma yeksān gelür ḥelāl ü ḥarām
- 46 Şemīm-i ṭayyib ü riḥ-i kerīhi fark idemem
Dimāğ-ı cānımı itmiş füsürde renc-i zükām
- 47 Ğubār-ı pāyınā düşdüm elim alup kaldır
Ayağ baş olmaya tā pāy-māl-ı rūz-ı kıyām
- 48 Muvaffak it beni ḳaṭ^ʿ -ı ^ʿalāyık-ı kevne
İdem huzūruña bī-ğill ü ğış teveccüh-i tām
- 49 Teşebbüs eylemişim dāmen-i şefā^ʿatınā
Ġazabla kesme elim ey şeh-i melek-ḥuddām
- 50 Ṭulū^ʿ -ı mihr-i hidāyetle ḳıl ḳarīrū^ʿl-^ʿayn
Ki çekdi dīde-i baḥta ğıṭā ^ʿimā-ı zālām

39 Huzūra: Huzūr S,
42 shevāt-ı: shevāta S
44 nefs ü hevā: nefs-i hevā S
46 ü: ile S
50 Dīde-i: dīde S

- 51 Reh-i selāmete luṭf it delālet eyle baña
Ki oldı ḥār-ı ḍalālet ḥalīde-i iḳdām
- 52 Ḥayāt virmese *lā-taḵnaṭū* beşāreti ger
Helāk iderdi beni derd-i ye's-i bī-hengām
- 53 Kerem kıl ismimi it zeyl-i defter-i sü'edā
Şaḳī deyu beni maḥşerde eyleme bed-nām
- 54 Olunca ümmete baḥr-i şefā' atıñ pür-cüş
Yiterdi âteşim itfāya nīm-ḳatre tamām
- 55 Kerīme keff-i su'āl ü niyāzı bāz itdüm
Ya nehr-i sā'il ider mi o ser-firāz-ı kirām
- 56 Emānet eyledim imānımı saña ḥıfz it
Ḥıyānet eylesün ol la'īn-i bed-fercām
- 57 Hemīşe tā ki be-her sāl devr idüp eflāk
Teceddüd ide ufukda hilāl-i şehr-i şıyām
- 58 Tūrāb-ı dergeh-i vālā cenāb-ı ravzında
Şükūfe-rīz ola naḥl-i gül-i şalāt u selām
- 59 Daḥi merākıd-ı āl u meḳābir-i aşḥāb
Ola defīne-i rıdvān-ı Ḥazret-i 'Allām

52 Zümer Suresi, 39/53. Ayet: “De ki: Ey çok günah işleyerek kendi öz canlarına kötülük etmede ileri giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz. Allah dilerse bütün günahları mağfiret eder. Çünkü O, gafur ve rahîmdir (çok affedicidir, merhamet ve ihsanı fazladır).”

Be-Na‘t-ı Rasūl ‘Aleyhi’ş-Şalātü ve’s-Selām

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

- 1 Olursa kilik-i luṭfuñ nīk-ḥāhum yā Rasūla’llāh
Olur ḥāl-ı ruḥ-ı raḥmet günāhum yā Rasūla’llāh
- 2 Eger baḥr-ı şefā‘ atden olursa nem-rubā-yı kām
Olur rīzān-ı iḥsān ebr-i āhum yā Rasūla’llāh
- 3 Hücūm-ı ḥāb-ı ğafletden nem-i luṭfuñla bīdār et
Güşād olsun bu çeşm-i intibāhum yā Rasūla’llāh
- 4 N’ola kuḥlu’l-cevāhirveş çekilsem çeşm-i ḥurşīde
Ser-i kūyuñda kemter gerd-i rāhum yā Rasūla’llāh
- 5 Ḥurūş-ı seyl-i ‘isyān hīç gezend eyler mi Tefvīkā
Der-i luṭfuñ iken puşt ü penāhum yā Rasūla’llāh

4 S 9b; B 3a; E 49a (derkenar); Ü 81b
3 bu: dü S

5

Nazîre be-Na' t-ı Merhûm Şeyh Sezâyî der-Medh-i Maḥbûb-ı Hazret-i Hudâyî

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

- 1 Şehen-şāhā vücūduñ tâc-ı mi' râc ile berterdür
Ayağın zirve-i ' arş-ı berîne baş berâberdür
- 2 Fürûzân nârı yek-ser gülşen-i berd ü selâm itdi
O nûruñ kim cebîn-ârâ-yı İbrâhîm-i Âzerdür
- 3 Metâ' -ı kâsid-i a' mālîmi biñ kez kesüp biçdüm
Senüñ endâze-i lutfuñ ümidimden füzünterdür
- 4 Zemîne sâye-endâz olmasañ şāhā ba' id olmaz
Ki zâtuñ tâb-ı mihri maḥv ider nûr-ı muşavverdür
- 5 Ne ḥâr-ı cevır ü ne ḥazânı der-peyi olmışdur
Senüñ ḥulk-ı ' azîmüñ nev-şükufte gonçe' -i terdür
- 6 Kerîmā n'ola da' vâ-yı taḥaşşüş itse Tevfîk
Degül bigâne dergāhuñda ' abd-i ḥâne-perverdür

5 B 3b

2 berden ve selâm: Enbiya Suresi, (21/69) “Ey ateş! Serin ve selâmet ol İbrahim’e! dedik.”

6

Cilve-şâzî-i Şâhid-i Na' t-ı Maḥbûb-ı Hudâ der-Libâs-ı Ta' bîr-i Tegazzül-güne
Edâ

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Kāmımı itdi mu' aṭṭar yine bād-ı seḥerî
Ġālibâ ravza-i maḥbûbıma itmîş güzeri
- 2 İdeli nâ'il-i engüşt-i işâret kâmeri
Kaldı vechinde anuñ dâğ-ı firâkuñ eşeri
- 3 Gerçi kim murğ-ı dili yâre uçurdum ammâ
Ser-i kūyında kalup oldu o da kebk-i deri
- 4 Kehkeşân şanma felek tevsen-i teşrîfi içün
Döşedi zîr-i kâdem-râhına dürr ü güheri
- 5 Târem-i çarḥda encüm degil ancak görinen
Çıkdı evc-i feleğe meş' al-i âhım şereri
- 6 Şaklasun gâze'-i hūrân-ı behişte Cibrîl
Dem ü dendânına çün meskaṭ ola bâl ü peri
- 7 İtdi çün micmere tebḥîr-i dimâğum Tevfîk
Yazıcaḳ maḥbereden midḥat-ı ḥayrû'l-beşeri
- 8 Şad hidâyâ-yı şalât ile tefârîk-i selâm
Âstânına ola pîş-keş-i muḥtaşarı

7

Münâcât-ı Nebeviyye ‘Aleyhi’s-Selâm ***mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün**

- 1 Sa‘ âdetlü saña yaḥşi şanandur yâ Rasûla’llâh
Eyü şanmazsa aḥvâli yamandur yâ Rasûla’llâh
- 2 Benânile mehi şakḳ eyleyelden zât-ı pür-nûruñ
Nebîlerde müşâr-ı bi’l-benândur yâ Rasûla’llâh
- 3 Günâhum olsa da tağlar kadar mîzân-ı maḥşerde
Senün bir zerrece lütfuñ girândur yâ Rasûla’llâh
- 4 Ciger yanmaḳdadur tâb-ı teb-i hicrünle sulṭânım
Zülâl-i bârid-i vaşluñıla ḳandur yâ Rasûla’llâh
- 5 Saña Tevfîḳ ider na‘ t-ı şerîfünle ‘ubûdiyyet
Şefâ‘ at ḳıl bu ḥizmetle ḳazandur yâ Rasûla’llâh

8

Ḳaşıde-i Ramâzâniyye-i Nâ-tamâm**fe‘ ilâtün fe‘ ilâtün fe‘ ilâtün fe‘ ilün**

- 1 İki günli feleğün sâ‘ ati idüp devrân
Ġurre-i rûza zuhûr itdi çü râ-yı ramazân
- 2 Pertev-i mihr-i hidâyetden idüp kesb-i şu‘ â‘
Maşrıḳ-ı nûr-ı sürûr oldı dil-i ‘âlimiyân
- 3 Rûz-ı rûşen gibi âyîne-i dil-i pertev-zâd
Zulmet-i şeb gibi reng-i kederi itdi nihân

7 S 4a; B 3a; Ü 24b; E 9b

* E - Başlık yok.

8 B 7b

- 4 Ža‘ file rūze-keşān mülhāk-i emvāt olıcaķ
Dem-i ‘İsā gibi cān-baķş olur şavt-ı ezān
- 5 Oķınur meclis-i yārānda vaķt-i iftār
Sūre-i Mā’ide vü Kevşer ü ayāt-ı Duĥān
- 6 Her ķanādīl-i fūrūzān ile arz-ı ğayrā
Tāķ-ber-kevkeb-i eflāke olur ta‘ ne zamān
- 7 Giceyi gūndūze tebdīl idüp vaż‘ -ı ĥabān
Ĥord u ĥāb eyledi yek-dīġere taĥvīl-i zamān
- 8 Rūz-ı rūşenden olup şeb sūrūş-ı bī-behre
Buldı eķrāf-ı leyālīde ma‘ āşa imkān
- 9 Şaĥn-ı iftāra hūcūm eyleyerek her yaķadan
Şıġınup girdi boġāz cengine hep ġūrisnegān
- 10 Ceng-i ĥarbi ķalınup taķta‘ a-yı mil‘ aķadan
Zed ü berd itmeġe başladı şufūf-ı dendān

9

Kaside

fā‘ ilātūn fā‘ ilātūn fā‘ ilātūn fā‘ ilūn

- 1 Merĥabā ey ķuţb-i edvār-ı velāyet merĥabā
Gevher-i yektā-yı aşdāf-ı necābet merĥabā
- 2 Ĥayr-maķdem ey ġüzīde mehbiţ-i ilhām-ı Ĥaķ
V’ey mu‘ allā maţla‘ -ı şems-i bidāyet merĥabā

- 3 Sensin ol mişkātü'l-envār-ı meşābīḥ-i 'ulūm
Nūr-baḥş-ı a' yun-ı a' yān-ı ümmet merḥabā
- 4 Lem' a-i nūr-ı nigāhuñ meş' al-i rāh-ı şavāb
Nūr-ı re' y-i şā' ibūñ Hızr-ı tarīkat merḥabā
- 5 Bir nazarda eyledūñ keşf-i zamīr-i sālīkān
Rūšenā çeşmüñdeki nūr-ı firāset merḥabā
- 6 Sikke urup başuña şāḥib- ayār-ı Kirdgār
Eşrefī nāmıyla çün zer bulduñ 'izzet merḥabā
- 7 İşūñ āltūn eyler elbet pāyīña rū-māl olan
Ḥāk-i pāyuñ olmış iksīr-i sa' ādet merḥabā
- 8 Feyz-i teşrīfūñle oldı rūzedār-ı hicrūñe
Her gün 'id ü her gice kadr-i sa' ādet merḥabā
- 9 Sende böyle cezbe-i aşk-ı maḥabbet var iken
Her gören dir maḥdem-i pākūñe elbet merḥabā
- 10 Ḥaḫ bu kim bir mūcib-i fetvā-yı müftī-i zamān
Vācib oldı saña ikrām u ri' āyet merḥabā
- 11 Nükte-i lā-yü' refū illā zevūh oldı 'ayān
Ol kerīmü'ş-şān saña itdükçe raḡbet merḥabā
- 12 Biriñüz şeyḫ-i şerī' at biriñüz şeyḫ-i tarīk
İtdüñüz cism ile cānveş ḥüsn-i ülfet merḥabā
- 13 Müjde-i teşrīfin itdi hem-çü būy-ı pīrehen
Külbe-i aḫzānıma feyz-i meserret merḥabā
- 14 Dürr-i şehvār-ı kelām-ı pākūñ işār eyleyüp
Oldı gūş u hūşumuz pür-zīb ü zīnet merḥabā

11 *lā-yü' refū illā zevūh*: “Ehlinden başkası bilmez.” Anlamında Arapça bir ibaredir.

- 15 Tîb-i enfâsuñ meşâm-ı cānı ta‘ ẓîr eyleyüp
Bezme neşr oldu ser-â-pâ bûy-ı cennet merhabâ
- 16 Çün kâdem-rencide kılduñ hâne-i vîrâneme
Mürdegâni eyledüñ ihyâya himmet merhabâ
- 17 Bendeñi müstağrak-ı lutf eyledüñ ser-tâ-be-pâ
Bende yok bu ni‘ metüñ şükrine kudret merhabâ
- 18 Vire Hâk her haṭveñe hacc-i piyâde ecrini
Çün tevâzu‘ ile itdüñ kesb-i rif‘ at merhabâ
- 19 Saña pây-endâz olur bir nesne yok çün bendede
Eyledüm bu nazmla dergâhuña hıdmet merhabâ
- 20 Cür‘et itdüm midḥatüñde vaż‘ -ı küstâḥâne
Eyle taḳşîrâtımı ‘afv u ‘ inâyet merhabâ
- 21 Hâksâr-ı dergehüñ Tevfîka olup dest-gîr
Bî-dirîğ it ḥüsn-i enẓâr-ı ḥimâyet merhabâ
- 22 Bendegânuñ defterine kayd idüp bu bî-kesi
Eyle teşrîf-i kabûle ḥüsn-i himmet merhabâ
- 23 Dünyede şâh-ı cihân ‘ uḳbâda cedd-i emcedüñ
Diye hoş geldüñ saña ehl-i cennet merhabâ

10

Kaşîde-i Teşekkür-i Esb 'an Cānib-i 'Osmān Paşa

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Bāreka'llāh zihī eşheb-i refref reftār
Nermdür cünbişi çün esb-i nesīm-i eşhār
- 2 Hābbezā ol dil-i nādīde nazīr ü dil-cū
Ki ider ādemi hayretde o hūsn-i eṭvār
- 3 Zülfi çün kākül-i hūr oldı laṭīf ü hoş-bū
Dem-i müşkīn demi çün perçem-i yār 'anberi bār
- 4 Cisminüñ berg-i teri gönçe gibi cildi na'īm
Semmi pūlād gibi şa' b u metīn ü düşvār
- 5 Cebhesinde görinüp nūr-ı şabāhu'l-hayr
Maḳdeminde eşer-i yūmn ü sa' ādet der-kār
- 6 Gūşı mānend-i ḳalem dümi nümūdār 'ālem
Perçemi tūğ-ı beşāret kefeli ṭabl-ı vaḳār
- 7 Çün burāḳ eylese ger berḳ mişāli cevlan
Şarḳdan ṭarfetü'l-'ayn içre ider ḡarba güzār
- 8 İbrişīm olsa 'iḳāl-ı ḳademi şāyeste
Pāy- bend olsa sezādur aña tār-ı enzār

- 9 Olsa ħurşīd rikāb u meh-i nev sīmīn-na‘l
Yakışur ġāşiyesi aţlas-ı çarġ-ı devvār
- 10 Rākibi kendüyi āb üzre sabāĥatde şanur
Nermi-i seyri anuñ tā o ħadardur hem-vār
- 11 Ser-i yek-miĥda rakş-āver olup sür‘ atle
Eylemez berg-i güli zīr-i ħademde āzār
- 12 Cereyān eylemede cedvel-i sīm-āb gibi
Aña yek-sān görünür ‘arşa-i deşt ü kühsār
- 13 Baña ıştābl-ı keremden anı iĥsān itdi
O velī-manĥabe düstūr-ı mekārīm-āşār
- 14 Fārisü’l-ĥayl-i kerem Ĥazret-i ‘Oşmān Paşa
Ĥāmi-i nevķ-i ‘aţā sābıķ-ı fersān-ı kibār
- 15 O keremver ki vefā eyleyemez bī-şübhe
Yek-deme baĥşışine mā-ĥaşal-ı kār u biĥār
- 16 Merd olan böyle eñ a‘ lāsını iĥsān eyler
Tā ki ĥalk eylemeye hezl iderek istiĥķār
- 17 Dāverā Cem-menişā ĥaķ bu ki maĥşūş olmış
Luţf u iĥsān u kerem zātıña zībende-şi‘ār
- 18 Zīr-i rān oldu baña eşheb-i kāmım çün kim
Niçe meydān alınur seyrimi itsün aġyār

- 19 Gerçi kim Mısr oyunun bilmem o başka fendür
Lîk Türkmānce silahşörlüğe mişvārum var
- 20 Hākden ref ile ben ıuluñ ayaılandurdu
Ayaıum yer mi başar eyleyemem şabr u řarār
- 21 Tab uña cūd u kerem řöyle teķāzā eyler
Ki kerem eylemeğe cüz i sebep var mı arar
- 22 Bi l-bedāhe bu şaşide-beçe-i muhtaşarı
Saña arız eyler isem cāy-ı teşekkür izhār
- 23 Keremün gibi benim de şalemüm çāpükdür
Az zamānda bu şadar itdi teşekkür izhār
- 24 řevķ-i didāruñ ile n ola olursam pür-gū
Görse āyineyi tūti ider elbet güftār
- 25 Keyd-i a dādan idüp hıfz u hırāset řāmı
Oldı sāyeñde hep āsūde-niřin ehl-i diyār
- 26 Ali Beg gibi ser-efrāz-ı bağatı dīnün
Re y ü tedbīrün ile şatli olundu iħbār

18 çün: çünkim S (Müstensih, muhtemelen müellif nüshasında olmamasına rağmen vezni tutturmak için “çünkim” şeklinde yazmıştır.)

20 ayaılandurdu: ayaılandırduñ S

26 tedbiri: tedbīrün S

- 27 Hâk bu kim sa‘y-i belîğîñ e‘seri zâhir olup
Devlet ü dîne ‘aceb hıdmetüñ oldı der-kâr
- 28 Mazhar-ı hayr-du‘â-yı şeh-i devrân olduñ
Dü cihânda bu sa‘âdet yetişür saña medâr
- 29 Bu kadar celb-i kulüb etme kerâmetle olur
Sende var kuvvet-i kudsiyyeden elbet âşâr
- 30 ‘Afv kıl ‘arşa-i medhûñde kuluñ Tevfîk^ı
Eyledi esb-i kalem bî-edebâne reftâr
- 31 Hâbt-ı işvâ ile ger tayy-ı tarîk eyler isem
Eşheb-i tab‘ı yarandurdı sipihr-i ğaddâr
- 32 Kâsabu’s-sebk-i şenâñı n’ola itsem ihrâz
Baña râm oldı bunuñ gibi semend-i rehvâr
- 33 Ba‘d-i hâzâ olarak kerem i‘anân-ı sür‘at
Gezerim ‘arşa-i medhûñde virüp ata kıyâr
- 34 Dâ‘im âsûde olup renc ü kederden zâtuñ
İdesüñ devlet ü ikbâlile şadruñda qarâr
- 35 Yüz sürüp pâyuña ikbâl ü sa‘âdet dâ‘im
Konmaya kûşe-i dâmânuña gerd-i ekdâr
- 36 Dâ‘imâ böyle keremlerle ser-efrâz olup
‘Aded-i müyî kadar Hâk vire hayr-ı bisyâr

11

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

- 1 Sep̄ide-dem ki fūrūg-ı ʔalī' a-i dümdār
Revāk-ı bāşıramı ʔıldı maşrıku'l-envār
- 2
.....
- 3 İderdi kimini pīrāye-baḡş-ı genc-i nihān
Kimini rūy-ı dükān-ı meḡāsin ü āşār
- 4 Teraḡḡub eyleyüp iḡbāl-i rūz-ı bāzāra
Ne sūd dād ü sitād ü ne fā'iz-i Kirdār
- 5 Vüfūr-ı zınnet-simār-ı fikir-i şūmundan
Bu ḡāl üzre niḡe māh ü sāl ʔıldı gūzār
- 6 Rehīn-i gerd-i ḡamūl-āver-i kesād olup
Der-i dükān-ı dil oldı çü raḡne-i dīvār
- 7 Ol ana dek ki serā perde-i taḡayyülden
Berīd-i mülhem-i ḡaybī idüp vücūd-ı ızḡār
- 8 Olınca luḡfila teşrīf-sāz-ı feyż-i ḡudūm
Derūn-ı şīneye ʔıldı ifāze-i envār

11 S 42b, B 37b

2 Metinde boşluk var. S,B

- 9 Hemān faḳīr-i idüp cāy-gīr-i luṭf-ı hıṭāb
Bu gūne eyledi tevcīh-i vecche-i āzār
- 10 Ki ey nühüfte-i tārīk-cāy-ı künc-i ḥumūl
Bu vaż‘ -ı nā-ber-reste tegāffūl it zinhār
- 11 Neden bu rütbe ḥamūd-ı nevā‘ir-i fiṭnat
Nedür bu deñlü cemūd-ı ḳariḥa-i efkār
- 12 Teḳayyüd eyleye gör başt-ı inḳıbāz-ı dile
Derūnuñ eyleme ālūde-i ğam ü ekdār
- 13 Degül mi mışḳale-i ḥāme-i süḥan der-dest
Bu rütbe āyīne-i ḳalbūñ itme pür-jengār
- 14 Ḥazīne ḥāne-i ḥātırdan eyleyüp iḥrāc
Bir iki kāle-i uṭrūfe naḳş-ı zerrīn-tār
- 15 ‘Arūs-ı midḥat-ı pākine eyle pāy-endāz
Ol keremūñ ki odur mefḥar-ı üli’l-ebşār
- 16 O zāt-ı şāf-güher kim debīr-i levḥ-i ezel
Bu gūne vaşfına oldu ḳalem-keş-i eş‘ār
- 17 Yegāne-i fużalā faḥr-i cümle-i ‘ulemā
Ḥudā yegāne-i cihān mu‘tenā-yı ehl-i diyār

17 B nüshasında, 17. beyt yukarıdaki gibi yazılıdır, ancak S nüshasında aşağıdaki beyt yazılmakla birlikte derkenarda ise “şah” kaydıyla yukarıdaki beyit yazılmıştır.
Şerīf-i sa‘d-meniş zāt-ı Bū ‘Alī-vezīreş
İmām-ı faḥr-reviş mīr-i şadr-ı istiḥzār S

- 18 Emān-ı dīn-i mübīn hırz-ı cān-ı devlet ü dīn
Penāh-ı ehl-i yakīn müsteşār-ı nīkū-kār
- 19 Cenāb-ı maẓhar-ı feyz-i tecellī-i Raḥmān
Güzīde şadr-ı şūdūr ü sūtūde faḥr-ı kibār
- 20 Edīb ü fāzıl u taḥrīr-i aşma‘ī taḥrīr
Lebīb ü kāmīl-i ‘arīfū’l-ma‘ā āşār
- 21 Berīd-i himmeti hıẓr-ı tarīķ-i fevz ü necāt
Fūrūġ-ı fikreti necm-i Ḥudā-yı her kirdār
- 22 Ğamām-ı ‘ālem-i efdāline olunsa kıyās
Mişāl-i reşḥa-i bī-sūd olur seḥāb-ı bahār
- 23 Kenār-ı lücce-i tūfān-ḥīz-i himmetinüñ
Kemīne kaṭre-i nāçizi ḳulzüm-i zühār
- 24 Olursa zılle-i bāb-ı felek-cenābı eger
Bulurdu rif‘at-i şān bu sipihr-i süfle-şi‘ār
- 25 Cihānı rüşen ider miydi mihr-i ‘ālem-tāb
Derinde nāşiye-sāy olmasaydı leyl ü nehār
- 26 İdince ‘atf-ı inān semt-i şi‘r ü inşāya
Vüşul-i gerd-i nūḥustīn-i ḥaṭvesi düşvār
- 27 Nesīm-i nerm-i ḥayāt-āver-i mekārımı ger
İderse luṭfıla bir şüre-zār-ı ḥuşka güzār

- 28 Olup çü bâğ-ı cinân berg ü bârı her dem ger
Olurdi hâki ‘ abîr ü gül -i teri bî-ğâr
- 29 Zamânı geldi ki ħurşîd-i ‘ âlem medħi
Fîrâz-ı maṭla‘ -ı dîğerden ola şu‘ le-nîşâr
- 30 Degül ‘ izâr-ı dil-ârâda ħaṭṭ-ı müşğîn-târ
Yem-i melâḥat ider ‘ anberîn rehîn-i kenâr
- 31 Kemîn-nigâh ile şad guft ü gû idüp dildâr
Zebânım eyledi maḥşûr o nergis-i bîmâr
- 32 Derûnum eyledi pür-pîç ü tâb şad sevdâ
Ĥayâl-i ħam-be-ħam-ı gîsuvân-ı ‘ anber-târ
- 33 Me‘âl-i ‘ aşka nigâh it ki yansa pervâne
İder vücûdını ma‘ şûkı aña şem‘ -i mezâr
- 34 Çü zerre sen daħı Tevfîķ it vücûd ızhâr
Ṭulû‘ idince o ħurşîd-i ‘ âlem-i envâr
- 35 ‘ Ulüvv-i mertebe şadrâ felek mekân-ğadrâ
Eyâ keremver-i dehr ü kerîm-i pâk-tebâr
- 36 Sen ol vaḥîd-i zamân ü ferîd-i devrânsın
Ki ħâş oldu saña ħulķ-ı Ĥâlık-ı Settâr
- 37 O yekke-tâz-ı fenâfî-i faẓl u dânişsin
Ki oldu kūh u feẓâ esb-i ṭab‘ uña hem-vâr

- 38 O hā'iz-i aşabü's-seb-i ma'rifetsin kim
Müsahar oldu saa mülk-i dāni ü gūftār
- 39 Vücūd-ı pākūñ o mecmū' a-i mekārimdür
Ki vafı olmadı küncide-i leb-i tezkār
- 40 Haāyış-i kerem-i hulkun idüp istirkāk
Derūnde halka-be-gū oldu cümle-i arār
- 41 Keremverā güher-i nazm-ı pākini vafa
Kemāl-i 'aczim idi seng-i rāh-ı tab' -ı nizār
- 42 Ya vaf-ı cevher-i zāt-ı erif-i pākūnde
Sezā mı böyle perākende nazm-ı nā-sehār
- 43 Ne mümkün eylemek ifā-yı Ha tavifūñ
Bu kem-bezā' a tehī māye bende-i bī-kār
- 44 Murādım 'arz-ı 'ubūdiyyet itmedür yosa
Faır ande vü ande o vaf-ı mu'ciz-kār
- 45 Du'ā-yı devletūne itigāl ile bendeñ
Zuhūr-ı va' dūñe eyler terakub-ı bisyār
- 46 Bu 'abd-i hālī-i dīrīne bende-zādeñe ıl
Kemīne laza-i em-i 'ināyetūñ der-kār
- 47 Yeter gubār-ı fütūr aldı tab' ım[ı] Tevfī
Semend-i hāme mükeserden itme hıl' a-i 'izār
- 48 Dem-i icābet-i da'vātdur ki te'mīne
Melā'ik oldılar eyā gūā-yı istibār

- 49 Hemîşe tâ ki ola revzen-i ẖarîm-i derûn
Mehib-i feyz-i nesîm-i ‘ināyet-i Ğaffār
- 50 Ola vücūdı rehîn-i viķāye-i Bārî
Ola muvāfiķ-ı dil-ḥāhı gerdiş-i edvār
- 51 İde vücūdını maḥdûm u ḥādimiyle Hudā
Mekîn-i mesned-i nüzhet serār-ı istiķrār

12

Der-Sitāyiş-i Mûmā-ileyh

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Ḥayr-maḥdem ey yegāne şeyḥ-i memdūḥu’ş-şıfāt
Virdi feyz-i maḥdemün dil-mürdeye tâze ḥayāt
- 2 İncilā bulup ‘ukûs-ı nûr-ı Ḥaḫdan dā‘imā
Münkesif āyîne-i ḳalbünde esrār u nikāt
- 3 Mihr-i iḳbālünden idüp iḳtibās-ı incilā
Eyledün çeşm-i şühūdum maşrıķu’l-envār-ı zāt
- 4 Ni‘ met-i teşrîfinün şükri degil imkân-pezîr
Eyledün Tevfîķini şâyân-ı lutfā iltifāt
- 5 Ḥaḫ Te‘ālā zāt-ı pākün mehbîṭ-i te‘bîd idüp
Olasın seccāde-zîb-i tekye-i rüşd ü sedād

12 S 33a (derkenar), B 50b

5 rüşd ü sedād: rüşd-i sedād B

13

meʿ ūlū fāʿ ilātū mefāʿ ilū fāʿ ilūn

- 1 Baḡ rūy-ı yāre tāze ḡaṭ-ı müşg-nāb iken
Var mı bu ḡüsn-i mihilde zīr-i şehāb iken
- 2 Sevdā-yı ḡaṭṭ-ı laʿ lūne dil-beste eyleyüp
Oldum girifte dāmene naḡş-ber-āb iken
- 3 Ḥaṭṭın tırāş idüp ruḡ-ı dil-sūza virdi tāb
Dönmiş Mecūs dinine ehl-i kitāb iken
- 4 Vaʿd-i dürūḡ-ı dil-beri mümkin midür şumār
Vābeste-i vefāter-i rüz-ı ḡisāb iken
- 5 Ṭard it raḡībī itme sezā bezm-i vaşluña
ʿAdne ḡoma o kāfiri ehl-i ʿazāb iken
- 6 Kemter nigāhı rām idüp ol mest-i ser-girān
Maʿmūr itdi ḡāne-i ḡalbim ḡarāb iken
- 7 Ḍarb eyledüm raḡībī olup māʿ il-i vişāl
Girdim ḡünāha ṭālib-i neyl-i şevāb iken
- 8 Tevfīḡ esīr-i zūlf olup başla nāleye
Durma duʿā-yı nīm-şebi mest-i ḡāʿb iken

- 9 Eyle du‘ā-yı Āşaf-ı dehri müdāvemmet
Feyz-i qabūl-i Īzīdi bī-irtiyāb iken
- 10 Şāyān dinürse himmet-i vālāsına Hızır
Olur meded-res ādeme pür-ıztırāb iken
- 11 Hātem de olsa ġayriniñ ihsānın istemem
Şadr-ı kerīme müfteħir-i intisāb iken
- 12 Hüsni-nizāmla bendesini itdi kām-rān
İksire mazhar eyledi ednā türāb iken
- 13 Yā Rab kıl vezīr ü şehen-şāhı ber-devām
Tā kim felek medār-ı meh ü āfitāb iken

14

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

- 1 Yeter olduñ dilā bu derdile ħayrān u āvāre
Şifā-yāb olmağa yok mı marīz-i ‘aşqa bir çāre
- 2 Tarīķ-ı müstaķīme sālīk olmaķ isterim ammā
Çeker maṭmūre-i idlāle durmaz nefsi-i emmāre
- 3 Göñül reh-yāb-ı gülzār-ı ḥaķīķat olmak ister līk
İder ḥār-ı ta‘ alluķ dāmen-i teslīmi şad-pāre

- 4 Niçe ıfıl-ı ümîdim müsterîhü'l-bâl ola bir dem
Ki kâlbim ızırâb itmekde dâ'im hem çü gehvâre
- 5 Bu yemde lenger-endâz-ı tevekkül olmak isterken
Varır da keşti-i dil çarpılır elbette bir yâre
- 6 Girüp a' şâbıma şeytân gibi kaşd-ı helâkim çün
Kesüp biçmekdedür nefis-i habîsim gibi ğaddâre
- 7 Kelâm-ı Hakkı nuṭṭ etmek dilersem men' ider nefsim
Beni meshûr u ma' kûdu' l-lisân eyler bu mekkâre
- 8 Tezelzül itdi dehrûn şadme-i kevn ü fesâdından
Sarây-ı dil yıkılmışdur olur muhtâc mi' mâre
- 9 Eger kaşr-ı dilûn ta' mîrin isterseñ dü ' âlemde
Rızâ-cüy ol yüzün sür âsitân-ı İbn-i Neccâre
- 10 Cenâb-ı hâzret-i şeyḥül-şüyûḥ-ı şâhibü' l-irşâd
Ki olmuş nakş-bend-i levḥ-i ḥatır keşf-i esrâre
- 11 Zâmîr-i şâfî mir' ât-ı füyûzât-ı İlâhiyye
Vücûd-ı pâki müstağraḳ heme envâr-ı dîdâre
- 12 Tûrâb-ı âsitânî kîmyâ-yı devlet-i câvîd
Ġubâr-ı pâyı kuḥl-ı dîde cân-ı ehl-i ebşâre
- 13 İdince istifâza nûr-ı Necmü'd-dîn-i Kübrâdan
Ṭarîḳ-ı Hakkda hem-pâdur ' Ubeydu'llâh-ı Aḥrâr'a

- 14 Olup Hızr-ı meded-res sâlikân-ı râh-ı taḥkîḳe
Çeker güm-râh-ı inkârı reh-i taṣdîḳ u iḳrâre
- 15 Kerem-kârâ dem-i ‘İsâ-yı cân-baḥşuñ dirîḡ itme
Yapılsun bir nefesle bu dil-i Tevfîḳ-i bî-çâre
- 16 Beni kemter-nigâh-ı himmetüñle kâmrân eyle
Degülsem de sezâ şarf-ı kemâl-ı ḥüsn-ı enṣâre
- 17 İşin altun iderken yüz uran ol ḥâk-ı dergâhe
Kerem kıl ceyb-i himmetden faḳîre yok mı bir pâre
- 18 Sezâ-yı zîver-i destâr raḡbetin gül-i ümmîd
Olup pâ-mâl-i dūnân düşdi ḥayfâ sūḳ u bâzâre
- 19 Cihânuñ şadme-i ḳahıyla eftân-ı mezelletdür
Elim al düşmüşem ḳaldır meded-kâr ol bu nâ-çâre
- 20 Olup seccâde-pîrâ-yı sülûk-ı teḳye-i irşâd
Düçâr olmaya dāmân-ı şafâsı ḥâr-ı ekdâre
- 21 Mezâhirden olup meclâ-yı te’yîdâd-ı ḳudsiyye
Şafâ-yı ḥâtırı müzdâd ola ‘âlemde hemvâre

15

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Yegāne pādişāh-ı baḥr u ber ḥākān-ı 'adl-ārā
Cihān-bān-ı muẓaffer tācdār-ı ma' delet-pīrā
- 2 Şehen-şāh-ı mu' aẓẓam-pāye Sultān Muştafā Ḥān kim
'Adīmin görmedi 'adl ü keremde dīde-i dünyā
- 3 Felek münkād-ı fermānı cihān memnūn-ı iḥsānı
Bütün müstağraḳ-ı elṭāfidur a' lā gerek ednā
- 4 Bilüp erbāb-ı 'ilm ü ma' rifet ḳadrin avāzişle
Du' ā-yı ḥayr alur iḥsān idüp ol dāver ü dānā
- 5 Ḥulūş-ı niyyet ile ḥā' iz oldı niçe ḥayrāta
Muvaffaḳ olmadı yirine eslāf-ı mülūk ammā
- 6 Du' ā-yı müstecāb āşarı meşhūd olup ez-cümle
Aña Ḥaḳ ḳıldı bir şehzāde-i pāk-aḥteri 'aṭā
- 7 Meh-i nev bir muşaddef mehd-i zerrīn olmağa şāyān
Felekde dehre dāye olsa keyvāna melek lālā
- 8 Mişāl-i gül açıldı ḡonçe diller şevḳ-i behcetle
Esince gülşen-i dehre nesīm-i feyẓ-i rūḥ-efzā

- 9 Anuñ feyziyle çün kim dīn ü devlet tāze cān bulur
Aña muḥyī-i dīn ü devlet oldı dinse ger uḥrā
- 10 Teselsül itdi anuñ ile nesl-i ‘Oṣmānī
Bu ni‘met olmadı sī sāledür eslāfına i‘ṭā
- 11 Ḥikem-āmīz olup vālid ile mevlūd olması
Dü šāhiddür ki kār-ı ‘ākıbet Maḥmūddur aña
- 12 Hemīše pādišāh-ı ‘ālemi taḥt-ı hılāfetde
Mu‘ammer eylesün šehzādesiyle Ḥazret-i Mevlā
- 13 Odur pāki Mevlā çeşm-i a‘dādına idüp maḥfūz
Ola vaḳtile zīb-i tāc u taḥt-ı ḥikmet-i dünyā

16

fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilün

- 1 Eyledün ḳaḥr ‘adūyı sefer Allāh yekdür
Vire[e]mez ferce-i *eyne’l-meferrallāh* yekdür
- 2 Sāye-i rāyet-i peygamberī idüp ser-pūş
İtmezüz çarḥ-ı felekden ḥaz̄er Allāh yekdür
- 3 Gelmeyüp cezbe-i iḳbāline ednā Nemçe
Şems-i nuşret anı ifnā ider Allāh yekdür

10 Birinci mısraın vezni “Teselsül itdi [eyledi] anuñ ile nesl-i ‘Oṣmānī” şeklinde düzelebilir.

16 E 14b

1 Kıyame (75/9): O gün, insan; kaçacak yer nerede? der.

- 4 Çün bize *entümü'l-e'levne* buyurdi Mevlā
Düşmeni zîr-i qâdem-ğor ider Allāh yekdür
- 5 Başlayup harbe almak haralıcak harbesini
Şadrına girer ider bî-siper Allāh yekdür
- 6 Ser-i maḳṭû'ada sinān üzre diküp
Oluruz naḥl-i ġazāda temür Allāh yekdür
- 7 Cünd-i maṣṣūr-ı melā'ikle be-emr-i Bārī
Cānib-i ġaybdan imdād ider Allāh yekdür
- 8 Düşmenün 'askerini münhezim idüp her sū
Ḳaṭl-i küffār iderüz ser-te-ser Allāh yekdür
- 9 Bir meşeldür qurı yanında yanar yaş dirler
Āteş-i qahr-ı ilāhī yaqar Allāh yekdür
- 10 Eyleyüp yazıda şahrā-yı zemīni ideriz
Ġāyet-i mülk-i 'adūya güzer Allāh yekdür
- 11 Ġāziler kim dāre dīn uğruna toġru giderler
Bulur elbette bu dīnde zafer Allāh yekdür
- 12 Mevt-i aḥmerle ahālī kızıl elmāyı
Hep kızıl qana boyar ġāziler Allāh yekdür

4 Āl-i İmran (3/139): Gevşeklik göstermeyin, üzüntüye kapılmayın. Eğer inanmışsanız, üstün gelecek olan sizsiniz.

5,6 11,12. Beyitlerde vezin problemi var, mısralar eksik.

6 “Vatan sevgisi imandandır.” sözünün mevzu olduğunu söylese de manasının doğru olduğu ifade edilmiştir. Acluni, Keşfu'l-Hafa, 1/345, no: 1102

11,12 Beyitlerde vezin problemi var, mısralar eksik.

13 İntikāmum almasan olmasa ceyşü'l-emān

.....

17

mefā' ilün fe' ilātün mefa' ilün fā' ilün

- 1 Şafā virür dile vüs' at-serā-yı İslāmbol
Teng-dilāna degildür bu cāy-ı İslāmbol
- 2 Haṭ-āverāna ta' aşşuḡ ḡadar ' acīb gelür
Bebekde meşḡ iden fedā-yı İslāmbol
- 3 Mişāl-i dāye bebekveş alup ḡıdānesine
Kenāra itmede iḡya ḡıdā-yı İslāmbol
- 4 Çü şıfr-ı nā-be-maḡāl ḡāric-ez-ḡisāb ḡalur
Dem-i ḡarīf ḡılanlar verā-yı İslāmbol
- 5 Görüp sadeḡ gibi dūr-i ḡünerle māl-ā-māl
Leb-i yem itmede tāḡbīl-i pāy-ı İslāmbol
- 6 Eşer idüp dile *ḡubbü'l-vaṭan mine'l-īmān*
Çeküp getürdi beni ḡüher-ba-yı İslāmbol
- 7 Beni şalāḡ-ı zarūriye eyledi ilcā
ḡalvet-gehiye ' işret-i ḡala-yı İslāmbol
- 8 İdüp serinde taḡassürle dūd-ı dil iḡḡār
ḡudūm-ı yārdur ancāḡ ricāl-ı İslāmbol

- 9 O zāt-ı pāke iki bende Behcet ü Tevfīk
Biri refīk ü biri reh-nümā-yı İslāmbol
- 10 Mişāl-i Ka‘be gelüp ayağına devlet ü cāh
Vücūduñ itmesün Allāh cüdā-yı İslāmbol

Rubā' iyyāt Der-Na' t-1 Şerîf-i Hâzret-i Fahr-1 Kâ'inât 'Aleyhi Efḍalü's-Şalavât

Bismillāhirrahmānirrahîm

1

mef' ūlū mefā' ilū mefā' ilū fe' ūl

Ey mahrem-i ḥalvetkede-i sırr-ı denā
Oldı saña muhtaş-ı şeref-i ev-ednā
Eylerdi çü lâ-mekāna zātun pervāz
Olmazsa n'ola sāye' -i cismün ber-cā

2

Ḳıṭ' a-i Diger

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

Ey şefî' -i rûz-ı mahşer ve'y ḥabîb-i kibriyā
Oldı rû-māl-i ğubār-ı maḳdemün 'arş u semā
Sāyedār olmaḳ nice mümkin vücūd-ı enverün
Şâkınurken zāt-ı maḥbûbun toĝar günden Hudā

3

Ḳıṭ' a-i Âhiri

mef' ūlū mefā' ilū mefā' ilū fa' lün

Ey fahr-i rûsul neyyir-i eflāk-i hüdā
Oldı bedenün ser-rişte-i nûr-ı Hudā
Ġālib olıcaḳ nûr-ı vücûduñ şemse
Mümkin mi zemîn üzre olā sāye saña

1 S 3b; B 2b; Ü 23b

2 S 3b; B 2b; Ü 23b

3 S 3b; B 2b; Ü 23b

4

mef' ūlū mefā' īlū mefā' īlū fe' ūlūn

Ey gevher-i şefkatle olan kenz-i leb-ā-leb
 V'ey dergeh-i vücūd u keremi melce' vü maṭlab
 Ol naḳd-ı şefā' at ki ola kübrā ile mevşūf
 Āşār-ı kebā'irdür aña maşraf-ı enseb

5

Na't-ı Rasūl

mef' ūlū fā' ilātū mefā' īlū fā' ilūn

Ey pādişāh-ı 'arş-ı penāh u felek-cenāb
 V'ey cāmi' -i mekārīm-i ahlāk-ı müstetāb
 Ḥayl-i rusūlde Haḳ seni itdikde ihtiyār
 Mühr-i nübüvvet oldı saña dāğ-ı intihāb

6

Na't-ı Laṭīf

mef' ūlū mefā' īlū mefā' īlū fe' ūlūn

Zātuñdur o mühr ile eyā melce-i ümmet
 Gencīne-i sırr-ı be-mühr-i 'afv u rahmet
 Maḥşerde açup 'uşāta baḥş itmekiçün
 Memhūr tutar dünyede Rabbü'l-'İzzet

4 S 3b; B 2b; Ü 23b; E 56a

5 S 3b; B 2b; Ü 24a; E 56a

6 S 4a; B 2b; Ü 24a; E 56a

7

Na‘t-ı Şerif

mef‘ ūlū mefā‘ ilū mefā‘ ilū fe‘ ūlūn

Ey Hāzret-i tenhā-rev-i ḥalvetgeh-i mi‘ rāc

Olmuşdı *le-‘emrūk* saña pīrāye-i ser-tāc

Ümmetlerün al zīr-i livāña meded eyle

Qaldıkda bürehne ser ü pā ‘ āciz ü muhtāc

8

Medḥ-i Āḥir

mef‘ ūlū mefā‘ ilū mefā‘ ilū fe‘ ūlūn

Ey nāmver-i Aḥmed-i Maḥmūd u Muḥammed

Ey ‘ālemiyāne şefā‘ a içre ser-āmed

Olmazsañ eger dest-i şefā‘ atle meded-kār

Qalır bu güneh-kār cehennemde muḥalled

7 S 4a; B 2b; Ü 24a ; E 56a

1Hicr,15/72 (Resulüm!) "Hayatın hakkı için onlar, kendilerini öylesine kaybetmişlerdi ki sarhoşlukları içinde sürünüp gitmekte idiler.

8 S 4a; B 3a; Ü 24a; E 56b

9

Kıt' a-i Şerîf

mef' ūlū mefā' ilū mefā' ilū fe' ūlūn

Ey 'illet-i ğā' iyye-i tekvīn-i cihān
 Sensin bize irsāl olunan Raḥmet-i Yezdān
 Çün bā' iş-i ĩcādımız ol Raḥmet-i Haḳdur
 Biz evvel ü āḫir oluruz raḥmete şâyān

10

Kıt' a

mefā' ilūn mefā' ilūn mefā' ilūn mefā' ilūn

Su'āl itdüm bu şeb bir merd-i dānā-yı ḥaḳīḳatden
 Nücūm-ı tābdāruñ aşlı nūr-ı sidre sāyeñden
 Didi teşrīf ider iken peyamber evc-i mi' rāca
 Şererlerdür Buraḳuñ ceste olmış na' l-i pāyinden

9 S 4a; B 3a; Ü 24a; E 56b

10 S 4a; B 3a; Ü 24b; E 56b

11

Münacât Der-Ka'be-i Mükerreme

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

Eyâ Beyt-i Hudâ hâk-i derûñ iksîr-i devletdür
 Şafâ-yı âb-ı hayvân reşha-i mîrâş-ı rahmetdür
 Der-i vâlâ ki rû-mâl eyleyüp Tevfîk-i pür-takşîr
 Ricâ-yı hâk-i pâyından kıyâmetde şefâ' atdür

12

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün f e' ilün

Eyleme hazretine ' arz-ı maḥabbetde kuşûr
 Hâk-i dergâhdur iksîr-i kemâlât-ı umûr
 Dü cihânda işûñ altûn ola dir şükr Tevfîk
 Kîmyâ-yı kâdem-i pâk-i Rasûle yüz sür

11 S 4a (derkenar)

12 S 4a (derkenar)

MUAMMALAR

1

Mu‘ ammā be-Nām-ı Şıddīk

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

- 1 Leb-i yāri görüp tebhāledār olduğda her sūden
Güsiste eyledüm tār-ı ümīdi zūlf ü gīsūdan

2

Mu‘ ammā Be-nām-ı Feyzu’llāh

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

- 1 Derūnunda heme āyendegānī cāy-gīr eyle
Dil-i mihmāna istiṣnā ile keşf-i zamīr eyle

3

Be-nām-ı Mīr Nāşid

mefā‘ ilün fe‘ ilātün mefā‘ ilün fe‘ ilün

- 1 Dil-i kerīm ki bī-gāye nāsa itse ‘aṭā
Olurdu zeyl-i güherdārı busegāh-ı du‘ā

1 S2b

2 S2b

3 S 2b

3 “kerīm” kelimesinin altında kırmızı mürekkeple “mīr”, “nāsa” kelimesinin altında “nāşir” kelimesi yazılıdır.

4

Be-nām-ı Nâşid Beg

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Nihāl-i bāğda bir gül güşāde olıcağ nā-gāh
Hezār zār olup peyveste eyler şad hezārān āh

5

Be-nām-ı Rāşid

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Gel ey mihr ü dü zülfün içre hālün āşkār eyle
Bu āb u tāb ile hūrşid-i dehri dāğdār eyle

6

Be-ism-i Ādem

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Ne mümkin meclis-i meyde ola ümmid-i sāmānī
Ser-endāz-ı sükün olup virür elbet perişānī

4 S 2b

4 Beytin altında kırmızı mürekkeple: “güşād” kefsiz “şid” olur, “nā” olunca “Nâşid” olur, şeklinde not vardır

5 S 2b

5 S 3a Der-kenar “ dü zülf ”den murād raqam 304 hāl nokta beynehümā “şid ” olur “mihr ü dü” den murād “rā ” olunca “Rāşid ” olur **Muharrir**

6 S 3a; E 62b

TARİHLER

1

Berāy-ı Meşîḥat-ı Āsitāne-i an-Maḥmūd Hüdāyī *

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Yegāne kuṭb-ı 'ālem ġavṣ-ı a' ṣam merkez-i devrān
Cenāb-ı Ḥazret-i Abdü'l-ḥamīd Ḥān-ı ma' ārifdān
- 2 Vücūd-ı fā' izü'l-cūdın kederden eyleyüp maḥfūz
Serīr-i salṭanatda dā'im itsün Ḥazret-i Yezdān
- 3 Mülūkuñ mülhimün olduklarında şübhe yok zīrā
Olur bu mādde da' vāmı müsebbit hüccet ü bürhān
- 4 Hüdāyī Ḥānḳāhında meşîḥat olıcaḳ münḥal
Tecessüs itdiler ol posta kimdür lāyık u şāyān
- 5 Emānet ehline işāldür çün ġāyet-i maḳşūd
Ḥulūṣ-i ḳalb ile itdi teveccüh ol şeh-i devrān
- 6 Çıḳup bir mülhim-i ġaybī didi ta' yīn idüp tāriḥ
Hüdāyī āstānın İbn-i Neccār eyler ābādān H.1198/M.1784

1 S 7a (derkenar); B 42a; E 14a

* E –

mefā‘ ʾilūn mefā‘ ʾilūn mefā‘ ʾilūn mefā‘ ʾilūn

- 1 Ulü'l-emre itā‘ at vācib idügin idüp iz‘ ān
Kābūl itdi çü yoḡdur i‘ tizāra ruḡṣat u imkān
- 2 Çü taḡdīr-i ʾilāhī böyledür teslīmdür çāre
İder *el-ḡayru fīhā ihtārahu ʾllāhla* istiḡsān
- 3 O Bestāmī siyer şeyhü’ş-şüyūḡ vāḡıfu’l-esrār
Güzīde mürşid-i rāh-ı ḡaḡıḡat kāmilü’l-‘irfān
- 4 Mü‘eyyeddür füyūzāt-ı ʾilāhiyye ile zātı
Virür enfās-ı ‘İsā tev‘emi dil-mürdegāna cān
- 5 İdüp ḡaḡ‘ -ı ‘alāyık māsiwādan olmış āsūde
Terāzū-yı nigāh-ı raḡbetinde ḡāk ü zer yeksān
- 6 Olup seccāde-i irşādı yā Rab dā‘imā mebsūt
İde ehl-i sülūki terbiyetle maḡhar-ı iḡsān
- 7 Ricā-yı vāşık oldur Ḥazretinden vaḡt-i feyzinde
Kulı Tevfīḡi de itsün du‘ā-yı ḡayrıla şādān H. 1198/M.1784

6 Mehmed Süreyya, **a.g.e.** C.1, s.335, H.1198/M.1783-84 tarihinde şeyhülislam olan kişı Dürrī-zade Ataullah Mehmed Efendi’dır.

2 S 7a (derkenar); B 42a; E 14a

2 “Allah’ın ihtarında hayır vardır.” *Arap atasözü.*

3

TĀRĪḤ-İ SĀL-İ CEDĪD

mefā' ilün mefā' ilün fe' ülün

- 1 Zihī nev-sāl-i ferruḥ-fāl ü meymūn
Be-şāhen-şāh-ı dīn-bādā hümāyūn
- 2 Hoşā sāl-i cedīd-i guşşa-fersā
Ki kıldı maḳdemi dünyāyı memnūn
- 3 Teşādüf eyleyüp evvel bahāra
Zemīn ü āsmān oldu diğēr-gūn
- 4 Olup pür-zīnet eşcār u ezhār
Yeñiletdi libāsın kūh u hāmūn
- 5 Olup nev-sāl ile nev-rūz hem-dem
Ḥayāt-ı tāze buldı rub' -ı meskūn
- 6 Bu dem arz u semānuñ itdi tecdīd
Bisāt u cāmesin bu çarḥ-ı gerdūn
- 7 Ruḥ-ı berg-i semende şebnem-i ter
Olur dürc-i şadefde dürr-i meknūn
- 8 Ḳad-i dildāra ser-keşlik idüp serv
Olur zülf-i nigāra jāle meftūn

- 9 Dem-â-dem cedvel-i sîmîn enhâr
Hurûşân oldu hem-çün Nîl ü Ceyhûn
- 10 Görüp zencîr-i mevc-i cûybârı
Şafâdan oldu naḥl-i bîd-i Mecnûn
- 11 İlâhâ Kird-kârâ çâre-sâzâ
Eyâ Ḥallâḳ-ı ‘âlem Rabb-i bî-çün
- 12 Be-ḥaḳḳ-ı mefḥar-ı şadr-ı risâlet
Be-âyât-ı ‘izâm u sûre-i Nûn
- 13 Şehen-şâh-ı cihânı eyle yâ Rab
Serîr-i saltanatda ‘ömrin efzûn
- 14 Vezîrân u ricâl-i devletin kıl
Mürâ‘î-i umûr-i şer‘ ü ḳânûn
- 15 ‘İbâdu’llâha virüp emn ü râḥat
Tecelliyât-ı ‘avna eyle maḳrûn
- 16 Virüp ḥıṣb ü rehâ ḳût-ı ‘ibâda
Cihân ḥayr u ni‘amla ola meşḥûn
- 17 İdüp Tevfîḳ şad-şevḳ ü sürûra
Ḳılup nâsı ğamından eyle me‘mûn
- 18 Ricâdur saña târîḫim İlâhî
Bu sâl-i pür-meserrât ola meymûn H. 1190/M.1776

12 Nûn Suresi, Kur’ân-ı Kerim’in 68. Suresidir. Diğer ismi “Kalem Suresi”dir.

18 pür-meserrât: pür-meserret S

4

Tārīḫ-i Velâdet-i Dîgerî *

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

- 1 Şehen-şâh-ı Sikender-pāye Sultân Muştafâ Hân kim
Nizâm-ı ' âleme bâb-ı hümayûnı menâṭ oldu
- 2 Velîyü'n-ni' met-i ' âlem ki ḥân-ı berd-i iḥsânı
Mişâl-i kehkeşân çarḥa keşide ber-simâṭ oldu
- 3 N'ola her kâr u kirdârında olsa şâ'ibü'l-ârâ
Ki düstürü'l-' amel ' indinde ḥazm ü ihtiyâṭ oldu
- 4 ' Adüya bîm ü ḳahrı teng idüp pehnâver-i dehri
Güzergâh-ı vesî' ü's-sâḥası semmü'l-ḥıyâṭ oldu
- 5 Sa' âdetle o sultân-ı kerîmüñ şulb-i pâkinde
Yine bir şâh-zâde zîver-i mehd ü ḳımâṭ oldu
- 6 Meserretle açıldı ḡonçe'-i dil gül gibi güldi
Nüvîd-i mevlidi ḥalkâ medâr-ı inbisâṭ oldu
- 7 Süreyyâ mühre-i bâzîçe-püşîş atlas-ı gerdün
Ḥamîde mâh-ı nev gehvâre-i sebzîn-bisât oldu
- 8 Ḥaḳ ol şâhen-şehi şehzâdegânıyla ide dâ'im
Ki ḥalk anlarla şüret-yâb-ı ḥüsn-i irtibâṭ oldu
- 9 Didüm ḥatm-ı du' â ile anuñ târîḫini Tevfîḳ
Gelüp Sultân Meḥemmed mâye-i şûḳ-ı neşâṭ oldu H. 1180/M.1766

4 S 9a (derkenar); B 11b; E 6a

* Tārīḫ-i Velâdet-i Sultân Meḥemmed S

5 mehd ü: mehd-i S

7 mâh-ı nev: mâh-ı gehvâre S

9 Didüm : Didî S; anuñ: ide S

5

Tārīḥ-i Cülūs-ı Meymenet-me'nūs-ı Sultān Selīm Ḥān Eyyedehü'l-Melikü'l-Mennān *

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Nuḥbe-i āl-i selāṭin ḳurretü'l-‘ayn-i kirām
Ḥüsn ü ān tāc u zeyn-i saltanat nūr-ı cesīm
- 2 Cā-niṣīn-i mesned-i peygām-berī zıll-ı illāh
Ḥāmī-i mülk ü şerī' at şāḥib-i ḳalb-i selīm
- 3 Ḥazret-i Sultān Selīm bin Sultān Muṣṭafā
Maḫḫar-ı te'yīd-i *ḫayrū'n-nāşirīn* şāh-ı kerīm
- 4 Eşref-i sâ' atde ḳıldı irş ü istiḫḳāḳla
Taḫṭ-ı 'ālīye cülūs ol ḫusrev-i nuşret-şamīm
- 5 Oldı dāmen-būs-ı bi'āt cümle a' yān ü ricāl
Ṭob-ı şāḥī atılup oldı ğubār-ı ğam 'adīm
- 6 Çün temāşā-yı cemāl-i bâ-kemālin eyleyüp
Şād u ḫandān olarak şükr eylediler 'an-şamīm

5 S 9b; B 7b, Ü 21b

* Tārīḥ-i Cülūs-ı Ḥazret-i Sultān Selīm Ḥān Selleme'llāhü'l- Melikü'l-Mennān : Berāy-ı Cülūs-ı Sultān Selīm B

2 Ḥāmī-i: Ḥāmī S

3 Selīm bin: Selīm Şāh S

3 Āl-i İmrān 3/150: “Hayır! Yalnız Allah yardımcınızdır. O, *yardımcıların en hayırlısıdır.*” *ayetinde geçen ibare.*

5 şāḥī: şādī B

- 7 Hāmdülillāh oldu zīb-i tāk u taht-ı salṭanat
Dürc-i eşdāf-ı kafesde şaklanan dürr-i yetīm
- 8 Muṣṭar iken düşmen-i dīnden kılop müsellimīn
Hızrveş oldu meded-res ol şehen-şāh-ı kerim
- 9 Hāḡ cülūs-ı meymenet me'nūsını mes'ūd idüp
Tā-be-maḥşer eyleye taht-ı ḡilāfetde muḡīm
- 10 'Askerin manşūr u a' dāsın idüp maḡhūr Hāḡ
Şad kılā' -ı düşmenānı mülkine itsün zāmīm
- 11 Dāverā izz-i hümayūnuñ şudūr eylerse ger
'Arz-ı ḡāl itmek diler Tevfīḡ-i 'abd-i müstedīm
- 12 Vālid-i mācidleri cennet-mekān bu bendeye
Eyledi Şām u Selānīk manşıbın luṭf-i 'aẓīm
- 13 İḡtizā itdükçe tāriḡ ü ḡaşā'id 'arz idüp
ḡatı çok iḡsān u luṭfın gördi bu 'abd-i ḡadīm
- 14 Devlet ü mecd ile Sulṭān Muṣṭafā kıldı cülūs
İbtidā bu mışra' -ı tāriḡim olmuşdı raḡīm
- 15 Ba' de olmuş idi tāriḡ-i velādet şāhuma
Geldi kevne devlet ile pīr ola Sulṭān Selīm
- 16 Hāmdülillāh şimdi tāriḡ-i cülūsa yetişüp
İki mışra' didi her biri tamām u müstaḡīm
- 17 Eyleye mesrūr Hāḡ Sulṭān Selīm kıldı cülūs
Oldı zīb-i tāk-ı şāhī 'izz ile Sulṭān Selīm H. 1203 /M.1789

9. Beytin ilk mısraı S nüshasında sehven 8. beytin ikinci mısraı olarak yazılmış.

6

TĀRĪḤ-İ CŪLŪS-I SULTĀN MUŞTAFĀ ‘Aleyhi’r-raḥmetuhu ve’l-gufrān

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Ḥamdü-li’llāh şād-kām[ın] oldu ber-vefk-ı merām
Levh-i mir’āt-ı emelde cılve-perdāz-ı ‘ ukūs
- 2 Taht-ı ‘ālī baht-ı ‘Oşmāniye Sultān Muştafā
İrş ü istihkākla oldu şeref-baḥş-ı cülūs
- 3 Ol girān-temkīn-i şān u şevket ü şāhib-vaḳār
Oldı kūhāsā nişest-āver ü taht-ı ābnūs
- 4 Ol Süleymān-ı zamāne bende-i fermān olup
Tācdārān dāne-çīn-i cūdidür hem-çü ḥorūs
- 5 Yümn-i sâ‘ atde o şāh-ı nīk-baḥta oldılar
Bī‘ at u tebrīk için a‘ yān-ı devlet ḥāk-būs
- 6 Rūşen itdi ā‘ yūn-ı a‘ yānı envār-ı sürūr
Eyledi pür-şıyt-i şādī ‘ālemi āvāz-ı kūs
- 7 Şimdi ol rütbe muṭayyebdür ḳulüb-ı ḥalk kim
Būy-ı ‘ıtr-ı şāhī neşr itmekde enfās-ı nüfūs

6 S 10a; B 8a; Ü 11a

5 nīk-baḥta: nīk-baht B

- 8 Münselib levh-i derûndan reng-i ekdâr-ı gumûm
Münkalib aḥkâm-ı sa‘ de cümle âşâr-ı nüḥûs
- 9 Haḡ edüp ‘ömrin ziyâd ü ‘adl ü dâdın müstezâd
Devḡa-i iclâlin itsün sâye-endâz-ı rû’ûs
- 10 Şadr-ı ‘âlî-ḡadrine kim mâh-ı bedr-i tâmdur
Feyz-baḡş-ı nûr-ı iḡbâl ola mânend-i şumûs
- 11 Didi Tevfîḡ-i beḡâ-ḡâḡi aña târîḡ-i tâm
Devlet ü mecd ile Sultân Muştafâ kıldı cülûs H. 1171/M.1758

7

Târîḡ-i İbtidâ-yı Ta‘ allûm-i Şehzâde Sultân Meḡmed

fâ‘ ilâtûn fâ‘ ilâtûn fâ‘ ilâtûn fâ‘ ilûn

- 1 Haḡret-i ‘Abdü’l-ḡamîd Ḥân-ı kerem-perver ki ḡiḡ
Gelmemişdür ‘âleme ol şâh-ı ‘âlî-şân gibi
- 2 Ğayş-ı midrâr-ı ‘aḡa kim rîziş-i iḡsânınun
Nef‘i şâ mildür ser-â-pâ ‘âleme bârân gibi
- 3 Ol veliyyü’n-ni‘ met-i ‘âlem ki dâr-ı cûdınun
Var niḡe faḡfûr-ı şûy-ı maḡbaḡı ḡâḡân gibi
- 4 Aña üç şehzâde iḡsân eyledi Bârî-i Ḥudâ
Her biri maḡbûldür mecmû‘a-i ‘irfân gibi
- 5 Bir müşelles ḡıḡ‘a-i elmâsdur şehzâdegân
‘Âḡıbet faşş-ı nigîn-i devlete şâyân gibi

7 S 10b (derkenar); B 20a

2 Ğayş-ı midrâr: ‘Âbeş medâr B

5 elmâsdır: elmâsıdır B

- 6 Yâ müselleṣ vefk-i devletdür ki ḵonmuṣ nāmına
Pādiṣāh-ı ‘ālemün pīrāye-i ‘ūnvān gibi
- 7 Pādiṣāh ālāyını ta‘ḵīb idüp ṣehzādeler
Ṭālī‘ olur māha der-pey encüm-i tābān gibi
- 8 Ekber-i ṣehzādegān Sulṭān Meḥmed kim Ḥudā
Eylemiş mümtāz anı dībāce-i dīvān gibi
- 9 Bir nihāl-i tāzedür geldi yetiṣdi ṣağ esen
Gül-sitān-ı salṭanatda serv-i ḥoṣ-ağṣān gibi
- 10 Ḥamdülillāh vaḵti geldi itmeğe kesb-i ‘ulūm
Oldı isti‘dādı zāhir neyyir-i raḥṣān gibi
- 11 Besmeleye başladı ‘ilmi ta‘allüm itmeğe
Bir mübārek günde kim ‘īd-i sürūr-efṣān gibi
- 12 Bed’ idüp derse elif-bādan o ma‘ṣūm-ı güzīn
Eb du‘āsın aldı ber-ḥordār olan ṣāhān gibi
- 13 Yaḵıṣur kebk-i ‘ulūmı itse ṣehzāde ṣikār
Oḵuyageldi bu dem ṣāhīn per-i cünbān gibi
- 14 Meymenet ‘add olunur ta‘līmine bed’ eyleye
Böyle bir zāt-ı mükerrrem müftī-i devrān gibi
- 15 Ṣadr-ı a‘zam da ḥulūṣ-i bāl ile ta‘zīm idüp
Ḥıdmetiyle faḥr ider lālā-yı zer-ḵaftān gibi

- 16 Başla Tervfîkâ du' âya itme ıtñāb-ı sūḥan
Gerçi vāsi' dūr zemīn-i kâfiye iḥsān gibi
- 17 Eyle üç şehzādegāna şıdkile ḥayr du' ā
Müstecāb üçler du' āsı himmet-i pīrān gibi
- 18 Oḡuyup 'ālim ola 'ilmiyle hem 'āmil ola
Ḥatm-i Ḳur' ān ide dā'im murg-ı ḥoş-elḥān gibi
- 19 Ḥaḡ ide sūr-ı ḥıtāmın da müyesser 'an-ḡarīb
'Ālemi dil-şād ide yek-ser gül-i ḥandān gibi
- 20 Pādişāh-ı 'ālemün şehzādegānıyla Ḥudā
'Ömrin efzūn eylesün Ḥızr-ı beḡā-'ūnvān gibi
- 21 Ḳaldırup sī-pāresin bed'āne tārīḡin didüm
Başladı Sultān Meḡemmed 'ilme Ḥaḡ Ḳu'rān gibi H.1195/M.1781

8

Tārīḡ-i Velādet-i Şehzāde Sultān Selīm 'Ömmera'llāḡu bi'l-fevzi'l-'azīm

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Oldı neşr el-ḡamdülillāḡ 'āleme būy-ı neşāt
Kim vezān oldı mehīb-i feyzden bād-ı nesīm

- 2 Bir nesīm-i cān-fezā kim luṭf-ı Rabbānīdür ol
Andan ermişdi dem-i ‘İsāya imdād-ı Raḥīm
- 3 Gül-sitān-ı salṭanatda oldu anuñla güşād
Ġonçe-i kām-i ḥidīv şāḥib-i fehmi selīm
- 4 Ḥusrev-i Dārā-vaḳār u şāh-ı Cemşīd-iḳtidār
Ḥāmī-i dīn-i mübīn ü ḥādīm-i şer‘-i ḳavīm
- 5 Dāver-i devrān şeh-i zī-şān ḥāḳān-ı cihān
A‘ni Sulṭān Muşṭafā Ḥān-ı Ḥudāvend-i ‘azīm
- 6 Reh-nümünü feth u nuşretdür ṭarīḳ-i rezmd
Meclis-i şāhānesinde ‘ilm ü ḥikmetdür nedīm
- 7 Bulsalar der-bāni-i dergāhın eylerler niyāz
Ḥüsrev u İskenderā Efrīdūn u Dārā ‘an-şamīm
- 8 Maṭla‘-ı şevket-fürüz-ı şulb-i şāhen-şāhdan
Şaldı pertev gün gibi dünyāya bir nūr-ı cesīm
- 9 A‘ni bir şehzāde-i sa‘d aḥter-i ferruḥ-ḳadem
Ḥüsn-i şevḳ-efrüz-ı rüyı āyet-i şun‘-ı ḳadīm
- 10 Meymenetle oldu zīb-efzā-yı āġuş-ı vücūd
Ḳalbi meclā-yı ruḥ-ı ilhām-ı Ḥaḳ nāmı Selīm
- 11 Cebhe-i pākinde lāmi‘ pertev-i nūr-ı şalāḥ
Sīne-i şāfında ṭālī‘ mihr-i aḥlāḳ-ı kerīm

- 12 Şīme-i mergūbe-i ṭab‘-ı leṭāfet-güsteri
Nāfe-i āhūda gūyā nefḥa-i ‘anber-şemīm
- 13 Leb-güşā-yı ḥayret-i evşāf-ı dendānı şadef
Herze-ğaltān-ı yem-i reşki hele dürr-i yetīm
- 14 ‘Āleme devrān güler yüz gösterirse vechi var
Gördi bir şehzāde-i pākīzede rūy-ı besīm
- 15 Geh felek zerrīn-kīmāt eyler şihābından gehī
Gösterür mäh-ı nevi gehvāresiçün pāy-ı sīm
- 16 Virse berķ ḥande-i la‘l-i revān-baḥşı fūrūğ
Ḥāke ol dem feyz-yāb-ı rūḥ olur ‘azm-i remīm
- 17 Mehdine mehdī olur ‘ıkd-ı şüreyyā-yı felek
‘Arz ider gehvāresine ya‘nī lū’lū’yi ‘azīm
- 18 Ḥāşılı ābisten-i mişlinden ol şehzādenün
Māder-i imkān olur zannım budur ey dil ‘aķīm
- 19 Mu‘terifdür vaşf-ı pākinde kuşūru nātıkam
‘Aczin izhār etdi medḥinde bu ṭab‘-ı müstaķīm
- 20 Kıblegāh-ı rūy-ı ḥacāt olsun ey dil vaķtidür
Dergeh-i vālā Cenāb-ı Ḥazret-i Ḥayy u ‘Alīm

14 Gösterür mäh-ı nevi gehvāresiçün pāy-ı sīm: Gösterür gehvāresiçün mäh-ı nevi pāy-ı sīm S
16 B - , Ü -

21 Tā ki ħurşīd-i cihān itdikçe maşrıkdan tūlū‘
Reng-i tārikī-i şeb olduķça nūriyle ‘adīm

22 İde Ħaķ şehzāde vü sultānlarıyla dā’imā
Şāh-ı ‘ālī-şānı evreng-i sa‘ādetde muķīm

23 Neyyir-i rūy-ı cihān-tābı vire āfāķa fer
Sāye-i ‘adli ola hem bā‘iṣ-i luṭf -ı ‘amīm

24 Eyleye ħāķān-ı berr ü baħr içün ħayru’l-ħalef
Ber-güzīde böyle bir şehzādeyi Rabb-i Raħīm

25 Bendesi Tevfīķ tārikīnin du‘ā idüp didi
Geldi kevne devlet ile pīr ola Sultan Selīm

H. 1175 /M.1762

9

Tārīḥ-i Velādet-i Sulṭān Mehmed

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Şehriyâr-ı heft-kişver hüsrev-i fermân-revâ
Pâdişâh-ı dâdger sulṭân-ı manşûru'l-livâ
- 2 Muştafâ Hân ibn-i Sulṭân Aḥmed-i Şâliş k'odur
Câ-nişîn-i mesned-i peygamber ü zıll-i Hudâ
- 3 Ol şehen-şâh-ı cihâna Hâzret-i Perverdigâr
Yine bir şehzâde-i 'âlî-nejâd itdi 'atâ
- 4 Eyledi Sulṭân Meḥemmed-nâm bir şehzâdeyi
Genc-i ğaybından Cenâb-ı Kibriyâ ihsân âna
- 5 Ğonçe-i bâğ-ı aşâlet hâşıl-ı 'ömr-i 'azîz
Kurretü'l-'ayn-ı necâbet nûr-ı mir'âtü's-şafâ
- 6 'Unşurunda mâye-i feyz-i sa'âdet muḥtafî
Cebhesinden lem'a-i fetḥ ü meğâzî rûşenâ
- 7 İhtizâz itdükde mehd üzre o cism-i nâzenîn
Güyyâ berg-i ter olmuş râḥa pîrâ-yı şabâ
- 8 Şanma pervîn nazm idüp târ-ı şu'â'-ı mâha çarḥ
Mühre-i gehvâre 'arz eyler idüp kıddin dü-tâ

9 S 11b; B 9a; Ü16a ; E 5b

2 k'odur : ki odur: S

6 cebhesinden: cebhesinde S

7 itdükde: itdükçe S

- 9 Olmasaydı tār pūdı sâde naķş u zībden
Çarķ-ı aţlas pūşıŝ-i gehvâresi olsa sezâ
- 10 Şâni-i ŝehzâdegândur rûķ-ı şânîdür velî
Cism-i dünyâyı ikisi eyler iķyâ bî-merâ
- 11 Ceyb ü hem-yānuñ idüp lebrîz-i naķd-ı sad sürûr
Fâ'iz-i genc-i emānı oldı her bâý u gedâ
- 12 İki şehzâde Selîm ile Meķemmed oldı çün
Emr-i devletde selâmet meķmedetdür pişvâ
- 13 Da'vî-i iķyâ-yı dîn ü devleti işbât içün
İki şâhiddür iki şehzâde-i 'adl-'azmâ
- 14 Gūyiyâ tāk-ı sipihr-i devleti tenvîr içün
Birisi şemsü'd-đuhâdur birisi bedrû'd-dücâ
- 15 Mevkib-i şâhen-şehîde ol iki şehzâdeler
Ferķadândur oldı ħurşîde muķârin gūyiyâ
- 16 Taķtı teŝrîfe baĝal-gîr olmaĝıçun pâdişâh
Bir taraf ħâlî idi bunuñla buldı istivâ
- 17 Şimdi düzdi çiftesin keştî-i baķr-i salţanat
Virđi eyyâm-ı muvâfıķ rûzigâr-ı ħoŝ hevâ
- 18 Ĥamdülillâh mîve-i naķl-ı ümîd-i şehriyâr
Buldı bādâm-ı dü maĝzâsâ 'aceb neşv ü nemâ

- 19 İki görür gözi iki destidür çün ‘ âlemün
Kimseye eksikliğün göstermeye Bārī Hudā
- 20 Pādīşāhı taht-ı devletde idüp Hāḡ müstedām
Hıfz ide ekdārdan şehzādegānuñ dā ’imā
- 21 Hem vezīr ü şeyhü’l-islām u ricāl-i devletin
Sāye-i ‘adlinde itsün nā’il-i ‘izz ü ‘alā
- 22 Hādīmü’ş-şer‘-i Selānīk bendesi Tevfīḡ anuñ
Derc idüp bir beyte tāriḡin ider ḡusn-i edā
- 23 Müjde bādā kevne oldı mūcib-i fevz u ‘atā
Mevlid-i Sulṡān Meḡemmed ibn-i Sulṡān Muşṡafā H. 1180/M.1766

10

Tārīḡ-i Sadāret-i Ḥalīl Paşa*

mefā’ ilün mefā’ ilün mefā’ ilün mefā’ ilün

- 1 Şehen-şāh-ı melek-ḡuddām u şāh-ı āsmān-pāye
Cenāb-ı Ḥāzret-i ‘Abdü’l-ḡamīd Ḥān-ı felek-dergāh
- 2 Nigāh-ı şefḡati mā’ü’l-ḡayāt-ı devlet-i cāvīd
Ḥam-ı ebrü-yı ḡışmı hem-zebān-ı ḡanḡer-i cāngāh
- 3 Tedābīr-i umūr-ı mülk-i milletde mü’eyyeddür
Ki mir’āt-ı dilidür şāhid-i ilhāma cevḡāngāh
- 4 Mekīn-i şadr-ı vālā-yı vezāret olmaḡa lāyık
Ricāl-i devletün bir bir idüp tenḡīd ü istingāh

19 Bārī: bār S

10 S 12a (derkenar),

* Başlıkta “Ḥalīl Paşa” yazılıyken son beyitte “sadrazamın ikinci ismi olan Ḥamid Paşa” yazılı.

- 5 Görince ketḥudā-yı devletin şāyeste-i iḳbāl
Hulūṣ ü istiḳāmetde ferīd-i fāyıku'l-eṣbāh
- 6 Tenāsüb oldu çün nām-ı hümāyūnıyla isminde
Anı cezb itdi ḳurb-ı ḥazrete çün keh-rübā vü kāh
- 7 Mübārek-bād idüp ber-eşref-i evḳātda da' vet
'Aṭā itdi aña mühr-i hümāyūnın o şāhen-şāh
- 8 Olınca mesned-ārā şadr-ı vālā-yı vezāretde
Yerine geldi cānı müsteriḥ oldu 'ibādu'llāh
- 9 Olınca ism-i şāhīsinde ḥillet Meḥmedī mezkūr
Umūrında muvaffaḳ oldığın eylerler istinkāh
- 10 Şifā-ı şadr olup ol mesned-i vālāya teşrīfi
Mariẓ-i dehri taṣḥīḥ-i mizācıyla ider inḳāh
- 11 Olur dehr kār u kirdārında baḥt u ṭālī' i yāver
Semend-i re'y ü tedbīrine taḳdīr-i Ḥudā hem-rāh
- 12 Rızāu'llāh-ı zımnında rızā-yı pādişāhiye
Muvaffaḳ eylesün zāt-ı şerīfün Ḥazreti Allāh
- 13 Olup kehfü'l-emān-ı ḥıfz-ı Bārīde ferīḥü'l-bāl
Zafer-yāb olmasun tekdīre yā Rab düşmen-i bed-ḥāh
- 14 Bula neşv ü nemā zıll-ı zalīl-i pādişāhīde
Hemişe tā ki kesb-i nūr ide mihr-i cihāndan māh

- 15 Didi tārīḥ-i şadrın dā' i-i dīrīnesi Tervīk
 Vezīr-i şeh ḥamīd oldı Ḥamīd Paşa-yı āşaf-cāh
 H. 1197/M.1783

11

Tārīḥ-i Velādet-i Hibetullāh Sultān

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Şehriyār-ı ' azamet-güster ü Dārā-' ünvān
 Tācdār-ı şefakat-perver-i āl-i ' Osmān
- 2 Hırz-ı bāzū-yı emān mā-ḥaşal-ı şevket ü şān
 Vāriş-i mülk-i cihān zıll-i zalīl-i Yezdān
- 3 Muştafā Ḥān-ı velī-menḳabe ' ālī-rütbe
 Şeh-i Cem-kevkebe sultān-ı selāṭin-i cihān
- 4 Bir şebāngeh şadef-i şulb-i hümayūndan
 Oldı bir dürr-i girān-māye şerāfetle ' ayān
- 5 A' ni bir duḡter-i sa' d-aḡter-i ' iffet-perver
 Dürretü't-tāc-ı sa' ādet Hebetullāh Sultān
- 6 Cebhesi maşrıḳ-ı ikbāl şümūs-ı envār
 Himmetin nūr-ı mücessem gibi pertev-efşān

11 S 12a; B 9a; Ü11b

4 şerāfetle: ferḡunde S

- 7 Mevlidi mŭcib-i envā[‘] -ı sŭrŭr u řādī
Mağdemi bā[‘] iş-i ħayr u berekāt-ı dŭ cihān
- 8 Kŭs-ı řāhī^ī çalınup toḡ-ı beřāret atılup
Kıldı ser-cŭmle dil-i ‘ālemi řād u ħandān
- 9 řevķile ħalk olıcaķ muntazır-ı şehr-āyīn
Heft-rŭzān u řebān ruĥşata kıldı erzān
- 10 Sŭķ u bāzār-ı zer ũ zīvere mŭstağraķ olup
Kŭçeler ħaclegeh-i sŭr-ı ‘arŭs oldu hemān
- 11 Berg-i sebz ile toḡanup der ũ dervāze-i şehr
Oldı her kŭçesi hem-ĥāl-i ħıyābān-ı cinān
- 12 Kehkeřān ile virŭp ser-te-ser ārāyiř ũ zīb
Sŭķ-ı eflākı toḡatmıř gibi pīr-i devrān
- 13 Dil şeb-i pŭr-şarab u rŭz u řeĥer ħande-kŭnān
Mihr ũ meh dā ’ire-i çarĥ-ı felekle raķřān
- 14 Bir hevāyī fişege dŭndi řihāb-ı řākıḡ
‘İķd-ı pervīn ise tŭḡ ħandile beņzerdi hemān
- 15 řubĥ-dem pīreĥen āl-i řafaķda ħurřīd
Hem-çŭ fānŭs-ı ħayāl eyledi ħayli devrān
- 16 Niçe sāl olmuşiken māder-i eyyām-ı ‘aķīm
Olmamış idi ħabŭl-i zeh ũ zāde imķān

- 17 Şevher-i bahtınuñ ammā ki olup mağlūbı
Oldı tevlīd-i netāyīcde muṭī‘-i fermān
- 18 Bā-ḥuşūş itdi o şāhen-şeh-i vālā-güheri
Böyle bir Āşaf-ı zī-şāna muvaffaq Yezdān
- 19 Re’y ü tedbīrde taqdīr-i Hudāya hem-pā
‘İlm ü ‘irfān u fezā’ilde ‘adīmü’l-aḳrān
- 20 Gidüp eyyām-ı şerīfde ğumūm u ekdār
Oldı rāḥat-gede-i emn ü emān dār-ı cihān
- 21 Dā’im ol şāhı vezīrān u ricāliyle Hudā
İde reşk-āver-i şāhān müretteb dīvān
- 22 Taht-ı devletde idüp ‘ömr-i ṭabī‘īyi güzār
Niçe şehzādeler iḥsān ide Hallāḳ-ı cihān
- 23 Oldı tebşīr ile tāriḥ-i velādet Tevfīḳ
‘Ömr ü iḳbāl ile geldi Hebetullāh Sulṭān H. 1172/ M.1759

Tārīḥ-i Velādet-i Mihrmāh Sulṭān

mefā‘ īlūn mefā‘ īlūn mefā‘ īlūn mefā‘ īlūn

- 1 Şebāngeh maşrıķu’l-envār-ı ‘avn-ı Kirdigārīden
Tulū‘-ı neyyireyn-i baht-ı devlet oldı nūr-efşān
- 2 Sa‘ ādetle şehen-şāh-ı cihānıñ şulb-ı pākinden
Yine bir duḡter-i sa‘ d-aḡteri Ḥaḡ eyledi iḥsān
- 3 Nümūde oldı zāt-ı enveri bir vaḡt-ı es‘ adda
Müzerkeş mehd-i devletde şadefde çün dürr-i ḡaltān
- 4 Mürekkeb pertev-i şems ü ḡamerden ‘unşur-ı pāki
Muḡammer būy-ı gülden fıṭratı çün ḡonca-i ḡandān
- 5 Ḥuṭūt-ı cebhesinde āyet-i feth u zafer meşhūd
Vücūd-ı enverinden pertev-i yümn ü şeref tābān
- 6 Meserret-baḡş olup feyz-i nüvīd-i mevlid-i sa‘ dı
Ḳarīrül-‘ayn-ı şādī oldı yek-ser a‘ yün-i a‘ yān
- 7 Olup tāḡ-ı der ü dervāzeler pür zīnet ü zīver
Büyūt-ı nās oldı ḡaclegāh-ı sūr-ı bī-pāyān
- 8 Şeh-i ‘adl-āveri şehzādegān u duḡterānile
Serīr-i salṭanatda dā’im itsün Ḥazret-i Yezdān

12 S 13a; B 10a; Ü 14a

5 Bu beytin ikinci mısraı S nüshasında 6. beytin ikinci mısraıyla yer deḡştirmiştir.

- 9 Didi Tevfîk ‘ âlem dîdeler rûşen deyü târîh
Fürûzân kıldı kevnî tâlî‘ oldı Mîhrmâh Sultân H. 1176/M.1762 *

13

Târîh-i Şadâret-i Hamza Paşa *

fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün

- 1 Hâyır-mağdem ey sûtûde-şadr-ı memdûhü’s-siyer
Merhâbâ ey Âşaf-ı gerdün-vağâr-ı mu‘ teber
- 2 Hâk-i râh-ı mağdemüñ kuhlü’l-cevâhirveş olur
A‘ yün-i a‘ yân-ı dehre rûşenâ-bağş-ı başar
- 3 Mağdem-i pâküñle buldı cism-i devlet tâze cân
Gevher-i zâtuñla buldı şadr-ı ‘ âlî zîb ü fer
- 4 Gûş u hûş-ı ‘ âlemi tebşîr idüp gelmekdedür
Şıyt-ı pâ-y-ı mağdeminden müjde-i fetḥ ü zafer
- 5 Burça‘ -endâz-ı cefâ oldukça bād-ı mağdemiñ
Şâhid-i nuşret olur mir’ât-ı dilde cilveger
- 6 Fetḥ ile nuşret rikâbında iki peyk-i devân
Mevkibinde Hızır ile Tevfîk iki râh-ber

* sene 1176: sene 1192 S

13 * S 13a (derkenar), B 25b

2 mağdemüñ: mağdemin S

- 7 İstimâ‘-ı vaşf-ı zâtuñla gelüp şevk-i derûn
Ru‘yet-i nûr-ı cemâlûñ olmışıdi muntazar
- 8 Hâk mu‘ammer ide Sultân Muştafâyı kim odor
Şehriyâr-ı heft kişver pâdişâh-ı baħr u ber
- 9 Cümle huddâm u dergâh-ı hümâyûn dahı anı
İntihâb itdi görince kâbiliyyetden eşer
- 10 Terbiyet idüp nice müddet sarây-ı hâşda
Bildi isti‘dâdın itdi lâyıķ-ı hüsni nazâr
- 11 Eyleyüp anı silâhdâr-ı rikâb-ı müstetâb
Nezd-i ‘âlîsinde aħvâlin bilüp şâm u seher
- 12 Rütbe-i rüşd ü sedâd u zihn-i vekķâdın görüp
İtdi ihsân-ı vezâretle anı pür-berg ü ber
- 13 Ba‘d-ez-în Mışr u Haleb gibi nice manşıbları
Eyleyüp tevcih itdi şân-ı ‘âlîsin zeber
- 14 Taşrada dahı idüp hüsni sülûkuñ tecrübe
Eyledi mühr-i vekâlet ile ta‘zîm-i diger
- 15 Bir şehâvet-pîşe hayr-endîşe düstûr-ı şeci‘
Naşbına muhtâc idi var ise ger fikr-i sefer
- 16 Şimdicek buldı murâd üzre vekîl-i muṭlaķın
Hayra tevfiķ ide anı Hâlık-ı nev‘-i beşer

- 17 Ol keremver kim debîr-i çarḥ evşâfın anuñ
Böyle yazdı kâğıd-ı zer-düz-ı mühre muhtaşar
- 18 Manî‘-i seyf ü kalem düstûr-ı kerrübî-ḥadem
Ḥ‘ân-ı yağmâ-yı ni‘ am şadru’ş-şudûr-ı pür-hüner
- 19 Ḥazret-i hem-nâm-ı ‘amm-i pâk fahru’l-kâ’inât
Şaf-şikâf-ı düşmenân şâhib-kırân-ı kâmver
- 20 Bâm-ı dîvân-ḥânesi ‘anḳâ-yı câha lânegâh
Farḳ-ı baht-ı devleti zıll-ı hümâya müsteḳar
- 21 Re‘y ü tedbîrinde taḳdîr-i Ḥudâya hem-‘inân
Çün ḳazâ-yı âsmân tenfîz-i emri kârger
- 22 Rezmde yâd-âver-i ‘amm-i Nebî-i muḥterem
Bezmdde revnaḳ-nümâ-yı Bayḳarâ-yı pür-hüner
- 23 Cins-i naẓm ü neşre ‘izzet virdi ḥüsn-i raġbeti
Sîm ü zer nâ-mu‘teber ‘indinde çün seng ü meder
- 24 Dâ‘iyânuñ dest-i iḥsânuñla tatyîb eyleyüp
Derd-i ye’s-i ḳahr ile a‘dâyı itdüñ der-be-der
- 25 Pîç ü tâb idüp dem-i serd-i ğazabdan düşmenân
Zîr-i ḥâki mâr-ı sermâ dîdeveş itdi maḳar
- 26 Devr-i ‘adlinde eger baş ḳaldırırsa düşmenân
Darb-ı tîġ-ı ḳahr ile elbet olur ğaltîde-ser

- 27 Maḥz-ı ḥayr idüp ḳudūmın ‘āleme Rabbü’l-enām
Eylesün her emr-i şa‘bı re’yine āsānter
- 28 Sāye-i zıll-ı İlāhiden müfāriḳ olmayup
Olasın te’yīd-i Ḥaḳla mesnedinde müsteḳar
- 29 Āşafā Ḥātem-kefā feyz-i ḳudūmından senüñ
Geldi mir’āt-ı dile şafvet gidüp jeng ü keder
- 30 Şadra teşrīf itdiğinde ḥāme-i Tefvīḳ-i zār
Yazdı bir beyte iki tāriḥ-i sāl-ı mu‘teber
- 31 Pādişāh-ı dādger buldı emānet ehlini
Ḥamza Paşa sa‘d ile mühr aldı oldı nāmver H. 1183/M.1769

14

Tāriḥ-i Dīger be-Velādet-i Şāh Sulṭān *

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Ḥüsrev-i Cem-cāh-ı şāhen-şāh-ı Sulṭān Muşṭafā
Kim mü‘eyyed devleti şer‘-i Rasūla’llāhdan

25 dem-i: -B

29 jeng ü keder: jeng-i keder B

14 S 13a; B 10b (B 54a’da tekrar yazılmış, başlıksız); Ü 13b

* Şāh Sulṭān Bint-i El-Merḥūm Sulṭān Muşṭafā Ḥān B

1 Ḥüsrev-i Cem-cāh-ı: Ḥüsrev-i ḥum-ḥāne B54a

- 2 Şer' ü kânûna muvâfık eyleyüp ef' âlini
Mazhar-ı hayr du' âdır her dil-i âgâhdan
- 3 Sâye-i 'adlinde ser-tâ-pâ sürûr-ı kalb ile
Muğtenemdür halk-ı 'âlem ni' met-i dil-h'âhdan
- 4 Olmayup dil-beste-i 'ünvân-ı taht-ı saltanat
Hayra tevfiķ oldu ancak kaçdı 'izz ü câhdan
- 5 Oña Hâķ bir duġter-i sa' d-aġter ihsân itdi kim
Olsa şâyân aña bir gehvâre-i zer mâhdan
- 6 Leyl-i keşf-i hırķaya idüp teşâdüf mevlidi
Nûr toġdı şanki ol leyl-i şefâ' atgâhdan
- 7 Oldı müstevlî kulûb-ı 'âleme şevķ u sürûr
Kalmadı dillerde âşâr-ı ġam-ı cângâhdan
- 8 Taht-ı devletde ola evlâdı ile müstedâm
Haşre dek zıkr-i cemîli düşmesün efvâhdan
- 9 Didi Tevfîķâ beşâret birle târîķ-i tamâm
Şâh sulţân tâli' oldı müjde nesl-i şâhdan H. 1174/M.1761

15

mefā‘ ʾilūn mefā‘ ʾilūn mefā‘ ʾilūn mefā‘ ʾilūn

- 1 İlāhī sen mu‘ammer eyle Sultān Muṣṭafā Hānı
Ki oldur ğavṣ-i a‘ zām ḳuṭb-ı ‘ālem merkez-i devrān
- 2 ‘Adālet merḥamet ğayret ḥamiyyet şıdḳ-ı niyyetde
Selāṭīn-i cihān içinde oldur fā‘ikü’l-ākṛān
- 3 Zamāne āsude zıll-i zalīl-i ‘adl ü dādıdur
Cihāndan şems-i ‘adli itdi ref‘-i zulmet-i ‘udvān
- 4 Hıyānet eyleyüp aña o Mosḳov kāfir-i bī-dīn
Cesāret eyledi naḳz ‘ahd-i şulḥa eyleyüp [noḳsān]
- 5 Olup şubḥ-ı şalāḥ ile cihān āsude rāḥat
E‘ādī-i naşārādan yoĝiken şūret-i ‘işyān
- 6 Hemān kelb-i ‘aḳūrāsā şarıldı dāmen-i mülke
Gezend-i ‘asker-i İslāma ḳaşd ile biler dendān
- 7 Ḳarībā ğayretu’l-lāh zāhir olup ‘avn-i yāriḷe
Olur İslām ğālib düşmen olur ḥāk ile yeksān
- 8 Şehen-şāhā bu ma‘ nā ḥāṭır-ı ‘inde sünūḥ itdi
Olunmışdur tefāşīl-i siyerde böylece itḳān

15 B 11a

3 Metinde āsude yazılmış ancak vezin icabı āsude şeklinde gösterilmiştir.

4 “eyleyüp.....” metinde son kelime eksik.

- 9 Rasûl-i Muştafâya Fâtımâ nâmında bir duğter
Zuhûr itdükde buldı dîn-i Aḥmed kuvvet-i ‘ ünvân
- 10 Mübeşşer ol ki şimden soñra manşûr u muzañfersin
Kadem başdı cihâna çün kerimeñ Fâtıma Sultân
- 11 Emir Sultân-ı ‘ ale’ş-şân ki o hengâm-ı velâdetde
Anı burada fetḥ eyledi iḥsân.....
- 12 Benâtuñ vâlidı merzûk olur diyü ḥadişinde
Buyurmuşdur Cenâb-ı Ḥazret-i Peyğamber-i zî-şân
- 13 Saña şad müjde kim merzûk olursuñ fetḥ ü nuşretle
Bunuñla fâl-ı ḥayr itdüm kabûl it ey şeh-i devrân
- 14 Cebî-i enverinden pertev-i iḳbâl rûşendür
Cemâl-i bâ-kemâlinde fûrûğ-ı ḥüsn ü ân tâbân
- 15 Ḥaṭâdan ḥıfz idüp şehzâdegânıyla selâṭinüñ
Mu‘ammer ide zîr-i sāyesinde Ḥazret-i Yezdân
- 16 Emîrü’l-mü‘minîni ğâlib idüp düşmen-i dîne
Fütûḥât ḥaberile eyle *karînâ* eyleye şâdân
- 17 Cenâb-ı Ḥaḳ kederden ḥıfz idüp ṭab‘-ı hümayûnuñ
Serîrinde [hep] itsün mesrûr-ı ḳalbile her ân

11 İkinci mısra eksiktir.

12 “Kız çocuğı bereketlidir.” (Hadis-i Şerif/Deylemi)

16 Nisa Suresi, 38. Ayet: Mallarını halka gösteriş için harcayıp Allah’a ve âhiret gününe iman etmeyen kimseleri de Allah elbette sevmez. Şeytan kimin arkadaşı olursa, artık o arkadaşların en kötüsüne düşmüş demektir.

17 2. mısra da eksiklik var.

- 18 Didi Tevfîk-i dâ'î aña tebrîk-i velâdetde
Yapup bir beyte iki mışra' -ı târîh-i bî-noķşân
- 19 Vücûda Fâtımâ Sultân gelüp oldu ĥandân
Medâr-ı feth olup geldi Cenâb-ı Fâtımâ Sultân

16

Târîh-i Vilâdet-i Mihrmâh Sultân

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Şehriyâr-ı heft kişver Şâh Sultân Muştafâ
Kim mülûk-ı dehr iderler âsitânında ĥuzû'
- 2 Ol Sikender-meşreb iĥyâ itmede mülkin müdâm
Eyleyüp mâ'û'l-ĥayât-ı 'adli kilkinden nübû'
- 3 Öyle bir şeh-bâz-ı evc-i salţanat kim düşmeni
Nesr-i şâ'ir olsa ger çengâline eyler vuķû'
- 4 Zâtını te'mîn içün 'aynü'l-kemâl-i dündan
Eylemiş te'yîd-i şavn-ı İzid eksâr-ı dürû'
- 5 Nûr-ı 'adli maĥv-ı âşâr-ı zâlâm-ı zulm idüp
Tâbe-key ĥayr-ı cüzüyle itmede ĥatm-ı şürû'
- 6 Eyleyüp Ĥaķ neyyir-i zât-ı şerîfin bî-zevâl
Eylesün yevmen-fe-yevmen evc-i devletde sûtû'

16 S 14a; B 11b; Ü 14b

1 mülûk-ı dehr: mülûk S

- 7 Bāġbān-ı ıudret ol naġl-ı riyāz-ı ŧevketüñ
Aşlını şābit ıılup hem ide tekşir-i fūrū[‘]
- 8 Mihrişāh nāmında bir sulţān-ı zī-şānuñ yine
Nāsa bulduġda nüvīd-i mevlid-i sa[‘] dı şuyū[‘]
- 9 Didi Tevfīk-i beġā-hā[‘]hı anuñ tārīġini
Mihrişāh Sulţān kevne yümñile ııldı tūlū[‘] H. 1176/M.1762

17

Tārīġ-i Velādet-i Ĥadice Sulţān

mef[‘] ūlū fā[‘] ilātūn mef[‘] ūlū fā[‘] ilātūn

- 1 Şāhenşeh-i mu[‘] azzam Sulţān Muşţafā Ĥān
Kim zāt-ı pāki[‘] avn-i Bāriye mażhar oldu
- 2 Terfiye idüp[‘] ibādı te[‘]mīn idüp bilādı
Ye[‘]cūc-ı zulme dādı sedd-i Sikender oldu
- 3 Tīġ-i siyāsetinden ġā[‘]if olup zarūrī
A[‘]dā-yı dīn ü devlet cümle muġaġġar oldu
- 4 Olup bu çerġ-i gerdūn micmer fūrūz-ı vaşfı
Ṭayyib medāyihiyle[‘] ālem mu[‘] atţar oldu
- 5 Cümle ıulūb-ı[‘] ālem aña teveccüh üzre
Zirā ki celb-i ġatır aña musaġġar oldu

- 6 Ḥadīce her farīḫa ikrāmı oldu mebzûl
Ehl-i ‘ulûma ammâ ğayrıdan ekşer oldu
- 7 Şulb-ı şehenşehiden mehd-i vücûda yine
Bir duğter-i kerem-perver sâye-güster oldu
- 8 Āfâka oldu sârî feyz-i sürûr u şādî
Ol dem ki mevlidiyle ‘âlem mübeşşir oldu
- 9 N’ola tûlû‘ı itse çeşm-i cihānı rûşen
Ḥurşîd gibi zîrâ nûr-ı muşavver oldu
- 10 Evlâdı ile şāhı yâ Rab kıl mu‘ammer
Anlarla ḫalka zîrâ rāḫat müyesser oldu
- 11 Tebşîr idüp cihāna Tevfîḫ didi târiḫ
Müjde Ḥadīce Sultân dünyāya zîver oldu H. 1172/M.1759 *

18

Târîḫ-i Ġāzî Şoden-i Sultân Muştafâ Ḥân ‘Aleyhi’r-Raḫmeti ve’l-Ġufrân

mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün

- 1 Yemin-i fetḫ u nuşret seyf-i meslûl-i yed-i Kudret
Emân-ı mülk ü millet sâye-baḫş-ı ma‘delet-sâzı
- 2 Şehen-şāh-ı ğazâ-endîşe Sultân Muştafâ Ḥānuñ
Zamânında yoğiken kimsede ḫîleye ser-bāzı

6 ekşer: ekber S

* 1172: 1174 S

18 S 14b (ayrıca 9b derkenarda ikinci kez yazılmış), B 12b, Ü 17a

- 3 İdüp Moskov derûn-ı bed-nümünüñ mekrile meşhûn
İdince naķz-ı ‘ahde rāstdan vaz‘ -ı çep-endāzı
- 4 Toķundı dāmen-i mülkine hem-çün kelb-i dīvāne
O Gürcü zümresi Moskov idüp şad had‘ a vü bāzı
- 5 Livā-i Aḥmedi pīrāye-i dūşı idüp der-ḥāl
‘Adū қаһrına irsāl itdi serdār-ı ser-efrāzı
- 6 Açıķdan kal‘ a-i Ḥotini istilā idüp ḥınzır
Bilirdi mü‘minine żarr içün dendāne-i āzı
- 7 Vezīrān-ı dilīrān ‘asker ile eyleyüp şeb-ḥûn
Kırıp küffarı қatl itdi re‘is-i ḥīle-bāzı
- 8 Ḥaṭībān oķudı minberde ġāzı nāmına ḥuṭbe
Cemā‘ at şad olup itdi du‘ā-i şāha āġāzı
- 9 Kırāl-ı bed-fi‘ālün başına teng eyleyüp tācın
Olur taḥtı ġuzātuñ cümle tārāc-ı teg ü tārı
- 10 Mübārek eyleyüp Allāh ġazāsın ba‘de-ez-în her sāl
Mefātiḥ-i kılā‘ -ı düşmen olsun pāy-endāzı
- 11 Didi Tevfīķ ġāzı oldıġunda cevheri tārīḥ
Mücidd oldı cihāda oldı Sultān Muşṭafā ġāzı H. 1183/ M.1769

7 re‘is-i ḥīle-bāzı: du‘ā-i şāha āġāzı S

8 S -

Tārīḥ-i Şeyḥü'l-İslām Seyyid İbrāhīm Efendi*

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Bāreka'llāh zihī beyt-i bedī' ü'l-evşāf
Ḥabbezā menzil-i maṭbū' -ı vesī' ü'l-eṭrāf
- 2 Resm-i maṭbū' ını görseydi Sinimmār eger
Ola taḥsīn ile ser-dāde-i ' acz ü inşāf
- 3 Şūret-i kāmı çün āyīne ider ' aks-endāz
Levḥa-i saḫf-ı bülendi o ḫadardur şeffāf
- 4 Ḥüsn-i şūretde bu nev beyt-i bedī' ü't-ṭarḫı
Oldı iḫyāya muvaffaq o kerimü'l-evşāf
- 5 Mültecā-yı fūzelā şadr-ı şüdūr-ı ' ulemā
Ser-firāz-ı nüḫebā maşdar-ı ḫayr u elṭāf
- 6 Seyyid İbrāhīm Efendi re'īsü'l-' ulemā
Şeref-i āl-i ' abā meḫḫar-ı erbāb-ı ' afāf
- 7 İbn-i Ḥācib der-i fazlında kemīne derbān
Ḥıdmet-i müze vü keşfile şerefmend eskāf
- 8 Rütbe-i fazlını ta' dāda degildür vāfī
Şıfır ile olsa tezāyüd de mi'āt ü ālāf

- 9 Cūy-ı luṭfinda eger terbiyet-āmūz olsa
Bīd-i bār-āver-i ṣīrīn ola min-ġayr-i ḥilāf
- 10 Harem-i muḥterem-i dergehini Ka‘be-miṣāl
Rūz u ṣeb ehl-i münācāt ider sa‘y u ṭavāf
- 11 Maṭbah-ı ‘āmiresi ḥ̣ān-ı Ḥalīlū’r-raḥmān
Sāḥa-i mā’ide-i luṭfı keṣīrū’l-ezyāf
- 12 Bu nazargāh-ı kibār-ı ‘ulemāda niçe sāl
Sākin idi müte‘addid nuḳebā-yı eslāf
- 13 İnķilābāt-ı zamān ile çün ol beyt-i ḳadīm
Ġayr-i meskūn olup itmedi raġbet aḥlāf
- 14 Lāne-i būm u ‘anākib olarak bir nice sāl
Şadme-i dehr ile ḳalmışdı ḥarābe eṣrāf
- 15 Secdeye varmış idi saḳfı temennā iderek
Leb-i bām eyledi tecdīdi içün isti‘ṭāf
- 16 Görmedi lāyık-ı şān-ı keremi ḳala ḥarāb
Öyle bir beyt-i ḳadīm-i küremā-yı eslāf
- 17 Ba‘de-zā anı temellük idüp ol zāt-ı kerīm
Eyledi meslek-i emlākine anı irdāf

- 18 Müstezād eyledi manzūme-i ʿıkd-i mülküñ
İsmine itdi bu ebyâtı da mensûb u manşâf
- 19 Hedm ü tavsîʿ ile tecdîd idüp yapırdı
Böyle bir beyt-i muʿallâyı fasiḥüʿl-eknâf
- 20 İdüp aşḥâbına meymûn u mübârek dâʿim
Maşdar-ı ḥayr ide Mevlâ-yı ḥafiyüʿl-elṭâf
- 21 Aña Tevfîḳ iki mışraʿ la didi târiḥin
Biri Türki birisi de ʿArabiyyüʿl-evşâf
- 22 Oldı mebnî yeñiden dâr-ı naḳîbüʿl-eşrâf
Aḥsenüʿddâra ilehü li-naḳîbiʿl-eşrâf

20

Târîḥ-i Muṭîʿ Şoden-i Tâhir ʿÖmer be-fermân-ı Sultân Muştafâ Ḥân *

müstefʿ ilün müstefʿ ilün müstefʿ ilün müstefʿ ilün

- 1 Allâh muʿammer eylesün Ḥân Muştafâ-yı ʿādili
Ki oldur ḥidîv-i kâmrân zıll-i Ḥudâ-yı Müsteʿân
- 2 Her ḳande kim bir âteş-i fitne ʿalev-engîz ola
Eyler anuñ itfâsına reʿy-i rezînüñ der-miyân
- 3 Her emre meʿmûr eyleyüp bir bende-i kâr-âgehin
Eyler ḥulûş u niyyet ü saʿy-i cemîlün imtiḥân

22 (Naḳîbüʿl-eşrâf için en güzel ev)

20 S 15a; B 12b; Ü 17b; E 79b(derkenar)

* E -

- 4 Fehm itse isti‘ dādını ḥüsn-i sülūk-ı ḥālını
Elbette istiklāl u ruḥṣatla ider i‘ lā-yı ṣān
- 5 Ez-cümle şehir-i ‘ Akkada Ṭāhir ‘ Ömer kim ez-ḳadīm
Olmışdı dīn ü devlete ḥizmetde eski ḥānedān
- 6 Müstağraḳ-ı iḥsān olup ḥizmetde ser-gerdān iken
Taḳdīr-i Rabbānī ile itdi taḥallül īn ü ān
- 7 Ḥubb-ı riḳāsetle bütün evlādına metbū‘ iken
İdlālne ṣa‘ y eyleyüp bir nice ḥussād-ı zamān
- 8 Ḥadd-i itā‘ atden anuñ iḥrācına ṣa‘ y eyleyüp
Zu‘ munca gūyā itdiler ta‘ līm-i ḥıfz-ı māl ü cān
- 9 Bi’l-iḳtizā idüp nice esbāb-ı nā-ber-cā zuhūr
Olmışdı ‘ isyān ṣūreti mir’āt-ı ḥālinde ‘ ayān
- 10 Çok vaḳ‘ a-i ḥayret-fezā oldu miyānda bāz-geṣt
Ma‘ lūm iken ḥācet degildür anı tafṣīl ü beyān
- 11 Şimdi aña me‘mūr olan ser-‘ asker-i ‘ ālī-teber
Şarf eyleyüp bu emre çok naḳdīne-i tāb-ı tüvān
- 12 Gāhī lisānen eyleyüp baṣ-ı kelām u ḳīl ü ḳāl
Gāhī gönülden söyleşüp mānende-i ‘ iṣrāḳiyān
- 13 Geh seyf-i ḳahra el urup geh rūy-ı luṭfu gösterüp
Va‘ d u va‘ īd ile nice söz söyleyüp yaḥṣi yaman

- 14 Tedmîr-i kahr-ı düşmene küllî tedârikler görüp
Şebihûn u ğâret itmeğe iklîmini oldu revân
- 15 Fehm itdi kim ceng eylese câ'iz degildür i' timâd
‘ Asker ise hep Şâm işi korkak gürûh-ı kıaltabân
- 16 İ' mâl idüp sebbâbe' -i fikr-i daķıķın sũ-be-sũ
İtdi berây-ı maşlahat bir hayli irhâ-yı ‘ inân
- 17 *El-harbü hud'a* kavlini sermâye-i kâr eyleyüp
İtdi metâ' -ı hîleyi bâzârına zîb-i dükkân
- 18 Âb-ı nihân-ı fikrini der-i zîr-i kâh icrâ idüp
Başt itdi şad efsûn ile efsâne-i ‘ uķdü'l-lisân
- 19 Evlâd u âb mâ-beynine ilķâ idüp reng-i şikâķ
Her bir gürûhu eyledi biri birine haşm-ı cân
- 20 Tâhir ‘ Ömer de bildi kim haşm-ı kavîye dūş olup
Bulur belâ-yı lâyıķın çekmekde biñ dürlü ziyân
- 21 ‘ İşyân u tuġyân iderek evlâdı daķı kendüye
Yâr olmayup izrâr ider hayretde kıaldı bî-gümân
- 22 Hâk-i niyâza yüz sürüp itdi kemâl-i inķıyâd
Bâd-ı ğazabdan lerze-nâk olmuşdı çün berg-i hazân

14 revân: devân S, E

17 “Harp hiledir.” Riyazü's-Salihin 1357no'lu hadis

18 Bu beyit E nüshasında 19. beytle yer deġiştirmiştir.

20 Bu beyit S nüshasında 18. beyitten sonra yazılmıştır.

- 23 Bir loğma nān ümmīd idüp ḥ̣ān-ı keremden başladı
Kuyruk şalup yalvarmağa mānend-i kelb-i ihtimān
- 24 Redd eyleyüp destindeki büldān u emşārı bütün
Maṭlūb olursa mālını daḥi virüp bī-imtinān
- 25 Tā‘ib olup ‘iṣyānına tābī olup şulṭānına
Oldı kemīne bende-i ḥalka be-gūş u mihribān
- 26 Ser-‘asker-i nuşret eşer daḥi tekeffül eyleyüp
Kıldı recā-yı ‘afvini bālāya taḥrīr ü beyān
- 27 Me‘mūl odur kim pādişāh-ı dīn-penāh iḥsān idüp
‘Afv u ‘ināyet eyleyüp kulluğa ide şāygān
- 28 Ancaḳ kerāmetdür bu kim bunuñ gibi ḥaşm-ı ḳavī
Tābī‘ olup ez-cān u dil ḳoydı yolunda baş u cān
- 29 Eshel ṭarīḳ ile anı çekdi zemīn-i ṭā‘ata
Böyle beliyye def olup buldı cihān emn ü emān
- 30 Aña du‘āmız böyle kim her ḥaşmına ḡālib olup
Mosḳov daḥi bundan beter maḳhūr ola fī-küllī ān
- 31 Şām-ı Şerīfün ḥādimü’ş-şer‘i kemīne bendesi
Tevfīḳ olup bunuñ gibi ḥidmetde dā‘im der-meyān
- 32 Ednā kerem-me‘mūl idüp yüz sürdi ḥāk-i devlete
Olsuñ çerāḡ-ı ḥāşuñ ol kemter-ḡulām-ı nātüvān

- 33 Aña ziyāde bir güzel mışra‘ -ı tārīhīñ didi
 ‘ Abd oldı şāh-ı ‘ādile Ṭāhir ‘Ömer didi amān H. 1187/ M.1783

21

Tārīḥ-i Tecdīd-i Tekye *

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

- 1 Şehen-şāh-ı mükerrem kutb-ı a‘zam ğavs-ı ‘ālem-ġir
 Cenāb-ı Muştafa Ḥān ibn-i Sulṭān Aḥmed-i maġfūr
- 2 İdüp güsterde zıll-i emn ü ‘adlin fark-ı maḥlūka
 İder celb-i du‘ā-yı ḥayr u cebr-i ḥātır-ı meksūr
- 3 Cevāmi‘ medrese mekteb sebīl ü çeşme vü tekye
 Bunun emşālī ḥayra eylemiş evkātını maḥşūr
- 4 Biri de bu tecellīgāh-ı İsmā‘īl-i Rūmīdür
 Penāh-ı Kādirī şeyḥü’ş-şüyūḥ-ı mürşid-i mebrūr
- 5 Derūnunda olan sūz u güdāz ü cezbe’-i tevḥīd
 Anı gūyā ki sūzān eyledi her bir dem-i maḥrūr
- 6 Yanup yakıldı tecdīdin ricā idüp rikābından
 Şeh-i ‘ālem de itdi aña bir şādık kuluñ me’mūr
- 7 O da şıdk u ḥulūş u istikāmetle idüp tecdīd
 Bu resm-i dil-keş üzre yaptı olsun dīde-i bed dūr
- 8 Uçurdu evc-i ‘izze murğ-ı rūḥ-ı pür-fütūḥun tā
 Şikār-ı kebk-i naşr itsün o bāz-ı eşheb-i pür-zūr

30 bundan beter maḥḥūr ola: maḥḥūr ola bundan beter S
 31 ḥādīm: ḥākim S 21 S 16a; B13b; Ü 11a; E 80b
 * E –
 5 güdāz-ı cezbe: güdāz ü cezbe S
 7 şıdk u ḥulūş: şıdk-ı ḥulūş S

- 9 Şehen-şāh-ı cihānı nā'il-i ecr-i cezīl idüp
Hudā itsün serir-i salṭanatda dā'imā mesrūr
- 10 Ğubār-ı sālīkān Tervfīķ-i kemter yazdı bu beyti
K'anuñ itmāminuñ tārīhidür her mışra' -ı meşṭūr
- 11 Maḳām-ı Ḳādirī bālā yapıldı emr-i şāh ile
Bu tekye ḳalb-i ehlu'llāh gibi oldu güzel ma' mūr H. 1179/M.1765

22

Tārīḫ-i Diğer-Sāl-i Cedīd *

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Mübārek bād teşrīf itdi nev sāl-i şafā-peygām
Te' āla'llāh zihī sāl-i cedīd-i meymenet-encām
- 2 Tervāfuḳ eyleyüp sāl-i cedīd evvel bahār ile
Yeñilettdi zemīn ile zamānuñ cāmesin eyyām
- 3 Taḥavvül eyleyüp iḳbāl ü sa' da naḥs u idbārı
Mübeddel oldı şādī vü sürūra ḡuşṣa vü ālām
- 4 Ṭabīb-i nev-bahārı eyleyüp merzāta tedbiri
Şifā vü şıḥḥate itdi tebeddül ' illet ü eşḳām
- 5 Olup ḥaşb ü reḥā ḳuvvet ' ibādu'llāha müstevlī
Tetimmāt-ı şafā āmādedür ber-vech-i istiḥkām

22 S 16b; B 14a; Ü 3A; E 10a

* -B, E -

- 6 Bu deñlü emn ü āsāyiş şafā-yı hātırā bā' is
Degül illā ki yümn-i devlet-i sulṭān-ı mihr-a' lām
- 7 O sulṭān-ı kerīmü'ş-şān ki dā'im hātif-i ğaybī
İder levḥ-i derūna vaşf-ı pākin böylece ilhām
- 8 Cihān-ı ma' delet-iqlīm-i himmet 'ālem-i devlet
Seḥāb-ı 'ātıfet baḥr-i mürüvvet mükrim ü mün'ām
- 9 Cemāl-i şāhid-i naşfet fūrūğ-ı efser-i şatvet
Felek-rütbet veliyyü'l-menḳabet şāh-ı melek-ḥüddām
- 10 Cenāb-ı Muştafā Ḥān ibn-i Sulṭān Aḥmed-i Ġāzī
Degül evşāfını ta' dāda vāfī cümle-i erḳām
- 11 Cihāndan seyf-i ḳaḥrı ḳaṭ' idüp zūlm ü ta'addīyi
İder ḳānūn-i 'adl ü şer' i düsturu'l-'amel-i ḥükkām
- 12 O şāhen-şāh-ı 'ālem kim nice ḥayr u müberrāta
Muvaffaḳ eyledi anı Cenāb-ı Ḥāzret-i 'Allām
- 13 Ḥuşūşan ehl-i 'ilme eyleyüp ḥüsn-i naẓar der-kār
'Aṭāyā-yı ferāvān ile dā'im itmede ikrām
- 14 Muvaffaḳ oldu ancak bir vezīr ü şeyḥü'l-islāma
Ki yok eslāfda emşāli sad sāl itsek isti' lām

- 15 Vezîr ibnü'l-vezîr Âşaf-şiyem düstür-ı ekremdür
Ki hüsn-i re'y ü tedbîr ile âsâyişde hâş u 'âm
- 16 'Alemdür istikâmetde nazîri yok şadâkatde
Nizâm-ı mülk ü milletde 'adîli mülhak-ı i' dâm
- 17 Veliyyü'n-ni' mete celb-i du' â-yı hayr için her gâh
'İbâdu'llâhın emn ü râhatına itmede içdâm
- 18 Hülûş-ı niyyet ile hayr-hâh-ı pâdişâhidür
Rızâ-yı şâhı taḥşîl eylemekde eylemez ârâm
- 19 Hûşûşâ şeyhü'l-islâm-ı enâm ol kâmil ü dâna
'Afîf ü müttakî şâhib u hülûş râsiḥu'l-islâm
- 20 Odur maḥbûbı erbâb-ı tarîḳ-ı 'ilm ü tedrisün
Du' â-yı devleti vird-i zebândur halka şubḥ u şâm
- 21 Cihât-ı 'ilm düşdükce muḳaddem imtiḥân idüp
Bulur erbâbını tevcîh ider ol zât-ı nîgû-nâm
- 22 Şehen-şâhâ eger izn-i hümâyûn olsa erzânî
Temeddüh eylesün faḥr itsün bu bende-i nâ-kâm
- 23 Senün kim pâdişehlükde nazîriñ gelmemiş aşlâ
Benim de şâ'iriyyetde 'adîlim görmemiş eyyâm

18 E nüshasında (bize göre müellif nüshası) ikinci mısırda Tefvîḳ,
“Rızâ-yı şâhı taḥşîl itmekde itmez ihmâl” yazmış, üstünü çizmiş altına “eylemekde eylemez ârâm”
yazmıştır.

19 şâhib u hülûş: şâhib-i hülûş; hülûş râsiḥ: hülûş râsiḥ

22 eylesün: eyleyüp S; itsün: eylesün S

23 nazîrün: nazîrin S

- 24 Tevārīḥ u kaşāyid hem ğazel taḥmīs idüp taḥrīr
 ‘Acib tertīb-i dīvān eyledüm tenfīz idüp aḥkām
- 25 Medārı ‘ilm iken ‘asl-ı ṭarīḳuñ şer‘ ü ḳānūnla
 Kim istikşāra ḳādirdür olunsam cüz‘ice ikrām
- 26 ‘Ulūm u ma‘rifetde ḥüsn-i ḥaṭda şı‘r ü inşāda
 Benimle imtiḥān olsun mu‘ārızlar budur da‘vām
- 27 N’ola faḥr eylerisem çünki medḥ-i pādişāh itdüm
 Ḳuşūr u ḥadd ü miḳdārın bilürken bende-i kem-nām
- 28 Yeter taşdı‘ itme çek ‘inān-ı ḥāmeñi Tevfīḳ
 Du‘ā-yı devletüñe başla kim oldur ehem ü tām
- 29 Ḥudā sāl-i cedīdi pādişāha eyleyüp mes‘ūd
 Şafā itsün serīr-i salṭanatda şad hezār a‘vām
- 30 İki şehzādegāniyle selāṭīnūñ Cenāb-ı Ḥaḳ
 Ḥaṭādan saḳlasun devreyledükce çerḥ-i heft-eḳrām
- 31 Dü şehzāde iki ḳuṭb-ı velāyetdür velī şimdi
 Cihān etmekde üçler himmetine intizār-ı tām
- 32 Yazup bir beytle ‘arz-ı ‘ubūdiyyet ider ḥāmem
 Anuñ her mışra‘ı tārīḥ-i nev-sāli ider i‘lām
- 33 Şeh-i ‘adl-āvere nev-sāli es‘ād eyleye Bārī
 Hezārān müjde geldi ‘āleme sāl-i sürūr-encām H.1182/M.1768

23

Tārīḥ

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Bāreka'llāh zihī nüshā-i pāk ü zībā
Ki ider her nazarı ḥāṭıra ĩrās-ı şafā
- 2 Ḥāşiye kākül-i cānān gibi ḥayret-efzā
Noktalar ḥāl-i ruḥ-ı dil-bere beñzer ḥaqqā
- 3 Oldı mizāb-ı zer-i Ka' be-i ma' nā-yı laṭīf
Anda her cedvel-i zerrīn-i leṭāfet-pīrā
- 4 Rūy-ı dil-ber gibi her kāğıdı şāf u berrāḳ
Mıstarı ḳāmet-i cānān gibi mehzūn bālā
- 5 Şafḥalar çün ṭabaḳāt-ı felek-i esmādur
Levḥası şems ü nuḳaṭ necm-i dıraḥşān gūyā
- 6 Anda her ḥarf-i şafā ṭarfı şimāḥ-ı cāna
Va' de-i vaşl-ı ma' āniye olur müjde-resā
- 7 Ḥaṭṭ-ı şīrāzesi yād-āver-i nev-ḥaṭṭ-ı ḥān
Cildi zer-şemse yüzi telli gelindür gūyā
- 8 Gerçi kim muḥtaşar ammā ki virür mefhūmı
Şad mufaşşal kütüb-i nādireden istiḡnā

- 9 Naẓm idüp ism-i mürâdifleri çün silk le'ālī
Rište-i mıstara dizmiş niçe dürr-i yektā
- 10 Niçe vaşf olmaya ol nüshā yeter āña şeref
Nazar-ı raġbete şâyân göre ol kân-ı sehâ
- 11 İstikâmetde ẓalem 'arz-ı mehâretde 'alem
Ma'ni-i lafz-ı kerem hâşıl-ı ma'nâ-yı vefâ
- 12 Âb-ı rûy-ı 'ulemâ fahr-ı mevâlî-i kirâm
Müsteşâr-ı 'uġelâ mü'temen-i ehl-i nühâ
- 13 Ol ki zâtından ezel olmuş eşer-yâb-ı zuhûr
Oldı isminde 'ubûdiyyet ü rahmet peydâ
- 14 'Aklı üstâd-ı şuverkâr-ı mezâyâ-yı umûr
'İlmi meşşâta-i dūşîze-i kûnh-i eşyâ
- 15 Oldı *mâ yenfe'u li'n-nâsi feyemkeşü fi'l 'arz*
Emruk mâ şadaġ cāyî bilâ reyb ü riyâ
- 16 Eşer-i hıķd u ħasedden dili şâf u berrâķ
Ĥayr u nef' ile mürekkeb o vücûd-ı yektâ
- 17 Ĥüsnü'z-zann-ı Ĥayr-Ĥâh-ı veliyü'n-ni' met
Ĥayrü'n-nâs ü neşak-sâz-ı umûr-ı dünyâ

9 le'āl S 17b: le'al S27b, B 45b

13 'ubûdiyyet ü rahmet: 'ubûdiyyet-i rahmet B

15 Ra'd Suresi 13/17: Allah gökten su indirir, dereler onunla dolar taşar. Sel, üste çıkan köpüğü alır götürür. Süslenmek veya faydalanmak için ateşte erittiklerinizin üzerinde de buna benzer bir köpük vardır. Allah, hak ve batıl için şöyle misal verir: Köpük uçup gider, insanlara fayda veren ise yerde kalır. Allah bunun gibi daha nice misaller verir.

- 18 Ğaraḫı ḫayr du‘ ā alma veliyyü’n-ni‘ ama
Halkı taṭyīb-i ḫulūb eylemeden ser-tā-pā
- 19 Hāḫ veliyyü’n-ni‘ amı cümle meḫādimi ile
Daḫı etbā‘ -ı kirāmı ile ferdan ferdā
- 20 Tābe-maḫşer ide ekdār u elemnden maḫfūz
Olalar ḫāṭıbeti müctemi‘ -i emn ü şafā
- 21 Şad hezārān nūsaḫ-ı nādireye mālīk olup
Şad kitāb-ḫāne-i müstaḫseni itsün iḫyā
- 22
Oldı zībende bu nev nüsha mübārek-bādā H. 1179/M.1765

24

Tārīḫ-i Şadāret-i Şāniye-i Muḫsin-zāde Meḫmed Paşa

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

- 1 Nizām-ı ‘ālemi idüp perişān düşmen-i bed-ḫāh
Ser-ā-ser bezm-i üns-ā-üns-i dehri itdi vaḫşetgāh
- 2 Olup berḫ-i ḫaderden bir şerār-ı şūr-ı şer cüste
Tutuşdı ḫarmen-i ārām-ı dil çün ḫayme vü ḫargāh

19 S 28a’daki manzumede 19. Beytin altında “mükerrerdır” yazıyor. 20, 21 ve 22. Beyitler eksik.
20 ide: idüp B
22 Birinci mısra eksik.
24 S 17b; B 25a, Ü 19a
1 bezm: ins S

- 3 Dırāz idüp bilād-ı mü'minîne dest-i istilā
Esīr-i bend-i ahzān itmişidi 'ālemi her gāh
- 4 Olup dem-beste-i 'acz ü tekāsül kahr-ı a' dādan
Ziyāde muẓtaribken pīr ü bernā vü gedā vü şāh
- 6 Firistāde idüp mühr-i hümāyūnuñ sa'ādetle
Muvakkar etdi Muhsin-zāde Paşayı bi-'avnillāh
- 7 Vezīr-i a'zam u serdār-ı ekrem naşb idüp anı
Muvaffak oldı bu re'y-i şavāba kalb-i şāhen-şāh
- 8 'Alem-efrāz-ı nuşret esb-rān-ı 'arşa'-ı saṭvet
'Ömer-dād u 'Alī-heybet Aristō-rāy-ı Āşaf-cāh
- 9 Muṭī'-i Hāḫ vekīl-i muṭlak ü ser-'asker-i eşfaḫ
Semiyy-i faḫr-ı 'ālem şadr-ı ekrem ḫayyir u āgāh
- 10 İdüp seyr-i menāzil 'ālem-i envār-ı 'izzetde
Rücū' itdi qadīmi burcına gūyā ki ḫurş-ı māh
- 11 Boyunca cāmedür n'ola giyerse şadr-ı vālāyı
Gelür ol ḫil'at-ı bālāya ḫadd-i dīgerān kūtāh
- 12 N'ola bulsa nigīn-i devlet āb u tābı ke'l-evvel
Şu aḫdıḡı yire yine aḫar dirler bulup bir rāh
- 13 Olur şadrı mükerrer eyledikce 'izzeti müzdād
Gül-āb olsa mükerrer ḫoşdur onu itmek istinkāh
- 14 Meşām-ı cānı būy-ı ḫüsn-i ḫulḫile idüp ta'ṭīr
Ḳulüb-ı ḫalḫı cezḫ itmekde hem-çün keh-rübā vü kāh

- 15 ‘Adū tāb-āver olmaz şavlet-i pūr-zūruna anuñ
Olur mı pençe-gīr-i şīr-i ġarrān beççe-i rūbāh
- 16 İdüp cūş u ħurūş aqđıqda seyl-i ‘asker-i islām
Ne mümkin tūde-i ħāşāk-ı düşmen ola seng-i rāh
- 17 Kerīmā çāre-sāz ol merhem-i luţfuñ dirīġ itme
İrişdi üstüh~āne zaĥm-ı sikkīn-i ġam-ı cāngāh
- 18 Ĥulūş-ı qalb ile dīn-i mübīni eyleyüp iĥyā
Du‘ ā-yı ĥayruñ olsun tābe-maĥşer zīver-i efvāh
- 19 Şu mel‘ unuñ mülevveş itdüġi büldān-ı islāmı
Çü iqlīm-i Mora seyfüñle taṭhīr etmedür dil-ĥ~āh
- 20 Ĥudā tedbīrūñ idüp hem-‘ inān-ı reh-ber-i taqđīr
Ne semte ‘azm iderseñ Ĥızr u tevḫīkin ide hem-rāh
- 21 Beḳā-cūyānuñ olsun şā‘ id-i bām-ı felek-fersā
Sitem-gūyānuñ olsun ser-nigūn üftān-ı qa‘ r-ı çāh
- 22 Mübārek eyleyüp Ĥaḳ şadr-ı vālā-ḳadri teşrīfūñ
Zafer-yāb-ı fütūḫat ide zātuñ Ĥazret-i Allāh
- 23 Ricālu’llāh didi Tevfīḳ fāl-i ĥayr idüp tāriḫ
Yine mühr aldı Muĥsin-zāde *ḳul kad cā’e naşrullāh* H. 1177/M.1763

21 üftān: üftāde S23 “De ki: Muhakkak ki Allah’ın yardımı geldi.”(Bakara 1/214)

TÂRİH-İ NEV-SÂL

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Zihî ferhunde nev-sâl-i meserret-bağş-ı ferruh-fâl
Hoşâ sâl-i cedîd ü habbezâ bu mevsim-i ikbâl
- 2 Şabâhu'l-hayrî pertev-bağş-ı mihr-i tâli' -i fîrûz
Şebi hem-kisve-i nûr-ı siyâh-ı Ka' betü'l-âmâl
- 3 İdüp aḥkâm-ı nağş-ı münşarîf necm-i emânîden
Hilâl-i sâl-i nev ḥukm-i kemâl-sa' da oldı dâl
- 4 Hubûb etdikce bād-ı şurṭa-i cân-bağş-ı dil-şâdı
Ġubâr-ı ḥâtır olur refte' -i cārûb-ı izmihlâl
- 5 Şafâ-yı ḥâtır ol rütbe ki taḥyîl etmeden şeklin
Olur yek-diğere dilden nümûde peyker-i âmâl
- 6 Tevâfuḡ mültezem eşnâf-ı ' âlemde cedel nâ-bûd
Meger divânegân ile meyân-ı zümre-i eṭfâl
- 7 Hoş-âmedle sürûr u inbisât eyleyüp terḥîb
Mecâlisden olundı şağş-ı ġam teb' id ü istiškâl
- 8 Olup ḥaşb u reḥâ kût-ı ' ibâdu'llâha müstevlî
Tetimmât-ı refâh âmâdedür ber-vech-i istikmâl

25 S 18a; B 14b

5 etmeden şeklin: etmeyedür şekli B

- 9 Zamān āsāyiş-i emn ü emān-ı ‘adl ü dād üzre
Cihān āsūde-ḥāl u ḥalk-ı ‘ālem müsterīḥu’l-bāl
- 10 Şehen-şāh-ı cihān ‘ādil vezīr-i a‘zamı kāmīl
Şudūr u şeyḥü’l-islāmı ‘afīf ü şādıḳu’l-aḳvāl
- 11 O şāhen-şāh-ı ‘adl-ārā ḥudīv-i ma‘delet-pīrā
K’odur pīrāye-baḥş-ı tāt u taḥt u şevket ü iclāl
- 12 Cihānbān-ı seḥā-perver kerīm-i merḥamet-güster
Şehen-şāh-ı muvaḳḳar şehriyār-ı şāliḥu’l-a‘māl
- 13 Süleymān-cāh u Kistrā-dād Sultān Muştafā Ḥān kim
Rikābında revāndur fetḥ u nuşret devlet u iḳbāl
- 14 ‘Adālet-pīşe ḥayr-endīşe zıllu’llāhu fī’l-‘ālem
Der-i devlet medār-ı kıblegāh-ı veche-i iḳbāl
- 15 Ğubāristānı kīmyā-kām-rānīdür
Olur āmāle fā’iz kim ki ol ḥāke ola rū-māl
- 16 Eger va‘d-i kerīm eylerse der-‘aḳab-i incāz
Hemān-dem münḳalib olur zamān-ı ḥāle istiḳbāl
- 17 Ḳulūb-ı nāsa īşāl-i meserretde ider ta‘cīl
Velī tehdīdin īḳā‘ etmede raḥmen ider iḥmāl

- 18 Mufaşşal şerh olunsa luţfuna evrāk-ı gerdūna
Ne mümkin ola defter-ḥāne-i vaşfinda ber-icmāl
- 19 Zihī taht-ı hümayūn kim bu gūne şadr-ı dānāya
Muvaffaḫ eylemiş onu Hudā-yı vācibu'l-iclāl
- 20 'Alemdür istikāmetde nazīri yok şadāḫatde
Nizām-ı mülk ü milletde ḫarīn-i aḥsen-i aḥvāl
- 21 Semī-i faḥr-i 'ālem şadr-ı ekrem rāḡibu'l-iḥsān
Vekīl-i muṭlaḫ-ı şāhen-şeh-i müstaḥsinu'l-ef'āl
- 22 Derūnı vaşme-i ḡayḡ u ḡaraḡdan pāk u şāfidür
Cemī' -i nāsa nef' itmekdür oña aḡdem-i āmāl
- 23 Zamānında degildür kārger rüşvet 'ubūdiyyet
Ricālī manşıba ehliyyet-i zātı ider işāl
- 24 Zamān-ı devletinde müsteḫaḫḫān mükrim ü mesrūr
Meger kim şaḫş-ı nā-dān u denīdür ḥā'ib ü pāmāl
- 25 'Uḫūd-ı müşkilātı nazre-i ūlāda ḫall eyler
Me'ād u mebbe'e sebbābe'-i fikr itmedin i' māl
- 26 Hülūş-ı niyyet ile ḫayr-ḫāh-ı şāh-ı 'ālimdür
Vücūdı maḫz-ı raḫmetdür 'ibādu'llāha bī-eşḡāl
- 27 Şadāḫat ile dīn ü devlete ḫıdmetle maḫşūdı
Efendisine 'ālemden du'ā-yı ḫayrı istiḫşāl

- 28 Veliyü'n-ni' metine 'â'id oldığın bilüp el-haḳ
Hemân kesb ü du' â celb-i ḳulûbe eylemez ihmâl
- 29 O şeh 'adl ü seḥâ vü merḥametde kâmil ü yektâ
Bu şâhib-devlet 'ilm ü ma' rifetde nâdirü'l-emşâl
- 30 Zamân-ı âferînişden berü cem' oldığı yoḳdur
Bu gûne Ḥusrev-i 'âdille böyle Âşaf-ı mifdâl
- 31 Degül mümkün añun evşâf-ı pâkin eylemek ta' dâd
Hemân evlâ du' âdur kim icâbet itdi istikbâl
- 32 Ḥudâ hem-vâre idüp müstezıll zıll-i Yezdânı
Ayırmasun rikâb-ı müsteṭâbından hezârân sâl
- 33 Hemîşe sâye'-i luṭfin ser-i şadr-ı güzîn üzre
Ḥudâ-yı Zü'l-minen dūr itmesün bi'l-' izzî ve'l-iḳbâl
- 34 Müdâm Allâh şâh u rû-vezîr ü şeyḥü'l-islâmı
Maḳâmında sa' âdetle serîr-ârâ-yı istiklâl
- 35 Bu nev sâla didüm tebrîk idüp târiḥini Tefvîḳ
Mübârek-bâd nev-sâl-i hümâyûn-ı sa' âdet-fâl

26

Tarih*

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Yine şahın-ı vücūda cilve-perdāz-ı zuhūr oldı
Ne zībā şahid-i dil-keş hırām-ı meymenet-maḳdem
- 2 Gürūh-ı tīre-sahtān-ı keder başına gün toḡdı
Olinca ṭālī' -i ufḳ-ı vücūd ol neyyir-i a' zām
- 3 Bedīd olmadı gerd-i ḡuşsa ḳadr-i zerre-i nāçiz
Olup nūr-ı sürūrı rüşenā-baḡş-ı dil-i bī-ḡam
- 4 Kūsūf-ı ḡamdan idüp nūr-ı maḡz-ı zātını maḡfūz
Zevālī kimseye göstermeye ol İzed-i ekrem
- 5 Dil-i Tevfīḳ her dem kūşe-i tārīk-i firḳatde
Peyām-ı mevlidine dīde-dūz olduḡda bīş ü kem
- 6 Didi bir peyk-i ferruḡ-dem beşāret ile tārīḡin
Müzeyyen oldı müjde nūr-ı Şemsü'd-dīn ile 'ālem H.1152/ M.1739

27

Tārīḥ-i Kıtı‘a Berāy-ı Haşīrī ‘Aṭā Efendi *

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

- 1 Necābet-pīşe Sa‘du’llāh u Ḥamdu’llāh efendiler
Meḥādīmüñ dü çeşm-i iftiḥārı oldılar ḥaqqā
- 2 Bu beytün şadrını taḫsīm idüp iki birāderler
İdince her biri bir kūşesinde feyz-i isti‘lā
- 3 Şadīḳ-ı ḥālīşi süknālarına didi tārīḥin
Maḥarr-ı sa‘d u ḥamd oldı bu zīnetgāh-ı ‘ālī-cā

28

Tārīḥ-i Mīr Ḥāce ‘Oşmān Paşa *

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Ḥamdü-li’llāh devr idüp çarḥ-ı felek ber-vefḳ-i kām
Oldı mir’āt-ı emelde cilveger rüy-ı merām
- 2 Rūşen olduğda tebāşīr-i şabāḥu’l-ḥayrla
Ġarḳ-ı envār oldı ‘ālem ḳalmayup zerre ḳalām
- 3 Bāreka’llāh nev ‘arūs-ı kām idüp ‘arż-ı cemāl
Ḥacle-i vuşlatda oldı cilve-perdāz-ı ḥurām
- 4 Ba‘d-ez-īn ‘īd-i sürür eyyāmıdur itsün şafā
‘Āşīḳ-ı dīdāra oldı rüze-i hicrān tamām

27 S 19a (derkenar), B 46a

28 S 19b (derkenar), B 46a

- 5 Aḥsen-i tertīb ile silk-i ricāl-i devleti
Subḥa-i lü'lü gibi buldı kemāl-i intizām
- 6 Dāver-i şāḥib-başıret dil-nevāz-ı merḥamet
Ḥayr-ḥāh-ı dīn ü devlet kām-baḥş-ı ḥāş u ʿām
- 7 Zor ile şulḥ itdirüp aʿ dāyı bī-ceng ü cidāl
Seyf-i nuṭḡı eyledi mā-beynden refʿ -i ḥuşām
- 8 Reft ü rūb idüp zemīni ḥār-ı mekr ü fitneden
Oldı emn-ābād-ı ʿālem ḡıḇta-i dārü's-selām
- 9 Gāh seyf-i ḡahr u gāḥī dām u dāne gösterüp
ʿĀḳıbet Ṭāhir ʿÖmer gibi şikārı itdi rām
- 10 Bir niçe mīr-i vefīr ehl-i şekāvet sū-be-sū
Eylemişler idi dīn ü devlete ʿişyān-ı tām
- 11 Birisi Mıṣrī ʿAlī Big birisi Ṭāhir ʿÖmer
Ḳuds ü Şāmı eylemişler idi istilā-yı tām
- 12 Ol ʿAlī Big ḡaşd-ı daʿvā-yı teferʿ un eyleyüp
Eylemişken mülk-i Mıṣrı zabṭ için şedd-i ḥırām
- 13 ʿĀḳıbet bir zerre-cū ḥān-ı naʿīm-i bendesi
Oldı yaʿnī meyl idüp buldı fesādı ihtitām

9 dām u dāne: dām-ı dāne B

10 mīr-i vefīr: mīr-i vaḳīr: B

- 14 Ba‘de-ez-în Ṭāhir ‘Ömer bende’-i fermān olup
Eyledi ḥablū’l-metīn-i ‘avf ü şafḥa i‘tişām
- 15 Her umūrında muvaffāqdur o düstūr-ı kerīm
İtmede te‘yīd-i Rabbānī aña imdād-ı tām
- 16 ‘An-şamīm emr-i ulū’l-emre ‘iṭā‘at eyleyüp
İtdi dest-i devlete nā-çār teslīm-i zimām
- 17 Keff-i yed idüp ta‘arruż itdiği büldāndan
Eyledi emvāl-i mīrisin edāyı iltizām
- 18 Vaqt-i Ḥātemden berū mübhem iken lafz-ı kerem
Eyledi şerḥ ü beyān ma‘nāsın ol baḥr-i kirām
- 19 Nāmdāş-ı pāk-i zi’n-nūreyn-i pūr-ḥilm ü ḥayā
Muḥyi-i nām-ı ‘aṭā düstūr-ı Āşaf-iḥtişām
- 20 Söyle Tevfīkā mücevher mışra‘-ı tārīḥini
Mecdile ‘Oşmān Paşa oldı Mīrū’l-Ḥacc-ı Şām

29

fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilün

- 1 Mālikü’l-mülk-i düvel müdrīk-i aḥvāl-i milel
Müşil-ı ḥadd-i emel ‘ālem-i esrār-ı umūr
- 2 ‘Adl ü işlāḥla me‘mūr ümerā vü vükelā
Dā‘imā olmada emşār u memālik ma‘mūr
- 3 Ursa el şārim-i dem-āver-i i‘dāma eger
Ser-i a‘dāda olur kām-ı rehā dūr-ā-dūr
- 4 Dāverā saña odur evvel-i evlād-ı kirām
Şoñra gelmekde şad evlād-ı mekārīm maḥşūr

- 5 Veled-i vâhîde Tevfîk olur imdâd-ı İlâh
‘Aded-i sâl-i dü mışra‘ da olursa meşûr
- 6 Dâver-i ‘aşra veled her emele mevid ola
Veled ü vâlid ola sa‘d ile der-kâr-ı sürûr

30

Târîh-i Binâ-kerden Şeyhü'l-İslâm Mîrzâ-zâde Çeşme-i der-Üsküdâr

mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün

- 1 Şehen-şâh-ı muvaqqar tâcdâr-ı ma‘delet-güster
‘Adîmü’l-miśl ü bî-hemtâ şehân-ı kişver-ârâda
- 2 Hümâ-sâye mu‘allâ-pâye Sultân Muştafâ Hân kim
Müreccaḥ ‘aql u rüşd ü nişfeti âbâ vü ecdâda
- 3 İdüp püşt-i kef-i destin nihâde ḥâk-i teslîme
Ser-efrâzân olurlar tiğ-i fermânına ser-dâde
- 4 Hemîşe lâbis olup ḥil‘at-i zer-dûz-i sultânî
Ola âyîne-i ḳalbi ğubâr-ı ğuşşadan sâde
- 5 Muvaffaḳdur umûrunda o şâhen-şâh-ı ‘âlî-şân
Huşûşâ şeyhü’l-islâm-ı kerîmü’ṭ-ṭab‘ u neḳḳâda
- 6 Cenâb-ı müfti-i dîn şeyhü’l-islâm-ı kerem-âyîn
Müşâr-ı bi’l-benân-ı ehl-i ‘irfân mefḥarü’s-sâde

- 7 Meḥemmed nām u ḥaşlet Mīrzā-zāde Efendi kim
Müsellem ḥüsn ü ḥulḳ u sīreti taḳvā vü fetvāda
- 8 Fünūn-ı ‘ilm ü faẓl u ma‘rifetde bâhirü’l-i‘ cāz
Kemāl-i ḥilm ü rıfḳ u ‘iffetinde ḥârikü’l-‘âde
- 9 Zāmīr-i tâbnâki mühbiṭ-i ilhām-ı Rabbānī
Cebīni nūr-ı imān ile mir’ât-ı cilā-dāde
- 10 Hemân hem-çeşm-i İbn-i Muḳledür ḥüsn-i kitâbetde
Feşâḥatde sezâ olsa muşâḥib İbn-i ‘Abbāde
- 11 Bu mevḳi‘de sa‘âdet-ḥānesin ta‘mīr eşnâsı
Ahālī-i maḥalle muṣṭaribken kıllet-i māde
- 12 Sünūḥ itdi zāmīr-i pāk-i şāhen-şāh-ı devrāna
Rikāb-ı mustaṭāba olmadın ‘arz-ı temennāda
- 13 O yenbū‘u’l-mekārim münhelü’l-‘azb-i ‘ināyetden
Se māsūra şu iḥsân itdi ol zāt-ı melek-zāde
- 14 Muşaffā āb-ı cūdın fī-sebīli’llāh idüp icrā
Şürū‘ itdi bu dil-cū çeşmesār-ı pāk-bünyāde
- 15 Eger görseydi ḥüsn-i şüret-i zībāsını bir kez
Olur engüşt-i ḥayret ḥāmesi Mânī vü Behzāda
- 16 Şuyı başından alup sūy-ı ḥayra eyledi icrā
Tekayyüd itdi ‘aṭşân-ı zevi’l-ervāḥı ervāda

- 17 Zebân-ı lûle gūyâ nâsı sîrâb itmege sâ'il
Mevâşî vü tıyûra teknesi leb-rîz ü âmâde
- 18 Şümâr-ı kaṭre-i âbından efzûn genc-i ğaybından
Hudâ ecr-i cezîl iḥsân ide dünyâ vü 'uḳbâda
- 19 İdüp ser-şuffe-i fetvâda aşlın şâbit ü dâ'im
İde Haḳ serv-i ser-sebz-i vücûdın ğamdan âzâde
- 20 İdüp tebrîk anı dâ' i-i iḥsân-dîdesi Tefvîḳ
İki mıṣrâ' -ı târîḫ 'arz ider bir beyt-i zîbâda
- 21 Li-vechi'llâh bu 'ayni eyledi müftiyyü'z-zamân cârî
Muvaffaḳ oldu zîbâ çeşmesâra Mîrzâ-zâde H. 1186/M.1772

31

Târîḫ-i Müftî Şoden-i 'Arab-zâde

mef'ûlû fâ' ilâtün mef'ûlû fâ' ilâtün

- 1 Şad bâreka'llâh oldu mir'at-ı ârzûda
Rûy-ı 'arûs-ı maṭlab ber-vefḳ-i dîl hüveydâ
- 2 Olup vezân nesîm-i şubḫ-ı bahâr ümmîd
Oldı güşâd u ḥandân gül-ğonçe'-i temennâ

18 dünyâ vü uḳbâda: dünyâda uḳbâda Ü
31 S 21a (derkenar), B 46b

- 3 Aḥmed ‘Aṭā Efendi ol ma‘den-i mekārim
İtdi sa‘ādetile teṣrīf-i cāh-ı fetvā
- 4 Levḥ-i zamīr-i pāki ġayz u ġaraẓdan ‘ārī
Zāt-ı kerīmi ḥüsn-i aḥlākla mücellā
- 5 Rıfḳ ü mülāyemetle iḥvānı içre mümtāz
Şıdk-ı muḥāleṣatla beyne’ş-şüdūr-ı yektā
- 6 Merkūz-ı fıtratında ‘iffetle istikāmet
Vechinde zāhir olmuş nūr-ı şalāḥ u taḳvā
- 7 Eyler meşīe iḥsān taṭyībe gūşış idüp
Ref‘-i ġubār-ı kīne mümkin olaydı farzā
- 8 İḳbāl-i pādişehle teṣrīf idince şadrı
Bilmem ḥasūdın ammā ‘īd eyledi aḥibbā
- 9 Arar cihāt ‘ilmin erbāb u müstaḥakḳın
Tevcīhine ḳarışmaz rüşvet-i menfa‘at aṣlā
- 10 Akşā-yı maṭlab ancak ta‘mīr-i āḥiretdür
Maṭrūddur dilinden celb-i ḥıṭām-ı dünyā
- 11 Böyle vezīr-i a‘zam bir böyle şeyḥü’l-islām
Cem‘ oldığı degildür mesmū‘ pīr ü bernā
- 12 Her biri müstaḳīm ü dīndār u kār-âgāḥ
‘Ayb ü naḳīşa yokdur bunlarda zerre-i mā

- 13 Tefvîz idüp umûrın bunlara bî-muḥābā
Zevk ü şafāda olsun ol pādişāh-ı vālā
- 14 Yā Rabb idüp muvaffak bi'l-ḥayr cümlesini
Olsun hemîşe dîn ü devlet bu resme ber-pā
- 15 Tevfîk-i ḥayr-ḥāhı cāhına didi târîḥ
Kıldı ' Aṭā Efendi iḥyā-yı şadr-ı fetvā H. 1199/M.1785

32

Tārîḥ-i Müftî Şoden-i Mîrzā-zāde Efendi

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Müjdeler ehl-i kemālün vāle vü şeydāsına
Kıldı iḥrāz-ı tevessül maṭlab-ı aḳşāsına
- 2 Dîdeler rûşen eyā şeb zindedār-ı ārzū
Ṭālî' oldı mihr-i devlet evc-i isti' lāsına
- 3 Necl-i Mîrzā-zāde Es-seyyid Meḥemmed sa' d ile
Maḳdemiyle virdi ' izzet maṣṣıb-ı iftāsına
- 4 Cāh-ı vālā-yı meşîḥat irş ü istiḥkāk ile
Çok zamān müştāk idi zāt-ı kerem-pîrāsına

32 S 21a; Ü 7a, B 28b

4 irş ü: irş-i S

- 5 Oldı dīvān-hāne-i taq̄dīrden teslīm-i ḥaḳ
Kilk-i tevcihāt-ı ‘ilmiyye yed-i yümnāsına
- 6 Ḳābiran ‘an-ḳābir oldur nuḥbe mecd ü faḥḥār
Nüh felek peyveste olmaz rif‘at-ı ābāsına
- 7 Ḥāme-der-kef yazmağa bercīs-i kām-ı ‘ālemi
Muntazırdur kūşe-i ebrūsunuñ imāsına
- 8 Teşnegān-ı dehri sīrāb-ı meṭālib itmede
Ġālib oldı reşḥa-i kilki kerem deryāsına
- 9 Her nidā kim nevk-i kilkinden tereşşuḥ eyleye
Lafz-ı mevzū‘ u mürādıfdür seḥā ma‘nāsına
- 10 Dinse ger şebender-i bāzār-ı ‘irfāndur sezā
K’oldı mālīk kāle-i faẓl u hūner ecnāsına
- 11 Tūṭi vü āyīneyi der-ḥāṭır eyler her baḳan
Revnaḳ-ı destār-ı sebz ü ferve-i beyzāsına
- 12 Zāhir u bāṭında ḥüsn-i ḥālī yek-reng-i vifāḳ
Ḳavl ü fi‘li muntabıḳ taḳvāsına fetvāsına
- 13 Dergehinde manşīb-ı rıḳḳıyyet iḥrāz iden
‘Ālemüñ itmez tenezzül rütbe-i ‘ulyāsına
- 14 Manşīb-ı ‘ālīsini Allāh mübārek eylesün
Ḥaşre dek virsün şeref ol mesned-i bālāsına

7 Ḥāme-der-kef: Ḥāme-dekf S

14 eylesün: eyleyüp S

- 15 Maşlaḥat erbābına dest ü zebānından müdām
Şādır olsun ḥayr olan dünyāsına ʿuḳbāsına
- 16 Pādişāh-ı dehre Ḥaḳ nuşretler iḥsān eyleyüp
Seyf-i ḳahrın ġālib itsün leşker-i aʿdāsına
- 17 Didi tāriḥin kemīne bendesi Tevfīḳ anuñ
Geldi fetvā Mīrzā-zāde der-i vālāsına

33

Tārīḥ-i Müftī Şoden-i Dürri-zāde Muştafā Efendi

feʿ ilātün mefāʿ ilün feʿ ilün

- 1 Bārekellāh māh-ı ʿīd-i saʿīd
Ḥabbezā maḥẓ-ı ʿavn-i Rabb-i Mecīd
- 2 Feyz-i faşlüʿr-rabīʿ-ı şādīden
Oldı üşküfte ġonçeʿ-ı ümmīd
- 3 Kiştār-ı merāmı tāzeledi
Olmuşiken mişāl-i zerʿ-ı ḥaşıd
- 4 Ehl-i ʿirfāna cevre nādim olup
Meyl-i luḫf eyledi bu çarḥ-ı ʿanīd
- 5 Oldı pertev-feşān-ı evc-i murād
Necm-i dürri şuʿāʿ-ı baḥt-ı saʿīd

- 6 Hams u seb'în sāl ü yevm-i hamīs
Şehr-i Şevvāl ü rûz-ı hāmis-i 'īd
- 7 Yine şadr-ı refī'-i fetvāya
Geldi ol fāzıl-ı edīb ü reşīd
- 8 'Ārif-i ma'ḍalāt-ı küll-i 'ulūm
Müsteşār ü emīn ü şāhib-i dīd
- 9 Muştafā nām ü Bū Ḥanīfe-maḳām
Bermekī-ḥaşlet ehl-i re'y-i sedīd
- 10 'İlm ü faẓl ü hūnerde bī-hemtā
'Adl ü inşāf ü merḥametde ferīd
- 11 Silk-i müstaḥsen-i meşāyihda
Zātı manẓūmede çü beyt-i ḳaşīd
- 12 Çün gül-āb ü şeker mükerrer olup
Cāh-ı iftānuñ oldı ḥüsni mezīd
- 13 'İdde geydi ferve-i beyzā
Ḳıldı evvelki cāmesin tecdīd
- 14 Ferv-i beyzāda zāt-ı pür-nūrı
Güiyā nev-şadefde dürr-i sefīd
- 15 Oldı şeş sāle rûzedār-ı ğama
Ḥamdülillāh 'īd-i vaşlı bedīd

- 16 Yâ İlâhî be-ḥaḳḳ-ı faḥr-i rüsûl
Rabbenâ Rabbenâ be-‘ arş-i mecîd
- 17 Eyle şâh-ı cihâna hem-vâre
Taḥt-ı devletde naşr ile te’yîd
- 18 Şadr-ı zî-şân-ı Âşaf-ı dehrûn
Sâye-i cûdın eyle dehrde medîd
- 19 ‘Avn ü hıfzuñla Şeyhü’l-islâmuñ
Şadr-ı fetvâda ‘ömrin eyle mezîd
- 20 Aña ra‘ nâ ḥüceste bir târîḥ
Söyle Tevfîḳ ola vecîz ü müfîd
- 21 Dürri-zâde Efendi yine gelüp
Şadr-ı fetvâya oldu ‘îd-i sa‘îd H.1105 /M.1694

20 Aña ra‘ nâ ḥüceste bir târîḥ: Aña berceste bir güzel târîḥ S

21 sa‘îd: cedîd S

21 Dürri-zâde Mustafa Efendi, Yahya Tevfik Efendi’nin “yine” dediğine göre H.1175 / 1762 veya 3. defa Şeyhülislamlık makamına H.1187 / 1774 tarihlerinde gelmiştir. Yukarıdaki mısranın tarihi tutmuyor.

34

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Şulb-ı birāderden itdü kerem ol Kirdgār
Es' ad-ı sa' itde bir necl-i necīb ü ' arīķ
- 2 Fazl u kemālat ile eṭval-i a' mār ile
Devlet-i dāreyne Ḥaķķ eyleye anı ḥaķīķ
- 3 Müjde-resān-ı velādet didi tārīḥini
Ḥüsn ü necābet ile geldi Meḥemmed Refīķ H.1166/M.1753

35

Tārīḥ-i Niyābet-i Yorus

me' ulü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

- 1 Meşşāṭa-i ḳazā bezeyüp bīkr-i fikrimi
İtdükde cilve ḥacle-i vuşlatda çün arūs
- 2 Tārīḥ-i kevne oldı bu mışra' la leb-güşā
Tevfīķ Efendi ḥākim-i nāḥiye-i Yorus H.1166/M.1753

34 E 77b, B 62b, S 22a derkenarda sadece 1. beyit yazılmış.

3 Müjde-res mevlidini didi bu tārīḥini B

35 S 22a (derkenar) , B 62b, E 78a

Tārīḥ-i Şadâret-i Şahin ‘ Ali Paşa

mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün

- 1 Bi-ḥamdü’llāh ‘ ibādu’llāha şefkat eyleyüp Mevlā
İrāde eyledi tanẓīm-i dīn ü devleti ḥālā
- 2 Şehen-şāh-ı zamān ‘ Abdü’l-ḥamīd Ḥān-ı cihān-bānı
Muvaffaḳ eyledi tedbīr-i mülk ü millete ḥaḳḳā
- 3 Emīrū’l-mü’minīnün maşlaḥat gördiği evlādur
Mülūkuñ *mülhimūn* olduklarında şübhe yok aşlā
- 4 Ḥulāşā muḳtezā-yı vaḳt ü ḥāl eyleyüp idrāk
Zamīr-i enverinde keşf ü ilhām oldu bu ma‘nā
- 5 Hemān erkān-ı devlet tāzelensün revnāḳın bulsun
‘ Arūs-ı memleketde ‘ arz ide bir şūret-i zībā
- 6 Vezīr ü şeyḫü’l-islāmın idüp tebdīl bir günde
Daḫi a‘lālarını yerlerine eyledi ber-cā
- 7 İki zāt-ı ‘ adālet-ittisāḳ eyleyüp iḥzār
Ol iki şāhid-i ‘ adl ile şābit oldu bu da‘vā

36 S 22b (derkenar), B 47b

2 mülk ü millete: mülk-i millete B

3 Ebû Hüreyre *radıyallahu anh*'den rivayet edildiğine göre Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem* şöyle buyurdu: "Sizden önce yaşamış ümmetler içinde kendilerine ilham olunan kimseler vardı. Şayet ümmetim içinde de onlardan biri varsa, hiç şüphesiz o Ömer'dir." **Buhârî**, *Diyanet İşleri Bşk. Yay. Ank. 9. Cilt s.351.*

- 8 Biri seyf-i siyāsetle ‘adūyı eyleyüp tehdid
Biri nevk-i qalemden hükmi-şer‘i eylesün icrā
- 9 Vezīrān-ı dilīrānından oldu qalbine lāyih
Ozi’de düşmene sedd-i sedid olan ‘Alī Paşa
- 10 Diyānetde ‘alemdür istiḳāmetde müsellemdür
Umūr-ı mülke a‘lemdür o şadr-ı ‘āqıl u dānā
- 11 Şeci‘-i nāmver Āşaf-nihād-ı ma‘delet-güster
Dilīr-i ehl-i perver müsteşār-ı şā’ibü’l-ārā
- 12 Şeref-bağş-ı vezāret māye-i iksīr-i emniyyet
Esās-endāz-ı rāhat dest-gīr-i millet-i beyzā
- 13 Silāhdār beşāret-i kāruñ irsāl eyledi der-ḥāl
İdüp teşrīf-i da‘vet ile qadr ü şānını i‘lā
- 14 Gelüp pā-būs-ı şāhān-şāh ile çün oldu müstes‘id
Ana mühr-i hümāyūnı o demde eyledi i‘tā
- 15 Bütün seyf ü qalem erbābı oldu ḥurrem ü ḥandān
Nigeh-düz-ı teraqqub idiler bu ḥālete zīrā
- 16 Niçe her fırqa mesrūr olmaya bu re’y-i şā’ibden
Ki dil-ḥāh üzre ḥāş u ‘ām buldı şāhibin ḥaqqā
- 17 Mübārek eyleyüp şadrın Ḥudā efzūn ide qadrin
Zamān-ı devletinde şād ola dünyā vü mā-fīhā

- 18 Rızā-yı Hāḫla cem[‘] idüp rızā-yı şāh-ı devrānı
Ola te’yīd-i dīn ü devlete ḫıdmetle müsteşnā
- 19 Didi Tevfīḫ-i dā[‘]ī cāhına bir mışra[‘] -ı tārīḫ
Muvaffaḫ bād luṭf-ı Hāḫla mühr aldı [‘] Alī Paşa

37

Tārīḫ-i Şadr-ı Rūm Şoden-i Pīrī-Zāde ‘ Oşmān Efendi Der-Def[‘] a-i Şālişe *

mefā[‘] ilün mefā[‘] ilün mefā[‘] ilün mefā[‘] ilün

- 1 Bi-ḫamdi’llāh tecellī idüp [‘]avn-i Ḳādir ü Ḳayyūm
Mer’āyā-yı [‘]alende ḳıldı cilve maṭlab-ı mektūm
- 2 Hezārān müjde yine şadr-ı Rūmı eyledi teşrīf
O yektā şadr-ı kāmīl kim [‘]adīlī faẓlda ma[‘]dūm
- 3 Hāḫāyīḳdān-ı uşeyyā fāzıl-ı niḫrīr-i müsteşnā
Ferīdü’d-dehr-i dānā müsteşār-ı mekremet-mevsūm
- 4 Mükemmel-sāz-ı esbāb-ı riyāsetü’l-ma[‘]ī-fıṭnat
Aristo-menḳabet şadrü’ş-şüdūr-ı ṭayyibü’l-cürşūm
- 5 Semi-i ma[‘]den-i ḫilm ü ḫayā [‘]Oşmān-ı zī[‘]n-nūreyn
Ser-efrāzān olur zīr-i nigīn-i ḫükmüne maḫkūm

37 S 22b; Ü 8a; E 80a

* E –

5 Ser-efrāzān: Ser-firāzān

- 6 Yegâne şadr-ı ‘ālī şāhibü’z-zeyl-i me‘ālī kim
Kıyām-ı şer‘ a hādīm hādīmān-ı devlete maḥdūm
- 7 Vücūdı müctemī‘-sāz-ı kemālāt-ı ma‘ārifdūr
Ezelden olmuş erzāk-ı feżā‘il zātına maḥsūm
- 8 Le‘ālī-i hikem ğayre şadef-zīb-i hafā olsa
Anuñ tār-ı nigāh-ı iktināhında olur manzūm
- 9 ‘İtābı kām-ı a‘dāya çü hānzal māye-i telhī
Velī şīrīn kelāmı dostāne rāḥatü’l-hulḳūm
- 10 Çehān olsa eger kemter şerāre nār-ı ḳahrından
Şeyātīn-i ‘adūyı necm-i şāḳibveş ider mercūm
- 11 Alur ehl-i kemālūñ dādını çarḥ-ı sitemgerden
Dem-i ‘adlūñde zīrā ğālib olur zālīme mazlūm
- 12 Şabā gülzār-ı dehri geşt iderse bulamaz mişlin
Meger gül-berg-i terden būy-ı hulḳın eyleye meşmūm
- 13 O mihr-i evc-i rif‘at pertev-efşān-ı ṭulū‘ oldı
İdince burc-ı pârına rücū‘-ı meymenet melzūm
- 14 Se pâre şadrı teşrīf-i içün menşūr-ı iḳbālī
Müşelles vefḳ-i devletdür ki olmuş nāmına mersūm
- 15 ‘Aceb mi cevher-i şadrı mişāl-i ḳıṭ‘a-i elmās
Müşelles itse eş-şey‘ü lā-yüşennā āḫiri ma‘lūm

7 ma‘ārifdūr: ma‘ārifden S

15 “Eş-şey‘ü lā-yüşennā illā yüşelles-İki olan şey üç de olur.” Arap atasözünün bir bölümü.

- 16 Bağılsa gūyiyā ‘ unvān-ı emr-i şadr-ı şālîşde
Fe‘azzeznā bi-şālîş âyetün tefsîridür merķūm
- 17 Müşelleş neş‘edār-ı maṭlab itdi şālîşen şadrı
Ḥumāru’l-in‘ izāl itmiş iken ehl-i dili mağmūm
- 18 Revāk-ı cāha menşūrı gehī cūft oldı gāhī ṭāk
Degül k’anda olmuş aḥkām-ı şeref meczūm
- 19 Heme kārında el-ḥaḳ ‘ âķıbet maḥmūdudur zîrā
Tekerrürden olur el-‘ avd u Aḥmed nüktesi mefhūm
- 20 Olup cāhı mübārek zāt-ı pāki ğamdan āzāde
Du‘ ā vü midḥatile pūr ola iḳlīm ü merzübūm
- 21 Olup rûmāl-i zeyli sāde târîḥin didi Tevfîķ
Se-bār ‘ Oşmān Efendi oldı rûḥ-efzā-yı şadr-ı Rûm H. 1179/M.1765

38

mefā‘îlün mefā‘îlün mefā‘îlün mefā‘îlün

- 1 Yine feyz-i şehāb-ı ‘ âṭıfetle gülşen-i dilde
Gül-i ümmîdine bād-ı güşāyiş-āverin buldı
- 2 Zamān-ı ma‘ delet-‘ unvān-ı şadr-ı ‘ âlem-ārāda
Heme ehl-i ma‘ ârif manşıb-ı şāyānterîn buldı
- 3 O şadr-ı bî-merān kim şabā geşt eyleyüp arzı
Sezā-yı iktihāl-i çeşm-i cān ḥāk-i derin buldı

16 Yasin Suresi, (36/14) Ayet: Hani biz onlara iki (elçi) göndermiştik, fakat onlar ikisini yalanlamışlardı. *Biz de (iki elçiyi) bir üçüncüyle güçlendirdik*; böylece dediler ki: «Şüphesiz biz, size gönderilmiş elçileriz.»

- 4 Bu tevcîhât-ı dîvâniyyeden erbâb-ı isti' dâd
Tesellî-yâb-ı teşrifât olup müstaḥzarın buldı
- 5 Ḥuşûşâ câh-ı vâlâ-yı riyâsetle idüp teşrif
Ricâl-ı devletün bir zât-ı vâlâ-gevherin buldı
- 6 Re'îs bin er-re'îs ol nâşir-i tûmâr-ı ehliyet
Tevaffuk ırş ü istihkâk-ı ḥaṭṭ-ı evferin buldı
- 7 ' Aceb mi ğıbṭa-sâz-ı beyt-i ribbâtü'l-ḥicâl olsa
O mesned gevher-i zâtıyla zîb ü zîverin buldı
- 8 Ararken aña ihdâya sezâ bir rikdân bercîs
Debîristân-ı eflâk içün mihr-i ḥâverin buldı
- 9 Nişân-ı dem-keşin zuhr-ı berâtında görenler dir
Bu bir kıyruklı yıldızdur ki sa' d-ı ekberin buldı
- 10 Ḥudâ mes'ûd idüp câhın disünler ba' d-ez-în îcâb
Bu manşıbdan idüp ' uzlet daḥı bālâterîn buldı
- 11 Didi târiḥ-i câhın dâ' î-i dirînesi Tevfîk
Re'îs oldu Re'îs-zâde Efendi ḥaḳ yirin buldı

**Tārīḫ-i Müceddid Şoden-i Cāmi‘-i Fātiḥ Sultān Meḥmed Ḥān ‘Aleyhi’r-Rraḥmeti
Ve’l-Ġufrān**

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Tā-be-key ey nefsi ser-keş ey dil-i güm-kerde-rāh
Ḥā‘b-ı ğafletden saña gelmez mi aşlā intibāh
- 2 Elde var mı fā‘ideñ bir kez ḥisāb it nefsüñi
Naḳd-i ‘ömrüñ eyledüñ kesb-i ma‘āşide tebāh
- 3 Fikr-i bârıña düşüp vaşf-ı miyān-ı yār ile
İtdi pür sevdā seni ḥüsn-i ḥaṭ u zülf-i siyāh
- 4 Eyledüñ ḥayfā libās-ı müste‘ār-ı zātuñı
Ser-be-ser ālūde-i bālū‘a-i cürm ü günāh
- 5 Yok mı sende ḥaşyetü’llāh-ı ‘azîz-i zü’ntikām
Yā ḥicāb-ı Ḥazret-i peygamber-i şefkat-penāh
- 6 Her ne deñlü pür-günāh u rû-siyāh iseñ daḥi
Olma me’yûs-ı kerem me’mûldür ‘afv-i İlāh
- 7 İtdiğüñ fışk u fücûr u tā‘ib ü müstağfer ol
Cân u dilden eyleyüp semt-i şalāḥa ‘azm-i rāh

- 8 Bāb-ı rahmetveş güşād oldı ‘ uşāt-ı ümmete
Cāmi‘ -i Fātiḥ ‘ ibādetgāh-ı rahmet destgāh
- 9 Dest-i da‘ vetdür açıldıkça dü mışra‘ dürri
Çeşm-i ḥasretdür saña her pencere bî-iştibāh
- 10 Kubbesi tāḳ-ı semāvāt u ḵanādīli nücūm
Olmış iki şem‘ -i miḥrābı mişāl-i mihr ü māh
- 11 Rīze seng-i nerdübānı dürr-i tāc-ı iftiḥār
Ḥāk-i dergāh-ı refī‘ i kīmyā-yı ‘ izz ü cāh
- 12 Oldılar ‘ acz-i ‘ ubūdiyyetde yek-reng-i vifāḳ
Anda yeksāndur büzürg ü kūçek ü dervīş ü şāh
- 13 Kām-ı cāna itmede işmām-ı būy-ı cenneti
Sāḥasında her vezān olduğça bād-ı şubḡāh
- 14 Eyleyüp endāḥte bār-ı girān-ı vizrini
Ser-firāz olur o dergāha iden vaż‘ -ı cibāh
- 15 Kudsīyān-ı ‘ arş tāriḥin oḡur şubḡ u mesā
‘ Avn-i Rable Cāmi‘ -i Fātiḥ yapıldı eş-şalāh H. 1183/M.1769

Tārīḥ-i Ḥammām der-.....*

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Zihī ḥammām-ı nev kim ābı hem-reng-i gülāb oldı
Hevā-yı cān-fezāsı hem-şemīm-i müşk-nāb oldı
- 2 Anuñ her ḳubbe-i bālāsı mevc-i baḥr-i raḥmetdür
Ki her cām-ı bilürin anda hem-şekl-i ḥabāb oldı
- 3 Ḥayāt-ı tāze-baḥş eyler o deñlü āb-ı şāfī kim
Giren her pīr-i fānī nā'il-i feyz-i şebāb oldı
- 4 Bilürin cāmı feyz-i nūr idince āftābāsā
Mücellā ḳıṭ' a mermerler mişāl-i mäh-tāb oldı
- 5 Muşanna' ḳurnası bir ḥam-ı şahbā-yı ḥaḳīḳatdür
Mücellā ṭās-ı nev hem neş'e-i cām-ı şarāb oldı
- 6 Münaḳḳaş ḥurde se reng-āmīz mermerler zemīninde
Gülistānda çü envā' -ı şüküfe bī-ḥisāb oldı
- 7 Giren ḥammāma derler līk anuñ her ḳatre-i ḥūbı
Leṭāfetde mişāl-i faşş-ı elmās-ı müzāb oldı
- 8 İder ikrām içün pāyına āb-ı rüyını rīzān
Aña her kimse kim pāy-efken-i ḳaşd-ı iyāb oldı

40 S 24a (derkenar), B 47b

* Metin eksik

- 9 ‘ Aceb bir tekye-i ehl-i tecerrüddür ki sükkânı
Libās-ı māsivâyı terk idüp ‘ uzlet-me‘ āb oldu
- 10 Cīvār-ı hānedān-ı Şeyh Murād-ı Naķş-bendīne
Bu hāmmāmuñ bināsı haķ bu kim emr-i şevāb oldu
- 11 Odur kuṭb-ı velāyet merkez-i pergār-ı kurbīyyet
Ki dergāh-ı refī‘ i ‘ āleme ni‘ me‘ l-me‘ āb oldu
- 12 Mu‘ allā sāḥa-i dergāhı olmış muksim-i āmāl
Der-i vālāteri bābü‘ l-murād-ı şeyh ü şāb oldu
- 13 N’ola olsa ḥarīm-i dergehi müstağraķ-ı envār
Ki her şubḥ ü mesā ruḥsārı bāb-ı āftāb oldu
- 14 ‘ Ubeydu’ llāh-ı aḥrār gibi olup ğamdan āzāde
Ġulām-ı ḥalka-der-gūş-ı deri mālīk-riķāb oldu
- 15 Güşād olsa n’ola gencīne der-beste-i ümmīd
Anuñ te‘ şīr-i safāsıyla bī-ḥadd feth-i bāb oldu
- 16 Olup rūḥı muḥaddes ide rūḥāniyyeti imdād
Benim gibi güneḥ-kāra ki şāyān-ı ‘ azāb oldu
- 17 O ğavş-ı a‘ zamuñ maḥdūm-ı ‘ ālī-ķadr-i zī-şānı
Du‘ ā-yı ḥayra mażhar kām-baḥş u kām-yāb oldu
- 18 Fūrūĝ ü aşlı bir dīvān-ı manzūm-ı necābetdür
Bunuñ zātı o manzūm içre ferd-i intiḥāb oldu

- 19 Bu nev ammāma b yle resm-i dil-keş  ar -ı a sende
Esās-endāz-ı  icād ol ker m-i m ste ab oldu
- 20 Semi-i şāni-i sıb eyn-i sul ān-ı risālet kim
Re  s  l- avm ile m ft -i   l -cenāb oldu
- 21 Cenāb-ı  urret  l-  ayn-ı necābet neyyir-i   izzet
Ki  albi mehbi -i ilh m   feyz-i b - is b oldu
- 22 S t de   ayn  l-a  y n me  ar  s-s d t-ı ş f yye
 am r-i enveri  y ne-i r y-ı şev b oldu
- 23 Ted b r-i um r-ı memleketde m ste  r olup
Anu  her bir kel m-ı ş d k  fa  u l- it b oldu
- 24 Derinde her ged  kim eyleye dery ze-i i s n
 d p i  z z-ı edn  ba     -ı m lik ni  b oldu
- 25  m d oldur ki sa  yinde olup me   r-ı   inda ll h
  Ad d-ı   tre-i  b nca me  c r u     b oldu
- 26 Şaf -y b eyleye şadr nda evl d u   iy liyle
O kim  all  -ı b d u  te     b u t r b oldu

41

Tārīḥ-i Kütüb-ḥāne-i Rāḡīb Paşa

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Hoşā dāru'l-kütüb mecmu' a-i ' irfān-ı müsteşnā
Müretteb-sāz-ı nev-şirāze-i şad-fenn-i lā-yühşā
- 2 Debīr-i şun' u münşī-i ezel tertīb idüp yapmış
Vezīri kıt' a nev-mecmu' a-i mergūbedür ḥaqqā
- 3 Bu nev-mecmu' anuñ zer şemsesi gül-miḥ-i ṭāqīdūr
Kitāba her taraf taḥrīr olunmuş enfes-i a' lā
- 4 Güzīde nev-şadefdür baḥr-i zühḥār-i ma' ārifde
Ki andan münselik tār-ı nigāha şad dürr-i yektā
- 5 Bu bendergāhı ' irfānuñ olur her destgāhından
Nesīc-i ser-keşi' r-rağş minvāl-i fūnūn peydā
- 6 Kitāb u sünnete evfağ rızā-yı Ḥaqqı müstecleb
Bu gūne ḥayra maẓhar oldı şadr-ı mekremet-pīrā
- 7 Nizām-ı memleket nūr-ı cemāl-i şāhid-i devlet
Fūrūğ-ı salṭanat rūḥ-ı şadāret revnağ-ı dünyā
- 8 Semi-i faḥr-ı ümmet Rāḡīb-ı erbāb-ı ḥayşiyet
Be-hem-sāz-ı kemālāt u ma' ārif şā'ibü'l-ārā
- 9 Ḥulāşā ma' ni-i seyf ü qalemden müstefād olmuş
Celī bir nükte-i mergūbedür ol zāt-ı bī-hemtā

41 S 24a; Ü 21a

2 mergūbedür: mergubdur S

9 mergūbedür: mergubdur S

- 10 Biri ser-dād-ı emri biri rûmāl-i pey-i kilki
Odur fermānda kûtb ü ketā'ib dāver ü dānā
- 11 İdüp ābiş-ḥor-ı fażlından icrā cedvel-i sīmīn
Ter ü hem-dem bahār itdi riyāz-ı 'ilmi ser-tā-pā
- 12 Yed-i re'y-i rezīn ü diḳḳat-i fikr-i metīniyle
Maḥall-i lāyıkında kıldı bir ḥısn-ı ḥaşīn ibnā
- 13 Bağılsa çeşm-i im'ān ile anda cem' olan nüṣḥa
Kitāb-ı metn-i fażl u dānişin şerḥ itmede gūyā
- 14 Olup maḳbūl-i dergāh-ı Ḥudā ḥayr u müberrātı
Nice 'ömr-i ṭavīl ecr-i cezīl iḥsān ide Mevlā
- 15 Didi tāriḥ-i itmāmın kemīne bendesi Tevfīḳ
Bu dāru'l-kûtbı ibnā kıldı li'llāh Āsaf-ı dānā H. 1175/ M.1762

42

Tārīḥ-i Velādet-i Şehzāde Sultān Meḥemmed**mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün**

- 1 Şehen-şāh-ı mu'azzam Ḥazret-i 'Abdü'l-ḥamīd Ḥān kim
Mureccaḥdur şükūh u şevketi Cemşīd ü Daḥḥāka
- 2 Mülūk-ı 'aşrı nisbet zātına ḡayr-i münāsibdür
Tururken ḡonçe-i ter bağılur mı ḥār u ḥāşāka
- 3 Ḥudā esbābın eyler tehyi'e vech-i suhūletle
Ne yerde bir 'adū-yı devletin ḳaşd itse ihlāke

- 4 Aña Hâk kıldı bir şehzâde-i ‘âlem-bahâ ihsân
Sezâdur hamd ü şükr-i bî-nihâye İzed-i pâke
- 5 Teberrük olunur ism-i şerîfiyle anuñ zîrâ
Ki hem-nâm oldu zîrâ serîr-ârâ-yı lev-lâke
- 6 Tîrâz-ı hıl‘ at-ı zer-düzı oldu atlas-ı gerdün
Sezâ hurşîd olursa tügme-i zerrîn kerrâke
- 7 Esâs-efken olup sūr u sürûrı şâd-mâniye
Ferah virdi kudümü tab‘ -ı hüzn-âlûd-ı ğamnâke
- 8 İdüp şehzâdesin Hâk sâyesinde dâ‘im ü bâķî
Keder göstermesin Allâh o şâhen-şâh-ı derrâke
- 9 Didüm Tevfîk bende bir mücevher mışra‘ -ı târiḥ
Seherde nûrdur Sulṭân Meḥmedmed toĝdı eflâke

43

Târîḥ-i Velâdet-i Şehzâde Sulṭân Meḥmed-i Şânî ***mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün**

- 1 Cenâb-ı Hâzret-i ‘Abdü’l-ḥamîd Hân-ı kerem-mu‘ tād
Hıdîv-i ced-be-ced şâhen-şeh-i Cem-câh-ı Hüsrev-dād
- 2 Mu‘ allâ-pâye gerdün-mâye zıllu’llâh-ı fi’l-‘âlem
Güzîde pâdişâh-ı baḥr ü ber ser-defter-i emcād

43 S 25a; B 15b; E 10b (12-25. beyitler E 18a’dadır.)

* Târîḥ-i Diğer Berây-ı Şehzâde müşâru’n-ileyh S

- 3 N'ola pür-nür-ı rûşen olsa dâ'im hâne-i hâşı
Sarây-ı devletinde şad çerâğân itmede îkâd
- 4 Beyân itmek niçe mümkindür evşâf-ı hümayûnuñ
Pey-â-pey mevce-i deryâ olur mı kâbil-i ta' dâd
- 5 O şâhen-şeh ki rûz u şeb beşer yerde melek gökde
Du' â-yı devlet ü iclâlin itmiş aqdem-i evrâd
- 6 Olup zâtı mü'eyyed feyz-i te'yîdât-ı Bâriyle
Serîr-i saltanatında müstedâm olsun ile'l-âbâd
- 7 Yine neş'et idüp şulb-i kerîm-i pâdişâhîden
Vücûda geldi 'avn-i Hâkla bir şehzâde-i nev-zâd
- 8 Filîz-i kebd-i sultânî semiyy-i mefhar-ı 'âlem
Nihâl-i nev-res-i bâğ-ı hılâfet bâhirü'l-es' âd
- 9 Cebîninde dırağşân nev-be-nev envâr-ı te'yîdât
Miyân-ı ebruvânında nümâyân feyz-i isti' dâd
- 10 Vücûdın reng-i gülle bûy-ı 'anberden idüp taḥmîr
Ser-â-pâ nûrdan halk itmiş anı Hayy-i bî-endâd
- 11 Olup lâlâsı rıdvân-ı behişt ü dâyesi hûrâ
Firâş-ı nâzını gül-berg-i terden ideler îcâd

5 zîrâ: S –

11 behişt u dâyesi: behişt dâyesi S

- 12 Süreyyâ olsa şâyân mühre-i gehvâre-i nâzı
 Kırmât-ı cism-i pâki atlas-ı çarh-ı şafâ-bünyâd
- 13 Şemîm-i hulk-ı pâkin ‘andelîb-i zâr şemm itse
 Şeher bûy-ı güli dest-i şabâdan eyler istirdâd
- 14 Gelince ‘âlem-i îcâda bu üçüncü şehzâde
Fe‘azzeznâ bi-şâliş âyetüñ tefsîridür îrâd
- 15 Müşelleş kıt‘a-i elmâsıdur şehzâdegân el-hağ
 Ola faşş-ı nigîndân-ı himâyet tâ dem-i mî‘âd
- 16 Bu üç şehzâdegân bâzû-yı pür-nîrû-yı şâhîde
 Müşelleş vefk-i devletdür ki konmuş nâmına üstâd
- 17 Kâfâdarı olup üçler yediler kırklar dâ‘im
 Ricâlu’llâh ile aqţâb u evtâd ideler imdâd
- 18 Teşekkür eylemekle ni‘met-i teşrîfine dehri
 Şabâ şahn-ı çemende serv-i nâzı eyledi âzâd
- 19 Harîkuñ indifâ‘ında kâdem başmağla dünyâya
 Kudûmın meymenet ‘add eyleyüp halk itdi istis‘âd
- 20 Atıldı toğ-ı şâdî şenlik itdi tabl-ı şehr-âyîn
 Kıyâs eyler görenler ‘avdet itdi mevsim-i a‘yâd

13 dest-i: E -

14 Yasin Suresi, (36/14) Ayet: Hani biz onlara iki (elçi) göndermiştik, fakat onlar ikisini yalanlamışlardı. *Biz de (iki elçiyi) bir üçüncüyle güçlendirdik*; böylece dediler ki: «Şüphesiz biz, size, gönderilmiş elçileriz.»

16 şâhîde: şâhîden

20 toğ-ı şâdî E, B: toğ-ı şâhî S

- 21 Meh u ħurşīd raḡṣān oldı ifrāt-ı meserretten
Olup cevzāsı ħunyāger kenīzūñ Zühresi ‘avvād
- 22 Vezīr-i a‘zam u müftü’l-enām ile ma‘an şadrın
Gelüp ‘izz-i ħuzūra itdi taḡdīm-i mübārek-bād
- 23 Muvaffaḡdır vezīr-i a‘zam u müftī-i devrāna
Ki tedbīr-i umūr-ı memleketde kāmīl ü nüḡḡād
- 24 Cenāb-ı Ḥaḡḡ o şāhen-şāhı evlād-ı kirāmıyla
Şafā-yı ħātır ile itsün ‘ömr ü devletin müzdād
- 25 Didi tāriḡ-i mīlādın kemīne bendesi Tevfīḡ
Gelüp Sulṡān Meḡhemmed dehri ḡıldı maḡdemi dil-şād H. 1196/M.1782

44

Tārīḡ-i Velādet-i Sulṡān Murād *

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

- 1 Bi-ḡamdi’llāh vezān olup nesīm-i feyz-i Rabbānī
Riyāz-ı sīnede gül-ḡonçe-i ħātır ḡuşād oldı
- 2 Revāc-ı rüz-ı bāzārın bulup kālā-yı isti‘dād
Zuyūf-ı ḡalb-i nā-dān zīver-i sūḡ-ı kesād oldı
- 3 ḡuşād itsün dükānın ba‘d-ez-īn sūdāger-i ‘irfān
Metā‘-ı naẓm u neşre mevsim-i dād u sitād oldı

44* S 25b; B 16a; E 17a (19-27. beyitler 7a’dadır.)

- 4 Zamān-ı devletinde Ḥazret-i ‘ Abdü’l-ḥamīd Ḥānuñ
Cihān pey-der-pey āṣār-ı meserretiyle ṣād oldu
- 5 O ṣāhen-ṣāh-ı ‘ ālem kim kemīne re’y ü tedbiri
Nesaḳ-sāz-ı umūr-ı ‘ ālem-i kevn ü fesād oldu
- 6 Derūn-ı tāb-nākī mehbiṭ-i ilhām-ı Rabbānī
Ṣafā-yı sīnesi āyīne-i rüṣd ü sedād oldu
- 7 Ğubār-ı āsitānı kīmyā-yı devlet-i cāvīd
Der-i vālāsınun rū-mālı Cemṣīd ü Ḳubād oldu
- 8 Muṭī‘ a merhem-i emn ü emāniyle idüp tedbīr
‘ Adūya ḳāṭı‘ -ı ser-riṣte-i lecc ü ‘ inād oldu
- 9 Yine iḥsān idüp Ḥaḳḳ aña bir ṣehzāde-i ‘ ālī
Be-ta‘ yīn-i İlähī nām-ı nāmisi Murād oldu
- 10 Ṣafā-yı cebhesi jeng-āver-i mir’āt-ı İskender
Ṣemīm-i perçemi hem-neḥḥa-i müṣḳ-i zibād oldu
- 11 Nüvīd-i mevlidine çār-çeşm-i intizār iken
Çalındı ṭabl-ı ṣādī bā‘ iṣ-i sūr-ı bilād oldu
- 12 Alup dört yanına ṣehzādegānuñ pādiṣāh-ı dīn
Miṣāl-i çār-erkān serir-i ‘ adl ü dād oldu
- 13 Mükemmel bir rubā‘ i ḳıṭ‘ a inṣād eyleyüp ṭab‘ ı
‘ Aceb manḳūme-i ‘ izz ü vaḳārı müstezād oldu

- 14 Cemāl-i şāhid-i devlet ʔarāvet-yāb-ı nāz olup
Güzel bir çār-ebrū dil-ber-i Yūsuf-nijād oldu
- 15 Müferriḥ çār gül bir kāse-i fağfūr-ı şāhīdūr
Ki leb-riz-i şafā olduğça şāha neş'e-zād oldu
- 16 Mişāl-i çār 'anāşır bā'is-i iḥyā olup dā'im
Mizāc-ı devlet-i dīn i' tidāle rū-nihād oldu
- 17 Olınca cūşış-āver çār mevc-i lücce-i iḳbāl
Muvāfiḳ rūzigār-ı fülk-i devlet-ber-ziyād oldu
- 18 Nihāl-i çār bāğ-ı behçet-efrūz-ı sa'ādetdür
Olınca bārver-i lezzet-dih-i kām-ı fu'ād oldu
- 19 Mişāl-i çār yār-i maḥfel-i peygamberī bunlar
Ḳıvām-ı ʔaşr-ı dīn ü devlete muḥkem 'imād oldu
- 20 Nüvişte zer ʔalemle bir murabba' vefḳ-ı devletdür
Ḥamā'il gibi bāzū-bend-i baḥt-ber-güşād oldu
- 21 Gelüp şehzāde-i rābi' le revnaḳ rub'-ı meskūna
Cihānuñ ba'd-ez-īn dört üstüne zevḳi ziyād oldu
- 22 Du'āsı vācib oldu dört kitāb u çār mezhebde
Ki her birisi anuñ ḳurre-i 'ayn-i 'ibād oldu
- 23 Kederden ḥıfz idüp Ḥaḳ şāhı evlād-ı kirāmıyla
Disünler devleti peyveste-i rūz-ı me'ād oldu

- 24 Didi bir beyt-i zībā bende-i dīrīnesi Tevfīk
Ki her bir mıṣra‘ ı tārīḥ-i sāle hem-‘ idād oldu
- 25 Gelüp şehzādesi Sultān Ḥamīd irdi murādına
Ḳudūm idüp o nev şehzāde ‘ālem ber-murād oldu H. 1197/M.1783

45

Tārīḥ-i Şadāret-ı Yegen Meḥmed Paşa

fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilün

- 1 Merḥabā ey şeref-mesned-i cāh-ı vālā
Ḥayr-maḳdem ey emān-baḥş-ı basīṭ-i ğabrā
- 2 Pāy-ı müzd olmak için müjde-res-i maḳdemüne
Oldı naḳd-i dil ü cān nāsire-i luṭf u ‘ aṭā
- 3 Tāze cān buldı ḳudūmuñla vücūd-ı ‘ālem
Dem-i ‘İsā gibi itdūñ nefesünle iḥyā
- 4 Geledüşdi feleğüñ vech-i ‘abūsı açılup
Eyledi bād-ı seḫer gülşeni ḥandān gūyā
- 5 Ḥaḳ mu‘ammer ide şāhen-şeh-i ‘ālī-cāhı
Ki odur ḳuṭb-ı cihān şāh-ı kerāmet-pīrā

- 6 Hızırveş ‘āmir-i dīvār-ı yetīmān olduñ
Hārık-ı ‘āde meded-res olup itdūñ ber-pā
- 7 İktizā itdi çü tebdīl-i vezīr-i a‘zam
İhtiyāt itdi taḥarri ile beyne’l-vüzerā
- 8 İntihāb itdi o düstūr-ı kerem-mevfūrı
‘Aql u tedbīr ü şecā‘atde ferīd ü yektā
- 9 Leme‘ān eylemede maşrık-ı pīşānīden
Nūr-ı imān ile āşār-ı şalāḥ u taqvā
- 10 Hāḫ budur mülhem olup nūr-ı kerāmetde o şāh
Ehline virdi emānātı be-fermān-ı Hudā
- 11 Oldı teşrīfī kabīlinde ḥarīḫ-i ḡalīb
Hānumān-sūz-ı büyüṭ-ı fuḫarā vü küberā
- 12 Sūziş-i rūze vü temmūz u ḥarīḫ ile cihān
Cümle yanup yakılup eyler iken Hāḫḫa ricā
- 13 Feyz-i teşrīfūñ ile def‘-i ḥarāret iderek
Rūz u şeb ḥayr-ı du‘ā itmede pīr ü bernā
- 14 Hāḫ bir kaç gün uğurladı kabīl-i Şevvāl
Oldı ‘īd üstine bir ‘īd-i diger cilve-nümā

5 S nüshasında 6. beyittir.

6 S nüshasında 5. beyittir.

9 pīşānīden: pīşānīde S

- 15 Hüsni-tedbiri olup deyme-i midrâr-ı hayât
Eyledi nâ'ire-i kahr u gümümü itfâ
- 16 Muhsin ü mücrime tebşîr ile inzâr iderek
İtdi seyf ü kalemün hükmini el-hağ icrâ
- 17 Rezmi hayret-fiken-i ma' reke-i Rüstem-i Zâl
Bezmi gayret-şiken-i encümen-i Bâýkarâ
- 18 Neşr-i ahkâm-ı 'adâletde olup 'âlem-gîr
Ref'-i zulm ü siteme mazhar olur bî-pervâ
- 19 Eyledi vâkt-i sefer dîn-i mübîni te'yîd
Ceyş-i İslâmı idüp kahr-ı 'adûdan îvâ
- 20 Şimdi hengâm-ı hâzer devlete de hıdmet idüp
Hüsni-re'yile bulur devlet ü dîn neşv ü nemâ
- 21 İzîrâb u halecân vâktine olmağla dūçâr
Eyledi himmet-i tanzîm-i umûr-ı zu'afâ
- 22 Hâric-i tavk-ı beşer sa'y-i belîğ eyleyerek
Cümleñ me'kel ü me'vâsını itdi peydâ
- 23 İtdi emvâl-ı perişân-ı 'ibâdı mahfûz
Ehl-i gârâta idüp şulb ü siyâsetle cezâ
- 24 Hişşemend olmam ile ben de harîk-i gâmdan
Bu kadar vaşfuñı ma'zûr tut ey kân-ı 'ağâ
- 25 Ba'd-ez-în vâkt-i neşâtuñda inşâ'allâh
İdeyim niçe kaşâyidle mediñuñ inşâ

- 26 Hâk Te'âlâ idüp emründe muvaffak bi'l-hayr
Dâ'imâ zikr-i cemîlünde ola şâh u gedâ
- 27 Didi Tevfîk-i du'â-gû aña târîh-i tamâm
Mışdar-ı sa'd ola mühr aldı Mehemmed Paşa H. 1196/M.1782

46

Târîh-i Teceddüd-i *

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

- 1 Mübârek-bâd oldu nûr-bağş-ı 'âlem-i bâlâ
Münevver ğurre-i sâl-ı cedîd-i meymenet-pîrâ
- 2 Karîrû'l-'ayn-i şâdî eyleyüp şeb zindedârânı
Tebâşîr-i şabâhu'l-hayr-ı iqbâl oldu pâ-ber-câ
- 3 İdüp şâm-ı ğarîbân zulmet-i hicr u ğamı nâ-bûd
Ufukdan oldu fecr-i şâdık-ı şubh-ı vaţan peydâ
- 4 Olınca maşrıku'l-envâr-ı Kuds âyîne-i hâtır
Be-dîdâr oldu timşâl-i cemâl-i maţlab-ı Akşâ
- 5 Zemîn-i sîneden gerd-i melâli reft ü rûb itdi
Alınca deste ferâş şabâ çârûb-ı ğam-fersâ

25 neşâtuında: neşâtuında da B

46 S 27b; B 24a, E 7b

* Târîh-i Nev-sâl Târîh-i Nev-sâl S

2 şabâhu'l-hayr-ı iqbâl oldu: şabâhu'l-hayr oldu iqbâl oldu S

3 hicr u ğamı B,E: hicr-i ğamı S

5 reft-i rûb: reft ü rûb S

- 6 Sezâdur kuvvet-i bâzû-yı baht ile bu demlerde
Gelüp meydâna işbât-ı vücûd eyler ise hulyâ
- 7 Olup esbâb-ı şâdî vü meserret cümle âmâde
Bu demdür mevsim-i a' yâd u nev-rûza had-i fermâ
- 8 Dem-i 'Îsâ gibi cân-perverî-i nuṭṭ-ı şâ' irden
Görindi kâlib-i lafz içre rûḥ-ı şâhid-i ma' nâ
- 9 Bu deñlü inbisâṭa bâ' iş ü bâdî degil illâ
Vücûd-ı mekremet-âlûd-ı şadr-ı şâ'ibü'l-ârâ
- 10 O şadr-ı şâ'ibü'l-ârâ ki elḳâbın yazar Bercis
Nüh evrâḳ-ı sipihre zer kalemle böylece imlâ
- 11 Cihân-ı ma' rifet iḳlîm-i himmet kişver-i re' fet
Muḥîṭ-i mekremet kân-i sehâvet ma' den-i a' ṭâ
- 12 Şifâ-yı şadr-ı devlet maṭla' -ı dîvân-ı emniyet
Aristo-manḳabet kânûn-şinâs-ı Bû-Alî Sînâ
- 13 Sipeh-sâlâr-ı iḳlîm-i hüner şehbender-i 'irfân
Revâc-efzâ-yı kâlâ-yı ma' ârif şadr-ı bî-hemtâ
- 14 Vekîl-i saltanat Risto-rivâyet Bermekî-ḥaşlet
Ḥamîdü'l-menḳabe şadr-ı kerem-pîrâ Ḥalîl Paşa
- 15 Hüma-yı yümn-i devlet lâne-gîr-i bâm-ı iḳbâli
Fîrâz-ı mesnedinüñ sāyebânı şeh-per-i 'anḳâ
- 16 Nigâh-ı diḳḳatin itse ihâle semt-i tedbîre
Olur âyîne-i şebden nümâyân şûret-i ferdâ

- 17 İdüp havf-i dü-rengî-i nifāk-ı bāṭın u zāhir
Gülistān-ı cihāndan der-kemīn oldı gül-i ra' nā
- 18 Fiğān u nāle eyler yok zamānında meger bülbül
O da hem-şoḥbet-i ma' şūḫ iken eyler ' abeş şekvā
- 19 Zamānında perişān-ḥāl olur yok rūzgānuñdan
Meger kim cebhe-i şāfında yāruñ zülf-i müşkīn-sā
- 20 Aña da dikkat itse şāne-i meşşāta-i luṭfı
İder ber-vech-i aḥsen intizām-ı ḥāleti peydā
- 21 Sürūr-ı maṭlabile itmeseydi girye'-i şādī
Dir idim devr-i ' adlinde bulunmaz girye-nāk ašlā
- 22 Bulunmaz kesr-i ḥāṭır eyleyen eyyām-ı ' adlinde
Şikest ide meger kim tövbesin rind-i şafā-peymā
- 23 Zamānında olınca ḥāl-i cānān fitneye der-kār
Anı çāh-ı zeneḥdānında itdi ḥabs ile ibkā
- 24 Seḥā vü cūdı ' ālem-gīr-i şöhret oldı ol rütbe
Ki nām-ı Ḥātemi ṭayy itdi lafz-ı ma' ni bī-ma' nā
- 25 Ḥudūd-ı mülk-i İslāmı ' asākirle idüp taḥsīn
Ġubār-ı ihtimāmıyla kör oldı dīde-i a' dā
- 26 Kerem-kāra ğarāz ' arz-ı қаşıdemden ḥuzūruñda
İdem tebrīk-i sāl-ı nevle ḥaḫḫ-ı ḥıdmeti ifā
- 27 Teceddüd eyledükçe māh u sālī ḥaṣredek dehrūñ
Tehī olmaya zātuñdan müdām ol mesned-i vālā

23 ḥāl-i cānān: ḥāl nümāyān S, B

27 zātuñdan: zātuñda S

- 28 Bu beyt ile idüp tebrik-i sâli hâme-i Tevfîk
İder her bir muşanna' mışra' ı târîhîni îma
- 29 Keder def' idüp iqbâl idüp bu sâl murâd-efzûd
Ne zîbâ sal-ı bî-ğam habbezâ hengâm-ı 'adl-efzâ
H. 1198/M.1772

47

Târîh-i Şadâret-i Yûsuf Paşa

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

- 1 İlâhî Hazret-i 'Abdü'l-hamîd Hânı mu'ammer it
Serîr-i salânatında tâbe-rûz-ı haşr ola ber-pâ
- 2 Şeh-i 'adl-âveri şehzâdegân u duhterânıyla
Emîn ü sâlim itsün kem-naẓardan Hazret-i Mevlâ
- 3 Vücûdı rûh-bağış-ı efser-i dîhîm-i devletdür
Odur 'ağdû'l-le'al salânatında gevher-i yektâ
- 4 Mihekk-i tecrübeyle imtiḥân u intiḥâb eyler
Ricâl-i devletinden müste' idānuñ idüp iḥşâ
- 5 Virüp neşv ü nemâ ol bâğbân-ı devḥa-i devlet
Çekirdekden yetiştirdi yine bir naḥl-i müsteşnâ
- 6 Olup nevbâve ümîdi müsemmer ser-firâz olsun
Dimâğ-ı cānı şîrîn eylesün çün şekkerîn helvâ
- 7 Çerâğ-ı ḥâşî ḥâlîş 'abd-i iḥyâ-kerde-i luṭfî
Mora vâlîsi düstûr-ı kerem-perver Yûsuf Paşa

29 idüp: itdi S

47 S 28a

- 8 Çeküp şadra anı mühr-i vekâletle be-kâm itdi
Kemâl-i hüsn-i enzârıyla idüp kadrini a' lā
- 9 Mişâl-i Hazret-i Yûsuf ki ıhvânından ahsendür
Anı takrîb ü istişhâba kıldı lâyıķ u icrā
- 10 Geline kârbân-ı himmet-i şâhî idüp tebşîr
Çıķardı çâh-ı ğamdan dolu ihsânın idüp evlā
- 11 Terâzû-yı hayâlinde idüp sencide bildi kim
Sezâdur virse aña aĝırınca lü'lü-i lālā
- 12 Hamîr-i fıtratından bûy-ı isti' dâd idüp meşmûm
Cebîninden olur nûr-ı feţânet lâmi' ü peydā
- 13 Ne rü'yâ kim göre ta' bîri ikbâl ü sa' âdetdür
Ne tedbîr itse haşb ü rehâyı eyler istikşâ
- 14 Veliyyü'n-ni' metûn hayr-du' âsın eyleyüp taşşîl
Nigâh-ı iltifât-ı şâha mazhar oldu bî-pervā
- 15 Şeref-başş olıcaķ kürsî-i dîvân u vezâretde
Sezâ ta' zîm içün mescûd-ı ıhvân olsa da farzā
- 16 Ğam-ı hicrân ile dil menzilin beytû'l-hazân itdi
Hemân şabr-ı cemîli iltizâm itdi dil ü dānā
- 17 Ağardı çeşm-i dil Ya' kūbāsâ hüzn-i hicrile
Meger bûy-ı kāmîş-ı vaşlı ide dîdemiz bînā
- 18 'Uluvv-i himmeti dehr ü ğubâr-ı dergehi iksîr
Dil-i cûd-âveri kân dest-i başşîş-perveri deryā

- 19 Şadākatde ‘alemdür istiķāmetde müsellemdür
Umūr-ı mülke a‘ lemdür o şadr-ı mekremet-pīrā
- 20 Rızā-yı pādşāh üzre olup irzā-yı musahḥar
Rikāb-ı müsteṭābından ayırmason anı Mevlā
- 21 Kerem-kāra unutma dā‘ i-i dīrine Tevfīķi
Dirīğ itme nigāh-ı iltifātuñ aña aḥyāna
- 22 Zeliḥā-yı ümīdüm şöyle tutdı dāmen-i luṭfuñ
Ki ne kaṭ‘ -ı yedim mümkün ne çāk-i dāmenin ḥaşā
- 23 Kālem tebrīk idüp ol cāh-ı vālāyı didi bir beyt
Ki her bir mıṣra‘ -ı mevzūnı tārīḥin ider inhā
- 24 Yūsuf Paşa taķındı mühr geldi nāmdār oldu
Mübārek ola mühr aldı ‘ azīz oldu Yūsuf Paşa

48

Tārīḥ-i Velādet-i Şehzāde Sultān Maḥmūd

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Hāzret-i ‘ Abdü’l-ḥamīd Ḥān-ı mekārīm destgāh
Maṭla‘ -ı şems-i ‘ adālet sāye-i Rabbü’l-ḥakīm
- 2 Ol şehen-şāh-ı cihānuñ oldu ‘ ahd-i devleti
Rūz-ı bāzār-ı sürūr eyyām-ı elṭāf-ı ‘ amīm
- 3 Manşīb-ı seyf ü kalem erbābın idüp imtiḥān
Ḥā’in-i devlet muḥān u mükrem oldu müstaķīm

- 4 Muḳtezā-yı vāḳt ü ḥāl idüp
Düşmene şîr-i ğazûb dostına tıfl-ı ḥalîm
- 5 Şûlb-i pâki kim şadefveş oldı lebrîz-i le'âl
İtdi silk-i nesline bir gevher-i yektâ zamîm
- 6 Şubḥ-dem Sulṭân Maḥmûd nâm bir şehzâdeyi
Genc-i ğaybından 'aṭâ kıldı Hudâvend-i Raḥîm
- 7 Cebhesinden berḳ urur nûr-ı meġâzî vü fütûḥ
Zâhir eṭvârında rüşd ü cevdet-i ṭab'-ı selîm
- 8 Berg-i gülden nâzik ü terdür vücûd-ı enveri
Güyyiâ rûḥ-ı muşavverdür yaḥud nûr-ı cesîm
- 9 Olıcak gül-gönçeveş ḥânende-i şubḥ-ı bahâr
Olsa şâyân dâye gehvâre-i cünbânı nesîm
- 10 Kâr-ı devlet 'âkıbet Maḥmûddur şimden geru
Bildiğinden ḳalmasun cins-i 'adû çarḥ-ı le'îm
- 11 Buldı ḳuvvet dîn ü devlet ba' d-ez-în bî-iştibâḥ
Zulm ḳalkup oldı düstûru'l-'amel şer'-i ḳadîm
- 12 Hâḳ Te'âlâ pâdişâh-ı 'âlemi tâ ḥaşre dek
Taḥt-ı devletde ide zevḳ u şafâ ile muḳîm
- 13 Hıfz idüp şehzâdegânıyla selâṭîninin müdâm
Sâyesinde eyleye perverde-i nâz u na'îm
- 14 Bendesi Tevfîḳ aña tertîb ile tebrîk idüp
Oldı her mısra' ı bir târîḥ çün dürr-i nazîm

- 15 Virdi kevne mevlid-i Sultān Maḥmūd inṣirāḥ
Geldi müjde şāni-i Sultān Maḥmūd-ı kerīm H. 1199/M.1785

49

Tārīḥ-i Teceddüd Şoden-i Āyīneli Kavaḵ

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Şehen-şāh-ı mu' allā āsitān İskender-i devrān
Ki nāmı sikke vü minberde Ḥān ' Abdü'l-ḥamīd oldu
- 2 Vücūd-ı müfredi manzūme-i dīvān-ı şevketde
Müşār-ı bi'l-benān bir münteḥab beytü'l-kaşīd oldu
- 3 Dil-i āyīne-i İskenderi ṭab'ındaki şafvet
Meger ' aks itdi anda şüret-i ḥayret bedīd oldu
- 4 Cuyūş-i yem ḥurūş-ı mülki çün seyl-āb olup cūşān
Hücūm-ı düşmene seng-i rehi sedd-i sedīd oldu
- 5 Ḥarābe ḳalmadı rūy-ı zemīn üzre zamānında
Mişāl-i Beyt-i Ma' mūr-ı felek cümle cedīd oldu
- 6 Birisi daḥi bu Āyīneli Kavaḵ Sarāyıdır
K'anı tecdīd ü tevsī' emrine sa'y-ı ekīd oldu
- 7 Olındı ol ḳadar tevsī' i kim şaḥrāsı vaşfinda
İrüşmek menzile peyk-i ḥayāl emr-i ba'īd oldu
- 8 Yanında Körfezi ṭoldılar bür'-i mu' aṭṭalveş
Yapıldı üstine ' ālī binā ḳaşr-ı meşīd oldu

- 9 Hülāşa bahri berre zām idüp kıalyon baturdılar
Bu şan' atla kemāl-i kudret-i şahī bedīd oldu
- 10 Kavaķ yeli esüp başında ol dergāh-ı vālānuñ
Kudūm-ı pādīşāha intizārı ber-mezīd oldu
- 11 Sütūn-ı pākine tobtı nigūn olup kavaķ durdı
Firāz-ı tākına reng ile gerdūn kıadd hamīd oldu
- 12 Vezīr-i a' zāmı ol demde Yūsuf-nām düstūruñ
Kemāl-i ihtimāmı ile ber-vefk-i ümīd oldu
- 13 Bu cāy-ı dil-keş emlāk-i hümāyūndan olup mümtāz
Nişāngeh sübḥa-i lü'lü' de çün dürr-i ferīd oldu
- 14 İlāhī pādīşāh-ı dehri ğamdan eyleyüp maḥfūz
Disūnler şevket ü şānı füzūn baḥtı sa'īd oldu
- 15 Didi tāriḥin anuñ şadr-ı Rūmı bendesi Tevfīķ
Güzel şūret bulup Āyīneli Kavaķ cedīd oldu

50

Tārīḥ-i Berāy-ı Āşafī

mefā' ilūn mefā' ilūn mefā' ilūn mefā' ilūn

- 1 Cenāb-ı Ḥazret-i ' Abdü'l-ḥamīd Ḥān-ı keremver kim
Odur revnaķ-fezā-yı taḥt-ı şāhān-ı cihān-pīrā
- 2 Ḥarāb-ābād-ı dehri eyleyüp ma' mūr-ı ābādān
Yed-i mi' mār-ı luṭfila ider dil-mürdeler iḥyā

- 3 Zamān-ı ‘adl ü dādında yıķılmış bir maḥal yoķdur
Meger kim tīşe-i ķahr ile beyt-i ḥāṭır-ı a‘dā
- 4 Ḥuşūṣā bu sarāy-ı ṣadr-ı a‘zam oldı fi’l-cümle
Mürür-ı ezmineyle köhne vü nā-ķābil-i süknā
- 5 Çü beytü’l-‘ankebūt olup esāsı indirās üzre
Der ü dīvārı da meyl-i türāb itmışdi ser-tā-pā
- 6 Rükū‘ idüp sūtūnı secdeye varmış idi saķfı
Lisān-ı ḥālle maķşūdını eyler iken inhā
- 7 Derūnına düşüp bir āteş-i şevķ-i ‘alev-engīz
Yanup yaķıldı tecdīdin temennāsiyla bī-pervā
- 8 Hemān ihyāsına emr-i hümāyūn eyledi işdār
Merāḥim-pīşe ḥayr-endīşe ol sulṭān-ı ‘adl-ārā
- 9 Aña me’mūr olup bir ‘abd-i ḥālīş ṣāliḥü’l-a‘māl
Şadāķatle nūķūd-ı himmeti şarf eyledi ḥaķķā
- 10 Binā olındı bu ‘ālī-sarāy-ı şāmiḥü’l-erkān
Ki her bir beyti oldı reşķ-i ķaşr-ı cennetü’l-me’vā
- 11 Müzekker her sūtūnı ķāmet-i bālā-yı dildārı
Ser-i mismārı ḥāl-i dil-beri taḥt itmede ber-cā
- 12 İder ḥurşīde zer gül-mīḥ-i saķfı da‘vi-i şirket
Muķarnas ṭāķı olmış kehķeşān-ı ķarḥ ile hem-pā
- 13 Nücūm-ı ķarḥa naķş-ı saķfı ḥarf-endāz-ı hezl-āmīz
Leb-i bāmı semāvāta tebessüm-rīz-i istihzā

- 14 Hevā-yı rūḥ-baḥşāsı virüp ḥāşıyyet-i diger
Gül-i taşvîri bûyâdur mûnaḳḳaş bûlbûli gûyâ
- 15 Ğubâr-ı dergehi iksîr-i zû'l-ḥāşıyyete iḳbâl
Kemîne-rîz-i sengi cevher-i her tâc-ı istiğnâ
- 16 Bu tarḥ-ı dil-pezir ü hey'et-i 'âlem-pesend üzre
Mücedded yapıdılar evvelkiden şad mertebe a' lâ
- 17 Sarây-ı nev dinilmez buña bir iḳlîm-i digerdür
Sitânbuluñ kenârında açıldı bir yeñi dünyâ
- 18 Tarîḳ-i ḥāş u 'âm üzre maḥallât ü menâzirle
Yapıldı nev-zemîn üzre yeni bir memleket gûyâ
- 19 Şafâya dest-i da' vet sünbûli reddür ğam-ı dehre
Güşâde oldıgınca mışra' ın [o] dergeh-i bālâ
- 20 O dergâh-ı mu' allâ merci' -i âmâl olup nâsa
Mede'l-eyyâm ide aḥkâm-ı tevcihâtını icrâ
- 21 Mü'eyyed eyleyüp tâ ḥaşredek erkân-ı dîvânın
Mefâtîḥ-i kılâ' -ı düşmene mevrîd kıla Mevlâ
- 22 Du' â-gûy-ı kadîmi şadr-ı Rûm-ı sâbıkı Tervîḳ
Aña bir beyt içinde iki târîḥ eyledi imlâ
- 23 Sarây-ı şadr-ı Âşaf-câ yapıldı dil-güşâ oldı
Yapıldı aḥsen-i tarz ile dîvân-ḥâne-i vâlâ

51

Şeyhü'l-İslām Şoden-i İbrāhīm Efendi

fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

- 1 Yem-himem hāzret-i veliyyü'n-ni' am
Şeref-efzā-yı şadr-ı fetvāyı
- 2 Kāmi' ü'l-aşl-ı hānümān-ı sitem
Vāzı' u'l-üss-i nışfet-ārāyı
- 3 Şeyhü'l-islām Bū Hanīfe-makām
Evḥadü'd-dehr-i nükte-pīrāyı
- 4 Fazl u hikmetde eyledi inşā
Seyyid-i Sa'd İbn-i Sīnāyı
- 5 Bī-meḥābā tefevvuk itmişdür
Rütbe-i şūy-ı evc-i şevvāyı
- 6 Şān-ı menşūr fazlına şāyān
Olamaz ḥaṭṭ-keşīde tuḡrāyı
- 7 Hāḫ vaşfuñ edā degil maḫdūr
'Addi mümkin mi mevc-i deryāyı
- 8 Sāḫa-i dergehine şāyeste
Çāk-rüb itse bāl-i 'anḫāyı
- 9 İtse ta'yīn sezādur İskender
Ḥıdmet-i müzesine Dārāyı

- 10 Döşedi pây-ı zevraķına şabā
Mevcli mā'-i ḥāre deryāyı
- 11 Oldı her kārda bi-‘avn-i Ḥudā
Peyk-i taķdīri peyrev-i rāyı
- 12 Görmeyüp lāyık-ı ‘uluvv-i himem
Mülk-i dīgerde vaż‘-ı süknāyı
- 13 Gösterüp raġbet-i temellüküne
Kūşe-i çeşmi ile ĩmāyı
- 14 Eyledi silk-i mülkine munzam
Sākin oldıġı beyt-i vālāyı
- 15 Mālikāne taşarrufa fā‘iz
Oldı devlet-sarāy-ı fityāyı
- 16 İdüp Allāh mübārek u mes‘ūd
Görmeye hiç ġumūm-ı dünyāyı
- 17 Beyt-i tārīḫini yazup Tevfīķ
Dürrine kıldı çehre fersāyı
- 18 Sa‘d ola eyledi veliyyü’n-ni‘am
Kendüye mülk-i kām-ı fetvāyı
- 19 Beyt-i dīgerde nazm-ı tārīḫe
Cevherīsiyle itdüm imlāyı
- 20 Kıldı ‘izzetle müjde müfti-i dehr
Kendüye mülk-i dār-ı fetvāyı H.1196/M.1782

52

Tārīḥ-i Diger-i Tām ***fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün**

Oldı İbrāhim Efendi mecd ile müftī'-i dīn H. 1196/M.1782

53

Tārīḥ-i Diger-i Tām ****fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün**

Oldı İbrāhim Efendi müftī-i 'ālī-mekān H. 1196/ M.1782

54

Müftī Şoden-i İbrāhim Efendi ***fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün**

- 1 Ḥamdülillāh bi-'avn-i Rabb-i Raḥīm
Nāsa iḥsānın itdi Ḥaḳ ta' mīm
- 2 Zıll-i Ḥaḳ pādişāh-ı dīn-penāh
A' nī 'Abdü'l-ḥamīd Ḥān-ı kerīm
- 3 Şeref-efzā-yı āl-i 'Osmānī
Zīnet-i taḥt ü zīver-i diḥīm
- 4 Tābe-maḥşer Ḥudā mü'eyyed idüp
İde taḥt-ı ḥılāfetinde muḳīm
- 5 Mülhem olup zamīr-i pūr-nūrı
Kıldı ehl-i 'amā'ime tekrīm
- 6 İtdi es'adterīn-i ezminede
Şadr-ı fetvāya aḳdemin taḳdīm

52 E 12b; S 30a
52 müftī'-i dīn: müftiyyü'z-zamān E
53 E 12b; S 30a
54 S 30a; E 12a
* E –

- 7 Ya' ni hem-nām-ı cedd-i pāk-nebī
Şā'ibü'r-re'y ü ehl-i ṭab' -ı selīm
- 8 Zühd ü taḳvāda fā'ikü'l-emcād
'Aḳl u rüşd ü zekāda mişli 'adīm
- 9 Hüsni-enzārı māye-baḥş-ı ḥayāt
Nefes-i nuṭḳı lücce-i tesnīm
- 10 Mekk-i a' dāyı itmede ibtāl
Ḥamesi oldı çün 'aşā-yı Kelīm
- 11 Kef-i mizān-ı i' tibārında
Mütemāyiz olur şaḥiḥ ü saḳīm
- 12 Levḥ-i mir'āt-ı ṭab' -ı pākinde
Mutaşavver degildür emr-i vaḥīm
- 13 Olur engüş-i re'yine āsān
İnhilāl-i umūr-ı şa' b u cesīm
- 14 Şadef-i lücce-i kerem deheni
İnsicām-ı kelāmı dürr-i naḳīm
- 15 Bāb-ı devlet-me'ābı olmışdur
Cūy-ı āmāle menba' -ı taḳsīm
- 16 Şadra feyyāze-i ḳudūmuyla
Münṭafī oldı āteş-i ğam u bīm
- 17 İsmi ḥāşiyetile olsa n'ola
Vasaṭ-ı nār-ı gül-sitān-ı na' īm

8 fā'ikü'l-emcād: fā'ikü'l-aḳrān

12 emr-i vaḥīm: emr ü ḥasīm S, B

- 18 Ğ̃d-i şevvāl-ı Ğ̃aķībi teşrīfī
Başķa Ğ̃d-i sürūrı itdi źamīm
- 19 Eyleyüp Hāķ mübārek ü mesĞ ūd
Zāt-ı pākin kederden ide selīm
- 20 BaĞ de-zīn sen de çekme ĝam Tevfīķ
Eyle hāyr-ı duĞ āya Ğ azm-i şamīm
- 21 Çün efendüñdür ez-ķadīm senüñ
O veliyyü'n-niĞ am o zāt-ı kerīm
- 22 Eyleyüp Ğ ayn-ı merħametle nāzar
Nażm-ı aķvālını ider taşmīm
- 23 Şad hezārān Ğ ināyetin gördük
Kıl edā-yı teşekkürin taķdīm
- 24 Ser-i ālāmı refĞ idüp hāmeñ
Beyt-i tāriķin eylesün terķīm
- 25 Mecd ile oldı müjde-bād ey dil
Cāh-ı fetvā maķām-ı İbrāhīm H. 1196/M.1782

17 hāşiyetile S: hāşşiyetile E, hāşiyetile B

18 źamīm S, E: şamīm B

Tārīḫ-i Şadāret-i Rāğīb Paşa

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Eyyed'allāh zihī pādīşeh-i ' adl-ārā
Ḥabbezā şāh-ı meḳādīr-şinās u dānā
- 2 Ḥusrev-i Cem-‘ aẓamet dāver-i Dārā-ḳudret
Ḳahramān-şavlet ü Rüstem-ḥareket şīr-i vegā
- 3 Dürr-i dīhīm-i ḥılāfet gül-i bāğ-ı devlet
Vāriş-i salṭanat ārāyiş-i dīn ü dünyā
- 4 Ḳuṭb-ı dīn ğavş-ı zamān Ḥazret-i Sulṭān ' Oşmān
Ḥırz-ı bāzū-yı emān zıll-ı zalīl-i Mevlā
- 5 Peyk-i fermān-ı yüsr-i mevkibi Ḥıẓr u Tevfīḳ
Āşiyān-sāz-ı der ü bāmı hümā vü ' anḳā
- 6 Şafḥa-i ḥāṭırı āyine-i ilhām-ı Ḥudā
Pertev-i re'yi bihīn meş' al-i şeh-rāh-ı bedā
- 7 O velī-manḳabe vicdān-ı hümāyūnunda
Şadra şāyeste vezīrānuñ idüp istikṣā
- 8 Nāgehān ḥāṭır-ı pür-nūrına oldu sāniḥ
Āb-ı rūy-ı vüzerā vāli-i mülk-i şehbā
- 9 İdüp irsāl-i silaḥdār-ı şabā-reftārın
Eyledi da' vet-i ser-mesned-i cāh-ı vālā

55 S 32a, B24b

3 Dürr-i dīhīm: Devr-i dīhīm B

7 istikṣā: istikṣā B

- 10 Olıcağ nâ'il-i pâ-büş-ı şeref me'nûsı
Eyleyüp devlet-i tevcîh-i hitâba icrâ
- 11 Çünkü ehline emânâtı edâ farz oldu
Eyledi şâhibine mühr-i hümâyûn i' tâ
- 12 Bâreke'llâh murâd üzre vekîl-i muṭlağ
Şimdi buldı o şehen-şâh-ı ' adâlet-pîrâ
- 13 O felek-kevkebe kim itmede bercîs-i zamân
Vaşfını zer-ķalem-i mihr ile böyle imlâ
- 14 Ma' ni-i seyf ü ķalem şîve-i ta' bîr-i kerem
Mâhi-i zulm ü sitem hâmi-i şer' -i ğarrâ
- 15 Yek ķalem-rev şad kişver-i ' ilm ü ' irfân
Müctemi' -sâz-ı kemâlât-ı dilîrî vü seḡâ
- 16 Zer-keşî menķabe taḡrîr-i ḡarîri taḡrîr
Nesefî-mertebe Vaşşâf-ı bedî' ü'l-inşâ
- 17 Ya' ni şadru'l-vüzerâ Ḥâzret-i Râġıb Paşa
Dürr-i şehvâr-ı şadef zîb-i yem-i ' izz ü ' âlâ
- 18 Rûz-ı bâzâr-ı revâyiş-dih-i kâlâ-yı hüner
Rûḡ-ı câvid-eşer kâlbed-i ḡusn-i edâ
- 19 Żu' afâ-perver ü zâlim-küş ü mazlûm-nevâz
Ķâmi' -i baġy ü fiten câmi' -i ' adl ü taķvâ
- 20 Cûdda Ḥâtem-i Tay ' adlde ' adl-i Fârûķ
Rezmde şîr-i Ḥudâ faẓlda İbn-i Sînâ

14 seyf ü ķalem: seyf-i ķalem S

15 ķalem-rev: ķalem-revken S

16 Nesefî-mertebe: Nefy-i mertebe B

17 ' izz ü ' âlâ: ' izz ü ' alâ: S

- 21 Şemme-i hulkunı neşr itse şabâ gülzâra
‘İtr ola şebnemi bî-hâr ola verd-i ra‘ nâ
- 22 Emri ger olsa nesaķ-sâz-ı vifâķ-ı ezdâd
Rind ü zühhâda mişâl olmaya seng ü mînâ
- 23 Fazlını görse eger Râġıb-pîşîn çeker
Gözine hâķ-i rehin kuġl-i Şıfâhânâsâ
- 24 Hâşm-ı gerden-keşine tîġı cevâb-ı kâtı‘
Hâmesi sâ‘il-i luġf u keremde ‘uķde-güşâ
- 25 Hâķ-ı tavşîfini îfâda ķalem ķaşır ola
Niçe güncîde-i mîzâb ola mevc-i deryâ
- 26 Dâverâ kâmverâ fâzıl-ı yektâ-güherâ
Ey nihâyet-res-i pehnâver-i nazm u inşâ
- 27 Böyle nazm itmezidüm vaşfını Allâhu a‘ lem
Olsa ger yek-deme âsâyiş-i hâtır peydâ
- 28 Niçe âsâyiş ola itmededir ceyş-i ġumûm
Merzbûm-ı dilimi pâzdeh-i istîlâ
- 29 Bâ-ġuşûş oldu şebângâh-ı be-emr-i Bârî
Nâr-ı nâgeh-res ile sũhte beyt ü eşyâ
- 30 Yetişür perde-birûn bî-edebâne taşdı‘
Zîmmet-i himmete çün lâzım olan ġayr-ı du‘ â
- 31 Tûl-ı ‘ömr emn-i dil âsâyiş-i ġâtırla müdâm
Olasın şadr-ı vezâretde muķîm ü ber-câ

24 keremde: kereme S

25 güncîde-i mîzâb: gencîne-i mîzâb B

26 güherâ: gevherâ S

- 32 Oldı teşrîfûñ içün nâṭıķa zîb-i Tevfîķ
Sâde ḫarfile bu târîḫ-i beşâret-fermâ
- 33 Müjde erbâb-ı kemâlâta ki bâ-cûd u ‘aṭâ
Râğıb-ı ‘izzet-i şadr oldı Meḫemmed Paşa

56

Târîḫ-i Mücedded Şoden-i Kaşr-ı Şeyḫ Şuyı *

mefâ‘ilün fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün

- 1 Hoşâ maķâm-ı müferriḫ ḫüceste kaşr-ı sürûr
Ki seyri virmede ṭab‘ a şafâ vü ḳalbe ḫuzûr
- 2 Nesîm-i ‘adne mûmâşil hevâ-yı cân-baḫşı
Mu‘âdil âb-ı ḫayâta şafâ-yı mâ‘-i ṭuhûr
- 3 Ğubâr-ı ğuşşayı mir‘ât-ı ṭab‘ -ı merdûmden
Silüp süpürmededür mişķal-i şabâ vü debûr
- 4 Cihân-nümâ bu bir âyîne-i Sikenderdür
K’olur yaķîñ nazâr itseñ saña emâkin-i dûr
- 5 Görindi Şeyḫ Şuyında velî bu kaşr-ı laṭîf
O rind-i şâf-derûndur ola dili pûr-nûr
- 6 Yanup yaķıldı derûna düşüp bir âteş-i ‘aşķ
Teceddüdi içün itdi ricâ-yı nâ-maḫşûr
- 7 Olınca ehl-i meķârim muķârin Tevfîķ
Mücedded oldı bu nev kaşr-ı bî-‘adl ü ḳuşûr

32 ḫarfile: ḫarfile S

56 S 33b(derkenar); E 6b

* Târîḫ-i Mücedded Şoden-i Kaşr-ı Şeyḫ Şuyı: Târîḫ-i Kaşr-ı Şeyḫ Şuyı S

- 8 Çü dest-i da' vet olup şekl-i bāmı dir tārīḥ
Güzel yapıldı bu nev-kaşr-ı pür-şafāya buyur
H. 1180/M.1766

57

Tārīḥ-i berāy-ı Şadr-ı Rūm Şoden-i Es'ad Efendi-zāde *

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

- 1 Yine sürür ü şafā ḥā'iz-i 'umūm oldu
Nüvīd-i maṭla'ı çārüb-keş-i ğumūm oldu
- 2 Meserret ile gelüp rakşa tāli' -i mes'ūd
Be-her kadem leked-endāz-i baht-ı şūm oldu
- 3 Meger müsā' id imiş tāli' -i ḥüceste-eşer
Sipīhr-i ehl-i dile bī-hūde melūm oldu
- 4 Bülend-rütbe Meḥemmed Şerīf Efendi kim
Vücūdı mefḥar-i ser-cümle-i kūrūm oldu
- 5 Ḥuceste-dem şeref-i zātı cyleyüp iḥrāz
Sa' ādet ile şeref-baht-ı şadr-ı Rūm oldu
- 6 Ḥoşā tarīḥ-ı hidāyet refīḥ-i 'ilmīde
Kadem-nihāde-i ser-menzil-i merūm oldu
- 7 O şems-i faẓl u kemālūn şenā-güzārānı
Mücāviz-i 'aded-i zerre vü nücūm oldu

57 S 34a; Ü 8b; E 82b, B31b

* Tārīḥ-i berāy-ı Şadr-ı Rūm Şoden-i Es'ad Efendi-zāde S

1 çārüb-keş: çārū-keş Ü

- 8 Dür-i kemâl ile ğavvâş-ı hâmesi leb-rîz
Midâd-ı maḥberesi ebḥar-i ‘ulûm oldu
- 9 Hudâ mübârek idüp cāhını mu‘ammer ide
O zātını ki mübâhāt-ı merzbûm oldu
- 10 Bu beyt-i vâḥidi târîḥ-i cāhına Tevfîḳ
Mücevheriyle yazup râ‘i-i rûsûm oldu
- 11 Yegâne şadr-ı Meḥammed Şerîf Efendi bu dem
Şeref-fezâ-yı mu‘allâ maḳâm-ı Rûm oldu H. 1189/M.1775

58

Tarih

fe‘ ilâtün fe‘ ilâtün fe‘ ilâtün fe‘ ilün

- 1 İdüp ol mihr-i cihân burc-ı ḫilâfetde ṭulū‘
Zulmet-i zulm gidüp nûr-ı ‘adâlet geldi
- 2 Başladı ‘öḡr-i mükâfâta sipihr-i ğaddâr
Devr-i eyyâm-ı sitem-kâra nihâyet geldi
- 3 Oldı esbâb-ı şafâ ol ḳadar âmâde ki çarḥ
Bâz idüp âyineveş çeşmini ḫayret geldi
- 4 Başlasam bende n’ola ‘arż-ı metâ‘-ı nazma
Kâle-i ma‘rifete mevsim-i raġbet geldi
- 5 Niçe ḫaşmımı zebûn eyler isem söz yokdur
Bâzu-yı nâṭıḳaya ḫaylice ḳuvvet geldi

6 ‘ilmîde: ‘ilmidür S

10 Mücevheriyle: Mücevher ile S

11 Şeref-fezâ-yı: Şeref-zâ S

58 B 51a, S 34b (derkenar)

- 6 Bu şafâyıla o düstür-ı kerem-perver için
Hâtır-ı hâmemize h̃âhiş-i midhat geldi
- 7 Menba‘-ı lutf u ‘atâ Hazret-i ‘Osmân Paşa
Mâhi-i cevri ü ezâ hâmi-i devlet geldi
- 8 Ma‘ni-i seyf ü kalem muhyi-i âşâr-ı kerem
Zâtı ser-tâbe-âdem nûr-ı kerâmet geldi
- 9 O celîlü’l-keremün zât-ı kerîmü’t-tab‘ı
Câmi‘-i lâzime‘-i şân-ı vezâret geldi
- 10 Baştı idüp açınca şefkati[ni] fark-ı nâsa
Sâyesinde bu cihân halkına râhat geldi
- 11 İtdi ta‘dîl ile ıslâh-ı mizâc-ı hasede
Re‘yi ber-kâ‘ide-i nüsha-i hikmet geldi
- 12 Buña yâ kuvvet-i kudsiyye ya ilhâm dinür
Tîr-i tedbîri hedef-zîb-i işâbet geldi
- 13 Tıynet-i pâki olup şulh ü şalâha mâ‘il
Geleli Şâma sitem gitdi ‘adâlet geldi
- 14 Ser-fürû itnese ger düşmeni ser-keşlik idüp
‘Âkıbet eylediği kâra nedâmet geldi
- 15 ‘Ali Beg Tâhir ‘Ömer gibi niçe ‘âşîler
Emr ü fermânına ser-dâde-i tã‘at geldi
- 16 Bîm-i ümmîd ile dîvânına gamnâk giden
Neyl-i âmâl ile lebrîz-i şetâret geldi

9 vezâret: vüzerât S

11 hasede: fesede B

- 17 Olalı hâfız u ser-[‘] asker-i kuṭr-ı [‘] Arabî
Şâma teşrîfî ile emn ü selâmet geldi
- 18 Eyleyüp behişt-i Şâmı vesîle-i Tevfîk
Der-i vâlâsına yüz sürmeğe fırsat geldi
- 19 El açup dergeh-i Mevlâya du[‘] âya başla
Emr-i te[‘] mine sürüşân-ı icâbet geldi
- 20 Tâ ki her sâl idüp eyyâm libâsuñ tecdîd
Şûret-i hâline envâ[‘] -ı leṭâfet geldi
- 21 Hakk idüp zâtını âfât u kederden sâlim
Diyeler yüz sürerek pâyına devlet geldi

59

Tarih

mef[‘] ulû fâ[‘] ilâtün mef[‘] ulû fâ[‘] ilâtün

- 1 Keşf-i [‘] atâ-yı kâmi Mevlâ idüp irâde
Rûy-ı ümidim oldu bahtım gibi güşâde
- 2 Dâd u sitâd-ı âmâl olduḡda germ-bâzâr
Virdi revâc-ı şâdî cins-i [‘] ömr-i kesâda
- 3 İhrâz-ı sebkat itdüm pehnâver-i emelde
İrdi kümeýt-i kâmım ser-menzil-i murâda
- 4 Zâten zamânen el-ḡaḡ ikrâma olup elyak
Şadr-ı Anaṡolıya oldu ḡadem-nihâde
- 5 Şadru[‘]ş-şüdûr-ı ekrem bedrü[‘]l-büdûr-ı ḡarem
Hem-nâm-ı faḡr-ı [‘] âlem Es[‘] ad Efendi-zâde

- 6 Nesl-i nesl̄-i pāki müstecmi‘ ü’l-mefāhir
Zāt-ı melek-simātı müstekmilü’s-siyāde
- 7 Farṭ-ı zekā-yı ṭab‘ ı bīrūn-ı ṭab‘ -ı insān
İ‘ cāz-ı fazl-ı zātı maşdūk-ı ḥarḳ-ı ‘āde
- 8 Ger naṭ‘ -ı ma‘ rifetde ferzāne at sürerse
Her şeh-süvārı eyler ruḥ-sāy idüp piyāde
- 9 Ḥulḳ-ı kerīm-i pāki ol rütbe bezm ü terdür
Güyā ki berg-i güldür şebnemle āb-dāde
- 10 Ḳuvvetde şest-i dest-i iḳbālī ol ḳadar kim
Ḳavs-ı mecerre aña nisbetle bir kepāde
- 11 Her fenden eyledükçe ḥall-i rümūz-ı eşḳāl
Şadr u celālī eyler şāyān-ı istifāde
- 12 Da‘ vā-yı nisbet eyler mihr-i kemāle elbet
Pāyına kim olursa sāye gibi fütāde
- 13 Evrāk-ı fazlī medd-i iḥsān ile müşerrez
Mecmū‘ a-ı kemālī cūd ile müstezāde
- 14 Ārāyiş-i hūnerle genc-i derūnı mālī
Çīn-i kederden ammā levḥ-i cebīni sāde
- 15 Allāh mübārek idüp cāh-ı refī‘ -i şadrın
Eyyām-ı ‘ömrin itsün günden güne ziyāde
- 16 Olduḳda dest-būs-ı tebrīḳ bende Tevfīḳ
Tārīḥ-i şadrın itdüm bu beyt ile ifāde

6 müstecmi‘ ü’l-mefāhir: müstecmi‘ -i mefāhir S

7 11 fenden: fende S

12 elbet S,B: elbet ol kim E

- 17 Cāy eyledi mu‘ allā şadr-ı Anaṭolıyı
Es‘ ad Efendi-zāde bi’l-mecdi ve’sa‘ āde H. 1185/ M.1771

60

Tarih

mef‘ ūlū fā‘ ilātūn mef‘ ūlū fā‘ ilātūn

- 1 Necl-i necīb-i fāhır ‘ ırķ ‘ arīķ-i ṭāhır
Maḥdūm-ı zı’l-mefāhır memdūḥ-ı hūşmendi
- 2 ‘ Abdü’r-raḥīm Efendi dürr-i yem-i necābet
Ser-tāc-ı ḥanedān-ı Fāzıl Ḥalīl Efendi
- 3 Bāb-ı sa‘ ādetinde devlet kemīne çāker
Tevfīķ dergehinde bir ‘ abd-i müstemendi
- 4 Zāten zamānen el-ḥaķ ikrāma olup elyaķ
İstanbulūn çün oldı ķāḍī-i ser-bülendi
- 5 Cāh-ı refī‘ in itsün Mevlā sa‘ īd ü meymūn
Olsun hemīşe dehrūn āsūde-i gezendi
- 6 Olup tamām-müddet maķrūn-ı ḥüsn-i sīret
Memdūḥ-ı ‘ ālem olsun eṭvār-ı dil-pesendi
- 7 Bi’l-cümle dā‘ iyānı dirler be-cāy-ı tārīḥ
İstanbul oldı müjde ‘ Abdü’r-raḥīm Efendi

Tārīḥ-i Şāniyā Müfti Şoden-i Ḥazret-i Veliyyü'd-dīn Efendi *

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Hezārān ḥamd ü minnet Ḥazret-i İzid Te' ālāya
Ki virdi ḥüsn-i şüret dilde ruḥsār-ı temennāya
- 2 Tebāşīr-i şabāḥu'l-ḥayr-ı mihr-i devlet ü iḳbāl
Ziyā-baḥş-ı sürür ü behcet oldu çeşm-i dünyāya
- 3 Olup bīdār açıldı çeşm-i baḥtı gördi dünyāyı
İdince def' -i şiklet perde-i ḥ'āb-ı girān-sāya
- 4 Yine ol şems-i devlet ḥükm-i sa' di eyledi icrā
Gelüp ric' atle tāli' olduğu burc-ı şeref-zāya
- 5 Veliyyü'n-ni' met-i 'ālem Veliyyü'd-dīn Efendimüz
Şeref-baḥş oldu yine şadr-ı vālā-ḳadr-i fetvāya
- 6 Veliyyü'l-menḳabet Ḥātem-ṭabī' at Bermegī-ḥaşlet
Kerīm-i yem-himem ebr-i seḥāvet āsmān-pāye
- 7 Müzekkirdür 'imād u mīri ḥüsn-i ḥaṭṭ-ı ta' līḳi
Kemāl-i 'ilm ü ḥikmetde müreccaḥ İbn-i Sīnāya
- 8 Muvāfıḳ re'y ü tedbīri hemīşe ḥükm-i taḳdīre
Muṭābıḳ ḳavl ü fi' li ser-be-ser fetvā vü taḳvāya
- 9 Gül-āb-ı şükrāsā çün mükerrer eyledi cāhın
Cihānı itdi şīr-i bī-kām āmāl ol kerem-vāya

61 S 36a (derkenar) , B 27b, E 6b

* Tārīḥ-i Şāniyā Müfti Şoden-i Ḥazret-i Veliyyü'ddīn Efendi: Tārīḥ-i Fetvā-yı Veliyyü'd-dīn Efendi S

9 itdi: eyledi S

- 10 Mübârek-bâd şimdi şeşder-i iķbâl-i devletde
Güşâd itdi dübâre baķt-ı zâr-ı pür-tehî-mâye
- 11 Ne mâni^ç çend rûz olduysa câri^ç semt-i dîgerde
Yine ^çavdet ider mâ'-i ^çadâlet eski mecrâya
- 12 Mübârek eyleyüp câh-ı refî^ç -i şadr-ı fetvâyı
Vücûdın ħayr-ı maķz itsün Ĥudâ a^ç lâ vü ednâya
- 13 Rızâ-yı Ĥazret-i Ĥaķla rızâ-yı pâdişâhîye
Muvâfıķ sa^ç y ide te'yîd-i dîn ü nef^ç -i dünyâya
- 14 Ĥudâ şâhen-şehi şehzâdegânıyla idüp maķfûz
Müdâm olsun vücûd-ı pâki tâc u taķta pîrâye
- 15 Gelüp bir müjde Tevfîķa didi bir mışra^ç -ı târîķ
Yine geçdi Veliyyü'd-dîn Efendi şadr-ı fetvâya
H. 1180/M.1766

62

Tarih

[Neylî-zade Ĥamid Efendi]*

fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün

- 1 Ĥabbezâ mevsim-i ħuceste-me'al
Oldı peyveste ķâlî^ç -i sa^ç de
- 2 Zılle-i sāyebân-ı emn ü emân
Oldı fark-ı enâma mümtede

10 bäre: pâre S

13 olsun: olup S

62 S 36a, B 32b

* 9. Beyitte ismi geçiyor.

- 3 Şurṭa-i ‘avn-i Ḥaḳ vezān olarak
Kıldı ebvāb-ı ğamı münsedde
- 4 Ḥ̣ān-ı ḥaṣb ü rehā refāh-ı ma‘āş
Oldı rūy-ı zemīne güsterde
- 5 Her taraḫdan zehāyir-i mevfūr
Oldı vārid ki gelmedi ‘adde
- 6 Kūt-ı yevmiyye-i ‘ibādu’llāh
Rāygān oldı baḫr ile berde
- 7 Ġālibā ‘ālem-i ḥaḳīḳatde
Bā‘iṣ olan bu luṭf-ı bī-ḫadde
- 8 Eşer-i yūmn-i ṭālī‘-i maḥdūm
Fāyıḳu’l-ġayr u bāhirü’l-cerde
- 9 Neyli-zāde Ḥamīd Efendi k’odur
Māye-i iftiḫār-ı bu ‘ahde
- 10 نال ما یرتجیه فی الدارین
وادام المهیمن مجده
- 11 Oldı mesned-niṣn-i ḥūkm ü ḳazā
Şehr-i dāru’l-ḫilāfetü’s-sa‘de
- 12 Faẓl ü dānişde bāhirü’r-rüḫān
Mīr ü keşşāf ü seyyid ü sa‘de
- 13 Oldı bāb-ı sa‘ādetinde müdām
Yūmn ü Tevfīḳ kemterin bende

5 Her: Bir S

9 nev: bu S

10 “Dünya ve ahirette ümit ettiğı şeyi elde etti. Yüce yaratıcı ihsan ettiğı şerefi (nimeti) daim eyle!”

- 14 Müttefik re'y-i sūḳ-ı taḳdīme
Mübtenī ḥükmi şer' -i müstenide
- 15 Menzili çünki teng ü evhen idi
Oldı ḳā'im bu beyt-i ecmelde
- 16 Naḳl-i devlet-serāya bed' idicek
Dilde oldı bu ḳıṭ'a me' ande
- 17 Bāreka'llāh ḳıldı naḳl-i mekân
Çünki devletle ḳādi-i belde
- 18 Ya'ni gösterdi ḥalka naḳl-ı şariḥ
Ḥükmin icrāya kār-ı evvelde
- 19 Ola cāhı mübārek ü mes'ūd
Ola zıkr-i cemīli dillerde
- 20 Nehy-i taṭfif ü men' -i ḥusrānı
Ola nāfız büyü'ı her aḥde
- 21 Olmasun nām u şânına reh-yāb
Mekr-i ḥüssād u fitne-i fesede
- 22 Eyleyüp i'tilā-yı evc-i kemāl
Necm-i iḳbālī ola tābende
- 23 Ḥüccet-i şânını beyāza çeküp
Vech-i a' dāsı ḳala messūde
- 24 Dā'iyān cümle şād u ḥurrem olup
Başladılar teşekkür ü ḥamde

- 25 Didi târiḥ-i manşıbın ‘âlem
İderek vaż‘-ı cebhe-i secde
- 26 Neyli-zâde Efendiyi İzid
Şükr kim kıldı ḥâkimü’l-belde H. 1179/M.1765

63

Tarih

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

- 1 Hoşā sāḥil-sarāy-ı bāhirü’l-es‘ âd-ı feyz-ārā
Mübārek-bād sāḥil-ḥāne-i maṭbū‘ u müsteşnā
- 2 Leb-i bām-ı felek-fersâsı kim fevkü’t-taşavvurdur
Olur ṭâḳ-ı sipihre ḥānde-riz-i ṭa‘n-ı isti‘lā
- 3 Kuşūr-ı bî-kuşūr-ı kâşırātü’t-ṭarf-ı cennāta
Olur ebrü-yı ṭâḳı çîn-fürüş-ı nāz u istignā
- 4 Olaydı kurş-ı mihr âsûde jengār-ı kesāfetden
Olurdu aña zer gülmiḥ saḳf-ı âsmān-simā
- 5 Muşannni‘ çār çüp-ı revzeninde cām-ı billûrı
Çü mir‘at-ı Sikender cilve-baḥş-ı devlet-i Dārā
- 6 Anuñ bir çifti yokdur ‘âlem-i ibdā‘ da dirdüm
Çü ebrü-yı dil-ārā çift ṭâḳı olmasa ber-cā
- 7 İder hemvâri-i meydân-ı dīvān-ḥānesin irād
Mühendis eylese saḥḥ-ı ḥaḳıḳî var diyü da‘vā
- 8 Bakılsa çeşm-i ‘ibretle anuñ her beyt-i maṭbū‘ı
Olur fihrist-i ebvāb-ı kuşūr-ı cennetü’l-me‘vā

- 9 Mu‘allā süllemi mıstırlı bir ābādi kâğıddur
Ki her bir pāyesi ma‘nā-resān-ı ‘ālem-i bālā
- 10 Müzekkir her sūtūn-ı nev-‘amūd-ı şubḥ-ı iḳbālī
Ser-i mismārı yād-āver ü ḥāl-i ‘anberīn-sīmā
- 11 ‘Uluvv-ı himmet-i bānīsini iz‘ānla ‘aczinden
Olur rümāl-i ḥāk-i dergehi her rüz u şeb deryā
- 12 O sâḥil-cây-ı bî-eşbâha imkân-ı nazāyırde
Dü mısrâ‘-ı deridür şûret-i âlâ-yı istiṣnâ
- 13 Hevâ-yı rûḥ-baḥşı zâ‘irân-ı dergehin eyler
Derûnunda muḥayyel peyker-i âmâlini iḥyâ
- 14 Nesīm-i şubḥ-ı mu‘tellü’l-mizâc olmasa gâḥice
Olurdu ḥıdmet-i ferrâşını dergâhına icrâ
- 15 Ğubâr-ı dergehin ḥıfz itmekiçün çeşm-i a‘dâdan
Olur her mevce yemm-i ḳatre-pâş sâḥa-i ‘ulyâ
- 16 Leṭâfet-baḥş-ı yek-rengi olup baḥr ile berr ḳasruñ
Olur kuhsâr-ı sebzīn perteviyle yemyeşil deryâ
- 17 Degüldür cezr medd-i yem şabâ itmekde pây-endâz
Ḳudûm-ı zevraḳ-ı maḥdûma mâ‘î mevcli ḥârâ
- 18 O maḥdûm-ı kerīm Es‘ad Efendi-zâde kim oldı
Vücûdı mâye-i faḥr-ı şudûr-ı kâmilü’l-âlâ
- 19 Cihân-ı ma‘rifet baḥr-i faẓîlet ma‘den-i himmet
Revâyiş-baḥş-ı kâlâ-yı ma‘ârif şâ‘ibü’l-ārâ

11 bānīsini: bānīsin S

14 icrâ: iḥrâ S, E

- 20 Ne mümkün hāme gelmek ‘uhde-i vaşf-ı cemīlinden
Taḥammül-kerde-i mīzāb olur mı cūş-ı deryā
- 21 Du‘āya başla Tevfīkā anuñ vaşf-ı kemālâtı
Mişāl-i mevce-i deryā degildür kâbil-i iḥşā
- 22 Ola mısrā‘-ı bâb-ı devleti best ü güşādile
Şafāya dest-i da‘vet ḡayra dest-i red ü istihzā
- 23 ‘Uṭarid zer kalemle yazsa târiḥin sezā Tevfīk
Bu nev-sāḥil-sarāy-ı sa‘d-bünyān oldu bî-hemtā

64

Nüzûl-ı Kalyon-ı Târiḥ

mefā‘îlün mefā‘îlün mefā‘îlün mefā‘îlün

- 1 Muḥit-i ma‘delet deryā-yı himmet kılzüm-i rahmet
Biḥār-ı ‘adl ü nişfet lücce-i cūd u ‘atā oldu
- 2 O şeh kim levḥ-i maḥfūz-ı semāda vaşf-ı ‘unvānı
Cenāb-ı Şeh Selīm Ḥān ibn-i Sultān Muştafā oldu
- 3 Kerāmet-pişe ‘adl-endişe şāh-ı şā’ibü’l-ārā
Zamir-i enveri mir’āt-ı ilhām-ı Hudā oldu
- 4 Nüvid-i rūḥ-baḥşā-yı cülūs-ı feyz-i me’nūsı
Dem-i ‘İsā gibi iḥyā-kün-i bāy u gedā oldu
- 5 Ricāl-i devletinden eyleyüp ḥā’inleri i‘dām
Şadāḳāt-kār olanlar nā’il-i ‘izz ü ‘alā oldu

23 sezā: S-

64 S 37a (derkenar); E 4b, B 23a

5 i‘dām: i‘lām B

- 6 Vezîr-i a‘ zâmı ġāzî ġuşûşâ şeyġü’l-islâmı
‘ Afîf ü fâzıl u dîndâr-ı şâhib-ittikâ oldu
- 7 İdüp ehl-i ‘ ulûma müstaĥaĥ oldıġı ikrâmı
Veliyyü’n-ni‘ metine maşdar-ı ġayr-ı du‘ â oldu
- 8 Ĥuşûl-ı maţlaba rüşvet ‘ ubûdiyyet olup maţrûd
Zamânında emânet istiġâmet mu‘ tenâ oldu
- 9 Zeġâyirde ‘ ibâdu’llâha kıllet zâhir olmışken
İdüp tekşîre himmet mûcib-i ġaşb u reġâ oldu
- 10 Egerçi sâl-i sâbıkda bi-emri’llâh orduda
Perişânlık olup cem‘ iyyet-i ‘ asker hebâ oldu
- 11 Bu sâl ümmîd odur kim ‘ avn-i Ĥaġla müzmaĥıl olur
Ki ġaşm-ı cânı maġrûruñ Cenâb-ı Kibriyâ oldu
- 12 İdüp tehyîc ‘ urûġ-ı ġayretin ol şâh-ı baġr ü ber
Mükemmel-sâz-ı esbâb-ı fütûĥât u ġazâ oldu
- 13 Donanmâ-yı ġümâyûna zamîme taġviyyet için
Bu nev-ġalyonı tekmiñ itmeġe fermân-revâ oldu
- 14 Mükemmel olıcaġ baġr-i zafer ismin idüp ta‘ yîn
Müsemmâya muţâbık fâl-ı ġayra ibtidâ oldu
- 15 Bedâyi‘ -kâri-i mi‘ mâr-ı ‘ avn-i Kirdġariyle
Nizâm-ı hey‘et-i maţbû‘ ası ġayret-fezâ oldu
- 16 Ser-â-ser naġş u zînetle idince cılve-perdâzı
Firaz-ı ġaclede bir nev ‘ arûs-ı bî-bahâ oldu

- 17 Bu bir baħr-i zaferdür kim ne dem cûş u ħurûş itse
Kemîne mevcesî ifnâ-kün-i mülk-i a‘dâ oldu
- 18 Bu nev-baħr-i zafer munzam olunca silk-i baħrine
Müşennâ baħri teşlîş eyleyüp ‘ibret-nümâ oldu
- 19 Açınca bâdbân olur şabâ-reftâr zîrâ kim
Ĥabâbâsâ anuñ sermâyesi bâd-ı hevâ oldu
- 20 Diyüp evvelce bismi’llâh *mecrîhâ ve mersîhâ*
Şuyın bulup aķınca baħre naķl-i mâ-cerâ oldu
- 21 Nüzûl itdükde bu ķalyon mişâl-i kūh deryâya
Şanursuñ rûy-ı yemde bir cezîre rû-nümâ oldu
- 22 Ĥuzûr-ı ķalb ile ‘acz u tazarru‘ la niyâz itdün
Ümîd oldur du‘âmız cümle maķbûl-i Ĥudâ oldu
- 23 Eb ü ced-mânde ‘abd-i dâ‘î dirînesi Tevfîķ
Ki dâ‘im ĥânedân-ı devlete vaķf-ı du‘â oldu
- 24 Nîkâbetle şeref-yâb eyleyüp bu bende-i ĥâşın
Kemâl-i iltifât-ı pâdişâhiye sezâ oldu
- 25 İdüp pîrâna leng ü lûk-i reftâr-ı sühen-güyı
‘Asâ-yı ĥâme der-kef cây-gîr-i müdde‘â oldu
- 26 Dü mışra‘-ı mücevher derc idüp tertîb-i mevzûna
Anuñ târîĥini müstelzim-i ĥüsn-i edâ oldu

18 baħri teşlîş S, E: baħr-i teşlîş B

20 Hud Suresi (11/41): (Nuh) dedi ki: «Gemiye binin! Onun yüzüp gitmesi de, durması da Allah'ın adıyladır. Şüphesiz ki Rabbim çok bağışlayan, pek esirgeyendir.»

- 27 Bu nev Baḥr-i Zāfer Sultān Selīme oldu dād-ı Hāk
İnüp Baḥr-i Zāfer ḥaḳḳā ki manşūru'l-livā oldu
H. 1204/M.1790

65

Tarih

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

- 1 Huceste-dem ki be-te'yīd-i Īzid-i müte'āl
Tevāfuḳ eyledi taḳdīre ḥükm-i re'y-i zerrīn
- 2 İdince tehyi'e esbāb-ı zāhirin taḳdīr
Hemān vücūd-ı müsebbeb ḥuşūla oldu ḳarīn
- 3 Olınca bey' ü şirā ḥayrile ḥıtām-pezir
Temellük itdi bu nev-menzili o şadr-ı güzīn
- 4 O şadr-ı şāf-güher kim debīr-i şun' -ı ezel
Bu gūne vaşfına olmış ḳalem-keş-i tezyīn
- 5 Şerīf-i sa'd-meniş Seyyid-i Taḳiyy-verziş
İmām-ı faḥr-ı reviş muḳtedā-yı ehl-i yakīn
- 6 Fürūḡ-ı rāh-ı hüdā iftiḥār-ı āl-i 'abā
Emīn-i millet-i beyzā emān-ı beyza-i dīn
- 7 Yegāne ḥayr-ı ḥalef pişvā-yı ısr-i selef
Sülāle-zīb-i şeref şadr-ı şāhibü'l-temkīn
- 8 Güzīde āl-i Meḥemmed Sa'id Efendi k'odur
Naḳīb-i zümre-i sādāt-ı ma' delet-āyīn

- 9 Şu‘ā‘-ı fikreti rāh-ı şavāba meş‘al-i nūr
Binā-yı ‘adl ü ‘afāfe vüçüd-ı rükn-i rekīn
- 10 Zihī sarāy-ı mu‘allā ki qalb-i mü‘minveş
Derūnı rüşen ü enver mişāl-i ‘arş-ı metīn
- 11 Bağılsa çeşm-i başiretle her büyütında
Bedīd olmada raşad-ı kuşūr-ı huld-ı berīn
- 12 Nigīn-dān-ı şerefdür o beyt-i bī-hemtā
Ki zāt-ı pāki zümürüdden aña faşş-ı nigīn
- 13 Vüçüd-ı pāki o devlet-serāy-ı dil-keşde
Nümüde oldı şadefde mişāl-i dürr-i şemīn
- 14 Firāz-ı şadr-ı serāda vüçüd-ı mes‘ūdı
Mişāl-i besmele fevka’l-kitāb-ı hısn-ı haşīn
- 15 Hemīşe menzilin idüp mübārek ü mes‘ūd
Hudā vüçüd-ı şerīfin ide haṭādan emīn
- 16 Teşerrüf itdi bu tāriḥ ile kuluñ Tevfīk
Berāy-ı tehniyet itdi derūñde vaz‘-ı cebīn
- 17 Kemāl-i sa‘d ile mālīk olup bi-ḥamdi’llāh
Naḫīb Efendi bu dil-cū mekānda oldı mekīn

66

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

- 1 Bi-ḥamdi’llāh enfās-ı nefīs-i fecr-ı şādıqdan
Tebāşīr-i şabāḥu’l-ḥayr-ı devlet āşikār oldı

- 2 Meşîm-i leyle-i hâblâ-yı imkândan dem-i eşref
Cenîn-i müstebînü'l-halk-ı maṭlab der-kenâr oldu
- 3 Şeh-i hâver şebîhün eyleyüp iqlîm-i deycûra
Seher a' lâm-ı Nûre'd-dîn Sulṭân-ı tâbdâr oldu
- 4 Şamâh-ı gûş-ı hûş-ı dâ' iyâna hâtif-i gaybî
Bu müjdeyle meserret-baḥş kalb-i ğam-güsâr oldu
- 5 Bu gün üç tûğ ile çün kıt'a-i elmâs olup mükrim
Meḥammed Beg vezârâtla qarîn-i i' tibâr oldu
- 6 O hem-nâm-ı velî-i muhterem kim vaḳt-i rîzişde
Kef-i cûdı hacâlet-baḥş-ı ebr-i nev-bahâr oldu
- 7 Aña maḥşûş olur re'y-i ḥüsn-i tedbîr-i müstaḥsen
Umûr-ı devlete ancak müşîr ü müsteşâr oldu
- 8 Olup te'yîd-i Rabbânîye mazhar her umûrında
Kibâra re'y-i pâki âb-ı rûy-ı iftiḥâr oldu
- 9 Ḥulûş-ı niyyet ü şıdk-ı taviyyetle olup der-kâr
Umûrında tekâsül itmeyüp ḥıdmet-güzâr oldu
- 10 Veliyyü'n-ni' metünün dâ'imâ olup rızâsında
Sezâ-vâr-ı nigâh-ı iltifât-ı bî-şümâr oldu
- 11 Ḥudâ tahtında dâ'im eylesün ' Abdü'l-ḥamîd Ḥânı
Ki zât-ı enveri zıll-ı zalîl-ı Kirdgâr oldu
- 12 Vezâretle çerâğ-ı ḥaş idüp ol ' abd-i dîrînün
Anuñ ḥaḳḳında luṭf-ı bî-kerânı şad hezâr oldu

- 13 Müzeyyen oldu a' lām-ı vezāret ile dergāhı
Binā-yı devleti üç ʔūğ-ı nevle üstüvār oldu
- 14 Taşavvur eyleyüp fikrimde tertīb-i kıyās itdüm
Netice virdi şekl-i evvel üzre ber-ḥudār oldu
- 15 Medīḥ-i zāt-ı pākiyle cihān raṭbu'l-lisān olup
Du' ā-yı devleti ser-sence leyl ü nehār oldu
- 16 Yeter taṣdī' -i re's-i devleti ey ḥāme-i mikṣār
Zemīn-i kāfiye çün ḳalb-i düşmen teng ü tār oldu
- 17 Du' ā-yı devletine başla kim vaḳt-ı icābetdür
Melā'ik ḥıdmet-i te'mine vaḳt-i intizār oldu
- 18 Şeh-i devrāna evlād u vezīrānıyla bi'l-cümle
Disünler ḥaşre dek yerlü yerinde ber-ḳarār oldu
- 19 Didi mesrūr olup bu dā' i vü dīrīnesi tāriḥ
Meḥemmed Beg ' aceb yektā vezīr-i nāmdār oldu

67

Tarih

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Ḥudā taḥtında dā'im eylesün ' Abdü'l-ḥamīd Ḥānı
Ki oldur āb-ı rūy-ı ḥānedān-ı āl-i ' Oṣmānī
- 2 Serīr-ārāy-ı şevket dürr-i iklīl-i mehābet kim
Eben ' an-ced āña mevrūşdur mülk-i Süleymānī

67 S 38b; B 22b, E 13b

2 şevket:devlet S

- 3 Der-i devlet-medâr-ı kıble-i ehl-i emânîdür
Ser-efrâzân-ı ‘âlem eyler aña važ’ -ı pîşânî
- 4 Žamîr-i nûr-bağşı mühbî-i âyât-ı te’yîdât
Şafâ-yı sînesi âyîne-i ilhâm-ı Rabbânî
- 5 İder devlet-sarây-ı hâşınuñ derbânı Dârâyı
Kemîne kâse-şûy-ı maṭbaḥı fağfûr-ı ḥâḳânî
- 6 Hümâdür lâne-gîr-i zılle-i bâb-ı hümâyûnı
İder şehbâl-i ‘ anḳâ bezm-i hâşında mekes-rânı
- 7 Ney-i ḥâme ne mümkün ide evşâf-ı hümâyûnın
Nîçe-i gencîde mîzâb ide emvâc-ı ‘ ummânı
- 8 Cenâb-ı Hâzret-i Hâḳ feyz-i elṭâf-ı ‘ amîminden
Tevfîḳ eylemişdür bir vezîr-i a‘ zama ânı
- 9 Ḥamîdü’l-menḳabe düstûr-i ‘ âlî-şân Ḥalîl Paşa
Ki oldur ol Süleymân-ı zamâna Āşaf-ı şânî
- 10 Umûr-ı mülki ḥüsn-i re’yile tanzîm ider dâ’im
Nizâm-ı mülk ü millet dinse evşâfında erzânî
- 11 Ḥalîlu’llâh egerçi Ka‘ be-yi ‘ Ulyâ binâ itdi
Bu da yapmakdadur çün ḳalb-i mü’mîn ‘ arş-ı Raḥmânî
- 12 Simât-ı ni‘ meti ḥûân-ı Halîl-i berd-i iḥsândur
Ki dil-sîr-i merâm itmekdedür mihmân-ı ekvânı
- 13 Kef-i dest-i kerem-peyvesti olmaḳda dem-i rîziş
‘ Aṭâ deryâsı iḥsân ma‘ deni luṭf u kerem-kânı

6 Bu beyit E 4a’da mevcuttur.

11 S -

- 14 Hālīm ü dil-nevâz aḥbāba ammā ḥaḳḳ-ı düşmende
Ḥam-ı şemşîr nîk-rây-ı ‘adûdur gûy-ı çevgânı
- 15 ‘İbādu’llāhı taṭyīb-i ḳulûba sa‘y idüp dâ‘im
Şeh-i devrāna olmaḳda du‘ā-yı ḥayr-ḥ̣āhānı
- 16 İdüp taḥşîn-i büldân ile te‘mîn-i ‘ibādu’llāh
Hemîşe beyza-i İslāmuñ olmaḳda nigeḥ-bānı
- 17 Ḥulûş-ı niyyet ü şıdk-ı ṭaviyyetle idüp himmet
Reh-i ḥayr u şavāba sevḳ idüp ol şāh-ı devrānı
- 18 Derûn-ı sînesi ğayz u ğaraẓdan şāf u ḥālîdür
Cemî‘-i nâsı taṭyīb itmek ister olsa imkânı
- 19 Riyâz-ı pâdişâhîden bebek kim şöhret-ârâdur
Mişâl-i merdüm-i dîde münevver eyler insânı
- 20 O bînâ ḳurretü’l-‘ayn-i cihân-bîn-i ḥadâ’ik-gâh
Olurdu kuḥl-i ḥâk-i maḳdem-i şāh ile nûrânî
- 21 O nüzhetgâh-ı behcet destgâha ‘ahd-i sâbıḳda
Cenâb-ı vâlid-i şāh-ı cihândur ibtidâ bânî
- 22 Be-nîş oldukça ol sâhilgeh-i maḳbûle aḥyānen
Olurdu dil-pesend-i ṭab‘-ı nûḳḳād-ı cihân-bânî
- 23 Maḥallî bî-naẓîr âb u hevâsı cân-fezâ lîkin
Mekânı ḍayyık u resmi ḳadîm ü köhne bünyânı
- 24 Mülûke lâyıḳ olmaḳ vechile tecdîd ü tevsî‘a
Görince meyl-i ṭab‘-ı pâdişâhı şadr-ı zî-şânı

16 Bu beyt E 4a’da mevcuttur.

18 Bu beyt E 4a’da mevcuttur.

19 Bebek Kasrı, Bebek Bahçesi.

- 25 Bu resm-i dil-niṣṣin ü tarḥ-ı dil-keṣde binâsı çün
Şeref-baḥş-ı şüdûr oldı anuñ da emr ü fermânı
- 26 Hoṣâ resm-i dil-ârâ kim görince hey’et-i ‘ aksin
Olur âyineāsâ rûy-ı deryâ mest ü ḥayrânı
- 27 Gül ü reyḥân u sünbülle müzeyyen saṭḥ-ı dîvârı
Ferâmûş itdirir insâna ezḥâr-ı gülîstânı
- 28 Asâṭîn-i ruḥâm-ı şâfî kim mevzûn u bâlâdur
Müzekkirdür dil-i ‘ uşşâka serv-i ḳadd-i cânânı
- 29 Sikender bulmamışken zûlmet içre şâh-ı ‘ âlem-gîr
Fem-i fıskıyeden ber-ceste itmîş âb-ı ḥayvânı
- 30 Dü cānibden güşâde ol iki ḳaşr ide gūyâ kim
Açup âğûş-ı istikbâl ider teşrîf-i sultânı
- 31 Zebân-ı lûleden cûşân olup âb-ı revân-baḥşı
Olur vaşfinda gūyâ selsebîl-i bâğ-ı rıdvânî
- 32 Ol iki ḳaşr kim maḥşûsdur şehzâdegân için
Alurlar hâleveş âğûşına ol mâh-ı tâbânı
- 33 Ḳudûm itdükçe şâh iki taraftan ḳaşr-ı zîbâlar
Alur araya gūyâ ferḳadân ḥurşîd-i raḥşânı
- 34 Ricâdan ḥaṭṭ ider ṭab’ -ı kerîmi inbisâṭ eyler
Arar ednâ bahâne itmek için luṭf u iḥsânı

29 Bu beyt E4a’da mevcuttur. 31 Bu beyit E4 4a’da

32 Bu beyit şâḥ kaydıyla derkenarda düzeltilmiştir. Derkenardaki düzeltilmiş şekli yukarıdadır, önceki ise: “Dü cānibden güşâde ol iki ḳaşrile gūyâ kim / Açup âğûş-ı istikbâl ider teşrîf-i sultânî” şeklindedir.

32 Bu beyt E 4a’da mevcuttur.

33 Bu beyt E 4a’da.; S -

34 Bu beyt E 4a’da mevcuttur.

- 35 Olup āsūde āsīb-i şems ü zemheririnden
Şeb-i meh-tābı rūz-ı cennetāsā şāf u nūrānī
- 36 Kederden pādşāhı hıfz idüp şehzādegānınlā
Serir-i salţanatda dā'im itsün 'avn-ı Sübhānī
- 37 Bebek şimdi büyüdi bālīg oldu cedd-i temyīze
Güzellendi yetişdi hem mükellef oldu her yanı
- 38 Ayırmayup vezirin de rikāb-ı müsteţābından
Kıla tā rūz-ı mahşer mustazıll-ı zıll-i Yezdānī
- 39 Didi tārihin anuñ dā' i-i dīrinesi Tevfīķ
Kebir olup bebek oldu ferāh-zā kaşr-ı sulţānī
H. 1198/M.1784

68

Tarih

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Bu şebāngeh ki be-taķdīr-i Cenāb-ı Yezdān
Oldı ğaflet ile h̃ābīde 'uyūn-ı a' yān
- 2 Şāhid-i h̃ābuñ idüp maķdem-i teşrīfñ ümmīd
Reft ü rūb eyler idi hāne-i çeşm-i müjgān
- 3 Ne zamān cilve-nümā ola çü şāhid-i kām
Şuver-i āyīne'-i çerha olur idi hayrān

35 Bu beyt E 4a'da mevcuttur.

68 S 39b; B 17a

1 Bu: Bir S

3 Bu beyt S nüshasında Saḥ kaydıyla satır üstüne yazılmış, B -

- 4 Ne zamān māder-i ābisten-i devletde ‘aceb
Zīb-i āgūş-ı vücūd ola cebīn-i ihsān
- 5 Haber-i müjde-i maḳşūda olup sāmi‘ a-dūz
Çeşm ü gūş oldu der ü revzene her dem nigerān
- 6 Nāgehān ṭabl-ı meserret çalınup her sūdan
Oldı şādī vü feraḥ velvele-endāz-ı cihān
- 7 Perde-i raḳde-i ḡaflet açılup her yüzden
Oldı baḥtum gibi bīdār dü çeşm-i giryān
- 8 Bu nesīm-i seḫer-i şevḳ u beşāretle hemān
Gonçe-i dil açılup gül gibi oldu ḥandān
- 9 İrişüp peyk-i beşāret-res-i iḳbāl didi
Geldi dünyāya bu şeb duḫter-i şāh-ı devrān
- 10 Şehriyār-ı ‘azamet-güster ü Dārā-çāker
Şeh-i Cemşīd-eşer nuḥbe-i āl-i ‘Osmān
- 11 Zıll-i Ḥaḳ cālis-i ser-mesned-i aḥkām-ı rasūl
Ḥazret-i ‘Abdü’l-ḥamīd Ḥān-ı ‘adālet-‘ünvān
- 12 Emr ü fermānına ser-dāde-i teslīm olmak
Farzdur cümleye ber-mūcib-i naşş-ı Ḳur’ān
- 13 Şafḥa-i sīnesi ilhām-ı Ḥudāya meclā
Olur āyīne-i ḳalbinde ‘ayān sırr-ı nihān
- 14 Hem-‘ inān eşheb-i iclāline baḥt-ı iḳbāl
Pīş-i tedbīrine taḳdīr-i Ḥudā peyk-i devān

- 15 Şīme-i cūd u sehāsına nazarla bî-şek
Levme nisbet olunur Hâtem ü Ma‘un u Şeybân
- 16 Dem-i fülâd-güdâz-ı ğāzabı olsa vezân
Ciger-i düşmen olur berg-i ħazânveş lerzân
- 17 Bād-ı ħıfzı ki hubûb eyleye şahrâya olur
Pister-i âhû-beçe pençe-i şîr-i ğarrân
- 18 Hâk budur nūr-ı kerâmetle muvaffak oldu
Şeyhü’l-islâm u vezîre o şeh-i nâdirdân
- 19 Her biri şıdık u ħulûşile velî-ni‘metine
Aldurur ħayr du‘â eyleyüp ‘adl ü ihsân
- 20 İstemez kimse zamânında ola rencide
Oldı devrinde zemîn maştaba-i emn ü emân
- 21 Oldı âsûde cihân şulh u şalâh ile müdâm
Bîm-i ħahrile olup güm-şude ehl-i tuġyân
- 22 Oldı âşâr-ı cefâ mużmaĥil eyyâmında
Meger ‘uşşâkına cevır eyleye şâh-ı ħübân
- 23 İtdi gencîne-i ğaybinden aña Rabb-i Qadîr
Böyle bir duĥter-i sa‘d-aĥteri luţf u ihsân
- 24 O melek-ĥaşlet içün ĥıdmete dâmen-be-miyân
Ĥür-ı ‘în olsa sezâ dâye vü lâlâ ğılmân
- 25 Pertev-i baĥt-ı sa‘îd oldı cebîninde bedîd
Vech-i pâkinden olur nūr-ı necâbet raĥşân

- 26 Sāde-dilligine eger olmasa bu atlas çarḥ
Aña pūṣīde-i gehvāresi olsa ṣāyān
- 27 Kemterīn mūhre-i gehvāresi olsun dir idim
Muntaẓam olsa eger ʿıkd-i şüreyyā berrān
- 28 Tār-ı pūdından idüp nūr-ı mehūñ nesc-i kımāt
Kāle-bāf-ı felek eylerse hediye erzān
- 29 Tōnanup kūçe vü bāzār zer ü zīver ile
Oldı revnaḡ-şiken-i haclegeh-i sūr-ı ḡitān
- 30 Oldı tezyīn-i ḡanādīl ile her ṭāḡ-ı sarāy
Encüm-i evc-i semāvāt gibi nūr-efṣān
- 31 Oldı her maṣṭaba saḡfında billūr āvīze
ʿıkd-i pervīn gibi pertev-fiken-i meclisiyān
- 32 Cümle tertīb olınap lāzıme-i şehir-āyīn
Oldı ızhār-ı sūrūr itmeḡe ızın ü fermān
- 33 Oldı nādīre vü maṭbūʿ-ı tuḡaf cemʿ ile
Her serā sāḡası ḡayret-fiken-i çeşm-i cihān
- 34 Kırş-ı meh def-zen-i taṭrīb olıcaḡ aḡbāba
Oldı āheng iderek zühre vü cevzā raḡsān
- 35 Deverān eyledi eflāk çü fānūs-ı ḡayāl
Şemʿ a-i mihr ü meh içinde olınca sūzān
- 36 Dāverā böyle beyān itmez idim evṣāfuñ
Zaʿ fdan olsa eger kuvvet-i taḡrīk-i zebān

- 37 N'ola buyrulsa bu târîh ü қаşıdem ma' zûr
Müddet-i yek-şebede oldı qarîn-i imkân
- 38 Yeter ey hâme-i mikşâr ' abeşdür taşdî'
Olsun ol pâdişeh hayr-ı du' â vird-i zebân
- 39 Eyleyüp zâtını ârâyış-i baht-ı devlet
Niçe şehzâdeler ihsân ide Hallâk-ı cihân
- 40 Dâ'î-i kemteri Tevfîk aña didi târîh
Geldi zîb-âver-i kevn oldı Hadîce Sultân

69

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Kurretü'l-' ayn-ı şudûr ü pertev-i bedrû'l-büdûr
A' ni ' Abdu'llâh Efendi menba' -ı fazl u zekâ
- 2 Cezb-i isti' dâd-ı zâtıyla mübâhât eyledi
Câh-ı şadr-ı Rûm idince dergehine intimâ
- 3 Müntac olunca bu emr-i ahseni hüküm-i kazâ
Böyle tebdîlât-ı pey-der-pey degilmiş nâ-be-câ
- 4 Eyleyüp zâtın maşûnu's-sâha-i emn ü emân
Maşdar-ı hayr ü müberât eyleye re'yin Hudâ
- 5 Bir mübeşşir geldi Tevfîka didi târîhin
Kıldı ' Abdu'llâh Efendi câh-ı Rûma i' tilâ H. 1204/M.1790

70

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Necl-i necib Seyyid Rāşid Efendi kim Hâk
Hayrū'l-ḥalef eyleyüp 'izz ile ide dā'im
- 2 Sūr u mesrūr eyleye icrā-yı sebep itdi
Tārīḫi oldı anuñ pāk-i ḥayāt-ı Sālim H. 1205/M.1775

71

Tārīḫ-i Velādet-i 'Ā'īşe Sultān**mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün**

- 1 Seḡergeh necm-i baḥt u ṭālī' olup mihrveş tābān
Tebāşīr-i şabāḥu'l-ḥayr-ı kāmı eyledi raḥşān
- 2 Olup lebriz-i envār-ı meserret enfes ü āfāk
Ṭulū' -ı maṭlab ile rūşen oldı a'yun-ı a'yān
- 3 Nevā-yı sūr-ı nāy olup şimāḥ-ı çarḥa peyveste
Şikest itse sezā reşk ile çengin zühre-i devrān
- 4 Şadā-yı ṭabl u kūs u ṭob-ı şāḥī oldılar dem-sāz
'Uyūn-ı gūşe gīrān-ı cihān eyledi ḥayrān
- 5 Zebān-ı mürde-güyān-ı meserret oldı her sūdān
Nüvīd-i mevlid-i sultān-ı zī-şān ile leb-cünbān
- 6 Zihī sultān-ı 'iffet-āşiyān kim zātı olmuşdır
Cenāb-ı Ḥazret-i Şiddīkaya hem-nām hem-'ünvān

70 S 41a (derkenar)

71 S 41a; B 18a

4 B nüshasına 2. Mısra eksik.

- 7 Ceb̄ini maşrıķu'l-envār-ı mihr-i devlet ü iķbāl
Gül-i ruḥsārı b̄yā-yı şem̄im-i nuşret-i Yezdān
- 8 Sezādur olsa perv̄in m̄hre-i gehvāre-i nāzı
Ḳımāṭ-ı cismi olsa aṭlas-ı p̄ş̄ide-i gerdān
- 9 Ḥuceste duḡter-i sa' d-aḡter-i ' Abdü'l-ḥamīd Ḥān kim
Odur peygamber-i ḡayru'l-ḡalef ' adl-āver-i devrān
- 10 Yazar Bercis-i devrān böyle evşāf-ı ḡümāyūnın
İdüp zer levḡ-i mihri z̄ir-i şakḡ-ı ḡāme-i tibyān
- 11 Ḥıdīv-i cūd-ārā şehriyār-ı ma' delet-p̄irā
Şehen-şāh-ı Aristo-rā medār-ı rāḡat-ı ekvān
- 12 Gül-i bāḡ-ı ḡılāfet z̄inet-i ser-mesned-i devlet
Ser̄ir-ārā-yı taḡt-ı salṭanat ser-defter-i şāhān
- 13 İdüp taḡt-ı ḡılāfetde v̄ücūd-ı enverin dā'im
Fütūḡāt-ı ' aḡīme mazḡar itsün Ḥazret-i Yezdān
- 14 Şehen-şāhā rikāb-ı müsteṭāba ' arz-ı ḡālim var
Eger ız̄n-i ḡümāyūnuñ olursa bendeñe erzān
- 15 Ḳazā-yı Mekkeyi tevciḡ idüp bu ' abd-i nāçize
Sa' ādāt-i dü kevne mazḡar itdün ey şeh-i devrān
- 16 Ḳuluñ da şöyle ' ahd ü niyyet itdüm kim bi-' avni'llāh
Vuşul-ı maṭlabımla oldıḡımda ḡurrem ü ḡandān
- 17 Sürüp ceddüm Rasul-i Ekremün yüz āsitānunda
Ḡubār-ı ravzasun itdükde kuḡl-i d̄ide-i giryān

- 18 Şalât ile selâmuñ eyleyüp tebliğ-i dergâha
Şefâ' at-cüy olam zât-ı hümayûnuñ için ol ân
- 19 İdünce ba' d-ez-în 'azm-i tavâf-ı Ka' be-i maşşûd
Olup *lebbeyk Allâhümme lebbeyk* ile eşk-efşân
- 20 Teşebbüs eyleyüp astâr-ı Beytu'llâha 'aciz ile
Olup deryûze-kâr-ı nağd-i hâş-ı rahmet ü gufrân
- 21 Huşûşâ vakfede izn-i hümayûnuñla huccâca
Kırâ' at eyledükde huşbeyi 'uryân u sergerdân
- 22 Du' â-yı izdiyâd-ı devlet-i 'ömrüñ idüp tekrâr
Niyâz idem iki 'âlemde mesrûr olmañı her ân
- 23 Rasûla'llâh didi haqquñda *zıllu'llâhı fi'l-arz*
Dağı kırk evliyânüñ kuvveti var sende bî-noşşân
- 24 Baña da bir teveccüh eyle maşşûda olam vâsıl
Du' â vü himmete muhtâcım ey şâhen-şeh-i devrân
- 25 Tamâm-ı 'ömre dek şıdık u hulûş ile olam bende
Edâ-yı hıdmet-i hayr-ı du' âña ber-zede dâmân
- 26 Cenâb-ı Haq kederden hıfz idüp zât-ı hümayûnuñ
Ola sulţân ile şehzâdegân âsûde-i devrân
- 27 Sezâ Tevfîk âña mümtâz bir târih-i müsteşnâ
Cihâna geldi müjde şulb-i şehden 'Âi'şê Sulţân

19 *lebbeyk Allâhümme lebbeyk*: Emret Allahım, emret!

20 Beytu'llâha: Ka' betu'llâha S

Tārīḥ-i Menzil-i Binā Şoden-i Oşmān Bebek Efendi *

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Bārekāllāh beyt-i zībā letāfet-iḥtivā
Ḥabbezā devlet-sarāy-ı sa' d-ı bıkı-i-dil-güşā
- 2 Kūşe-i ebrū-yı ḥıffet der-i letāfī el-ḥaḳ
Kehkeşān-ı āsmāna çīn-i i' tilā irtikā
- 3 Her leb-i bām-ı felek-fersāsı tāk-ı cennet
Olmada dendān-nümā-yı ḥande-i ḥaş u behā
- 4 Bilmezem cennet midür ifrāt-ı şafvetden yāḥud
Her ṭarafdan olması ' aḳs-i ḥabāb.....
- 5 ' Āḳisūn im' ān-ı nazarla hey'et-i mecmu'āsı
Fihrist-i icmālden tafsīl- i ' Adne gūyiyā
- 6 Görüp Rıdvān-ı ḥüsn-i ṭarḥ sūḳ-bahāsın eger
' İzzet-i derbānī-i cennetden eylerdi abā
- 7 Mihr şanma dāğ-ı reşk urdı felek yāḥud anuñ
Oldı gül-mīḥ-ı deri meşḥūd-ı mir' at-i semā
- 8 Kemterīn cārūb-ı dergāh olmağičün her seḥer
Çarḥ-ı firāş-ı şabāya ' arz ider bāl-i hümā
- 9 Şarḥ-ı Ḥāmān ḳaşr-ı zībā-yı ḥavernāk fi'l-meşel
İki mışra' olsa bu şeh-beyt-i resāne gūyā

72* E69a, B 58a

4 İkinci mısra eksik

- 10 Öyle bir sehist maḳrūn-ı tarḫ kim maḳāmınuñ
Oldı mazmūn-ı laṭīfī nūkte-i zevḳ ü şafā
- 11 Vaşf olunmaz mı o beyt-i hem-vārı kim ide
Ol Kerīmūñ feyz-i sükenāsıyla kesb-i i‘tilā
- 12 Faḫr-i emcād-ı mevālī ma‘den-i faẓl u hüner
Dūd-mān-ı pīrā-yı eşrāf aşālet imā
- 13 Nām-dāş-ı pāk-i Zinnūreyn mīr-i muḫterem
A‘nī Oşmān Beg Efendi memba‘-ı ‘ilm ü ḫayā
- 14 Kuvvet-i mi‘mārı ṭab‘-ı selīmiyle añā
Oldı bu resme esās-āğāz-ı ḫüsn-i intibā
- 15 Ḳalb-i yārānveş derūnı dā‘imā ma‘mūr olup
Mışra‘-ı bābı güşade ola çün dest-i duā
- 16 Yümn ü devlet pāsbān-ı dergehi olup müdām
Zā‘ir-i bāb-ı felek-fersāsı tevḫīk-i Ḥudā
- 17 Dir nigāh-endāz-ı istiḫsān olan tāriḫ için
Yapdı ‘Oşmān Beg Efendi yümnle ‘ālī binā H. 1164/M.1751

73

Tārīḫ-i Müftī Şoden-i İbrāhīm...Beg Efendi.....

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Şehriyār-ı ma‘delet-āyīn emirü’l-mü‘minīn
Merkez-i ḳuṭb-ı ḫılāfet sāye-i Rabbü’l-Celīl

- 2 Hâzret-i ‘ Abdü’l-ḥamīd Hân-ı melâ’ik-menḳabet
Ni‘ met-i emne delīl ü rāḥat-ı ḥalka vesīl
- 3 ‘ Adl ü taḳvā vü diyānetde ser-firāz-ı mülūk
Yok selāṭin-i selefde zātına ṣibh ü meṣīl
- 4 Devḥa-i ‘ adli olup peyveste-i ṭāḳ-ı felek
Eyledi gösterde-i rūy-ı zemīn zıll-i ṣalīl
- 5 Zāt-ı pākiyle cihān oldı ṣaḥīḥ ü tünd-rest
Cān ṣaḥīḥ olduğça elbette beden olmaz ‘ alīl
- 6 Ḳavl u fi‘ lin ṣer‘ ü ḳānūna muvāfiḳ eyleyüp
İtdi ıslāḥ-ı fesādāt-ı cihān bī-ḳāl ü ḳīl
- 7 Devr idüp şıdḳ u ṣalāḥ üzre be-vefḳ-i ārzū
Tā’ib ü müstaḡfer oldı zenbine ḳarḥ-ı muḥīl
- 8 Eylese ızhār-ı ‘ ünvān ü mehābet vaḳtidür
Dīn ü devlet lāyığıyla vaḳ‘ ına buldı sebīl
- 9 Küfvini bulduḳda elbetde ‘ arūs-ı salṭanat
‘ Arz ider tezyīn-i endām eyleyüp vech-i cemīl
- 10 Ḥaḳḳ idüp zātın fütūḥāt ile manṣūru’l-livā
Eyleye a‘ dāsını zir-i ḳadem ḥor u zelīl
- 11 Ṣadr-ı fetvāya aḥaḳḳın arayup beyne’ş-şüdür
Buldı ol zāt-ı kerīmi ṣāḥibü’l-mecdü’l-eṣīl
- 12 A‘ ni hem-nām-ı Ḥalīlū’llāh-ı ‘ ālī-menḳabet
Ḥānmān-ı zīb-ekārim nuḥbe-i ‘ ırḳ-ı asīl

6 muvāfiḳ: muṭābıḳ B

8 buldı: oldı B

- 13 Ferve-i beyzâ-yı fetvâ ile teşrîf eyleyüp
Eyledi emrinde terhîş ile ikrâm-ı cezîl
- 14 Dest-gîr-i bî-kesân nîrû-yı bâzû-yı emân
‘Âcize Hızır-ı meded-res kûy-ı âmâle delîl
- 15 Gül-sitân-ârâ-yı Âzer mazhar-ı berd-i selâm
Bâni-i beytü’l-ķulûb ğam-keşân-ı ķarm-ı nebîl
- 16 Müftî-i dîn şeyhü’l-islâm-ı güzîn şâhib-yaķîn
Kâm-baķş ü kâm-bîn pîrâye-i nesl-i nesîl
- 17 ‘İlm ü ħilm ü raķm ü şefķatde müşârun bi’l-benân
Bînde bir ta‘dâd-ı evşâf-ı cemîli müstaķîl
- 18 N’ola dilîr eylese mihmân ribât-ı ‘âlemi
Ol veliyyü’n-ni‘metüñ dergâķıdur ħûân-ı ħalîl
- 19 Nâvdân-ı ħâmesi dil-teşnesin irvâ ider
İtmiş icrâ menhelü’l-‘azb-ı keremden selsebîl
- 20 Eyleye Ħaķ şadr-ı vâlâ-ķadr-i fetvâda müdâm
‘İzz ü iķbâlin ‘arîz ü müddet-i ‘ömrin ķavîl
- 21 Şâd ol ey Tevfîķ kim müjde hem târîķdür
Oldı İbrâķîm Efendi müfti bâ-‘avn-i Celîl

18 ‘âlemi: ‘âlemüz B

19 dil-teşnesin: dil-bestesin B

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Şehen-şāh-ı cihān-bān Ḥazret-i ' Abdü'l-ḥamīd Ḥānuñ
Serīr-i saltanatında ' ömrin efzūn eyleye Mevlā
- 2 Odur kuṭb-ı velāyet maẓhar-ı sırr-ı kerāmet kim
Ḥuşul-i emr aş' ab ' avn-i Ḥaḳla sehl olur aña
- 3 Muvaffaḳdur vezīrān-ı şadāḳatkāra ez-cümle
Cezāyirli ḳapudan-ı Ġāzī Ḥasan Paşa
- 4 Vezīr-i pür-şecā' at ḥayr-ḥ'āh-ı pādīşāh-ı dīn
Mücāhid fī-sebīli'llāh dilīr-i şāhib-i taḳvā
- 5 Boğazda sedd-i reh olup hücūm-ı düşmen-i dīne
Müdām eylerdi ḥıfz-ı āb-ı rüy-ı millet-i beyzā
- 6 Ḥişār-ı Limniyi küffār idince ḥaşr u istilā
Yetişdi ' askerile def' aten ḳurtardı Ḥızrāsā
- 7 İdüp ' azm-i sefer Ruscuḳda şeb-ḥūn itdi küffāra
Li-vechi'llāh ġazālar itdi dīni eyleyüp a' lā
- 8 Gidüp şoñra donanma-yı hümāyūn ile İzmīre
Bayındırda ' İvāz oğlu şaḳīyi eyledi ifnā
- 9 Teveccüh eyledi me'mūran ' Akka Ḳal' ası içre
Taḥaşşun eyleyen Ṭāhir ' Ömer üstine bī-pervā

74 S 44a, B 38b, E 65a.

3 Ġāzī: güzīn S

3 2. Mısra eksik.

- 10 Başıp ʈob ile aldı ʈalʿ asın ihlāk idüp kendin
Muẓaffer oldu ʈaşmına o düstūr-ı cihāñ-ārā
- 11 Ne cānibde bulunsa āḫiret taʿ mīri ʈaşdıyla
Hemişe bir eli ʈayr itmeğe meşğul idi ʈaḫḫā
- 12 Bu mevzūʿ sākinān-üʿl-ʿ atş gūyā vü leb-i teşne
Bir içim şu dilerlerdi ʈuşūşā kim dem-i germā
- 13 Maḫall-i mürtefiʿ ile Hızır-ābār ʿ amīḫ idüp
Şuyı başından aldı cemʿ idüp ol Āşaf-ı dānā
- 14 Nükūd-ı sīm ü zer ʈarc eyleyüp şu yerine el-ḫaḫ
Gümüş Şuyı gibi bu āb-ı şāfi eyledi icrā
- 15 Bu ʿ ālī çeşmeyi bünyād idüp deryā kenārında
ʿ Aṭāş-ı baḫr u berri āb-ı cūdı eyledi irvā
- 16 Hudā ḫayrātını maḫbūl ü saʿ yin eyleyüp meşkūr
ʿ Adād-ı ʈaṭresince eyleye ecr-i cezīl iʿ tā
- 17 Gelinece ābı ʿ atşāna didüm tāriḫini Tevfīḫ
Bu ʿ aynı ʈıldı icrā fī-sebīliʿllāh Ḥasan Paşa
H. 1190/M.1776

11 meşğul idi: meşğuldür S
13 mürtefiʿ le: mürtefiʿ de S
14 ʈarc: şarf S

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Yegāne kuṭb-ı 'ālem ğavṣ-ı a' zam menba' -ı ' irfān
Cenāb-ı şeyḥü's-Seyyid ' Alī nām u velī-' ünvān
- 2 Kūlūb-ı sālīkānı ğarḳ idüp nūr-ı tecellīye
İder eṭvārı kurb-ı ḥazrete irşād-ı güm-rāhān
- 3 İder enfās-ı İsā tev'emī dil-mürdeyi iḥyā
Yed-i mi' mār-ı luṭfı beyt-i ḳalbi eyler ābādān
- 4 Bu ' ālī-tekyenüñ çün oldı post-ārā-yı irşādı
Dil-i mü'min gibi ta' mīre itdi sa' y-i bī-pāyān
- 5 Hūlūṣ-ı niyyet ü şıdk-ı ṭaviyyetle idüp himmet
Muvaffaḳ kıldı niçe ḥayra anı Ḥazret-i Yezdān
- 6 Zafer-yāb oldı bu mā'-ı lezīze evvelā başdan
Yoluyla eyleyüp ferş-i ḳanāt ol şeyḥ-i ' ālī-şān
- 7 Hemān şu yerine ḥarc eyleyüp sīm ü zer-i himmet
Gümüṣ Şuyı gibi bu āb-ı şāfı eyledi ityān
- 8 Şuyın buldı bu dergāh-ı mu' allā cūy-ı luṭfindan
Aḳınca āb-ı cūdı sākīnānın eyledi reyyān
- 9 Ṭahāret ile dergāh-ı Hudāda zıkr ü tesbīḥe
Vuzū' itsün yusun el māsivādan cümle dervīṣān

75 S 44b; B 39a, E 83a

4 irşādı: inşādı S

- 10 Zebân-ı hâlî her lûle zikru'llâh idüp gûyâ
Getürdi cûşa şâdırvânı çağlarsa n'ola her ân
- 11 Anuñ her kaçtre-i rîzânı deñlü ecr idüp a' tã
Hudâ hayrâtını hüsn-i kabûle eylesün şâyân
- 12 Didi târîhin anuñ hâdimü's-şer' i'n-nebî Tevfîk
Reh-i Mevlâda cârî oldu bu pâkîze şâdırvân
H. 1180/M.1766

76

Berây-ı Menzil-i Mûşlî ' Alî Efendi

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

- 1 Mûşâr-ı bi'l-benân-ı ehl-i ' irfân mefharü'l-emcâd
Cenâb-ı Hâzret-i Behcet Efendi mekremet-mu' tād
- 2 O baħr-i bî-kerân-ı ' ilm ü efdālün dem-i cûşış
Degüldür mevce-i fazl ü kemâlî kâbil-i ta' dād
- 3 Hümâ-yı lâ-mekân pervâz-ı tab' ı lâne-cüy olup
Bu ' âlî beyte oldu sâye-ber-endâz-ı isti' dād
- 4 Olup hemvâre dest-ârâ-yı devlet-hâne-i iķbâl
Derûnunda ola râhatla cāh u ' izzeti müzdād
- 5 Didi Tevfîk aña taħsîn ü tebrik eyleyüp târîh
' Aceb behcet-nümâ bir menzil-i zîbâ mübârek-bād
H. 1190/M.1776

Tarih-i Vefât-ı Dervîş Maḥmūd

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Meḥḥar-i ehl-i ṭarīḳ Ḥācı Bektāş-ı Velī
‘ Ārif-i sırr-ı ledün şeyḥ-i velāyet-ālūd
- 2 Pīr-i rūşen-güher ü şāḥib-i terk-i tecrīd
Mürşid-i şāf-derün Ḥazret-i Şeyḥ Maḥmūd
- 3 Geşt-i emşār u bilād eyleyerek dünyāda
Eyledi ḥac ü ṭavāf-ı Ḥarem-i Rabb-i Vedūd
- 4 Māsivā terkin idüp ḳaṭ‘ -ı ‘ alāyık iderek
Tuḥfe cān olmışidi itmekile maḥv-ı vücūd
- 5 İrci‘ Īemrine biñ cānla deyüp eyva’llāh
Ḳālib-i cismine yā hū didi oldı nā-būd
- 6 Ne ‘ aceb olsa maḳām-ı şühedāda medfūn
Şāhidiz biz de şehīd oldıgın itdik meşhūd
- 7 Eyleyüp ḳabrini müstaḡraḳ-ı envār-ı cemāl
Rūḥ-ı pākini muḳaddes ide luṭf-ı Ma‘ būd
- 8 Şafḥa-i cismini çün nokṭaladı kilḳ-i ḳazā
Beyt-i tāriḥi de menḳūṭla olsun ma‘ dūd

77 S 45a; B 39b, E 83b

1 velāyet S,B: hidāyet E

4 E -

5 E -

5 Fecri (89/28): “O, senden, sen de O'ndan hoşnut olarak Rabbine dön!”

6 E -

- 9 Yıkılıp zelzeleden kaçır-ı vücûdî nâgâh
Sırr olup göçdi bugün cennete Dervîş Maḥmûd

78

Tārîḫ-i Vefât-ı Muşlî ‘Alî Efendi *

mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün

- 1 Dirîğ ey çarḫ-ı zâlim ey sipîhr-i merḥamet nâ-bûd
Hezâr efsûs eyâ dehr-i ahâlî düşmen-i bed-ḫâh
- 2 Gûsiste târ idüp şîrâze-i cem‘-i aḥîbbâyı
İdersün kezâlik fûrḫatle târ-ı ‘ömrîmüz kûtâh
- 3 Hezâr i‘zâz ile maḥsûd-ı iḥvân eyleyüp âḫîr
Mişâl-i Yûsuf itdûn ol ‘azîzi mübtelâ-yı çâh
- 4 Cenâb-ı behçetü’s-Seyyid ‘Alî Mûşlîyi ḫayf
Ḥadeng-i tîr-i i‘dâm ile maḫ‘ûn eyledûn nâgâh
- 5 Feridü’d-dehr idi faẓl u kemâl ü şî‘r ü inşâda
Ma‘ârifde müşâr-ı bi’l-benân-ı fırḫa-i eşbâh
- 6 Ne ḫîdmetde ki müsteḥdâm ola celb-i ḫulûb idüp
Olurdi ḫüsn-i ḫulḫ-ı vaşf-ı zâtı zîver-i efvâh
- 7 Şenâsında zamâne yek zamân-ı ittifâḫ olup
Ḳabûl-i ‘âmme var idi ḫaḫḫında bi-‘avni’llâh
- 8 Nesîm-i dehrden şemm itmeyüp bûy-ı vefâ âḫîr
Hem-ân-dem itdi gül-geşt-i ri-yâz-ı ‘adne ‘azm-i râh

78 S 45b(derkenar); B 53b, E 17b

* E -

7 E -

8 E -

9 E -

- 9 Şafâlar eyleyüp gülşen-sarây-ı cāvidānīde
Cemī[‘]-i dostānuñ eyledi vaḳf-ı ğam-ı cāngāh
- 10 Du[‘] ā idüp didi Tevfīḳveş aḥbābı tārīḥin
‘ Alī Behcet Efendi eyleye firdevsi cevlangāh
H. 1197/M.1783

79

Tārīḥ-i Berāy-ı İrsāl-i Liḥye Ḥafīd Molla

mefā[‘] ilün fe[‘] ilātün mefā[‘] ilün fe[‘] ilün

- 1 Cenāb-ı Ḥazret-i ‘ Āşir Efendi ṭāl-ı beḳāh
Yegāne faḥr-ı mevālī-i vācibü’t-tebcīl
- 2 Anuñ netice-i āmālī necl-i muḥteremi
Daḳīḳadān-ı ‘ ulūm u edeb ‘ arīḳ-i aşıl
- 3 Ḥuceste-nām Meḥemmed Ḥafīd Efendi kim
Odur kemāl-i necābetle bī-‘ adīl ü müşīl
- 4 Olup kemāl-resīde vücūd-ı mes[‘] ūdı
Olinca ḥadd-i şebāba sinīn-i ‘ ömri daḥīl
- 5 Ri[‘] āyet eyledi irsāl-ı liḥye sünnetine
Bu emr-i aḥsenüñ idüp levāzımın tekmlīl
- 6 Siyeh ḳalemle yazıldı yüzünde āyet-i nūr
Ya rūy-ı mehde eşer ḳoydı şehper-i Cibrīl
- 7 Bu deñlü ‘ ilm ü edeb ḥüsn-i ḥaṭla aḳrāna
Şaḳal başı ṭağıdursa sezā o naḥl-i selīl

- 8 Hüdā kederden emīn eyleyüp aña virsün
Sa' âdet-i dü cihân neyl-i maṭlab 'ömr-i ṭavīl
- 9 Muḥibb-i muḥliṣi Tevfīk aña didi tārīḥ
Ḥafīd Efendiye mes'ūd ola bu ḥaṭṭ-ı cemīl H. 1184/M.1770

80

Tārīḥ-i Dīger Berāy-ı Mümā ileyh (Zeyniddīn Efendi)

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Ḥabbezā encümin-i 'ıkd-ı şüreyyā-peyker
K'oldı müstecmi' -i āṣār-ı su'ūd-ı dāreyn
- 2 Kıldı ol meclise ta'zīm iderek ins ü melek
İktiḥāl eylemeğe ḥāk-i derin farzu'l-'ayn
- 3 Maṭla' -ı neyyir-i iḳbāl olup ol bezm itdi
Lem' asın bāḥire-i mihr ü mehe nūru'l-'ayn
- 4 'ıkd-ı meşrū'ı idüp mübrem-i icāb u ḳabūl
İtdi iḥyā sünen-i Ḥazret-i Faḥrū's-Şeḳaleyn
- 5 'Avn-i Bārī ile meşşāṭa-i tevfīk-i Ḥudā
Kıldı maḥṭūbe-i kām-ı dili peyveste-i zeyn
- 6 Meşel-i vāfeḳa Şenn Ṭabaḳa zāhir olup
Oldı yek-digere evfaḳ dü aṣīlü'z-zarifeyn
- 7 Şekl-i evvelde güzel itdi çü tertīb-i ḳıyās
İde intāc-ı zeh ü zād-ı Ḥudā-yı bī-beyn

- 8 Ola āyīne-i ūlfetleri ber-vefķ-i merām
Şuver-ārā-yı ekāşī-i meţālib bī-şeyn
- 9 Geldi bir vāķıf-ı aḥkām didi tāriḥin
Kevkeb-i ṭāli‘ -i mecd itdi kırān-ı sa‘ deyn

81

Tarih

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Şārem İbrāhīm Paşa-zāde Aḥmed Beg k’anuñ
Reng-i bŷy-ı gönçeden taḥmīr olınmış tıyneti
- 2 Oldı eṭvār-ı pesendideyle maḥbŷbü’l-kulŷb
Cevdet-i ṭab‘ına munzam ḥŷsn-i ḥulķ u ḥılķati
- 3 Nev-sebaķ ṭıfl-ı debistān-ı ma‘ ārifken Ḥudā
Ḥāce-i dīvān-ı ‘ālī itdi sīrāb ḥikmeti
- 4 Oldı mŷlḥaķ çŷn ricāl-i devlete manşŷb olup
Eyleyŷp irsāl-i lihye kıldı icrā sŷnneti
- 5 Ka‘ betŷ’l-‘ uşşāķdır çŷn kim cemāl-i enveri
Ḥaṭṭ-ı nevle ger siyāḥ olsa ‘aceb mi ḥıl‘ati
- 6 Kıl ķalemle olsa tāriḥi nŷvişte vechi var
Rŷy-ı Aḥmed Begde oldı resm-i *ve’l-ley/āyeti*
H. 1189/M.1775

6 “Vāfeķa Şenn Ṭabaķa” “Tencere yuvarlandı, kapağını buldu.” tabirinin hikayesi.

81 S 46b, B 40a

6 Leyl Suresi Kur’ān-ı Kerim’de 92. Sureidir.

mefā‘ ilün mefā‘ ilün fe‘ ülün

- 1 Hoşā hātır-güşā nüzhetgeh-i pāk
Ferah-zā ğam-zidā zībende-mesken
- 2 Temāşā itse ger rıdvān-ı cennet
Olur engüşt-ber-leb hayretten
- 3 Münakkaş sakfınuñ her kıt‘asında
Nigāh itseñ nihān şad gūne gülşen
- 4 Vezān oldukça eyler tāze cān-bağş
Nesīm-i feyz-i rūḥ-efzā-yı revzen
- 5 Nigāristān-ı çine ziver olsa
Sezā her kıt‘a-i levḥ-i müzeyyen
- 6 Eger gülmiḥ-i ṭākın mihre teşbīh
İdersem müdde‘ ā gün gibi rūşen
- 7 İder i‘cāz-ı evşāfı kemāhī
Faşihū’l-lehçe merd-i pāki elken
- 8 Degül çün vaşfı kābil seyre muḥtāc
Şeniden ki büved mānend-i dīden
- 9 Ḥarāb olup dil-i ‘aşıkveş evvel
Çü beytü’l-‘ankebūt olmışdı evhen

82 S 46b; B 40b, E 70a

2 hayretten: hayretinde S

8 “Görüymüş gibi işit.” (Gözünde canlandır.)

- 10 Anuñ ser tahta Seyyid Muştafâdur
Olan tecdîdine ber-cîde dâmen
- 11 Yed-i mi‘ mâr-ı tab‘ -ı pâki oldu
Bu tarz-ı dil-güşâya tarh-efken
- 12 Derûnunda ide şad sâl iskân
Şafâ-yı bâl ile Mevlâ-yı Zü’l-minen
- 13 Umûrında idüp maḳrûn-ı Tevfîḳ
Ḥudâ sükkânın ide ğamdan eymen
- 14 Gören taḥsîn idüp târîḥ içün dir
Güzel beyt-i müferraḥ tarz-ı aḥsen

83

Târîḥ-i İzdivâcü’s-Seyyid Tâhir Efendi

fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün

- 1 Kurre-i bâşire-i fırḳa-i ehl-i ‘ irfân
Ḥazret-i Tâhir Efendi şerif-i âl-i Ḥüseyn
- 2 Tuṭuḳ-ârâ-yı şebistân-ı zifâf oldu aña
Dürretü’t-tâc-ı ‘ afifât-ı aşilü’t-ṭarafeyn
- 3 Ḥabbezâ şüher-i pâkîze zihî hem-ser-i pâk
Mızrab-ı vâfeḳâ şenn-i ṭabaḳâ oldu bî-meyn
- 4 Şemerât-ı zeh ü zâd ile refâh ile Ḥudâ
İde ber-vech-i ḥasen tâ ebed ıslâḥu’l-beyn

83 S 47a; B 41a, E 72b

2 Şaḳ: Şaḳ S

- 5 Yazdı Bercīs-i felek t̄ārem-i ‘arşa tārīḥ
Oldı mirşadda be-dīdār kırān-ı sa‘ deyn

84

Tārīḥ-i Binā Şoden-i Maḥfel Der-Maḥkeme-i Rodoscuḫ

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

- 1 Zihī ser-maḥfil-i küttāb-ı şer‘ -i rāsiḥü’l-bünyān
Ḥoşā bu mecma‘ -i ḥuddām dīn-i şāmiḥü’l-erkān
- 2 Bu beyt işbāt içün da‘ vā-yı ḥüsnin münker-i ḥaḫḫa
Dü mışrā‘ ın iki şāhiddür itmiş gūyiyā ityān
- 3 ‘Uṭarid görse bu nev kıṭ‘ a-i mergūbı tīz elden
Atup kilkin olur engüş-ber-leb vālih-i ḥayrān
- 4 Alur da‘ vā-yı istiḥḫāḳle aşḫābı süknāsın
İdüp terciḥ zī-beyyinātın ḥākim-i devrān
- 5 Hemīn sükkānı olsun meclis-i şer‘ -i muṭahharda
Muṭī‘ -ı ḥükm-i naşş-ı *ye‘muru bi’l-‘adli ve’l-iḥsān*
- 6 Ola sâ‘ i-i ḥayrāta be-ḥükm-i Ḳāḍiyü’l-Ḥacāt
Kirāmen kâtibīn ḥüccet-nüvis-i ecr-i bī-pāyān
- 7 Dir istiḥsān idüp seyr eyleyüp Tevfīḳveş tārīḥ
‘Aceb mecmū‘ a-‘i pākīze zībā mekteb-i ‘irfān

84 S 47b; E 70b

1 bu mecma‘ : bu nev mecma‘ S

4 zī-beyyinātın: zī’l-yed-i beyyinātın S

5 Nahl Suresi, 16/90. Ayet: “Allah şüphesiz adaleti, iyilik yapmayı, yakınlarla bakmayı emreder; hayâsızlığı, fenalığı ve haddi aşmayı yasak eder. Tutasınız diye size öğüt verir.”

Tārīḥ-i Menzil-i Meḥammed Şālih Efendi

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Zihî ferḥunde-menzil bâreka'llâh beyt-i nev-bünyâd
Ḥoşâ zîbende-mesken ḥabbezâ cây-ı şafâ-müzdâd
- 2 Müzeyyen her taraf pür-zîb ü zîver zîr ü bâlâsı
Anuñ her kûşesi zînet-nümâ-yı mevsim-i a' yâd
- 3 Degüldür naḳş-i gül saḳfında farṭ-ı tâb-ı şafvetdür
Nümüdâr olmış anda ' aks-i ḳurş-ı mihr-i pertev-dâd
- 4 Eger naḳş ü nigâr-ı dil-keşin görse olup ḥayrân
İder engüşt-i ḥayretveş güzîde ḥâmesin Behzâd
- 5 Degül mihr ü meh âvîze iki ḳandîl-i zerrîndür
İderler anı dîvân-ḥâne-i iclâline îḳâd
- 6 Göreydi resm-i pâk-i dil-pesendin derk idüp ' aczin
Sinimmâra şeref olurdu olsa kemterîn ırḡâd
- 7 O beyt-i reşk-i ' adnin ḥüsn-i ṭarḥın görse ger Rıdvân
İderdi şevḳîle derbânlığına ' arz-ı isti' dâd
- 8 Hevâ-yı nerm ü bād-ı ḡam-zidâ-yı rûḥ-baḥşâsın
Nesîm-i ' Adne teşbîh eyledüm ben herçi bād-â-bâd
- 9 Ḳuşûr-ı ' Adni bilmem lîk aña reşk ü ḥicâbından
Kim olmuş kevnden ḳaşr-ı Ḥavernaḳ cennet-i Şeddâd

7 eyleyüp: eyleyen S

85 S 47b; B 41a, E 68a

4 S nüshasında 5. beyitle yer değiştirilmiştir.

- 10 Ne hâlet kim ser-i mismâr-ı feyz-âşârı olmışdur
Süveydâ-yı dil-i aḥbâb dâğ-ı sîne-i ḥussâd
- 11 Sezâ vaşfinda iṭrâ eylesem ol Beyt-i Ma‘ mûruñ
O zât-ı muḥterem olduḡça şadr-ârâ-yı isti‘ dâd
- 12 O şadr-ı muḥterem kim şafḥa-i ‘ arşa debîr-i şun‘
Neşîd-i vaşfin itmiş böyle naḡş-ı ḥâme-i inşâd
- 13 Edîb-i nûkte-dân remz-âşinâ-yı diḡḡat-i ‘ irfân
Kerîm ü kâm-rân gevher-nümâ-yı feyz-i mâder-zâd
- 14 Sürûş-ı maḥmidet Ḥâtem-ṭabî‘ at Bû ‘ Ali-tıynet
Ḥarîrî-menḡabet seyyid-fazîlet nuḡbe-i emcâd
- 15 Sem‘ -i mafḡar-ı ‘ âlem Meḡammed şâlihü’l-a‘ mâl
Yegâne şadr-ı ‘ âlî-ḡadr ü merd-i bâhirü’l-es‘ âd
- 16 Tevâzu‘ -pîşe ḡayr-endîşe kim celb-i ḡulûb ile
İder aḡrâr-ı nâsı beste-i zencîr-i isti‘ bâd
- 17 Mürâ‘ ât-ı edebde bîm-i taḡşîr ile ḡaşr olur
Olursa bezm-i fazlında muşâḡhib-zâde-i ib‘ âd
- 18 Vezân olsa nesîm-i ‘ adli ger şaḡn-ı ḡulistânda
Şemîm-i ḡonḡeyi dest-i şabâdan eyler istirdâd
- 19 Olaydı tâb-ı mihr-i ḡıfzı sârî sâḡa-i bâḡa
Dem-i serd-i ḡazân berg-i ḡülü itmez idi ber-bâd
- 20 Şafâ-yı meşreb-i şîrîni vaşfin yazsa bir şâ‘ ir
Olurdu ney-şeker kilki devâtı şîşe-i ḡannâd

- 21 Şenā-yı cūdudur mezkūr-ı efvāh-ı cihān şimdi
Kühen-taḳvīmveş efsāne-i Hātem olunmaz yād
- 22 Nigāh-ı raġbete şāyān idüp ol beyt-i mes‘ ūdı
Sa‘ ādetle temellük eyledi ol fāzıl-ı nüḳḳād
- 23 Çü beytü’l-‘ ankebūt evhen olup za‘ f-ı esāsından
Harāb olmuş iken mānend-i ḳalb-i ‘ aşıḳ-ı nā-şād
- 24 Ḳulūb-ı dā‘ iyānveş yaptı ma‘ mūr eyledi anı
İlāhī ‘ izz ü devlet ile olsun tā ebed ābād
- 25 Meḥādīm-i kirām etbā‘ -ı pervīn intizāmıyla
Şafā-yı ḥāṭır ile sākin olsunlar ile’l-ābād
- 26 Du‘ ā-güyende-i tebrīk olunca ḥāme-i Tevfīḳ
Anuñ tārīḥin itdi bu mücevher beytile irād
- 27 Meḥemmed-nām şālih-menḳabet şadr-ı kerem mu‘ tād
Alup ‘ izzile bu nev-menzili yaptı mübārek-bād
H. 1166/M.1753

86

Tārīḥ-i Cāmi‘ -i ‘ Alī Beg Der-Şehāb

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

- 1 Zihī zībende nev-cāmi‘ ḥoşā ‘ ālī ‘ ibādetgāh
Ki mişlin görmemişdür çeşm-i zībā hemçü Beytu’llāh

17 muşāhib-zāde-i ‘ ibbād: muşāhib-ib‘ ād:

18 gülistānda: gülistāna S

86 S 48b; B 54a, E 83b(derkenar)

- 2 Güşāde revzeni çün maṭla' u'l-envār-ı raḥmetdür
Derūnı nūra ğark olmış çü ḳalb-i mü'min-i āġāh
- 3 Mü'ezzinler çü bülbül maḥfel üzre naġme itdükçe
Miṣāl-i ġonçe miḥrābı ġirībān-çāk olur her ġāh
- 4 Ḥudā bānīsine ecr-i ferāvān eyleyüp iḥsān
İki 'ālemde maḳşūdın vire ber-vefḳ-i ḥāṭır-ḥāh
- 5 Didi tāriḥin anuñ ḥādımü's-ser'-i Nebī Tevfīḳ
Bu dil-keş cāmi' i yapıdı 'Alī Beg ḥasbeten li-l'lāh
H. 1180/M.1766

87

Ṭārīḥ-i Binā Şoden-i Çeşme'-i Rūz-nāmçe'-i Evvel Yūsuf Efendi

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Şeref-baḥşā-yı şadr-ı manşıb-ı rūz-nāme'-i evvel
Cenāb-ı Ḥāzret-i Yūsuf Efendi mekremet-pīrā
- 2 Yeñi evde oṭalaruñ elli yedincisi cemā' atde
Olan ehl-i cihādı eyledi ikrāmına icrā
- 3 Bu dil-keş çeşme'-i dil-cūyı yapup fī-sebili'llāh
'Aṭāş-ı nāsı ḳıldı āb-ı iḥsānı ile irvā
- 4 Hemān şu yirine sīm ü zeri ḥarc eyleyüp el-ḥaḳ
Bu ġüne ḥayr-ı cārīye muvaffaḳ oldu ol dānā
- 5 İdüp ḥayrātını maḳbūl ü sa' yin eyleyüp meşḳūr
Nice ecr-i cezīle nā'il itsün Ḥāzret-i Mevlā

- 6 Zebân-ı lûlesi işrâb idüp ‘aţşâna dir târîh
Bu ‘âlî çeşmeden âb-ı zülâl iç ‘âkıbet bādâ
H. 1175/M.1762

88

Târîh-i Menzil-i Vâlid Merhum

fâ‘ ilâtün mefâ‘ ilün fe‘ ilün

- 1 Hâmd-i bî-ḥad ki Hâzret-i Mennân
Kıldı ruḥsâre‘-i merâmı ‘ayân
- 2 Şadârâdan ikinci def asıdır
İtdi Zeynî Efendiye iḥsân
- 3 Ol da Eyyûb Efendiye kıldı
Faşl-ı aḥkâm-ı şer‘ içün şâyân
- 4 Hâbbezâ merd-i bâḥirü’l-efḍâl
Memba‘-ı ‘ilm ü mâye‘-i ‘irfân
- 5 Ḥayr u birre müdâm olup maḥrûn
Dola evsâf-ı ‘adli ile cihân
- 6 Cevherî ḥarf ile ider Tevfîk
Naşb-ı târîhini bu beyt beyân
- 7 Zîb-i şadr-ı güzîn-i şer‘ iyyât
Kıldı Eyyûb Efendiye Yezdân H. 1153/M.1740

Tārīḥ-i Binā Şoden-i Şāḥil-ḥāne-i Kātīb-zāde Sa' id Efendi *

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

- 1 Cenāb-ı ḥidn-i mükerrem hünerver-i naḳḳād
Daḳīḳa-dān-ı kemālāt şāḥib-i isti' dād
- 2 Melek-ḥişāl Meḥammed Sa' id Efendi kim
Edīb ü kāmīl ü dānā-dil ehl-i rüṣd ü reşād
- 3 Binā vü resmi bu şāḥilgeh-i şafā-baḥşuñ
Ḥarāba müşerref ü teng idi çün dil-i ḥüṣṣād
- 4 Nūḳūd-ı himmeti şarf ile ṭab' -ı mi' mārı
Bu gūne aḥsen-i resm üzre eyledi bünyād
- 5 Maḥalli eltāf u āb u hevāsı rūḥ-efzā
Bināsı ceyyid ü resm-i latīfī ḥayret-zād
- 6 Egerçi muḥtaşar ammā bakılsa göstermiş
Hezār gülşen-i pür berg-i tazedde üstād
- 7 Mübārek ola bu şāḥil-sarāy-ı nev-bünyād
Ki oldı ğıbtā-nümā-yı behişt-i heşt-a' dād
- 8 Bu ḳaşr-ı dil-keş ü yektāya nisbet itsek eger
Ḳuşūr-ı cenneti elbet bulur idük müzdād
- 9 Ḥuceste fihris-i mecmu' a-ı şafādur kim
Bulundı bunda fūşūl-i kitāb-ı sūk-ı murād

- 10 Bulunca nisbet-i nām-ı şa‘îdi ile şeref
Bu cāy-ı dil-keşe dinse sezā Sa‘îd-âbād
- 11 Olup içinde nihâl-i cûdı mişmer-i kām
Medi’-d-ühur ola şad rîşe-efken-i zeh [ü] zād
- 12 Degül nazîre egerçi o beyt-i mevzûna
Kalem bu beyt ile târîhin eylemiş bünyād
- 13 Şa‘îd Efendi bu şâhil-serây-ı dil-cuyı
Mücedded eyledi eyā binā mübârek bād H. 1176/M.1763

90

Târîh-i Vilâdet-i Maḥdûm-ı Vâlî-i Konya Ebû Bekir Paşa *

meḥ’ülû fâ’ ilâtü mefâ’ ilü fâ’ ilün

- 1 Sad müjde kim zühûr idüp maṭlab-ı derûn
Virdi netîce-i emeli Ḥazret-i Mecîd
- 2 Bâğ-ı cihānda pür rûşen ebr-i feyz ile
Oldı resîde bâde-i nev gül-bün-i ümîd
- 3 Devr-i felekde bir iki kaç gün ugrulayup
Vaḳitden evvel oldı nümûde sürûr-ı‘îd
- 4 Kıldı kemâl-i aḥsen-i taḳvîmde zühûr
Bir necl-i dil-pesend-i cihân kâmil ü reşîd
- 5 Pîşânı üzre pertev-i iḳbâl berḳ urup
Zâtında ṭavr-ı faẓl u hûner zâhir ü be-dîd

- 6 Çün serv-i ser-firâz ola bâğ-ı cihānda
A‘ dāsı ser-nigūn ola hem çün dıraht-ı bīd
- 7 Dā‘im idüp qarīn-i sa‘ ādāt-ı sermedī
Haqq ide sāye-i peder-i emcedin medīd
- 8 Tevfikveş kemāl-i sürūr u neşādla
Tebrik-i mevlīdine idüp gūş-ı mezīd
- 9 Tebşir birle mısra‘ -ı tārīhini didüm
Şehr-i vücūda basdı kıdem Muştafa Sa‘ id H. 1153/M.1740

91

Tārīh-i Viladet-i Maḥdūm-ı Abdurrahīm Efendi-zāde Emīn Efendi *

fā‘ ilātūn fā‘ ilātūn fā‘ ilātūn fā‘ lūn

- 1 Ḥazret-i Abdurrahīm-zāde Efendiye çün
‘Avn ü ‘ināyet idüp Ḥazret-i Rabb-i Mucīb
- 2 Es‘ad-ı sa‘ ātde tevāfuḡ-ı naḥl-i serüm
Nūr gibi toḡdı bir necl-i ḥabīb ü lebīb
- 3 Zātı olup dā‘ima rüşdi ḥıfz-ı Ḥudā
‘Ömr ü kemālāt ile ola edīb ü lebīb
- 4 Söyledi Tevfik-i dā‘ī aña tārīh-i tām
İtdi velādet bu dem geldi Meḥemmed Munīb
- 5 Bir de ziyāde didüm mısra‘ -ı tārīh aña
‘İzzet ü irfānla geldi Meḥemmed Münīb H. 1176/M.1763

Tārīḥ-i Vefāt-ı Vâlid-i Fakîr Rahimehu'llâhu'l-Melikü'l-Ḳadîr *

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

- 1 FÜRÜĞ-ı ḥâne-i dil revnâk-ı 'ömr-i girân-māye
Cenâb-ı vâlid-i şefkat-me' âb ü âtıfet-vāye
- 2 ŞÜKŪH-ı mesned-i beytü'l-ḥayât-ı iftiḥârum kim
Vücûdı olmuş idi dūd-mân-ı dehr-i pîraye
- 3 Reh-i tedrîsi şarf-ı naḡd-ı 'ömr ile idüp tekmîl
Ḥâridâr oldı neyl-i manşib-ı vâlâ-yı kurbāya
- 4 Bulup medḥal der-i dârü'l-beḳāya maḥrec-i tenden
'Azîmet eyledi rûh-ı revânı câh-ı me'vāya
- 5 Olup zıll-i zalîl-i naḥl-i ṭubâ cāy-i ârāmı
Civâr-ı raḥmet-i Rabb-i Ğafûra ola hem pâye
- 6 Didi târīḥ-i fevtin ḥāme-i Tevfîḳ-i ğam-dîde
Ṭarîḳi ṭayy idüp Eyyûb Efendi gitdi 'uḳbāya
H. 1157/M.1741

92 E 74b, B 60b

* B –

4 me'vāya: vâlāya B

Tārīḥ-i Vefāt-ı Harem-i ‘Āṭā Efendi *
mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

- 1 Yine bir bānū-ı gül-pisterüñ taqdīr-i Rabbānī
Ten-i nāzikterin kıldı firāş-ı laḥde erzānī
- 2 Münevver nām bīr bānū-yı rüşen-dil ki ruḥsārı
İderdi şerm-sār ḥüsn-i ṭal‘ at-ı mäh-ı tībānı
- 3 Zeliḥa-ḥilkat ü Zehra- ṭabī‘ at Rabi‘ a-ḥaşlet
Harem-zīb-i‘ Aṭa Molla Efendi Meryem-i şānī
- 4 Ḥusūf-ı merg ile mäh-ı cemāli pūr-kelef oldı
Münevver eylemişken ḥāne-i ḥurşid-i raḥşānı
- 5 Daḥī güldürmedin bahcet-sarāy-ı dehr-i fānide
Nesīm-i dil-keşin bāğ-ı hayāt ol verd-i ḥandānı
- 6 Perīşān eyledi evrāk-ı ‘ayş-ı ergadüñ ḥayfā
Gülistān-ı fenānuñ bād-ı fażl-ı berķ-i rīzānı
- 7 Olup şaḥn-ı sarīḥ-i enveri reşk-āver-i firdevs
Derūn-ı ḳabri olsun matla‘-ı envār-ı Yezdānī
- 8 Didi tārīḥ-i fevtin ḳudsiyān ḥatm ü du‘ā ile
Ḳıla rūḥ-ı münevver hacle-cāy-ı ‘adni nūrānī
H. 1157/M.1744

93 * E75a, B 60b

6 İkinci mısra eksik B

Tārīḥ-i Vefāt-ı Hâce Şâlihâ Hanum Zevce-i Ak Maḥmūd-zāde *

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün

- 1 Zevce-i Maḥmūd Efendi-zāde Zeynü'l-Ābidīn
Duḡter-i müftī-i esbak mazhar-ı 'avn-i İlāh
- 2 Dürretü'l-iklīl-i mestūrāt-ı tādū'l-muḥsināt
A'ni Hâce Şâlihâ Hanum merāhim-i dest-gāh
- 3 *İrci'ī* emri idince gūş-ı hūşı istima'
El-vedā idüp riyāz-ı 'adne oldı rev be-rāh
- 4 'Ömrin imrār eyleyüp zühd ü şalāḥ-ı ḥāl ile
Olmamışdı yek-nefes ma'zur-ı mal ü 'izz ü cāh
- 5 Nice evḳāf-ı şerīf ü aḥsen-i a'māl ile
Ḥaḳ nice ḥayrāta tevḥīḳ eyledi bī-iştibāh
- 6 Raḥmet ü Gufrān ile cināna idḡāl idüp
Eyleye müsteḡraḳ nūr-ı cemāl anı İlāh
- 7 Kadd-ı sebān-ı vird eyleyüp tārīḥ-i fevtin didiler
Kıla Hâce Şâlihâ Hanum cinānı cilvegāh H.1169/M.1756

94 E 75b, B 61a

3 Fecr Suresi, 28. Ayet: O, senden, sen de O'ndan hoşnut olarak Rabbine dön!

Tārīḥ-i Vefāt-ı Hemşire-i ʿ Abd-i Fakīr *

fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün fāʿ ilātün

- 1 Āh kim bu bāḡiyān-ı dehr-i kem-perver yine
Erreʿ-ı cevriyle kıldı kaṭʿ-ı gül-i naḥl-i ümīd
- 2 Duḡter-i saʿ d-aḡter Eyyüb Efendi kim diriḡ
Ḥāb-gāhın kıldı hāk-i tire taḡdīr-i Mecīd
- 3 Zühd ü ʿ işmetde mişāl-i Rābiʿ ā yektā idi
Feyz-i ādāb u necābetde çü Zehrā bi-bedīd
- 4 Eyleyüp seyli cevri-i raybeʿl-menūn-ı rüzgār
Bir büyük ʿ ayş eyledi bezmde bu çarḡ-ı ʿ anīd
- 5 Merg-i nā-geh-res ḡam itdi ḡāmet-i bālāsını
Gülşen-i dehr içre olmuşken nihāl-i nev-resīd
- 6 Ḥaḡ nüvīd-i ʿ uzvın idüp zebl-i sūy-ı emān
Ḳılsun āzāde-ḡırām-ı ʿ adn anı yevmüʿl-vaʿid
- 7 Ḳudsiyān-ı ʿ arş-ı aʿ lā didiler tārīḡini
Zāhide Ḳadına raḡmet eyle yā Rabbeʿl-Vahīd
H.1158/M.1745

Tārīḥ-i Vefāt-ı Maḥdūm-ı Necīb Efendi *

mefā' ilūn fe' ilātūn mefā' ilūn fa' lūn

- 1 Meḥemmed nām o ehl-i faẓl-ı şāḥib-dānişūñ ḥayfā
Güzide necl-i 'ālī-ḳadri Es-Seyyid 'Ali Mollā
- 2 Daḥī tāze yetişmiş serv-i sebz ü necābetken
Dirīgā berg-i 'ayş eyledi bād-ı vebā ifnā
- 3 Oḳur vird-i zebān idüp melā'ik fevtine tārīḥ
'Ali Mollā maḳāmın ḳıla Allah cennetü'l-me'vā
H. 1164/ M.1751

Tārīḥ-i Vefāt

fā' ilātūn fā' ilātūn fā' ilātūn fā' ilātūn

- 1 Eyledi hükm-i ḳazā bir zen-i pākin ḥayfā
Bāliş ü pister-i ārāmgehin ḥāk-i siyāh
- 2 Hātif-i ḡayb anuñ fevtine didi tārīḥ
Raḥmete lāyık ide Şāliḥa Ḳadını İlāh
H. 1159/M.1746

96 E 76a, B 61b

* E

2 İkinci mısra eksik B

97 E 76a, B 61b

* E

Tārīḥ-i Vefāt-ı Kerīme-i Şeyḥ Mollâ Efendi *

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Âh kim bir gonca-i gül-pisterün dest-i ecel
Kıldı berg-i 'ayşını pejmürde bād-ı hazân
- 2 Şadr-ı Rûm-ı sâbık a' nî Şeyḥ Efendi duḡteri
Tâc-ı mesturat-ı 'İsmet-nâm-ı 'iffet-âşiyân
- 3 Gülşen-i fânide çün bûy-ı vefâ şemm itmeyüp
İrci' emriyle itdi 'azm-i gül-geşt-i cinân
- 4 Nev reside bir nihâl-i nâz iken itdi dirîğ
Merg-i nâgeh-res nihâl-i kıddini ḡâke nihân
- 5 Olmuş idi ol ḡarem zîb-i sarây-ı 'izz ü nâFz
Ḥüsn-i ḡulḡ u zühd ü 'iffetde müşâru'n-bi'l-benân
- 6 Murg-ı rûḡın naḡl-i tûbâda Ḥudâ-yı Müste'ân
Eylesün Şıdıḡa vü Zehrâ ile hem-âşiyân
- 7 Fevtinün hâtif didi târīḡ-i cevherdârını
Cilvegâhı oldu 'İsmet Ḥanumun dâr-i cinân H. 1176/M.1763

98* E 76a, B 61b (İlk mısralar okunamayacak kadar silik)

3 Fecr Suresi, 89/28. Ayet: O, senden, sen de O'ndan hoşnut olarak Rabbine dön!

Tārīḥ-i Menzīl-i Vālid-i Merḥūm *

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Zihī beyt-i mu' allā bārekallāh menzīl-i rānā
Hoşā cāy-ı feraḥ-zā lev-ḥaṣallāh tarz-ı müsteşnā
- 2 Bu nev cāy-ı bülend u dil-pesendi ve tarz-ı bī-mānend
Sezādur olsa reşk-efzā-yı kaşr-ı cennetü'l-me'vā
- 3 Bu maṭbu' u münakkaş ṭāḳ-ı dil-keş beyt-i cennetveş
İder her nazrāda tevriḥ-i ḳalb-i merdūm-ı dānā
- 4 Dinürdi mişl-i mir'at-ı kevnde nā-müşahiddür
Mücellā levḫasında ānā 'aḳsi olmasa hem-pā
- 5 N'ola farṭ-ı letāfetden sezādur virse būy-ı hoş
Meşām-ı cāna ṭāḳında muşavver her gül-i zībā
- 6 Nümāyān her nazarda 'ālem-i zevk ü şafā her-giz
Sezā mir'at-ı İskender dinürse cāmına ḥālā
- 7 Güşāyiş-baḥş olur gül-ğoce'-i ṭab'-ı şāfā-cūyā
Hubūb itdükce revzenden nesīm-i feyz-i rūḥ-efzā
- 8 Eger Rıdvān bu beyt-i dil-keşe olsa nigāh-endāz
Onı iderdi der-dehān engüşt istiğrāb-ı bī-pervā
- 9 Huşūşā ol mekān itmekdedür mekteb-i kesb-i şeref dā'im
Mekīn olduḳca ana Ḥazret-i Zāt-ı kerem-pīrā

- 10 Mekârim-kâr u hoş-reftâr u lutf u merhamet-kirdâr
Hünerver-i ehl-i perver pâk-gevher-i fâzıl u dâñā
- 11 Sehâb-ı evc-i himmet kılzüm-i bî-sâhil-i ‘ izzet
Dür-i yektâ-yı aşdâf fazîlet-kân-ı gevher-zâ
- 12 Cihânuñ hüşmendi Hâzret-i Eyyüb Efendi kim
‘ Adîl-i zâtını görmüş degildür dîde-i dünyâ
- 13 Bihâr-ı cûdınıñ kem kıatresidür kılzüm-i zehhâr
Şu‘ â‘ -ı fazlınuñ bir zerresi mihr-i cihân-ârâ
- 14 ‘ Aceb mi cümle ‘ âlem olsa midhat-güy-ı evsâfı
Mehâsin-i tab‘ -ı pâk-i zûd-ı idrâkinde *lâ-yuḥṣâ*
- 15 Nevâzişkâr-ı kalb-i bî-kesân olmaḳda hem-vâre
Du‘ â-güy-ı devâm-ı devletidür halk ser-tâ-pâ
- 16 Gül-i ikbâli gülzâr-ı cihân içre olup ḥandân
Nevâ-senc-i du‘ âsı ola ‘ âlem ‘ adelîbâsâ
- 17 Hemîşe gevher-i tâbende-i zât-ı şeref-baḥşı
Ola zînet-fezâ-yı genc-i ḥıfz-ı Hâzret-i Mevlâ
- 18 Ḥarâb iken dil-i ‘ uşşâkveş bu mevki‘ -i ‘ âlî
İdüp nîm-nigâh-ı iltifâta elyâḳ u aḥrâ
- 19 O kân-ı mekremet Ḥatem-i semâhât şarf idüp himmet
Bu gûne tarz-ı zîbende nümâyiş eyledi ibnâ
- 20 O beyt-i cân-fezâya çeşm-i îm‘ ân u başîretle
Nigâh-efkende-i taḥsîn olup sen daḥi Tevfikâ

- 21 Yed-i mi' mār-ı ʔab' u tīşe-i hāme ile bī-pervā
Binā ʔıl bir müferriḥ beyt-i zībā ʔarz-ı bī-hemtā
- 22 Nazīre ola o beyt-i dil-keşe ḥüsn ü letāfetde
Olup her mışra' -ı matbu' ı bir tārīḥ-i müsteşnā
- 23 Zihī Eyyüb Efendi ʔıldı ibnā ḥāne-i a' lā
Medār-ı sa' d u iḳbāl ola bu dār-ı feraḥ-efzā
H. 1151/M.1738

100

Tārīḥ-i Velādet-i Maḥdūm-ı 'Abdu'rrahīm Efendi-zāde Emīn Efendi *

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Şebān-geh oldı ʔali' -i 'āleme bir kevkeb-i pür-nūr
Münevver oldı rüz-ı rüşenāsā ol beyt-i deycūr
- 2 ʔarīru'l-'ayn idüp feyz-i ʔulu' ı dīde-i zātı
ʔulüb-ı ḡam-güsār-ı aşʔarı eyledi mesrūr
- 3 Olup devlet ile mehd-i vücūdı eyledi şerīf
Cenāb-ı Ḥāzret-i necl-i necīb-i mekremet-mevfūr
- 4 O maḥdūm-ı mükerrerem kim tecelliyāt-ı Bārīden
Füyüzāt-ı necābet 'unşūr-ı pākinde nā-maḥşūr
- 5 Nümūd-ı fıṭratından cevher-i rüşd ü zekā meşhūd
Cebīn-i enverinden nūr-ı iḳbāl ü kerem manzūr
- 6 Degül 'ıḳd-ı Şüreyyā ḥ'āce şeşder-i eflāk
Mücevher-i mühre-i gehvāre 'arz idüp diler

- 7 Şafaḳ-ı la'lin ḳımâtı atlas-ı çarḥ oldu ser-levn
Melek-lâlâsı kemter dāye-i ḥıdmet-güzārı ḥūr
- 8 Olup vāreste'-i reng-i kesāfet her zamān zātı
Cihānda pertev-i iḳbālî olsun gün gibi meşhūd
- 9 Müşārun bi'l-benān fā'ıḳu'l-aḳrān olup dā'im
Müsellem ola āsārı eger manzum eger mensūr
- 10 Emīn ü sālīm idüp ba'zı a' lām u kudūretden
Ola hem-vāre ḥüsn-i neş'etinden dīde bed-hūr
- 11 Du'ā idüp didüm sāl-i mevlidin Tevfıḳ
Necābetle Meḥemmed Şālīmî Allāh ide ma' mūr
H. 1165/M.1752

101

Tārīḥ-i Sāl-i Cedīd *

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Sīne-i meymenet-āşāra denildi tārīḥ
Geçdi eyyām-ı keder sāl-i meserret geldi H. 1168/M.1754

8 Yukardaki mısra derkenarda yazılıdır. Metin içinde de bu mısra geçmektedir.

“ Oldı vāreste jeng-i kesāfet serdabı” E

101 * E 78a

102

Tārīḥ-i Kaşr-ı Şāhil-hāne-i 'Aṭā Efendi *

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

- 1 Mübārek bād ḥaqqā kaşr-ı 'ālī tarḥ-ı müsteşnā
İder her nazrası tefrīḥ-i ḳalb-i merdüm-ı dānā
- 2 Se şadıyla bu nev-kaşrı bedī' u'l-es'ar it
Müşelleş-kıt' a elmās-ı nigidān-ı şafā gūyā
- 3 Görüp ḥüsnin ider pāyine āb-ı rüyına işār
Öper dāmānını her medd ü cezr leb-i deryā
- 4 Derūnında olup sükkānı maḳrūn-ı şafā dā'im
Ola maḥzūz çün dürc-i şadefde lü'lü-i lālā
- 5 Gören taḥsīn idüp Tevfīkveş dir mışra' -ı tārīḥ
Zihī kaşır şafā-efzā vü nev-sahil-geh-i rā' nā
H. 1179/M.1766

103

fā' ilātün fā' ilātün fe' ilün

- 1 Dürri-zade Efendi Ḥazretinün
Necl-i maḥdūmı bir güzīde-şifāt
- 2 İftihār-ı müderrisīn-i kirām
Nām-dāş-ı benī-Ebū'l-Berekāt
- 3 Nev-resīde nihāl-i 'izzet-i ibken
Oldı efsurde-i ḥazān-ı memāt

- 103 E 81a, B 64b
- 4 Bulmayup kām-ı i‘ tibāra sezā
Gülsitān-ı cihānda bŭy-ı ſebāt
- 5 Gelicek *nefs-i mutma‘innesine*
İrci‘ emri kıldı terk-i hayāt
- 6 Vire rŭz-ı cezāda Hāzret-i Hāk
‘ Afv u ğufrān u rif‘ at-ı derecāt
- 7 Mŭlhem olup bu beyt-i tārīhi
Hātif-i ğayb didi vaqt-i vefāt
- 8 Çemen-i ‘adne oldı zīb-endāz
Nev-nihāl-i vücūd-ı Ebu’l-Berekāt H. 1179/M.1766

104

mefā‘ ilŭn fe‘ ilātŭn mefā‘ ilŭn fe‘ ilŭn

- 1 Hoşā maḥall-i feraḥ-zā zihī maḳām-ı cemīl
Huĉeste kaşr-ı mu‘ allā sutŭde-cāy-ı maşīf
- 2 Bu beyt olunsa sezā müstezād-ı bāĝ-ı İrem
Olur dinilse de manzŭme-i cāna redīf
- 3 Zŭlāle ābı olup çīn-i fŭrŭş-ı istiĝnā
Nesīm-i cennete hem-ḥasiyyet hevā-yı laṭīf
- 4 Gelŭp görenler olur ſenāsına der-kār
Gerekse nātık u şāmit gerek te‘yīd ŭ ṭarīf

5 Fecr Suresi, 27-28. ayetler: “O, senden, sen de O'ndan hoşnut olarak Rabbine dön!

104 E 82b, B 64b

- 5 Hayât-bağş olur insâna bunda bād-ı vezân
Ne deñlü olsa cemâtda hevâ şakil ü keşif
- 6 Bu mevķı' olsa n'ola hüsni-i tarhla yektâ
Ki oldı fahr-ı tab'-ı pāk-i zāt-ı şerif muhterif
- 7 Cenāb-ı Hāzret-i Es'ad Efendi-zāde ki odur
Şerif-i sa'd-ı müeşşir Zemaşşerī taşnif
- 8 Yegāne fahr-ı maḥādīm-i nuḥbe'-i emcād
Melek-şiyem ḥasenü'l-ḥulk u müttakī vü 'afif
- 9 İdüp bu mevķı'ı gūyâ tetimme-i āşār
Güzide nüshayı kıldı zamīme-i te'lif
- 10 Olup vücudı cemī' maḥalde ğamdan emīn
Şafālar eyleye şayf u şitā rebī' u ḥarīf
- 11 Lisān-ı ğayb aña tārīḫini didi Tevfik
Medār-ı 'izz ü şafā oldı cāy-gāh-ı şerif H.1180/M.1766

105

mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Cenāb-ı Hāzret-i Hāḫ Seydā Efendiye
Kerīme kıldı 'atā mezḥar eyleyüp 'avne
- 2 Anuñ velādeti tārīḫini didi hātif
Gelüp Ḥadīce ḳadem başdı sa'dle kevne H. 1181/M.1767

106

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

- 1 Cenāb-ı ḥadn-i ekrem dāver-i memdūḥ-ı dānā-dil
Kerīmu’l-ḥulḳ u maḥbūbu’l-ḳulūb ü mefḥaratü’l-eşbāh
- 2 Melek-ḥaşlet sūtūde-menḳabet hem nām-ı peygamber
Yegāne müfti-i şehir-i Selānik ‘ārif-i bi’llāh
- 3 Der-i Ḥaḳdan idüp deryūze-i eltāf-ı ğaybiyye
Olurdu rüz u şeb emr-i tenāsülde ‘ināyet-ḥāh
- 4 İderken intizār u şevk-i rü-efzün çendīn sāl
Ḥaḳ iḥsān itdi bir necl-i edīb u muḥterem nāgāh
- 5 Serişte-i cism-i pāki ‘unşūr-ı ‘ilm ü ma‘ārifden
Cebīninden nümāyān pertev-i ikbāl-i ‘izz ü cāh
- 6 Olup hem-vāre ma‘mūr u mu‘ammer ‘izz ü dānişle
Ġam u ekdārdan Ḥaḳ ḥānedānın ḥıfz ide her gāh
- 7 Didi ḥıṣ-i tebārı şād olup Tefvīḳ aña tārīḥ
Gelüp ‘izz ile ekvāna müşerref ḳıldı ‘Abdullāh
H. 1180/M.1766

Tārīḥ-i Kaşr-ı İbrāhīm Ağa *

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Sütüde faḥr-ı erbāb-ı mekārım 'umdetü'l-emcād
Cenāb-ı Hācı İbrāhīm Ağa-yı mekremet-serā
- 2 Olup mālīk-i şāhil-ḥāne-i bī-mişīl ü bī-hemtā
Anı teşrīf-i ḥüsn-i iltifāta eyledi aḥrā
- 3 İdüp aḥkāmūñ icrā ṭab' -ı mi' mārīsinūñ kıldı
Büyüt-ı dil-güşālarla kuşūr-ı bī-kuşūr-asa
- 4 Ez-în cümle bu nev-kaşr-ı bedī' u'ṭarḥ u bī-mişli
Kemāl-i aḥsen-i ṭaḫvīm üzre eyledi ibnā
- 5 Müzeyyen levḥ-ı saḫfı ğıḇṭa-şaz-ı san' at-ı Behzād
Mu' allā ṭāḫı reşk-i ṭāḫ-ı dīvān-ḥāne-i Kısra
- 6 ' Aceb mi te' şīr-i hevā-yı dil-keşi dā'im rūḥ-ḥāsı
Muşavver-i bülbul-i gūyā ki gül taşvīrini būyā
- 7 Şabā der-' uhde eyler ref ü rūb-ı şāha-i pākin
Seherveş eyleyince āb-ı rüyın nev yem-i haḍra
- 8 Göreydi ḥüsn-i ṭarḥ-ı dil-pezirin reşk-i ğayretten
Simār olur idi tīşe ber-ser-i ser-i kühkenāsā
- 9 Ne mümkindür naẓarı cilve-perdāz-ı zuḥūr olmaḫ
Meger mir' at-ı yemde şūret-i ' aḫsi ola peydā

- 10 Olup dār's-sürūra zevk u şevk-i tehniyet dā'im
Güzel kaşr-ı güzîn bârekallâh mevķī'-ı a' lā
H. 1162/M.1749

108

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Bi-ḥamdi'llâh vezân oldu nesî-i feyz-i rûḥ-efzâ
Be-dîdâr oldu elṭâf-ı Cenâb-ı Ḥazret-i Mevlâ
- 2 Bu demde yâveri baḥt-ı ' âlemi eyleyüp te' şîr
Be-vefk-i kâm-ı ' alem devr ider çarḥ-ı tâ-ber-pâ
- 3 Cihân yek-reng-i vaḥdetdür teğâyur yokdur eşyâda
Sezâ şimdi televvün nâ-pezîr olsa gül-i ra' nâ
- 4 Cilâ-sâzî-i dest-i kudretiyle kâm-cüyuna
Olur şûret-nümâ-yı şâhid-i dil kesr-i mînâ
- 5 Zamân emn ü emân üzre dem'-i ' ayş-ı meserretde
Eşer yok şafḥa-i dilde ğam-ı ekdârdan aşlâ
- 6 Bu zevk u şevke bu ' ayş-ı şafâya bâ' iş olmuştur
Kudüm-ı meymenet-melzûm-ı pâşa kerem-pîrâ
- 7 O paşa-yı Ḥalîlû'l-menḳabet kim kâtib-i kudret
Bu güne eyledi ' unvân-ı zât-ı pâkini inşâ
- 8 Vezîr-i muḥterem düstûr-ı ekrem dâver-i efḥam
Nizâmü'l-mülk-i ' âlem müşteri-tedbîr sa' ib-ārâ
- 9 Kerem-kâr-ı dil-endîşe luṭf u merḥamet-pîşe
Keremver ehl-i perver ma' delet-güster cihân-ārâ

- 10 Semiyy-i yār-ı ğār faḥr-ı ‘ālem Ḥazret-i Şiddīk
Aristo-dāniş Eflātun-reviş Asaf-mekremet
- 11 Devātı menba‘-ı mā’ü’l-ḥayāt luṭf-ı lā-maḥşūr
Zülāl-i şāf‘adl ü dāde olmış ḥāmesi mecrā
- 12 Temevvüc eyleyince lücce-i ṭab‘-ı kehrübāsı
Olur keff ü şaḥāsı reşk-i kân u ğayret ü riyā
- 13 Kerīmā kām-kārā sen o zāt-ı [mükeremsin]
Ki vaşf-ı ḥüsn-i aḥlāk-ı ḥamīden oldı iḥşā
- 14 Olinca sāye-endāz-ı ‘adalet Konya şehrine
Olupdur maḥdemünle nice ḥayr u meymenet peydā
- 15 Faḥd-ı āşār-ı şabr-ı zir-i destan-ı re‘āyādur
Ki Ḥaḳ kıldı senün gibi vezīr-i ‘ādili i‘ṭā
- 16 Görüp ḥüsn-i sülūk u meyl ü luṭfinı ‘ālem
Zārūrī bende-i ḥalḳa-be-ġuşuñ oldı ser-tā-pā
- 17 Sipīhr-i ma‘deletde neyyir-i evc-i sa‘ādetsün
Zevāl-i mihr-i zātın kimseye göstermeye Mevlā
- 18 Ḥudā memdūd idüp teşrīfini ‘ālem bunı tārīḥ
Hemīşe rütbe-i vālā-yı ḳadrin eyleye a‘lā
- 19 Kemīne bende Tevfīḳ-i zārın vaşf-ı pākine
Ḳuşūrın eyle zeyl-i ‘afv u iḥşānun ile aḥfā
- 20 Didi tebşīr idüp teşrīfini ‘ālem bunı tārīḥ
Hezār ğarrāyla oldı ḥākim-i Konyā Bekir Paşa
H. 1153/M.1740

Tārīḥ-i Binā-Şoden-i Menzīl-i Maḥmūd Efendi-zāde ‘ Abdur’raḥīm Efendi *

meḥ’ülü fā’ ilātü meḥā’ ilü fā’ ilün

- 1 Maḥmud Efendi-zāde o sadru’s-südür-ı ‘alem
Abdü’r-raḥīm Efendi sūtūde kerem-penāh
- 2 Devlet-sarāy-ı pāki ḥarīḳ-ı kebīrde
Çün muḥterīḳ olunca çü ḥākister-i siyāh
- 3 ‘Utarid zer ḳalemle yazsa ṭārīḥin sezā Tevfīḳ
Bu nev şāhil-sarāy-ı sa‘d-bünyād oldı bī-hemtā
H. 1190/M.1776
- 4 Bidā’ eyleyüp bīnāsına bir vaḳt-i sa‘dde
Bezl-i naḳd-i himmeti bī-reyb ü iştibāh
- 5 Bu dem dil-nişīn ü esās-ı tenāsübde
Tekmiline muvaffaḳ idüp Ḥazret-i İlāh
- 6 Maḥdūm u ḥādimiyle şafā-yı derūn ile
Şād ola āb içinde ilā-yevmü’l-intibāh
- 7 Tārīḥ olup tamāmına bā-‘avn-i Kirdgār
Bu beyt ḳıldı ḥāme-i Tevfīḳi cilvegāh
- 8 ‘Abdü’r-raḥīm Efendi bu cāy-ı müzeyyeni
Pāk ü laṭīf yapdı sa‘īd eylesün İlāh H. 1161/M.1748

109 E 67b, B 57b

3 B-, E’de şair, tarih ibaresi koymuş.

110

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Mu' allā-pāye Kātib-zāde hem-nām-ı Rasūlullāh
Refī' u'l-manşıba şadr-ı şudūr-ı mekremet-mu' tād
- 2 Re'isü'l-ķavm-i hazzāk-ı eţıbbā-yı şehen-şāhī
Müşārun bi'l-benān hem-tā degil serv-i ser-efrād
- 3 N'ola āzādegān-ı raķīb ile iftiḥār itse
Hemīşe ḥüsn-i ḥulķıyle icrā-yı isti' bād
- 4 Kemālāt u ma' ārifden tertīb-i nüṣḥa-i zātı
Ana ḥaşısadür ḥüsn-i ḥişāli refķ-i māder-zād
- 5 Fazīlet anda felek ü hikmet ile ma' rifet anda
Ḥuşūşan ḥüsn-i ḥaṭda fā'ik ü bī-mişl ü bī-endād
- 6 'İmād u MİR görse kıt' aların ḥüsn-i ṭahrīrrin
Koyup 'aciz ile ḥāke destin olur emrine münķād
- 7 Göreydi İbn-i Muķle nokṭa kilkün idüp ṭaḥsīr
Sevād-ı aña eylerdi bed'e vü ī' cad
- 8 Şeker-ḥand ile ol şīrīn kelāmın gūş idüp dā'im
Ana reşķ ü ḥasedden münkesirdür şīşe-i Қannād
- 9 Nūķūd bī-dirig himmetin maşrūf idüp қalur
Bu gūne bir mücedded menzil-i zībende-i bünyād
- 10 Ḥudā meymūn u mes'ūd eyleyüp ol beyt-i vālāyı
İçinde şükr olsun emn ü rāḥatın ile'l-ābād

- 11 Olup şuna İlāhī paşa çevre mülki
Şafā ile ola eyyām-ı ‘ömr-i devleti müzdād
- 12 Ola gül-mıh-ı bâb-ı devleti beyt ü güşādında
Süveydā-yı dil-i aḥbāb u dāğ-ı sīne-i ḥuşşād
- 13 Hulus ile edīb ü dil-keşi tebrīk idüp Tefīk
İki tārīḥ ile bir beyt-i mevzūn eyledüm inşād
- 14 Zihī beyt-i ref‘ ü bī-bedel nev mesken-i ā‘lā
Yapıldı yümnle dār-ı Refi‘ el-ḥaḥ mübārek bād
H. 1176/M.1763

111

mefa‘īlün mefa‘īlün mefa‘īlün mefa‘īlün

- 1 Hüdāvend-i cihānbān Ḥazret-i ‘Abdu’l-ḥamīd Ḥān kim
‘İbādu’llāha dā‘im ṭab‘ı mā‘il raḥm ü işkākā
- 2 Ne mümkün eylemek ta‘dād evşāf-ı hümāyūnın
Mehābetle kerāmetle muvaffaḥ ḥüsn-i aḥlākā
- 3 Vücūda geldi bir şeh-zāde şulb-i pāk-i şāhiden
Sezādur secde-i şükr ü şenā dergeh-i Ḥallākā
- 4 Çalındı ṭabl-ı şādī gūşı hūşı eyledi tefrīḥ
Tezelzül virdi ṭop-ı şād-māni çarḥ-ı nüh tāḳā
- 5 Cebīni maṭla‘-ı envār-ı evc-i devlet ü iḳbāl
Müşābih sīne-i nūr-efgeni mirāt-ı berrākā
- 6 Felek imdād iderdi olmağa ser-pūş-ı gehvāre
Ḳumāş-ı atlas-ı çarḥ olmayaydı köhne bir ṭākā

- 7 Şehā şeh-zādeye sultāndan efzūn cā'ize lāyık
Zükūr-ı mişlü ḥazẓi'l-ünseyeyn āyetdür erzāğa
- 8 Hudā zāt-ı kerīmin saltanatda eyleyüp dā'im
Emānet ola şeh-zāde ile sultān ḥıfẓ-ı Rezzāğa
- 9 Didi Tevfīk-i dā' i mışra' -ı tārīḥ-i mīlādın
Mu'ammer kıla Rab Sultān Meḥemmed geldi āfāğa

112

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Hezārān şükr ü nīmet ol Cenāb-ı Hallāk-ı Şānī
Şümūs-ı kāmı kıldı ṭārem-i ümmīde ṭālī'
- 2 Hafāyā-yı zevāyā-yı ümīdi eyledi rūşen
Suṭū' itdükde evc-i devlete ol kevkeb-i lāmi'
- 3 Bi-ḥamdi'llāh şehen-şāh-ı ciḥān ḥaḳḳında bi'l-cümle
Du'āmız ḥayr-ı ḥüsn-i ḳabūle olmada vāḳi'
- 4 Yine 'Abdü'l-ḥamīd Ḥān-ı kerīmüñ şulb-i pākinden
Vücūda geldi bir şeh-zāde-i müste'id ü bāri'
- 5 O şāhen-şāh-ı 'ālem kim der-i gerdūn-vaḳārından
Olur gerden-keşān ü ser-firāz ḥāzi' ü ḥāsi'
- 6 Umūr-ı dīn ü devletde kemāl-i ihtiyāt üzre
Ḳavānīne murā' i sünnet-i peygāmbere ṭābi'

7b mişlü ḥazẓi'l-ünseyeyn: "Miras konusunda, Allah çocuklarınız hakkında şöyle emreder: Erkeğin hakkı, kadının hissesinin iki mislidir..." (Nisa 4/11)

- 7 Hezerân zâr olurdu mihr hâr-ı gülden âsûde
Gülistâna olundu hük-m-i âdli dâmi[‘] -i şâyî[‘]
- 8 Kıyâs olmaz mülûk-ı digerâna hüsn-i eṭvârı
Ki olmuşdur tetimmât-ı şükûh-ı şevketi câmi[‘]
- 9 Hızırveş dest-i luṭfi[‘] âmir-i dîvâr-ı ümmîdden
Esâs-ı zulm u ğadri pîşe-i[‘] adli olup kâmi[‘]
- 10 Huşûmet-pîşegân-ı düşmâna şarım-ı âdli
Olur işbât-ı da[‘] vâ-yı şevâba hüccet-i kâtı[‘]
- 11 Ne hikmetdür ki şâhân-ı selefde olmamış böyle
Peder Hân Aḥmed-i Şâliş ola şeh-zâdesi râbi[‘]
- 12 Zihî şeh-zâde[‘] âlî-nijâd-ı hayr-perver kim
Vücûd-ı ma[‘] delet-âlûd dîn ü devlete nâfi[‘]
- 13 Sirişte cism-i nâzı reng ü bûy- ı goce-i terden
Cebîn-i enverinden nev-mihr-i salṭanat sâti[‘]
- 14 Nîgehdâri olup[‘] ayn-ı[‘] inâyât-ı Hudâ dâ'im
Ola âsûde[‘] aynü'l-kemâl-i ḥâsid-i ḥâdi[‘]
- 15 Didi dâ[‘] i-i devlet bendesi Tevfîk târîḥin
Bi-ḥamdi'llâh tevellüd kıldı Sultân Aḥmed-i Râbi[‘]

113

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Pâdişâh-ı muṭṭaḳı[‘] Abdü'l-ḥamid Hân-ı velî
Hâmî-i şer[‘] -i mübîn sulṭân-ı manşûru'l-livâ

- 2 Ol şehen-şeh kim ebu'l-hayrdur zevcâtı da
Ümmü'l-hayr ihsân oldu bî-rayb u riyâ
- 3 Şâh-zâde Hâzret-i Sultân Muḥammed mâderi
Fâtma altıncı kadın şeb-i şafâ faḥru'n-nisâ
- 4 Yapdı nev-câmi' maḥall-i lâyıķında bî-bedel
İtdi zuḥr-ı âḥiret maḳbûl ola rûz-ı cezâ
- 5 Kaşdı bu kim ḥişşemend idüp şevâbından tamâm
Rûḥ-ı pâkin şâd ide şeh-zâde merḥûmun Ḥudâ
- 6 Öyle câmi' kim ḥulûs-ı ḳalb ile bünyâd ola
Ka' betu'llâh gibi onda müstecâb olur du' â
- 7 Mekteb-i pâkîzesi ta' lîm-i şıbyân itmege
Bir ḳafesdür murğ-ı Ḥaḳ Ḳur'ân ider anda sadâ
- 8 Bâb-ı câmi' de iki çeşme zebân-ı lûleden
Fîhi mâ ' aynâni tecriyân okur şubḥ u mesâ
- 9 Didi ḳazı' askeri Tevfîḳ aña bir beyt-i tâm
İtdi her mışra' da târîḥ tekmlin edâ
- 10 Lâ-yu' add ecr ü şevâb ide keremu'llâh aña
Ḳıldı altıncı kadın bir câmi' -i zîbâ-binâ

114

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Hāzret-i ' Abdü'hamid Hān-ı mu' allā-menķabet
Hāmi-i şer' -i mübīn sulţān-ı manşūr'l-livā
- 2 Eyleyüp sālīm serīr-i salţanatda zātını
İde ' ömr ü devletin efzūn Cenāb-ı Kibriyā
- 3 Sādis-i bānū-sarāyān-ı harīm-i salţanat
Peyrev-i şıddıķa ümmü'l-mü' minīn ħayrū'n-nisā
- 4 Ol mināre cāmi' ile ' ālemi ta' tır içün
Bir gül-ābdan u buĥūrdāndur fūrūzān güyā
- 5 Toĥrılup bir sīm-mīl-i sürmedānveş o menār
Dīde-i ħurşīde sürme çekmek ister ħāliyā
- 6 Nāzır olmaķda rīyāz-ı cennete her revzeni
Cām-ı feyz-encāmı sidret-baĥş-ı mirāt-ı şafā
- 7 Devr-i ħ'āna cāy olan dil-i maĥfel-i ' āli-maķām
Bir ķafesdür murġ-ı Hāķķ-ı Kır' ān ider anda şalā

115

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 İmām-ı cāmi' -i ümmet ħaţīb-i minber-i imān
Emīrū'l-mü' minīn ' Abdü'l-ĥamīd Hān-ı melek-' unvān

- 2 Du‘ā-yı hayr halka beş vakitte farzdur zîrâ
Nice evkâf-ı hayrâta muvaffak eylemiş Yezdân
- 3 Güzer eyler iken bir gün bu sâhil pîşgâhında
Temeşâ eyleyüp her cānibin eylerdi istihsân
- 4 Emirgün sâhilin hâli görüp âsâr-ı ‘umrândan
Bilürdi kalb-i mü‘minveş ola ma‘mûr-ı âbâdan
- 5 Yapıldı cāmi‘ ü hammâm ü sâhil-hâneler yek-ser
Yeniden bir güzel şeh-i dil-ârâ eyledi bünyân
- 6 İdince hafr-ı rāh-ı âb akıtdı cūy-ı ihsânın
İdüp dil-teşnegân-ı sâkinân sū-be-sū reyyân
- 7 Hümâ Şāh kadın ol kim māder-i Sultân Muhammeddür
Bi-emri’llāh idince her biri ‘azm-ı reh-i rıdvân
- 8 İdüp bunlara bu nev-cāmi‘ -i ihdâ şevâbıyla
İkisinüñ de rūh-ı pür-fütühın eyledi şādân
- 9 Zihî ihsân ü şefkat kim muhabbet itdigüm zātı
Vefât itmezse de itmez ferāmûş ol şeh-i zî-şân
- 10 Ne cāmi‘ ki muşalliler olup müstağrağ-ı envâr
İderler revzeninden gülsitân-ı cenneti seyrân
- 11 Menârı nûrdan bir serv-i mevzûn-ı letâfetdür
Firâzında müezzinler mişâl-i bülbul-i nālân
- 12 Serîr-i saltanatda pâdşāhi Hâk idüp dâ‘im
Vire şeh-zâdegân-ı duhterâna ‘ömr-i bî-pâyân

- 13 Bu cāmi' şāhibi Sultān Muḥammedle Hümā Şāhuñ
Olup ervāhı şādān olalar müştāğriḳ-i ğufrān
- 14 Ḥarāb-ābād ola lāyık degil ol mevḳi-i dil-keş
Vekin her maḥalli iltifāt ü raġbete şāyān
- 15 Didi tāriḥ-i itmāmın kemīne bendesi Tevfik
Yapıldı ma' bed-i nev Ḥaḳ ide ecr ü şevāb iḥsān

116

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Seheri vārid olup müjde-res-i neyl-i merām
İtdi tefrīh dil-i ğuşşa-keşān-ı dünyā
- 2 Dehen-i pākin idüp dürc-i le' ālī-i sürūr
Bu peyām-ı feraḥ-encām ile didi hālā
- 3 Şāh-ı Cem-mertebe sultān-ı velī-menḳabe kim
Farzdur ḥayr-du' ā itmek āña şubḥ u mesā
- 4 Ḳurb-ı ḥazretde silahdār-ı sadākātkārın
Eyledi mu' ḳam-ı elṭāf-ı firāvāna sezā
- 5 Tecrübe eyleyerek cevher-i isti' dādın
Cevdet-i tab' ı olur gün gibi pertev-efzā
- 6 Rūşenā nūr-ı zekā nāsiye-i ḥālinde
Tıynet-i pāki ider şıdk ü ḥulūş inhā
- 7 Zāhir ü bāṭını āyine-i yek-reng-i vifāḳ
Ḥarekāt u sekenāti heme ber-vefk-i rızā

- 8 Eyleyüp mühr-i hümayunla vezîr-i â‘zam
Eyledi hayr-ı du‘âsıyla yeniden ihyâ
- 9 Hâbbezâ şadr-ı mu‘allâ ki debîr-i taqdîr
Eylemiş böylece evşâf-ı şerîfin imlâ
- 10 Ma‘la‘-ı nûr-ı kerem ğurre-i ğarrâ pür-himem
Menşer-i berd-i ni‘am hâver-i ħurşîd-i ‘atâ
- 11 Âşaf-ı şâf-ı güher ‘ârifân-ı bâkîk-i nazâr
Vâkıf-ı sırr-ı ‘iber nükte-i dürr-i bî-hemtâ
- 12 Ma‘ni-i seyf ü kalem hâşıl-ı ma‘nâ-yı kerem
Şadr-ı cem-câh-ı Silâhdâr Muḥammed Paşa
- 13 Hızr ü Tevfîk rîkâbında iki peyk-i deverân
‘Âlem-i fetḥ ü zafer mevkibinde râh-nümâ
- 14 Kevkeb-i tâli‘i mes‘ûd der-i baḥtî güşâd
Eşhâb-ı tab‘ına te‘yîd-i ilâhî hem-pâ
- 15 Olsa lâyıkdur umûrunda muvaffak bi’l-ḥayr
İtmede celb-i kulûb itmegiçün be bezl ü atâ
- 16 Ne güzel tab‘-ı hümayûna muvâfîk geldi
Cümlenüñ istediği vech ile şadr-ı yektâ
- 17 Zâhir oldu meşel-i vefekâ şennü ṭabaḳa
Âadrı teşrîf idicek böyle vezir-i dânâ
- 18 Nice dem kalmış idi ḳâlîb-ı fersûde gibi
Ṭaze cân buldı ḳudûmıyla o şadr-ı dânâ

- 19 Umarız cümle taşavvurları taşdîk eyler
Hüsni-zann üzeredür ol âşafa pîr ü bernâ
- 20 Hâk mübârek idüp ol şadr-ı mu‘llâ-ğadri
Zâtını maşdar-ı hayr eyleye dâ‘im Mevlâ
- 21 Re‘y ü tedbîr olup birer tağdîr-i şevâb
Çıkmaya dest ü zebânından ebed sehv ü hatâ
- 22 Taht ü devletde idüp şâh-ı cihânı dâ‘im
Ola vezîri de rikâbında mukîm ide Hudâ
- 23 Vire şeh-zâdelere şihhat ile ‘ömr-i tavîl
Sâye-i şâhdan ayrılmayalar şubh u mesâ
- 24 Şeh-i devrân ki veliyü’n-ni‘âm-ı ‘âlemdür
Aña kesb eyleye her kârda çok hayr-ı du‘â
- 25 Didi Tevfîk du‘â birle anuñ târîhin
Mühr alup şa‘id-i şadr oldı Muhammed Paşa

117

mef^α âilün mef^α âilün mef^α âilün mef^α âilün

- 1 Serîr-i saltanatda dâ‘im itsün Hâzret-i Mevlâ
Vücûd-ı enveri ‘Abdü’l-ğamîd Hân-ı mülk-ârâyı
- 2 Ricâl-i devletünden eyleyüp temyîz erbâbın
Bulur her manşiba bir müsteğak-ı nişfer-ârâyı
- 3 Muğaddem şeyhü’l-islâm idüp İbrâhim Efendiye
Nice kaşdi ta‘mîr eylemekdür dîn ü dünyâyı

- 4 Mehenk-i i‘tibārında nümāyān oldu bī-şübhe
Hulûş-ı niyyeti şıdķ u sevādı Cevdet-i rāyı
- 5 ‘Afif-i mu‘temen remz-āşinā-yı re‘y-i müstaḥsen
Ki cāmī‘ oldu zāt-ı nūrı fetvā-yı taḳvāyı
- 6 Qadīm-i manşıb u ālāsı ircā idüp zātını
Aña şâyeste gördi ferve-i semūr-ı beyzāyı
- 7 Ne şübhe millet-i beyzā-yı İslām oldu ziynet-tāb
Görünce ferve-i beyzā ile ol dürr-i ḥayātı
- 8 Şu aķdıĝı yere yine aķar dirlerse gerçekdür
Ki buldı yine āb-ı cūd-ı iḥsān eski mecrāyı
- 9 Vücūdın ḥayr-ḥāh-ı dīn ü devlet eyleyüp Bārī
Aña maḥşûş kıl tā ḥaşre dek cāh-ı vālāyı
- 10 Dimāĝ-ı ‘āleme şīrīn gelür ḳand-i mükerrerveş
Dü bāre itdügün teşrif o vālā şadr-ı ifṭāyı
- 11 Dü bāre cāhına Tevfīķ-i dā‘i didi tārīḥin
Yine sa‘d olup İbrāhim Efendi giydi fetvāyı

118

mefā‘ilün mefā‘ilün fe‘ilün

- 1 Zihī ferḥunde nev-sāl-i hümāyūn
Mübārek bād ber-ehl-i şerī‘at
- 2 Bu levḥ-i dil raḳam-ı zer-i kılķ-i Tevfīķ
Be-tārīḥeş zamān-ı istirāḥat H.1188/M.1774

119

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

- 1 Hoşā sarāy-ı mu' allā güzīde beyt-i cedīd
Mübārek müteyemmen ide Hudā-yı Mecīd
- 2 Mişāl-i ẓasr-ı tevāzu' o deñlü 'ālī kim
Riyāz-ı 'adne zemīninden oldu nazīr-be-dīd
- 3 Hevā-yı ruḥ-fezāsıyla peyker-i āmāl
Tecessüm eylese her an degildür emr-i ba' id
- 4 Bunuñ leṭāfetine ḥaḳ budur ki sūr yokdur
Egerçi vaşf-ı cinānda olındı güft-i şenīd
- 5 Mişāl-i kāmēt-i dil-berān 'imād-ı mevzūnu
Nümūd-ı ebrū-yı ḥūrān o çift tāk-ı sepīd
- 6 Ne şübhe ḥıdmet-i derbānlığın ider terciḥ
Olunsa 'adn ile rıdvān bu bābda terdīd
- 7 Sevād-ı mīḥī süveydā-yı ḳalb-i dā' idür
Derūn-ı düşmene ammā ḥālīde ḥār-ı şedīd
- 8 Görünce dehen esās teḥālīf-i resmin
Bu ḥüsn-i ṭarḥla ta' mīre ḳıldı emr-i ekīd
- 9 Güzīde zīver-i şadrü's-südūr-ı zīşān
Bu gūne vaşfı olur levḥa-zīb-i naẓm-ı neşīd
- 10 Yegāne şadr-ı mükerrerem ḥākim-i 'İsī-dem
Merām-baḥş-ı nüktedān u şāḥib-i dīd

- 11 Dīn-i mübīn-i müsteşār-ı devlet-i dīn
Serīre-dān-ı dekāyık-şinās-ı rāy-ı sedīd
- 12 Huceste-nām-ı Muḥammed Sa‘īd Efendi kim
Odur re‘is-i etibbā-yı şehr-yār-ı ferīd
- 13 Melek-ḥısāl ü ferīşte-i hemāl-i ehl-i kemāl
Sabaḫ-dih-i ḥükm ü ‘aql-i küll ‘ālim ü reşīd
- 14 Hikemde muḥḥi-i kânûn-ı Bû ‘Alī Sīnā
Feşāhat-ı süḥānı ğıbtā-sāz-ı şî‘r-i Lebīd
- 15 Tıbāk-ı ‘āleme tedbīri i‘tidāl
Mizāc-ı dehre medāvātı şıḥḥati cāvid
- 16 İlāhi veliyyü’n-ni‘ām efendimizün
Hemīşe sāye-i ‘izzī medīd ‘ömri mezīd
- 17 Mişāl-i serv olup aḥbābı ber-ferāz-ı cihān
Ola perīşān ādūsı hem-çü ‘anīd
- 18 Hezār devlet-i ikbāl ile ferīḥ ü faḥūr
İçinde sākin-i ma‘mūr ola be-vefk-i ümīd
- 19 Hümā-yı mecde olup tāki lānegāh-ı su‘ud
Derinde bende-i Tefvīḳ ola eḥaşş ‘abīd
- 20 Gelen ziyārete taḥsīn idüp diye tāriḥ
Güzel maḳarr-ı müferreḥ zihī sarāy-ı sa‘īd

Gazeliyyât-ı Harf-i Elif

1

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Şâde-dil dildârsuñ hem-dem olur 'âlem saña
Maḥrem-i esrâr olur herkes k'ola hem-dem saña
- 2 Levḥ-i dil âlûde-i gerd-i hümûm-ı dehr olur
Va' d-i mihrûñle kim olsa sevdigüm mükrem saña
- 3 Sedd-i rehdür mâsivâ her ehl-i ḥâle gel gönül
Sâlik-i râh-ı Hudâ ol kim odur ekrem saña
- 4 Serde sevdâ dilde ekdâr-ı hevâ eksik degil
Kâr u kirdâruñda dūd-ı âhdur hem-dem saña
- 5 Dergeh-i dâru' l-hümûm-ı dil o dem ma' mūr olur
Ger esâs-ı 'ahd-ı dildâruñ ola muḥkem saña
- 6 Olsa da kām-ı digerde sükkerâsâ ḥelvager
Levm-i ḥâsiddür dilâ ihlâk-i rûḥa sem saña
- 7 Olma kām-âlâ sem-i ekdârıla sorma dilâ
La' l-i dildâruñdadur derd u devâ emsem saña
- 8 Hem kelâl u hem melâle dâl olur tûl-ı kelâm
Lâle hem-ḥâl ol ki Tevfîḳâ odur eslem saña

1 S 50a; B 67b; E 20b; Ü 35a

1 k' olur: k'ola Ü

2 hümûm-ı dehr: hümûm-ı gerd B

5 esâs-ı 'ahd: esâs u 'ahd B

2

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Sensiz esbāb-ı ğınā-yı dil sitemgerdür baña
Sāye-i perr-i hümā çün erre ber-serdür baña
- 2 Şanma cismimde ser-ā-pā penbe-i hūnīn-i dāğ
Şah-ı ğam ilbāsı gül penbe ser-ā-serdür baña
- 3 Dil nice şīrīn-meżāk olmaz o şūh-ı elkenūñ
Her sözi hem-lezzet-i kıand-i mükerrerdür baña
- 4 Şeh-levendim dil nice pür-zaḥm-ı āzār olmaya
Her ḥam-ı müjgān-ı ğamzeñ dāl-ı ḥaṇçerdür baña
- 5 Tīre-rūz olmaz zevāl-i mihr-i ruḥsāruñla dil
Ḥaṭṭ-ı sebzūñle tena'um 'ayş-ı aḥzardur baña
- 6 Şerḥa āġāz idicek zaḥm-ı derūnum yāre ben
Sīne şafḥam üstühānum tār-ı miştardur baña
- 7 Sīne-i pür-dāğın açup eyleseñ dīvāna 'arz
Dimez ol şeh şehir-i dilden 'arz-ı maḥzardur baña
- 8 Tesliyet dāmen-zen-i kānūn-ı dildür el-ḥazer
Dest-ḥūş-ı raḥm çün bāl-i semenderdür baña
- 9 Maḥz-ı ḥulyāsiyla kām-ı ārzūmuz kem iken
Şemm-i būy-ı verd-i maṭlab nā-müyesserdür baña
- 10 Devr ü nezdīk-i cihān ma' nāyı der-piş ider
Şafḥa-i Tevfīkā çü mir'āt-ı Sikenderdür baña

2 S 50b; B 67b; E 21a; Ü 36a

4 olmaya: olmaz Ü

8 bāl-i semenderdür: māl-ı semenderdür Ü

10 devr ü nezdīk: devr-i nezdīk B, Ü

3

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Āşıka olmaz hayāl-i yârveş cân-âşinā
Gerd-i rāh-ı dil-rübādur çeşm-i giryân-âşinā
- 2 Şâne-i müjgānum ülfet ideli zülfüñ ile
Olmadı çeşmānuma ẖāb-ı perīşān-âşinā
- 3 Var mı ta' mīk-i nazarla gevher-i 'irfān bulan
Gerçi vardır bahr-ı 'aşkında hezārān-âşinā
- 4 Bed-nigāhān n' ola inkār itseler nūr-ı ruḥuñ
Çeşm-i ḥuffāşa olur mı mihr-i tābān-âşinā
- 5 Zīr-i zülfüñde ruḥuñdan eylemem kat' -i ümīd
Oldı çün pervāneye şem' -i şebistān-âşinā
- 6 Dil-rübālar nerm-ḥūy-ı 'âşık ülfet olsalar
Olmayup bigāne perver olsa yārān-âşinā
- 7 Ol gül-i ter eylemez işmām-ı būy-ı vuşlatın
Olsa da Tevfīkāsā sad hezārān-âşinā

4

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Dü çeşmüñ nāzdan bī-ṭākat u rencürdur gūyā
Velī tārāc-ı şabr-ı sīnede pür-zürdur gūyā

3 S 50b; B 68a; E 20b(derkenar); Ü 35a

3 bulan: olmaz Ü

6 nerm-ḥūy-ı 'âşık: nerm-ḥūy u 'âşık E, Ü

4 S 51a; B 68a; E 21a(derkenar) ; Ü 35b

- 2 Şafâ-yı ‘âlem-i âb itdiğün ağyâr ile tenhâ
Lebün hāmūş ammâ dīde-i maḥmūrdur gūyâ
- 3 Ne berg ü bār-ı ümmīd ü ne feyz-i sāye-i rāḥat
Ser-efrāzân-ı zīnetmend-i naḥl-i sūrdur gūyâ
- 4 Devâ-cūya açar zaḥm-ı nev-â-nev ol ṭabīb-i nâz
Kūhen dāğ-ı maḥabbet sīnede nāsūrdur gūyâ
- 5 Enīn eyler olup pūr-nīş āzâr-ı havādişden
Dil-i nālân-ı ‘āşık ḥāne-i zenbūrdur gūyâ
- 6 Haṭ-ı ibrāzla āzād itmek ister bendesin çeşmi
Müzevvir hüccet-i ‘aşka şuhūd-ı zūrdur gūyâ
- 7 Yaḫīndür baña cānımdan ḥayālī bir dem ayrılmaz
O mihr ü ḥüsn ü ān gerçi naḫardan dūrdur gūyâ
- 8 Sipāh-ı ḥaṭ ḥurūc eyler gibi ol şāh-ı bī-dāda
Ki çeşmi fitne-engīz ü lebi pūr-şūrdur gūyâ
- 9 O şūḥūñ seng-i ta‘n-ı cevrine mu‘tād olup Tevfīk
Ne deñlü ḥatırum meksūr ise mecbūrdur gūyâ

3 B nüshasında, bu beyt: Ser-efrāzân-ı zīb-i şüretin pīç-i zīr dostān / Düşer mi sāye-i iḥsānı naḥl-i sūrdur gūyâ” şeklinde yazılıyken müellif tarafından üzeri çizilip sayfa başına yukarıdaki beyit yazılmıştır.

3 ümmīd ü ne: ümmīd ne Ü

4 Ü’de bu beyit 5. beyit olarak yazılmış.

5 Ü’de bu beyit 4. beyit olarak yazılmış.

7 –S, -B

8 eyler: itmiş: E, Ü

9 şūḥūñ: tıfluñ Ü

5

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Mevcden çekmeyicek şerhasın evvel deryā
‘Ukde-i sīnesini eyleyemez hall deryā
- 2 Seyr-i meh-tāba gelür deyü bu şeb cānānı
Döşemiş rāhına bir mevclī maḥmil deryā
- 3 O mehe şūret-i gird-ābda bir dām itdi
Ġaraż-ı fāsīd ile oldı mu' allel deryā
- 4 Rūzgār itdirir izhār ana da çīn-i cebīn
Vüs' at-ı ḥavşalasın itse mükemmel deryā
- 5 Mużtarib olmada şūrābe-i ğamla her bār
Kām-ı āsāyişin itmiş gibi muḥtel deryā
- 6 Lenger-i şabrum alur keşti-i dilden eyyām
Olsa endīşede bir kerre muḥayyel deryā
- 7 Dil olup cilvegeḥ-i 'aşḫ-ı İlāhī Tefḫ
Oldı bir ḫatre-i nā-çīzde maḥmel deryā

6

meḥ' ūlū fā' ilātü meḥ' ūlū fā' ilün

- 1 Virmiş şehā çü devlet-i ḥüsni saña Ḥudā
İtmiş serūnde zūlfüñi zıll-ı hümā Ḥudā

5 S 51a; B 68a; E 21b (derkenar); Ü 36b

6 S 51b; B 68b; E 21b(derkenar) Ü 36b

- 2 Çün hüsni ü ' aşkı eyledi ma' dūmu' l-infikāk
Mümkin mi yāri eyleye benden cüdā Hudā
- 3 Etse ne deñlü sūde-i hākister-i ğumūm
Mir' āt-ı tab' a virmededür incilā Hudā
- 4 Olur yem-i cihānda sebük-rūh u sâf-dil
Anı ki çün habāb ide ser-der-hevā Hudā
- 5 Esrār-ı Hāḡ çün oldu mezāhirde āşikār
Neyden şenīde oldu şadā-yı Hudā Hudā
- 6 Gāhī rakīb imiş sebep-i vuşlat ' aşıkā
Bir şey' i ḡalk eylememiş nā-becā Hudā
- 7 Bir demde bād-ı şurṭa-i Tevfīk olur vezān
Fülk-i tevekküle olıcak nā-ḡudā Hudā

7

meḡ ūlū fā' ilātū mefā' ilū fā' ilūn

- 1 Virmezse cins-i kāma nuḡūd-ı recā reḡā
Nāḡār olur ḡusūline dest-i reşā resā
- 2 Nuṭḡ-ı lisān-ı ḡāl ile şöhret-şī' ār olur
Olmaz nihān-ı zīr-i kelīm-i ḡafā cefā
- 3 Keşf eyleyüp ' uyūn-ı cihāna meḡāsini
Eyler ' uyūb-ı muḡsine vaz' -ı ḡıṭā ' aṭā
- 4 Tāb-ı ruḡına ' aks-i ḡaṭı oldu perde-keş
Şan nūr-ı mihre oldu zalām-ı ' işā ḡışā

7 Bir: her Ü

7 S51b; B 68b; E 22a (derkenar), Ü 37b

- 5 Çün bûy-ı müşk-i kâbil-i ihfâ değil kerem
Eyler ümîdvârına hulk-ı nedâ nüdâ
- 6 Her dâ‘ ire müdîrsiz olmaz nesak-tırâz
Keştî hâlel bulur olıcağ nâ-ğudâ cüdâ
- 7 Vaḳti gelince aḥz ider insânı ıztırâb
Güyâ ki oldı ḥâne-i çeşme-kerâ kirâ
- 8 Ser-menzil-i rızâda şebât-ı ḳadem gerek
Muḥlis olur mı nâzil olunca ḳazâ fezâ
- 9 Anın ki ḡill u ḡışdan ola şâf tıyneti
Hem çün ḥabâb âgeh bilürîn serâ sezâ
- 10 Tevfîḳ olur ifâde-i maḳşûd-ı mu‘ teber
Virür süḥanda olmasa ḥüsn-i edâ ezâ

8

mefâ‘ îlün mefâ‘ îlün mefâ‘ îlün mefâ‘ îlün

- 1 İdüp la‘ l-i nemek-rîzûnle âmîziş leb-i mînâ
Ḥalâl-ı şarf olur çün şîr-i mâder mekseb-i mînâ
- 2 Beyâz-ı gerden-i ḥâl-âver-i yâri idüp der-pîş
Alır necm-i seḥerden nûrî meh-tâb-ı şeb-i mînâ
- 3 Ruḥ-ı dildâr olup sihrile rûy-ı meyde ‘aks-endâz
Ḥabâb-ı bâde olmuş mâh-ı çâh-ı Naḥşeb-i mînâ

4 Ü’de 4. beyitle 5. beyit yer deḡiştirmiş.

7: -B

8 S 52a; B 68b; Ü 37a; E 20a

- 4 İdüp būs-ı leb-i dildāre raġbet ser-fürū eyler
Ayāġ-ı bādeyi būs eylemekdür maṭlab-ı mīnā
- 5 İdüp ‘ayb-i dü rengīden musaffā cism-i pür-nūrın
Olur mā-fī‘ z-zamīr ile tekeyyüf mezheb-i mīnā
- 6 N’ola āzāde-ser mümtāz olursa bezm-i ‘ālemde
Kıyām-ı secdeden ihyā olur rüz u şeb-i mīnā
- 7 Hūm-ı meyden alup şāfīsın eyler teh-nişīn derdin
Zeber-dest-i temeyyüz nīk ü beddür meşreb-i mīnā
- 8 Hayāt-ı nev virür dil-mürdegāna āb-ı hayvānveş
Ki olmuş rūh-ı şānī cilvegāhı kālīb-ı mīnā
- 9 Teb-i hicrāne bir‘ ü‘ s-sā‘ adür şürb it şifā-yāb ol
Ki olmuş dāfi‘ -i şafrā-yı ġam müstaḥleb-i mīnā
- 10 Tehālūk eyleme vaḳtın gözet ey lerzenāk-ı ġam
Kilīdi nevbetüñ buḫrānın eylerdi teb-i mīnā
- 11 Olunca cür‘ a-efşān sāķi-i mey bezme Tevfīķā
Şeyātīn-i ġamı recm itdi gūyā kevkeb-i mīnā

9

fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilün

- 1 Hābbezā cāy-ı şafā-baḫş-ı letāfet-pīrā
Ki virür her nazarı ḫāmīle ġam-gīne şafā
- 2 Ber-ṭaraf faşş-ı zümüröd gibi kūh-ı şaḫrā
Ber-ṭaraf eyleyene sīm mişāli deryā

- 3 Mevce-i baħr idicek t̃ab-ı reṣā ṣeh hūṣyār
Süpürür dilde ğubārı keder-i bād-ı ṣabā
- 4 Der-kenār eyleyüp āġūṣa çekince kūhsār
Leb-i āb eyleye būs itmede zīr-i deryā
- 5 Sāye-i emn u ṣafā ṣaldıġıçün üstüne kūh
Āb-ı rû dökmede meh pāyına deryā gūyā
- 6 Kūh-ı sebz ‘aksi ile yem yeṣil olmuṣ baħre
Çemenistān-ı ṣafādur dinilürse uħrā
- 7 Dem-i ‘aynı gibi cān-baħṣ-ı nesīm-i saħrā
Her nefes eylemede mürde-i t̃ab‘ı iħyā
- 8 Mu‘tedil tab‘-ı hevā mı ki mu‘ādil h̃āke
Lezzet-i āb ise de ‘ayn-ı ḥayāta iħyā
- 9 Yā Rab idüp keder ü ğamdan emīn ü sālīm
İde aħbāb ile Tevfīk ḳuluñ zevḳ ü ṣafā

ḤARFÜ’L-BĀ

10

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Ber-ḳarār olmaz buna ṭāḳ-ı felek hem-çün ḥabāb
Çeṣm-i im‘ān ile baḳsañ gūyiyā naḳṣ-ber-āb
- 2 Yārsız nūṣ eylesem bī-neṣ‘edür cām-ı ṣarāb
Çün ṣadā-yı peṣṣedür gūṣumda āheng-i rebāb

- 3 Bezmede laht-ı dili pîçide-i müjgân idüp
Şan getürdi dide-i giryân birer sîh ü kebâb
- 4 Oldılar gâretger-i naqdîne-i şabr u şekîb
Ol ham-ı ebrû vü düzd-i gamze çeşm-i nîm-hûb
- 5 Nokta-i şekden pür idüp hâl ile kilik-i kazâ
Oldı Tevfîkâ hat-ı nev hall olunmaz bir kitâb

11

mef'ülü fâ' ilâtü mefâ'ilü fâ' ilün

- 1 Ger rûy-ı bahtımızdan alınsa nişâb-ı hûb
Bir lahza belki çeşmim olur hisse-yâb-ı hûb
- 2 Oldı bu şeb o leyli-i fettâna cilvegâh
Şahrâ-yı dilde hayme-i müşgîn-tınâb-ı hûb
- 3 Der-hûb-ı merg ider dili efsâne-hûân olup
Olmış iken dü dîdesi mest ü harâb-ı hûb
- 4 Terkîb-i fikr-i leyli-i zülfiyle olmada
Ve'l-leyl sûresini müfessir kitâb-ı hûb
- 5 Tevfîk yazdı şafha-i çeşme refîk için
Kilik-i müjeyle merdüm-i çeşmim cevâb-ı hûb

12

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Küşten-i ekdâra hem-hâşiyet-i semdür şarâb
Tab'ı ma'mûr etmede iksir-i a' zamdur şarâb

11 S 52b; B69b; E 22a; Ü 38b

4 Duhâ Suresi (Leyl Suresi), Kur'an-ı Kerim'de 93. Suretir. Duha Suresi 93/2: "Ve dindiği zaman o geceye ki..." mealindeki ayette gece üzerine yapılan yemin sözü.

12 S 52b; B 69b; E 22b; Ü 38b

- 2 Her maḥallũñ muḳtezāsınca eṣer-baḥş eyleyüp
Kaṭre-i nīsāna ḥāşiyyetde tev'emdür şarāb
- 3 Def'-i Ye'cūc-ı ğumūma sedd-i İskender gibi
Kūh-ı Qāf-ı sīnede bir sedd-i muḥkemdür şarāb
- 4 Nīk ü bed aḥlāk-ı mestūruñ be-dīdār etmede
Ḥurde-bināna miḥekk-ı ḥulq-ı ādemdür şarāb
- 5 Koymayıp ayaḳda ḥürmetle el üzre tutdılar
Ehl-i ṭab' a yādgār-ı meclis-i Cemdür şarāb
- 6 Der-be-der gezmektedir nā-maḥreme me'lūf olup
Bir ayaḳlı kāfire dil-beste sersemdür şarāb
- 7 Ol ḥarāmī eşk-i çeşm-i tāki rīzān ideli
Aşmadan ḳurtuldu maḥbūs oldu çok demdür şarāb
- 8 Sīneye çekse n'ola cānı gibi 'izzetleyüp
Rinde bir aḡzı ḳoḳar meşrebce hem-demdür şarāb
- 9 Zinde eyler mürdegān-ı ğuşşa-i dehri müdām
Qālīb-ı fersūdeye rūḥ-ı mücessemdür şarāb
- 10 Çün rebīb-i pīr-i meydür duḡt-i rez hem-şīrese
Sāde-rū muḡ-beççeye peyveste maḥremdür şarāb
- 11 Neş'edār-ı ma'ni-i rengīn ider yārānı çün
Naẓm-ı şīrīnim ile Tevfīḳ tev'emdür şarāb

13

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Felekden behre-i ehl-i hüner seng-i sitemdür hep
‘ Acep nev-bāde-i naḥl-i ümīdi bār-ı ğamdur hep
- 2 Perinde Kaysa ser-gerdān çerinde bende-i fermān
Şehān-ı mülk-i sevdā mālīk-i ḥayl ü ḥaşemdür hep
- 3 Hemīşe neş‘ e-i cām-ı ḥaḳīḳī germ ü mümteddür
Mey-i ‘ aşḳ-ı mecāzuñ renci bīş ü keyfi kemdür hep
- 4 Degüldür zīb-i şüret mūcib-i tağyīr-i ḥāşīyyet
Sifāl-ı köhne ser-şār-ı şafā-yı cām-ı Cemdür hep
- 5 Be-hem-sāz-ı tetimmāt-ı ğinā insāna zınnetdür
Tehī-sāz-ı ser ü sāmān olan ḥūy-ı keremdür hep
- 6 Nukūd-ı eşk peşīn-i neyl-i vuşlat ḥaṭṭ-ı vābeste
Te‘ amül sūḳ-ı bāzār-ı maḥabbetde selemdür hep
- 7 Leb-i teng u miyān-ı nāzikün fīkr itme Tefvīḳā
O ḳīl ü ḳāl āḥir mūntec-i baḥş-i ‘ ademdür hep

14

mef‘ ulü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

- 1 Eyler ḥayālden güzer-i pür-şitāb ḥ‘āb
Çeşm-i terimde oldı çü naḳş-ber-āb ḥ‘āb

13 S 53a; B 69b; E 23a; Ü39a

3 ḥademdür S, E: ḥaşemdür Ü, B

14 S 53a; B 70a; E 23b; Ü 39b

- 2 İtse sarāy-ı dīdede ger fetḥ-i bāb ḥ̣āb
Deḥṣet virür fesānemüz eyler zehāb ḥ̣āb
- 3 Sevdā-yı zülfüñ oldu menāmımda cilveger
Virdi meṣām-ı cāna dem-i müşk-nāb ḥ̣āb
- 4 Şubḥ irdi cāna ḥ̣ābıñña girmez misin daḥi
Cānā seni mi eyledi mest ü ḥarāb ḥ̣āb
- 5 Ḥaṭṭ-ı nev-demīde ola mı ruḥsār-ı āline
Berg-i gül üzre olması emr-i ‘icāb ḥ̣āb
- 6 Efzūnter oldı gerdiş-i devrānla ğafletüm
Sengīn imiş kişiye teh-i āsiyāb ḥ̣āb
- 7 Rāḥat olur netīce-i zaḥmet-keşān-ı dehr
Eṭfāle mehde virmededür ıztırāb ḥ̣āb
- 8 Peyveste oldı ḥaṭṭ-ı nigāh-ı teġāfüli
Yeksāndur anuñ ile olursa ḥesāb ḥ̣āb
- 9 Ancaḳ sükūt imiş süḥan-ı aḥmaḳa cevāb
Müş‘ irdür anı oldıġı şekl-i cevāb ḥ̣āb
- 10 İtdi helāk-i tīġ-i teġāfülle ‘ālemi
Hem-zād-ı merg imiş hele bī-irtiyāb ḥ̣āb
- 11 Tevfīḳ rüy-ı devlet-i bīdār olur bedīd
Olmasa çeşm-i baḥtımıza ger niḳāb ḥ̣āb

ḤARFÜ'T-TÂ

15

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Ne ʔarîk-i mescid ü ne ʔod reh-i mey-ḥâne ʔut
Eyleyüp ʔarf-ı tekellüf vâdî-i rindâne ʔut
- 2 Tek teḥî-dest eyleme imrâr-ı eyyâm-ı bahâr
Elde ger lâle bulunmazise gel peymâne ʔut
- 3 Şeh-süvârım böyle pâ-mâl eyleme üftâdeñi
Çek 'inân-ı tevsen-i nâzuñ biraz şâḥâne ʔut
- 4 Ger cihât-ı sittî isterseñ ola zîr-i nigîn
Cem gibi geç şadr-ı bezme sâḡar-ı şeş-ḥâne ʔut
- 5 Ehl-i derde maḥremiyyet mevreş-i ekdârdır
İtme vaz' -ı âşinâyî kendüñi bîḡâne ʔut
- 6 Vaşf-ı dendânın şumâr içün yed-i endîşede
Silk-i lâ' le munṭazım bir subḥa-i dürdâne ʔut
- 7 Her ʔaraf gencîne-i himmetle mâl-â-mâldur
Gir derûna dil gibi bir ḥâne-i vîrâne ʔut
- 8 Ehl-i câhı şayd içün ey zâhid eyle firîb
Zîr-i dâm-i ḥırkâda tesbîḥâsâ dâne ʔut
- 9 El çeküp Tevfîḳ dâmân-ı hevesden ba' d-ez-în
Her seḥer dest-i niyâzı dergeh-i Yezdâne ʔut

16

meʿ ʾülü fāʾ ilätü mefāʾ ʾlū fāʾ ilün

- 1 İtmiş humār ile çü mizācın şikest-i mest
Olmuş devā-yı derdi için mey-perest-i mest
- 2 Bir hamlesinde gürzgerān-ı sebū ile
Mülk-i şafāyı kahren ider zīr-i dest-i mest
- 3 Virmez serīr-i salṭanāta dergeh-i Cemi
Eyler mi dest-i himmet-i bālāyı pest-i mest
- 4 Tutmaz ayağı ditrer eli üft ü hīz idüp
Kūy-ı muḡānı eyledi cāy-ı nişest-i mest
- 5 Yokdur mecāli meykededden çıkmāḡa müdām
Olmuş hınā-yı bāde ile pāy-ı pest-i mest
- 6 Bir laḡza hūşyār degil çeşm-i dil-rübā
Tevfīḡ eylemiş mey-i bezm-i elest-i mest

17

mefāʾ ʾlün mefāʾ ʾlün mefāʾ ʾlün mefāʾ ʾlün

- 1 Olur Meʿ mūn-ı mihr-i ḡam o şāḡib-vāye-i devlet
Ki āna dest-i duʿ ā-güsterde ide sāye-i devlet
- 2 Sem-i āzārı tefhīm eylemek güç tıfl-ı nev-cāha
Leb ü pistānını telḡ itmedükçe dāye-i devlet

16 S 54a; B 70b; E 23b(derkenar); Ü 43a

17 S54a; B 70b; E 24a; Ü 41b

2 Leb ü pistānını: Leb-i pistānını Ü

- 3 Yağışmaz ser-firāzāna şikenc-i tāt-ı istignā
Serinde berg-i dervīşıyledür pīrāye-i devlet
- 4 İderse sūdmend enbāzi-i iqbāl-ı baht eyler
İder bu kıbiliyyetle ziyān sermāye-i devlet
- 5 Olur süllem-firāz-ı cāhı pā-māl eylemek Tevfīk
‘Uluvv-ı tab‘ a el virse nuḥustīn pāye-i devlet

18

fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilātün fā‘ lün

- 1 Minnet Allāha ki yok dilde nevā-yı minnet
Eyledim ni‘ met-i gerdūnı fedā-yı minnet
- 2 Çün dü şāḥa olur elbette gelū-gīr-i ezā
Çü ḥarīr olsa da nermīn-i ridā-yı minnet
- 3 Kāhveş ḥıffeti қо eyle vaḳārı pīşe
Tā ki cezb eylemeye kāh-rübā-yı minnet
- 4 Hük-m-i pīrī ḥam ider şanma kad-i insānı
Çarḥ ider ḥaml-i şakīliyle dü-tā-yı minnet
- 5 Olur āsūde-i ālām ne minnet Tevfīk
Terk-i ārāyiş iden kimse berā-yı minnet

19

meḥ ulū meḥā‘ ilū meḥā‘ ilū fe‘ ulün

- 1 Çāh-ı zeḳan-ı yār olup ‘ayn-ı leṭāfet
Olmuş ruḥ-ı ḥuy-kerdesi gül-berg-i ṭarāvet

18 S 54a; B 70b; E 24a; Ü 42a

19 S54b; E 24a; Ü 42a

- 2 Ebrûsı idüp cünbiş-i lâ-harf-i vefāya
Oldı yine çün lâm-elif kâmet-i tākāt
- 3 Her bir nigehe vākıf-ı şad rāz-ı derūndur
Çeşmânına hāl-i dili takrîre ne hâcet
- 4 Tîr-i sitemüñ çāk dil-i ağıyāra tōkundu
Ey ğamze-i tātār ‘aceb kılduñ işābet
- 5 Lā-ya‘ kıl ider ‘āşıkı der-neş‘ e-i evvel
Esrār-ı ğubār-ı haţ-ı dil-berdeki hālet
- 6 Şeh-bāl-ı hūlūşı yelek it tîr-i du‘āya
Olsun dir isen zūd-res-i cāy-ı icābet
- 7 Tā‘ib olamazsın var iken şevķ-ı ma‘āşı
Ey dil eşer-i tevbe kıanı sende nedāmet
- 8 A‘mālile efzūnter olur naķd-i bezā‘ a
Şarf-ı hüneri şanma ki Tefvîķ izā‘ at

20

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Cünbiş-i ebrū-yı ğarrā ğāh bālā ğāh pest
Nev-nümūde ğurreāsā ğāh bālā ğāh pest
- 2 Dest-i ķahruñla olur zeyl ü ğirībān ser-be-hem
Her ne denlū olsa ammā ğāh bālā ğāh pest

5 Bakara Suresi, 170. ayet: “Onlara: «Gelin Allah’ın indirdiği buyruklara tâbi olun!» denildiğinde: «Hayır, biz babalarımızı ne durumda bulduysak ona uyarız» derler. Babaları bir şeye akıl erdirememiş ve doğruyu bulamamış olsalar da mı onlara uyacaklar?”

20 S 54b; B 71a; E 24b; Ü 43a

- 3 Kâr-ı nâ-hemvâr devr-i ‘âlemi işrâb ider
Bezmede oldukça minâ gâh bâlâ gâh pest
- 4 Geh enîn-i nerm ü geh feryâd-ı germ eyler müdâm
Kılmada âgâza cânâ gâh bâlâ gâh pest
- 5 Yârı hem-âgûş-ı vaşl itdükde ten gâltân olup
Kâm al Tervîk-i şeydâ gâh bâlâ gâh pest

ḤARFÜ’Ş-ŞE

21

mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün

- 1 Ğurûr-ı hüsnüñe meyl-i dil-i bî-kînedür bâ‘ iş
Bu deñlü ħod-perest olmaña ol âyînedür bâ‘ iş
- 2 Ğayâlündür medâr-ı şevk olan bu ħalb-i maḥzûna
Belî ma‘mûri-i vîrâneye gencînedür bâ‘ iş
- 3 N’ola ḥatṭ-ı nevâb u tâb-ı la‘lün ruḥına dâr etse
Şikest-i revnaḳ-ı ‘ayşe şeb-i âzînedür bâ‘ iş
- 4 Dem-i fırḳat medâr-ı şevk olan yâd-ı vişâlündür
Seher def -i ħumâra bâde-i dûşînedür bâ‘ iş
- 5 Sabâ dest urduğında kâkül-i dildâra neydiğüm
Perişân etmeye Tervîk-i şeydâyı nedür bâ‘ iş

3 Ü‘de 4.beyitle yer değıştirmiş.

4 müdâm: gönül Ü

21 S 55a; B 71a; E 25a; Ü 43b

22

meḥ' ūlū fā' ilātū meḥā' ilū fā' ilūn

- 1 Nev devletān-ı cāha olur ilticā ' abeṣ
Taṣvīr-i ḥvān-ı pūr-ni' ama iṣtīhā ' abeṣ
- 2 İster serāb ile ola sīrāb-ı ārzū
Va' d-i li'āme kim ki ide i' tinā ' abeṣ
- 3 Nā-ehli feyz-i terbiyet itmez eṣer-peẓīr
Çeṣm-i ḍarīre dā' iye-i tūtiyā ' abeṣ
- 4 Her pūç-mağz ile heves-i güft-gū olur
Kūhsārdan ṣenīde-miṣāl-i ṣadā ' abeṣ
- 5 Müstağni-i edilledür ehl-i mükāṣefāt
Meṣhūd olunca kūy emel-i reh-nümā ' abeṣ
- 6 Bī-ṣūbhe ṣān u ṣevket-i ḥüsnē naḳīṣadur
İtmezse ṣanma ol ṣeh-i hūbān vefā ' abeṣ
- 7 Lağẓīde-pāy-ı ṭa' n-ı ' adūdur zamānede
Kim ki ' asā-yı kilke ider ittikā ' abeṣ
- 8 Etme ğurūr-ı devlet-i pā-der-rikāb ile
Olma firīb-i ḥurde-i ẓıll-i hümā ' abeṣ
- 9 Tevfīḳ ' ömri yek-nefes-i vāpesīn olur
Hem-çün ḥabāb o kim ola ser-der-hevā ' abeṣ

23

mef' ūlū mefā' īlū mefā' īlū fe' ūlūn

- 1 Oldum ḥam-ı zūlf ü ḳad-i bālāsını bāḥiṣ
Çāk devr ü teselsülde ḳarār itdi mebāḥiṣ
- 2 Ḥālī mi ḳalur pīr-i muḡān olsa ḥarābāt
Bintü' l-ineb ü muḡ-beçedür çün ana vāriṣ
- 3 Aḡmāz u teḡāfūl gerek āsāyiṣe yoḥsa
Bī-ḡāyedür āmed-ṣod-ı ekdār-ı ḥavādiṣ
- 4 Ḥāl-i dili āsān idi taḳrīr o ṣāha
Ṣermī-i gelū-gīr eger olmasa ḥādiṣ
- 5 Nev-bāve-i mazmūna bu nev-bāḡ-ı nazmda
Tevfīḳ ḳalem iṣlemek oldı aña bā' iṣ

ḤARFÜ'L-CİM

24

mef' ālūn mef' ālūn mefā' īlūn mefā' īlūn

- 1 Nigāh-ı tizin eyler yār ḡāhī rāst ḡāhī kec
İder tiḡ-ı firengivār ḡāhī rāst ḡāhī kec
- 2 İden ḳaṣd-ı tevāfuk meṣreb-i meclis-niṣināne
Ṣūrāhīveṣ ider eṭvār ḡāhī rāst ḡāhī kec
- 3 Degül ebnā-yı dehrūn ber-nesaḳ kirdār u ḡüftārı
Gehī iḳrār u geh inkār ḡāhī rāst ḡāhī kec

23 S 55b; B 71b; Ü 44a; E 25b

24 S 55b; B 71b; E 26a; Ü 44a

- 4 Perîşân-ḥāl olur pervâne şem‘ üñ rûzgār itse
Nihāl-i şu‘ lesin her bār gāhī rāst gāhī kec
- 5 Şabā tuğrā-yı ḥüsni resm ider menşūr-ı rûyunda
Olunca tār-ı zülf-i yār gāhī rāst gāhī kec
- 6 Mey-i ma‘ nî-i renginimle mest olmuş gibi Tevfîk
İder pây-ı kalem reftār gāhī rāst gāhī kec

25

me‘ ulü fā‘ ilātü mefā‘ ilü fā‘ ilün

- 1 Sengile ihtilāt idebilsün mi hîç zücāc
Kesr-i vaḳār-ı merdüm ider ‘ arz-ı ihtiyāc
- 2 H‘ün-ı dilünle reng-pezir-i zer eyle kim
Bāzār-ı ğamda nuḳre-i eşküñ bula revāc
- 3 Tāze haberle geldüñ ise ey berid-i yār
Hüdhüd gibi sezā serüñe vaz‘ olunsa tāc
- 4 Gül-ḥand-i nāz olur ider isem çü bülbül āh
Buldum o şūḥu ğonca-i bāğile hem-mizāc
- 5 Pür-zaḥm iken derün-ı sem āzār u cevriile
Tevfîk ider mi hîç nemek tesliyet ‘ ilāc

26

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Feleğin eyleme evzā'ına rağbet görgec
Nîk ü bed hâşıl idüp mâye-i 'ibret görgec
- 2 Nazra-i sâniyedür sehm-i kazâ dildäre
Eyleyüp hüsnüne bir nazra-i diğkat görgec
- 3 Kahr-ı seyl-âb-ı havâdişden emîn olmazsañ
Eyleme cısr-i fenâ üzre iğâmet görgec
- 4 Çünkü yok nağş-ı vefâ âyine-i 'âlemde
Şekl-i dil-hûh ile gösterse de şûret görgec
- 5 Kendüden geçme imiş neş'esi çün kim Tevfîk
'Arz olunsa saña şahbâ-yı maḥabbet görgec

27

meḥ ulü fâ' ilātü mefâ' ilü fâ' ilün

- 1 Viridi nesîm-i hüsnile ḥatt-ı nigâr mevc
Hengâm-ı nev-bahâr virir sebzezâr mevc
- 2 Ta' zîm-i gerd-i râhuñ idüp i' tibâr mevc
Olmağda cebhesây-ı zemîn-i kenâr mevc
- 3 Pâ-der-gil oldu seyli-i redd-i kenâr ile
İtmiş ḥabâbdan tenini dâğdâr mevc
- 4 Taḳlîb-i rûzgârdan eymendür 'âcizân
Bir çub-ı huşki ğark idemez şad hezâr mevc

26 S56a; Ü 44b; E 25b(derkenar)

27 S 56a; B 71b; E 26a; Ü 44b

1 E -

3-4: Bu beyitler Ü' de 17-18.beyit.

- 5 İkbāl-i dehr tev'em-i idbār olur müdām
Peyveste cezr ü meddin ider âşikâr mevc
- 6 Serdür hevâ-yı kām olan eyler fer ü teni
Âhîr vücūd-ı pākin ider hāksār mevc
- 7 Zūr-ı mülāyemetle idüp terbiyet-pezir
Seng-i dürüşti rîkveş eyler ğubār mevc
- 8 Toḥm-ı ḥabāb u keffine neşv ü nemā virüp
İtmekde şûrezārımı penbezār mevc
- 9 Şiddetle nefḥ-ı şûr-ı kıyāmet idince bād
Kuhsârı deşt u deşti ider kûhsār mevc
- 10 Her laṭmasında ḥikmeti gör kim ḥabābınuñ
Ba'zen şikest u ba'zen ider cüşsedār mevc
- 11 Rûşen-dilānda zāhir olur cevher-i kemāl
Elbette āb-ı gevher ider âşikâr mevc
- 12 Peyveste-i kemāl olan olur fenā-pezir
Şāhil-resīde olsa olur tār u mār mevc
- 13 Farḡ-ı miyān-ı bâṭıl u ḥaḡdur hūner hemān
Yoḡsa virir sarāyda hem-çün bihār mevc
- 14 Ḥaşmına nerm-ı tıynet olur dest-bürd-i ḡahr
Seyli zen-i hevāya degil pāydār mevc
- 15 Nevmid-i dest-ġiri-i pest ü bülend olup
Āb u hevā miyānın ider ihtiyār mevc
- 16 Olmaz beyān telāṭum-ı ekdār-ı rûzgār
Mümkin mi ola ḡābil-i 'add u şumār mevc

- 17 Şekl-i ḥabāblarla kedū der-bağal idüp
Olmış sebük-şināver-i rūy-ı biḥār mevc
- 18 Saḥḥice cünbiş itse degil āšnā-yı ḳa‘r
Anun-çün itdi çin-i cebin āşikār mevc
- 19 Rūy-ı varaḳda nazmuñı Tevfīk dir gören
Olmış yem-i sefidde ‘anber-nişār mevc

ḤARFÜ’D-DĀL

28

fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilün

- 1 Feth olunmaz bu kühen ḳufl-i der-i genc-i ümīd
Tılsım-ı āh-ı seḥergāhdan olmazsa kilīd
- 2 Maḥv idüp guşsa-i dīrini ider ḳalbi firīb
Lafz-ı bī-ma‘nī-i ḥāşıl nide va‘d u va‘īd
- 3 Bezm-i dūşinede aḡyāra öpülmüş gibi yār
Naḳş-ı gül-būse-i düzdīdesi rūyunda bedīd
- 4 Şeh-levendāne olup esb-i süvār-ı naḥvet
Oynadur her müje vü ḡamzesi merdāne cirīd
- 5 Kıldı lebriz-i şeker-ḥand-ı naḡam Tevfīḳā
Tūti-i nāṭıḳamı āyine-i ṭab‘-ı şedīd
- 6 Açdı k’o şekker-i kilkim yine bir tāze zemīn
İşte meydān eylesün cevlan ol ṭab‘-ı şedīd

28 S 56b; B 72a; E 27a; Ü 50b

3 Naḳş: Zaḥm Ü

5 şedīd E, Ü: sedīd S, B

29

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Künc-i 'uzletde iderdi rāhat erbāb-ı hıred
Kendi hāline qosaydı ādemi ehl-i ḥased
- 2 İnqılāb itmezse kılmaz mirvaḥa feyz-i şafā
Oldı dest ü 'avni müstelzem elbet dest-i red
- 3 Delq-ı peşmīn lāyık-ı dervīş-i rüşen-dil olur
Pūşış-i maḥşūsıdur mir'āt-ı şāfın çün nemed
- 4 Hāldür şanma teh-i çāh-ı zenaḥdānda onuñ
Devr-i ḥüsni bilmeğe Hindūdur ol bekler raşad
- 5 Cilve-i idbār u iqbāl eyler irāş-ı keder
Baḥr-ı şāfī tīre eyler inqılāb-ı cezr ü med
- 6 Biri dāru'l-'adni ister biri şāhib-hāneyi
Muhtelifdür zāhid ü 'āşıkda onun çün şaded
- 7 Zīr-i dest olmağla şāyān degil Tevfīk līk
Dilde bu nev-naẓm-ı rengīndür gül rüy-ı seped

ḤARFÜ'R-RĀ

30

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 O şāh-ı ḥüsni ü ānda gāhi luṭf u geh sitem vardır
Elinde ğamze vü ebrū ile seyf u qalem vardır

29 S 57a; B 72b; E 27b; Ü 50a

30 S 57a; B 72b; E 28a; Ü 51a

- 2 Nişār-ı pây-ı teşrîf-i hayâl-i yâre şâyeste
Dür-i eşkümden özge merdüm-i çeşmümde nem vardır
- 3 Berîdür zaḥm-ı tîr-i gamzeden çeşmânı dildâruñ
Meger kim şaydgâhında dü âhû-yı harem vardır
- 4 Ḥayâlin her büt-i kâfir-nihâduñ naḡş idüp yer yer
Derûn-ı şîne-i ‘ âşıkda bir beytû‘ ş-şanem vardır
- 5 İdüp müjgânla ḥas-pûş-ı ihfâ ḡulzüm-i eşki
O murğ-ı ḥüsni sayd içün teh-i dâminde yem vardır
- 6 Olur yeksân tecellî herkese esbâb-ı ‘ işretden
Sifâl-ı köhnede keyfiyyet-i şâd cām-ı Cem vardır
- 7 Baña teklîf-i eş‘âr itme ‘afv it şimdi Tevfîḡâ
Mizâcımda şikest ü levḥ-i dilde gerd-i ḡam vardır

31

mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün

- 1 Geçince tâb-ı mey bûs-ı dehân-ı sîm-ber yokdur
Güzâr itdükte germâ naḡlden ümmîd-i ber yokdur
- 2 Vücûd-ı cevher-i la‘l-i leb-i dildârdan şorma
Saña ol nükte-i ser-besteden ey dil ḡaber yokdur
- 3 Nigehden şaklama dendânuñı bir nîm-ḡand it kim
Odur şâhvâre böyle bir târ-ı güher yokdur
- 4 Bu şeb meh-tâbdan burḡa‘-güşâ olduḡda gördüm yâr
Ki nûr-ı mehde çün şem‘-i seḡer hîç tâb u fer yokdur

5 ter-dâmen: teh-i dâmen Ü

31 B 79a; Ü 51a; E 27a(derkenar)

4 seher-res: seher hîç

- 5 Alışduk kûçe-i hulyâda ahz-i kâle-i vaşla
Ümîd-i sūd ile endîşe-i bîm-i zarar yokdur
- 6 Esîr-i kayd-ı zülf-i yârdur ser-cümle-i ‘ âlem
Dü şâh-ı miḥnet-i devrândan âzâde ser yokdur
- 7 Zemîn-i nâfi‘ -i hoş-lehcede pâ-der-gil-i ‘ acz ol
Ki Tevfîk esb-i ṭab‘ a ḡayri ber-cây-ı güzêr yokdur

32

meʿ ulü mefâ‘ ilü mefâ‘ ilü fe‘ ülün

- 1 Fikr-i lebûñi sînede mestûr şanurlar
Vîrâne de olsam yine ma‘ mûr şanurlar
- 2 Hûn-ı dili nûş eyleyüp olmaḡda siyeh-mest
Çeşmānuñi ‘ uşşâḡ ise maḡmûr şanurlar
- 3 Teb-ḡâl-i lebün olmasa gül-rîz-i tebessüm
Dürc-i dehenüñ la‘ l ile memhûr şanurlar
- 4 Zaḡmum kime açsam o da bir zaḡm urur elbet
Her zaḡm-ı ter-i sînemi nâsûr şanurlar
- 5 Göñlümle der-i yâre varup münkesir olsam
Kesr-i dili ol bâbda mecbûr şanurlar
- 6 Nazmuñda görüp ma‘ ni-i rengînüñi Tevfîḡ
Yârân şeb-i Ḳadr içre nihân nûr şanurlar

33

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Rişte-i âmāle kılmaz nāhun-ı efkār-ı kār
K'anda pīç-ā-pīç-i sad-bār ' uķde-i düşvār var
- 2 Bu dem-i bārid bu zühdi zemherīrāsā ki var
Sende şeyhim elbet olur vaz' -ı istiḥkār kār
- 3 Oldı seyr āheng-i bāng-i hey hey-i şevķle dil
Bezmdede hem nāliş-i zir ü bem-i evtār tār
- 4 Kākülün ḥāmūşı ağıyāra bir efsün idüp
Oldı şan tiryākdan dem-beste-i bīmār mār
- 5 Sen de Tevfīķā bağal-gır-i nikāt-ı nazm olup
Süllem-i i' cāza çık Resmī-i hoş-eṭvār vār

34

meḥ' ūlū fā' ilātū mefā' ilū fā' ilün

- 1 Ğamzen ne dem ki ḥışm ile şemşir gösterür
Şahş-ı kazā serinde aña yir gösterür
- 2 İ' cāz-ı ḥüsni gör ki ḥuy-efşān-ı nāz olup
Şerm-i ruḥunda şan' at-ı taķtīr gösterür
- 3 Servi ḥırām-ı nāzına taķlīd ider şanup
Cūlar çemende beste-i zencir gösterür

33 S 57b; B 73a; E 28b; Ü 51b

1 kılam: kılmaz Ü

34 S 58a; B 79a; E 28b; Ü 52a

- 4 Çeşmine ‘arz idüp dil-i ‘uşşâkı gūyiyā
Şeh-bâz-ı şayd-efkene naḥcîr gösterür
- 5 Tâtâr-ı ğamze kaşı kemânın idince saḥt
Mâh-ı nevi felek aña zehgîr gösterür
- 6 Cādū-yı çeşmi tıfl-ı dile meşķ-ı sihr idüp
Müjgānlarıyla çübek-i taḥzîr gösterür
- 7 Sākî idince da‘vet-i bezm ol perîveşi
Anā habâb şîşe-i teşhîr gösterür
- 8 Bu şi‘r-i ḥāmı Keşfiye Tevfîķ ‘arz idüp
Behzād-ı ‘aşra kâğıd-ı taşvîr gösterür

35

meʿ ūlū fāʿ ilātū mefāʿ ilū fāʿ ilün

- 1 Her kim añun çü lâle fūrūzân çerâğı var
Elbet fitîl-i şem‘ gibi dilde dâğı var
- 2 Bîñî-nümâ-yı naḥvet olup şayd-gîr kām
Kullâb-ı mâhiyân gibi ḥaylî dimâğı var
- 3 ‘Avdetde bîm-i şaḥne-i eyyâmdan şaḥın
Mey-ḥāneye varınca ayak baş bayâğı vār
- 4 Tûl-ı şeb-i firâķdan etme şikāyeti
Va‘d-i vişâl nāmına andan uzağı var
- 5 Üstād-ı şun‘ muşḥaf-ı ḥaṭdan sebaķ virüp
Ḥâl-i lebiñle tıfl-ı nigāhuñ durağı var

7 -S

35 S 58a; B 73a; E 28b (derkenar); Ü 52a

- 6 Pā-bend-i bāğ-ı maḥbere-i nazım olup qalem
Çıkılmazsa taşra n'ola ayağında bāğı var
- 7 Ālūde-zeṣyl ü pāk-dile ḥüsn-i zan idüp
Tevfīküh ehl-i çirk ü riyādan ferāğı var

36

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Pertev-i ikbāle çün vābestedür maṭlūblar
İddi' ā-yı kābiliyyet itmesün menkūblar
- 2 İtme ey meşşāta kilik-i şun' -ı Hakkā i' tirāz
Dilsitāndur ḥüsn-i māder-zād ile maḥbūblar
- 3 Buldığıçün ser-nüvişti ḥayr ile ḥüsn-i ḥitām
Eydi-i aḥbābda ' izzetlūdür mektūblar
- 4 Zillet-i erbābın ider feyz-i mühim-sāzı ' aziz
Vaqt-i ḥācet şadri cevlangāh ider çārūblar
- 5 Kākül ü zülfin perişān eyleyüp bād-ı seḥer
Ol kıyāmet-ḳad ḳopardı fitne vü āşūblar
- 6 İ' tirāf-ı ' acz iken Tevfīk faḥr-ı ' āliyān
Bir sebep bulur da ' aczin ketm ider maḡlūblar

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Genc-i dilde fikr-i zülf ü kākül-i cānān yatur
Şanki ejderdür der-i gencīnede pinhān yatur
- 2 Lenger-endāz-ı tevekkül olıcak keştī-i dil
Mevc-i tūfān-ı ğama tāb-āver olur yan yatur
- 3 Pīrehen gül-berg-i cism-i nermīn āzār itmesün
Yāri ey dil cāme-h̃āb-ı vuşlata ' uryān yatur
- 4 Çeşmüm içre pertev-i dest-i mühennāsın gören
Dir teh-i yemde mişāl-i pençe-i mercān yatur
- 5 Dā'imā Tevfīk o şāh-ı şīr-ı tavrı fikr ider
Bu meşeldür herkesün kalbinde bir arslan yatur

38

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Meh-i nevle ol ebrū-yı bütānuñ farkı var yokdur
Zemīn ile dinürse āsumānuñ farkı var yokdur
- 2 Bilür çeşm-i dilin bīdār idenler h̃āb-ı ğafletden
Ki rü'yā ile iqbāl-i zamānuñ farkı var yokdur
- 3 İden keşf-i ğıttā-yı ğafleti ' ayn-ı başiretten
Bilür kim būd u nā-būd-ı cihānuñ farkı var yokdur

37 S 58b; B 73b; E 29a; Ü 52b

4 Çeşmüm içre pertev-i dest: Dīdem içre ' aks-i engüşt Ü

38 S 58b; B 73b; E 29a(derkenar); Ü 53a

- 4 Birisi fāriḡü' l-bāl ü biri āmāde-i tekdīr
Dimem bī-gāne ile āşinānuñ farkı var yokdur
- 5 Zebān-ı hālkda cārī olan lafz-ı keremden hiç
Şaķın zann etme va' d-i dil-berānuñ farkı var yokdur
- 6 Hezārān diķķat itdüm fikr-i bārīkimde Tefīķā
Ĥayāl-i şā' ir u mūy-ı miyānuñ farkı var yokdur

39

meḡ ūlū fā' ilātū mefā' ilū fā' ilün

- 1 Gerçi nisāb-ı neş' e-i ĥaṭ gerd-i cāmdır
Peyveste-i ĥaṭ-ı lebün olsa tamāmdır
- 2 Çeşmiyle var mükālememizde nażar velīk
Hiç şorma cevher-i lebi mālā-kelāmdır
- 3 Ža' f-ı dimāḡ o deñlü ki verd-i muşavvere
Ķılsam nigāh mūrīş-i renc-i zükāmdır
- 4 Bīrūn-şodān-ı dā' ire-i ' aķl olanlara
Zāhid ķo ṭa' n-ı nūş-ı şarābı ĥarāmdur
- 5 Tefīķ cāy-ı fikr-i diger yok ĥarīm-i dil
Ĥulyā-yı vaşl-ı yār ile pek izdiķāmdır

4 fāriḡü' l-bāl ü biri: fāriḡü' l-bāl biri S
39 S 59a; B 74a; E 29a; Ü 53a

40

meḥ' ūlū fā' ilātū meḥā' ilū fā' ilūn

- 1 Mīnāveş ol ki ehl-i dile neş'e-sāz olur
Bezm-i cihānda mu' teber ü ser-firāz olur
- 2 Zülfünde pīç ü tīb-ı dili def' a sa' y ider
Var mı şabā gibi bize ḥāṭır-nüvāz olur
- 3 Sevdā-yı zülfi māye-i ṭul-ı emel yeter
Bīmār-ı ' aşkınuñ şeb-i hicri dırāz olur
- 4 Çeşmüñ ki der-pey eyleye çengāl-ı ğamzeyi
Murğ-ı dili şikāra ' aceb şāh-bāz olur
- 5 Pervāne gibi bezmine aḥbābı cem' olur
Çün şem' ol ki mā' il-i sūz u güdāz olur
- 6 Kesb-i fütūra bā' iş olur kesr-i iştihā
Lezzet-çeş-i vişāl olanuñ hırşı az olur
- 7 Tevfīk ' aşk-bāzi-i ḥūbaña pey-rev ol
Zīrā ki Hızr-ı rāh-ı ḥakīkat mecāz olur

41

meḥā' ilūn fe' ilātūn meḥā' ilūn fe' ilūn

- 1 İdince şu' bede sāḳī şarāb ile oynar
Be-cāy-ı mühre-i hoḳḳa ḥabāb ile oynar

40 S 59a; B 74a; E 29b (derkenar); Ü 53b

5 aḥbāb: aḥbābı Ü

41 S 59a; B 74a; E 29b (derkenar); Ü 54a

- 2 İdüp ḥalīde ser-i ḡamzesine laḥt-ı dili
O tıfl bezmde sīḥ-i kebāb ile oynar
- 3 Ḥurūṣ-ı eşk idüp kūy-ı çerḥi ser-gerdān
Miṣāl-i mūhre-i fevvāre āb ile oynar
- 4 Görince laḥt-i ciger derd-i āhı bālāter
Peleng gibi atılır sehāb ile oynar
- 5 Verā-yı āl-i şafakda bu mihr-i raḡs-āver
Fezā-yı sūy-ı felekde nikāb ile oynar
- 6 ‘Acep ki maṣṭaba-i sūr-ı çarḥda Mirriḥ
Elinde tiḡ ile Zühre rebāb ile oynar
- 7 Dili çü kıatre-i sīmāb-i lerzenāk eyler
O raḡs-āveri görsem şitāb ile oynar
- 8 ‘Anāşırında idüp aşlına rücū‘ insān
Mi‘ād u mebdē‘ine bak tūrāb ile oynar
- 9 Bu nev-zemīnde ṭab‘-ı sebūk-‘ inān Tevfīk
Kūmeyt-i ḥāme-i çūpīn rikāb ile oynar

42

meʿ ūlū fāʿ ilātū mefāʿ ilū fāʿ ilūn

- 1 Şanma nızām-ı ‘ālemi bezl-i kerem tutar
Va‘d ü va‘īd-i hākīm-i seyf ü qālem tutar
- 2 ‘Arş-ı ‘aẓīm-i ḡalbini ḡafletle terk idüp
Zāhir-peresti gör reh-i deyr ü Ḥarem tutar

3 ḥırşı: çarḥı Ü

5 sūy-ı felekde: sūr-ı felekde Ü, E

42 S 59b; B 74b; E 30a(derkenar); Ü 53b

- 3 Takvīm-i sāl-ı ‘aşkda ‘īd-i vişāl yok
‘Uşşāk şavm-ı dā’im-i hier ü elem tutar
- 4 Ümmīd-i zaḥm-ı neşter-i ğamzeyle ‘āşıkı
Yāri görünce sekte-i ḥayretle dem tutar
- 5 Hep i‘tibār-ı buse-i la‘ lūñ idüp müdām
Rindān el üzre cām-ı Cemi muḥterem tutar
- 6 Ol şeh-süvār-ı eşheb-i nāz olmak istese
Ḥusrev ‘inān rikābını Dārā vü Cem tutar
- 7 Tevfīk germ ü serd ü teb-i hicri baña şor
Zīrā ki ḥayli dem beni ḥumma-yı ğam tutar

43

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

- 1 Nigāhından derūna kār vān-ı mekr u āl işler
Degül ḥābīde rāh-ı kūçe-i ğunc u delāl işler
- 2 Ümīd-i ḥarf ü ‘add itme leb-i nā-būd-ı dilberden
Neden ḥātır-ğüzārıñ oldı ey dil bu muḥāl işler
- 3 Şinā-kār-ı yem-i eşk olmak ister ğālibā merdüm
Ki müjgānlar be-hem peyveste olmuş dest-māl işler
- 4 Nigāh-ı merḥamet ümmīdin itdükçe o çeşmānuñ
Hemişe tiĝ-i ḥışmı cāna ber-vech-i kemāl işler
- 5 Bu bī-hem-tā zemīn-i tāze tarḥ-ı ṭab‘-ı ḥilmidür
Sezādur ḥāme-i Tevfīk itse aña nālišler

43 S 60a; B 75a; E29b, E 30b (iki defa yazılmış); Ü 55b

3 eşk: ‘aşk Ü; dest-māl işler: peştemāl işler

4 o: dü Ü

5 itse: iderse Ü

44

meḥ' ūlū fā' ilātū meḥā' ilū fā' ilūn

- 1 Tīh-i 'adem bu dār-ı fenānuñ fenāsıdur
Būd u nebūd-ı devr-i cihān muḳtezāsıdur
- 2 Yok bīm-i mevc-i ğam yem-i 'ālemde ba' d-ez-īn
Toldur şu zevraḳ-ı meyi sāḳī hevāsıdır
- 3 Zūlf-i mu' anberūñle dü çeşmūñ gören didi
Āhūdur ol ki sūnbül-i cennet ğidāsıdur
- 4 Geçmez hevā-yı çāh-ı zeḳāndan fütādelər
Güyā ki şāh-bāz-ı nigāhuñ yuvasıdur
- 5 Esbāb-ı 'ayş ü bezm ü ıarab nā-bedīd olur
Der-dest olan bu meclisūñ ancak şafāsıdur
- 6 Laġzīde itmesün deyü bu şıklet-i vücūd
Şeyḥ-i şaḳīl-i ḥılḳata mesned 'aşāsıdur
- 7 Tevfīḳ saḳf-ı çarḥda encüm degildür ol
Kānūn-ı āhımuñ şerer-i 'arş-i sāsıdur
- 8 Lāmi' Efendi Ḥazreti kim ḥulḳ-ı zerre-vār
Pertev gedā-yı neyyir-i fazl u edāsıdur
- 9 Peyrevlük eyledüm aña bu nev-zemīnde
Kim tāze ıarḥ-ı ṭab' -ı ma' ārif-şināsıdur

45

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Müdām ol la' l-i nābuñ neş'e -baḥşā-yı derūnumdur
Ḥayāl-i ḥāl-i ruḥsāruñ süveydā-yı derūnumdur
- 2 Perī-zād-ı ḥayāli cilvegerdür levḥa-i dilde
Ṭılsım-ı āh ile maḥbūs-ı minā-yı derūnumdur
- 3 Feza-yı rüy-ı sâf-ı dil-rübâda ğabğab-ı sîmîn
Cihân-ı 'aşk içinde cây-ı 'anḳā-yı derūnumdur
- 4 Reh-i âmed-şod-ı şüh-ı hayāle dūr-feşân oldı
Görince dīde pây-endāzı kâlâ-yı derūnumdur
- 5 Riyâz-ı nazmı şādâb-ı füyûz itmektedir Tevfîḳ
Zebân-ı lü' lü-yi ḥāmem ki mecrâ-yı derūnumdur

46

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

- 1 Zühşuf-ı çarḥ-ı denî-pervere 'ğurret mi dinür
Saḳf-ı maḥbesde zer ü zîvere zînet mi dinür
- 2 Çerb u nerm ola deyü himmeti ḳaşşâblaruñ
Bere-i bî-günehe 'arz-ı maḥabbet mi dinür
- 3 Nereden oldığını itmeye iḥsâs aşlâ
Sâ'y ile mûcib-i şerm olsa seḫâvet mi dinür

45 S 60a; B 75b; E 30a; Ü 54b

1 ruḥsârı: ruḥsāruñ Ü

46 S 60b; B 75b; E 31a (derkenar); Ü 56b

- 4 Sa'y idüp fazla-i kûtna zafer bulmayıcak
Mi' denüñ vech-i ma' aşına kanâ' at mi dinür
- 5 Gör tedârik sefer-i âhirete Tevfîkâ
Bu fenâ menziline dâr-ı ikâmet mi dinür

47

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

- 1 Cünûn-ı ' aşkı zülf-i yâre der-zencîr olandan şor
Zuhûr-ı feyz-i Hakkı tâ-be-key şeb-gîr olandan şor
- 2 Ne güne aldadur biñ şîvelerle şâhid-i takdîr
Tevekkûlden geçüp dil-beste-i tedbîr olandan şor
- 3 Ne bilsün şöhret âfetdür demek ma' nâsını herkes
Añı ' ankâ gibi güm-kerde-i teşhîr olandan şor
- 4 O şâhuñ ' izzet-i kurbın nazardan dūr olan bilmez
' Uluvv-i rütbe-i fitrâkini naḥcîr olandan şor
- 5 Bilinmez kıymeti der-dest iken her ni' metüñ Tevfîk
Belâ-yı firḳat-i faşl-ı şebâbı pîr olandan şor

48

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Dil-berâ ib' âd-ı vaşluñ ıztırâbumdan mıdur
İltifât-ı kalb-i a' dâ ictinâbumdan mıdur
- 2 Cismüm olmak çüpveş za' f-ı firâkıyla hayâl
Keh-rübâ-yı ' aşka âyâ incizâbumdan mıdur

47 S 60b; B 75b; E 30b(derkenar); Ü 55a

48 S 61a; B 75b; E 30b; Ü 55a

2 Cismüm: çeşmüm S

- 3 Böyle nā-meṣhūd olmaḵ zerre-i kām-ı derūn
 Hīḡ degildür za‘ f-ı nūr-ı āfitābumdan mıdur
- 4 Böyle kettān-ı vücūd-ı zārıma fersūdelik
 Pençe-i pūr-zūr-ı nūr-ı mäh-tābumdan mıdur
- 5 Böyle mu‘ ciz-āferīnlik ṭab‘ ı Tevfīkā saña
 Şevḡ-ı maḥdūm-ı cihān ‘ālī-cenābumdan mıdur

49 *

mefā‘ īlūn mefā‘ īlūn mefā‘ īlūn mefā‘ īlūn

- 1 Sirişkin deşt-i gamda dil-ḡurūşān cūy-ı hūn ister
 Kenārından ser-i jūlide çün bīd-i nigūn ister
- 2 Gelū-gīr-i şikāyet olmasa her pīçiş-i tāri
 Ser-i gīsūsınuñ sāmānı bir āh-ı derūn ister
- 3 O za‘ f-ālūde Ferhādum ki cūy-ı şīr-i kāmum çün
 Ḥabāb-ı bādeāsā ḡord u zemīn-i Bī-sütūn ister
- 4 Müselsel ḡalkā-i gīsūsına dil-bestegī Tevfīḡ
 Dil-i sevdā-keşānı ser-be-şahrā-yı cünūn ister
- 5 Civān-ı ṭab‘ ıma pey-revlik itmek sehl idi ammā
 Vahīdā gibi yek-tā tāz-ı muẓmār-ı fūnūn ister

49 S 61a; B 76a; (E 29b, E 30b); Ü 55b

* Bu gazel müellif nüshasında (E nüshası), birisi farklı müstensih tarafından olmak üzere iki defa yazılmıştır.

50

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

- 1 Olunca bādeye ruḥsār-ı yār ' aks-āver
Elinde bir gül-i ra' nāya döndi sāğar-ı zer
- 2 Şemīm-ı nāfeye dā'ır şabāda var bir eşer
' Aceb o āhu-yı nāzende kākülün mi ıtarar
- 3 N'ola düşer ise şahrāya ser-keşide olup
Hevā-yı ḥālūñ ile dāğ-ber-dil āhūlar
- 4 Ḥadeng-i ğamzesi ol deñlü cāna işler kim
Eşer-nümā ola tır-i kazā meger o kadar
- 5 Çekince dinse sezā ḥançer-i miyān-bendin
Bu belde āb-ı ḥayāta memerr imiş bu kemer
- 6 İdüp saḥāyif-i gülden rübūde şebnem-i ter
Kitāb-ı eşkim ider mihr şu gibi ezber
- 7 Gelüp ḥayālime Tevfīk ḥāl-i gerden-i yār
Münevver eyledi çeşmim bu gice necm-i seher

51

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Haṭ gelince ğamze-i ḥ'ūn-hār kendin gösterür
Fitne olsa rû-nümā eşrār kendin gösterür

50 S 61a; B 76a; E 31a(derkenar); Ü 56a

2 var bir: vardır Ü

51 S 61b; B 76a; E 31a; Ü 56a

- 2 Dürdân olsam nıgeh-düz-ı sevâd-ı kûy-i yâr
Çün teşâvîr-i Fireng ağıyâr kendin gösterür
- 3 Rû-siyâhîdür ser-encâm-ı dürûğ-ı bî-fürûğ
Gerçi her dem şubh-ı kâzib-vâr kendin gösterür
- 4 Dür-bîn-i câme bir dil kim ola çeşm-âşinâ
Aña iklîm-i şafâ her bâr kendin gösterür
- 5 Dâd-cüyân-ı dem-i pes-mânde-i ‘aciz olana
Nâgehân Hızır-ı meded-kirdâr kendin gösterür
- 6 Genc-i dilden sen ‘azîmet-hân-ı da‘vet ol hemân
Saña Tevfîk ol perî-ruhsâr kendin gösterür

52

mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün

- 1 Revâk-ı sidre tâk-ı kaşr-ı istiğnâ kanâ‘atdûr
Esâs-ı şâh-beyt-i himmet-i bâlâ kanâ‘atdûr
- 2 Olur âyîne çün feyz-i nemed-püşile rûşen-dil
Mücellâ-sâz-ı mir‘ât-ı dil-i dânâ kanâ‘atdûr
- 3 Olur kâmil o kim hursend-i rûzî-i muḳadderdûr
Hilâl-i nâkış-ı bedr eyleyen zîrâ kanâ‘atdûr
- 4 Tama‘-ber-tîre seyl-âb-ı gil-âlûd-ı kederdûr lîk
Leb-â-leb gevher-i âmâl ile deryâ kanâ‘atdûr
- 5 Hâcâlet lâzım-ı ğayr-ı müfârıkdur tehâlûkden
Nuḫustîn şart-ı hıfz-ı âb-ı rû ammâ kanâ‘atdûr

52 S 61b; B 76b; E 31a; Ü 56b

5 âb-ı rû: ebrû S

- 6 Bulur şad genc-i bād-āver-i hulyādan ser ü sāmān
O kim fermān-revā-yı hıttā-i ednā ḡanā‘ atdür
- 7 Şereh naḡş-ı cebīn-i kef-güşāyān-ı tefeḡḡurdur
Me‘āl-i ‘ilm-i keff-i eydī-i ‘ulyā ḡanā‘ atdür
- 8 Olup ābile ḡāni‘ şūr-ı deryā eylemez tekdīr
Şafā-yı gevhere bā‘ iş degil illā ḡanā‘ atdür
- 9 Olur ifrāt u tefrīt-i hevādan küşte elbet şem‘
Çerāḡ-ı cism ü cānı eyleyen iḡyā ḡanā‘ atdür
- 10 İder efzūn sevād-nāme-i a‘ māli çün āmāl
Sebukter-sāz-ı aḡmāl-i reh-i ‘ukbā ḡanā‘ atdür
- 11 Olur şey’-i ḡalīl ile ḡanā‘ at mümkin ammā kim
Dinūr mi hīç ile sedd-i ramaḡ āyā ḡanā‘ atdür
- 12 Ne seng-i ṭa‘na-i a‘ da ne bīm-i raḡne-i ḡussād
Ḥişār-ı ‘āfiyet var ise Tevfīḡā ḡanā‘ atdür

53

meḡ ūlū fā‘ ilātū mefā‘ ilū fā‘ ilūn

- 1 Köhne ‘arūs-ı dehr ne fertūt-ı bīvedür
Güyā civān-ı ṭab‘a sitem āña şīvedür
- 2 Giryān olup ḡayāl-i rem-i dīdesiyle dil
Her ḡaṭre-i çekīdesi mānend-i jīvedür
- 3 Bend it ṭılısm-ı zūlfüñi bāzū-yı ‘aşḡuma
Zīrā ‘azīmetüm benim a‘ dā-yı dīvedür

9 hümādan: hevādan S

53 S 62a; B 76b; E 31b; Ü 57b

- 3 a' dā-yı dīvedür: a' dāyı dīvedür S
- 4 Ebrūsı kūs-ı Rüstemi işkeste eyleyüp
Şimdi sinān-ı ğamzesinüñ kaşdı Giv'edür
- 5 Tevfîk bu güzergeh-i ' âlemde ' aczi gör
Kim vâdi-i Refâh'a ' aceb bir kirivedür

54

mef' ulü fâ' ilätü mefâ' ilü fâ' ilün

- 1 Ol nev-reside tıfl-mişâl bebeklenür
Güyâ o nūr-ı dide-i ter merdümeklenür
- 2 Ef' i-mişâl halka-i zülfüñ çöreklenür
İlkā-yı semm-i kâtil ider engereklenür
- 3 Zülfüñ ki pās-bānıdır ol la' l-i leblerüñ
Bir gencdür ki mār-ı siyâh ile beklenür
- 4 Bir gün olur o kâfile-sālār-ı nahvetüñ
Gül-büselerle kâle-i hüsni çiçeklenür
- 5 Olsa tanin-i kâse-i hüsniyle pür cihân
Müy-ı siyâh-ı ile âhir direklenür
- 6 Olsa hedef-reside-i cānum a' ceb degil
Tir-i nigāhı bāl-i müjeyle yeleklenür
- 7 Tevfîk üft u hîz iderek tıfl-ı dil müdām
Şahın-ı suhunde pây-ı kalemle emeklenür

54 S 62a; B 76b; E 31b (derkenar); Ü 57b

2 Ü -

3 S -

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Sünbülü zülfün ile şanma şehā hem-būdur
Bāğ-ı hüsnünde haṭuñ bir giyeh-i ḥod-rūdur
- 2 Ruḥ-ı ālūñde ḥamīde ser-i zülfün cānā
Ser-i āteşgede de secde ider Hindūdur
- 3 Kaçma dil-beste-i zencīr-i ser-i zülfünden
Zarar etmez saña dīvānelerün baḡludur
- 4 Mebḥaṣ-ı zülf-i dırāzuñla miyānuñ cānā
Farḳı var ise de diḳḳatde ser-i yek-mūdur
- 5 Ğamze-endāz-ı cefā olsa dü çeşm-i şūḥuñ
Āteş-efşān-ı dem-i fitne iki cādūdur
- 6 Eşer-i buse degil la' l-i lebūñde cānā
Naḥl-i ḥüsn üzre şukufte gül-i şeftālūdur
- 7 Katı ser-keşdür o nev-naḥl-i cefā 'uşşāka
Bād-ı āhımla eğilmez der isem toḡrudur
- 8 İtme bī-perde-i zülf-i siyeh 'arz-ı endām
Revzen-i āyīne cev-lāñgehüñe karşıdur
- 9 Çeşm-i gūyāsınuñ efsānesin etsem taḥrīr
Diyeler ḥāme-i Tevfīk 'aceb pür-gūdur

56

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Muşavver 'ārız-ı dildārı ber-vech-i ḥasen göster
Ser-i zülfinde ammā bend-i dilden bir şiken göster
- 2 Cemāl-i bā-kemālīñ ten-bürehne 'arz idüp cānā
Aña tār-ı nigāhumdan teni de pīrehen göster
- 3 Tarīķ-ı Kays u Ferhād oldı meşhūr istemem ey dil
Baña sen bir reh-i nā-refte-i şūriş-fiken göster
- 4 Nifāķ-endīşe vü bed-ḥāh gördüm cümle iḥvānı
Baña yā Rab bir de ḥayr-ḥāh u mü'temen göster
- 5 Dil-i yāre eşer-baḥş eyleyüp ser tīşe-i āhuñ
Dilā bu Bīsütün-ı ğamda kār-ı küh-ken göster
- 6 Güzel diķķatle naķş itdüñ miyān u zülfiñ ey Mānī
İdüp icād-ı ma' düm iddi' āsın bir dehen göster
- 7 İdersin vaķf-ı çīn-i cebhe-i a' rāz-ı Tevfīki
Ne var rüy-ı dilüñ bir kerre ey āyīne-ten göster

57

me' ulü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

- 1 Ümmīd-i vaşl-ı yāra ne dersin sözüñ nedür
Firķatle āh u zāra ne dersin sözüñ nedür
- 2 Bir ben miyim hevā-yı maḥabbetle nāle-sāz
Gülşende şad hezāra ne dersin sözüñ nedür

56 S 62b; B 77a; E 32a (derkenar); Ü 58a

57 S 63a; B 77a; E 32a; Ü 58a

- 3 Mînâda oldı kulkuli nuṭṭ-âver-i neṣât
Şahbâ-yı hoş-güvâra ne dersin sözüñ nedür
- 4 Her bir fîtili şekveye olmış zebân-dırâz
Zahm-ı ten-i nizâra ne dersin sözüñ nedür
- 5 Çeşm ü miyâna gerçi olur kıl u kâl lîk
İşbât-ı la' l-i yâre ne dersin sözüñ nedür
- 6 Sedd-i der-i ümîdi ider hem-şarîr-i kilk
Bu vaz' -ı rûzgâra ne dersin sözüñ nedür
- 7 Hem-çün kibâr-ı bî-hüde redd-i kelâm ider
Küh-ı girân-vaḳâra ne dersin sözüñ nedür
- 8 Tevfîk iderse da' vi-yi dâniş ' aceb mi kim
Bu nazm-ı âbdâra ne dersin sözüñ nedür

58

meḥ' ulü fâ' ilâtü mefâ' ilü fâ' ilün

- 1 Beñzer ki dilde âteş-i ' aşk iltihâbı var
Zîrâ ki mûy-ı cismimizüñ pîç ü tâbı var
- 2 H'ün-âb-ı çeşm u laht-ı cigerden o ser-keşüñ
Mey-hâne-i derûnda şarâb u kebâbı var
- 3 Ğarrâlanırdı pertev-i mihre o mâh-rû
Ammâ sevâd-ı zülf-i siyehden hicâbı var
- 4 Ser-menzil-i hayâtta ümmîd-i zevk ider
'Ömr-i ' azîzüñ anuñ içündür şitâbı var

- 5 Tard itse ‘āşıkı seg-i kūyı ‘aceb mi kim
Bāb-ı bülend-i dilbere çün intisābı var
- 6 Hūygerde kıldı germi-i mey ruḥların yine
Gül-gonce-i ümīdimizüñ āb u tābı var
- 7 İrmezse ger rikābına yāruñ yed-i niyāz
Zānū-zemī-i ḥasrete de irtikābı var
- 8 Bu rūzgār gāhi ider ṭayy u geh güşād
Evrāk-ı ‘ayşımuñ ne ‘aceb inḳılābı var
- 8 Tevfīk baḳ zebān-ı ser-i tīg-ı ğamzeye
Ser-rişte-i ümīd ki ḳaṭ‘ī cevābı var

59

mefā‘ ilün fe‘ ilātün mefā‘ ilün fe‘ ilün

- 1 Kitāb-ı ḥüsni o ğonca-dehān oḳur oḳudur
Hezār ‘āşıḳa şan Gülsitān oḳur oḳudur
- 2 Marīz-i ğuşşaya idüp ‘ilāc-ı rūḥānī
Ḳadeḥ du‘āsını ol mihribān oḳur oḳudur
- 3 Kemāl-i ḥīlede şeyṭānı eyleyüp tezkīr
Hezār la‘neti bu vā‘izān oḳur oḳudur
- 4 Bizi de sor bu cihānda velīme-i vaşla
Zamān olur o ‘arūs-ı cihān oḳur oḳudur
- 5 İdüp muḥāfaẓa ‘aynül-kemāl-i a‘dādan
O ṭıflı ḥāce-i mekteb nihān oḳur oḳudur

59 S 63b; B 77b; E 32b; Ü 59a

3 Ü nüshasında 4. Beyit olarak yazılmış.

4 4. ve 5. beyitler B ve S nüshalarında yer değiştirmiş.

- 6 Bu nev-zemîn-i ğazel-pâki nazm idüp Tevfîk
Berây-ı şevk-i suhan-perverân okur okudur

60

mef' ulü fâ' ilätü mefâ' ilü fâ' ilün

- 1 Gör sırr-ı ' aşkı hier ile olmuş hezâr zâr
Gülşende vaşl-ı gülle ider iftiḥâr ḥâr
- 2 Sûz-ı dil oldu cevher-i ṭab' uñ mülâzımı
Anınçün oldu ekşer-i cüz' i çenâr nâr
- 3 Ümmiddür kişiyi esîr-i niyâz iden
Âzâdegâna olmada vaz' -ı kibâr bâr
- 4 İtmez nigâh atlas-ı gerdün olursa da
Mürde virürken elbise-i müste' âr ' âr
- 5 Dâna ider mi çarḥ-ı denîle müḥâleşat
İster ' adûdan almağa ğayret dişâr şâr
- 6 Ḥaṭṭ-ı nev etse şevket-i zülfün n'ola şikest
Bulur olunca mûra muḳârin damâr mâr
- 7 Kimüñ dem-i niyâzı eşer-baḥş olur deyü
Ḳalb-i dürüştin eyledi seng-i ' ayâr yâr
- 8 Da' vâ-yı ḥaḳla ' âlem-i kibri şikest olup
Manşûra oldu ḥikmeti gör pâydâr dâr

60 S 63b; B 78a; E 32b; Ü 59a

5 almağa: almağı Ü

- 9 Tefvîk olma herze-devân çek ‘ inānuñı
Meydān-ı nazmda nice yek-tā-süvār vār

61

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

- 1 Anuñ kim cevher-i hulkı mehāsinle mühezzebdür
Rü‘ üs-i rağbete pīrāye bir tāt-ı müzehhebür
- 2 Ser-i zülfinde feryādum eşer-bahşā-yı maṭlabdur
Du‘ ā-yı ehl-i ‘ aşka isticābetgeh dil-i şebdür
- 3 Şımāh-ı cāna her nuṭkı n’ola gevher-niṣār ola
Dehānı hoḳka-i la‘ līndür dürle leb-ā lebdür
- 4 Felekden ni‘ met-i kāmā zafer dānāya güçdür līk
Denīden bār-ı minnet çekme de ḥaylīce aş‘ abdur
- 5 Girihdür dil olur kesb-i dürr-i ‘ irfāna sedd-i rāh
Ki diller rişte-i hemvār-ı tesbīḥ-i mürettebdür
- 6 N’ola naḳş-āver olsa levḥ-i kāmē ḥarf-i şīrīni
Midād-ı la‘ lī āb-ı la‘ l-i gevherden mürekkebdür
- 7 Leb ü ğabğab degil sīb ü kirāsa gerçi kim eb‘ ad
Velī şekl-i bihe nāf-ı bilūrīn ğāyet aḳrebdür
- 8 Dilüm bir levḥ-i maḥfuzūz-ı kemālāt iken ey Tefvîk
Düşüp eṭfāl-i dūn destine şimdi levḥ-i mektebdür

62

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Revnağ-ı bezm-i şafā ol büt-i rū-sāde midür
Hâtır-ı ğam-zede-i ' aşka hevā sāde midür
- 2 Görmedük bir niçe dem rind-i Felātün-re' yî
Rûz u şeb pây-ı ħam-ı dağdağa fersûde midir
- 3 Hulf-i va' d ile gehî men' ve geh itdûn taħrîş
Bilemem niyyetûn ıslâha mı ifsāda mıdır
- 4 Dil-i erbâb-ı riyâyı da ferâmûş itme
Yalınız keşret-i eşnām kilîsāda mıdır
- 5 Çok perestişler ider ol büt-i ' İsā-nefese
' Āşık-ı dil-şüdesi mezheb-i Tersāda mıdır
- 6 Bulup eyyāmını mecrā-yı merāma çıkamaz
Fûlk-i ümmîd yine ye' sile mîrsāde midür
- 7 Havz-ı dîdemde ki germî-i sirişkim seyr it
Kaplucu zevkî hemân şehr-i Burūsāda mıdır
- 8 Meygede âb u hevâsın görelî fark edemem
Bu eşer âb-ı beķāda dem-i ' İsāda mıdır
- 9 Alamaz naķşuñı bir kimse senûñ Tefvîķā
' Aceb âyîne-i tab' uñ o ķadar sāde midür
- 10 Yine bir şîve-i nev var ķalemümde bilmem
Vaşf-ı müftî-i meleksā-yı felek-sāda mıdır

62 S 64a; B 78a; E 33a (derkenar); Ü 60a

7 kim eb' ad: kime b' ad Ü

7 zevkî: seyri

10 E ve S nüshalarında sene 1196 ibaresi vardır..

- 11 O kerem-kâr idüp bendelerin yâd dimiş
Niçedür hâle-i serrâda mı yâ sâde midür
- 12 Tâ-be-maḥşer diyeler kûşe-i iḥrâmı için
Şadr-ı fetvâda yine mülteşem-i sâde midür
- 13 Hükûm-i rûz-nâme-i aḥvâlimüz anlatmadı hiç
Ṭâli‘-i baḥt-ı be-her sâl kebîsâde midür

63

mefâ‘ ilün fe‘ ilâtün mefâ‘ ilün fe‘ ilün

- 1 Hülûş u sıdḳ u şafâ merd-i nâmdâr işidür
Nifâk u fitne vü ifsâd ḥilekâr işidür
- 2 Mişâl-ı âyine-dil rû-güşâde olmalıdür
Zuhûr-ı çîn-i cebîn dilde inkisâr işidür
- 3 Firâz-ı serde karar it çü pertev-i ḥurşîd
Çü sâye dâmene yüz sürme ḥâksâr işidür
- 4 Maḥalli dirse eger ‘arz-ı ḥâlîme ol şâh
Ricâ-yı vuşlatınuñ kaydı der-kenâr işidür
- 5 Çemende şu‘bede vü nağme eyledikçe hezâr
Gülitse ḥande n’ola aña gûşvâr işidür
- 6 Degül bu şeşder-i ğam ‘aql u fikre vâbeste
Güşâd-hâne-i iḳbâl baḥt-ı zâr işidür
- 7 Medâr-ı keşti-i dil lenger-i tevekküldür
Vişâl-i şâḥil-i âmâl-i rûzgâr işidür

- 8 Bu nev zemīn n'ola Tevfīk olursa müstaḥsen
Ki kilk-i Vaşfi-i ḥoş-gū vü ḥurde-kār işidür

64

mef' ulü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

- 1 Zann itme şayrafī' -i cihān vaz' ı deng ider
Cevher muḳābili kef-i mizānı seng ider
- 2 Ol dem ki pīr-i çarḥ şeyāṭinle ceng ider
Ra' din mişāl-i ṭop u şehābın tūfeng ider
- 3 Gülgūnesāy olunca çü meşşāta raḥt-ı zer
Biñ mekr ü āl idüp ruḥ-ı dildāra reng ider
- 4 Elbet bulurdı çāresini ol ṭabīb-i nāz
Ammā ki derdini göñül izhāra neng ider
- 5 'Azm itse āsmāna o Bektāşi-beççe şūḥ
Cevzāsını güm-rehni pāleheng ider
- 6 Tevfīk esb-i ḥāmeve cevlan yeri ḳomaz
İḥyā zemīn-i nazmını gāyetle teng ider

65

mef' ulü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

- 1 Mir'āt-ı dilden itmese jeng-i keder güzer
Pāy-i ḥayālī şanma o nūr-ı başar başar
- 2 Nazikter ol ḳadar ten-i nermīn-i dil-rübā
İtseñ nigāh cismine tār-ı naẓar baṭar

64 S 65a; B 78b

65 S 65a; B 79a; E 33b(derkenar); Ü 60b

- 3 Bāz eylemezse her gice çeşm-i başireti
Kābūs-ı gâflet âdeme daği biter beter
- 4 ‘Azm-i derüñle na‘l-der-âteş olur dilim
Dinmiş meşelde kıt‘a-i nār-ı saķar sefer
- 5 ‘Älemde tûde tûde sihām-ı şafâ eger
Taķşım olunsa ‘âşıkā sehm-i diger deger
- 6 Ālât-ı rezm olur bedel-i esbāb-ı bezme gāh
Gül ile lāle yirine tîğ ü teber beter
- 7 Tevfîķ ehl-i âhîretüñ kām-ı dünyevî
‘Ayninde mu‘teber degil ednâ kıazar kıadar

ḤARFÜ’Z-ZĀ

66

mefā‘ ilün fe‘ ilâtün mefā‘ ilün fe‘ ilün

- 1 Hemîşe huşk ola ol berg-i ârzûlarımız
K’ola tarâveti muhtâc-ı âb-rûlarımız
- 2 Şadefçe-i emel olduķda çün tehî gevher
Yem-i talebde ‘abeşdür bu ser-fürûlarımız
- 3 ‘Adem resîde-i vehm u hayâl olup her sū
Miyân u lebde hîçe çıķdı güft-gûlarımız
- 4 Olup kedû-yı bağal-gîri ‘âlem-i âbuñ
Ele alınca ayaklandırır sebûlarımız
- 5 Mişâl-i tûti vü âyîne-ţab‘a Tevfîķā
Medâr-ı şevķ-ı sūhan oldu sâde-rûlarımız

4 ‘Azm-i derüñle: ‘Azm-i dergehle Ü
66 S 65a; B 69b; E 34a; Ü 61a

67

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Çü âyīne-dil-i şāfī-zamīrān ḥod-fürüş olmaz
Nühüfte mevc-i āb-ı şāf-gevherde ḥurūş olmaz
- 2 Olur mı dil-firīb ārāyiş-i zāhirle ḥaḳ-bīnān
Metā' -ı rūy-ı dükkān aḡniyāya zīb-i dūş olmaz
- 3 Keder virmez sevād-ı ḥaṭṭı ḥüsn ü ān-ı cānāna
Belī āyīne-i nūr-ı Ḥudā jengār-pūş olmaz
- 4 Hemān maḥrūm-ı zevḳ-i ḡamzeñ olsun ol dil-i mecrūḥ
Ki şevḳ-i zaḥmına gül gibi yek-ser çeşm ü gūş olmaz
- 5 Olur dest-i şikāyet beste ter çāk-i girībāndan
Velī bī-dād-ı ḡamzeñden leb-i zaḥmım ḥamūş olmaz
- 6 Hemān bāzū-yı şevḳi āteş-i ter germ ü saḥt itsün
Ġarīm-i çire-dest-i ḡam ḥarīf-i bāde-nūş olmaz
- 7 İdince meşḳ-i efsūn çeşm-i fettānı dil-i Tevfīḳ
Felāṭun olsa da ḥarf-āşinā-yı şabr u hūş olmaz

68

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Geçince seylveş deşt-i mecāzı gerçi pür-cūşuz
Nihāyetde ḥaḳīḳat baḥrına peyveste ḥāmūşuz

67 S 65b; B 79b; E 34a

2 zīb-i dūş: zīb u dūş E

68 S 65b; B 69b; E 34a (derkenar); Ü 61b

1 seylveş: E 'de önce "cū gibi" yazılmış, sonra üzeri çizilip seylveş yazılmış.

- 2 N'ola āsūde olsaḳ bīm-i emvāc-ı havādişden
Hābābāsā bu baḥr-i bī-beḳāda ḥāne-ber-düşuz
- 3 ' Aceb mi eylesek pāyına āb-ı rūyumız īşār
O serv-i nāzı cūlar gibi cūyā-yı der-āğüşuz
- 4 N'ola şūrı nümāyişden berī nā-dān-firīb olsaḳ
O şimşīriz ki pīç ü tāb-ı cevherden zırh-püşuz
- 5 Kemāl-i cevdetin derk itmeyüp redd itmede nā-dān
Bu bāzār-ı ğalaṭ-bünyānda şan kim naḳd-i mağşüşuz
- 6 Yine dest ü girībāndır bizimle sāḳi-i devrān
Egerçi bezm-i ğamda çün şurāḫī penbe der-güşuz
- 7 N'ola şāyeste-i taḥsīn-i yārān olmasaḳ Tevfīḳ
Yegāne mışra' -ı bercesteyüz dilden ferāmüşuz

69

mefā' īlün mefā' īlün mefā' īlün mefā' īlün

- 1 Şımāḥ -ı güş-ı hūşı vārid olan her sūḥan açmaz
Şadef her ḳaṭre-i bārāna bīhūde dehen açmaz
- 2 Açarsa çeşm-i baḥt-ı ḥufte-i şām-ı ğarībānı
Tulū' -ı neyyir-i iḳbāl açar şubḥ-ı vaṭan açmaz
- 3 ' Aceb ḥam-der-ḥam-ı iġlāḳ olur bu ḳufl-i endişem
Felāṭūn olsa da ḥayretde ḳalır bilmeyen açmaz
- 4 ' Abeş āmed-şod eyler müşterīler sūḳ-i ümmide
Dükān-ı kāle-i vaşlın o şūḥ-ı ' işve-fen açmaz

- 5 Qarĩrũ‘l-‘ayn iden Ya‘kũbı nũr-ı mihr-i vuşlatdır
Anuñ çeşm-i sefidin sâde bũy-ı pĩrehen açmaz
- 6 Ğarĩķ-i şĩr iderken nũr-ı meh-tâb ‘âlem-i âbı
Niçũn bir cũy-ı şĩri Bĩ-sütũnda kũh-ken açmaz
- 7 Fedâ-yı ejder-i zũlfi ider ‘âşık serin ammâ
İdüp bir ğande genc-i la‘lin ol sĩmĩn-beden açmaz
- 8 Açar biñ raĥne dīvâr-ı ümĩde rũzgâr ammâ
Niķâb-ı çeħre-i maķşũdı Tevfĩķâ neden açmaz

70

mefâ‘ilũn mefâ‘ilũn mefâ‘ilũn mefâ‘ilũn

- 1 Dem-â-dem çeşm-i giryânumdan ol şũĥ-ı cihân gitmez
Şafâ eyler kenâr-ı cũdan ol serv-i revân gitmez
- 2 İdüp gül-büselerle sâ‘id-i sĩmĩnini tezyĩn
O serv-i nâz elinden şanki naĥl-i erguvân gitmez
- 3 Reh-i idbâra çâbũk-revdür ammâ semt-i iķbâle
Ħarũn u ser-keş olmış esb-i baĥt-ı bed-gümân gitmez
- 4 Gider tũrmaz emĩn olmış gibi bu reh-neverd-i ‘ömr
Ki zĩrâ reh ğaţarnâk olduĝında kârbân gitmez
- 5 Raķĩbâ yüz çevirmez dest-i reddinden senũn Tevfĩķ
Der-i dil-berden almadıkça kâml ol nâtũvân gitmez

71

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Kıyās itme şaķın merd-i tezēllül pīşe-kām almaz
Ki hātem itmedükçe būs-ı zeyl-i nāme nām almaz
- 2 Olur nergis gibi çeşm-i başiretle nigāh-endāz
Bilen bāğ-ı cihānı lāleāsā deste cām almaz
- 3 Mücāb ol şive-i çeşm-i sühan-gūy-ı dil-ārādan
Dehān-ı teng-i nāzı şiklet-i harf-i selām almaz
- 4 Peyām-ı zülf-i vaḥdetden haber vir yohsa ey şahbā
Şemīm-i sünbūli būy-ı güli ašlā meşām almaz
- 5 Ser-ā-ser rişte-i ta' bire Tevfīķ 'uķde-i itmām
Pür oldı ser-be-ser hīç ğayri bir dürlü kelām almaz

72

mef' ülü mefā' ilün fe' ülün

- 1 Dil-beste-i āh u zār-ı 'aşķuz
Meftūn-ı ğam-ı nigār-ı 'aşķuz
- 2 Olsaķ ne 'aceb ayakda pāmāl
Teh cür' a-i lāy-ḥ'ār-ı 'aşķuz
- 3 Pür-neş'e olup mey-i beķādan
Āsūde ser-i ḥumār-ı 'aşķuz

71 S 66a (derkenar); B 70a

72 S 66b; B 71a; E 35a; Ü 62a

- 4 Günden güne kıadrimiz füzūter
Nev-rūz-ı dem-i bahār-ı ‘ aşkuz
- 5 Çağlarsak ‘ aceb mi hem-çü seylāb
Ser-geşte-rev-i bihār-ı ‘ aşkuz
- 6 Olsak n’ola bī-vücūd u bī-tāb
Sāye gibi hāksār-ı ‘ aşkuz
- 7 Çün berg-i hazān reh-i fenāda
Ser-dāde-i rūzgār-ı ‘ aşkuz
- 8 İtdük seri lānegāh-ı murğān
Şāhen-şeh-i tācdār-ı ‘ aşkuz
- 9 Tevfīk olup çü Kays u Ferhād
Erbābuna ber-güzār-ı ‘ aşkuz

73

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

- 1 Hezārān āh idersün gūşına ol bī-vefā almaz
Metā‘-ı vaşla naqd-i eşk alur bād-ı hevā almaz
- 2 Tecānūs ‘ illete zamm oldığı eşyāda zāhirdür
Ki hem-reng olmasa zātında gāhī keh-rübā almaz
- 3 Şafā-yı kalbe feyz-i sāgar-ı billūr olur bā‘ iş
Eger kim revzen-i cām olmasa hāne ziyā almaz
- 4 ‘ Abeşdür vaqt-i hicrānda ümīd-i zindegī zīrā
Bürīde olsa bağından nihāl-i ter nemā almaz

73 S 66b; B 70b; E 35a; Ü 63b

2 ‘ illete zamm: ‘ illet-i zamm E, Ü

- 5 Hevā-yı dīger olur bā' iṣ-i iṣkesteñi elbet
Ḥabāba olsa ger peyveste cüz'ice hevā almaz
- 6 Görüp bigānegānuñ luṭfinı semt-i eḥibbādan
Göñül ol rütbe tersān kim selām-ı āşinā almaz
- 7 Göñül minnet-keşī-i luṭf-ı cānāndan olup maḥzūz
Alur ol vaż' ı kim 'ār eyleyüp ednā gedā almaz
- 8 O deñlü oldı ḥarf-i va' d-i vaşl-ı yār ile leb-rīz
Şımāḥ-ı gūşa gelse şiddetile bir şadā almaz
- 9 İden ehl-i tevekküldür cihānuñ zevḳini Tevfīḳ
Düşen bīm-i ḥumāra destine cām-ı şafā almaz

74

meḥ'ülü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

- 1 Lezzet-şinās-ı rāz-ı derūn maḥrem istemez
Ġam-āşinā-yı 'aşḳ dil-i ḥurrem istemez
- 2 Vaḥşet-güzīn-i şām-ı ġarībān olup göñül
Şubḥ-ı vaṭandan özge aña hem-dem istemez
- 3 Teh cür' a-nūş-ı köhne-sifāl-i maḥabbetüñ
Derd-i ḥumār-ı minnet-i Cām-ı Cem istemez
- 4 Seyr it neşāt-baḥşı-i feyz-i bahārı kim
Eyler güşāde gonçelerin dirhem istemez
- 5 Kaçmaz raḳīb-i dīv ile ülfetden ol perī
Bizden eyülere görünür ādem istemez

- 6 Bīmār şanma çeşm-i nigāh āramīdesin
 Āhū-yı rām-ı deşt-i haremduṛ rem istemez
- 7 Tevfīk kaldı berzah-ı bīm ü ümīdde
 Cānān ricā-yı vaşlı hem ister hem istemez

75

mef' ulü mefā' ilü mefā' ilü fe' ulün

- 1 Bizler ki maḥabbet-zede'-i āl-i Ḥabībiz
 Taḫsīm-i şefā' ātde leb-rīz-i naşībiz
- 2 Olsaḳ n'ola her demde devā-cūy-ı şifā
 Dil-ḥasteleriz 'aşḳ ile muḥtāc-ı ṭabībiz
- 3 Gerçi ideriz ṭa' ne-i aḡyāra taḥammül
 Ammā ṭaleb-i vaşlda bī-şabr u şekībiz
- 4 Peyveste olup yār ile çün sāye vü ḥurşīd
 Şüretde ba' idüz veli ma' nīde ḳarībiz
- 5 'Uşşāḳı ḳoyup 'azm-i sefer ideli cānān
 Zāhirde muḳīm-i vaṭanız līk ḡarībiz
- 6 Ḥaḳ 'işmet-i dildārı murād eylediḡiçün
 Aḡyār bize biz daḡı aḡyāra raḳībiz
- 7 Deḫşet virirüz lāf ü güzāf ile 'adūya
 Çün naḳş-ı esed bī-żararız līk meḫībiz
- 8 Kühsār-ı ḥaḳīḳatden idüp kesb-i ruṭūbet
 Seyl-āb-ı füyūzāta güzergāh-ı neşībiz

- 9 Erbâbı bilür kâdrimizi evvel ü âhîr
Hûn-ı siyehiz müşkveş ammâ katı tîbiz
- 10 Hüsni nazâr ümmîd idüp ol mihr-i keremden
Pertev-fiken-i âyîne-i kalb-i ke'îbiz
- 11 Berķ ursa n'ola nûr-ı tecellî yüzümüzde
Ruḡ-sûde-i ḡâk-i kâdem-i şeyḡ-i necîbiz
- 12 Min-ba' d n'ola terk-i hevâ vü heves itsek
Tevfîķveş ol mürşid-i âgâha münîbiz
- 13 Çün mihr iledür zerrenüñ işbât-ı vücûdı
Olsaķ ne sa' âdetdür anuñ ḡâk-i derî biz

76

meḡ'ülü fâ' ilâtü mefâ'îlü fâ' ilün

- 1 Buldı şikestelikle şifâsın mizâcımız
Terk-i ' ilâc oldu eñ a' lâ ' ilâcımız
- 2 Virse fütür şevķimüze pîrlik n'ola
Oldı seḡer-resîde fitîl-i sirâcımız
- 3 Var nîk ü bed bizâ'a-i müzcâtımız velî
Vâbeste i' tibâra kesâd u revâcımız
- 4 Şâh-ı şehân-ı kûy-ı ḡarâbâtız olalı ley
Köhne-sifâl ü pâye-i ḡum taḡt u tâcımız
- 5 Olmaz miyâne-ḡîr-i teferruķ raķîb-i dîv
Yâr ile cism ü cân gibidür imtizâcımız

- 6 Zātı gerek çü tîğ bize cevher-i kemāl
Tezyīn-i zāhir itmeğe yok ihtiyācımız
- 7 Tevfīk inkisār-ı derūndan kıl ihtirāz
Olmaz refū-pezīr-i meremmet zücācımız

ḤARFÜ'Ş-ŞİN

77

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Każā çeşm-i nigārı nāzdan bī-tāb göstermiş
Velī her lahẓada şad-fitneyi der-ḥāb göstermiş
- 2 Ser-i zülfünde ol ḥatır-şiken bir tāb göstermiş
Dil-i 'uşşākını şayd itmeğe kullāb göstermiş
- 3 O raḳḳāşuñ çeh-i nāf-ı bilūrın māni-i i' cāzın
Yem-i sīmāb-ı ḥüsn ü ānına girdāb göstermiş
- 4 İdince bezme sāḳī āteş-i seyyāleyi işrāb
Derūn-ı nārda bir gülşen-i şādāb göstermiş
- 5 Berāy-ı nuḳl-i bāde her ser-i engüşt müḥennāsın
Teh-i sāğarda sāḳī dāne-i 'unnāb göstermiş
- 6 Sezādur secdegāh olsa ser-i endīşe-i şun' a
Girībānı Ḥudā hem-şūret-i miḥrāb göstermiş
- 7 Güzel taşḥīḥ idüp nev-nüşa-i la' lin debīr-i şun'
Ḥaṭ-ı reyḥān ile zīr ü zeber i' rāb göstermiş

- 8 Perestişgâh-ı ‘uşşâka o meh-rû çâr-ebrûsın
Civâr-ı Ka‘be-i hüsünde dört mihrâb göstermiş
- 9 İdüp icâz-ı vaşf-ı la‘l-i yâri münşi-i kudret
Gelince hall-i ‘ıkd-i zülfine ıtnâb göstermiş
- 10 Giribân-ı siyeh semmûrdan tâbân idüp rûyın
O meh şeb-i zindedâr-ı hicrine meh-tâb göstermiş
- 11 Bülendi pest ü hem pesti bülend itdiğine devrân
Nümüne ‘îdgehde gerdiş-i dolâb göstermiş
- 12 Bu nazm-ı nev-zuhûrı yâdgâr olmak için Tevfîk
İdüp taqdim bezm-i zümre-i aḥbâb göstermiş

78

fe‘ ilâtün fe‘ ilâtün fe‘ ilâtün fe‘ ilün

- 1 Meger ol ‘ahd-şiken gamze-i âfet ne imiş
Haşm-ı cân düşmen-i dîn reh-zen-i tākāt ne imiş
- 2 ‘Arz-ı kâmet idüp ‘uşşâkını ihlâke o şūḥ
Gösterir şâg olana şûr-ı kıyâmet ne imiş
- 3 Hîlesi terk-i ḥiyel oldığın iz‘ân ideli
Añladum lâzıme-i şıdk-ı mürüvvet ne imiş
- 4 Riştenün mîl-keş-i dîde-i sūzân idiği
Bildirür ḥaşıyyet-i feyz-i riyâzet ne imiş

11 E nüshasında 11. beyitle 12. beyit yer değiştirmiş.
78 S 68b; B 81b; E 36b (derkenar); Ü 66a

- 5 Bî-vücûd eylese de kendüyi münsî olmaz
Fıkr et ‘ anķāyı görüp āfet-i şöhret ne imiş
- 6 Görüp āyīne gibi şafvetin idrāk itdüm
Dil-i Tevfīķde ser-māye-i hayret ne imiş

79

mefā‘ ĩlün mefā‘ ĩlün mefā‘ ĩlün mefā‘ ĩlün

- 1 Seher mihri çü şem‘ -i nīm-geşte ıztırāb almış
Meger dest-i şabā ruhsār-ı ālından niķāb almış
- 2 Vücūdundan kelāmü‘ l-ğaybuñ eşkāl eylemiş zāhid
Leb-i nā-būd-ı yārı söyledüp rengin cevāb almış
- 3 Ruķ-ı hūy-kerdesin gör ebruvānuñ itmeğe ta‘ ĩr
Gül-i hurşiddin ‘ atķār-ı devrān şan gül-āb almış
- 4 Görenler hāl-i mūdārın kenār-ı zülf-i pür-ħamda
Şanurlar necm-i ģisūdāruñ eķrāfuñ seħāb almış
- 5 Nümūde ħatķ-ı leb ceyş-i Ħabeşdür karadan ģyā
Yemen sāķillerin idüp şebīħūn u şitāb almış
- 6 Ħayālūñçün ‘ aceb sūdāger olmuş çeşm-i ħūn-ālūd
Virüp sīm ü zer-i eşkin ķumāş-ı naķş-ı āb almış
- 7 Dimāĝ-ı ħāmeñi mū şanma teşvīş eyleyen Tevfīķ
Anı tavşīf-i zülf-i ħam-be-ħamdan pīç ü tāb almış

80

mef' ūlū mefā' īlū mefā' īlū fe' ūlūn

- 1 Meclisde yine sākī-i peymāne dolaşmış
Keyfiyyet ile ayağı mestāne dolaşmış
- 2 Fānūs-ı hicāb için görüp şem' -i ' izārın
Dil sūziş-i ' aşķile çü pervāne dolaşmış
- 3 Bađdıķça havl-nāki-i çeşmüm olur efzūn
Pāy-i nigeħüm zūlf-i perīşāna dolaşmış

81

mefā' īlūn mefā' īlūn mefā' īlūn mefā' īlūn

- 1 Gül-i mülle müzeyyen bezm-i meyveş gülşen olmazmış
Eger cām olmaz ise revzen-i dil rūşen olmazmış
- 2 Ne gösterdüñ bize şıhhat yüzün ne eyledüñ ihlāk
Devā-yı derd-i dil bildüm tabībim senden olmazmış
- 3 Ne da' vā-yı huķūķ u ne hirās-ı raħne-i ta' zīm
Tehī-destāne iflāsı ķadar bir me'men olmazmış
- 4 İdüp kayd-i tecerrüd seng-i ța' n-ı ğayrdan sālīm
Ki şer' an ħadd-i recmüñ ehli ğayr-i muħsan olmazmış

80 E 37a(derkenar), şiirin başında “ li-muħarrirahu” yazıyor.

81 E 37b; Ü 66b

HARFÜ'Ş-ŞÂD

82

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

- 1 Çü Mesîh eyleyüp ihyâ-dem-i eshâr-ı hülûş
Gülşen-i dilde açıldı gül-i bî-hâr-ı hülûş
- 2 İdemez bād-ı gam evrāk-ı ma' aşın tefrîk
Olsa şîrâze-i mecmû' a-i dil târ-ı hülûş
- 3 Ğalibâ kâf-ı nifâka mütevârî olmuş
İhtifâ eylemiş ' anķā gibi âşâr-ı hülûş
- 4 Şimdi lafz-ı kereme tev'em olup ma' nâda
İsm-i bî-cism gibi söylenür ezķâr-ı hülûş
- 5 Biri cüyâ-yı mehâsin biri cāsūs-ı ' uyûb
Hîç nifâk ile tevâfuķ ide mi ķâr-ı hülûş
- 6 Meger işkeste ola yoķsa degil jeng-pezîr
Pür-ğubâr olsa da mir' ât-ı pür-envâr-ı hülûş
- 7 Bulur âyîne keder cevherin itse birün
Şafvet-i hâtırı mağşûş ider izhâr-ı hülûş
- 8 İdemez dâ' ire-birün hareket Tefvîķâ
Dilde ber-cây olıcaķ merkez-i pergâr-ı hülûş

83

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Cān u dilden gūş-ı hūşı pend-i dervīşāna aş
Ba' d-ez-īn mengūş-ı teslīmi sımāḥ-ı cāna aş
- 2 Pertev-i kandīl-i mihr ü māhı tār itsün dilā
Kıl fenār-ı āhı sūzān ḡubbe-i keyvāna aş
- 3 Eşḡ-i çeşmūn yek-be-yek tār-ı nigāha nazm idüp
Çün vişāḥu' ş-şadr-ı lü'lü gerden-i ḡubāna aş
- 4 'Ālemi yalmān-ı çeşm-i ḡışm ile kırdūn şehā
Tīg-i ḡamzeñ der-niyām-ı ḡāb idüp müjgāna aş
- 5 Her kişī mişvār-ı esb-i ṭab' ın idrāk eylesün
Öñdil it Tevfīḡ nazmuñ 'arşa-i 'irfāna aş

ḤARFÜ'L-ḲĀF

84

mef' ūlū fā' ilātū mefā' ilū fā' ilün

- 1 Āmīziş itse ṭab' ile zevḡ-i şalāḥ-ı 'aşḡ
Mevt ile daḡi nā-mutaşavver felāḥ-ı 'aşḡ
- 2 Keyf-i mey-i elest sürer şubḡ-ı ḡaşre dek
Çün nā-peżīr-i renc-i ḡumār oldı rāḡ-ı 'aşḡ
- 3 Uçsa n'ola ḡayālī gözümde o nev-ḡaṭuñ
Kılmış o murḡ-ı nāz ḡüşāde cenāḡ-ı 'aşḡ

83 S 69a; B 82b; E 38a; Ü 67a

84 S 69b; B 82b; E 39a; Ü 67b

- 4 Ref'-i niķāb-ı zülf ile 'arz eyle gerdenün
Şeb zindedār-ı hicre görünsün şabāh-ı 'aşk
- 5 Pür-gevher-i ḥaķīķat ider sāhilin müdām
Tevfīķ esince lücce-i ṭab' a riyāh-ı 'aşk

85

meḥ'ülü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

- 1 Reng-i tebessüm-i leb-i dil-ber ne var ne yok
Çün mevc-i āb-ı lücce-i gevher ne var ne yok
- 2 Şevķ-i vişāl ü bīm-i firāķile dil-berün
Şabr u eşķib-i 'āşık-ı mużṭar ne var ne yok
- 3 İm'ān olunsa 'ālem-i ḥulyāda naķş-ı kām
Mevc-i serāb gibi muşavver ne var ne yok
- 4 Beyne' l-vücūd ve'l-'adem olmaz mı vāsiṭa
İsbāt-ı noķta-i fem-i dil-ber ne var ne yok
- 5 Būy-ı 'abīr-i zülf-i dil-āvīz-i yārdan
Gel ey nesīm-i şubḥ-ı ḥaber-ber ne var ne yok
- 6 Ehl-i cihānda ma'ni-i lafz-ı kerem gibi
Va'd-i vefā-yı yār-ı sitemger ne var ne yok
- 7 İķbāl-i cāh tūde-i rīk-i revān gibi
Būd u ne-būdı oldu berāber ne var ne yok

4 zülf: zülfile Ü

85 S 69b; B 82b; E 39a; Ü 67b

2 eşķib: şekib ü Ü (Müstensih bu şekilde metin tamiri yaparak vezni düzeltmiştir.)

5 ḥaber-ber: ḥaber vir B

- 8 Tevfîk olur kıziyyede mânend-i râbıta
Ma' şûka nisbet dil-i kemter ne var ne yok

86

mef' ulü fâ ilätü mefâ' ilü fâ' ilün

- 1 Eylerse ger ifâza-i nûr âfitâb-ı ' aşk
Mihr-i münîri tîre ider mâh-tâb-ı ' aşk
- 2 Şubh u mesâda neş'esi serşâr u bî-zevâl
Âbisten-i humâr degildür şarâb-ı ' aşk
- 3 Şehr-i derûn ki şâh-ı gamuñ tahtgâhıdur
Ma' mûr olur ne deñlü olursa harâb-ı ' aşk
- 4 Va' d-i vişâl-i yâr ile idüp firîfte
Sîrâb itdi teşne-dilânı serâb-ı ' aşk
- 5 Yâd-ı lebile sũhte olmazsa laht-ı dil
Bezm-i şafâda bî-nemek olur kebâb-ı ' aşk
- 6 Hatt âb u tâb-ı gevher-i la' lin idüp füzûn
Gitdikçe muhkem olmada nakş ber-âb-ı ' aşk
- 7 İtdükçe hattı tahşiye-i mebhâş-i kemâl
Şîrâze-gîr-i hâtime olmaz kitâb-ı ' aşk
- 8 Ta' bîri şubh-ı maşşere vâbestedür hemân
Olmaz cihânda dîde güşâyende hâ' b-ı ' aşk
- 9 Nezdîk ü dūr hier ü vişâl oldu yek-nesak
Bir çeşme k'ola kuhl-i cevâhir turâb-ı ' aşk

86 S 70a; B 83a; E 39b; Ü 68a

7 Ü nüshasında 7. ve 8. beyitler yer değiştirmiştir.

- 10 Bî-vaḳt gūṣuñı ker ider rîṣüñi sefîd
Maḥşûl-i ‘ömrüñi öğüdüp âsiyâb-ı ‘aşḳ
- 11 Olmaz zemîn-i Vâşıfa Tevfîḳ pey-revi
Ḥâmeñ zebân-ı ‘acַz ile virsün cevâb-ı ‘aşḳ

ḤARFÜ’L-KEF

87

mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün

- 1 Helâk olduñ çü zerre mihr-i enverden mi ayrıldıñ
Yaḥud şebnemveş ey dil bir gül-i terden mi ayrıldıñ
- 2 Göñül âyîneāsâ dîde-bâz-ı ḥayret olmışsañ
Meger kim ‘aks-i rûy-ı mâh-peykerden mi ayrıldıñ
- 3 Hilâlāsâ nedür za‘f u neḥâfet böyle cismünde
Dilâ ol mihr-i ḥüsn-i nâz-perverden mi ayrıldıñ
- 4 Niçe dem-beste ḳalduñ ḳalib-i fersûdeveş ey dil
Benim gibi sen ol rûḥ-ı muşavverden mi ayrıldıñ
- 5 Bu rütbe ḥâksâr olmaḳ neden ey gerd-i râh-ı dost
Meger sümm-i semend-i nâz-ı dil-berden mi ayrıldıñ
- 6 Nedür bu gizli lezzet sende ey düş-nâm-ı telḥ-i yâr
Sen ol ḳand-i mükerrer gibi leblerden mi ayrıldıñ
- 7 Hedefveş sine-mecrûḥ-ı firâḳ olmışsıñ ey Tevfîḳ
‘Aceb tîr-i nigâh-ı çeşm-i dil-berden mi ayrıldıñ

88

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Degül baḥş-i maḥabbet iden ancak çeşm-i pür-gūyuñ
Zebān-ı ḥaşb-i ḥāl-i ḥüsn ü āndur her ser-i mūyuñ
- 2 Tırāş itse n'ola ol sāde-rū ḥaṭṭ-ı siyeh-kārın
Çemenden dās-ı hicrāndur cezāsı ḥār-ı ḥod-rūyuñ
- 3 Leb-i dildāra giryem mevce-engīz-i tebessümdür
Olur seyl-āb ile efzūnter elbet cūşışi cūyuñ
- 4 Ḥayāl-i zülfi ü ḥaṭṭı kāmımı ta'ṭīr ider der-ḥāb
Gice efzūn olurmuş şemmesi reyḥān u şeb-būyuñ
- 5 'Acebdür itmemiş germi-i cism-i nermine te'şīr
Şoğutmuşken ḳulūb-ı ḥalkı senden serdi-i ḥūyuñ
- 6 İderdüm mācerā-yı 'aşkı işrāb ol şeh-i ḥüsne
Bulaydı nāvdān-ı ḥāme-i nāmem eger şuyuñ
- 7 Naẓīrāya ne mümkindür naẓīre-gūluk ey Tevfīḳ
Degüldür ḳābil-i tanẓīr-i naẓmı her süḥan-gūyuñ

89

mef' ulü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

- 1 Mānend-i zerre 'āşık-ı dīdārıñum senüñ
Pertev gedā-yı neyyir-i ruḥsārıñum senüñ

88 S 70b; B 83a; E 40a; Ü 68b

2 Çemende: Çemenden Ü

89 S 70b; B B 83b; Ü 69a; E 40b

- 2 Ki sāyegāh-ı zūlfūne idüp murāfaḳat
Pāmāl-i rāh-ı şīve vü reftārıñum senün
- 3 Haṭṭuñ ğubārı ideli dem-beste-i neşāt
‘Uşşāk içinde vāḳıf-ı esrārıñum senün
- 4 Olsam n’ola rübūde-i mihr-i maḥabbetün
Şebnem gibi fütāde-i gülzārıñum senün
- 5 Bir kez tekellüm it ne var ey tūṭı-i şafā
Āyinedār-ı lezzet-i güftārıñum senün
- 6 Ma‘ zūr tut bu ğayret-i şirketle ey raḳīb
Gıtdükçe kūy-ı yāre ḳafādārıñum senün
- 7 İtmem raḳībveş sitemünden şikāyeti
Tevfīḳ gibi ‘abd-i şenā-kārıñum senün

90

meḥ ulü fā ilātü mefā ilü fā ilün

- 1 Gerd-i riyāya nef i ne şüst ü şularuñ
Bihūde zāyi eyleme āb-ı vuzū laruñ
- 2 Evşāf-ı ḳāmetinde ḳuşūr eylemez ise
Bālāter olmada sözi hep rāst-gūlaruñ
- 3 Elbetde maḳşad-ı dıgeri eyler ārzū
Bir maṭlab ile bitmez işi kām-cūlaruñ
- 4 Zarf olmayınca bāde-i şāf-ı şafā-rese
Yokdur tehi kedū ile farkı sebūlaruñ

- 5 ‘Ayb-i kavî tekellûf ile bulmaz infikāk
Yok nef’i jeng-i âyineye rûft ü rûlaruñ
- 6 Zîkr eylemekle merci‘-i sâfiü’z-zamîrini
Şubh u mesâ derdin ser-bâz oldı hetûlaruñ
- 7 Şahrâ vü deşti ser-seri geşt ü güzârdan
Bir servi alma hele der-âgûşa çûlaruñ
- 8 Te’şîrde teselli-i aḥbâbdan hemân
Âhdan gelür şamâtatı baña ‘adûlaruñ
- 9 Füşat-serâ-yı dehri siyeh cây-ı qahr idüp
‘Ömri eziyyet ile geçer teng-cûlaruñ
- 10 Dûd-âver olur âḥir-i kânûn-ı ḥüsninüñ
Ḥaṭdur netîce-i ‘ameli sâde-rûlaruñ
- 11 Rîş-i sefid ü ‘ayşini eyler serâsime
Çün âsyâ hemân unı var güft-gûlaruñ
- 12 Miḥrâb-ı hâk-ı siyehden eyler niyâz-ı kām
Tevfîk şanma biḥûdedür ser-fürûlaruñ

91

mef’ülü mefâ’îlü mefâ’îlü fe’ülün

- 1 Nâzile idüp cilve-i mestâne nigāhuñ
Eyler dil-i ma‘ müremi vîrâne nigāhuñ
- 2 Ağyâre ‘abeş-gûluḡ idüp râz-ı dilimden
Bu mâddede söyledi yâbâne nigāhuñ

- 3 Hañcer-keş olup ğamzeñ ile olmada kıanzil
Çeşmānuñ idelden berü mey-ğāne nigāhuñ
- 4 Müjgānuñı āmāde idüp ħ̣ūn-ı cigerle
Beñzetdi anı sübhā-i mercāne nigāhuñ
- 5 Ser-māye-i ārāmum ider maşraf-ı tārāc
Genc-i dile āmed-şod-i düzdāne nigāhuñ
- 6 Bir lahza dile maḥrem olup itse nevāziş
Başlar hemān āzāra çü bīgāne nigāhuñ
- 7 Pür-rīşe ider laht-ı dili ğamzeler ammā
Olmağda nesak-şāz āña çün şāne nigāhuñ
- 8 Bīdār olamaz müsteme‘ ān tā seher-i ḥaşr
Bir şeb k’ola ħ̣āb-āver-i efsāne nigāhuñ
- 9 Germ ülfet olup bezm-i şebistān-ı şafāda
Olmuş ruḥınuñ şem‘ ine pervāne nigāhuñ
- 10 Ağyāre nazarla baña itdükçe teğāfül
İşler geçer elbette reg-i cāne nigāhuñ
- 11 Değmez mi şehā devlet-i ḥüsnünde nazar kııl
Bir kerre de Tefvīk-i şenā-ğ̣āna nigāhuñ

92

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

- 1 Niçün ey çeşm-i baḥtum ħ̣ābdan bir dem açılmazsuñ
İdüp mir‘ āt-i dilden def‘ -i jeng-i ğam açılmazsuñ

- 2 Eşer-yâb olmayup feyz-i gülistân-ı mecâzîden
Mişâl-i gönçe'-i ter ey dil-i derhem açılmazsuñ
- 3 Esîr-i zulmet-i ğayb olduñ inkâr-ı şuhûdile
İdüp ıtlâķ-ı taķyîdât-ı bîş ü kem açılmazsuñ
- 4 Bulup feyz-i tecellî kenz-i maḥfî maḥabbetden
.....
- 5 Niçün ey zülf-i cânân bend bend itdün dil-i zârı
Mişâl-i kufl-ı endîşe olup mübhem açılmazsuñ
- 6 Mişâl-i daḥme-i Afrâsiyâb ey 'uķde-i ümîd
Ne deñlü nâḥun-ı endîşe şarf itsem açılmazsuñ
- 7 Yeter pâ-beste-i kayd-ı ğumûm olduñ yeter ey dil
Çıkup gülzâra toĝrı bir ķadem aķdem açılmazsuñ
- 8 İdüp zaḥm-ı seri pîrâye tâc-ı 'aşķ-bâziye
Niçün Tefvîķveş ey kilķ-i müşķîn-dem açılmazsuñ

93

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

- 1 Dil ki şâhâ meş'al-i şem'-i cemâlûndür senün
Bu ten-i ser-geşte fânûs-ı ḥayâlûndür senün
- 2 Naķş-ı na'lündür şehâ üftâdeñe bâb-ı niyâz
Şadr-ı 'âşık südde-i şaffu'n-ni'âlündür senün
- 3 Eyledün üftâdelerden sâye-i ķaddün dirîĝ
Var ise ey mihr-i ğam vaķt-i zevâlûndür senün

4 Bu mısra sadece E nüshasında var, diĝerlerinde yok.
93 S 71b(son iki beyt derkenarda); B 84a; E 41b; Ü 70a

- 4 Rişte-ber-pāy-ı şikār itmekdedür murğ-ı dili
Bir muşanna^ç dām u dāneñ haṭṭ u ḥālūndür senüñ
- 5 Bir nigāh-ı raḥme fırşat virmedi çeşmānuña
Ġamzeler kim berķ-i şemşīr-i celālūndür senüñ
- 6 Bulmadı ḥāb-ı girān-ı nāzdan bir dem rehā
Reng-i baḥtum sürme-i çeşm-i ġazālūndür senüñ
- 7 Ḥāksār-ı ^ç acz olan rāhuñda ancaķ ben miyem
Sāyeveş zülfüñde cānā pāymālūndür senüñ
- 8 Her zamān nāmem naşib-i raḥne-i dīvār olur
Gūyiyā taķvīm-i ḥükm-i köhne-sālūndür senüñ
- 9 Yārūñ ey dil şıķlet-i hierūñ taḥammül itdüren
Bār-ı ümmīd-i vişāle iḥtimālūndür senüñ
- 10 Nāmemüñ her ḥarfini ifsād idüp oķutmayan
Rīk şanma keşret-i gerd-i melālūndür senüñ
- 11 Zülf-i yār olduķça Tevfīķā perişān rūzgār
Gūyiyā müsvedde-i ber-geşte ḥālūndür senüñ
- 12 İden ey ḥāme sūḥan-gūyānı ma^ç ķūdu^ç l-lisān
Böyle sehl-i mümteni^ç siḥr-i ḥalālūndür senüñ

ḤARFÜ'L-LÂM

94

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Nükte-dānān meclisinde eyler istiṣkāl-i ḳāl
Maṭlaba eyler iṣārāt ile istidlāl-i lāl
- 2 Ni' met-i naḥnü ḳasemnādan olup dil seyr-i kām
‘Āḳıbet-bünyān itmez hırş-ı istikmāl-i māl
- 3 Evc-i āmālī ider pervāzgāh-ı i' tilā
Murğ-ı baḥta açdurur per ḳuvvet-i iḳbāl-i bāl
- 4 Nüşa-i ḥaṭṭ-ı lebün remz itdi ḥarf-i buseyi
Dil idince noḳṭa-i ḥālünle çün eṭfāl-i fāl
- 5 Olmaduñ Tevfīḳ bir kez dest-şüy-ı ma' şiyet
İtmede ḥayfā güzër mānende-i salsāl-ı sāl

95

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Cānımız yok virelüm ḥande-i pinhāna bedel
Yok yire 'arz olunur mı leb-i cānāne bedel
- 2 Ḳorḳarum cezbe-i 'aşḳ ile dil-i dīvāne
Çāk ider dāmen-i dildārı giribāne bedel

94 S 71b (derkenar); B 84b; E 42a; Ü 70b

2 Zuhurf Suresi, 43/32. Ayet: Senin Rabbinin rahmetini onlar mı taksim ediyorlar? Halbuki bu dünya hayatında onların maişetlerini aralarında taksim eden, bir kısmının diğer kısmını çalıştırması için, kiminin derecesini kimine üstün kılan Biziz. Senin Rabbinin rahmeti ise, onların topladıkları bütün şeylerden daha hayırlıdır.

95 S 71b (derkenar); B 84b; E 42a; Ü 71a

- 3 Pîç ü tâb eyledi vaşf itdiğüme zülfi meger
Ğalaṭ itmiş dimişüm sünbüli reyḥâne bedel
- 4 Farzḍur çünki ṭavāf-ı Ḥarem-i kūy-ı Ḥabīb
Gitdi dil bu sene ben ḥaste-i hicrâne bedel
- 5 Fikr-i la' liyle idüp eşkini rîzân Tevfîḳ
Dür virür ḳa' r-ı yem-i dîdesi mercâne bedel

96

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Veled-i ḳalb olalı genc-i derûna dāḥil
Dilde gehvâre gibi cünbişe olmuş mâ'il
- 2 Şeh-süvârâne ḳadem-ber-naẓar itsün sâlik
Bulamaz feyz-i seferdür vaṭanı her râcil
- 3 Ḥâsibû sırrına mazḥar olan elbette olur
Ḥabs-i enfâs ile esrâr-ı ḥayâta nâ'il
- 4 Ḳâl ile ḥâli beyân mümkün olur mı gayre
Ola mı hîç şuver âyîne-i messe ḳâbil
- 5 Merdüm-i dîdelerim girye-i ḥasret dökerek
Ṭıfl-ı eşḳ oldu yine bâb-ı Ḥudâya sâ'il
- 6 İdegör maşḳala-i zıkr-i Ḥaḳ ile Tevfîḳ
Mâsivâ jengini âyîne-i dilden zâ'il

96 S71b (derkenar); B 85a; E 42a; Ü 71a

3 Hz. Ömer (r.a)'den rivayet edilmektedir:

“يَوْمَ الْحِسَابِ يَخْفُ وَإِنَّمَا الْأَكْبَرُ لِلْعَرْضِ وَتَزَيَّنُوا تَحَاسِبُوا أَنْ قَبِلَ أَنْفُسَكُمْ حَاسِبُوا فِي نَفْسِهِ حَاسِبٌ مَنْ عَلَى الْقِيَامَةِ الدُّنْيَا
çekilmeden önce nefislerinizi hesaba çekiniz. Kendinizi en büyük buluşma için hazırlayınız. Kıyamet gününde hesap, ancak dünyada kendini sorgulayanlar için kolay olur.” (Tirmîzi, Kıyame, 25 (Hadis No: 2459).)

5 Ḥudâya: Ḥudâda Ü

97

fā' ilātün fā' ilātün fā' iātün fā' ilün

- 1 Seylveş ne tîre-dil ne tünd ü ne pâ-der-gil ol
Şaff-ṭab' u āramīde ḥāṭır u deryā-dil ol
- 2 Sāyesinde 'ayş-ı aḥzar ise bir servüñ ġaraż
Sūy-ı bāğı cüst-cūda cūyāsā sā'il ol
- 3 Böyle ser-keşlikle olma seng-ḥār-ı i'tirāż
Mīve-çīn-i vaşluña ey naḥl-i nāzum mā'il ol
- 4 Kesb-i feyzin gör sebūnuñ ḥum u māhuñ miharden
Āb u tāb-ı neş'e-i iqbāle sen de kâbil ol
- 5 Olmaḵ ise maṭlabuñ dürr-i selāmet mālīki
Olma ḵa'ra āşınā dāmān-ğīr-i sāḥil ol
- 6 'Arşa-i tanzīrde Maḥdūma Tevfīkā hemān
Ḥāmeāsā ser-fürü ḵıl 'acz ile pâ-der-gil ol
- 7 Mū-şikāf-ı ma'rifet kim 'aql-ı küll Bercīse dir
Müste'idseñ mekteb-i 'irfānına gel dāḥil ol

98

meḥ' ulü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

- 1 Vaz'-ı zamāne mūcib-i tekdīr-i dil degil
Āyīne 'aks-i zişt ile baḵ münfa'il degil

97 B 85b; E 42b; Ü 71b

98 S 72a; B 85a; E 42b; Ü 71b

- 2 Virmez o şāha şekve-i ‘uşşāk-ı derd-i ser
Ṭab‘-ı güle fiğān-ı hezārān mūmil degil
- 3 İtmez kabūl salṭanat-ı ḥüsn iştirāk
Bir ferde mülk-i ‘aşk velī müstaķil degil
- 4 Teb-ḥāle lezzet-i lebin itmez ḥalel-peẓīr
Cism-i ḥabāb neş‘e-i cāma muḥil degil
- 5 Ferdā görince ‘afvı güneḥ-kāra münḥaşır
Zāhid bu fevt-i fırşata şanma ḥacil degil
- 6 Nev bāde-i ümīd dilā ḥām ise biraz
Şabr eyle ‘avn-i Ḥaḳḳ ile olmaz degil degil
- 7 Tevfīḳ tıfl-ı dil olıcaḳ ney-süvār-ı kılḳ
Meydāna at şalsa n’ola mürtecil degil

99

fe‘ ilātün mefā‘ ilün fe‘ ilün

- 1 Sen de ey eşk ḥaṭṭ-ı yāre çekil
Cedvel-i sīmveş kenāre çekil
- 2 Çekilür derd-i ser degildür ‘aşk
Kūşe-i ‘acz u i‘tizāre çekil
- 3 Ḥākveş pāymāl-i nīgān ol
Sürmeveş dīde-i kibāre çekil

2 güle: dile S

99 S 72a; B 85a; E 43 (derkenar); Ü 72b

- 4 Cür^ç aveş olma pāymāl-i zemīn
Jāleveş mihr-i tābdāra çekil
- 5 Bilinür qadr-i cevher-i sühanuñ
Hele mizān-ı i^ç tibāra çekil
- 6 Cām-ı bî-ḥavşalayla tārılma
Dürd-i rıtl-ı girān-bāra çekil
- 7 Mihr-i gamdan rehā için Tevfîk
^ç Azm idüp sāye-i ḥişāra çekil

100

fe^ç ilātün fe^ç ilātün fe^ç ilātün fe^ç ilün

- 1 Gül-i gülzār-ı heves zīver-i destār degil
Bil ki şâyân-ı ser-i şāhid-i bāzār degil
- 2 Olsa hoş-bū yine vāreste-i āzār degil
Ḥüsn-i ahlākı anuñ kim gül-i bî-ḥār degil
- 3 Feyzmend-i seḥer-i kām olamaz ol degilüm
Dīde-i ṭālī^ç -i ḥā^ç bīdesi bīdār degil
- 4 ^ç Uḳde-i ḥātır olur sengi reh-i gevher-i kām
Nazma ḳābil midür ol tār ki hemvār degil
- 5 Dil-berüñ nāziki-i rūy-ı ^ç araḳ-rīzine baḳ
Şanma kim dūş-ı güle şebnem-i ter bār degil
- 6 Görelüm keyf-i ḡubār-ı ḥaṭ-ı sebzīn mestūr
Ġayre keşf olunacaḳ neş^ç -e-i esrār degil

- 7 Nağd-i cānda nazarı dāğ-ı dile rağbeti yok
Gör o tācir-beçeyi mā' il-i dīnār degil
- 8 Gāhi vir naḥl-i ḳadūñden baña şeftālū didüm
Didi bākūre-i nāzūkdür o her bār degil
- 9 Varamaz menzile Tevfīḳ virilürse cevāz
Tevsen-i dil o ḳadar ḳāpük ü rehvar degil
- 10 Ğarażım pey-revī-i nazm-ı süḥan-sencāndur
Yoḥsa şīrini-i eş' arumı iş' ar degil

ḤARFÜ'L-MİM

101

mefā' ilün fe' ilātün mefā' iün fe' ilün

- 1 Ne i' tidālı tecāvüz ne i' tizār idelüm
Ne bīm-i ḥaybet-i şervetle ihtirāz idelüm
- 2 Zuhūr-ı riḳḳat-i dildāra dek niyāz idelüm
Leḥīb-i āh-ı derūnı ḥacer-güzār idelüm
- 3 Nigāhı perde-ber-endāz-ı sır-ı her dil iken
O şāhdan niçe mümkün ki ketm-i rāz idelüm
- 4 Mişāl-i muṭṭırb ü mızrāb-ı tār-ı çeng üzre
Ten üzre nāḥun-ı efsūsı kār-ı sāz idelüm
- 5 Görince cünbiş-i nāfın o şūḥ raḳḳāşuñ
Ḳulübı ḥā'hiş ile vaḳf-ı ihtizāz idelüm

- 6 Şeb-i vişâli gibi şanma rûz-ı hicri kaşîr
Amân şehâ niçe bir kışsa-yı dırâz idelüm
- 7 Şu nev-zemînde yârân-ı nazmla Tervîk
Semend-i tab‘ a binüp meyl-i Türk-tâz idelüm

102

fe‘ ilâtün fe‘ ilâtün fe‘ ilâtün fe‘ ilün

- 1 Ben niçe nükte-i sencîdeyi dilde buldım
Keff-i mîzân gibi şad bâr boşaldım taldım
- 2 Geh idüp hânde-i bengi vü gehî girye-i mest
Sâkiyâ neş‘ e-i ‘ aşkuñ ile bilmem n’oldım
- 3 Bâ‘ iş-i vakfe-i bî-câ ola râhumda deyü
Dâmen-i ‘ azm ile bilseñ ne dikenler yoldım
- 4 ‘ Aql u teklîf ile güm-râh u dü-tâ kâmet iken
Tûr-ı Mecnûnda reh-i ‘ aşkı tutup toğruldım
- 5 Hâm-çîde evber-i naḥl-i temennâyem kim
Tâk-ı nisyânda kalup ḥod-be-ḥod anda oldım
- 6 Halkdan rişte-i ümmîdi kesüp Tervîkâ
Bâr-ı minnet-keşi-i dehri atup kırtuldım

103

mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün mefâ‘ ilün

- 1 Miyânuñla lebûñ vaşfında tedkîk-i ḥayâl itmem
Ser-i âsâyişim âzürde-i fikr-i muḥâl itmem

102 S 73a; B 85b; Ü 76b

103 S 73a(derkenar); B 86a

- 2 O şerm-âlûd-ı hüsni ü âna ta' rîz-i vişâl itmem
Gül-i rûyın gül-âb-efşân-ı hûy-ı infî' âl itmem
- 3 O duht-ı rez ki güdbânû sarây-ı Cemden ayrulmam
Sevüp muğ-beççeğânı terk-i ribbâtü'l-ıhicâl itmem
- 4 O gül bî-zâr olursa nâle-i dil-sûz-ı ' aşkumdan
Şafâ-yı cebhesin girdâb-ı emvâc-ı melâl itmem
- 5 Dile âmâde-i şadr-ı Cem iken her hâr-ı cân-sûzı
O gül-nahl-i cefânûn bûy-ı luţfin ihtimâl itmem
- 6 Müjem çârübveş pâk eyler iken râh-ı dildârı
Ġubâr-ı dergehin dest-i şabâda pâymâl itmem
- 7 Göñül âyînesi rûşen iken nûr-ı cemâlûnle
Kânâ' at itmeyüp bir hem-ğor-ı jeng-i hılâl itmem
- 8 Kõmazdum hem-nişîn-i şadr-ı bezm-i yâr ola ağıyâr
Elimden gele pây-efkende-i şaff-ı ni' âl itmem
- 9 Taşavvur eyleyüp taraf-ı külâh-ı nâzın işkest
Fürûğ-ı hüsnini âzürde-i ' aynü'l-kemâl itmem
- 10 İdüp teşhîr-i sâķ-ı ittikâ râh-ı sülûkumda
Tîrâz-ı dâmenüm âlûde-i çirk-i vebâl itmem
- 11 Leb-i mevhûm-ı yârûn va' dine dil-besteyim Tevfîķ
Baña harf-i vefâsı lâzım aşlından su' âl itmem

104

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Vişālūñ ile çün firdevs-i a' lā gördiğün göñlüm
Yanar nār-ı ğamuñla dūzaḥāsā gördiğün göñlüm
- 2 Gül ālūde ğadīr-i tīredür seyl-āb-ı miḥnetden
Kemāl-i şafvet-i meşreble deryā gördiğün göñlüm
- 3 Olup āġeşte ḥāk ü ḥūn-ı hicrūñle şikest olmuş
Dem-ā-dem neş'e-baḥş-ı cām-ı şahbā gördiğün göñlüm
- 4 İdince āfet-i şöhretle Kāf-ı ' uzlete pervāz
Çün ism-i bī-müsem mā ḳaldı ' Anḳā gördiğün göñlüm
- 5 Süḥan nā-fehm ü mekfūfu'l-başardur mekteb-i ğamda
Kitāb-ı ḥüsnini dānā vü bīnā gördiğün göñlüm
- 6 İder mānend-i gül zaḥm-ı dilin peydā vü ḥūn girye
Hemān şekl-i şanevberde hüveydā gördiğün göñlüm
- 7 Ḥabāb-ı cām-ı meydür dest-i ḥuş-ı raġbeti Tevfīḳ
Ser-i engüştüde tesbīḥ-i Şüreyyā gördiğün göñlüm

105

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Va' d-i yāre i' timād idüp velī şād eyledüm
Reddi āba naḳş-bend-i ḳaşr-ı pūlād eyledüm
- 2 Āb-ı çeşm itdi lehīb-i sūz-ı dille imtizāc
Ḳıl naẓar i' cāz-ı ' aşḳa cem' -i ezdād eyledüm

104 S 73a; B 86a; Ü 75a

105 S 73b; B 86a; Ü 75b

- 3 Kūh u deṣṭi eyleyüp yeksān ṣūmār-ı pūṣṭ-i pā
Kūy-ı ʿaşka bir reh-i nā-refte īcād eyledüm
- 4 Şekveye vāfī degil çünkim lisān-ı nātıkam
Ben zebān-ı zaḥm-ı dille āña imdād eyledüm
- 5 Pür idüp ṣīrini-i şehd-i kelāmuñla şehā
Ben şamāḥ-ı cānımı mīnā-yı kannaḍ eyledüm
- 6 Her dem āzār eyleseñ de şekve itmem baʿd-ez-īn
Zaḥmumı nāsūr u ṭabʿum cevre muʿtād eyledüm
- 7 Cebhe-i nāzūk niçün pür-çin-i hıṣm itdün şehā
Yohsa bilmezlikle ben Tefḫī mi yād eyledüm

106

mefāʿ ilün feʿ ilātün mefāʿ ilün feʿ ilün

- 1 Olur muṭābık ise iʿtibār-ı ḥāl-i maḳām
Sezā-yı ḥüsn-i ḳabūl irtifāʿ-ı şān-ı kelām
- 2 Muṭavvel ise beyān muḥtaşar maʿānīsın
Bedīʿ-ı nüṣḥa-i ḥaṭṭuñ kim eyleye iʿlām
- 3 Raḳībe eyledi çün ʿahd-i ḥārici taʿrīf
Olur şaḥīḥ bu maʿnāya dinse zūlfine lām
- 4 Raḳībe çün ḥaber-i maḳdemin muḳaddem ider
Bu mübtedā da ider ḥaşr-i vuşlatın īḥām

- 5 Bu faşl u vaşlına yāruñ hayāldür cāmī‘
Ne deñlü cümleye rabṭ itsem ‘aṭf-ı kelām
- 6 Oğurdı kendüsin a‘lāda hāric-i mezheb
Olaydı hārice nisbetle imtiḥān-ı merām
- 7 Egerçi müştak imiş imtiḥān-ı miḥnetden
Velīk ehline Tevfīk olur vesīle-i merām

107

meḥ̣ ulü fā ilātü mefā ilü fā ilün

- 1 Uyduḡ pey-i nesīme hevāmız budur bizim
Gülzār-ı ‘ayşa rāh-nümāmız budur bizim
- 2 Dil ıztırāb u lerziş ile gösterir müdām
Kūy-ı Ḥabībe kıble-nümāmız budur bizim
- 3 Cünbişger oldı rīze-i elmās-ı ğamzesi
Gūyā ki zaḥm-ı ‘aşka devāmız budur bizim
- 4 Peyk-i şabā ğubār-ı rehin armağan virür
Çeşm-i ‘alīle kuḥl-ı cilāmız budur bizim
- 5 Meczūb-ı zūlf-i zerdi olursak ‘aceb mi kim
Cism-i nizāra gāh-rübāmız budur bizim
- 6 Ğafletle çīn-i zūlfüne müşk-i Ḥoten didik
Ey āhu-yı remīde ḥaṭāmız budur bizim
- 7 Ğam-ḥ̣ār-ı ‘aşk olup n’ola itsek fiğān u āh
Rāh-ı hevāda berg ü nevāmız budur bizim

- 8 Zülfüñle dil bulur ser ü sāmāna dest-res
Farq-ı emelde zıll-ı hümāmız budur bizim
- 9 Yek-çend beyti nazmda Tevfîk ğam degil
Dil mużtarib olursa şafāmız budur bizim

108

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

- 1 Resīde olmasa ger ḥadd-i i' tidāle kelām
Müzeyyel şevk ü mü' eddī olur melāle kelām
- 2 Girince gūş-ı süḥan-çîn-i ihtiyāle kelām
Hezār şūrete kâbildür intikāle kelām
- 3 Hemān tegāfûl-i ğamzeñde yok münāzara lîk
Olur vücūd-ı dehānında lâ-maḥāle kelām
- 4 Meşām-ı cānda döner nûkhet-i dehānuñ ile
Şabāda der-pey olan bûy-ı verd-i āle kelām
- 5 Teşādûf ile şeker leblerine bâ' iş olur
Mişāl-i kând-i mükerrer şafā-yı bâla kelām
- 6 Olup çü katre-i nîsân eşer-pezîr-i muḥal
Olur geh ülfete bâ' iş gehî cidāle kelām
- 7 Degildür ehl-i taşavvuf süḥan-fürûş-ı şalāḥ
Olur mı nâṭıka-pîrâ lisân-ı ḥāle kelām
- 8 Çü kûh yañsılayup redd ider muḥakḳar olur
İden teḥî ser ü sengîn-dile imāle kelām

- 9 Sühan numûne-i ‘irfân-ı ehl-i dāniş iken
Delâlet itse n’ola cevher-i kemâle kelâm
- 10 Cümûd-ı kalbe sebepdür lisân-ı zâhiden
Müşâbih olsa da Tefvîk eger zülâle kelâm

ḤARFÜ’N-NÛN

109

mef’ûlû fâ’ ilâtü mefâ’îlû fâ’ ilün

- 1 Ḥadd-i vefâdan olmasa ger dil-berân birün
‘Uşşâk ider mi her müjesinden ‘ayân ‘uyûn
- 2 Olmazdı tâ bu mertebe ser-tîz ü cân-güdâz
Olmasa tiğ-i ğamzeñe cânâ fesân füsûn
- 3 ‘Akl oldu çün medâr-ı tekâlîf-i emr ü nehy
Oldı zarûri muhlaş-ı cân u cinân cünûn
- 4 İşlâh u şerh ider anı ol hâ~ce-i cihân
Olsa kitâb-ı ma’ siyet-i ümmetân mütûn
- 5 Tefvîk vakf-ı hayret ider ‘aql u dānişi
‘Arz itse bu zemînde mu’ ciz-fenân fünûn

110

fâ’ ilâtün fâ’ ilâtün fâ’ ilâtün fâ’ ilün

- 1 Ehl-i cāh efzûnter itdükçe ‘uluvv-ı pāyesin
Aña tevsî~ eylemek müstelzem olur sāyesin

109 S 74b; B 87a; E 46a; Ü 78a

110 S 74b; B 87b; E 46a; Ü 78b

- 2 Güldür eden berg ü hārı zīb-i dest-i i‘tibār
Feyz-yāb-ı ‘izzet eyler nīk u ān hem sāyesin
- 3 Bū’l-‘aceb nev-devletān zaḥmet-keşüñ farḳ eylemez
Tıfl-ı nā-dān bile farḳ eyler digerden dāyesin
- 4 Şarf-ı enfās-ı kerāmāt eyleyüp taḳvāsını
Bāda virdi şeyḫ naḳd-i ‘ömrinüñ sermāyesin
- 5 Pāk-gevher zīb-i zāhir ile olmaz dil-pesend
Rūy-ı mir‘āta şafā-yı dil virir pīrāyesin
- 6 Ehl-i ‘irfāndan naẓīre-cūy olup Tevfīḳ-i zār
Hāme üstādāne ‘arz itdi kemīne vāyesin

111

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

- 1 Ne dem ki ḡamzesin ol dīde-i āhūda gördüm ben
Pür-āteş ejderi gūyā yed-i cādūda gördüm ben
- 2 N’ola şayd-ı Haremveş cān atarsam Ka‘be-i zülfe
Ki bīm-i cān-şikārı deşne-i ebrūda gördüm ben
- 3 Ḥayāl-i ḳadd-i yāri zīb-i çeşm-i giryenāk itdüm
Yine ol serv-i mümtāzı kenār-ı cūda gördüm ben
- 4 Kem-endiṣān gibi olmam ḡubār-ālūde-i teşvīş
Şafā-yı ḥāṭırı āyīne-i zānūda gördüm ben
- 5 Ḥayāl idüp ḥaṭ-ı müşḡīn-la‘lin yād-ı vaşlile
Nüvişte iki āyāt-ı şifā tenzūda gördüm ben

- 6 Dil-i sūzān u şāfımdan çıkar serv-i kebūdāsā
Naẓīr-i āh-ı sīnem rūd-ı tönbākūda gördüm ben
- 7 İdince gerden-ı şāfında naķş-ı buse-i rengīn
Semenzār-ı melāḥatda gül-i ne'gşūda gördüm ben
- 8 Raķībe 'īd u baña rūze-i hicrān ider īmā
Bu vaz' -ı nā-be-cāy ol hilāl-ebrūda gördüm ben
- 9 Şaķın kim ğamze dirler düşmen-i bih-būd imiş zaḥm
Ser-i müjgānda bir şemşīr-i müşg-ālūde gördüm ben
- 10 Dü beyt-i ebruvān kim maṭla' -ı dīvān-ı Şevketdür
Anı ne Muḥteşem ne Ḥusrev-i pür-gūda gördüm ben
- 11 Dil-i işkesteme meyl-i nevāziş var gibi Tevfīķ
O şūḥuñ dāmen-i zūlfuñ ğubār-ālūde gördüm ben

112

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Tard idüp esbāb-ı zevķi ḥāṭır-ı bī-kīneden
Oldı her vaķtim peyām-āver şeb-i āzīneden
- 2 Neş'edār olup raḥīķ-i cezbe-i dīrīneden
Oldı ḥāl-i dil numūne Aḥmed-i pārīneden
- 3 Şāf-ṭab' āndur olan meclā-yı şems-i ma' rifet
Nūr-ı mihr efzūn olur 'aks eylese āyīneden
- 4 Cān sarāy-ı tende iken rızķı da āmādedür
Oldı çün murğ-ı kafes bī-ķayd āb u çīneden

- 5 Pās-bān olup ruḥ u la‘ line ol zūlf-i siyāh
Bir muṭalsam mārduḡ gitmez ser-i gencīneden
- 6 Maṭla‘ indan nīk ü bed ma‘ lūm olur encām-ı kār
Bellūdūr derd-i ḡumārı neş‘e-i dūşīneden
- 7 Dāmeni gerd-i riyādan pāk ise Tevfīḡ eger
Aṭlas u dībā müreccaḡ ḡırḡa-i peşmīneden

113

meḡ ūlū meḡā‘ īlū meḡā‘ īlū fe‘ ūlūn

- 1 Reh-yāb-ı nigeḡ müşkil o ḡaṭṭ-ı siyehimden
Mümkin mi ḡüz̄er her ḡass ü ḡāşāk-i rehimden
- 2 ḡīsūsı girih-beste-i nāz olmada dā‘im
Cünbişgeri-i rişte-i medd-i nigeḡimden
- 3 Ol geşte-i sevdā- yı ser-i kākülüm kim
Maḡsūs olur şemme-i sūnbül giyehimden
- 4 Taşvīr-i sevād-ı müjeñ iden olur ‘āciz
Terkīb-i midād itse de baḡṭ-ı siyehimden
- 5 Nūr-ı meh olur tīregi-i şeble füzūnter
Me‘mūl iderüm ‘avfımı farṭ-ı günehimden
- 6 Bir tīr-i nigāḡ oldu naşīb-i dil-i Tevfīḡ
Şad el-ḡazer ey ‘āşık-ı şeydā o sehimden

114

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Oldı çün beyt-i dü ebrū-yı dil-ārā mevzūn
Cünbiş itdükçe gelür hāṭıra ma' nā mevzūn
- 2 Rūḥ-ı ma' nādur iden ḳālib-i lafzı tezyīn
Ḳadd-i yār ile olur cāme-i zībā mevzūn
- 3 Merdüm-i dīde-i giryān gibi var mı itmiş
Beyt-i vāḥidde iki baḥr-ı güher-zā mevzūn
- 4 Ne kadar olsa güzel ansız olan sāde ruḥān
Bīhūde söz gibidür ola muḳaffā mevzūn
- 5 Vezn-i ṭab' ile olur nazm-ı süḥan cılve-nümā
Seng-i mevzun iledür olsa ger eşyā mevzūn
- 6 Sīnesin taşla dögüp muḫṭarib olur mīzān
Keffine dāḥil olan nesne ola tā mevzūn
- 7 Nīk ü bed bārını çekse n'ola ehl-i temyīz
Seng ü zer olmadadur vezne de zīrā mevzūn
- 8 Ḥalecān üzre tereddütde olur çün mīzān
Ḥarc u daḥlini o kim itmeye her-cā mevzūn
- 9 Ehline 'arz idegör nazmuñı yoḥsa Tefḫ
Nā-süḥan-senc okur her ğazeli nā-mevzūn

115

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Cihānda 'āşık itmez şekve 'aşk-ı yār derdinden
Rehā mümkün olaydı ta' ne-i ağıyār derdinden
- 2 Eger itse ta' aḳḳul rencişi-i nāz-ı eṭibbāyı
Şikāyet itmeyüp hoşnūd olur bīmār derdinden
- 3 Tesellī-yāb olursan söyledikçe derd-i pinhānuñ
Bulup hem-derdüñi eylersün istifsār derdinden
- 4 Helāk olup ta' amla şervetinden feyżmend olmaz
Aḥibbānuñ beterdür derdi bütīmār derdinden
- 5 Marīzuñ 'illeti neks eyler aḥbāb-ı dağal-bāzuñ
'İyāde şüretinde ta' n-ı istifsār derdinden
- 6 Mücāzāt olunup cins-i 'amelle çeşm-i mest-i yār
Beni pür-derd idüp ḳurtulmıyor her bār derdinden
- 7 Seferdür yā taḥammül çāresi 'aşḳuñ demişler līk
Ḥalāş olmadı bunlarla dil-i nā-çār derdinden
- 8 Dil āğaz virmeyüp yatur firāş-ı ğamda 'uşşāḳı
Mesīhā itse de tedbīr olur bīzār derdinden
- 9 Yatur dā'ü'l-'udāl-ı ma' şiyetle mest ü lā-ya' ḳil
Ḳuluñ Tevfīḳi yā Rab luṭf idüp ḳurtar derdinden

116

meʿ ūlū fāʿ ilātū mefāʿ ilū fāʿ ilūn

- 1 Umma vefā bu günbed-i çārḥ-ı ʿ anīdden
Ümmīd-i bār-ı bīhūdedür naḥl-i bīdden
- 2 Pīşīn metāʿ -ı cānım olur kām-ı vuşlata
İster ki evvel eyleye kurbānı ʿ īdden
- 3 Ḥam-yāze-i dem-ā demi der-pey olursa da
Leb-beste olmazam hele vaşluñ ümīdden
- 4 Kākül tırāz-ı ʿ ārızuñ olmuş gibi seher
Aldum ḥaber şabā-yı huceste-nüvīdden
- 5 Tevfīk isterüm bu girān-māye gevhere
Çıksun naẓīre lücce-i ṭabʿ -ı sedīdden

117

feʿ ilātūn feʿ ilātūn feʿ ilātūn feʿ ilūn

- 1 Şāh-ı ğam sedd-i şüġūr-ı dile dāġ u tenden
Yapdı bu ḳalʿ a-i cismümde ʿ aceb burc u beden
- 2 Saña ey ğonca girībānını pek teng itmiş
Sūḳ-ı gülşende bu nev-cāme-i gülgūnı diken
- 3 Ruḥ-ı ḥūy-kerdesi āb ile idüp āteşi cemʿ
Şanʿ at-ı şermde de siḥr ider ol cādū-fen
- 4 Nev-demīde ḥaṭ-ı sebz ʿ āşıķına mihr-i giyāh
Tāb-ı nezzāresi şabr-ı dile berḳ-ı ḥarmen

116 S 76a; B 89a; E 47a; Ü 81a

117 S 76a; B 89a; E 47a; Ü 81a

- 5 Olsa üftâdesi Tevfîk n'ola ser-gerdân
Oldı girdâb-ı yem-i hüsn ü bahâ çâh-ı zekân

118

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

- 1 Gel ey meşşâta el çek hüsn ü ân-ı rûy-ı dil-berden
Gül-i gülzâr şun' a rahne virme zîb ü zîverden
- 2 Lebi hāmūş olan handân olur encâm-ı kârında
Olur fehmīde bu ma' nâ dehân-ı ğonca-i terden
- 3 Zevâl eylerse de rûşen-dilân âsârı bâkîdûr
Şebân-geh pertev-i meh muḳtebesdûr mihr-i enverden
- 4 Gezend irer mi hiç hem-sâyeġâna şâf-tıynetden
Harâb olur mı dîvâr-ı nigîndân âb-ı gevherden
- 5 Cevâsîsü'l-uyûb-ı dehrden âsâyiş isterseñ
Hüner şeklinde taḳrîr it görürseñ 'aybı dîġerden
- 6 Ne deñlü telḡ ise mey neş'e-i ser-şârı efzûndur
Baña zehr-âbe-i düşünâmi hoşdur la' l-i dil-berden
- 7 Görüp hâl-i ruḡun pûşide zir-i ḡaṭṭa Tevfîkâ
Siyeh-kârî-i baḡtum añladum aḡkâm-ı aḡterden

119

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

- 1 Niçün rû-pûş-ı nâz olur nigâh-ı ġâh ġâhumdan
Gelür burka' -ġüşây itmek o mâhı dest-i âhumdan

118 S 76b; B 89a; E 47a (derkenar); Ü 79b

119 S 76b; B 89b; E 47a (derkenar); Ü 79b

- 2 İder rûyun niķâb-âlûde-i naĥvet nigâhumdan
Sezâ görmem bu vaz‘ -ı perde-bîrûnı o mâhumdan
- 3 O meh gül-ĥand-ı nâz itdikde mürvârîd-i dendânın
Geçerdüm yek-be-yek ser-rişte-i nûr-ı nigâhumdan
- 4 Ser-â-pâ ‘ uzv-ı yârı bî-sebep bî-câ iken tercîĥ
Esîr-i ĥayretüm ta‘ yîn-i cây-ı bûsegâhumdan
- 5 Demiş ol meh ĥalel virsün mi mihr-i rûyuma ĥaṭṭum
Olur mı berķ-ı ‘ âlem-sûzum âzurde giyâhumdan
- 6 Olurdum dil-rübûde keh-rübâ-yı ‘ aşķ-ı taḥķîķa
Girâni-i heves maḥv olsa cism-i hem-ķü gâhımdan
- 7 Ser-i jûlîde-mûyem berķ-ı âhımla idüp sûzân
Olur dil bûriyâ-sûz-ı şikâyet pâdişâhumdan
- 8 Bugün tünd-i yeme sa‘ y itme zâhid lûtf-ı bâr ile
Peşîmân olmayam ferdâda da belki günâhumdan
- 9 N’ola gül-geşt-i bâĝ-ı bî-niyâzı eylesem Tevfîķ
Gül-i ümmîdi maṭrûd eyledüm ṭarf-ı külâhumdan

120

mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün

- 1 Ğubâr-ı dergehin ĥıfz itmek içün çeşm-i dîgerden
Reh-i dildârı tertîb itdüm eşķ-i dîde-i terden
- 2 ‘ Araķ-rîz olıcaķ tâb-ı ĥicâb u germi-i meyden
Olur hoş-bû ĥûy-ı ruĥsârı gül-âb-ı mükerrerden

- 3 N'ola dil-teşne olsağ būs-ı hāl-ı gerden-i yāre
Geçilsün mi seherde neş'e-i hubb-ı mu'anberden
- 4 'İbāretdür qad-i bālāsı 'ömr-i cāvidānīden
Kināyetdür şafā-yı haṭṭ-ı sebzi 'ayş-i aḥḍerden
- 5 Teğāfüldür olan sāmān-rübā-yı tāḳatüm yohsa
Baña her kec-nigeh ḥüsn-i nazardur ol sitemgerden
- 6 'Arīfūñ şî' rine ümmīd-i tanzīr eylemek Tevfīḳ
Çü şeb-tāb etmedür da'vā-i şirket mihr-i enverden
- 7 O deryā-dil ki nazm-ı ābdārı kām-ı idrāke
Olur feyz-i selāsetde nümüne 'avn-i Kevşerden
- 8 Olup bālā-nişīn-i mesned-i emn ü şafā dā'im
Mükedder olmasun ṭab'ı sipihr-i süfle-perverden

121

meḥ'ülü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

- 1 Mağmūm olur gülünce şikem-pişe rūzeden
Feyz-i şafā gelür dil-i dervīşe rūzeden
- 2 İmsāki olmasaydı taşarrufdan ādemi
İtmezdi ehl-i mekremet-endīşe rūzeden
- 3 Her şāḥı mīve-baḥş-ı şevāb-ı cezīl olur
Şalsa derūna naḥl-ı rıza-rīşe rūzeden
- 4 Bihūde ekl u şürb u menāmından ayrılup
Ancak qalır günāhı riyā-kīşe rūzeden

- 5 Rûz u şebim mübeddel idüp virdi ser-te-ser
Evkât-ı hord u h̃âb mı teşvîşe rûzedden
- 6 Kalmadı ihtilâl-i dimâğ ile iktidâr
Farq-ı muzırr u nâfî' i teftîşe rûzedden
- 7 Rıtl-ı girân ya kaçre-i gül-âb virseler
Rindânda yok temeyyüz kem ü bîşe rûzedden
- 8 Her dem kıyâm-ı leyl ü şıyâm-ı nehâr ile
Şabr u riyâzet oldu dile pîşe rûzedden
- 9 Zâ' f-ı teb ile kesb-i şevâb u günâhdan
Tevfîk elem irişmedi bir işe rûzedden

122

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

- 1 Gonca hāmūş edeb-i la' l-i güher-bârından
Lâle pür dâğ-ı hased hâl-i siyehkârından
- 2 Her habâb-ı mey olur mihr ü meh-i 'âlem-i âb
Pertev-efşân olıcağ sâğara ruhsârından
- 3 Reh-i kûyunda n'ola âbla der-pây olsam
Gül biter bâğ-ı gamuñ ser-zede her hârından
- 4 İstikâmet k'ola merkezde olur kâr-ı dürüst
Pây-ı bîrûn olamaz dâ' ire perkârından
- 5 N'ola ser-mest-i mey-i bî-hodı-i 'aşk olsam
Neş'edâr oldum anuñ dîde-i hummârından

5 ser-te-ser: ser-be-ser S

122 S 77a; B 89b; E 47b (derkenar); Ü 80b

- 6 Perde-keş kākūli nezzāre'-i rūy-ı yāre
Seyre medhāl bulamam bīm-i 'alemdārından
- 7 Gūş-ı hūş oldu dūr ü gevher ile pūr Tevfīk
İltikāṭ eyleyeli Ḥayrīnūñ eş'ārından

ḤARFÜ'L-HE

123

mef'ülü fā' ilütü mefā' ilü fā' ilün

- 1 Ḥār-ı müjeyle olmasa pūr dāmen-i nigh
Cesbān idi o mehveşe pīrāhen-i nigh
- 2 Ḥaytü's-su' ā' -ı mihri ider tīre riştesi
Olduḡca tāb-ı 'arızı pertev-zen-i nigh
- 3 Olmaḡ muḥāl-i çāk-i girībān refū-pezir
Olmazsa zülfi tār-ı ser-i süzen-ı nigh
- 4 Tebhāle mi lebünde yahud farṭ-ı nazreden
Olmış mı zaḡm-yāfte-i nāḡun-ı nigh
- 5 Şanma remed-ḡavāle çeker Ḥākim-i ḡazā
Nāzır ḡarīm-i ḡüsne diyü revzen-i nigh
- 6 Tevfīk idince ḡamze-i yāre müşādefe
Pūr berḡ-i ḡāret oldu yine ḡarmen-i nigh

124

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

- 1 Olinca yār içün cān-sipār-ı pervāne
Hemīşe yanmada şem' -i mezār-ı pervāne
- 2 İderse n'ola gül-i şem' i zīver-i destār
Çün oldı bezm-i şebistān bahār-ı pervāne
- 3 Bezmde şem' degil ' aşk-āzmā-yı kazā
Kodı miyāne mihekk-i ' ayār-ı pervāne
- 4 Olur mı rūšnī-i dil o bezmden k'olmuş
Fitil-i şem' ası bāl-i nizār-ı pervāne
- 5 Görüp güdāhte-ten şem' -i bezmi Tevfīkā
Te'essüfile kalur mı qarār-ı pervāne

125

mef' ulü fā' iātü mefā' ilü fā' ilün

- 1 Çarhuñ nigāh-ı ' ibret iden hāl ü şānına
Engüşt-i hayretin be-hem eyler dehānına
- 2 Geh feyz ü gāh başt ile Hallāk-ı bī-zevāl
Virmiş nizām ' ālem-i kevn ü mekānına
- 3 Bir şey'ün olsa pertev-i iqbāli ber-kemāl
Olmağda zıdd-ı kāmili peyveste yanına

124 B 92b; E 48a; Ü 85a

125 S 78a; B 90b; E 48a (derkenar); Ü 85a

- 4 B lb l de g l de b d-ı h z ndan olup nih n
Z g u zağan tasallu  ider g lsit nına
- 5 G l ende b lb l n u urup h  b u r hatın
Oldı ni este m r-ı siyeh   iy nına
- 6 Eyler  ikeste revna -ı g lz r  b d-ı serd
 rmez g zend h r u hasu  h ned nına
- 7 G l ende olsa sebze-i b g ne ser-zede
Ta   r-i h dmet   azv olunur b gb nına
- 8 Ber  u giy hu  eylemez  m zi  n h y l
 ar u  nig h iden ki i m h u ket nına
- 9  td m hez r tecr be ben kesb   k r n 
 mm d-i s d  degmedi b m-i ziy nına
- 10  dem ne de l  eyler ise h f -ı  b-ı r 
Elbet felek na   a vir r n m u   nına
- 11  v ze-i der y-ı rev- -revle bir pe eng
Her yolda reh-n m lık ider k rb nına
- 12 Bir man ba selef ne  adar n - alef ise
C -g ri h rmet itmeli z t u zam nına
- 13 Tevf   n i tihar  cih n-g r iken dir g
Otluk -z de geldi de ot t kd    nına

13 Otluk -z de,...  lim tahsili ile m derris ve molla oldu. Ya lı  n  ileri s r p Medine mollal  n  kabulden ka  nca 1192'de (1778) r tbesi bil d-ı erba ya indirilmi  ve ardından vefat etmi tir. Sicill-i Osmani C.4, s.1310

126

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Mücevher tâc-ı Cem ' arz itseler şarf-ı şu' ur itme
Nigün peymāneden bîhûde ümmîd-i sürûr itme
- 2 Biraz mekş it teneffüs eylesün ' uşşâk-ı şeydâsı
Şabâ zülf-i nigārimdan şitābile mürûr itme
- 3 Kāvldür bir ferce bulsam itsem esbâb-ı şafâyı yād
Gel ey ğam hâtır-ı nâ-şâda bir laḫza ḫuṭûr itme
- 4 ' Adem-âbâda ' azm it rāḫatuñ maṭlûb ise her gâh
İdüp semt-i Bedaḫşâna sefer zikr-i ḫuzûr itme
- 5 Teġâfûl gerçi nâ-dâna degil Tevfîḳ-i müsteb' id
Velî ḳadr-âşinānuñ ihtirāmında ḳuşûr itme

127

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ḥaṭṭ be-dîdâr olıcaḳ gird-i leb-i dildârda
Nev-demîd oldu çemen ṭarf-ı cûy-ı gülzârda
- 2 Çāk-sâz-ı ceyb-i şabr olmaz mı bülbül kim müdām
Dâmen-i gül oldu bir hem-beste dest-i ḫârda
- 3 Gülşene bir ṭurfe ḫâşiyet virüp bād-ı bahâr
Ġonceler gül-ḫand-ı nâz itmekde bülbül zârda
- 4 Rû-be-pes gerdân olup bir bûse iḫsân eyledi
Yâr iḳbâl itdi baña şûret-i idbârda

126 S 78a (derkenar)

127 S 78b; B 90b; 92b(İki kere yazılmış); E 48a; Ü 84b

- 5 Būs-ı la‘lin bahş ider vuşlatda Tevfîkâ o şûh
Şerbet-i şekker virülür şâ‘ime iftârda

128

mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün

- 1 Virürse dîde cûşîş eşk-i tûfân-hîz-i pür-hûna
Döner nüh kıbbe-i gerdün hâbâb-ı cûy-ı Ceyhûna
- 2 Olan merbût-ı peyvend-i ‘alâyık-ı çarh-ı gerdûna
İder mi sebkat-i hem-pâ mişâl-i esb-i gerdûna
- 3 Bulur her sehl ü şa‘buñ müste‘iddîn reh-nümâ-yı ‘aşk
Çeker Ferhâd-ı zûrî kûha Kays-ı zârî hāmûna
- 4 Olur her bir gürûha ferd-i kâmil mâye-i şöhret
Zebân-zed cüz’-i a‘zam nâmıdur terkîb-i ma‘cûna
- 5 Tevâzu‘ farzdur neşv ü nemâ feyz eyleyen zâta
‘Aceb mi ser-fürû itdürse cûlar bîd-i Mecnûna
- 6 Sebük-sâmân-ı şervet reh-neverd-i emn ü râhatdur
Medâr-ı hasf ü husrân keşret-i māl oldı Kârûna
- 7 Gehî mızrâb u gâhî gûş-mâlile olur te‘dîb
Eger nâ-sâz-kâr âhengîn uydurmazsa kânûna
- 8 O çâr-ebrûnuñ olmağ bir gedâ-yı hâne-ber-düşı
Müreccağdur baña şâh olmadan bu rub‘-ı meskûna
- 9 Tenessüm eyledükçe bād-ı teslîm u rızâ Tevfîk
Kıomaz cāy-ı nişestin dilde hâşâk-ı çi vü çûna

129

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Hām-ı gīsū-yı cānān ol ruḥ-ı pūr-āb u tāb üzre
Nümūde ḥalkā-i girdābdur baḥr-i gül-āb üzre
- 2 Nigāh it zūlf-i zerdine o ḥaṭṭ-ı müşg-nāb üzre
Nüvişte-zer ḫalemle levḫadur gūyā kitāb üzre
- 3 Hıtām-ı ḥüsni müş'ir-i ḥaṭṭ-ı ruḥ-ı pūr-āb u tāb üzre
Gelür meclis tamāmında buḥūr elbet gül-āb üzre
- 4 Eger olmazsa ḥār-ı ḥaṭṭı dāmen-gīr-i istiḫrār
Geçer ḥüsn-i civān-mānend-i 'ömr elbet şitāb üzre
- 5 Dil-i sūzānum eyler ḥande-i pūr-şūr ile talṭif
Virür lezzet nemek-efşānlık elbette kebāb üzre
- 6 Dü bālā şışede ḥabs-i perī-şüretlerin seyr it
Ruḥı 'aks eyledükçe cām-ı mīnāda ḥabāb üzre
- 7 Şafā-yı merk ile āyīnede ister k'ola manzūr
Olur sīm-āb anuñçün zindegīden ıztırāb üzre
- 8 Ḥayāl-i yār ile bir bezm-i nūş-ā-nūş idüp ḥulyā
Yürütdüm zevraḫ-ı şahbāyı deryā-yı serāb üzre
- 9 Ḥayāl-i cism-i şāfī çeşm-i deryā cūş-ı ḥasretde
Mümāşil 'aks-i nūr-ı mehle serv-i sīme āb üzre
- 10 Süveydā-yı derūnı ıztırāb-ı dil idüp gerdān
Olur çün nokṭa-i cevvalē ḥalkā āsiyāb üzre

- 11 Menāmımda bu şeb te'şîr-i teşrîfile Tevfîkâ
Mu' aţtar kıldı kāmım naķş-ı gül bālîn-i ħ̣āb üzre

130

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Olur nāzır ħarīm-i gülşen-i şād-āb-ı ħacāta
O kim gūlmîĥ ide çeşm-i niyāzın bāb-ı ħacāta
- 2 Cibāh-ı ehl-i āmāle olur mālişgeh-i ta' zīm
Girībān-ı niyāzın beñzeden miĥrāb-ı ħacāta
- 3 Müsebbibden bilen te'şîr-i esbābı olur nā'il
Qalur maĥrūm o kim maĥrūr ola esbāb-ı ħacāta
- 4 Talebsiz bî-nemekdür neyl-i maţlab pek muĥaqqardur
Virūr şabr u taĥassür revnaķ āb u tāb-ı ħacāta
- 5 Çü zeyl-nāme pāk it māsivādan dāmen-i kārūñ
Ola tā buseñe faşş-ı leb-i erbāb-ı ħacāta
- 6 Olur memdūĥ icāz-ı ma' ānî ' arz-ı maţlabda
Mu' ādāt üzredür ehl-i kerem iţnāb-ı ħacāta
- 7 Der-i ĥaybuñdan it Tevfîķi şād ey Qāzıyu'l-Ĥacāt
Digerden eyleme muĥtāc daķķ-i bāb-ı ħacāta

131

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Olursa kilk-i luţfuñ nîk-ĥāhum yā Rasūla'llāh
Olur ĥāl-ı ruĥ-ı raĥmet günāhum yā Rasūla'llāh

130 S 79b; B 91b; E 49a; Ü 84b

131 E 49a (derkenar); Ü 81b

- 2 Hücûm-ı ẖâb-ı ğafletten nem-i luṭfuñla bîdâr it
Güşâd olsun bu çeşm-i intibâhum yâ Rasûla'llâh
- 3 N'ola kuḥlu' l-cevâhirveş çekilsem çeşm-i ḥurşîde
Ser-i kūyuñda kemter gerd-i rāhum yâ Rasûla'llâh
- 4 Eger baḥr-ı şefâ' atden olursa nem rubâ-yı kām
Olur rîzân-ı iḥsân ebr-i āhum yâ Rasûla'llâh
- 5 Ḥurûş-ı seyl-i ' isyân hîç gezend eyler mi Tevfîkâ
Der-i lüṭfuñ iken püşt ü penāhum yâ Rasûla'llâh

132

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

- 1 Kec-meniş bedlik ider şûreti hoş olsa bile
' Ayb-bîn olmada âyîne beşûş olsa bile
- 2 Eylemez şaf-dili cûş-ı havâdiş tekdîr
Yok ḥabâba zararı yemde ḥurûş olsa bile
- 3 Ḥâme-i mû gibi ' izzetde mülâyim-ṭab'ân
Her dem âlûde-i şad reng ü nuḳûş olsa bile
- 4 Ne kadar zülfi dırâz olsa olur ' izzetmend
Nîk ü ân mükrem olur ḥâne-be-düş olsa bile
- 5 Tavḳ-ı ḳumrî degil âzâdegi-i serde ḥalel
Râst-âzâde olur ḥalka-be-güş olsa bile
- 6 Rû-güşâyândur iden ṭab'ı gūyâ Tevfîk
Söyledür tûṭiyi âyîne ḥamûş olsa bile

133

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Hülüş ihyā-kun-i dīn ü düveldür ḥadd-i zātında
Nifāk āteş-zen-i mülk ü mileldür ḥadd-i zātında
- 2 'Adūnuñ şüret-i ḥaḳda irā' et itdüğü re'yi
Nizām-ı mülke irāş-ı ḥaleldür ḥadd-i zātında
- 3 Hülüş 'arz itse de rübeh firībān olma dil-beste
Esās-ı tıyneti mekr ü ḥiledür ḥadd-i zātında
- 4 Semend-i ṭab' a himmet tāziyāne şevḳ olur mihmiz
Anuñ seng-i rehi ammā keseldür ḥadd-i zātında
- 5 Miyān-ı nāzüküñ kim mecmu' -ı kullāb-ı zülfüñdür
Reh-i 'aşḳuñda bir çengelli beldür ḥadd-i zātında
- 6 Mü'eccel dil-berüñ her rüz-i naḳd-i vaşlı ferdāya
Vefā-yı va' di mevḳūf-ı eceldür ḥadd-i zātında
- 7 Neşid-i Nāşid-i mu' ciz-edāya ḥaḳ bu kim Tevfīḳ
Naḳire mümkün olmaz bī-bedeldür ḥadd-i zātında

134

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Dehān-ı yārda tebḥāle şekker-bārı seyr eyle
Leb-i Kevşerde nev-reste gül-i bī-ḥārı seyr eyle
- 2 Firāḳ-ı yār-ı çār-ebrūdan oldum zār u biçāre
Belā-yı çār-mevc-i lücce-i nā-çārı seyr eyle

133 S 80a; B 92a; E 49b

134 S 80b; B 92b; E 50a; Ü 83b

- 3 Siper-püş olsa da pūlāddan çarḥ-ı sitem-perver
Geçer bir demde tīr-i āh-ı āteş-bārı seyr eyle
- 4 İder nā-dāmı ber-kām u dil-i dānāyı bī-behre
Ġalat-kārī-i çarḥ-ı nā-becā eṭvārı seyr eyle
- 5 Ḥayālāt-ı ‘acībeyle olup ḥayrān u dem-beste
Ġubār-ı ḥaṭṭ-ı sebz-i yārda esrārı seyr eyle
- 6 Beyāz-ı gerdeninde ḥāl-i mūdārın alup yāda
‘Amūd-ı şubḥ üzre necm-i ġisūdārı seyr eyle
- 7 Gelüp bir kerre zālīm ḥaste-i hicrānı şormazsuñ
Ḥayālūñ ile bārī dīde-i ḥūn-bārı seyr eyle
- 8 Dem-ā-dem ‘ayş u nūş it fırşat el virdükçe fevt itme
Güneḥ fikrin iderseñ zūr-ı istiġfārı seyr eyle
- 9 Olursa Nāşid-i ḥoş-gūya peyrev ḥāme-i Tevfīk
İder taḳlīd-i ṭūṭī zāġ-ı bed-reftārı seyr eyle

ḤARFÜ’L-YE

135

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

- 1 Ḥāne-i çeşme ḥayāl-i yār itmez raġbeti
Yoġimiş ol merdüm-i çeşmānuñ insāniyyeti
- 2 Ḥaste-i hicrāne itmez çün nigāh-ı şefḳati
Görmesün bīmār-ı çeşmūñ daḥi rūy-ı şıḥḥati

- 3 Dest-res mümkün degil nev-bāde-i ihsânına
Var ise o naḥl-i nāz artırmış ancak kâmeti
- 4 Gitdi âğûş-ı hayâle gelmez oldu ol perî
İdeli vaşf-ı miyânında kemâl-i diğkati
- 5 Dem-be-dem seyl-âb-ı eşk-i ḥasrete pâ-mâl iken
Düşde görmez dîde-i bîdârı ḥ-âb-ı râhatı
- 6 Var ise ferdâ-yı maḥşerde meger hüşyâr olur
Neş'e-i ser-şâr-ı 'aşkuñ kem degil keyfiyyeti
- 7 Sâye-i zülfünde yâruñ ba' d-ez-în âsüdeyim
Başına çalsun felek zıll-i Hümâ-yı devleti
- 8 Fıkr-i zülf itdi ser ü sāmân-ı şabrı târ u mâr
Tāk-ı ebrû eyledi taḥrîb tāk-ı tākati
- 9 Şûret-ârâlıkdan 'arîdür kerîmü'l-aşl olan
Cevher-i zâtı virür şimşîre zîb ü zîneti
- 10 Zâhidâne kûşe-gîri maşlahat-âmîzdür
Künc-i 'uzletdür çü 'anḳānuñ medâr-ı şöhreti
- 11 Virmeyüñ âyîneyi ol ḥod-perest-i nâze kim
Didi kāmiller ḳabûl itmez maḥabbet şirketi
- 12 Cûşîş-i girdâb-ı sîm-âbı ider ḥâtır-güzâr
Lerziş-endâz-ı serin olduğça rakḳâş âfeti
- 13 Pey-revi mümkün degil Tevfîḳ ṭab'-ı Nâşide
Kâmet-i vüs' amdan efzûndur 'uluvv-i himmeti

136

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Dil idüp zīver-i āgūş-ı hayāl-i yāri
Müştebih buldı süveydā ile hāl-i yāri
- 2 Dil olup ḥāst-gār-ı şeref-i pā-būsı
Beklerüm şām u seher şaff-ı ni' āl-i yāri
- 3 Eyledüm cismi çü mūzār u nizār-ı hasret
Şemm idüp nefha-i müşkīni kelāl-i yāri
- 4 Hiss ider deyü o ter-meşreb ü 'iffetkārüm
Kılmam ümmīd-i hayāl itme vişāl-i yāri
- 5 İstimā'-ı sūhan-ı ğaybı iderdi taşdıķ
Fem-i ḥiçinden iden gūş-ı maķāl-i yāri
- 6 Şafhayı reşk-i gül ü mül ider elbet Tevfīķ
Hāme vaşf eylese hadd ü leb-i āl-i yāri

137

me' āilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

- 1 Olursa kuvvet-i bahtuñ eger ziyādeliği
Kemān-ı Rüstemūñ olur 'ayān kepādeliği
- 2 İder tecāhül-i 'ārif gibi niçe maḥdūm
'İmār-ı zātına rū-pūş efendi-zādeliği
- 3 Devām-ı şöḥbet-i pādāş ise eger maṭlūb
Yolunda sāye-şifat pīşe kıl fütādeliği

136 S 81a; B 93a; E 51a; Ü 88a

137 S 81b; B 93b; E 51a; Ü 88b

- 4 Giyince cāme şu dībāsı çeşm-i bülbülden
 Kabādur ol güle çeşm-i sefid sâdeliği
- 5 Gören ‘azāb ile māt olduğın niçe şāhuñ
 Bu naṭ‘-ı dehrde rif‘ at bilür piyâdeliği
- 6 Bu iltinām-ı ma‘āniyle eylemiş işbāt
 Mesîḥ-i ḥāne-i Tevfîk ḥark-ı ‘âdeliği

138

meṣ‘ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün

- 1 Neşr eyleyüp sirişk ü dem-i la‘l-i bârumı
 Reşk-i şükûfezâr iderüm reh-güzârumı
- 2 Baht itse zîr-rân feres-i rāh-vârumı
 Çeşm-i şabâda kuhl idebilmez ğubârumı
- 3 Ol nev-şükufte gonçe‘-i ra‘nâ-yı fîṭratum
 İtdüm be-hem girifte ḥazân u bahârumı
- 4 Çün kim olur neticesi âsâyiş-i dimāğ
 Virmem şafâ-yı neş‘eye derd-i ḥumârumı
- 5 Ol rind-i bâde-der-bağal u cām-der-kefüm
 Taḥmîl-i dūş-ı ğayr idemem kâr u bârumı
- 6 Sâķî tamāma ḳalmadı cām-ı maḥabbetüñ
 İtdi zebûn-ı neş‘e-i ser-şâr yârumı
- 7 Gördükde Ka‘beteyn-i nigârumda naķş-ı kām
 İtdüm güşâde şeş cihet-i baht-ı zârumı

138 S 81b; B 93b; E 51a (derkenar); Ü 88a

3 ḥazân u bahârumı: bahâr u ḥazânımı E

- 8 Geşt eyleyüp ‘ Irāk u Şıfahānı Şāma dek
Çāk perde’-i Hicāzda buldum qarārumı
- 9 Keşti-süvār-ı baħr-i tevekkül olınca dil
Tevfīk Hāk muvāfık ider rüzgārumı

139

meʿ ūlū mefāʿ ilū mefāʿ ilū feʿ ūlūn

- 1 Vaşf-ı dehenün ħālet-i taķrīre gelür mi
Hīç görmedigün vākı‘ a ta‘ bire gelür mi
- 2 Şerħ itsem eħādīř-i dü zülfin güzel ammā
Āyāt-ı ħať-ı mu‘ cizi tefsīre gelür mi
- 3 Mānī tūtalum şūret-i ħüsnin güzel eyler
Güftār-ı şafā-güsteri tařvīre gelür mi
- 4 Ferdāya şalarsañ güzelüm va‘ de-i vařluñ
Bir kārda tā ħayr ola te‘ ħīre gelür mi
- 5 Ruĥsārını bī-perde-i zülf itse taĥayyül
Çeşm-i dile de ‘ arıza-i ħīre gelür mi
- 6 Cām-ı mey-i efsūn ile itdüm anı da‘ vet
Bilmem o perī řīře-i teřĥīre gelür mi
- 7 Keşf eyleyüp endāze-i himmet ile Tevfīk
Şeyĥüm dil-i virānemi ta‘ mīre gelür mi

140

mef' āilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

- 1 Derūna feyz-i şafā-baḥş iden şarāb gibi
Ne deñlü telḥ ise maḳbūldür gül-āb gibi
- 2 Bu zūr-ı neş'e ki var cūş-ı la' l-i nābuñda
Esās-ı şabr u sūkūn sāḳiyā ḥarāb gibi
- 3 Leb ü miyānuñ içün güf ü gūya bā' iş olur
Açılma her kişiye sevdiğüm kitāb gibi
- 4 Yanup yakılduğuma zehr-i ḥand-i nāz olarak
Nemek-feşānluk ider zaḥmuma kebāb gibi
- 5 Çü cür' asın sen daḥi Tevfīḳ pāy-māl olma
Şafā gör ' ālem-i āba çıkup ḥabāb gibi

141

mef' āilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

- 1 Şafā hevesger-i yār olduğum zamānlar idi
Fūrū-nihāde-i 'ār olduğum zamānlar idi
- 2 Vişāle ḳurb ile aḡyāre dāḡ-ı dil itdügüm
O gül-' izārıma ḥār olduğum zamānlar idi
- 3 Düşüp ayaḡına körlükler itdiğüm ḡayre
Ser-i rehinde ḡubār olduğum zamānlar idi
- 4 Bu ḥalbede ḳaşabu's-sabḳ-ı kāma dest-resüm
Kümeyt-i baḥta süvār olduğum zamānlar idi

140 S 82a; B 94a; E 51b; Ü 90a

141 S 82b; B 94a; E 51b; Ü 89a

- 5 Sezā-yı raġbet-i fibrāk olduġum Tevfīk
O ŧeh-süvāra ŧikār olduġum zamānlar idi

142

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Şafā-yı hātırūm la' l-i leb-i dildārı güldürdi
O şāf-āyīne tūṭī-i ŧeker-güftārı güldürdi
- 2 Nigāh it cünbiş-i nādir berāber vaz' -ı eflāke
Ki ebri aġladup berķ-i sebük-eṭvārı güldürdi
- 3 İdüp levn ü eşerde za' ferānla da' vi-i ŧirket
Ruḡ-ı zerd-i marīz-i ' aşķ o gül-ruḡsārı güldürdi
- 4 Ne var cāmuñda sākī beng mi şaḡbā mıdur bilmem
Ki ser-mestān-ı ' aşķı aġladup dildārı güldürdi
- 5 Hırām-ı nāzüki taḡlīd idince serv-i bī-endām
İdüp ser-bāz-ı ḡayret kebk-i ḡoş-reftārı güldürdi
- 6 Turunca beñzedüp pistān-ı nāzuñ zāhid-i nā-dān
Kemāl-i ġayretinden piste-i pür-bārı güldürdi
- 7 Teķāzā-yı sürūr-ı vuşlatile ḡanķer-i ġamzeñ
Gehī giryān idüp geh zaḡm-ı cism-i zārı güldürdi
- 8 Ne ḡālet var sürūd ü ḡayret-efzūduñda ey muṭrıb
Ki giryān itdi ŧem' i sāġar-ı ser-şārı güldürdi
- 9 Raķībi eyleyüp luṭf-ı müzāḡ-ālūd ile iġfāl
Beni vaz' -ı tebessüm-ġüne-i āzārı güldürdi

- 10 Giyüp bir al eteklik başlayınca duhter-i zer rakşa
Degül kulkul leb-i minā-yı âteş-bârı güldürdi
- 11 Baкуп ‘ibret göziyle leb-güşā-yı hayretüm Tefîk
Beni zann itme dehrün vaz‘ -ı nā-hencārı güldürdi

143

mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

- 1 Nihān dāğ-ı tenüm ol çeşm-i mey-gün gördi gösterdi
İdüp çāk-ı girībāna bir efsün gördi gösterdi
- 2 Baқınca ‘aynün mihr ü meh ile pīr-i lāhūti
Mezāhirde şu‘ ün-ı Hāḡḡı meşhūn gördi gösterdi
- 3 Alınca dūr-bīn-i cāmı deste sāḡi-i fettān
Şafā-yı ‘ālem-i ābı diger-gün gördi gösterdi
- 4 Hāḡın āyīnede taḡsīn idüp ‘arz itdi ‘uşşāḡa
Kitāb-ı Hüsn ü ‘Aşḡı bī-çe vü çün gördi gösterdi
- 5 Bu şeb sāḡī-i gerdün nuḡl içün ‘unḡūd-ı pervīni
Ser-i naḡl-i semāda şekl-i ‘urcūn gördi gösterdi
- 6 Bulup bir laḡza fırşat yāre düzdīde nigāh itdüm
Sī‘ āyet eyleyüp aḡyār-ı mel‘ ün gördi gösterdi
- 7 ‘Acebdür duht-i rezde rūze müddetde ayaklandı
Yetişdi bālīg oldu dün gice ḡūn gördi gösterdi
- 8 Nazīre-gūy olup şī‘ r-i Reşīd-i mu‘ ciz-āşāra
Ṭarīḡ-i nazmını Tefîk-i meftūn gördi gösterdi

10 duhter-i zer: duht-i zer Ü, B

143 S 83a; B 94b; E 52a; Ü 87b

144

mef' ūlū mefā' īlū mefā' īlū fe' ūlūn

- 1 Ağyāre gelüp yār-ı dü-çeşmin süzeyazdı
Şıķlet virüp ol hāste-i nāzı ūzeyazdı
- 2 Dürd-i mey-i teh-cür' ayı zāhid tāmā' ından
Kef-gīr-i gelūdan geçirüp hep süzeyazdı
- 3 Ol māh olup ğūte-hor-ı lücce-i ' işret
Hem-çün bať-ı mey ' ālem-i ābı yüzeyazdı
- 4 İtdükde şabā kākül-i cānānı perīşān
Zencīrini dīvāne-i ' aşkuñ çözeyazdı
- 5 Bir çifteli har dīv-leked urdı raķībe
Gör çiftesin ol esb-i melāhat düzeyazdı
- 6 Tedķīķ-i hayālāt iderek vaşf-ı miyāna
Ser-rişte-i ümmīdini Tevfīķ özeyazdı

145

mefā' īlūn mefā' īlūn mefā' īlūn mefā' īlūn

- 1 Sürerse bezmde pervāne devr-i rūşeni şimdi
İder bülbul de gülden serde tāc-ı Gülşeni şimdi
- 2 Vücūdı nuťfe vü demden mürekkebken benī-nev' uñ
Huşūmetle nedür bu da' vi-i mā vü menī şimdi
- 3 Çenār u servveş āzāde ol seng-i ta' arrużdan
Şemer-baħşā-yı ümmīd itme dest ü dāmeni şimdi

144 S 83a; B 94b; E 52a; Ü 88b

1 Ağyāre: Ağyār Ü, E

145 S 83b; B 94b; E 52a(derkenar); Ü 89b

- 4 Hürüş-ı ‘ âlem-i âba tayanmaz lenger-i temkîn
Habâbından açarsa zevrağ-ı mey yelkeni şimdi
- 5 Dil-ārām eylemek mümkün mi ol şûh-ı sürūd-engîz
Terennüm eyledükce ditredür dir dir teni şimdi
- 6 Şehâ âzurde eyler cism-i nâzûk câme-h‘âbumda
Günâhum gibi sen der-gerden it pîrâheni şimdi
- 7 Cihânda inķırâz ehli bundan añla kim Tevfîķ
Gürûh-ı şâ‘irândan ‘add ider ‘ âlem seni şimdi

146

fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün

- 1 Bir dilün kim şâf ola jeng-i kederden sînesi
Rû-nümâ-yı şâhid-i maķşûd olur âyînesi
- 2 Fevt-i fırşatdan kaçup temyîz-i evķât eylemez
Yek-nesaķdur ibn-i vaķtuñ şenbe vü âzînesi
- 3 Faķr ile faķr eyleyen ‘ âlî-nejâd-ı himmetün
Reşk-i çarķ-ı atlas olur hırķa-i peşmînesi
- 4 Haķķ-ı la‘li bâ‘iş-i cûş-ı ümîd-i vaşl olur
Neş‘e-efzâdur bu bezmün bâde-i dûşînesi
- 5 Vâdi-i tanzîrde aķbâba Tevfîķ ‘aciz ile
Ser-fürûdur kilik-i nazmun ‘ âdet-i dîrînesi

(MUSAMMATLAR)

TAHMİSLER

1

Tahmīs-i Ğazel-i Rāğıb Pāşā

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

I

Piyālem māye-efzā-yı ğam u ekdārdur sensüz
 Fürûğ-ı bāde berķ-i ħarmen-i esrārdur sensüz
 Şu' ā' -ı bāşıram insān-ı 'ayne bārdur sensüz
 Nigāhum gül-be-çeşm-i ħasret-i dīdārdur sensüz
 Ser-i müjgānlarum ħār-ı ser-i dīvārdur sensüz

II

Dü dīde muķtebesken tāb-ı mihr-i rüy-ı ālūñle
 Fezā-yı sīne reşk-i Tūr idi nūr-ı cemālūñle
 Lebūñ kim *len-terāñ*-gūy ola men' -i vişālūñle
 Şeb-i fırķat tecellī-zār-ı ħasretdür ħayālūñle
 Nihāl-i medd-i āhum naĥl-i āteş-bārdur sensüz

III

Hevā-yı germ-i mihrūñ şöyle olmışdur leĥīb-endūd
 Ki ednā aĥkeri sāmān-süz-ı āteş-i Nemrūd
 Olur tennūr-ı āteş-ĥīz-i 'aşķ olduķça tāb-efzūd
 Şerer şeb-nem gül āteş serv-i ser-keş şu' le sūnbül-dūd
 Ser-ā-pā-yı gülistān 'ayn-ı āteş-zārdur sensüz

1 S 85b; B 96b; Ü 93a; E 57b

II-2 A' rāf Suresi, 7/143. Ayet: Mûsâ tayin ettiğimiz vakitte gelip de Rabbi ona hitab edince: "Ya Rabbî, dedi, göster bana Zatını, bakayım Sana!" Allah Teâlâ şöyle cevap verdi: "Sen Beni göremezsın. Ama şimdi şu dağa bak, eğer yerinde durursa sen de Beni görürsün!" Derken Rabbi dağa tecelli eder etmez onu un ufak ediverdi. Mûsâ da düşüp bayıldı. Kendine gelince dedi ki: "Sübhansın ya Rabbî. Her noksanlıktan münezzeh olduğun gibi, dünyada Seni görmemizden de münezzehsin. Bu talebimden ötürü tövbe ettim. (Ben ümmetim içinde Seni görmeden) iman edenlerin ilkiyim!"

IV

Olan dil-ḥaste-i dā'ü'l-udāl-i firḳat-i cān-gāh
 Olur mı hiç şifā-yāb-ı dem-i cān-baḥş-ı Rūhu'llāh
 Bu şivengāh-ı cisminde lisān-ı ḥalle her-gāh
 İder ḥūn girye dāğ u cāme-i nīlīde mātem āh
 ' Aceb tāb-ı teb-i firḳatle dil bīmārdur sensüz

V

Cihānuñ naḳş u kārından o deñlü nağme-perdāzum
 Ki dest-i muṭrıb-ı devrānda geh mızrāb u geh sāzum
 Reg-i mevc-i hevādan şan muşavver rūḥ-ı pervāzum
 Ser-ā-ser şöyle seyr āheng-i feryād u nevā-sāzum
 Gelū-yı üstühān-ı sīne mūsīḳārdur sensüz

VI

Olup Tevfīka her bir mū ḥalīde-ḥār-ı ğam-güster
 Muğaylān-zār-ı miḥnetdür ser-ā-ser bāliş ü pister
 Niçe ḥūn-ābe-rīz olmaz dil-i mecrūḥ u çeşm-i ter
 Nigeh çeşmümde nişter her nefes sīnemde bir ḥançer
 Muḥaşşal Rāğıba ' ömrüm ḥayāt-āzārdur sensüz

2

Tahmīs-i Ğazel-i Nābī Nevverallāhu Merḳadehu

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

I

Evvel esbāb-ı merām-ı dili telfīk gerek
 Şoñra baḥşāyiş-i ḥaḳdur diyü taşdıḳ gerek
 Fıkr-i tedbīrde zann itme ki ta' mīk gerek
 Ne tehāvün-i ṭaleb-kāre ne tedḳīk gerek
 O da bir dād-ı Hudādur aña tevfiḳ gerek

II

Gösterüp sâhte takvâ vü kerâmet halka
 Şanma vüs'unda ola zarr u i'ânet halka
 Eyleyüp sem'a vü tesbîhîni âlet halka
 Ey şatan harf-i taşavvufî vilâyet halka
 Harf-i taklîd ile olmaz aña taḥkîk gerek

III

Yeter inşâf yeter ola şikem-perver-i ten
 Çeşm-i hırşını meger seyr ide ḥâk-i medfen
 Vesâḥ-i 'ucb ile âlûde iken dest ü dehen
 Saña ey câh-perest el yumağa 'âlemden
 Miskî şâbûn ile sîmîn legen ibrîk gerek

IV

Pertev-i neş'e-i mey yâre virüp âb ile tâb
 Kıldı çün jâle 'arâk-rîz o mehi tâb-ı ḥicâb
 Ṭurfe-reng itdi ruḥ-ı âline ol câm-ı şarâb
 Germi-i şerm-i gül-i rûyın ider ğarḳ-ı gül-âb
 O 'arâk çıkmağa ne ḳar'a ne inbîk gerek

V

Yâre 'arz itme şaḳın nân u penîr ü âbı
 Ṭoldurup câm-ı bilûra mey-i âteş-tâbı
 Bezme kıl tehyi'e Tevfîk şarâb-ı nâbı
 Leb-i la'line gerek sāğar-ı la'lin Nâbî
 Ol iki mûhri biri birine taṭbîk gerek

3

Taḥmīs-i Ġazel-i ‘Āṭıf Efendi

fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

I

Şā‘ ir-i siḥr-āferīnem çarḥ olup mülzem baña
 Tercümān-ı sırr-ı ġaybü’l-ġaybdur ḥāmem baña
 Çün kemāhī oldı hep siḥr ü beyān mülhem baña
 İdemez ‘arz-ı beyān bir merd-i mu‘ciz-dem baña
 Rūḥ-ı Ḥassān olsa şāyān idi müstaḥdem baña

II

Gerçi yār incāz-ı va‘d-i buseyi te’ḥīr ider
 Līk olur dilde hezārān şevḳ-i ḥāhiş cilveger
 Cünbiş ü lerzişde çün sīm-āb olup ay
 Bī-ḳarār şevḳ-i şīrīn-la‘lüm itmez hīç eşer
 Tīşe-i cevri felek taḥtında da ṭursam baña

III

Reng-i rüyün eyleyüp zerdīn ü cismin dāġdār
 ‘Aşḳ u sūzişle dem-ā-dem olmada zār u nizār
 Leb-be-leb birbirine muṭrıbla olup rāzdār
 ‘Aşḳı ifşā eylemez bende velī bir āh vār
 Ketm-i küllī itmede pervāne hem-demdür baña

IV

Ġamzeñile sīnemi mecrūḥ idüp dem-be-dem
 Eyleyüp luṭfuñ dü bālā bendeñe ne biş ü kem
 Tesliyet-baḥş olmaġı çün şöñradan gördüñ āhem
 Zaḥmuma olduñ nemek-pāş ile itmām-ı kerem
 Rekz-i nem ḳanı kerem ḳıl nişter-i pür-sem baña

V

Çün dil-i Tervîk olup pâ-der-gil-i ‘ acz-i keşîr
 ‘ Âlem-i ma‘ nâda tab‘ uñ olsa da gerd ü nemîr
 Kılma irsâl-i ‘ inân-ı hâme-i edhem-naẓîr
 Hâkim-i muṭlaḡ-edāya pey-revi ‘ Āṭıf ‘ asîr
 Ma‘ ni-i i‘ cāz-ı ‘ Īsā olsa da mülhem baña

4

Taḡmîs-i Ġazel-i Vecdî Raḡmetu’İllâhi ‘ Aleyh

mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün

I

Siyeh-baḡt-ı zebūnum ṭâli‘ -i sa‘ d-aḡterüm yoḡdur
 ‘ Aceb tenhâ-nişîn-i vaḡdetem bir yâverüm yoḡdur
 Bu zülmet-hûne-i hicrândan özge bir yerüm yoḡdur
 Şebistân-ı ġamum bezmümde şem‘ -i enverüm yoḡdur
 Fenâ dünyâda ya‘ nî bir müselleml dil-berüm yoḡdur

II

Nedendür ‘ âşıkun şad ġüne pîç ü tâbı var şimdi
 Dilinde âh u vâh u dîdede ḡûn-âbı var şimdi
 Elinde ‘ âlemün cām-ı şarâb-ı nâbı var şimdi
 Serinde herkesün bir ġonce-i sîrâbı var şimdi
 Benüm bu bâġ-ı dehr içinde bir berg-i terüm yoḡdur

III

Egerçi bü’l-heves nev-‘ âşık-ı ruḡsâr-ı rîġînim
 Velî şabr u taḡammül ber-ṭaraf bir ṭurfe-âyînim
 Be-cây-ı ġül açılmış serde yoḡdur dâġ-ı ḡûnînim
 Ne pür-zaḡm-ı nigâh u ne esîr-i zülf-i miskînim
 Anıñçün şaff-ı yârân-ı ‘ aşḡ içre yerüm yoḡdur

IV

Dili üftāde kıldum āteş-i ‘aşk içre bî-pervā
 Müzāb itdüm vücūdum pûte-i şabr içre ser-tā-pā
 Derūnum ihtilāt-ı ğıll u ğışdan şāfdur hālā
 Zer-i hālîş-‘ayār itdi beni iksîr-i ‘aşk ammā
 Ele alur anı bir dil-ber-i sîmîn-berüm yokdur

V

İdüp tazîyî‘-i naqd-i fırsat itdüm terk-i mâ-yecdî
 Ğarîb oldum fedâ idüp vaṭanda ‘izzet ü mecdî
 Yazık Tevfîk ğurbetde bu ‘ömr-i nāzenîn geçdi
 Sîtānbûla şu deñlü ârzü var dilde ey Vecdî
 Uçardum bulsam ammā neyleyim bāl ü perüm yokdur

5

Taḥmîs-i Ğazel-i Vehbî Raḥimehu’llāh

meḥ’ülü fā’ ilātü mefā’ ilü fā’ ilün

I

Ol sîne-şāf herkese mihr-i şeref gibi
 Hîç dāğ-ber-dil olma meh-i pür-kelef gibi
 Talma hilāb-ı kende-i dehre keşef gibi
 Ol bün-nişîn-i baḥr-i maḥabbet şadeḥ gibi
 Ümmîd-i sâhil eyleme seng ü ḥazef gibi

II

Esb-i dil oldu beste-i peyvend-i cān kesel
 Yüklendi bār-ı dehri helāk olsa taḥmîl
 Olsa zebûn sıṭabl-ı riyāzetde ğam degil
 Bî-vāyedür çerāgeh-i ḥā’hişden ehl-i dil
 Zîrā naşîb-i ḥarmen-şāndur ‘alef gibi

III

Buldukça ‘arz-ı hâl-i derûnum saña vüṣûl
 Va‘d-i viṣâlûñ itmişidi cılve-i ḥuṣûl
 Dilden bu ‘ahd ü güft qarâr itdi mi zühûl
 Şâhâ ricâ-yı vaṣl-ı dili itmedûñ kabûl
 Hâtır gönûl yanuñda senûñ bir ʔaref gibi

IV

Câm-ı maḥabbeti içeli kûz-ı ‘aşk ile
 Farḳ idemem şebân-ı ğamı rûz-ı ‘aşk ile
 Germ olmasaydı şu‘le-i cân-sûz-ı ‘aşk ile
 Germiyyet itmeseydi gönûl sûz-ı ‘aşk ile
 Tâ böyle âteşin-nağam olmazdı def gibi

V

Ser germ idince neş‘esi câm-ı maḥabbetûñ
 H‘ûn-rîzlikde mişli bulunmaz o âfetûñ
 Ey pîr-i bâde sırrını söyle bu ḥâletûñ
 Her mest-i dil-siyâhı bu bezm-i melâḥatûñ
 H‘ûnî midür o âfet-i ḥançer-be-kef gibi

VI

Gâhî atıldum oḳ gibi yâbâna bir zamân
 Çekdüm gehî kemân gibi çok çille-i nihân
 İtdüm fedâ vücûdımı ger yaḥşı ger yamân
 Ümmîd-i yek-nigâhuñ idüp ey kaşı kemân
 Tutdum ḥadeng-i cevruñe sînem hedef gibi

VII

Tevfîke söyledükçe o nâzende dil-rübâ
 Ḥayrân ider cihânı o ḥoş-lehçe ḥoş-edâ
 Taḳrîr-i baḥş-i kâmdan olup dehen-güşâ
 Oldukça dür-nişâr-ı süḥân yâr Vehbiyâ
 Oldum dehen-güşâ-yı taḥayyür şadef gibi

6

Taḥmīs-i Ġazel-i Rāmiz Aḥmed Bey

meḥ' ūlū fā' ilātū meḥā' ilū fā' ilūn

I

Tertīb-i bezm idüp o büt-i ' işve-sāz ile
 Çeng ü rebāb u deff ü ney-i pür-güdāz ile
 Āvāze'-i ' Irāk u hevā-yı Hicāz ile
 Dilden nevā-yı nāle'-i nāy-ı niyāz ile
 Kuçdum o mū-miyānı bu şeb ince sāz ile

II

Mestāne çeşm-i hışm ile itdükde bir nazar
 Kan dökdi dāl-ı hançer olup tığ-i ğamzeler
 Raḥm eyle el-emān yeter inşāf kıl yeter
 Kırdun geçirdün ' ālemi ey mest-i ' işveger
 Ser-tiz-i ğamze vü nigh-i fitne-sāz ile

III

Gördükçe ḥüsn ü ānını ol fitne-cüşumuñ
 Oldı gönülde bā' işi cüş u hurüşumuñ
 Oldukça müşterisi o kāle-bedüşumuñ
 Bāzār-ı nāzda o büt-i ḥod-fürüşumuñ
 Aldum kumāş-ı vaşlını naqd-i niyāz ile

IV

Sen şāh-ı ḥüsnsün ser-i dīvān-ı ' aşkda
 Yok saña ğālib olmuşı merdān-ı ' aşkda
 İtdükçe cilve nāz ile yek-rān-ı ' aşkda
 Çalduñ çü gūy-ı dilleri meydān-ı ' aşkda
 Çevgān-ı turre-i siyeh-i ḥile-bāz ile

V

Düşdünse jāle gibi ḥazīz-i mezellete
 Ğam çekme müste‘id ola gör feyz-i rif‘ate
 Olduñsa müncezib eger envār-ı vaḥdete
 Elbet irişdirür seni mihr-i ḥaḳīḳate
 Var ise zerre ḥāletün ‘aşḳ-ı mecāz ile

VI

Çekdukçe yār nāzıla şahbā-yı saḳızı
 Tevfīḳ olurdu ruhları gül gibi kırmızı
 Yazuk degil mi aña behey kāfirün kıızı
 Kıldıñ fütāde pāyına çün sāye Rāmizi
 Bu cünbiş ü hırām-ı ḳad-i ser-firāz ile

7

Taḥmīs-i Ğazel-i ‘Ārif Efendi

mefā‘ ilün fe‘ ilātün mefā‘ ilün fe‘ ilün

I

Maḥabbet ehli içün ruḥşat-ı figān olmaz
 Zebān u sāmī‘a-i şūri der-miyān olmaz
 Nigāh-ı ‘aciz ḳadar ḳalbe tercemān olmaz
 Lisān-ı ḥāl gibi nuṭḳ-ı pūr-beyān olmaz
 Rumūz u nükteveş insāna bir zebān olmaz

II

Hezār fitne vü āşūb ile melek-rūlar
 Helāk-i ‘āşıḳı ḳaşd itmiş ol cefā-cūlar
 İdüp müşāvere baş başa ḳoydı bed-ḥūlar
 Yaḳışdı ḡamze ile ittiḥād-ı ebrūlar
 O tır-i ser-keşe hīç böyle bir kemān olmaz

III

Müretteb eyleyicek bezmi sāki-i devrān
 O şūhı eyleyegör zūr-ı neş'eden ğaltān
 Hūmār-ı meyle geçüp kendiden olup 'uryān
 Yatur firāşda mestāne var o şāha hemān
 Niyāz-ı vuşlata bir böyle hoş zamān olmaz

IV

Degül ümīd-i vefā dehr-i dūndan kâbil
 Münāfaķat ile mecbūldür zamāneyi bil
 İdüp muhāfaẓa rāz-ı derūnı ve'l-hāşıl
 Açılma kimseye maḥrem deyü şaķın ey dil
 Tecāvüz eylese sır āḫire nihān olmaz

V

Kemāl-i şevķle Tevfīķ idüp dili 'ākif
 Dekāyık-ı ḫikem-i 'aşķa olagör vāķıf
 Fezā-yı dilden olup ğıll ü ğışşı hep şārif
 O şūha 'āşık iseñ dāğ aç hemān 'Ārif
 Bu gūne bir dil-i şūrīdeye nişān olmaz

8

Āazel-i ez-Ķaşīde'-i Āşım Efendi Rahimehu'llāh Ṭaḫmīs-i Tevfīķ Efendi Ata'llāhu
 'Ömrehū *

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

I

Gerçi şayfuñ dūş-ı gülzāra yeşil kemḫāsı var
 Faşl-ı sermānuñ da aķ sādeyle şu dībāsı var
 Germ ü serdüñ ehl-i zevķe ḫükmünüñ icrāsı var
 Nev-bahāruñ gerçi seyr-i gülşen ü şaḫrāsı var
 Zevķ-i sermānuñ velī andan daḫi a' lāsı var

5 Fezā-yı dilden: Ķazā-yı dilden E

8 Ü 98a; E 64b

* Ġazel-i ez-Ķaşīde'-i Āşım Efendi Rahimehu'llāh Ṭaḫmīs-i Tevfīķ Efendi
 Ata'llāhu 'Ömrehū: Ṭaḫmīs-i Ġazel-i 'Āşım Efendi Ü

2 āba nārede: nāra ābede Ü

II

Feyz-i ihyā eylemiş te'şiri āba nārede
 Oldı rakşān māhi-i nev-puhte rūy-ı tābede
 Herkesün rüz u şebi geçmekde lāğ u lābede
 Gündüzi hurşid-rûlar cilvesi germ-ābede
 Geceler meh-pârelerle şoḥbet-i ḥalvâsı var

III

Maḥşar-ı âsâyişe it'âb-ı kişt ü kârı yok
 Pây-ı nûşa niş-zen âzâr-ı mûr u mârı yok
 Kulḡul-i minâsı ḥoş bülbülveş âh u zârı yok
 Goncaveş itmez zükâm âzurde rindi ḥârı yok
 Câm-ı mey nāmında bir rengin gül boyası var

IV

Yâr-nerm ü sine-germ ü mihrbân-ı baht u felek
 Gâh sâz u gâhi söz geh 'ayş u geh nân u nemek
 Vaḡt-i vâsi' dür rehâ yok itse de biñ dürlü dek
 Sine-ber-sine yatup bir pister içre şubḡa dek
 Yârdan kâm almağa bâ' iş şeb-i yeldâsı var

V

Zülf-i dil-ber kim ruḡunda māye-i tevşih olur
 İ' tidāl üzre hevâsı sünbüli telmiḡ olur
 Çeşm-i im'ânla kaçan şâyeste-i taşhiḡ olur
 Haḡ budur kim nev-bahâra bâ' iş-i terciḡ olur
 Faşl-ı sermānuñ hezârân ḡâlet-i zibâsı var

9

Taḥmīs-i Ġazel-i Yūsri *

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

I

Dāğ-ı dil 'āşıkā çün mihr-i cihān ḥüb gelür
 Müflise nuḳre-i mess çün zer-i maḥbūb gelür
 Müdde' ā ḥātırā bir şūret-i maṭlūb gelür
 Her müje çeşmiñe bir sūzen-i ya' sūb gelür
 Kendi gözindeki mızrāk kişiye çüp gelür

II

'Aşk kim yār u vaṭandan bizi mehcūr eyler
 Deşne-i hicr ile zaḥm-ı dili nāsūr eyler
 Şanma feyz-i kereminden dilimüz dūr eyler
 Bizi ğurbetde ḥayāl-i ḥaṭı mesrūr eyler
 Böyle gāhice bize gizlüce mektüb gelür

III

Düşme çāh-ı zeḳan-ı dil-bere ey bī-ser ü pā
 Bī-naẓīr olsa daḥi sīb-i Şıfāhānāsā
 Gūy-ı çevgān-ı melāḥatde olursa elma
 Sīb-i misket görinen ğabğab-ı sīmīni baña
 Gülleveş 'āşıkı yābāna atar top gelür

IV

Eylese ol meh-i Ken' ān-ı melāḥat-āşār
 'Āşıkuñ külbe-i aḥzānına feyz-i āşār
 Būy-ı pīrāhen olup müjde-res-i vuşlat-ı yār
 Tā ki merdümlük ide Yūsuf-ı 'aşk-ı dil-i zār
 Dil-berüm çün başar-ı dīde-i Ya' kīb gelür

9 S 88b; B 99a; Ü 98b; E 55a

* E -

V

Başlasam mûy-be-mû vaşf-ı haṭ-ı cānāna
 Dāğ olur naḡş-ı pey-i ḡāme haṭ-ı reyḡāna
 Tıyamaz zevḡını Tevfīḡ anuñ bīḡāne
 Yūsriyā lezzet-i şı' rüm dehen-i yārāna
 Haṭṭ-ı la' l-i leb-i dil-ber gibi merḡūb gelür

10

Ṭaḡmīs-i Ġazel-i Nāilī

meḡ' ūlū fā' ilātū mefā' ilū fā' 'ilün

I

Feyz-i dem-i bahār ile gülşen-cinānlanur
 Her bīd-i ser-nigūn-ı çemen sāyebānlanur
 Cūy içre 'aḡs-i berg-i şecer māhiyānlanur
 Cūlar o deñlü şāf ki rūḡ revānlanur
 Feyz-i nesīm-i şubḡ ile ezhār cānlanur

II

Zāhirde rind-i meykede olmaḡda ḡ'ār u zār
 Ammā ki taḡḡāh-ı ḡarābāta şehr-i yār
 Virmiş kühen-sifāle çü tāt-ı Cem i' tibār
 Geçmiş serīr-i meykedeye rind-i bāde-ḡ'ār
 Muḡtāt-ı fūls-i aḡmer iken kāmrānlanur

III

Alduḡca dest-i sīmīne cām-ı şafā-nüvāz
 Sāḡ-ı güherde şan gül-i yāḡūt-ı cilve-sāz
 Tāt-ı mey ile bezmde olduḡda ser-firāz
 Meyden kızarsa ruḡları ḡāhī o naḡl-i nāz
 Bāzū-yı dāḡdārın açup erḡavānlanur

IV

Bülbül bu sūz-ı āh-ı şerer-pāşa neylesün
 Kār itmedi çü ğonce-i dil taşā neylesün
 Ā' id nuḳūşa daḥl-i naḳḳāşa neylesün
 Çıkmaz benefşe sünbül ile başā neylesün
 Turmuş çemende boynun eğer nātüvānlanur

V

Efzūn idince nāmiye-i feyz-i zü'l-minen
 Gülzāra virdi zīnet ü fer gülle yāsemen
 Olmuş cenāb-ı bādesi reşk-i dürr-i 'Aden
 Mey-ḥāne cür'alarla Bedāḥşān u her çemen
 Yāḳūt-ı nāb u la' l-i müzāb ile kānlanur

VI

Mihmān-keş-i çarḥ-ı sitem-kār u bed-güher
 Hem kāsesine nānı gelūgir-i mevt-eşer
 İt'ām-ı ḍayfa itmekle taḳdīm mā-ḥāzer
 Bağrın felek kebāb u sirişkin şarāb ider
 Mihmānına o kāse-siyeh mīzbānlanur

VII

İdüp be-cāy-ı vesme midād siyeh-dili
 Rengīn nüḳatı ğāze-i la' li mu'ādili
 Cism-i 'arūs-ı nazmına Tevfīḳ mā-ḥaşali
 Kilk-i siyāh māşita-kār elde Nā' ilī
 Kuḥl-i cevāhir-i süḥana mīldānlanur

MUKAṬṬA' AT (KIT'ALAR)

1

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 İbn-i vakt olan taşarruf-piše merd-i kāmilün
Seng-i rāhı fıkır-i ferdā vü ğam-ı dūşinedür
- 2 Tıfl-ı āzādum ğam-ı şenbe nedür derk itmeyüp
Şām-ı ' ayşım şimdi hem-reng-i şeb-i āzinedür

2

mef' ulü mefā' ilü mefā' ilü fe' ulün

- 1 Ey şadr-ı kerem-piše kemāl-i kereminden
Haddüm degil iken katı çok ' izzet olundum
- 2 Şad sikke-i ihsāna sezāvār olup el-ḥaḳ
Akrān arasında bu kuluñ yüzli bulundum

3

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

- 1 Cenāb-ı Şāh-ı Selīm-i şalāḥ-endiše
İdince şer' ile ḥükm-i izāle-i münker
- 2 Zenāt-ı duḡter-i rez ḳaḫbegān-ı nev' -i beşer
Olundı demleri şulb ü arāḳa ile heder

1 S 89a; B 99a, E 63a
2 S 89b(derkenar); B 99b
3 S 89b (derkenar); B 99b; E 63a

4

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Yā İlāhî kenz-i ihsânından iğnâ eyleyüp
İtme 'abd-i 'âcizün muhtâc-ı bâb-ı şayrefî
- 2 Nağd-i 'ömri kem-'ayâr u nâkış olmayup müdâm
Râyic it bâzâr-ı iqbâlinde yâ Rab eşrefî

5

Qıf' a Berây-ı İ' tizâr Ez-Qıllet ü Kem-behâ-yı Hediye

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 'Özr ü taqşîr ü güneh bende-i nâ-kâm işidür
'Afv u ihsân u kerem dâver-i mün'âm işidür
- 2 Fi'l-meşel oldı çobân armağanı çam sağızı
Kâdî'-i Şâm hedâyâsı da hep Şâm işidür

6

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Ey melek-menkabe şehbâz-ı dil-i âvârem
Tutulup dâmgeh-i 'aşkuña gâyet sindi
- 2 Kumrives şavk-ı 'ubûdiyyeti der-gerden iken
Şevk-i vaşluñla kabardı çü decâc-ı Hindi

4 S 89b (derkenar); B 99b; E 62b

5 S 89b; B 99b

6 S 89b; B 99b

7

Ḳıṭ‘ a Berāy-ı Arpalık Şoden-i Ḥarmencik**fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilün**

- 1 Nefs-i emmāreyi ḳul itmek için
Şahne-i dehrden aldum pençik
- 2 Bu ḳadar mezra‘ a-i ümmīde
Hīç vefā ide mi bir Ḥarmencik

8

Ḳıṭ‘ a Berāy-ı ‘ Aṭıyye Şoden-i Ḳal‘ a-i Sulṭāniyye**fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilün**

- 1 Kāfir-i nefis ile itdükçe cihād-ı ekber
İtdi imdād baña devlet-i ‘ Oşmāniyye
- 2 Ceyş-i ğamdan dili taḥlīş için hem-vāre
Oldı bir hışn-i ḥaşin ḳal‘ a-i Sulṭāniyye

9

Ḳıṭ‘ a ki der-zamān-ı Naḳl-i Eşḳāl Fermūde**fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilātün fe‘ ilün**

- 1 Naḳl-i eşḳālüm için emkineden emkineye
Oldı ibtā‘ faḳīr zümre-i baṭṭāliyye
- 2 ‘ Aceb itme başımı ḳaldırabilmezsem eger
Belimi бүkdi benim ücret-i ḥammāliyye

7 S 89b; B 99b

8 S 89b; B 99b

9 S 89b; B 99b

10

Berāy-ı şadāret Şoden-i Yūsuf Pāşā

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Sā'id-i iḳbālden pervāze āgāz eyleyüp
Başdan istiṣḳāl ile şāhin çıkardı Üsküfī
- 2 Mühr-i devletle 'azīz-i mihr-i iclāl eyleyüp
Geydi tāt idüp Zelīhā-yı vezāret Yūsufi

11

fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

- 1 Rūy-ı hılḳatdeki me'āyibimüz
İhtiyārı olaydı ger suç idi
- 2 Liḫyemizde nümūde ḫiffetimüz
'Aḳlımuzda olaydı pek güç idi

12

mef'ülū mefā' ilū mefā' ilū fa'

- 1 Şad ḫayf bu şivengede-i müzdāda
Sükkānı düşer bīm-i ğam u ekdāra
- 2 Dād u sitedi maḫşur olur elbet
Ġassāl u kefen-fürüşla ḫaffāra

10 S 90a; B 100a

11 S 90a; B 100a

12 S 90a; B 100a

13

fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

- 1 Şubh-ı vuşlat olup eşer nā-būd
Şeb-i fırkat cihānı tār itdi
- 2 Heves-i zülfi-yâr ile Tevfîk
Şām-ı cennet-meşāma dek gitdi

14

fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

- 1 Burc-ı izzetde mäh-ı tábānum
Nūr-ı aynum feraḥ-res-i cānum
- 2 Necl-i pākize Ebe-zāde
Ya' nî Dāmād Efendi Sultānum

15

Şurre Emīni Mükellef Ağaya Tarık-i Hacda İrsāl Olunan Kıt' adur***meḥ' ūlū fā' ilātū mefā' ilū fā' ilün**

- 1 Enfās ider ḥayātı müşerref gelür gider
İrād olur mu' ādil-i maşraf gelür gider
- 2 Tevfîk olunca reh-beri zevk u şafāyile
Hüccet-emīn-i şurre Mükellef gelür gider

13 S 99a; B 100a
 14 S 90a (derkenar); B 100a
 15 S 90a; B 100b
 * E

16

mef' ūlū mefā' ilū mefā' ilū fe' ūlūn

- 1 Hāllāk-ı cihān eylesesün 'ālemi sensiz
Her kande isen 'izz ü selāmet ile sağ ol
- 2 Ne dem berg-i gül-i ter zīb ü süst-i rūzgār olsun
Bahāra her seher bir iki beytüm yādgār olsun

17

Selānik'de Beş Çenār nām mesīre için güfte *

mefā' ilūn fe' ilātūn mefā' ilūn fe' ilūn

- 1 Hemīşe pençeleşüp rūzgār ile çü çenār
Yağup derūnumuzı cevher-i dil 'arz iderüz
- 2 Geh āteş-i ğam ü geh pençe-i maḥabbet ile
Varup tutuşmak için Beş Çenāra dek giderüz

18

mefā' ilūn fe' ilātūn mefā' ilūn fe' ilūn

- 1 Bahār-ı 'ömr-i 'azīzüm 'Alī Efendi kim
Remy virür baña 'İsā gibi ḥayāt-ı cedīd
- 2 Tabīb-i ḥāzık u nabz-āşinā-yı ḥaste-dilān
Ola Hızır gibi yā Rab rehīn-i 'ömr-i mezīd

16 S 90a; B 100b

16 2. beyit, B nüshasında 1. beyitle birlikte aynı yerde yazılmıştır ancak, 2. beytin hem kafiyesi hem de vezni farklıdır. Ayrıca 2. beyit, S nüshasında S100b'de der-kenarda münferit halde yazılmıştır.

17 S 90a(derkenar); B 100b; E 62b

* Selānik'de Beş Çenār nām Mesīre için Güfte S: Güfte-şod der-Selānik der-mesīre'-i Beş Çenār E

18 S 100b; B 100b

19

KİT' A

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Bi-ḥamdi 'llāh sehāb-ı feyz-i Ḥaḳla gülşen-i dilde
Güşād oldı gül-i maḳşūdımız bād-ı meserretle
- 2 İdüp suḡrā vü kübrā-yı müretteb ber-ḳıyās üzre
Netice virdi maṭlūb-ı dili şekl-i sühūletle
- 3 İdince leyle-i ḥublā-yı 'avn Ḥaḳdan istilād
Cenīn-i maṭlab-ı āḡūş-ı vişāl geldi 'izzetle

20

KİT' A

Şāhib-i devlet yaptırdığı tuḡra ḥoḳḳasına yazılmak için kīt' a

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Zihī nev ḥoḳḳa pür-zīb-i şadır-ı ma' delet-fermā
'Uṭarid görse alup deste olur ḥıdmete ber-pā
- 2 N'ola āşarı mes'ūd u mübārek olsa āfāḳa
Ki oldı beyzā-i murg-ı Hümā bu ḥoḳḳa-i tuḡrā

21
KİT' A

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Çār-yār-ı bā-şāfādur şāha ol şeh-zādegān
İtme çün çār-[‘] unşur mülküne feyz-i şebāt
- 2 Sā vü se tahta çıkup şeh-zādegānıyla olur
Bir mücevher çār-gül fīncānda mā' ü'l-hayāt

22

Nev-Kıṭ' a-i Şāhil-hāne

**

- 1 Pīş-gāhından güzerān iden sefāyın çatmasından
Ḥavf idenlere tesliye olmak üzere sürur mestleri

23

Kıṭ' a'-i Mergūbe

fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

- 1 Müjde Tefvīk kim bu nev-dīvān
Oldı şāyān çeşm-i üstühān
- 2 Buldı zīrā çü huṭbe vü sikke
Nām-ı Sulṭān Selīm ile [‘] unvān

21 E 62b

22 * E 64a

** vezni yok.

1 Eksik metin, müsvedde halinde kalmış.

23 Ü 22b

24

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Dādā-yı Hüsrev-i efsün-^ç âlem ü fitne-sipāh
Eyleme mülket-i ārāmumı cevruñle tebāh
- 2 Her seher gūşuñā irmez bu āh u cāngāh
Bende ^ç afv ile var ise şad cürm-i günāh
- 3 Ey şeh-i hüsn-i melāḥat baña kıl nīm-nigāh
Eylesün hüsn-i cihān-ṭabuñı müzdād Allāh

25

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Dest-i ḳahruñla şehā bendeñi maḡdūr itme
Aḡladup hicr ile düşmenleri mesrūr itme
- 2 Ser-i-ḡ^hān-ı keremüñden dili mehcūr itme
Beni hüsn-i nāzaruñdan kerem it dūr itme

26

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Beni sevdā-zede-i zülf-i siyehkār itdüñ
Dām-gīr eşer-i sevdāya giriftār itdüñ
- 2 Rūzumı hicr ile hem-reng-i şeb-i tār itdüñ
Bu teḡāfülle yeter ^ç āşıḳıñ zār itdüñ

24 B 66a.

2 E 65a'da 2. beyit münferid olarak yazılmış.

25 S49a, B 66a

26 S 49a, B 66a

27

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Ahvāl-i ḥaram ol nergis-i bīmāruñdur
Tīg-i cellād-ı kazā ğamze-i tātāruñdur
- 2 Ğonce-i bāğ-ı emel la' l-i şeker-bāruñdur
Dām-ı pür-çin-i belā zülf-i siyehkāruñdur

28

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Olıcağ āh-ı derün āteş-i ' aşka dem-sāz
Āb ider āheni bu dilde olan sūz u güdāz
- 2 Merḥamet kıl ne var ey pādşeh-i mülket-i nāz
Eyledi ḥāme bu beyt ile saña arz-ı niyāz

29

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Āteş-i ' aşk olalı dilde nihān sulṭānum
Şerer-i āhum ile yandı cihān sulṭānum
- 2 Merḥamet itmez isen ḥāl yaman sulṭānum
Lutfuñı itme dirīğ āh amān sulṭānum

27 S 49a, B 66a
 28 S 49a, B 66a, E 65a
 1. beyit: -E
 29 S 49a, B 66a, E 65a

30

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Dil-i Tefvîk senün ' abd-i şenâ-ḥ'ānuñdur
Bende-i ḥalka-be-gūş-ı der-i iḥsānuñdur
- 2 Dīde-düz-ı eṣer-i luṭf-ı firāvānuñdur
Matlab-ı ḥāṭırı vābeste-i fermānuñdur

LUĞAZ*

I

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

- 1 Ol ne şey bü'l-' aceb-i ' ibret-nümā
Hey'et-i mecmū' ası ḥayret-fezā
- 2 Minber-i cāmī' veş üstād-ı be-cā
Bir cemā' at ḥāzır olmışdur aña
- 3 Hem-çü minber pāyesi var nā-sitiz
Pāyeler līkin nihāyet nā-pezir
- 4 Cem' olup iki ḥaṭīb-i ḥoş-edā
İrtikāya eylemişler vaż' -ı pā
- 5 Her ne deñlü ḥaṭve-cünbān olsalar
Bir ḳadem merkezden itmezler güzer
- 6 Ḥāşıl olup sa' yine āḥir kelāl
Rište-i kārında bulur inḥilāl

30 S 49a, B 66a, E 65a

* S 100b, B 100b, E 63b

2 üstād: istāde S

3 līkin: lākin S

6 Ḥāşıl olup sa' yine gelse āḥir kelāl: Ḥāşıl-ı sa' yine gelse āḥir kelāl S

- 7 Her taraf âvîzedâr u dil-firîb
Hep muşanna‘ ħablle şey-i ġarîb
- 8 Bir taraftan bir şakîl-i bed-reviş
Taķılup itmekde dâ‘im serzeniş
- 9 Zîr ü bālāya idüp çün üft ü ħîz
Yire bir cism-i tavîl eyler rekîz
- 10 Tarzı turfe bir ‘aceb bünyâddur
‘Arşa-i ‘âlemde nev-îcâddur
- 11 Halkı ekşer ehl-i zimmet kâfirân
Mûcidi daķı yeñiden müslümân
- 12 ‘Âlem-i âb içre olur rû-nümâ
Bir tulum bâde görürseñ bî-riyâ

ARAPÇA ŞİİRLER

1

- 1
اصبحت مستبشرا من بهجة الهمم
قد هبت ريح الصبا من طيب تبسم
- 2
تعلو وتهتز في البان الحان قد
ترن و تغردتطرب ذا النغم
- 3
يال سعد بشرى من شريف اتى
مولود احمد بالاجلال والكرم
- 4
ذا الهدير فقد لا فينامصحمة
تاريخ ميلاد نجل فائر الشمم
- 5
ابن الشريف حفيدالسعد اللسن
اخو العطاء ابو الالاء و النعم
- 6
بدر بن شمس مضى لمعة الادب
بحر بن بحر مفيض وشحة الحكم
- 7
لا زال انسايهم معمورة ابد
ما دامت العرض تحصر في الديم
* ١١٩٦

1 E 8b
1 Gayret sevincinden mutlu oldum.
Tebessümün güzelliğinden sabah rüzgarı esti.
2 Sorgu ağacında nameler sallanıp yükseliyor.
Mırıltıyla, neşeyle ötüyor ve çalıyor.
3 Ey Said! Yüceden müjdeler olsun.
Kerem ve şerefle asil Ahmet'in doğumu geldi.
4 Gür sesli kuruluşu, cılızlığı kaybetmiş,
Yerden fışkıran güzel kokulu bir neslin doğum tarihi.
5 Şerefın oğlu şerefli dili fasih, saidin torunu
Cömerdin kardeşi, nimetlerin sahibi
6 Güneşin oğlu, edebın ışığı,
Cömertlik denizinin oğlu, hikmet sahibi.
7 Onların soyları hâlâ devam etmektedir.
İstekte sebat var olduğu müddetçe. H.1199/M.1785

- 1 تزین الدهر بالعام الجديد لنا
مباهيا يشياب الحسن والحلل
- 2 أفترأ من ثغر سبج برق مبسمه
وفاض مرتشفات السعد كالطلل
- 3 من قاس باللؤلؤ المنضود لفظة
فيجرى غلطا في موضع البدل
- 4 نهاره كبيض النور في مقل
وليله كسواد العين بلكل
- 5 وايدم ا لليل في بیداء مسفرة
كأن غرته زانت مع الحجل
- 6 يا رب بارك لمفتي الدهر مقدمه
محبى الشريعة حامى احسن الملل
- 7 امتاز بين الورى في الخلق والخلق
كما تفوقهم في صالح العمل
- 8 ولو تمطق من ذاق المديح له
فان تذكره احلى من العسل
- 9 من قاس باللؤلؤ المنضود لفظه
فيجرى غلطا في موضع البدل

- 2 E 8b
1 Yeni yılı bizim için zaman süsledi.
Güzel ve parlak bir gençlikle gurur duydu.
2 Sabah olduğunda gülen ve parlayan bir güneş gibi
Ve aynen hafif, hayırlı bir yağmur gibi bereket taşıdı.
3 Kim onun sözlerini güzel incilerle ölçerse,
O zaman büyük bir yanlışlığa girilir.
4 Gündüzü, ışığın parıltısı ve beyazlığı gibidir.
Gecesi de gözbebeği gibi buğulu renklidir.
5 Çölde gece devamlı yolculuk
Utangçılıkla süslenen duikkatsızlıktı.
6 Ey Rabbim! Zamanın müftüsünü önlerde kıl.
Şeriatı yaşatan en iyi milletlerin hamisi!
7 Öncekilerden hem yaratılıştan hem de ahlâkta şıçıldı.
Güzel işlerde onlardan üstün olduğu gibi.
8 Ona yapılan övücü laflardan ağzını şapırdatsa bile
Onun hatırası baldan daha tatlıdır.
9 kim sözünü dizilmiş incilerle ölçerse
Karşılığında yanlışlığı gider.

- 10 من ينظر الغير مثلاً في ضاءه
لا بدانيتداوى العين للحول
- 11 أدامه الله عوناً بمسند
وصان اذياهمن غيرة العلل
- 12 قبلت تهنة ذيل البساط له
ارخت مصرعى بيت على العجل
- 13 بشرى لنا جاء حول اليمين مبتهجا ١١٩٦
وافى النشاط بعام منتج الأمل

3

* السدب هاده العصده مورخا حين عمر ... شيخ الاسلام وام بعز.. كرام

- 1 أدم يا ربنا مولاي مفتي الشرع بالرشد
فريد الدهر من آل النبي الصادق الوعد
- 2 وليس الجاه مورثا له من والد فرد
له إرث من الأحوال والأعمام والجد
- 3 إذا وافاه مستجد يسر القلب في العود
ينال مطلب الاقصي بلا كد ولا رد
- 4 له فضل يصم الهيشمي مثل طا شكندي
بسحب الباب حر مخلق ديباجه الخد

- 10 Kim onun üstünlüğünde örnek olarak başkasına bakarsa Şaşkınlıktan tedavi olması gerekir.
- 11 Allah desteklerinde yardımcı olsun. Dertlilerin ve sıkıntılıların kıskançlığından korusun.
- 12 Kutlamak için onun eteğinin ucunu öptüm. Aceleden dolayı yere düşüşümün tarihini attım.
- 13 Müjdelere olsun bize sağımızdan sevinerek geldi. Umudu üreten bir yıla canlılığı ödedi. H.1193/M.1779
- 3 E 9a, S 6a, Ü5a
- 1 Ey Rabbimiz! Eşi bulunmayan sözünde duran peygamberin ailesinden olan Şeriatın müftüsünü akl-ı selim ile davranma yeteneğini daim kıl.
- 2 Onun şanı miras olarak tek babadan değil Onun dededen, amcadan ve dayıdan da mirası gelir.
- 3 Önemli ve ciddi mesele bir meseleyle karşılaştığında kalbi araştırmadan zevk alır. En yüksel isteğini yorulmadan ve reddedilmeden elde eder.
- 4 Taşkendi gibi iyilikleri ve yaptığı hayırlarla Heysemi'yi sağır eden bir fazileti vardır. Kapının kapatılmasında özgür, yanağının güzelliğini canlandırır.

- 5 فأحيا معهد الفتوى مجد أحسن الجد
بديع الطرح مطبوع الزوايا بين السعد
- 6 تجلي نضرة العين شبيها روضة الخلد
مصفي اللوح كالمرأة ماتنويه قد يبدي
- 7 وكادت صورة الأزهار تعطى شمة الورد
يقول العبد تاريخا أتى في نظم كالعقد
- أجاد الدار للفتوى كريم دام بالمجد سنة ١١٩٦

4

- 1 معم باسم ادم
* لأن توافق خل بجة فاستقم
همومك بالاحبة عند تنادم تنعدم

5

- * تاريخ جامع عبدالعزيز أفندي
- 1 له الحسنى وطوبى للمصلين
بنى عبدالعزيز جامع النور
- 2 طوبى له و حسنى بالجدي فى الاحسان
عبد العزيز حي الله جامع النور سنه ١٧٣

- 5 Fetva makamını en güzel şekilde canlandırdı.
Hüküm çıkarmadaki yaratıcılığı kutluluk köşelerine basılmış.
- 6 Göz aynasında Huld cennetlerinin bahçeleri tecelli eder.
Niyet ettiğinde belli olan temiz ve saf kalbi ayna gibidir.
- 7 Neredeyse çiçeklerin görüntüsü gül kokusunu veriyor.
Kul, tarihini söyleyince gerdanlık gibi bir nazm şekli verdi.
Evi fetva için icat etmiş o kerim yüce makamla daimdir. H1196/M.1792
- 4 E 62b
Adem Adına Muamma
- 1 Sen ve arkadaşın aynı bakış açısıyla dindarlık yolunda anlaşınca o zaman dosdoğru olarak dertlerini
sevdiklerinle paylaşınca yok olur.
- 5 E 78a
Abdülaziz Efendi Camii'nin Tarihi
- 1 O ne güzel camidir!
Abdülaziz'in Nur Camii'nda namaz kılanlara ne mutlu!
- 2 Ne mutlu Ona ki iyilikte ve güzellikte gayretlidir.
Allah, Abdülaziz'i ve Nur Camii'ni daim etsin. H.1173/M.1760

6

* تاريخ ازدواج زين الدين أفندی داماد نیلی أفندی

- 1 بشرى بموثق قهد فيه عقد منى
إبرام حبل سعادت ونقض عنا
- 2 من مجلس خطبة الغراء فاح لنا
عطر حرّى باملاك لواد بنا
- 3 هذان نور على نور وزين علا
برق النجاة في صبح السعود سنى
- 4 قد انبت الله بالحسنى نبات كذا
جنى الثمار بتين الجنتين دنى
- 5 هنى بتاريخه التوفيق قال الا
نجما العلى طلعا بالمجد عقترا
١١٧٧
١

7

تاريخ قاضى اسلامبول شدن ابو بكر أفندی

- 1 بارك الله كثير النعما
عامل الخلق بوجه الأحسان
- 2 بشر الناس بنصب القضا
من هو الأمل بنص القرآن

6 E 72a

Neyli Efendi'nin Damadı Zeyneddin Efendi'nin Evlenme Tarihi *

- 1 Benim tarafımdan icra edilmiş evlilik akdine müjdeler olsun.
Onlar saadet ipine tutundular bizler de mahrum olmayalım.
- 2 Cezbedici hutbe meclisinden bizi ona çeken güzel bir koku çıktı.
- 3 Bunların ikisi de nur üstüne nurdur ve yüce bir güzelliştir.
Kurtuluş şimşegi mutlu bir sabahta görüldü.
- 4 Allah bunun gibi güzel nebatlar bitirdi. Birbirine yakın iki cennetten meyve topladı.
١١٧٦

- 5 Tefvik tarihiye sevinerek dedi ki: Hangi iki yüce yıldız şerefle doğup birbirine yaklaştı?

1177-1 = H.1176/M.1762

7 E66 b

Ebu Bekir Efendi'nin İstanbul Kadısı Olmasının Tarihi*

- 1 Allah Onu bol nimetlerle mübarek kılsın. O yaratılmışlara güzellikle ve güler yüzle muamele etti.
- 2 İnsanlara adalet sistemini müjdeledi. (zaten) Kur'an'ın gönderilmesindeki murad nedir?

- 3 انه فاق بعدل وتقى
قلد الحكم بخير البلدان
- 4 قد بدى الشمس بصور الاحكام
وبه قر عيون الاعيان
- 5 افضل الناس وحيد الدهر
فائق الغير جللى الرجحان
- 6 جرّ في صاخه فضل ذيل
ينجلّى منه غبار العرفان
- 7 وفق الله بحسن الاحوال
يحي من ثمرات الشكران
- 8 عنده ينشد بذا التاريخ
ويهنّيه اقل العبدان
- 9 اعلم الدهر سمّى الصديق
فاز بالحكم بعهد السلطان
سنه ١١٧٧

8

تاريخ ولادت حفيد أفندى *

- 1 نجم بدى في سماء الافضل مصعده
كالشمس بين نجوم زاد سودده
- 2 غصن من الدوحة العليا منشأه
من منهل العذب رطب طاب مولده

8 E 83a K

3 Şüphesiz O adalet ve takva ile yüceldi. Kanunu ülkenin iyiliği için uyguladı.

4 Güneş verilen hükümlerin görünmesiyle ortaya çıktı ve onunla gözünün içi ferahladı.

5 İnsanların en faziletlisi ve zamanın biricisi,(O) başkasından üstün ve üstünlüğü açık olandır.

6 Fazilet sahasında izini çekti (damgasını vurdu). Onun irfan tozları (heryeri) kapladı.

7 Allah güzel hallerde muvaffak kılsın. Şükür ve hayır nimetlerden Ona ömür versin.

8 Onun yanında tarih sahibi söylenir ve Onu kulların en azı kutluyor.

9 Zamanı en iyi bile sadakatli diye adlandırıldı. Padişahın zamanında hükmetme zaferine ulaştı.
H.1177/M.1763

* Hafid Efendi'nin Torununun Doğum Tarihi

1 Yıldız, çıkışı en yüksel olan gökyüzünde göründü

Yıldızların arasında bir güneş gibi hakimiyeti arttı.

2 Kaynağı yüksek çok dalı olan ağaçlardan bir daldır.

Tatlı pınardan taze hurma doması ne hoştur!

- 3 سبط حفيد انشارى الشهير له
طور تجلى به نور بویده
- 4 يا رب عمره بلا فضال ولادب
دلبات بالعز موصول سفا صده
- 5 لما تولد لتاريخ قلت الا
محمد الا سعد بالخير مولده
سنة ١١٨٥

9

قصيدة عربية منظمة بتاريخ سنة ١٧٩ جديدة زيله بممدح شيخ الاسلام خضرت درى زاده أفندى
*

- 1 بشرى لقد جاء عام الفوز بالكرم
وهت ريح الصبح من مشرق الهمم
- 2 تبسم الدهر بالاقبال مبتهجا
واضحك الارض مدرارامن التدم
- 3 شواهد البشر في وجناته التصحت
حتى بدامنه فيها ثعر متبسم
- 4 ورقاء حومته سلمى طالما طفقت
تعلو على البان تهتر على العلم
- 5 تغردت بهدير مفصح الامل
تزهر باحسن الحام بدا التغم
- 6 ١١٧٩ هـ سنة البركات العقل يحيها
تمام تاريخ ذاك العام بالقلم

3 Güzel şanlı bir neslin torununun torunu
Buydu ışığı açıkça görünen dağ.

4 Ey Rabbim! Onu hem öncelik hem de edep ve güzel ahlakta daim kıl.

5 Doğum tarihi gelince dedim ki: Muhammed değil mi Onun doğumu en mutlu en hayırlı doğumdur.
H1175/M.1761

9 E79a, Ü5a

ŞEYHÜLİSLAM DÜRRÎ-ZÂDE EFENDİ HAZRETLERİ'NİN H.1179 YILINDA DÜZENLENMİŞ EKLİ ÖVGÜ DOLU ARAPÇA KASİDESİ*

1 Müjde işte cömertliğin kazanç yılı geldi ve sabah rüzgarı himmetlerin doğmasıyla esti.

2 Hayata parlayarak tebessüm etti. Arz, sürekli hayırlı yağmurla yüzünü güldürdü.

3 İnsanlığın güzelliği onun yanaklarında belirdi. Hatta bu sebeple o anda tebessümden ağzı belli oldu.

4 Gövde sağlam olduğu müddetçe ağacın üstündeki bayrak sallanmaya devam eder.

5 Umutları ortaya çıkaran dalgaların çarmasıyla şakıdı. Gökyüzünü en güzel şekilde övünerek örtüyordu.

6 1179 yılı aklın bereketlerinin canlandığı yıldır. O yılın tarihi tamamen kalemle yazılıdır.

- 7 تبرد الصدر من تلك الحيا فرحا
وقرت العين دام ذا البرق دى الشمم
- 8 اصغيته فال خير بينما سنحى
ميل كل الامانى من دلى النعم
- 9 وقلت مستبشرا ممن خرات به
كيف الهمت في انشاد زى الكلم
- 10 قالت لم يمينم عهد الا محيد الملك
خير السلاطين والامنك فى الامم
- 11 بحر خضم فلا تحصى مكارمه
كالموج فى اليم ولا زهار عند كم
- 12 شهم سجميع وستول مهابته
كان فى تحته كالاسد فى الاجم
- 13 مذ مدحيمة ظل العدل سطوته
فاغلق بالامن فى خل وفي حرم
- 14 له هوائب اراء موافقته
لها تقادير ربّ بارى (خالق) النسم
- 15 منها اصطفوا اصرطفاء ستى قد صفا وسمى
لجاه افتاء اهل الشرع والحكم
- 16 مفتى لكل اولى الالباب و الثقلين
والفرقين من عرب ومن العجم

- 7 Göğüs o sevinirken hayadan soğudu. Göz ferahlayarak kokulu ve şimşek gibi.
- 8 Onu dinledim ve belli ettiği şeylerde halısın dedi. Her dilediğimiz şeyi nimetlerin sahibinden dileriz.
- 9 Benden çıkan kelimelerle mutlu bir şekilde dedim ki: Ben nasıl olur da bu yaralıyı teselli ederim?
- 10 Kralın sakınması hariç zaman yalan söylemedi. Sultanların en hayırlısı millet içinde senin emniyetini sağlayandır.
- 11 Cömert bir denizin nimetleri asla sayılmaz. Denizdeki dalga ve sizdeki çiçekler gibi.
- 12 Gayretli ve kafiyele konuşan tam bir heybete sahiptir. Sanki ormanda tahtındaki aslan gibidir.
- 13 Haksızlığa karşı koymak için adaleti yaydı. Güvenle ve yoksun bırakarak emniyetle saldırılara karşı koydu.
- 14 Onun muvaffak ettiği güzel bakış açıları vardır. Onun için esintiyi yaratan Allah'ın takdiri vardır.
- 15 O güzel bakış açıları ile seçilmişlik ve yükselmiş o takdirlerdendir. Şeriar ve hikmet sahibine fetva vermekte.
- 16 Her akıl sahibinin ins ve cinnin müftüsüdür. Hem Acemlere (Arap olmayanlar) hem de Araplar gibi iki millete.

- 17 قرم اديب اريب اهل مرحمة
شيخ لذاردين والاسلام ولأمم
- 18 المكننى بابن درى له شرف
على الورى مثل ور فى سما الاكم
- 19 صدر الشريعة بل شمس المعارف مفتاح
المعانى اساس الفضل والحكم
- 20 زارت لديه فحول العلم الادب
سحبا على الوجه لاشيا على القدم
- 21 الدرر فى البحر والدرى فى العدن
وذاك بدر بافق المجد والقدم
- 22 له سقاء كقاموس بجوهره
وكا السماء بهذى النجم الخدم
- 23 يدرى المقادير كالقسطاس معتدلا
يعنى منازل اهل العلم كالعلم
- 24 ولا يضيع لاهل نامليق به
يعطى على الحسب التعديل فى القسم
- 25 يحمى و دايع رب العالمين كما
يعطى بتوفيقه امال كلهم
- 26 الله تد در ولى النعمة الفهم
من حيث طيبنى من رشحة القلم
- 27 دع وصفه و ادع منا بالسلامة
لايمكن العرش من اوصافه بقم

17 Edeblerin efendisi, merhamet sahiplerinin kökü. Dinin, İslamın ve milletlerin hocasıdır.
18 İbn Derrâ diye lakaplanmış, şeref onundur. Koldaki asillik gibi efendilerin en güzeli.
19 İslam hukukunun öncüsü, marifetin güneşi. Hikmetlerin ve faziletlerin esası, esasların anahtarı.
20 Ayağına telaş ederek yüzünü hakka vererek en üstün en büyük ilim Ona edeple ziyaret etmiş.
21 Denizde bir cevherdir, adalette bir incidir. Şerefte ve şanda da göklerin Ay'ıdır.
22 O kadar derin bilgili bir insandır ki kamus içinde bir cevherdir. Parlak ve görevli yıldızlarla dolu sema gibidir.
23 O, ölçüleri orantılı (denk) terazi gibi bilge bir insandır. İlim sahiplerinin evleri de ilim yuvasıdır.
24 Fakir kulların haklarını zayı etmez. Adaletli bir şekilde herkesin hakkını verir.
25 Allah'ın yarattıklarını muhafaza eder, himaye eder, yardımıyla herkese ümür verir.
26 Allah'ın veli-i nimeti olduğunu anlar: "O ki beni kalemin verdiğiyle güzelleştirdi."
27 Onu anlatmayı bırak da selametle dua ediniz. Onu övkle yüceltmek, anlatmak yetmez ki.

مازال ساحتہ ہنس فزدحما ودنیہ شفاہ خیر ملتشم	28
دامت مفتحة الابواب دولته بحاسدوه مدى الايام فى الالم	29
كل السنين له كانت مباركة وصدره سالما عن شمة السقم	30
ارّخت هذا برّد العجز تهنية بشرى لقد جاء عام الفوز بالكرم	31 (H.1179)*

28 Onun alanı hâlâ insanlarla doludur. Onun söyledikleri ağızdan çıkan en iyi sözdür.

29 Onun saadet kapıları daima açıktır. Acı içinde günlerce kıskandılar.

30 Bütün yıllar onun için mübarektir. Onun gönlü zehirli kokulardan uzaktır.

31 Tebrik ederek aciz bir karşılıkla bunu tarihe not düştüm. Müjdeler olsun keremle, güzelliklerle hak ederek kazanma yılı geldi. H.1179/M.1765

* Tarih, tarafımızdan hesaplanıp eklenmiştir.

FARSÇA ŞİİRLER

1

1
بکردم با ریاضت رشته بر پا نفس دشمن را
بباریکی کشد این تار میل چشم سوزن را

2
ز رشك روی مالی رهش هرگاه می بوسد
کریبانم برسم چاک سازی طرف دامن را

3
بدل دارد نگاه روشنایی چشم خشم یار
بشمع بزمم از بادام تلخ افشرده روغان را

4
سپهرسفله پرورکج نهاد آن را نظر دارد
بزنکی بد نما آینه بهتر خویش دیدن را

5
دراز کرد یتیمی عزت بالاتری دارد
صفا خیزد زمین خاکساری طبع روشن را

6
بآب و تاب خود مانند کوهر قانیم توفیق
چو خانه روشن از شمعیت حاجت نیست روزن را

1 S 50a; E 20b; Ü 33b

3 E افشرده :افشرده

1 Düşman olan nefsi yenmek için riyazet ipiyle bağladım. Bu şevkle kirpiklerine gözyaşlarını (tespih gibi) dizdi.

2 Sevgilinin yüzündeki peçe her zaman yüzünü öptüğü için ben kıskançlıktan yakamı eteğime kadar yırtıyorum.

3 Sevgilinin hışım saçan gözlerinin parlak bakışına gönül verdiği için Meclisimin parlak mumunun yağı acı bademden oldu.

4 Aynada kendini güzel gösteren bir acuzeyi bu alçak felek bana güzel gösterdi.

5 Parlak tabiatımın külünden sefalar yükseldi. Yuvarlak büyük yetim incileri daha da yukarılara dizdi.

6 Tevfik, mumdan ışık alan evin pencereye ihtiyacının olmadığı gibi senin eşsiz cevher olan sözlerinin parlak ve güzel olduğuna kanaat ediyorum.

2

- 1 بر رخ بنکرا بروی خمکشته آن را
آویخت بسر چشم خورشید کمان را
- 2 ته جرعه که از جام لب یار بنو شم
در نشئه زند طعنه دو صد رطل کرا نرا
- 3 گه گریه کند خون و گهی خندهء بیجا
از لذت تیغت چه شد این زخم نهانرا
- 4 در سینه فراهم نشده پیرهن یار
چون پنجه مه چاک زند جیب کتانرا
- 5 نقدینهء جان در کف و سوداگر عشقم
بیرون زوم از دل هوس سوز یان را
- 6 اوصاف جمالش نتوانم که نویسم
پیچد بزبان قلم موی میان را
- 7 نه فکر نکالست و نه اندیشهء حسّاد
زانروی همه رشک زنم بی هنران را
- 8 توفیق ندیده کسی استاد و نجایی
بیهوده طلب میکنی این سرو روان را

2 B101b

- 1 Güneşin gözünün üzerine yay asmış gibi yüzünün üzerinde daha önce hiç görülmemiş eğri bir kaşı vardı.
- 2 Sevgilinin dudağının kadehinden içtiğimde sinenin yaldızlanma işi ayıplanmadan etkilenmedi.
- 3 Senin okunun lezzetinden benim bu gizli yaram öyle bir hale geldi ki bazen pervasızca gülüyorum bazen ise kanlı gözyaşı döküyorum.
- 4 Ferah sinemde sevgilinin gömleği olmadı. Pençe ile vurup yırtmış gibi keteni kopardı.
- 5 Eğer aşkım can nakdini eline alırsa gönülde kar ve zararın hevesini çıkarıp gider.
- 6 Onun güzelliğinin vasıflarını yazmaya gücüm yetmedi. Onun kıl gibi ince beline kalemimin dili dolaştı.
- 7 Ne hasetler ne incelikler düşünürüm. Bu yüzden o hünersizler gibi olmadığım için mutluyum.
- 8 Nasıl olduysa, bir yerlerde usta birini görmediğinden Tefrik, bu salınan serviyi boşuna anlatıyor.

3

- 1 درونش نبود زصافي كرد كين آيينه را
زان نشد از نيك و بد چين جبين آيينه را
- 2 دور سازی از تو چون ای نازنین آيينه را
کرده دمبسته و حیرت کزین آيينه را
- 3 چون چراکاه غزال چشم سوخت ساختی
کرده رشك آور صحرای چين آيينه را
- 4 انقدر سرتيز افتد بکذ رد تير مژأت
ساختند از سنك فولاد متين آيينه را
- 5 از غم دوريت چشمش بسته از هر خوب زشت
ميکني آخر نمد پوش اين چنين آيينه را
- 6 آهوی چشمت زپا خواهد گرفت و بسته است
خلقه وامي زجوهر بر زمين آيينه را
- 7 کر دل فولاد وارد ميکذارد همچو آب
تاب کرمي نکاهت اينچنين آيينه را
- 8 اضطراب حال من ترسم شناسد زينهار
ميکنيد از اين جفا جودر مکين آيينه را

3 S 91a, B101b

1 Yüzdeki alın kırışıklığının iyiliğinin ve kötülüğünün sebebi ayna değildir. Bu aynanın saflığından değil senin içinden kaynaklanmaktadır.

2 Ey nazlı sevgili, beğenilen aynanın şaşkınlıktan nefesi kesildi. Sevgili, aynayı senden uzak tut!

3 Çin sahrası aynanın çinisinin yüzeyini kısılandırdı. Ayna, ceylan gözlerin ışığıyla yandı yakıldı.

4 Senin afet meydana getiren keskin kirpiklerin, o kadar sağlam olan aynayı çelik gibi bir taşla bir anda tuzla buz etti.

5 Aynanın üzerine keçe örtülmesi gibi ayrılığın gamından onun her güzele bağlı olan gözleri bağlanmıştır.

6 Ayna zemininin üzerinde cevherden bir borç halkası var. Senin ahu gözlerin ayaktan bu tuzağa bağlanacaktır.

7 Bakışının harareti yüreğimi kırdı çelik gönle su gibi işledi.

8 Ey bu cevri cefaları biriktiren, (seni) aynadan sakınırım. Benim ızdıraplı halimi bilmesinden korkarım.

- 9 چوب نرمي سینه صافانرا نکه دارد ز غم
میشود از موم حصن آهنین آیینہ را
- 10 این سیهکاریم آخر روشنائی میدهد
در رباد آلوده کی حالش بین آیینہ را
- 11 عیب هر چیزی نماید چب نهد نقش بدل
با صفاش این کار ناشایسته این آیینہ را
- 12 الحذر جاننا ز آه کرم توفیقا که هست
لوح عبرت کر ترا ببین آیینہ را

4

- 1 کل رعنا شناسی شعله آه هزار مرا
چکد خون خزان کر افشری نبض بهار مرا
- 2 کفن مژگان آهو ساز بر من کشپه چشمش
بسوزار روغن بادام قندیل مزار مرا
- 3 دوات از کرد باد آه اتشناک بلبل ساز
قلم از سایه موج هوا نقش و نکار مرا

-
- 9 Mum çekerek aynanın tozdan korunduğu gibi sinesi saf olanların yumuşaklığı onların sinesini gamdan korur.
- 10 Aynanın tozunu aldığımızda parladığı gibi bu kara bahtım sonunda aydınlanacak.
- 11 Kusurlu olan her şey gönle eğri işlenirmiş. Bu ayıp onun huzurlu gönlünün aynasına yakışmaz.
- 12 Eğer sana İbret levhasında olan, aynada görünürse Tevfik'in ahının hararetinden ey sevgili sen sakın.
- 4 S 91 a
- 1 Bülbülün ahının alevi renkli güle tanıdık geldi. Baharın nabzını tuttu, sonbaharın kanını döktü.
- 2 Ahunun gözleri bana baktı. Ahunun kirpiklerini kefen yaptı. Benim mezarımın kandilinin yağını alevlendirdi.
- 3 Kalem, bana hava dalgasının gölgesinden tablo yaptı. Divit, bülbülün ateşli ahının hortumundandır.

- 4 زبس کردم زشوق شوخ چشم و برق جولانی
که کرداب یم سیماب پندارم قرارم را
- 5 سرا پا نشئه سرشار سودايم که میسازند
حباب اتش تر مغز چشم انتظارم را
- 6 بکلشن چون زرنك کل سبکپرواز می‌کردم
کشیدم سرمه آوازه بلبل غبارم را
- 7 خیالش بیاض دیده پای انداز چون سازی
بجسم ابله بردار خار رهگذارم را
- 8 بهار ارآبی اشکم نکر کز موجه جویش
کشد زنجیر برپا سرو بالایش کنارم را
- 9 زموج ... موج معني کاغذ من روعنی باید
سفینه م غرق گردد جوش آب نظم ابدارم را

5

- 1 زبربر داشتن تار قبای بی بقایي را
ازان پیجد بسر درویش دستار فنایي را

-
- 4 Sevgilinin mahmur gözlerinin ışığını gördüğümde çok coşarım. Kararım yok, girdap gibi dönerim.
- 5 Kırmızı şarabın kabarcığı göz bebeğimi yollarda koyduğu için baştan ayağa sevdanın telaşının neşesi içindeyim.
- 6 Bülbülün sesinin tozundan sürme çektiğim için gül bahçesinde gülün renginden hafifledim ve uçuyorum.
- 7 Gözümün beyazını sevgilinin hayalinin ayağının altına serdim. Zavallı cismim bu yolun dikenlerini ortadan kaldırır.
- 8 Benim gözyaşımın dalgaları ilkbahar seli gibi coşkun. Gözyaşımın dalgaları zincir gibi servinin ayağını bağlayıp yanıma getiriyor.
- 9 Benden kâğıda dalga dalga manaların özü döküldü. Taze şiirimin suyunun coşkunluğundan gemim battı.
- 5 91a (derkenar)
- 1 Fanilikte berberden bir kıl almak nasıl değersizse dervişlere sarık sarmak da öyle değersizdir.

- 2 نکون سر میثناسي تاج شاهي را بدست خود
اگر با چشم عبرت ببینی کشکول کدایی را
- 3 ندارد تاب بهبودي و نه ناسور می گردد
چو غنچه تازه و ترسازم این زخم جدایی را
- 4 همان چین جبین طعن و ازار ریا دانم
بکنج زاهدان کسترده نقش بوریای را
- 5 اگر خواهی که محونور وحدت میکنی دلرا
ازین ایینه بر دار این غبار خود نمایی را
- 6 بتقدیر خدا بیرو شود ارخواهی سلامت را
بکشنی تر کل دور افکاهی ناخدایی را
- 7 از آن خر سندم از آسایش بیکانکی توفیق
ندانم جزستم معنای حرف اشنایی را
- 8 زلالی و ش زخم بر فکر شوکت پشت پا توفیق
نمایم در خیالاتش زبر دستئی کارم را

-
- 2 Eğer dervişin çanağına ibret gözüyle baksan elindeki keşkölün şahın başındaki tacın ters çevrilmiş halidir.
- 3 Ne bu ayrılık acısı çekmeye takatim var ne de tedavi etmeye takatim var. Yaram tomurcuk gibi yeniden çiçek açıyor.
- 4 Zahitlerin köşesindeki hasırın nakşı gibi alın kırışıklığı, ayıplama ve rahatsızlığı riya bilirim.
- 5 Eğer vahdet ışığını görmek ve sevinmek istersen kendini gösterme tozunu (gönül) aynasından kaldır.
- 6 Tevekkül gemisini selamete çıkarmak istersen Allah'ın takdirine uy, kaptanlığı bırak (tedbiri bırak.)
- 7 Tevfik, asayişten (rahatlıktan) bigane olduğuma o kadar seviniyorum ki aşınaların sözünün manası bana sitemdir, zulümdür.
- 8 Zülâlî gibi şevket ve celale topukla (tekme) vurmuşum. O'nun hayal ettiği gibi işimde başarılı olduğumu O'na gösteriyorum.

6

- 1 اکر فتد زلبت ذره تاب در ته آب
کهر بخود زند آتش ز آب در ته آب
- 2 امید صبر و سکون از سبکسران هوا
کرفتست قرار حباب در ته آب
- 3 نشسته کرد یتیمی ز روی نتوان شست
بغلطد از چه عبث در ناب در ته آب
- 4 مداد خط تو ثابت فتاد ورنه شود
ز آب لعل لبث جون کتاب در ته آب
- 5 بجوش کریه که تاب دلم فروزانست
غم تو ریخته رنگ سراب در ته آب
- 6 بجویبار سرشکم چو تخم نیلو فر
سواد چشم ترم فیضیاب در ته آب
- 7 بجز رقطه خون دلم بجوی سرشک
که دیده دانه لعل مذاب در ته آب

6 S 91b

1 Senin dudağından bir damla suyu almak için sedef kendisini ateşe atar.

2 Kıt akıllılardan sabır ve sükûnu beklemek suyun kabarcıklarını dibinde tutmasını beklemek gibidir.

3 Oturmakla yetimlik tozunu yüzünden yıkanmaz. Neden suyun altında inci boşuna dolaşsın?

4 Kalemle bu sözleri yazarsan sabit kalır, eğer yazmazsan suyun dibindeki kitap gibidir. (Mahvolur.)

5 Dalgalanan gözyaşı gönlüme parlaklık verdi. Senin gamın suyun dibine serap rengi döküyor.

6 Nilüfer tohumunun suda geliştiği gibi benim gözümün karası da gözyaşlarının altında feyiz alır.

7 Gözyaşımın nehrinde yüreğimin sıcak kanının yakutunu suyun altında kim görür?

8 جار صافدلان نرم طینان آید
بغوص در روغنست افتاب در ته آب

9 نمی که هست بجسمت دلیل رسوائیست
اساس راز تو گردد خراب در ته آب

10 بدل افاضه بالا تران بجو توفیق
رسد جو فیض صدف از سحاب در ته آب

7

1 در حقیقت یار ما هم جان و هم جانانه است
هم چو نور دیده هم بیرون و هم در خانه است

2 با هزاران گفتگو تسخیر دلها می کند
کار چشمان تو هم افسون و هم افسانه است

3 آشتی هرگز نکرد و خود به خود در شورشت
این دلم در کوی غم هم طفل و هم دیوانه است

4 دیده کر فکر لب و دندان شود خونآبه ریز
کشته کان حاصلش هم لعل و هم دردانه است

-
- 8 Ördëğin yağlı tüyü suyun dibinde ıslanmadığı gibi güneş de suyun altında ıslanmadığı gibi yumuşak huylu ve saf yürekliilerin sözleri (tesir etmez.)
- 9 Senin cismindeki nem senin rüsvâyılığının delilidir. Senin esas sırrın suyun altında harap oldu.
- 10 Ey Tevfik, sedefin bulutun (suyunu) alıp denizin dibinde inci yapması gibi yüce insanların sözlerinden feyizleri ara, bul.
- 7 S 91b, Ü 41a
- 1 Sevgilinin hakikatinde biz hem can hem cananınız. Gözdeki nur gibi, hem derinde hem dışarıdayız.
- 2 Gönüller binlerce söz ve taze sihir söylüyorlardı. Senin gözlerinin işi hem sihir yapmak hem efsane söylemekti.
- 3 Gam mahallesinde benim bu gönlüm hem çocuk hem de delidir. Asla uzlaşmaz kendi kendine coşar.
- 4 Gözde dudağının fikri olduğundan beri dişleri kanlı sular saçan oldu. Onun yüzünden öldürülenler hem yakut hem de inci tanesi oldu.

- 5 در شکار دل بخط و کاکلت پروا نداشت
خال رخسار تو هم دامست هم دانه است
- 6 عالم آب از فروغ کردش روشن شود
بزم عشرت را قدح هم شمع و هم پروانه است
- 7 مو به موی تن ز کرد کلفتش گردد سفید
کردش چرخ نکون هم آسیا هم دانه است
- 8 تا نبخشد تسلیت بر دل خیال لعل یار
سینه رنجور هم معمور و هم ویرانه است
- 9 هر که در نطع جهان کارش با نجام آورد
کر پیاده میرود شاهست و هم فرزانه است
- 10 اهل غفلت پنبه در کوشست از پند کسان
خواب سنکین را صدای آسیا افسانه است
- 11 لفظ و معني يك نسق باید شدن توفیق چون
هر یکی با يك دکر هم کاکل و هم شانه است

Ü 41b تا نبخشد: تا که

بخشد 8

- 5 Bahtın gönlünün avında ve tarla kuşunun kanadı ve parmağındadır. Senin yüzündeki benin hem tuzak hem yemdir.
- 6 Su âleminde, parlayan coşkunun gezintisinin ışığından, eğlence bezminin kadehi hem mum hem de pervanedir.
- 7 Kıl gibi ince teninin yaptığı eziyetler ortadadır. Beni hem değirmen hem de tane yaptı. Onun bu yaptığını bana felek bile yapmadı.
- 8 Sevgilinin dudağının hayali gönlünün üzerinde ona teselli olmadığından hasta gönlüm hem mamur hem de viranedir.
- 9 Kadeh getirme işiyle cihanın övdüğü kişiye eğer bu yürüyerek giden ya derviş ya da şahtır.
- 10 Gaflet düşmüş kişilerin nasihate kulağı tıkalıdır. Gaflet taşının sesi değirmen efsanesidir.
- 11 Tevfik gibi tek manalı sözü düzenli oldu. Diğer her biri birer birer hem kâkûl hem tarak oldu.

8

- 1 یارم بباغ حسن و بها قد کشیده است
این سرو نازنین که چه بالا رسیده است
- 2 چشمش کر یخت دید که رنگم پریده است
آهوی من ز جنتها بشر رسیده است
- 3 شیرین شود شراب جدائی جان برآن
کاو ز هراب فرقت جانان چشیده است
- 4 آزاد تا بمنّت احسان نمی کند
طبعم غلام اهل خصال حمیده است
- 5 تقلید کل برنك رخس غنچه چون شنید
زد خنده آن قدر که دهانش دریده است
- 6 بر کوهرم غبار کدر کر نشسته بود
کرد یتیمی لایق در فریده است
- 7 زبید اکر شود همه مژگان چشم حور
این فضلۀ که از سر زلفش بریده است

8 S 92a, Ü 40b

1 Sevgilim güzellik bağına boyunun güzellik pahasını çekmiştir. Bu nazlı sevgilinin boyu ne güzel uzamıştır.

2 Benim ahum kanat çırpıntısından ürkmüştür. Gözleri kaçtığı için rengim uçmuştur.

3 Lezzetli şarap, sevgiliden ayrı kaldığında ona zehirli su gibi oldu.

4 İhsan minnetinden azat olmadı. Tabiatım ahlak sahiplerinin kölesi olarak eğilmiştir.

5 Gonca, sevgilinin gonca renkli yanağının rengini gülün taklit ettiğini işitince o kadar güldü ki onun dudağı yırtıldı. .

6 Cevherimin üzerinde elem tozu birikirse dizilmeye layık benzersiz yuvarlak bir inci oluşur.

7 Onun saçının ucundan bu fazlalık kesildiğinde güneşin gözlerindeki kirpiklerin tümü onun süsü olurdu.

- 8 عكس دو چشم يار بمرأت ژنكپوش
اهوست هر يك چمن چين چريده است
- 9 چشمش در آيينه خط سبزش نگاه داشت
كويا كه آهوان چمن چين چريده است
- 10 توفيق ميسزد شده كر زيب اعتبار
اين برک تزر كلشن عرفان كزيده است

9

- 1 چشم پوشيدن سپر بردوش كير و دار ماست
هر دو مژگان بر زدن خار سر ديوار ماست
- 2 ما كه اوراق پريشانى بهم آورده ايم
دفتر ايمانرا شيرازه از زنار ماست
- 3 خار و خس سنك ره سيل بهاران كى شود
برق خرمنسوز عصيان شوق استغفار ماست
- 4 جنس وصلش را بداغ آتشين سوداكريم
نقد ما بس سرخ روى از كرمى بازار ماست

-
- 8 Ü-
- 8 Sevgilinin gözleri, çimende otlayan ceylanlar gibi pasla örtülü bir aynaya yansımış.
- 9 O gözler çimende otlayan ceylanlar gibi ayva tüylerine bakış attı.
- 10 Tefvîk bu parlak yapraklar ırfan gül bahçesinin itibar süsünü anlatır.
- 9 S 92b/ Ü 41a
- 2 S -
- 1 Gözü kapalı avare dolaşan elleri omzunda olan biziz. Her iki sıra kirpiği bizim duvarımızın başına diken vurandır.
- 2 Perişan yaprakları biz getirdiğimiz için iman defterinin şirazesindeki zünnar biziz.
- 3 Baharların seli taşlı yoldaki çer çöpü daha ne kadar karıştıracak. Harmanın yıldırımı ile isyandan ve müflis olmaktan istigfar etmenin şevki biziz.
- 4 Kavuşma metainın ateş renkli yarasının tüccarıyım. Sıkı pazarlıkların yapıldığı bu pazarda yüzümdeki kızılıklardan dolayı bizim değerimiz çoktur.

5 صفحهٔ رویش که شد جولانکه نور نگاه
نقطهٔ خال معنبر مرکز پر کار ماست

6 نیست در عیب و هنر تمییز اهل اعتبار
جوهر مرآت ما هم صورت ژنکار ماست

7 بهر دست آوردن در سخن غوآص و ش
سرفرو بردن مثال خامه هر دم کار ماست

8 این جواب آن که توفیقاً زلالی گفته است
پشت پا بر حاصل دنیا زد نها کار ماست

10

1 اسرار عشق تو به سویدا نهفته است
در ذره بین که مهر فلکسا نهفته است

2 خوی جفا بطینت سنکین دلان دهر
هم چون شراره در رك خارا نهفته است

3 پر شد کنار نسخه حسنت ربحت خال
در نقطهٔ صد نکات و مزایا نهفته است

-
- 5 Yüz yüzeyi bakışın nurunun dolaşma yeri oldu. Kederli benin noktasındaki pergelin merkezi biz olduk.
- 6 İtibâr ehlinin iyiyi kötüden ayırma terazisinde hüner ve ayıp bir değildir. Ayna cevheri ile üzerindeki paslı görüntü biziz.
- 7 Her el dalgıç gibi söz incisini getirdi. Başı eğik kalem misali her an çalışan biziz.
- 8 Ey Tevfik! Bu cevap öyle saf bir sözdür ki Dünyanın bağlı olduğu ayak bağına vurduğumuz örtü gibidir:
- 10 S 92b
- 1 Senin aşkının sırları kalpteki süveydâda gizlidir. Görünen zerreler feleğin güneşinde gizlidir.
- 2 Dünyanın taş kalplilerine cefa etme huyu, Kıvılcımlar gibi damara batırılan dikende gizlidir.
- 3 Herkese benini bağışlayan güzellik kitabının(nüşhasının)kenar çizgileri gibi çok oldu. Binlerce güzel vasıfların ve inceliklerin senin nokta beninde gizlidir.

4 از بهر دل بکوشه چشم تو غمزه است
دزدیست در کمینکه یغما نهفته است

5 آن موی نو دمید خطت بلعل تو
چون رشته زیر کوهر یکتا نهفته است

6 پنداشتم خیال لبث در سواد خط
نام نکو ببیت معما نهفته است

7 کل شد بلوح سینه زدشنام لعل یار
آن نشه کو بتلخی صهبا نهفته است

8 کنجیده شد بحوصله دل غم جهان
در جای تنک وسعت صحرا نهفته است

9 اسرار حق به نقطه بسم الله است چنین
حسنه به خال خط تو جانا نهفته است

10 دندان نزاکت بدندان کهرقشان
اندر صدف چو لؤلؤ لالا نهفته است

11 توفیق دعوی سرو سامان کنم ولی
چاکی بدل چو کندم و خرما نهفته است

-
- 4 Gözünün kenarında her dil olmuştur. Gamzen bir yağma bakış içinde onları çaldı.
5 Bu yeni çıkan tüylerin tek parça bir mücevherin altındaki iplikte gizlidir.
6 Senin dudaklarının hayali hatırıma düşünce ayva tüylerinin karalığında güzel bir isim, muamma beytinde gizlidir.
7 Yârin ağzından çıkan unutulmuş sözlerden gönül sayfamda gül oluştu. Bu mutluluk veren sözler şarabın acılığında gizlidir.
8 Dünyanın kederi gönül havsalasına sıkışmış. Çölün genişliği dar bir makamda gizlidir.
9 Ey sevgili! Nasıl Allah'ın sırları besmelenin noktasında gizliyse, Güzellik de senin beninde gizlidir.
10 Güzeli dişlerin inci saçar, o cevherler deniz kabuğunun içindeki parlak incide gizlidir.
11 Ey dua isteyen Tefvîk! Seni iyi bir makama getirip zengin yaptı, fakat salına salına yürüyüşünü görüp yaka yırtmanın değeri daha yükücedir.

11

- 1 درخشید آفتاب عشق و کمتر ذره آش کل شد
بشوق از خنده کل نغمه بر خاست و بلبل شد
- 2 بسامانختی دست سبا نازم که از هر سو
هزران رشته جانها بهم آورد و کاکل شد
- 3 بسان راز غنچه کل شد و پیرایه بازار
مرا ند چاک دل کرد آمد و جیب تحمل شد
- 4 هر آهي کو ببالا سرکشد از یاد زلفینش
یکانه شیشه زیب بزم علیین سنبل شد
- 5 دهانش جوهر فرد میان خط حقیقی کشت
خم اندر خم سر زلف تو برهان تسلسل شد
- 6 شکر خند لبش موج شراب جاودانی کشت
پر مرغ اجل اما پرتیر تغافل شد
- 7 توانم یافت هر نوعی زفتنه درخم ابرو
درین ره وعده کاه کاربان غم سر پل شد
- 8 چسان توفیق یا بی دست رس بر میوه کامت
که بالا قد نهال سر کشت خصم تمایل شد

11 S 93a, Ü46b

- 1 Aşk güneşi parladı ve aşk güneşinin zerreleri gül gibi oldu. Gülün gülüşünden bülbül şevkle şakıdı.
- 2 Naz kadehinin eli her yöne yeterince bağışlamadığı için şarap binlerce can ipliği getirdi ve kâkül yaptı
- 3 Birçok gül goncasının içki pazarı oldu. Benim için gönle keder tozu getiren yaka yırtma tahammül cebi oldu.
- 4 Belâ için yapılan her ah sözü o saçlarının hatırasına baş kaldırdı. Hasta olanların meclisinin süsü olan sümbül biricik şişe oldu.
- 5 O ağız şarapların eşsiz cevherinin gerçek çizgisini yok etti. Senin başındaki kıvrım kıvrım saçlarının delili oldu.
- 6 Gülen şeker dudakların ölümsüzlük şarabının dalgacığını yok etti. Ama ecel kuşunun kanadı tegafül(bilmezlikten gelme) okuyla doldu.
- 7 Her çeşit fitne sahibine karşı çatık kaşlarından güç buldum. Bu ecel yolunda kervanın başını çeken ben oldum.
- 8 Tevfik fidan boyuna isyan edip düşman olmaya meylettiği için eli boyunun meyvesine nasıl ulaşır?

12

1 سویدای دلمرا عشق ناکهگیر می آید

سپند مرا شرار از شعله تقدیر می آید

2 نگاه چشم شوخش سینه را پر زخم میسازد

درین دشت از غزالان دست برد شیر می آید

3 ببین یک رنگی عشقش که لیلی طوف مجنون را

ز خلخلش به پا در خلقه زنجیر می آید

4 از آزار کهن سالار حذر بیش از جوان باید

که زخم زین کمان بیش از خدنگ تیر می آید

5 از آن سنکین دلی زور نیازم آورد رحمی

مرا از بیستون بر تیشه جوی شیر می آید

6 طبیبم دردم واپس رسد بر بستر بیمار

چو خضر دسترس می آید اما دیر می آید

7 بدر میخانه کر شد های و هوی افتد بسر مستان

بمسجد کر کشد قامت همه تکبیر می آید

12 S 93b, Ü 46b

1 Benim gönül süveydamda ansızın aşk oluşuyor. Benim üzerlik tohumumun kıvılcımlarından Allah'ın ezelde olmasını istediği ışık geliyor.

2 Şuh gözlerinin bakışları sinemdeki bütün yaralarımı yakıyor. Bu çölden ceylanlara el uzatan (pençe atan) aslan geliyor.

3 O aşkın tek rengini görmek için Mecnûn, Leylâ'yı tavaf etti. Ayağında halhal olanların ayağına zincir halkası geliyor.

4 Gençlik yıllarına ait eski yılların azarından sakın, Gönül yarana bu keman gibi yaydan atılan ok geliyor.

5 Merhamet edip benim için Bisütun'dan şarap getirmesi için Bu taş gönüllüden günlerdir niyaz ediyorum.

6 Sarhoşların başı meyhanenin kapısına düşünce karmaşa olur. Sevgilinin boyu camide görülünce her yerden tekbir sesi geliyor.

7 Ey doktorum hastalık öyle arttı ki hastanın nefesi durdu. Hızır'ın şifa veren eli gibi (tabibim) bana uzandı ama ulaşamadı.

8 م خط وليك از خالش انديشم دهد آزاد نامه
مرا زين نقطه شك شمه تزوير مي آيد

9 جواب آن غزل اينست توفيقا ز لالی گفت
قبا كلكون سوار آن شوخ عالم كير مي آيد

13

1 زكرمي كمانم پر و بال تير ميسوزد
غلط كردم ز تيرم بشترنخبير ميسوزد

2 كند نعلم در آتش طعنه اغيار بدكردار
دل پروانه از هم چشمي كلكير ميسوزد

3 ندارد فتنه عشقش تمميز لاغر و فربه
شراري بر نيستان كرچهد صد شير ميسوزد

4 كجا خاموش سازد آب زيركاه تدبيرت
سمندر چون سپند از شعله تصوير ميسوزد

5 سيه روزان بكارد دولت آيد دردم حاجت
همه در مشعل شاهان شبانكه قير ميسوزد

-
- 8 O beni düşündüm fakat ayva tüylerini düşününce ağzımdan sözcükler döküldü.
Bana şüphe beninin süsü kargaşa kokusu getiriyor.
- 9 Ey Tevfik, hoş bir söz olan bu gazel, gül renkli yüzüyle kaftanını giymiş olarak gelen ‘âlemin
güzeline cevaptır.
- 13 S 93b, Ü 96b
- 1 Kemanımın hararetinden kolumun ve kanadımın oku yanıyor.
Hata ettim benim okumdan bütün avların yanıyor.
- 2 İş kötülik olan ağyarın yergi ateşi ayağıma pabuç oldu. Pervane gönül bütün gözlerde gül gibi
yanıyor.
- 3 Aşk fitnesinin tombul ve zayıfı ayırması güçtür. Onun çene çukurundaki sazlıktaki bir kıvılcımdan
yüzlerce felek yanıyor.
- 4 Nasıl sessizce saman altından su yürüterek tedbir aldın? Görüntünün ışığından üzerlik tohumu
semender gibi yandı.
- 5 Kara yüzlüler her an arzumu gerçekleştirmek için bana şans getirdi.
Bütün padişahların meşaleleri karanlığı aydınlatmak için ışık yaktı.

6 چه سان تاب آورد بال کبوتر وقت جولانش
که اکنون نامه ام از تابش تحریر میسوزد

7 جمالش بر فروزد در حباب می چنان توفیق
که پنداری پری در شیشه تسخیر میسوزد

14

1 می خند لعل یار ختس آشکار شد
کله شکفت و روی زمین سبزه زار شد

2 ژنکش زدود شام غریبان بعد ارین
صبح وطن بروی دل آینه دار شد

3 دندان صاف کل شده از غنجه لب
این جام لعل فام تو کوهر نکار شد

4 پیر مغان بمغچه میخانه را سپرد
زین اضطراب تازه من اختیار شد

5 میداشت میل جوی سرشک و بکر درهم
آن سرکشیده سرو روان درکنار شد

-
- 6 Kara yüzlüler her an arzumu gerçekleştirmek için bana şans getirdi. Bütün padişahların meşaleleri karanlığı aydınlatmak için ışık yaktı.
- 7 Tevfik içki içmenin utancından yüzünü yere eğdiği için, içinde bir peri olduğunu sandığı sihir şişesini ateşe verdi.
- 14 S 93b, Ü 48a
- 2 S ژنکش : زنجش
- 3 این: از S
- 1 Yârin gülümseyen şarap renkli dudaklarının hatları ortaya çıktı. Güller açıldı ve yeryüzü yemyeşil oldu.
- 2 Gariplerin akşam vakti göğe yükselen âh dumanlarından oluşan o duman, bundan sonra sabah yurdunda gönül yüzüne ana tutan oldu.
- 3 O gül gibi güzel olan sevgilinin gonca dudaklarından saf dişler ortaya çıktı. Bu senin ağız kadehinin incileri de resim kadar güzel bir mücevher olmuş.
- 4 Pîr-i muğan (mürşid), benim irademin bu yeni ıztırabı olan (şeyi) meyhanenin içki sunan çocuğuna (şâkisine) ısmarladı.
- 5 Bu baş kaldıran yürüyen servinin yanında bulunsun diye bütün akmaya meyilli gözyaşlarımı ve potansiyel savaş gücümü tutuyorum.

6 خطش تراش و تاب جمالش بدید کرد
از باده نشئه آمد و کیف غبار شد

7 از شاخ خامه سر زرد و توفیق مینوشت
این برک تر بباغ ارم برکزار شد

15

1 روی تو مهر و جبهه تو ماه پاره شد
خالت میان هر دو خجسته ستاره شد

2 نازم طعلکی که لکد خردم از پیش
ز آن دم که بر سمند نین یک سواره شد

3 من چن نکریم از غم خونابه چشم از و
راز نهان زخم درون آشکاره شد

4 تدبیرم این چنین کنی کر ای طبیب ناز
از بس زدل بدرد خد امید چاره شد

7 برکزار شد: یادگار شد S

6 Taze ayva tüyleri ve etrafa ışık saçan yüzü görünmek için neşe veren bir şarap ve keyif veren bir toz oldu.

7 Bu yeni yaprak İrem Bağına hediye olsun diye, kalemin dalı başını vurdu ve Tefvik de yazdı.

15 S94a, Ü48a

1 Senin güneş gibi parlayan yüzünü gören ay parçalandı. Beninin her iki tarafında uğurlu yıldızlar oluştu.

2 Benim naz çocuğumun attığı ufacık bir tekmeden o an çabuk ve gösterişli bir atın süvarisi ortaya çıkar.

3 Ben onun gözünden kanlı gözyaşının kederinden bir görüntüyüm. Bu görüntüden o gönül yaralarının gizli sırları ortaya çıktı.

(Ben o kanlı gözyaşımınla aklımı kaybettim ve sırrım derinlerdeki yaram açığa çıktı)

4 Ey naz doktoru! Ben öylece tedbir aldığım için birçok gönle çare ümidinin hududu oldu.

(Ey yaralarımın ilacı nazlı sevgilim! o kadar çok tedbir aldım da birçok gönle dolunay gibi yüzün ümit oldu)

5 کل شد چو ناز خند لب یار در چمن
از رشك جیب غنچه تر پاره پاره شد

6 از خون کشتگان شهیدان کوی یار
یکسر مصاف غمزه ظالم قناره شد

7 توفیق هم چو کوهر شبنم برک کل
این نظم تر بکوش خرد کوشواره شد

16

1 دم مسیح بزخم دلم دوا چه کند
کل خزان زده را جنبش صبا چه کند

2 اساس رأی تو سنك ره قضا نشود
بسیل حادثه دیوار بوریا چه کند

3 دلت بچرك ریا بس که دامن آلودست
بدوش طاهر تو پاکی ردا چه کند

-
- 5 Sevgilinin naz ile tebessüm etmesinden çimende gül oluştu.
Yeni açılan goncanın cebi (yaprağı) kıskançlıktan paramparça oldu.
(Gül bahçesinde yarın dudakları nazlı nazlı güldü gül oldu. Kıskançlıktan taze goncanın yakası parça parça oldu.)
- 6 Ey sevgilinin mahallesinde şehit olanların kanları! Zalim gamze saflarının savaş alanı baştan başa mezbahaya döndü.
(Sevgilinin köyü, zalim gamzelerin baştan başa öldürdüğü şehitlerin kanıyla mezbahaya döndü)
- 7 Tefik hem mücevher hem gül üzerindeki şebnem mücevheri gibi olan bu yeni şiir, akıllıların kulağına küpe oldu.
(Tevfik'in yazdığı bu taze şiir kulağa takılan küpe gibidir, gülün üzerindeki çiğ tanesine benzer.)
- 16 S 94b, Ü 49a
- 1 Mesih'in nefesi ile yaralı kalbime çare nerede, hazanın gülünün kıpırtısını getiren sabah yeli nerede?
- 2 Senin fikrinin aslı, senin yolunun taşı benim kaderim olmasın. Olayların seli duvardaki hasıra nasıl ulaşır?
- 3 ... gönlündeki riya çirkefi o kadar eteğine bulaşmış ki omzunda görünen temiz rida ne olur

- 4 دل تو رنك پذيرای نور ایمان کن
بدست زنکی زشت و سیه حنا چه کند
- 5 رند چو بخت بدم خیمه سیه روزی
بفرق طالع من سایه هما چه کند
- 6 نمیتوان کنی مستان عشق را هشیار
بکاربان زخود رفته رهنما چه کند
- 7 گرفتم این که نکارم وفا تواند کرد
بوعد وصلت يك شهر مبتلا چه کند
- 8 چه گونه شکوه زتوفیق میکند نادان
بکور بی دل بینا ببین عصا چه کند

17

- 1 دلبران لعل شما لب بر لب ساغر کنید
این نکیندان صفا را فص از این کوهر کنید
- 2 ساقیان از آتش سیّاله کامم تر کنید
خرمن کشت خرد را کلشن آذر کنید

4 Ey imanın ışığı gönlünü renklendir yoksa gönlün zencinin eline yakılan siyah kına gibi olacak

5 Rint, benim talihim kara çadırın yüzü gibi oldu, talihim ne zaman hüma kuşunun gölgesinden farksız olacak?

6 Uyanık olan, aşığa ne zaman sarhoşluğu bıraktırırsa, kervancı da o zaman ancak kürekle gidebilir?

7 sevgilim vefa gösterdiği için karıştım kaldım, bu şehrin âşıkları için sevgiliye kavuşmak ne zaman?

8 Tefik daha ne kadar şikâyet edeceksin cahillerden, iyi görenlere körlerin asası ne gerek?

17 S 94b

1 Ey dilberler sizin dudağınızla dudak dudağa şarap için, bu safanın yüzük kutusu inciden olsun.

2 Ey saki bu ateş seli ağzımın içini daha da yaktı, bu tarlanın harmanı ve gülşen sular altında kaldı.

- 3 ساق نرکس خامه سازید از برای وصف چشمم
بهر طوطی زبانش از نی شکر کنید
- 4 لای خم را نشئه دار صاف میکر دیده چون
ای مغان خاکم ز انفاس کرامت زر کنید
- 5 نامه از بال سمندر باد تا آهم نسوخت
وز فتیل داغ سوزان رشته مسطر کنید
- 6 وصل و هجر یار یکسان می فراید عشق مرا
ای طبیبان درد ما را چاره دیگر کنید
- 7 تیغ نازش بر سرم صد داغ خونین بشکفت
عاشقان این دلبر نازنده را بربر کنید
- 8 بر خط سبزش بفشانید آن زلف سیاه
موج این دریی اخضر توده عنبر کنید
- 9 ز آتش تر کردنش پرتاب سازید ای مغان
چشم خرشیدرا آب افکن خاور کنید
- 10 قامتش خواهد قیامت خواست بایک جلوه چون
داد خواهان پیش پایش شورش محشر کنید

-
- 3 Çemenin güzelliği ile gözünün güzelliğini anlatmak için nergisin sapından kalem yapmış, şeker kamışından her bir papağana dil yapmış.
- 4
- 5 Semender kanadından olan mektubumu yaramın fitiliyle yazdığım için ahım yakamadı.
- 6 Ey tabip! Yarın ayrılığının kavuşması aşkımı artırıyor, bu yara için bize başka bir ilaç yap.
- 7 Nazının kılıcı başımın üstünde yüzlerce kanlı çiçekler açtırdı, Dilberler başımdaki bu çiçeklerin berberi olsun.
- 8 Denizin dalgaları saçındaki amber yığınlarını açığa çıkartır, sevgili siyah saçını ayva tüylerinin üzerine saçma.
- 9 Ey mугan ateşten daha parlak gerdanını parlatma, güneşin gözüne doğunun suyunu doldur.
- 10 Boyunun tek bir hareketiyle kıyamet kopartır, adalet isteyenler ayaklarının önünde mahşer gibi olurlar.

- 11 در سبّات توبهٔ توفیق رندان زمان
بهر می کر میخورد سوکند خود باور کنید

18

- 1 شهنشاهی مرا از کنج استغنا مسخر شد
بروی آرزو رنگ حیا سد سکندر شد
- 2 بتن چاک و بسینه سوز و دود آه برسر شد
دل سوزان بکرد محفل عشق تو مجمر شد
- 3 بشهره‌ا منازل فربهی سنکست سالک را
زند مه غوطه در نور سحرخیزی چو لاغر شد
- 4 بیک نظاره ات کل نهانها در دل عشاق
سر کوی تو درکشف سرائر صحن محشر شد
- 5 نقاب زلف آفکندی برویت لیک من شادم
که از هر خلقه اش بهر نگاهم چشم دگر شد
- 6 از آن دارد سپاه مور خط چشم زد و بردش
که تب خالش زبس شیرینی لب تنک شکر شد

-
- 11 Tevfik rintlerin zamanında tövbenden vazgeçme, her bir şaraptan ayrı dur söylediklerine kendin de inan.
- 18 S 95a, Ü 48b
- 1 Ey şahların şahı istiğna köşesi sizinle fetholundu, hayâ renginin arzusu yüzünde İskender'in Seddi oldu.
- 2 Bedenimi ve sinemi yırtıp çıkan âhımın dumanı yüsekklere çıktı. Senin aşkınla yanan gönlüm buhurdanlığa döndü.
- 3 Şehre giden yolcu için ah, kuvvetli bir taştır.(?
- 4 Âşıkların gönlündeki sırlara gül bekçilik yapar, senin köyünü seni bulmak için gelenler mahşer gününü andırırlar.
- 5 Saçların yüzüne örtü gibi düşmüşler gece gibi ben bundan mutluyum ve o saçlarının her halkası için başka başka ilgileniyorum.(bakıyorum)
- 6 O parlak halini, şirin narin dudaklarını gören gözlerimi karıncalar ordusu kapladı.

- 7 بروشن دل شکستی عاقبت از خویشتن آید
صد فرا جوش سیلاب فنا از آب کوهر شد
- 8 هلال ابروی جانان را نماید چین هم چشمی
ترا ای چرخ این و صعت بسی نادر برابر شد
- 9 بلای خود نمایی خوار سازد صاف طبعان را
شود کرد یتیمی در صدف تا قطره کوهر شد
- 10 اگر حرفی توانم زو رقم بر چرخ خواهد سوخت
بباید کاغز مکتوبم از بال سمندر شد
- 11 من آن شوخ زبان اشکسته را لازم که دشمنش
بکام آرزو هم لذت قند مکرر شد
- 12 نه چینیست این بنامه زاشتیاقم دید خون حرمی در
لف افسوس سر بر هم زد و بال کیوتر شد
- 13 چو شمع آن شاه خوبان چون کل رو
بلبل منصب پروانک کی امشب مقرر شد
- 14 شد آزار ضعیفان لازم نیل کمال آخر
کتان را مه کند فرسوده چون بدر منور شد

-
- 7 Parlayan gönüllere akıbet kendinden geldi, fena selinin sularından inciler oldu.
- 8 Gözlerime sevgilinin hilal kaşları çatık göründü, ey felek bu bir sanattır, böyle manzara az bulunur.
- 12 S-
- 9 Damlalar yuvarlak inci oluncaya kadar, güzel görünümlü, saf tabiatlıların belasını çekerler.
- 10 Semenderin kanadından gelen mektubuma eğer bir harf ya da rakam yazmaya gücüm yeterse felek yanacak.
- 11 O güzel konuşan sevgili nazından kötü söz söylemiş, arzu tekrar tekrar kaynatılan şeker oldu.
- 12 Yazık, arzusunu anlattığı mektubun her harfini kanla yazdığı için bu mektup güvercinin kanadına ağır geldi.
- 13 O güzeller şahının yüzü mum gibi parladığı için pervane rütbesine erişen bülbül nasıl yerinde durur.
- 14 Sevgilinin sinесinin dolunay gibi parlaklığı sevgilinin gömleğini yıprattı, zayıfları azarlayan kişiye olgunluk yakışır, kişiyi bu olgunlaştırır.

- 15 سر زلفین موزونش بهم پیوست باد صبح
ببین شه بیت نو منظومه حسنش مژور شد
- 16 نمی افکند سایه بر سرم آن سر تراش تند
چو در آینه است نقد روانم دید بربر شد
- 17 چه سان باشم بفکر نامه بر در حیرتم توفیق
مداوم در بیان زخم دل خون کبوترشد

19

- 1 یار را پیراهنش چون از رك كل بافتند
دلغ عاشق را برنك چشم بلبل بافتند
- 2 قطره خویش زرنك و بوی كل افسرده اند
دستمال از كاله ناز و تغافل بافتند
- 3 تارش از موج سراب و پودش از رنك هوا
ساختمند و خرقة صبر و تحمل بافتند
- 4 كاسه سرا ز هوای نشئه از بس تر شده است
كله پوشم از حباب لجه مل بافتند

-
- 15 Uzun saçlarının her biri sabah rüzgârına bağlıdır, onun için akıttığım gözyaşlarını berber onun aynasında gördü.
- 16 Saç tıraşının yansıması aynaya düşmüyor, gör bu yeni şiirin güzelliği parlayacak.
- 17 Gönlümün yarasını anlattığım mürekkep güvercin kanından oldu, Tevfik bu mektubu nasıl yazdığına ben de hayret ettim.
- 19 S 95b, Ü 44b
- 1 Sevgilinin gömleği gül dallarının damarıyla dokundu, aşıkların giysi ise bülbülün gözünün rengiyle dokundu.
- 2 Terinin damlası gülün kokusundan ve renginden biraz solgun ve üzgün ama mendili naz ve tegafül kumaşından dokunmuş.
- 3 Atkı ipliğinin rengi aşkının renginden, çözgü ipliği ise suyun dalgasından bu iplerle zorluk, sabır ve tahammül hırkası dokudu.
- 4 Nil denizinin köpüğünden dokunmuş olan külah başımda bulunan neşe hevesi kadar çok durmadı.

5 دقّه وما کوی فکر این و آن نا ید بکار
شال درویشی بمنوال توکل بافتند

6 وصف زلفش در چمن توفیق چون خواهم نوشت
درتواتم لقه از تار سنبل بافتند

20

1 زخطش آب و تاب حسن آن افزون تواند شد
از آنرو بیت ابرو جای صد مضمون تواند شد

2 برای وصف دندانیش سخن بس ابدار یافتند
جدا هر حرف شیرینم در مکنون تواند شد

3 مجاور کوی آن طفل کران تمکین شوم سرباز
نیندازد نظر برحالم ار مجنون تواند شد

4 چنان چو شد زمستی آب و تاب کوهر لعلش
که تبخالش حباب ساغر کلکون تواند شد

5 مسلسل نظم اشکم انقدر معجز نما افتد
که باهر بحر طقطیعش کنی موزون تواند شد

-
- 5 Tarak ve mekiğin fikri bize kar getirmedi, dervişin şalı dokuma tezgâhında tevekkül olarak dokundu.
6 Tefvîk, gür saçlarının özelliğini anlatmak için divitimin ipliği sümbül ipliğinden dokundu.
20 S 95b
1 Ayva tüylerinden o güzelliğinin parlaklığı artıyor, güçlü oluyor, bu beyit ayva tüyelerine ve kaşlarına yüzlerce mazmun ifade etmeye muktedir.
2 Dişlerinin güzelliğinin vasfıyla sözüm daha nükteli ve daha güzel oldu, ayrı ayrı hepsi için söylediğim tatlı sözler dizilmiş inci gibidir.
3 Sıkı güvenlik altında olan o tazenin köyüne uğursuz düşman askerleri nasıl girebilir? Benim halime ettiği o bakıştan Mecnûn'un bile takati kalmadı.
4 (dudakları sarhoşluktan incinin parlak suyu gibi olduğu için dudağındaki uçğunun rengi gül renkli kadehinin kabarcığı gibi oldu.
5 Her bir bahrinde mevzun kısımlar olan şiirim art arda dizilmiş gözyaşlarım gibi uzar, akar mucize gösterir.

6 فلك خصمی کند از همت بال بمن توفیق
نوازش میکند کردون مرا کردون تواند شد

21

1 سیه ام از جلو های غمزه روشن میشود
آب تیغت در چراغ زخم روغن میشود

2 عشق حضرکار بانسالار همت بایدت
هر قدم ورنه دلیل عقل رهن میشود

3 عشق کمکشت ترا پرمیدهد طعن رقیب
خار دامن چاک ماهمکار سوزن میشود

4 شعله چواله ادراك محروم کند
سنگ بختم دستخوش این فلاخن میشود

5 تابع اقبال و ادبارست ابناء زمان
بخت اگر یاری نکردد دوست و شمن میشود

6 در کهر کرد یتیمی آب روی فطرتست
کی غبار لوح دل بیردن زرفتن میشود

7 پست و بالا خاکبوسیء ترا سرمیدهند
در رخت چاک کریبان رشك دا من میشود

-
- 6 Tevfik felek bize yardımının kanadını esirgedi bize düşmanlık etti, iltifatta bulunmadı, felek bizden daha güçlü oldu.
- 21 S 95a
- 1 Sinem senin bakışının cilvesiyle aydınlanıyor, mumda kılıcının suyuna yaramın çırası yağ oluyor.
- 2 Himmetin kervancı başının Hızır'ı olan aşk geldi, her adımda aklın dokuz delili yol kesici harami oluyor.
- 3 Aşkın kaybolması rakibin seni ayıplamasından mı sorulur, dikenin işi bizim yırtık eteğimizi yakmaktan ibarettir.
- 4 Ah ateşinin fitilinin tutuşmasından mahrum oldum, bahtımın taşı el vererek beni rahatlattı.
- 5 Devrin insanları mevki sahiplerine tapıyor. Bahtiyar olursa dostun düşmanın kim olduğunu gösterir.
- 6 Yuvarlak büyük incideki mükemmellik yüzünün suyudur, gönül levhasının tozu gönülden ne zaman silinir?
- 7 Senin yolunda yırtık yaka ve kıskançlık eteği olduğu için senin başın aşağı yukarı giderek toprağı öper.

8 لرزه می افند بتن کر واکند واعظ دهن
ازدم سروش بما نوروز بهمن میشود

9 باکرانجانان کجا توفیق الفت میکنم
سایه خود نزدمن چون کوه آهن میشود

22

1 زیهه فرخنده نو سال همایون
مبارک باد بر اهل شریعت

2 بلوح دل رقم زر کلک توفیق
بتاریخ نو زمانه استراخت ۱۱۹۸

23

1 ثابت قدم مرکز سر لوحه تحقیق
مهندکش و غمدیده و خیرت زده توفیق

2 برج غرته ماه تابانم
نور عینم فرحوس جانم

3 نجل پاکیزه ابه زاده
یعنی داماد افندی سلطانم

-
- 8 Vaiz ağzını açarsa senin bedenine titreme gelir, onun soğuk nefesinden bize Nevruz'un Behmenisi (Şubat ayı) gibi titreme gelir,)
- 9 (Vaizlerin) gölgeleri benim yanımda demir dağ gibi oluyor, Tevfik, sen bunlarla nasıl arkadaşlık edersin?
- 22 S 22a (derkenar)
- 1 Ne güzel, bereketli yeni yıl
Şeriat ehline mübarek rüzgâr
- 2 Gönül levhasına Tevfik'in altın kalemikle
Yeni yıl istirahat zamanı H.1198
- 1 Araştırmacı kimselerin baş levhasının merkezinde ayağı sabit olan, sıkıntı çeken, gözü gamlı, hayrette kalmış Tevfik'im.
- 2 Aydınlık burçların dolunayımı
Nûr-ı 'aynım ferhûs-ı cânım
- 3 Sultanımın damadı Ebe-zâde Efendi'nin temiz fidanı
Yani Damad Efendi Sultanım

SONUÇ

Şeyhülislam Yahya Tevfik Efendi (1716-1791) 18.yy'da yaşamış, devrinde hattatlığıyla, müzehhipliğiyle çevresinden takdir görmüş, ilmiyle şöhret bulmuş, şairliğiyle tezkirelerde yer bulabilmiş bir kişidir.

76 yıllık ömründe; müderris, muhasebeci, mahkeme nâipliği, mektupçu, tezkireci, kassâm-ı askerî (askerî kadı), nakîbüleşraf olarak; ayrıca Yorus (Beykoz), Selanik, Şam, Mekke, İstanbul'da kadı olarak; bir defa Anadolu iki defa Rumeli kazaskeri olarak Devlet-i Âl-i Osman'a hizmet etmiş, ömrünün son demlerinde çok istediği şeyhülislamlık makamına kavuşmuş, 13 günlük vazife ifâsından sonra vefat etmiştir. Fatih, Küçükkaraman'da, babasından kalma bir arsaya yaptırdığı medresesinin bahçesine defnedilmiştir.

Yahya Tevfik Efendi hakkında, bazı kitaplarda görülen vahim bir yanlış da araştırmamız neticesinde düzeltilmiştir. Altınay ve Altınsu'nun kitaplarında "Yahya Tevfik Efendi'nin Buharalı bir Şii olduğu, ayrıca Yahya Tevfik Efendi'nin matematik, kimya-simya ilmine meraklı olduğu, paralarını kimya deneylerine harcadığı" şeklinde iddialarda bulunulmuştur.

Araştırmalarımız neticesinde yukarıdaki iddalara konu olan kişinin Yahya Tevfik Efendi değil, Yahya Tevfik Efendi'nin medresesinde görev yapan, elsine-i selâsede (Türk, Arap, Fars dillerinde) şiir yazmaya kâbiliyetli -aynı Tevfik Efendi gibi!-, Bahâr-ı Buhârî nâmıyla şöhret bulmuş, Ali Efendi adındaki bir zât olduğu ortaya çıkmıştır.

Her ne kadar Tevfik'in adı şuarâ tezkirelerinde geçse de Tevfik, ne yolundan gitmeye çalıştığı Nâbî gibi hikemî tarzda şiirlerinde yeterli orjinallliği yakalayabilmiş, ne de Nedîm gibi bir şûh söyleyişi bulabilmiştir. Türkçe ile birlikte Arapça ve Farsça şiir söyleyecek kadar o dillerdeki vukufiyeti özellikle kaside ve tarih kıtalarında dilini oldukça tekellüflü, anlaşılması zor bir hâle getirmiştir.

Kaynaklarda, Yahya Tevfik Efendi'nin bir tek eserinin olduğu bildirilir. O da içinde Arapça ve Farsça şiirlerini de ihtiva eden 5 nüshalık Türkçe Divanı'dır. Divan nüshalarını incelediğimizde Ali Emirî Efendi Kütüphanesi'ne kayıtlı divanın Yahya Tevfik Efendi'nin değil, bir başka Tevfik mahlaslı şaire ait olduğunu tespit ettik dolayısıyla şu ana kadar ulaşabildiğimiz Divân-ı Tevfik nüshası 4 tanedir.

Doktora tezimizin son aşamasında, Doç. Dr. Sayın Mustafa Erdoğan'ın uyarısıyla Topkapı Sarayı Müzesi, El Yazama Kütüphanesi'nde Yahya Tevfik Efendi'nin, H.344 envanter numaralı "Müntehâb" adlı 106 varaklık bir diğer eserinin de mevcut olduğunu tespit ettik. Eser, Türk-İran şairlerinden seçme şiirleri ihtiva etmektedir. Bu eser üzerinde çalışmayı, eseri edebiyat dünyasına kazandırmayı düşünüyoruz.

Yahya Tevfik, ilimadamlığının yanında aynı zamanda iyi bir hattattır ve müzehhiptir. Tevfik Divanı'nın dört nüshasından üçünün, müllifin elinden çıkmış müellif nüshası olabilme ihtimali gözden uzak tutulmamalıdır, çünkü;

1) Süleymaniye Kütüphanesi, Es'ad Efendi Bölümü'nde bulunan (No: 3403) E nüshası diye isimlendirdiğimiz nüshanın iç kapağında "be-ḥatt-ı ḥod" "kendi el yazısıyla" anlamına gelen bir yazıdan yola çıkıp kitabı incelediğimizde o nüshanın müellif tarafından yazılmış, daha çok müsvedde bir nüsha olduğu, intibah bizde oluşmuştur.

2) S nüshası diye isimlendirdiğimiz nüsha, Yahya Tevfik Efendi'nin kendi kütüphanesinden çıkmış bir nüshadır. Bu nüshada da pek çok der-kenar şiirleri bulunmaktadır. Şiirlerin bazı kelimeleri veya beytin tamamı çizilip yanına yenisi yazılmış, kenarına "şah" kelimesi eklenmiştir. Yazı karakterlerini tespit etmek ayrı bir uzmanlık işidir ve bu konuda bir iddiamız olmamakla birlikte, S nüshasının yazısı ile, E nüshasının yazıları birbirine benzemektedir.

3) Yahya Tevfik Efendi'nin hüsn-i hatta, özellikle "hurde talik" yazı sitilinde döneminde meşhur olduğu kaynaklarda belirtilmektedir. Ü nüshası diye isimlendirdiğimiz,

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi T.4479'a kayıtlı nüsha; gerek cildi, gerek tezhibi, gerekse talik hattının güzel bir örneği olması itibariyle kıymetli ve çok güzel bir nüshadır.

S nüshası, şairin vefatından iki yıl önce, Sultan III. Selim'in tahta çıkışı münasebetiyle Hicri 1203, Şevval ayının ortasında; Miladi 9 Temmuz 1789 Çarşamba günü yazılmıştır. 22b sayfasında Arapça olarak “ Duâcı, re'isü'l-ulema, Rumeli Kazaskeri Es-Seyyîd Yahyâ Tefvîk bunu yazdı ve Sultan'a hediye etti.” ibaresi bize bu nüshanın da müellif nüshası olabileceğini düşündürüyor.

Tevfik Divanı'nda Türkçe şiir olarak;

17 kaside, 119 tarih (67'si kıt'a nazım şekliyle, 52'si kaside nazım şekliyle), 146 gazel; 10 tahmis; 30 kıt'a; 6 muamma, 1 lugaz vardır.

Tevfik Divanı'nda en fazla dikkatimizi çeken iki husutan biri Tevfik'teki Peygamber sevgisidir. Bu belki kendisinin seyyid olmasından ve de Mekke kadılığı münasebetiyle 7 yıl kutsal topraklarda kalmış olmasından kaynaklanıyor olabilir.

İkinci husus: Yahya Tevfik Efendi döneminde revaçta olan tarih manzumesi yazmaya önem vermiş, çevresindeki sosyal olaylarla (doğum, vefat, nikâh, cülus, bina yapımı vs.) ilgili pek çok tarih yazmış, böylelikle yaşadığı döneme şahitlik etmiştir.

Yahya Tevfik Efendi, 18. yüzyıl Divan şiiri muhitinde yaygın olan Mahallîleşme cereyanına uymuş, şiirlerinde atasözü ve deyimleri çokça kullanmıştır. Ayrıca tarih manzumelerinin çok sayıda olması da o dönemde diğer şairlerin divanlarında da görülen bir durumdur.

Genellikle kendi çağdaşı ve meslektaşı olan pek çok şairin ismi Tevfik'in şiirlerinde geçmiştir. Şair onlara imrenmiş, onları üstadları gibi görmüş ve onlara nazireler yazmış, onların gazellerine tahmisler yazmıştır.

Yahya Tervfik Efendi hem kendinden 6nceki ve çağdaşları şairlerden etkilenmiş hem de genç şairlerin 6n6n6 açmış, onlara yardımcı olmuş bir şairdir.

KAYNAKÇA

- Abdulkadiroğlu, A., *Belîğ, İ.* (1985). *Nuhbetü'l-Âsâr Li-zeyli Zübdeti'l-Eş'âr*, Gazi Üniversitesi Yay., Ankara.
- Abdülaziz Bey, (2000). *Osmanlı Âdet, Merasim ve Tabirleri*, y.y., İstanbul.
- Aksoy, Ö. Â. (1971). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, TDK, Ankara, 76.
- Altınay, A. R. (1334). *İlmiye Salnâmesi - Şeyhülislam ve Müftiü'l-Enam*, (Haz. Galitekin, Ahmet Nezih – Kahraman, Seyyit Ali), İşaret Yay., İstanbul.
- Aydemir, Y. (2002). “Türk Edebiyatında Kasîde.”, *Bilig*, S.22, Ankara, 133-168.
- Bilgegil, M. K. (1989). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Enderun Kitabevi İstanbul.
- Bilkan, A. F. (2000). *Türk Edebiyatında Muamma*, Akçağ Yay., Ankara.
- Bilkan, A. F. (1997). *Nâbi Divanı C.2.*, MEB, İstanbul.
- Bilkan, A. F. ve Çetindağ, Y. (2006). *Şeyhülislâm Şairler, Hece Yay., Ankara.*
- Büyük Türk Klasikleri*, (1987). C.4, Ötüken Yay., İstanbul.
- Bursalı Mehmet Tahir, (2001). *Osmanlı Müellifleri*, C.3, ve AKYÜREK, Ahmet Fevzi, *Miftahü'l-Kütüb ve Esâmî-i Müellifin Fihristi*, Haz. KURNAZ, Cemâl ve TATÇI, Mustafa, Bizim Büro Yay. Ankara,
- Çeltik, H. (1998). “18. YY. Tezkirelerindeki Divan Şâirleri.”, Horword Uni. Horword, *Journal of Turkish Studies*, 49-85.
- Çetindağ, Y. (2006). *Ataullah Efendi Divanı İnceleme-Tenkitli Metin*, Fatih Üniv. Yay., İstanbul.
- Danişmend, İ. H. (1947-1955). *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi I-IV*, Türkiye Yay., İstanbul.
- Derleme Sözlüğü*, (1963-1982). C.I-XII. TDK, Ankara.
- Develioğlu, F. (1993). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Ktb., Ankara.
- Dilçin, C. (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK, Ankara.
- Dilçin, C. (1983). *Örnekleriyle Türk Şiir Bilgisi*, TDK, Ankara.
- Esad Mehmed, (1287). *Us 'ul-i Âtika-i Devlet-i Âliye-i Osmâniye, (Teşrifat-ı Kadime)*, y.y, İstanbul.

Fatin Davud, *Hâtîmetü'l-Eş'âr*, (Haz.ÇİFTÇİ, Ömer, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü 3218 no'lu Kültür Eserleri, Ankara, Ty.

Horata, O. (2002). “*Zihniyet Çözülüşünden Edebî Çözülüşe: Lâle Devri'nden Tanzimat'a Türk Edebiyatı.*”, *Türkler*, Yeni Türkiye Yay., Ankara, XI:573-592.

İmlâ Kılavuzu, (1996). TDK, Ankara.

İnal, İ. M. K. (1999). *Son Asır Türk Şairleri*, C.4, AKM, Ankara.

İpekten, H. ve İsen, M. (1998). “XVIII. Yüzyıl Divan Edebiyatı.”, *Türk Dünyası El Kitabı*, TKAE, Ankara.

İpekten, H. (1996). *Divan Edebiyatında Edebî Muhitler*, MEB, İstanbul.

İpekten, H. (2001). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yay. İstanbul.

İpekten, Haluk ve diğerleri, (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü. KTBY, Ankara.*

İsen, M. (1997). *Ötelerden Bir Ses*, Akçağ Yay., Ankara.

İsen, M. (1997). “*Divan Şairleri*”, *Ötelerden Bir Ses*, Akçağ Yay., Ankara.

Olgun, T. ve diğerleri, (1967). İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, MEB, İstanbul.

Kam, F. (1998). *Âsâr-ı Edebiye Tetkikatı*, (Haz. Çeltik, Halil), KBY, Ankara.

Kılıç, F. (2000). *Şehzade Bayezid Şâhî Hayatı ve Divanı*, KBY, Ankara.

Köprülü, M. F. (1999). *Edebiyat Araştırmaları*, TTK, Ankara.

Kurnaz, C. (2012). Hayâlî Bey Divanının Tahlili, Kurgan Edebiyat Yay. Ankara.

Kurnaz, C. (1997). *Türküden Gazele*, Akçağ Yay., Ankara.

Kurnaz, C. (1997). *Divan Edebiyatı Yazıları*, Akçağ Yay., Ankara,

Levend, A. S. (1980). *Divân Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*, Enderun Yay., İstanbul.

Levend, A. S. (1988). *Türk Edebiyatı Tarihi*, TTK, Ankara.

Mehmed, S. (1996). *Sicill-i Osmanî*, (Haz. Akbayan, Nuri) Kültür Bakanlığı ve Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, Numune Matbaacılık, İstanbul.

Mengi, M. (1991). *Divan Şiirinde Hikemî Tarzın Büyük Temsilcisi Nâbî*, AKM, Ankara.

- Mermer, A. (1991). *Mezakî Divanı*, AKM, Ankara.
- Mermer, A. (2002). *Vecdî ve Dîvânçesi*, MEB, Ankara.
- Muallim Naci, (1995). *Lügât-ı Nacî*, Çağrı Yay., İstanbul.
- Müstakim-zade Süleyman Saadettin, (1928). *Tuhfe-i Hattâtîn*, Devlet Matbaası, İstanbul.
- Müstakim-zâde Süleyman Saadeddin, (1978). *Devhat'ül-Meşayih Osmanlı Şeyhülislamlarının Biyografileri* (tıpkıbasım), Çağrı Yay. İstanbul.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB., İstanbul.
- Pala, İ. (1995). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yay., Ankara.
- Redhouse, J. W. (2001). *Turkish and English Lexicon*, Çağrı Yay., İstanbul.
- Sarı, M. (1980). *Arapça-Türkçe Lûgat*, Bahar Yay., İstanbul.
- Steingass, F. (1975). *A Copehensive Persian-English Dictionary*, Beirut: Librairie Du Lübnan.
- Şemseddin Sâmî, (1896). *Kâmûsu'l-A'lâm*, C.5, Mihran Matbaası, İstanbul.
- Şemseddin Sami, (1996). *Kâmus-ı Türkî*, Çağrı Yay., İstanbul.
- Tanpınar, A. H. (1985). *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Yay., İstanbul.
- Tarlan, A. N. (1981). *Edebiyat Meseleleri*, Ötüken Yay., İstanbul.
- Tuman, M. N. (2001). *Tuhfe-i Naili, Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, (Haz. KURNAZ, Cemal – TATÇI, Mustafa), Bizim Büro Yay. Ankara.
- Türk Dünyası El Kitabı*. (1992). C.3, TKAE, Ankara.
- Türkçe Sözlük*, (1988). TDK, Ankara.
- Uludağ, S. (1991). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet Yay., İstanbul.
- Uzunçarşılı, İ. H. Büyük Osmanlı Tarihi 5, 6, TTK, Ankara, (Tarihsiz).*
- Ünver, İ. (1993). “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler.”, *AÜDTCF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Dergisi*, XI(1), 52-89.
- Yeni Tarama Sözlüğü*. (1983). Düz. DİLÇİN, C., TDK, Ankara.
- Yıldırım, S. (2006). *Ku'ân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meali*, Define Yay., İstanbul.
- Yılmaz, M. (1992). *Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler*, Kitabevi Yay., İstanbul.

Yücel, Y. ve Sevim, A. (1992). *Türkiye Tarihi, C.4*, TTK, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Yılmaztürk, Hasan

Uyruğu : T.C.

Doğum tarihi ve yeri: 1967, Çal

Medeni hali : Evli

Telefon : -

Faks : -

e-mail : -

Eğitim Derecesi	Okul/Program	Mezuniyet yılı
Lisans	Erciyes Üni. Fen – Edebiyat Fakültesi Türk Dili Edebiyatı Bölümü	1992

İş Deneyimi, Yıl	Çalıştığı Yer	Görev
Türk Dili ve Edebiyat Öğretmenliği, 20 yıl	MEB	Uzman Öğretmen

Yabancı Dil

İngilizce

GAZİ GELECEKTİR..

Gazi gelecektir...

